НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

155
124

LIBRAIRIE
Ancienne et moderne
de A. DURAND
7, R. des Grès. Paris

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І. МЕЧНИКОВА

Masuerii Iurisconsulti

GALLI PRACTICA FORENSIS, castigatius quàm antehac edita, & nouis additionibus, summariis, & Regiis Cõstitutionibus variis in locis adaptatis, aucta & locupletata, ac indice copiosissimo illustrata.

Adiectus est libellus de Exceptionibus, quem librum fugitiuum vocant.

1546.

PARISIIS,
Apud Galeotum à Prato, ad primam columnam Regij Palatij.

Cum Priuilegio.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І. ФРАНКА

155
124

IN MASVERII PRACTICAM forenſem index alphabeticus: cuius ea eſt ratio, vt prioris numeri nota, paginã indicet, alterius, numerũ ad marginem adſcriptum: litera aut aſtoriſcus, ſcholium ad marginem adiectum.

A

ABſentia cauſa ſtudij, eſt priuilegiata. 8.1
Acquiſita per filiumfa. ex pecunia patris, an ſint communicanda. 244.28
Accurſij error. 83.h
Accuſans alium temerè vel falſo, an talionis pœna puniatur. 334.8
Accuſatus volens ſuas defenſiones probare, audiendus eſt. 330.14.& *
Acta per procuratorem valẽt etiã in præiudicium domini. 42.25
Acta per iudicẽ vel notarium qui vulgo talis habetur, valent. 64.38
Acta coram primo iudice, valent coram alio. 68.6
Acta coram ſeculari, an fidem faciant coram eccleſiaſtico. 76.18
Acta cauſæ ſunt cõmunia inter partes. 167.22
Acta in vno iudicio, an proſint in alio inter eaſdẽ partes. 168.23
Actorum productorum copiã an pars aduerſa poteſt petere. 171.44
Actio immobilis quę ſit. 267.31.
Actio mixta coram quo iudice tractetur. 56.1.& b.
Actio pœnalis an datur contra ſucceſſores in beneficio. 337.23.
Actio realis coram laico iudice tractari debet. 56.1
Actiõe reali datur dilatio veutæ. 15.9
Actione reali cõuẽtus, ad quid conculudere debet. 311.24
Actiones ex eodem facto deſcendentes quando ſint incompatibiles. 128.a
Actori nulla dilatio danda. 12.1.
Actor cõtumax punitur. 24.*
Actor ſequitur forũ rei. 78.a
Actor qui omiſit petere expẽſas vel intereſſe, an poſtea poterit petere. 86.7
Actor & reus ſi habeant titulum ab eodem, vter potior eſſe debet. 87.14
Actori qui cauſam propinquã

proposuit,& succubuit,agẽti ex alia causa, obstat exceptio rei iudicatæ. 87.16
Actor si obtineat ĩ petitorio, & reus in possessorio,vel cõtra : petitoriũ attrahit ad se possessorium. 106.52
Actor si relicta priore instãtia nouam instituat,debet prioris expensas soluere. 310.21
Administratores ciuitatis possunt obligare habitantes in ea. 254.22
Administratores alicuius ciuitatis si appellauerint à Pari Franciæ, singuli de ciuitate sunt etiam exempti ab ea iurisdictione. 323.38
Adolescentes an arbitrium suscipere possint. 68.8
Adoptio de consuetudine locum non habet. 143.35
Adulterij vehemẽtes præsumptiones. 175.3
Adultus sine curatoris auctoritate qui cõtraxit & iurauit non contrauenire,an poterit restitui. 182.18
Aduocatus diu abfuturus potest alium subrogare. 64.36
Aduocato si interdicta fuerit postulatio, & appellauerit, an interim postulare poterit. 324.46.
Aequitas an sit rigori pręferẽda. 3.a.d.5
Aes alienum contractum per vnũ ex sociis,an & quomodo ex cõmuni persolui debeat. 245.34
Aetas perfecta quæ dicatur. 126.f.
Aetas qualiter ꝓbatur. 139.23
Affect⁹ an puniatur si effectus non est secutus. 339.33
Agens nomĩe suo vel alieno, potest procuratorẽ in quacunque parte litis cõstituere. 42.26
Aggressor de quibus tenetur. 336.20.
Agnati an præferantur in tutelis. 50.23.circa fi.
Agnoscens schedulam ex reo efficitur actor. 14.6
Alienatio rei immobilis ecclesiasticę an & quando valeat. 206.46.
Alienatio etiam emphyteosin comprehendit. 217.c
Alienatio rei ecclesiasticę quibus casibus permittatur.ibi.
Alienatio quot modis intelligatur facta in fraudem creditorum. 248.a
Alimentorũ consideratio.352. & dein.
Alimẽtor ingrato filio negare an pater possit. 353.5.&.b
Alta iustitia & media circa quos casus versatur. 59.16
Animal si reperiatur depascẽs in aliena iustitia,cui debetur emẽda, & qualis est. 307.2. &.305.15.
Appellãdum est illico, vel iudice sedente pro tribunali. 21.27.

Appellans

Appellãs & intimatus vt efficiantur cõtumaces, & de effectu cõtumaciæ vtriusque. 27.5.& dein.
Appellans mortuo appellato vel intimato debet in ius hęredes vocare ad resumendũ processum : & quid iuris de intimato cum moritur appellans. 28.6
Appellãs ab arbitro releuat appellationem suam coram iudice immediato vel senescalo. 68.7
Appellantis friuole, mulcta. 315.4.
in Appellationis causa à denegatione iuris an & quando fiat remissio. 76.7
Appellatio quãdo habet vim oppositionis. 103.39
Appellationum consideratio. 312. & dein. 315.2.3.320.22. 322.32.
Arbitrorum & arbitriorũ consideratio. 66.& dein. 67.a. 64.37.67.1.&.3.68.8. 69. 13,
in Ascendentium successione repræsentatio habet locũ in infinitum. 282.2
Assecuramenti cõsideratio. 2. 4.c.29.9.110.per tot.111.1. 3.4.112.3.4.5.
Assietam facere obligatus, ad quid tenetur,&c. 248.3
Assignatio facta ad diẽ feriatam,prorogatur ad diẽ non feriatam. 3.6

B

Bassa iustitia circa quę versatur. 60.19
Bastardus & ei⁹ filij an & quãdo retrahere rem venditam possint. 236.12.
Bastardus nullos habet hæredes ab intestato præter liberos ex legitimo matrimonio procreatos. 289.23
Beneficiari⁹ trãsmittit fructus beneficij collectos ad hęredes. 114.4
Beneficiatus absens qualiter citari debeat. 6.14.g
Beneficiũ epistolæ diui Adriani, & an illi renunciari possit. 251.9
Beneficium ordinis competit fideiussori nisi illi sit renunciatum. 252.11
Beneficiũ restitutionis in integrum,& Velleia. an transeat ad hæredes. 354.3
de Beneficio contendens, an possit probare titulũ per testes. 150.6
Bladum creditori offerens debitor, si non recipiatur, & postea fiat carius,tenetur debitor tantum ad æstimationem quæ fuit tempore obligationis. 272.7
Bonæ fidei possessor facit fructus suos. 86.6
Bonæ fidei possessori retentio rei competit pro impensis vtilibus & necessariis. ibidem.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

Bona acquisita quæ dicantur. 239.2.
Bona cõfiscata ob crimẽ non priuilegiatũ, spectant ad dominos temporales. 335.16
Bona delinquentis an sint tacitè fisco obligata. 255.30
Bona dotalia an capi possint pro talliis non solutis. 349. 27.
Bona moriẽtis sine liberis naturalibus & legitimis, solent poni ī manus domini. 288. 20.
Bona vacãtia de cuius domini iurisdictione cẽseantur. 57. 2. cuius sint. 60. versum.

C

CAnonẽ tribus proximis annis qui soluit, præsumitur retro soluisse. 274.11
Capiẽti animal in fundo suo, an de captione ei credetur. 306.1.
Carceris perpetui pœna, an sit capitalis. 340.36
Castro donato, cẽsetur donata castri iurisdictio. 210.17
Casus in quibus clericus corã iudice laico cõueniri potest. 58.f.
Casus nouitatis cũ executioni mandatur, quilibet de familia etiã sine procuratorio ad oppositionẽ admittitur. 97. 23.
Casui nouitatis se opponens, debet declarare pro qua parte se opponat. 97.22
Casus priuilegiatus trahit ad se non priuilegiatum. 106.54
in Causis modicis summariè proceditur. 13.e
Causæ summariæ quæ dicantur. ibidem.
Causa ad iudicem competentem remittenda est. 71.1
in Causa appellationis & nouitatis omnes exceptiones tam dilatoriæ quàm peremptoriæ debent proponi successiue: tamen in aliis secus. 80.10.
Causa mouens iudicem, an sit inserẽda in sententia. 304. 18.
in Causa criminali victus, appellans an audiatur. 319.17
Causæ pauperum gratis agitari debent. 310.19
Census & præstationis annuæ probatio quomodo fiat. 163.4
Cessatio solutionis cẽsus non priuat dominum quasi possessione, nisi præcedat contradictio. 102.38
Cessio rei emphyteoticę vbi & cui sit facienda per emphyteotam. 215.7
Cessio bonorum an habeat locum pro debito fiscali. 234.b
Cessionis bonorum consideratio. 250.c
Cessionarij quomodo debeat insinuare debitori instrumẽtum cessionis. 273.8
Chirographi cãcellati præsumptio. 176.5.&.b

Citatio ad domicilium, an & quando sufficiat. 5.f
Citatio personalis quãdo necessaria, & quãdo sufficiat citatio ad domum. 5.f
Citatus ad totam causam, & ad vnum articulum, differũt. 9.29.
Citatio facta à iudice, habet vim peremptorij. 10.p.
Citatio debet continere libellum. 12.d.
Clarissimi viri quomodo adiornandi. 9.27
Clauium traditionis effectus. 102.36
Clericus de cuictione obnoxius, suscepto garantigio, an possit vti priuilegio fori, &c. 17.k.
Clericus in quibus causis ad iudicẽ ecclesiasticũ remittatur, & in quibus nõ. 58.10. 73.6
Clericus vxoratus in causa assecuramenti nõ impetrat remissionem ad forũ ecclesiasticum. 58.11
Clericus ratione administrationis tẽporalis coram laico iudice conuenitur. 61.23
Clericatura superueniẽs post litis contestationem, nõ immutat forum. 61.24
Clericus à iudice laico in flagranti delicto capi potest. 62.29
Clericus an compellatur iurare & ferre testimonium coram iudice laico. 181.7
Cognati qui dicantur materni. 282.4
Cognitio causarũ appellationis an præscribatur xxx. annis. 192.15
Cognitio portationis armorũ spectat ad principẽ. 75.17
Collegium qualiter adiornari debeat. 7.18
Colonus partiarius ad quid cogi possit. 114.6
Colonus partiarius de quibus fructibus soluat. 274.13
Coloni vel inquilini bona, an sint tacitè domino obligata. 255.32
Commissarij debent interesse sentẽtiæ saltem vsque ad numerum per principem ordinatum. 61.27
Commissarius eum cui possessionẽ adiudicauit, tueri potest in sua possessione. 97.21
Commissarius in causa ducis non potest procedere ad cõfectionẽ enquęste sine procuratore principis. 140.28. nec sine commissione signata & sigillata. 148.29
Commissarius curiæ quatenus procedere debeat ad confectionem enquæste, & quãdo cessare debeat. 141.30
Cõmissarij officium in testib⁹ examinandis. 158.46
Commissarius à rege vel curia deputatus si abutitur ad quẽ spectat cognitio. 338.31
Complices accusanti confes-

so criminali quatenus credẽdum. 330.12
Compromissum. 67.2.69.10 11.12.73.8
Concludere in causa. 65.1
Condemnatus ad pœnam corporalem publicè sustinendã, est infamis. 333.2
Conducens rem propriam an perdat dominiũ illi⁹.226.39
Conductor quo tempore teneatur soluere pẽsionem domus. 223.41
Creditor tenetur probare rẽ fuisse in bonis defuncti tẽpore obligationis,&c. 139.24
Conferri quæ bona debeant. 211.23
Cõfessor & cõfessionis cõsideratio.184.& dein.185.1.2.3. 186.5.6.187.d.11.12.13.329 8.330.12.13
Congediorum & defectuum differentia. 28.1
Cõiunctus ex vtroque latere, non præfertur ei qui est ex vno tantum. 284.9
Cõnexitatis ratione iudex potest de multis cognoscere. 56.c.
Conquæstus nomine quæ bona contineantur. 239.a
cõsanguinitatis ꝓbatio.142.33
Cõsanguinei,quãdo agitur de coniungendo vel dissoluendo matrimonio aliis præferuntur. 157.42
Cõscientia super aliena nemo inquiri debet. 158.a.
Cõsuetudo loci in cõfectione testamẽti attẽdenda.289.24
Cõsuetudinis probatio vt fiat. 136.3
Cõsuetudinis & statutorũ cõsideratio. 355.& dein.
Cõsuetudo loci in quo res est sita,inspicitur. 356.4
Consules aut pręfecti vrbis,& officiarij principis sunt à talliis immunes. 345.11
Cõtractus censetur esse factus secundum loci consuetudinem. 120.6
Contractũ fraudulentũ faciẽs in pręiudiciũ fiscivel domini quomodo puniatur.168.27
Contractum fieri ad dictamẽ sapientum quid sit. 171.42
Cõtractus ex quib⁹ causis pręsumatur fraudulẽtus.177.11
Contractus fictus. 198.4
Contumaciæ consideratio.21 & dein.22.1.2.a.
Creditor si probauerit debitorem surripuisse literam obligatoriã, de summa quid fiet. 145.40
Creditor tenetur rumpere instrumentum debiti, aut si illud amiserit, dare soluenti quictantiam. 171.41
Creditor an possit debitorem fugitiuum propria authoritate capere. 267.27.d.
Crimen falso obiiciẽti,tu mentiris non iniuria respondeatur. 131.f.
Crimen cõtra testem obiectũ debet

debet specificari. 152.16
Crimina non debent manere impunita. 329.d
Curator an inuitus detur in litem. 46.6
Curatorisbonis dati officium. 52.30.
Curia magnorum dierum sedente,cessat curia parlamenti. 62.31
Custos gregis an pecudẽ mortuam sine sua culpa,probare debeat. 137.15

D

DAtio in solutum,obtinet vim vẽditionis.234.b. circa finem.
Debitor an possit cedere bonis non vocatis creditoribus 251.versu.1
Debitore ad mortẽ cõdẽnato an audiantur creditores debitum petentes. 255.29
Debitor nõ auditurvolẽs exceptiones suas proponere, nisi prius munierit manũ. 259.4
Debitoris nomen potest capi pro executione,&c. 262.14
Debitor qui ꝓmisit soluere deferenti literas obligatorias,si ei soluat liberatur. 274.15
Debitum vel nomẽ si vẽdatur minori precio, debitor liberatur tãtũdẽ soluẽdo. 198.7
Debita qualiter solui debeant per hæredes. 283.versu.4
Debitum præsumitur solutũ si instrumentum cancellatum sit penes debitorem. 271.1
Decem habitantes & foracen. censentur facere populum. 26.versu.18.
Decem faciunt populum siue turbam. 26.versu.18.36.2
Deceptus in diuisione hæreditatis,an agat ad supplementum. 244.30
Decimæ possessione spoliatus laicus,an potest petere restitutionem. 108.62.
Decimæ an & quãdo:& à quibus pręscribi possunt.193.21
Declinatoria loci quę dicatur. 79.5
Dedicatio bonorũ tacita non habet locum in regno Franciæ. 218.22
Defectus datus hora insolita, vel die feriato null⁹ est.33.22
Defectus vnius virtute hæres per beneficiũ inuẽtarij excludit eos qui simpliciter possent succedere. 33.23
Defectuum vtilitas. 80.9
Defendere infirmiores an teneamur. 132.1
Defensionis& exceptionis differentia. 79.b
Delatus inter reos vt morte vel membri mutilatione puniatur, conuictus & confessus esse debet. 137.11
Delegatis discordantibus, ad delegantem vel principẽ recurrendum est. 61.26
Delegatus à principe, potest delegare,sed alius non.66. 47.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І.І. МЕЧНИКОВА

Delegatus principis potest cogere ordinarium vt præstet sibi auxilium pro executione sententiæ. 301.5
in Delictis non habet locum dilatio pro garando. 18.17
in Delictis de iure sit remissio ad locum delicti. 75.15
Delictum morte rei extinguitur. 335.14.
Delinquens secundū casus exigentiam tractādus. 326.1.2. 326.2.& secūdum suā qualitatem & personam. 333.5
Delinquens spe impunitatis à principe obtinēdę in suo primo ingressu, an debeat vti priuilegio. 354.1
Denunciator falsus tenetur ad interesse,non autem procurator domini. 307.4
Depositiones testium ab eadē parte productorum diffidētes,an fidē mereantur.136.2
Descendētes succedunt in stirpes, si sint in æquali gradu. 297.54.
Dictamen sapientum quod sit 165.8
Dies respectus in quacūque lite datur:& quibus casibus locum non habeat. 14.7
Differentia inter eum cui adiudicatur recredētia,vel prouisio, si postea succumbant. 98.27
Dignitas,status, ætas considerari debent antequā ad torturam procedatur. 327.6
Dimidia iusti precij pars quæ dicatur. 200.13
Dilationum consideratio.12.a 2.4.13. versu. 9.15.10.18.n. 16. 19. 18.19. 20. 20.21.23. 24.25. 21. 27. 73.4.249.5. 276.34.
Directus dominus fundi qui sit. 21.13
Directi dominij & vtilis consideratio. 211.212.213. & dein.
Distantia inter diem adiornamenti & diem ad respondendū, debet ad minus esse septem dierum. 12.2
in Diuidendis bonis inter fratres & sorores cuius est electio. 240.8
Diuisionem impedit dura separatio. 221.34
Dolus dans causam cōtractui, & incidens in contractum, quem effectum habeant. 200.12
Domestici & familiares an admittantur in testimonium. 150.b.
Domicilium quot modis contrahatur. 8.m.
Domicilia plura habēs, in quo debeat adiornari. 8.22
Dominium quomodo probetur. 86.5. quomodo transferatur.ibi.11.&.b.
Dominium rei venditæ ad ecclesiam sine traditione trāsfertur. 86.10
Dominij directi & vtilis consideratio.

deratio.212.&.213. ac dein. 226.42
Dominus directus, & dominus vtilis. 217.18.19
Dominus ab emphyteota ī ius vocatus vt rem emphyteoticam recipiat: si non cōpareat,an ratione cōtumacię ī expensis cōdēnabitur.28.8
Domino cōparente lite nōdū contestata an censeatur procurator reuocatus. 43.37
Dominus feudi etiā si rem feudalem per plures annos tenuerit,eius tamē neque dominium neque possessionē acquisiuit. 108.64
Dominus cui° aditus est situs in vna parœcia, posterior pars in alia, cuius esse censetur. 349.28
Donationum & legatorum cō sideratio. 206.per totum. 208.47.209. 12.23.14. 15. 16.210.17:18.&c.299.58.
Dormiēdo aliū interficiēs aut vulnerās, an puniat. 334.7
Dotis ac dotaliū rerum ac matrimonij consideratio. 117. 118,119. 120.121. & dein. p totum.& 197.1.& 286.13
Dux habet superioritatē in dominos sibi subiectos. 60.20
Ductum ad patibulū an puella redimere possit.338.30

E

Ecclesia quæ acquisiuit rē in feudo alterius, cogitur eam extra manus suas ponere. 294.23
Ecclesia an priuetur feudo ꝓpter delictū prælati. 232.23
Ecclesiasticę rei alienatio quibus casibus ꝓmittatur.217.c
Ecclesiastica persona an possit testari de rebus aliunde venientibus quàm ab ecclesia 296.52
Ecclesiasticus iudex etiam inter laicos cognoscere potest quouis modo agatur de re mobili. 56.b
Electus tutor si non administret,tenetur ad dāna pupilli 49.17. & se excusare debet non appellare. 49.18
Eligendi ius habentes, agere possunt nō solum cōtra eos qui elegerunt,sed etiam electum. 94.12
Emphyteotici iuris consideratio.10.4.46.211.212.& deī. 214.6.215.10.217. 18.218. 20.226.40
Emptor vel donatarius possūt propria auctoritate apprehēdere possessionē rei emptæ vel donatę. 101.34
Emptionis &venditionis consideratio. 195. & dein. vide venditio.
Emptor hæreditatis vel iuris vniuersalis an tenetur soluere vendas pro rebus singularis. 272.6
Emptor bonorū eius qui sine hærede defunct° est,sub hasta,an securus sit. 209.29

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І.І. МЕЧНИКОВА

Enquęsta facta ad omnes fines an in noua instantia super principali profit. 138.20
Error propositus vt probetur. 146.43
Examen ad futurũ fieri debet parte vocata cuius interest. 149.2
Exceptionũ consideratio. 77. & dein. 78.79. 80.81.&c. per totum.&.251.7.274.10
Excõmunicatus an possit esse arbiter. 70.15.t.&.d.
Excubias facere tenẽtur subditi ĩ castro & fortalitio domini, & ad illius reparationes contribuere. 347.22
Executionum & subhastationũ cõsideratio.256.& dein. 268.34
Executio omnis in Frãcia extinguitur cum persona debitoris. 250.versu.vlt.
Executio fieri potest die feriata. 259.5.
Executio per quam impeditur agricultura, reprobatur. 262.16
Executor sententiæ de quibus potest cognoscere. 266.26
Executores plures testamentarij cẽsentur esse instituti insolidum. 294.45
ab Executore an & quãdo appellandum sit. 321.28
Exonians alium, quid iurare debeat, & an ei credatur: & quãdo pro & actore nõ admittatur exoniator. 31.13.14
Expensæ contumaciæ præiudiciales. 28.7
Expẽsæ quæ fiunt pẽdẽte processu possunt solui procurari: secus de expensis totius causæ. 275.21
Expensarũ, interesse & dãnorum consideratio. 305.307. 308.309.310.311.312
Extracto de registris fides datur quando literæ regiæ publicatæ fuerint & registratæ. 173.64
Extranei & forenses propter belli periculũ in vrbẽ confugientes,an teneantur cõtribuere murorum refectioni. 348.23.350.30.31

F

FActa in vno iudicio,an fidem faciãt in alio. 68.b-
Falsa latinitas an vitiet instrumenta. 172.45
Falsa moneta scienter vtentes, quomodo sunt puniendi. 337.27
Falsæ monetæ percussoris pœna. 333.3
Falsæ relationis à seruientę factæ mulcta. 5.11
Falsi instrumentum arguẽs, & succumbens quomodo puniatur. 173.51
Fama an sufficiat ad torturã. 327.4
Familiares domini an possint testes adhiberi. 177.d
Familiaritatis iure quis vtẽs re aliqua,eius possessionem nõ acquirit. 103.41
Famosus latro,laqueo suspendus est. 333.3
Famulo facta iniuria,in dominum redundat. 129.6
Feudorum consideratio.227. & dei.228.229.230.& dein. per totum.
Feloniam cõmittere quid sit. 229. 8
Fideiussor pro reo qui fugit, quomodo puniatur. 335.17
Fideiussor an possit agere contra debitorem principalem vt se liberet. 253.17
Fidelitatis iuramentum & homagium per procuratorẽ fieri potest. 232.21
Filia dotata de consuetudine Aruerniæ nõ succedit masculis existentibus,&c. 284.10. 11.12.&.293.43. &295.51
Filia dotata an possit renũciare successioni tam paternæ quàm maternæ. 253.16
Filia per matrimonium tranfit in potestatem mariti.190.6
Filiussa. an possit remittere iniuriã sibi factã inuito patre, & an pater inuito filio.32.m
Filiũfam. an possit dari & esse tutor. 50.22.& d.
Filiussami. non potest esse in iudicio ciuili sine patris vel iudicis authoritate: secus in criminali. 82.19.&.21.
Filiussa.in ius cum auctoritate patris vocandus, nisi in casibus certis. 32.17
Filius & vxor recusante patre vel marito à curio auctorizantur. 32.19
Filius qui sit, an hoc ipso hæres probetur. 99.b
Filius an priuetur feudo propter delictum patris. 232.20
contra Filiumfam. quomodo fiat executio. 269.40
Filius hæres patris in quo loco munera subire debeat. 348.24.
Filiationis probatio. 143.f. & 144.37.145. versu 9.
Fisci res quanto tempore præscribi possint. 190.2
Fiscus priuato succedẽs, tacitè ipsis creditoribus obligatur. 247.1
Flumine mutante alueum, an quis ius sibi quæsitum in eo perdat. 110.75
Forma adiornamenti faciendi virtute literarũ de debitis. 4.8
Forma mãdati seruanda est in adiornamẽto faciendo.3.7.
Frater diues,cui pater oĩa bona reliquit, an teneatur fratrem inopem alere. 352.1
Frater maior.xiiij.annis an ad tutelã fratrum impuberum admittatur, & excludat matrem. 48.13
Furis pœna. 333.a
Furta plura an committat qui plures res vno & eodem tẽpore surripuit. 216.15
Furto ꝓ primo an sit quis suspendendus. 332.1

Furtiua res apud aliquem inuenta an præsumptionē de illo faciat quòd fur sit. 177.c
Futuro iuri quomodo renunciari possit. 255.26

G.

GArendus etiam potētior reo admittitur ad suscipiendam garandiam. 17.13
Garandum qui petit, protestari debet. 18.versu.5
Garendo datur dilatio ad petendum alium garendum. 18.15
Garendo contumace pars ex suo capite tenetur defendere. 31.21
Garendus ante susceptam garandiam potest petere dilationem veutæ. 17.14
Gradum cognationis vt inuenias. 145.11
Gratia vel remissio delinquēti à principe concessa, intelligitur satisfacto læso. 311.29
An, quando, & quibus casibus quis ad agendum admittatur sine gratia. 26.4
Gratia in quibus est necessaria ad agendum & comparendum per procuratorem. 26.4.
Gratiæ procuratoribus dandæ in Francia locum non habent. 37.c.
Gratiæ literam obtinentis à principe, cautela. 145.41.

H.

HAbens iurisdictionē potest procuratorem constituere sub sigillo proprio. 36.2.
Habitātes alicuius loci, vt adiornentur. 7.20. vt procuratores costituant. 37.3.4.5
Hæres esse an quis satis eo ipso probetur, quòd sit filius. 99.b
Hæres ab intestato est saisitus de rebus hæreditariis. 99.28
Hæres institutus etiam si apprehenderit possessionem, non tamen verus efficitur possessor. 99.29
Hæres an & quando restituere teneatur fructus rei legatæ. 115.10
Hæredem qui se dicit ab intestato, quomodo debeat probare consanguinitatem ad hoc vt à fisco auferat bona defuncti iam occupata tanquam vacantia. 142.33
Hæres, testamēti tenorem scire præsumitur. 181.8
Hæres an & quando teneatur ex delicto defuncti. 248.2
Hæredes debitoris non conueniēdi sunt à creditore nisi pro portionib. hæreditariis. 275.18
Hæres putatiuus qui debitum soluit, à quo illud repetat. 276.26
Hæredi per beneficium inuentarij, quid faciendum. 287.17.

Hæreti-

Hæreticus quomodo & quando ad iudicem ecclesiasticū remittendus. 76.19.
Homagium in quo loco fieri debeat, & intra quod tempus. 231.15
Homicida vt se tueatur accusatus ac reus. 146.42
Hominibus conditionis manus mortuæ qui succedant. 288.20.
Hospiti de amissis in hospitio an credatur. 311.27.
Hypothecaria de consuetudine præscribitur triginta annis. 191.7

I.

IDololatra quomodo & quā do ad iudicem ecclesiasticum remittendus. 76.19
Ieiunus quis dicatur. 151.c
Immobilia alienata per debitorem, possunt nihilominus capi si creditor in illis habeat hypothecam. 261.10
Immunitate ecclesiastica qui non gaudeant. 62.g
Impedimenta omnia vno solo adiornamento remouātur. 8.23
in Impedimenti materia seruiens est adiornādus in persona. ibid.
Impēsæ quas filius fecit in studiis, an solui debeant de cōmuni. 241.9
Impensæ factæ per vnum ex sociis pro puerperio vel alimentis vxoris suæ, an debeant solui de communi. 244.26.
vide Expensæ.
Impubes de quo testificari possit. 156.39.40.
Incarcerari quis dicatur. 37.1
In casu mortis vel mutilationis nulla profertur sententia in patria cōsuetudinaria. 186.6
In casu nouitatis ratio procedendi. 93.9
In casu saisinæ & nouitatis si alter sit contumax, quomodo fiet expensarum cōdemnatio. 309.15
Incendiariorum pœna. 334.6
Incolæ nouo immunitatē concedere an maior pars habitantium possit. 345.15
Incongruitas latinitatis an vitiet instrumenta. 172.45
Incontinenti fieri quando dicatur. 153.g.
Indebitum se soluisse dicens, probare tenetur. 136.5
Indebitū solutum minor quando repetat. 278.33
Inferior an in omnibus tenea tur obedire superiori. 131.g
Infirmus remittens iniuriā sibi factam ea mente vt deus sibi remittat sua peccata, an repellatur ab agendo. 129.7
Ingressus religionis liberat à patria potestate. 83.23
Ingressu monasterij obligatio transit in monasterium. 253.19
per Ingressum monasterij nō

sit tacita bonorum dedicatio. 287.18
Iniuriarum consideratio.127. 128. 129. & dein per tot. & 334.9.335.13.
In ius vocatus vt schedulam agnoscat,si contumax est, an & quando pro cognita haheatur,aut non. 29.10.
Inops habens patrẽ & auum vel filiũ diuites,à quo istorũ alendus est. 352.3
In retinendæ possessiones interdicto qui fuit superior, nõ potest inquietari simplici saisina. 106.53
In retinendæ & recuperandæ possessionis interdicto locus est præuentioni.106.54
Institutio hæredis ĩ quota parte bonorũ fieri potest. 143. 36.
Institutio an valeat si testator interrogatus an velit talem sibi esse hæredem, respõderit velle. 293.40
Institutio habet vim legati, &c. 283.6.&7.
Instrumẽtarius testis etiã vnicus contradicens instrumẽto, facit vacillare fidem instrumenti. 172.48
Instrumenta debent produci ante publicationem inquęstarum. 163.1
Instrumentum vt sit authenticum.164.6. vt fiat ad dictamẽ sapiẽtũ.163.8.& 171.42
Instrumẽto se subscribens, videtur approbare in illo contenta. 165.9
Instrumẽta quot modis dicantur communia.167.d.vbi& apud quem deponi debent. 169.34.
Instrumento falso sciẽter vtẽs, incidit in crimen falsi. 170. 37.
Instrumẽta producta quomodo transcribantur vel videãtur. 171.44.& dein.
Instrumentum multis modis redditur suspectum. 173.52
Instrumẽtum passatum sub sigillo iudicis ecclesiastici, nõ habet executionẽ paratam. 260.7.
Intentio proposita per rationem naturalem probari potest. 154.27
Integra res quando dicatur in iudiciis & negociis. 24.e
Interdicto vti possidetis agẽs, quid probare debet. 91.1
Inuentarium an & quomodo fieri debeat ad petitionem eius qui asserit bona esse cõmunia. 246.36
Inuentarij cõficiendi tempus à quo tempore currat hæredi. 295.48
Inuentarium hæreditatis vt faciendum. 295.k.48
Inuestiturę effectus quę fit coram notario per traditionẽ palmæ,aut aliàs. 107.57
Inuitus curator an detur in litem. 49.6

Iterum

Iterum agenti quando obstet exceptio rei iudicatæ. 84. 37.
Iudex à quo appellatur,adiornatur in patria consuetudinaria & parti intimatur : in patria iuris scripti aliud seruatur. 6.16.h
Iudicum muneris & eorum iurisdictionis cõsideratio.54. 55.56.& dein per to.& 68. 8.73.3.74.11.150.4.158. 45.174.66.302.7.c.309. b.16.320.22.324.41.325. 47.330.19.335.5.337.25.
Iudicia incipiunt à vocatione in ius. 2.1
Iudicium cum filiofam.initum sine auctoritate patris, ipso iure nullũ est, nisi patris auctoritas supueniat.83.21.22.
Iuramenti seu iurisiurãdi consideratio. 137.9.b.157.m. 179.180.181.& dein.p to.
de Iure tertij an quis possit opponere. 81.14.& e.
Iustitia æqualiter omnibus administranda. 58.e
Iustitia triplex. 59.16.
Iustitiarius in appellatione à iuris denegatione adiornãdus est,&c. 6.17

L

LAesi qui dicantur. 311.29
Laicus in ecclesia furtum committẽs, non gaudet immunitatem. 62.28
Laicus in causa spirituali arbiter esse non potest. 68.8
Laicus coram ecclesiastico iudice super actione reali cõuenire non potest. 58.a.
Latro famosus, suspendendus est. 333.3
Legatum ex testamento prætendẽs, quid producere teneatur. 165.9.10
Legatum sine institutione hęredis valet. 208.5
Legatum factũ ad opus quod facere non licet, an debeat conuerti ad aliũ vsum.209. 15.
Legata bona ad vnum vsum, an ad alium vsum conuerti possint. 210.22
Legitimis hęredibus deficientibus fiscus succedit. 282.1
Legitimatus per subsequẽs matrimonium an debeat habere ius primogenituræ. 292. 37.
Legitima an priuari filius possit.298.57. ea quæ dicatur, &c.299.59.
Libelli cõclusio in actione reali. 116.18
Liber rationum quem quis sibi conficit, an fidem faciat. 169.28.
Liber homo an possit locare operas suas. 223.42
Libri dati à patre filio studenti,an conferri debeant.243. 23.
Libri scholarisvel aduocati nõ debẽt per executionẽ capi. 269.39.

Limitibus terræ alicuius domini temporalis circunscripta, censentur esse de eius iurisdictione. 57.3
Licitator vltimus in subhastatione, quomodò precium soluere debeat. 268.36
Literarum, notarum & notatorum consideratio. 160.& dein.
Literæ adiornamenti & aliæ à principem obtentæ, sunt annales. 170.38
Litera antiqua potest refici de præcepto iudicis, & parte vocata. 168.24.
Litera in parte falsa, an in totum reputari falsa debeat. 168.25
Literæ credentię generales an obligent eum qui eas misit. 169.30.
Literas grossatas & sigillatas, an notarius possit corrigere, & quomodo. 170.40
Litigantium neutro cōparente coram commissario in casu nouitatis, quid iuris. 10. 34.
Locati & iuris emphyteotici consideratio. 211.& dein.
Locata domo à longum tempus de tribus in tribus annis, vna & eadē est locatio, &c. 216.14.
Locatio vbi probari non potest, sed sola habitatio, ibi nulla cōtrahitur obligatio. 256. versu. 6.
Locorum distantia dādæ sunt dilationes. 12.b
Lōgo morbo impeditus procuratorē dare cōpellitur. 31. 13.
Locumtenens nō vbique dari potest à iudice. 60.18
Lucrum dotis quod filiusfam. sentit ex morte vxoris, an debeat communicari. 244. 29.

M.

MAior pars habitantium potest p se & aliis absentibus procuratorem constituere. 37.3
Maior. xiiij. annis potest constitui procurator. 40.19
Malorum correctione ira dei placatur. 29.d
Mandati forma seruanda est in adiornamento faciendo. 3.7.
Mandatum in die assignationis est exhibendum. 37.6
Mandatum quibus verbis concipiendum. 39.17
Manutenuta cui & quomodo vel quibus verbis adiudicetur. 101.33
Maritus potest vendere bona patrimonialia vxoris suæ, si illa consentiat. 249.*
Maritus possidet rem dotalem vxoris. 102.37
Maritus debet restituere hæredibus vxoris fructus quos percepit ex rebus paraphernalibus

nalibus & aduentitiis. 115. 14.
Maritus vxori superuiuēs quid lucretur moribus Aruernorum, & quid contra mulier. 120.6.
Maritus pro delicto vxoris nō tenetur soluere emendam. 122.14.
Mater quando admittitur vt tutrix: & an eo casu teneatur facere inuentarium: & quid de auia materna. 47.9
Mater secundo nubens priuatur ipso iure ab omni administratione & tutela. 49. 15.
Mater de ætate filij testatur. 154.32.
Matrimonium à iure prohibitum contrahentium pœna. 125.33.
Matrimonio contracto an filius remaneat in patris potestate. 126.37
Matrimonium si minor contrahat, & in eo perseuerauerit vsque ad perfectam ætatem, confirmatur. 126.38
Matrimonio solenniter celebrato postea rupto, filij geniti vel concepti ante sententiam, sunt legitimi, & succedunt. 292.34
Media iustitia quos casus complectatur. 59.16
Mercenarij & commēsales an admittātur ad testimonium. 150.8
Meretricem an violenter rapere liceat. 340.35
Militis arma non debent per executionem capi. 269. 39.
Miles an possit esse procurator. 40.22.& 41.h
Miles, minor, ecclesia, fisc⁹ post sententiam admittuntur ad proponēdum exceptionem peremptoriam. 80.7
Minor quādo sine tutore obligari potest. 53.38
Minori inuito nōnunquam curator datur, præcipuè ad lites. 52.34
Minor admittitur in causa matrimoniali & beneficiali sine tutore aut curatore. 53. 37.
Minoris creditor vel debitor, an eius possit esse tutor: & quid in matre cui dos debetur. 53.39
Minorem ætatē allegans, eam probare debet. 137.14
Minor an restitui possit ad omissam productionē. 163.2
Minor, filiusfam. & mulier an possint renunciare beneficiis sibi competentibus. 253.14
Minores non restituuntur aduersus contumaciam, saltem vt se ab expensarum condemnatione eximant. 311. 25.
Minor an restituatur ad appellandum. 317.8

Miserabiles personæ quæ dicantur. 72.a
Mittere in possessionē, est imperij & iurisdictionis. 95.15
Mobiliū appellatione quę nomina seu debita comprehēdantur. 239.3
Mobilia per debitorē alienata, nō possunt per creditorem capi. 260.9
Mobile vel immobile quid, vnde dicatur. 267.32
Modicum tempus quod dicatur. 103.42
Molendinum habēs in flumine, an alium prohibere potest ne aliud ibidem ædificet. 110.72
Molendina in eodē loco ædificare volentes duo, an mutuo concursu se impediant. 110.73.
Molēdinū habes in superiori parte fluminis, an quid facere potest in præiudicium habentis aliud molēdinum in inferiori parte fluminis. 110.74.
Monachus an potest donare causa mortis, vel testari. 288 19.
Monachi non possunt fideiubere. 253.18
Monasterium non succedit ab intestato. 287.18
Monetā cudere quibus sit permissum. 272.4
Mors naturalis & ciuilis an importent bonorum confiscationem. 334.11
Mortis causam alteri qui præbuit, an illi debeat succedere. 282.3
ad Mortem damnatus, fugiens è carcere peccat mortaliter. 179.f.
Mortuus quando quis præsumitur. 178.14
Mortuo delegante re integra, cessat delegati iurisdictio. 63.32.
Mulier potest adiornari in domicilio mariti. 6.15
Mulier an possit esse procuratrix. 37. 6.41.h. an executrix testamentaria. 294.1
Mulier in testamēto filiis à viro tutrix data, & postea reuocata, ad legitimā tutelam non admittitur. 48.11
Mulier quibus modis tutelam perdat. 49.a
Mulier arbitrium suscipere nō potest. 68.8.& c
Mulier an teneatur sequi virū bannitum vel excommunicatum. 126.35
Muler interdum rem dotalem potest alienare consentiēte marito, non contra. 198.2
Mulier pro facto viri an possit obligari. 249.4
Mulier non tam leuiter subiicienda tormentis, quàm vir. 327.5.
Mulier si damnata sit vltimo supplicio, an eius dos confiscetur. 335.12

Mulier

Mulier an habeat id priuilegij in augmento dotis, quod habet in dote. 355.5
Mulum si cōduxi ad deferendas merces, nec pressus nimio onere succubuerit, an teneat. 307.3

N

Naturales liberi legitimātur per subsequens matrimonium. 292.35
Naturalis ratio quæ intelligatur. 154.h
Negatiua à qua parte probetur, & quomodo. 138.18. & 139.22.
Negatoria cum agitur, cui incumbat onus probādi. 138. 17.& 18.& 139.22.
Negocia pupilli gerens mandato tutoris, an sibi obliget pupillum. 49.20.& c.
Negociorum gestorū actio an ei competat qui pro alio soluit præter vel cōtra eius voluntatem. 271.2
Nobilitas accidentalis. 345.9
Nobilitas triplex, & quæ est spiritualis. 346.16.& quę naturalis. 17. quæ politica seu ciuilis. 18.
Nobilitatis probatio. 346.19
Nobiles & viri ecclesiastici sūt immunes à præstatione talliarum. 347.21
Nomina an sint res mobiles vel immobiles. 239.b
in Nota si contineatur, & cætera: illud notarius in grossa poterit supplere. 169.32
Notariorū consideratio. 165. 7. 12. 166. 14. 171. 43.142. 47.49.173.50.336.18.
Notula scripta in petra vel cera, vel litera grossata in papyro, facit. 167.20
Nouitatis casus. 94.11. 12.95. 15. 17. 96. 20. 103. 40. 42. 104.44.45.105.49. 108.66 109.70.
Nuncio vltra commissa referenti an credatur. 7.k. circa finem.
Nuptiarum secūdarum odiū. 49.a.

O

Obligationum & renunciationum consideratio. 246.& dein.
Obligationem inducit diutina solutio. 255.27
Obligatus ad soluendum modiū vini ex tali vinea, si nullum vinū eo anno ibi prouenerit, an obligatione liberetur. 254.24
Obligatus sub sigillo ducis Aruerniæ, quomodo soluere cogatur. 258.1
de Occiso in rixa, an omnes teneantur. 336.21
Officialis tradens aliquem puniendum iudici seculari, an efficiatur irregularis. 59.12
Officiarius vbi adiornari debeat in causa appellationis. 6.13.
ad Omissam productionē an

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І.І. МЕЧНИКОВА

pars admittatur. 163.3
Omnino verbi vis. 82.g
Opponẽs se executioni factæ virtute literarum de debitis, potest remissionẽ petere ad suum iudicem. 75.13
Opponens contra arrestũ, auditur post annum. 269.36
Opponẽs qui allegauit coram commissario possessionẽ suã, non potest postea proponere in parlamento exceptiones dilatorias aut declinatorias. 107.59

P

PActũ non liceat à sententia arbitri appellare, an valeat. 68.9
Pactum quòd præscriptio locum non habeat, an valet. 194.24.
Pactum quòd superuiuẽs succedat præmorienti, intelligitur si decedat sine liberis. 242.19.
Pactum patri à filia factum vt dote contẽta nullum habeat regressum ad successionẽ paternam, non valet. 286.c
Parentelæ probatio. 143.34. & dein. 144.38.
Pares Erãcię quomodo adiornẽtur in appellationibus ab eis. 9.27
Parisiensiũ consuetudo in successione patris & matris in bonis liberorũ præmortuorum. 284.*
Paries quando dicatur cõmunis. 240.6
Pars quæ conqueritur, censetur esse actrix. 25.versu.1.
Pars quæ petit parendum, potest remanere ĩ processu. 17.14.
Partes in parlamento litigantes si velint transigere, petũt à curia licentiam. 63.34
Partes non possunt prorogare iurisdictionẽ iudicis. 63.35
Partibus in eligendo commissario dissentiẽtibus iudex illum potest eligere. 95.13
Parti obtinenti expletũ in parlamento quid faciendum sit. 33.25.
Pater est legitimus administrator bonorum filij. 46.1
Pater potest tutorẽ testamentarium dare filio. & an alius possit. 46.3. & 5. & an teneatur inuẽtarium facere etiam si pater prohibuerit. 46.3
Pater nõ tenetur facere inuentarium. 47.10
Pater authorizando filium, an videatur renunciasse vsuifructui quẽ habet in bonis aduentitiis filij. 114.5
Pater an teneatur dotare filiã suam se insscio nubentẽ. 121.9.
Pater si male versetur in bonis filiorum quæ illis per mortem matris obuenerũt, quomodo prouideatur. 126.36
Pater an possit remittere iniuriam filio suo factam, illo etiam

etiam inuito. 128.k.2.&.b.
Pater & mater an possint esse testes in causa filij. 157.42
Patris bona si sint confiscata, an legitima liberis seruanda sit. 340.38
Pater, mater, aut alia coniuncta an possit repetere expensas pro filio factas. 352.2
Patrinæ potius an filio in fame succurrendum. 353.h. circa finem.
Paterna paternis, materna maternis in successionibus debentur. 282.1
Patriæ potestatis iudicium in Francia. 83.h
Patruus post patrem, matrem, & fratrem ad tutelam impuberis admittitur. 48.14
Pauper vel locuples quis dicatur. 156.1
Pauperum causæ gratis agitari debent. 310.19
Periurij cõiunctus, testis esse non potest. 151.13
Periuri pœna in foro conscientiæ. 151.d.
Permutatio vt dicatur facta. 198.3
Perpetui carceris pœna, an sit capitalis. 340.36
Personæ non cogendæ comparere in iudicio personaliter ratione suæ dignitatis. 26.g.
Personæ quibuscunque rebus superiores. 111.1
Personaliter comparere non potens, an procuratorem cõstituere teneatur. 37.9
Pertinentiarum nomine quæ veniant. 16.versu.11. 262.a
Petens contractum annullari prætextu metus vel violentiæ, audiendus est, etiam sine iuramenti dispensatione. 181.10
Petens ventam, an renunciet declinatoriæ fori. 75.16
Petitorij consideratio. 15.8
in Petitorio fit remissio corã iudice rei vel loci in quo res est sita. 79.4
Petitorium potest intẽtari coram iudice rei conuenti, & loci vbi res sita est. 85.1
Petitorio cum agitur, quomodo cõcipiẽdus libellus. 86.8
Petitio incerta admittitur cũ incertitudo prouenit ex parte eius qui conuenitur. 86.9
in Petitorio succumbẽs, quos fructus debeat restituere. 116.15
Piscandi ius an præscribi possit. 194.22
Plures res petẽs super vna deferre iuramentum potest, & aliam testibus probare. 181.9
Pluribus officiariis diuersorũ dominorũ eiusdem iurisdictionis sufficit quod per vnũ eorum gestum est. 58.7
Pluribus pro vulneribꝰ an plures emẽdæ debeãtur. 334.10
Plus si quis petat, quomodo fit condemnatio. 308.12

Pœnarum consideratio. 331. & dein.
in Pœna corporali vel pecuniaria infligenda quæ sunt consideranda. 336.22
Pœna reo diminuenda est, qui in carceribus diu fuit detentus. 340.37
Possessio qualiter acquiratur vel amittatur. 92.2
Possessionem continuam aut discontinuam quæ dicantur habere. 92.8
Possessio in quibusdã iuribus per vnicum actum acquiritur. 96.18
Possessio per actum fictum ex contractu inutili non transfertur. 100.31
Possessio quæritur per traditionẽ clauium vt instrumenti. 102.36
Possessio vltima in interdicto ret. possess. attenditur. 108. 61
Possessio & dominiũ possunt transferri sub conditione, & ad tempus. 105.48
Possessionem vnius ex pluribus rebus vẽditis, an & quando emptori sufficiat apprehendere ad hoc vt possessor omnium dici possit. 108.62
Possessio rei immobilis animo non retinetur. 108.67
in Possessione de flumine aquam ducendi existens, potest aliũ prohibere ne aquã auertat. 110.71
Possessorij consideratio. 88 & dein.
Possessoriis iudiciis locum habet regula, dolo petit. 109. 68
Possessorio iudicio pendente si vnus tertio ius suum cedat quid iuris. 109.69
Post litem contestatam frustra quęritur an adiornamentum præcesserit, necne. 3.a.5
Posterior tempore præfertur priori certis casibus. 265.23
Potestati alienæ subditus, an ipse aliũ in sua potestate habere possit. 50.d
Potestati alienæ subiectus, an & quomodo dicatur possidere. 108.65
Præfecti vrbis si differant conuocare ciues, iudex partes suas interponere debet. 345. 12
Prælati & alij viri ecclesiastici possunt constituere & constitui procuratores. 43.33
Prælatus male rem gerens, nõ hoc facit vt prælatus. 56.26
Prælatus sine consensu capituli nõ potest rem immobilem ecclesiasticam alienare. 206. 45
Prælatus an possit res ecclesiæ in emphyteosim dare. 217. 16
Prælatus an possit retrahere rem ecclesiæ venditam. 237. 13
Prælatus qui delictum commisit,

misit, an & quãdo re sua priuetur. 337.24
Præpositi conducentes commodum iurisdictionis, eam exercere non debent. 58.6
Prescriptionum consideratio. 188.189.190. & dein. per totum.
Præsens ex præterito æstimatur. 328.7
Præsumptionum cõsideratio. 174.175.176.177. & dein. per totum.
ex Præterito præsens æstimatur. 228.7
Præuentioni locus est in delicto vsurarum inter seculares & ecclesiasticos iudices. 74. 10
Precario possidens dicitur naturaliter possidere. 107.56
Presbyter in actione personali ad suum iudicem remittẽdus est: secus quando agitur reali vel mixta. 73.5
Primogeniti prærogatiuæ in successione. 288.22
Princeps ex leui causa potest aduersus præscriptionẽ dispensare. 195.26
Prior aliquis vbi adiornandus sit. 9.26
Priuilegium allegans, de eo docere debet. 170.39
Priuilegiorum consideratio. 354. & dein.
Pro confesso habetur recusans iurare de calumnia, vel de veritate dicenda. 186.4
Probationum viæ nõ sunt angustandæ. 19.20
Probationum consideratio. 134.135.136. & dein. per totum. & 165.11.166.13.
Processus cum falso procuratore, vtrum & quãdo valeat, & an dominus ratum habere possit. 38.12
Processus verbalis commissariorum de quibus mentionẽ facere debeat. 159.50
Processus si sit amissus, quid agendum. 168. versu. 6
Procuratorum consideratio. 26.4. & 34.35.36.37. & deĩ. per totum. & 158.44.164.5
Procuratorium viri clarissimi potest publicari & scribi in registris curiæ. 42.30
Procuratorium approbatũ coram primo iudice, non potest improbari coram iudice appellationis nisi ex noua causa. 43.35
Procuratorium penes quẽ debeat remanere. 43.36
Proditoris pœna. 333.3
Productio testium debet fieri parte vocata. 140.27. & e.
Promissionem inter simplicẽ & iuramentum deus non facit differentiam. 181.3
Promissio de soluendo interesse & damna, & super his de stando eius iuramento, an valeat. 308.7
Promissio per eum facta qui est in carcere vel custodia, an

valeat. 330.18
Protestatio contra eum qui garandiam suscipere recusat, quomodo facienda. 17.12
Prouisio quibus personis adiudicatur. 98.26.&.27
Proximior statim procurare debet tutorem pupillo: alioqui periculum est ne vel successione priuetur, vel ad dānum pupillo teneatur. 52.29
Proximitas & consanguinitas faciunt præsumere sciētiam. 155.38
Puella an possit requirere ductum ad patibulum, vt maritum sibi habeat. 338.30
Pupillaris res quanto tempore præscribi possit. 190.4
Pupillus, furiosus, prodigus esse non possunt in iudicio sine tutoris aut curatoris auctoritate. 83.22

Q

Qvæstionum consideratio. 325.& dein.
Quæstio cui ex reis potius est danda. 329.9
Quartæ partis precij quando fiat deductio. 264.21
Querimoniæ literæ debēt exe qui in loco vbi res cōtrouersa est sita. 107.60
Quictantia facta per procuratorem habentē speciale mandatum, an sufficiat aduersus dominum. 275.17

R

Raptoris mulieris pœna. 339.34.&.f.
in Raptu quæ consideranda. ibidem.
Rasura in instrumento, an vitiet illud, vel suspectum reddat. 170.36
Recredentia cum petitur pendente lite super principali, quomodo procedatur. 97.24
in Recredentia vtrū facti probatio per testes admittatur. 97.24.
Recredentia nō facit aliquem pacificum possessorem. 98.a
Recredentia cui debet adiudicari. 98.26
Recuperandę possessionis interdictum cui competit. 105.50
Recuperandę possessionis interdictum & petitorium, an possint cumulari. 106.51
Recuperandæ vel retinendæ possessionis interdicto agenti, an possit obiici iuramentum. 105.47
Redditus possessio vt probetur. 138.16
Regi soli licet per procuratorem litigare in parlamento. 28.h.
Relinquo verbum, in testamē to an importet institutionē. 291.31
Remissionum consideratio. 70.71.& dein.
Renunciare quid sit. 65.1

Renūciatio hypothecæ in bonis viri facta à muliere, an valeat. 252.13
Renunciatio generalis an valeat. 254.20
Repræsentatio habet locū in infinitum. 282.2
Res quando dicatur integra. 24.e.
Rei ęstimatio qualiter fiat&c. 204.35
Rei iudicatæ cōsideratio. 299 & dein.
Reali actione agens quomodo formet libellum. 87.13
Rescripta Papę incongrua nō sunt. 172.45
Responsio per creditvel non. 141.32
Restitutio & indulgētia quomodo differunt. 338.32
Retentio vsusfructus operatur traditionem. 100.31
Retinēdæ possessionis interdictum datur pro sola detentione. 104.43
Retractus consideratio, & cō tractus resolutionis. 233.234 & dein. per totum. &. 265.22.
Reus an personaliter sit adiornandus. 4.9
Reóne an seruiēti magis credatur. 7.21
Reo contumace actor potest à processio resilire, sed non contrá. 60.22
Reus an possit excipere de iure tertij. 81.14
Reus potest proponere exceptiōes cōtrarias, sed cōditionaliter et successiue. 82.17
Reus in petitorio quomodo concludere debeat. 87.15
Reus quibus casib⁹ præter expensas potest petere damna & interesse. 308.10
Reus victus condemnatur in expensis damnis & interesse actoris, & quid econtra. 310.20.
Ripa iurisdictionem habens, habet etiam vsque ad mediū fluminis. 59.14
Rupto testamento ex causa præteritionis an valeat tutoris datio. 47.7

S

SAl si vendat princeps, cui debet solui gabella. 277.29.
Saluegardiæ consideratio. 92.4.93.5.6.7.8
Saluagardia infracta non fit remissio. 74.9
Schedulæ agnitio. 13.5
Schedulæ signo cōfessato gar nitur manus iustitiæ. 13.f.
Schedulā agniturus in ius vocatus si contumax est, an ea ꝑ cognita habeatur aut nō. 29.10
Scriptura priuata quid operetur. 169.29
Scripturam propriam inficiatus, nō potest cōuictus exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere. 169.31

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ІМЕНІ І. МЕЧНИКОВА

Secreta quãdo reuelãda sint. 155.k.
Securitas vt petatur. 2.c.
Securitas quibus maxime seruanda ac præstanda sit. 111.2
Securitatem seu saluagardiam infringentis pœna. 92.a. vide Assecuramentum.
in Senescali curia potest quis impune recedere à lite: secus in curiis inferioribus. 65.41
Sententiarum & rei iudicatæ consideratio. 41.1. in fi. 65. 46. 67. 4. 87. 12. 167. 22. 299. 300. 301. 302. 303. & dein. per totum.
Sequestratio regulariter prohibita, nisi in certis casibus. 93. versu. 4
Sequestratio in possessorio retinendæ semper fieri solet. 95.16
Sequestratam rem tẽpore perituram sequester vel alius petere potest vt vendatur. 106.55
Sequestratio lite contestatio nec peti nec fieri debet. 107.58
Seruientis falsam relationem facientis pœna. 5.11
Seruientis relationi in quo stetur. 2.3.7.21.k
Seruientis munus in adiornamentis. 4.89.5.10
Seruientes sunt proni ad malum. 5.10
Seruiẽti facta iniuria, in quem redundet. 129.6
Seruientes positi in garnisione nõ debent res & fructus consumere, &c. 267.27
Seruiens etiam regis si delinquat à quo est puniendus. 337.26
Seruiens missus ad capiẽdum malefactorem, an possit eũ interficere si se defendat. 338.d
Seruienti furem capere volenti auxilium quis prẽstare teneatur. 338.28
Seruiẽtes sub pœna priuationis tenentur reuelare rebelliones sibi factas. 338.29
Seruitutum consideratio. 350. & dein.
Si non valet quod ago &c. valeat vt valere potest, quãdo verum sit. 3.c.
Sita in alicuius territorio, censentur esse de eius iurisdictione. 63.33
Societatis consideratio. 237. 238. 239. & dein. per totum.
Solutionis probatio an scripto fieri debeat. 165.11
Solutio redditus per trienniũ facta, probat possessionem illius redditus. 138.16
Solutionum, compensationũ, & liberationum consideratio. 270. & dein. per totum.
Sortilegus quomodo & quando ad iudicem ecclesiasticũ remittendus. 76.19
Sortilegi pœna. 333.3

Sponsalia

Sponsalia qui contrahit, nõ potest alteri nubere nisi post biduum. 120.3
Statutum ne deferantur arma, an valeat. 7.5.d
Statuta contra lidertatem ecclesiæ an valeant. 356.2
Statuta ciuitatis vtrum ligent aduenas. 536.3
Studij causa absentis priuilegium. 8.1
Subditi tenentur ad excubias tempore belli. 347.22.350. 30. 31.
Subhastatio rei ĩmobilis quomodo fiat. 262.17
in Subhastatione necessaria. 290.e
Subscribẽs an obligetur ad cõtenta in contractu. 165.b
Substitutio prima si efficiatur caduca, locus est sequẽti substitutioni. 290.28
Substitutio an euanescat, si filius institutus cui Titius est substitutus, ingrediatur monasterium. 293.39
Substitutio pupillaris expressa vel tacita, an excludat matrem. 294.46
Successionũ & vltimarum voluntatum consideratio. 279 & dein.
Successio ascendentiũ de consuetudine sublata. 284.8
Successionis ab intestato ordo secundum ius scriptum. 289.26
Successor singularis debet apprehendere possessionẽ rei feudalis per manum domini: secus in hærede ab intestato. 231.16
Successor in beneficio an teneatur soluere debitum præcessoris. 272.5

T.

TAlliarum, collectarũ, excubiarum, & aliarũ impositionũ consideratio. 341. 342. & dein. per to.
Tempus dilationum an possit per iudicem abbreuiari vel augeri. 18.n
Tempus intelligitur cõtinuũ, & currit de momẽto in momentum. 20.q
Tempus qualiter currit in dilationibus. 20.22
Tempus modicum, & tempus longum. 103.c
Tenementarius in præiudiciũ domini aliquid facere non potest. 96.19
Terrariis libris & censualibus an credatur. 219.25
Testamentorum executiones quomodo fiant. 269.42
Testamentum manu testatoris scriptum, nec in formam publicam redactum, non valet quo ad extraneos, sed inter liberos tantum. 294.44
Testator in testamento potest disponere quòd legatarius apprehendat possessionẽ rei legatæ propria authoritate. 100.30

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. МЕЧНИКОВА

Testium consideratio. 68.5. 74.12.141.31.142.f. 145.39. & h. 146. 147. 148. 149. & dein.per totum. & 329. 10. 330.15.
Testium probatio an admittatur contra instrumentũ authenticum. 166.15
Tonsura clerici an possit probari per testes. 137.10
Torturæ consideratio. 185.a. 325.326.327. & dein.p tot. vide tit.de quæstionibus.
ad Transigẽdum aut matrimoniũ cõtrahendum requiritur speciale mandatũ.38.13.39.f
Transcriptũ seu vidimus quãdo sigillari debeat. 169.33
Triginta annorũ præscriptio. 1.5.7.9.15.
Triginta annorum lapsu omne ius dominium acquiritur 136.4.
Turba ad minus decem continere debet. 136.3
Turbatus debet declarare modum suæ turbationis : secus in eo qui se opponit. 94.10
Tutor, prælatus,collegiũ, possunt procuratorem constituere. 37.7
Tutor iurat in animam suam propter pupilli ignorãtiam. 41.24
Tutelæ & tutorum consideratio. 44.45.46.47. & dein. per totum.& 307.5.

V.

VAsallus in re feudali non potest imponere cẽsum aut aliam seruitutẽ sine domini voluntate. 229.6.
Vasallus tenetur præstare iuramentum fidelitatis domino. 229.7
Vasallus vtrum potest seruire per substitutum. 232.19
Vasallus an dominũ inopem alere teneatur. 352.4
Vectigal an prescribi possit ab eo qui transit per locum vbi debetur,aliis solutis.195 28.
Venditionis & emptionis cõsideratio. 195.196.197. & dein.per totum.
Veniens contra iuramentum nõ auditur nisi de eo dispensatus fuerit. 82.17
Venenum dantis pœna.333.4
Veutæ dilatio datur ipsi reo in actione reali. 15.9
Ventæ & lodimia an debeantur ex vẽditione quæ fit virtute pacti de retrouendendo. 201.16
Verba verbis retaliare nõ sem per licet. 130.12
Verba hæc si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorum , quam vim habeant. 292.32.
Verba hæc, animam meam & bona mea pono in manibus talis, quid operentur. 293. 38.
Verberari aliquem videns, an teneatur

teneatur ipsum defendere. 132.15.
Via publica si sit amissa vi vel impetu fluminis, an & quomodo debeat cõstitui in fundo qui est vel erat viæ proximior. 351.1
Via ad fundum suum carens, an cõpellere vicinum possit ad viæ constitutionẽ. 351.2
Viarũ grassatoris pœna. 333.3
Victus victori debet in materia criminali in expensis & interesse condemnari. 310. 22.311.26
Viduæ mulieris stuprũ redundat in iniuriam viri defuncti. 121.c
Viduæ gaudent eo priuilegio quo gaudebãt prioris viri durante matrimonio. 345.9
Vinum & frumentum in exercitum regis cum vehuntur, vectigal non pendunt. 277.28.
Vitricus potest esse tutor priuigni:sed apud eum educari non debet. 48.11
Vltimæ annatæ vel expletus qui dicantur. 91.1
Vniuersitas quæ non habet cõsulatum,non potest congregari nec procuratorem constituere sine licentia. 36.b
Vocatio in ius,est de iure diuino. 2.b
Vocatus ad maius tribunal, si coram inferiori non compareat,nõ censetur contumax. 32.20
Voluntas an punitur si effectus non est secutus. 339.33
Vsufructuarius si priuetur sua possessione,proprietarius tamen non idcirco cadit à sua. 100. 32
Vsufructus consideratio. 112. 113.114. & dein.per totum.
Vulneratus si ex iteruallo moriatur, an is qui vulnerat, teneatur de occiso,an de vulnerato. 336.19
Vxor in ius vocanda cum auctoritate mariti. 32.18.& n.
Vxor pro bonis dotalibus an per se possit stare in iudicio: & quid in aduentitiis. 81.13
Vxor & sponsa de consuetudine sunt in potestate mariti & sponsi. 126.37.
Vxor dotem repetẽs, iurat de bonis mariti se nihil surripuisse. 181.6
Vxor an possit intercedere p marito. 251.8
Vxor viri conditionem sequitur. 345.9
Vxor an sit aléda de bonis mariti ipso mortuo , & vbi. 353.6.

FINIS.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. МЕЧНИКОВА

Galeotus à Prato beneuolo lectori S.

HActenus, Lector beneuole, ſedulô curauimus, vt hi omnes qui de forenſibus Gallorũ formulis aliquid memoria aut commendatione dignum ſcripſiſſent, ex officina noſtra in lucem quamemendatiſſimi prodirent. Quod à nobis eô factum eſt, vt tyronum qui ex ſcholis, & ex vmbratili pugna in forũ prodeunt, conatum & induſtriam iuuaremus, atque etiam, quantũ in nobis eſſet, augeremus. Quam in rem magnum ſumptum, atque etiam laborem non mediocrẽ inſumpſimus. Quonia verô ex multis vnus erat præteritus Maſuerius, inter pragmaticos ſui temporis Coryphæus ſemper habitus, vt qui & Gallorũ formulas quibus in foro tum vtebantur, longa experientia tum Lutetiæ Pariſiorum, tum Ryonij Aruernorum didicerat, & præterea inſigni iuris & ciuilis & pontificij cognitione præditus erat: dedimus operam vt ab infinitis mendis quibus ſcatebat, & quæ me ab eius editione diu deterruerant, magna ex parte velut Augiæ ſtabulum, noſtra & amicorum opera atque induſtria repurgaretur. Illũ igitur multis additionibus auctum, & priſtinæ integritati reſtitutum, ac veluti poſtliminio reuerſum, bono animo lector accipe, illóque vtere ac fruere. Vale.

Summæ rerum in tit. de adiornamentis tractatarum.

1 *Iudicia incipiunt à vocatione in ius.*
2 *Adiornamentum an debeat fieri de mandato iudicis.*
3 *Relationi ſeruientis non creditur niſi de mandato iudicis conſtet.*
4 *Securitas an poteſt peti ſine adiornamento.*
5 *Poſt litem conteſtatam fruſtra quæritur an adiornamẽtum præceſſerit nũne.*
6 *Adiornamentum ad diem feriatam in diem ſequentem non feriatam prorogatur.*
7 *In adiornamento faciendo forma mandati eſt ſeruanda.*
8 *Forma adiornamenti faciendi virtute literarum de debitis.*
9 *Sufficit adiornare reum in domicilio tantum, & nu.12.*
10 *In adiornamento facto ad domicilium ſituatio eius eſt exprimenda in relatione ſeruientis.*
11 *Pœna ſeruientis falſam relationem facientis.*
13 *Vbi officiarius adiornari debeat in cauſa appellationis.*
14 *Adiornari poteſt beneficiatus in loco beneficij, maximè ſi illud requirat reſidentiam.*
15 *Mulier poteſt adiornari in domicilio mariti.*
16 *In patria cõſuetudinaria adiornatur is à quo appellatur & pars inthimatur, in patria iuris ſcripti cõtrariũ ſeruatur, & nu.17.*
18 *Collegium qualiter adiornari debeat.*
19 *Quomodo habitantes & Nu.20.*
21 *Relationi ſeruientis ſtatur donec contrarium probetur.*
22 *Habens plura domicilia in quo debet adiornari.*
23 *In materia impedimenti ſeruiens eſt adiornandus in perſona.*
24 *Adiornamentum in executione caſus nouitatis qualiter fiat.*
25 *Adiornamentum ad bannum & confiſcationem bonorum qualiter fiat.*
26 *Adiornamentum contra priorem debet fieri in loco prioratus.*
27 *Pares Franciæ quomodo adiornentur in appellationibus ab eis.*
28 *Adiornamẽtũ debet impetrari ante parlamẽtũ, & nu.30.31.32.*
29 *Citatus ad totam cauſam & ad vnum articulum differunt.*
33 *In ordinatiuis litis valet in parlamento adiornamentum factum in perſona procuratoris.*
34 *Si neuter litigantium compareat coram commiſſario in caſu nouitatis quid iuris.*

a *Formã faciendi adiornamentum, vide nouis Franciſci cõſtitutionib⁹, arti.9.*

QVoniam a omnium actionũ inſtituendarum principium ab ea parte proficiſcitur, quę eſt in ius vocando b, vt in §.omnium inſtit.de pœ.tem.ideo prę mittitur de adiornamẽtis. Et circa hoc ſciendum, quòd adiornamentum non valet, niſi fiat de mandato, aut præcepto iudicis, vt in l. neminem. cum ibi notatis. C.de exhi. reis. in auten. de quæſtore circa medium.col.vj. de he. & fal.in.§. ſi quis verò plures. colla.j. Secus autem ſeruatur in curis dominorum ſubditorũ, & hoc quia in eis, vt communiter agitur de modicis cauſis, vel negociis, in quibus eſt ſummariè procedendum in l.fi.cum ſua glo.ff.de iudic.in auten. niſi breues. C.de ſen.ex.breui.reci. Et quia datum eſt ſeruientibus generale mandatum de partibus adiornandis, quod ſufficit in auten.de exhi.reis.§ ſancimus.colla.v. & in aut. vt in iudi.ſine quoquo ſuffra.§.neceſſitatẽ.col.ij. ad quod facere videntur notata per Ioan. Fabr.inſtit.de pœ.te.litigan. faciunt etiam notata per Inno. in ca.quoniam contra falſam. extra de probationibus.

b *Vocatio in ius eſt de iure diuino. Gene.4.ca. vbi dicitur, Vocauítque domin⁹ Adam. Et an quis præſens in iudicio citari debeat. vide Barto. & Bal.in l. j.ff.de in ius voc. Et an citatio ſit de ſubſtãtia ſententiæ. Bar. in l. prolatã.C.de ſen. & interlo. omn. iudic. Adde quòd citatio eſt de ſubſtantia, quia omnis iudicij circa abſen.3.q.9 ca.caueant.& c.omnia. ſed erga præſentem non eſt de ſubſtantia, vt not. Ioan.And in cap.fi. de elec.l.vj.*

Item in caſu ſuperius dicto oportet quòd conſtet de mandato.in.l.j.C.de manda.prin.in c.cũ in iure.de offi. deleg.in.c.quoniam contra. de probationibus, vel quòd conſtet de præcepto iudicis per eius relationem verbo, vel in ſcriptis facta in iudicio: quia de hoc non eſſet ſtandum relationi ſeruientis. vt in l.j.C. de curi.lib.xij.l.ea quidem.C.de accu. cum ibi notatis per Cyn. & per glo. in cap.quoniam aleg. ſuper verbo citationes.

Item in cauſa aſſecuramenti, ille qui petit aſſecuramẽtum c poteſt porrigere petitionem ſuam cõtra illum qui inuentus eſt in iudicio, iudice ſedente pro tribunali, etiã ſine adiornamento. & hoc idem poteſt facere impeditus in perſona, vel in bonis, ſi reperiat ſeruientem in iudicio qui dictum appoſuit impedimentum. Secus, vt dicunt quidam

c *De mateteria ſecuritatis, vide Ioan.Fabr.in l. denunciamus.C.de his qui ad eccle. confug.*

quidam, ſi pars aduerſa inueniatur in iudicio, quia illa debet adiornari, & hoc forte de rigore, ſecus de æquitate, paritate rationis pro abbreuiatione litis, & ne ipſe qui conqueritur vexetur expenſis ſuperfluis, ſaltem ſoluendo emolumentum ſigilli: & alij dabitur dilatio ad præparandas ſarcinulas ſuas. in l.ab hoſtibus.§.fina. ex quibus cauſis ma. & maximè ſi caſus requirat celeritatem.

Item ſi proceſſum fuerit in cauſa vſque ad litem conteſtatam, & maximè poſtquam facta, & articuli per modum factorum ſunt penes curiam tradita, ſeu traditi, amplius non eſt curandum de adiornamento: quia partes in ſuis articulis cõſueuerunt ſcribere & recitare ſtatum cauſæ, & per illos conſtat de quo agitur. Et ideo ſentẽtia debet conformari & regulari ſecundum ea quæ petunt & proponunt partes in ſuis articulis, & iſtud ſatis bene tangit Ioan.Fab.in.§.omnium.inſtit. de pœ.teme.liti.

Item adiornamentum factum die feriata, & ad diem feriatam valet de conſuetudine: ſed dies aſſignata ipſo iure prorogatur ad diem ſequentem non feriatam. Et hoc niſi coram cancellario de hoc notatur in l.j.in.§.nunciatio.l.ij.ff.de operis noui nunciatione. vide Ioan.Fab.in l.dies. & gloſ.in verbo apparitio. C.de fer.

Item & ſuper forma adiornamenti eſt aduertendum, quòd interdum mandatur adiornari reus ſimpliciter, & iſtud eſt clarum. aliquando verò mandatur, quòd aliquis compellatur ad aliquid ſoluendum vel reſtituendum, vel quòd fiat ſibi præceptum quòd ſoluat vel reſtituat, vel aliquid ſimile. Et ſeruanda eſt forma mandati in l.diligenter.in principio.ff.mãdati. Et ideo ipſum adiornare ſimpliciter prima fronte, forte nõ ſufficeret. mandatur enim adiornari ſi ſe opponat: aliàs non, & hoc de rigore: ſed de æquitate quæ merito eſt præferenda d teneret adiornamentum: vt ſi non valeat, vt agitur: valeat, vt valere poterit e: quia ſufficit quòd reus ſe opponat coram iudice. ſecus ſi ille qui reperitur ita adiornatus, nõ habet cauſam nec animum ſe opponendi: quia tunc actor teneretur ſibi in expenſis. Ipſi enim imputandum eſt, qui talem ele-

d *Ad æquitas ſit rigori præferẽda. vide Abb. in ca.ex parte. de tranſact. Cy. in l. placuit .C. de iud. vide l. ſi duorum. Et ibi Alberi .ff. de actione empt.*

e *Iſtud dictum ſi non valet quòd ago valeat, vt valere poteſt, eſt verũ quando peccatur in materia. Secus ſi peccatur ẽ forma. l. ſi tã anguſti. ff. de ſeruit. & ibi Paul. l. ſi vn⁹. §. ſi acceptilatio. ff. de pac. Per Angel. in.§ fi. Inſt. de adopt. Flo. Roma. Ioan. de Imo. in. l. j. §. ſiquis ita. ff. de verbo. obliga. Bal. d. in l. non codicillum. C. de teſtamen.*

git.in l.cum mandato.ff.de mino. sed forte seruiens tenetur resarcire expensas ipsi actori.

Item quandoque fit adiornamentum virtute literarum de debitis. Et tunc sub hac forma potest fieri relatio seruientis, videlicet quòd seruiens præcepit reo ex parte domini ducis, vt solueret tali tantum ex causa tali. Et quia ipse reus se opposuit ipsum adiornauit, &c. vel aliter, scilicet quòd cum ipse seruiens vellet eum compellere per captionem bonorum ad soluendum, &c. ipse reus se opposuit: & ideo ipsum adiornauit, &c. Et vtroque casu non est necesse, quòd seruiens referat ipsum reperisse in propria persona: quia satis infertur ex præmiss. & ex propria verborum significatione, vel interpretatione: iuxta.l.sciendum cum sua materia.ff.de verb.obliga. 8

Item quando fit adiornamentum virtute literarum debitis vna cum literis obligatoriis sub sigillo domini ducis confectis adiiciendum est formæ prædictæ, quòd manu munita de talibus bonis in specie ipsum opponentem adiornauit, &c. vel etiam in genere. Si manus munita fuerit de certa terra vel loco cum suis pertinẽtiis, quia tunc non oportet specificare singulas res ad dictum locum pertinentes.

Item sciendum est, quòd requiritur quòd reus reperiatur adiornatus per relationẽ seruientis in persona vel domicilio, sed alterũ sufficit dato, ꝙ reus esset præsens in loco, vel esset in iudicio.ar.l.scire oportet.§.j ff.de excu. tut. Et licet docto. teneant communiter quòd ille qui præsens est, adiornandus sit in persona, vt notat.in l.dies cautioni §.prætor ait.ff.de damno infecto. & cap.causamque.de dolo & contu. & Innocen.in cap.fi.de eo qui mitti in pos.cau.re.secùs est de vsu & stylo curiæ, & potissime hoc habet locum in causa impediméti, tunc enim est reus in culpa qui non dimisit procuratorem. vt not.in l.vt perfectius.C.de anna.ex. Datur tamen consilium super hoc etiam in iure scripto quòd seruiens referat quòd citauit eum in domicilio, eo quòd nõ inuenit eum personaliter: vt ibi not.per Bart. & doct.in iuribus. 9

Ista autem quæ dicta sunt quòd præsens debet citari, seu adiornari in persona, habent locum in processus inchoatione,

choatione, & in primo adiornamento, quia in ceteris sufficit quòd fiant in domicilio: f quia ille qui semel fuit in iudicio, & postmodum se absentat, præsumitur esse in dolo: vt in auten.qui semel.C.quomodo & quando iudex, & ad ista omnia fa.no.cap.causam.de elec.in clementi. f

f *An valeat citatio ad domicilũ, sic quòd per eam arctatur citatus. distingue ex mẽte docto.in.l.iiij. §. totiẽs .ff. de dãno infec.in.l.j.§. j.ff. de lib. ag.l.aut qui aliter.§. Et si forte .ff. quod vi aut clam. & in cap. causam quæ de dol. & cõtu. & ibi bona gl. quæ dicit ꝙ si citandus posßit personaliter reperiri, citatio in personam eius est fienda, vt c.j.qui matr.accu.pos. aut sic & taliter quòd ad eius notitiam deueniat. Si verò non potest personaliter apprehẽdi: puta, quia est absens à prouincia, vel ciuitate, & causa pro qua citatur celeritatem exigit, tunc potest citari ad domum: vt i præalle.c.causam quæ. Et dicitur citatio in domicilio facta quando fit in ea domo in qua citatus habitat: quia si citaretur in domo sua in qua non habitat, non valeret citatio. vt in dictis iuribus. In criminalibus autem citandus de iure personaliter citari debet, vt not.in.l.absentem.ff.de pœnis.c. quisquis.iiij.q.v. aliter processus esset nullus, sed tamen quo ad annotationem bonorum in criminalibus sufficit citatio ad domum. iuxta theoricam.tit.de req.rei. in aliquibus autem prouinciis de iure consuetudinario aliter quàm de iure scripto seruatur. ideo seruandus est stylus.ar.no.in.l.si fundus.ff.de euic. in hoc enim quælibet ciuitas suo sensu abundat, vt cap.certificari.de sepul. &c.*

Item & requiritur quòd seruiens referat se adiornasse eum qui mandatur adiornari in domicilio suo existenti in tali loco, non enim præsumitur pro seruiente sicut pro iudice. vt not.in l.dies cautioni.§.prætor ait.ff. de dam. infec. Et hoc ne detur seruientibus causa malignandi qui sunt proni ad malum, & etiam ne auferatur reo facultas probandi oppositum, & alibi fouere larẽ & domicilium: nec valeret relatio facta notario seu graphario. & de hoc not.Bar.l.si finita.§.Iulianus.ff.de dam.infec. 10

Item seruiens si falsam fecerit relationem tenetur crimine falsi, & priuandus est officio. vt not.Bart.in.l.qui nomine.ff.de fal. 11

Item & super isto passu est diutius insistendum, quia sufficit reũ adiornatũ fuisse in loco suo, vel castro, dato quòd in eo non foueat domicilium, dum tamẽ per illum & eundem seruientem notificatum fuerit ei adiornamẽtum etiam extra districtum & resortum domini ducis: quia vtique potest fieri ista notificatio, & potissime in actione reali cum agitur de pertinentiis, aut rebus ad dictum locum, aut castrũ pertinentibus. licet adiornamen- 12

tum nequeat fieri extra territorium.c.ex parte de foro compe.c.j.de iudiciis.l.fi.ff.de iurisdictio.omnium iudi. Et vide Bart.qui de hoc loquitur ad plenũ.l.præsides.ff. de requirẽ.reis.infrà tamen resortum domini ducis valet factum adiornamentum. nec est opus quòd seruiens requirat gentes iustitiæ pro citatione verbali, quæ fit coram domino seneſcalo. & sic loquitur.l.omnes.§.verum si apparitor.C.de epis. & cleri.& ibi no.

Item in causa appellationis sufficit adiornare officiarios alibi domicilium habentes in loco iudicij, & iudicem sedentem pro tribunali, vel eius locum tenen.vel in castro, seu loco à quo dependet iurisdictio, quam ipsi exercere consueuerunt.l.j.§.dies.& §.adeundi.ff.quando appella.sit. 13

Item & similiter sufficiens est adiornamentum factum in loco beneficij si reus moretur extra prouinciam g, & agatur de possessióe beneficij,& potissime si illud beneficium habeat dignitatem, vel curam annexam:ita quòd requirat residentiá personalem.c.ex tuę.de cle.non resi. & not.glo. in cap.quoniam §.porrò.quæ glo. incipit de hac absentia. vt lite non contest.fac.ca.ex ore seden. de priuileg. in antiquis cum ibi not. per Inno. & not.l.hæres absens.in prin.ff.de iudi. 14 g

Item & similiter sufficeret adiornare vxorem in domicilio viri, etiam pro rebus aduenticiis seu parafernalibus, & super his vide Innoc.in cap.fin. de eo qui mit.in pos.cau. rei seruandæ. 15

Item in causa appellationis factæ à falso iudicato, vel à grauamine,sicut asseritur,adiornandus est iudex,vel ille à quo fuit appellatum, & est intimandum parti h, vel procuratori curiæ, in patria i verò quæ iure scripto regitur contrarium seruatur. Sed hoc est propter emendam in quam incidit ille qui malè appellauit. 16 h i

Item in appellatione à iuris denegatione, adiornandus est dominus iusticiarius, & officiarij à quibus extitit appellatum, & fit intimatio parti. Sed dominus potest si velit in se suscipere onus causæ pro officiariis suis,nisi cõstet quòd agatur de attemptatis, & hoc habetur in stylo curiæ parlamenti. 17

Item

g *Qualiter beneficiatus absens debet citari,& requiri à prælato suo.vide Abb. in capitulo. ex tuæ. de cle. non residen. Et vtrũ vagabũdus possit beneficio priuari, vide ibi.*

h *Pro hoc tex.est satis rotundus in c.si duobus. extra. de appellatio. hoc est dicere q̃ appellãs debet intimare partẽ in causa appellationis quod obseruat practica.*

i *Hodie appellantes in patria iuris scripti subiiciuntur emẽdæ,vide nouas Fr.cõsti. arti.116.*

Item ad adiornandum collegium vel cõuentum vna cũ prælato,sufficit q̃ adiornamentũ fiat infrà monasterium vel eccleſiam in personã prioris si ibi præsens existat, aut in personã alterius qui est de gremio vel familia eorũ qui mãdantur adiornari.glo.tamen in le.aliud.§. refertur.ff. de regu.iu.videtur dicere quòd debet fieri in capitulo ad sonum campanæ.pro hoc.c.si capitulo.de con.præbend. lib.vj.cum glo.& nota.glo.l.non potest.de regu.iur. 18

Item & similiter sufficit adiornare consules,licet mandetur adiornari habitantes,vt.l.& ibi not.Bar.C.de iure rei pu.lib.xj.Secus si expresse mãdentur adiornari consules,& etiam habitãtes:quia saltem maior pars habitantiũ deberent adiornari, & pro his facit. cap.fina. de maio.& obe.l.in honorariis.§.fi.ff. de actio, & obli.l. collatores. C.de re militari.& facit.c.si capitulo. de concess.præben. lib.vj.& no.glo.& Bar.l.non potest.ff.de reg.iur. 19

Item quando mandantur adiornari habitantes alicuius loci consulatum non habentes ,sufficit quòd adiornetur maior pars in numero personarum: quorum nomina sunt inserenda in relatione seruientis. k vt.l.j. & ibi nota.ff.de albo scribendo.& l.quòd maior.ff.ad municipales.facit in ar.l.j.C.de iure do.impetr. Secundum autem aliquos sufficeret adiornare saniorẽ partem, iuxta.l.maiorem.ff.de pactis.cum.l.j.ff.de priuileg.oportet tamen quòd seruiens referat quòd tales facientes maiorem & saniorem partem habitãtium adiornauerit,&c, necnon & alios habitantes in personis prædictorum faciẽtium, &c. De hoc not.l.si quis testamento.&.l.qui pecuniam.ff.de statu lib.in.l.si qua.C.de vẽden.re.ci.lib.xj. cum ibi no. per Bartol. 20

Item & de modo adiornamenti vtrum factum fuerit in persona vel in domicilio , statur relationi seruientis: vt.l.si quis decurio.C. de fal. &.l. ea quidam.C. de accu. Reus tamen auditur volens probare contrarium propter eius absentiam : iuxta.l. optimam.C. de contrahend. & committã.stipu.vel propter domicilij commutationem. 21

k *An autem si seruiens dicat titium personaliter citasse, & titius dicat contrarium etiam cum iuramẽto cui magis sit credendũ. vide Io. And.in ca. cum parati. extra de appel.& Saly. in.l.tres denũciationes. C. quomodo & quando Iud.Et concludũt quòd sit in arbitrio iudicis cui eorũ magis credi debeat, considerata qualitate facti, & cõditione personarum . licet Bart. aliter teneat in .l. scire oportet§ sufficit ff. de excus. tuto.Et si nuncius referat vltra sibi cõmissa an sibi credatur.vide Bal.Angel. in.l.cõsentaneũ.C.quomodo & q. ãlo iudex.& Ias.§ quadrupli.insti.de act.*

& hoc si ita permanserit per annum & vltra, quia interim reputatur domiciliarius loci à quo discessit.

l *Quòd absen. causa studij est probabiliset priuilegiata Bar. in l. nec nō. ff. ex quibus cau. ma.*

Item dato q reus non cōstituerit sibi nouū domiciliū, quia forte ipse moratur in studio l extra locū vel prouinciā, vide tex. ad literā. l. lex Cornelia. §. domū. &. §. seq. ff. de iniuriis. cū ibi no. & ibi no. quando scholaris cēseatur cōtraxisse domiciliū in loco studij, & quando nō per Bar. ad plenū, non tamen esset sufficiens adiornamentū factū in loco in quo ipse aut pater suus prius habitare consueuit & merito, quia adiornamentum debet fieri eo modo quo possit ad eius noticiā peruenire, & hoc potissime si ibidē steterit continue per annum & diem: de hoc not. l. ij. C. de incol. lib. x. l. in lege. ff. de verbo. signifi. & per Hosti. in summa. titulo de parochiis. ver. quis dicatur. & cap. cum quis. de sepul. lib. vj. cum ibi no. per doctores.

m *Quot modis cōtrahatur domicilij vide glo. in l. hæres. §. proinde. ff. de iudi.*

Item si quis habet plura loca & domicilia m, sufficit q adiornetur in principaliori domicilio, vel in illo in quo habitat tēpore adiornamenti, ita tenet Bar. in. l. prætor ait. ff. de damno infec. secūdum q dicit. l. lex Cornelia. §. domū. &. §. seq. ff. de iniuriis. Et ibi dicit Bar. quòd si quis habitet in pluribus locis, diuersis tamen temporibus, scilicet in vno in æstate & in alio in hyeme, & hoc quasi continue, quòd in quolibet istorum dicitur habere propriū domicilium. Si verò habitet modico tēpore in aliquo ipsorum causa lucrandi & sine familia, ibi non dicitur habere domiciliū, secus forte in collectis. & ibi not. Bart. &. l. assumptio. §. viris prudentibus. ff. ad municipales. 22 m

Item in materia impedimenti adiornandus est seruiēs in personam, quia si adiornatus esset tantum in domicilio, ex vi defectus non amoueretur impedimentum, sed esset iterum adiornandus. Et hoc vocatur vng iterato. & merito, quia per vnum solum adiornamētum omnia impedimenta remouentur cum damnis & expensis. 23

Item cum quis adiornatur visurus mandari executioni casum nouitatis, requiritur quòd adiornetur in persona, vel domicilio, aliàs si compareat per procuratorem dabitur sibi congedium cōtra illum qui fecit eū adiornari. Et hoc verum si per commissarium exequētem casum prædictum, hoc fuerit sibi reseruatum, vel si procurator se oppo- 24

se oppoſuerit ad omnes fines: ad dictum vero commissarium non spectat de hoc cognoscere nec iudicare, cum illud cadat in causæ cognitione. Si verò ille qui sic fuit adiornatus coram commissario compareat in propria persona, licet primum adiornamentum non valuerit, validatur per secundum factum in personam opponentis, quia super illo inchoatur processus.

Item quando agitur criminaliter ad bannum, & confiscationem bonorum, absens adiornandus est in domicilio, necnon in iudicio, & in loco publico ad sonum tubæ. iuxta ea quæ habentur cle. j. de iud. n 25 n

Item si quis vult cōuenire aliquem priorem debet ire ad locum prioratus. 26

Item in appellationibus factis à paribus Franciæ, rex consueuit eos adiornare per literas suas quæ mandantur eis præsentari per balliuum regium, vel seruientem ab eo commissum. Similiter de iure viri clarissimi adiornantur de mandato imperatoris, & non aliàs. vt not. l. quotiens. C. de digni. lib. xij. 27

Item mota controuersia inter partes contendentes de dominio alicuius rei, reintegra tertius qui prætendit habere ius in re illa potest se adiungere processui, nec est opus adiornamento: (vt not. glos. o cap. constitutus. de testibus. o

Item omne adiornamentum debet impetrari ante parlamentum, aliàs non valet nisi in eo contineatur. non obstante, quòd nostrum sedeat parlamētum de gratia speciali, vel aliud simile: potest tamen exequi durante parlamento. 28

Item si quis citetur ad totam causam potest procedi ad omnia etiam ad sententiam eo vlterius non vocato. Secus est si citatus ad vnum articulum, quia non proceditur super aliis nisi singulariter ad eos citetur. Io. And. in cap. ij. de dolo & contu. Inno. in cap. ad petitionem. & in cap. consuluit. de offi. delega. 29

Item si executor casus nouitatis de consensu partium, aut alias assignaret diem partibus ad præsens parlamentum, etiam inchoatum illud esset similiter nullum. Et hoc nisi inseratur in literis regiis illud quod dictum est. De- 30

n *In valuis ecclesiæ vel alterius loci potest poni citatio, ita quòd verisimile sit quòd executio citationis deueniat ab eius noticiam. vt ibi per hely.*

o *Glo. in. l. si suspecta. ff. de in offi. testa. & vide Bar. in. l. si per illusorium. §. j. ff. de appel. et an illi quorū interest sint citandi. vide Angel. ibi.*

bet igitur fieri assignatio ad aliquam competẽtem diem tunc proximi futuri parlamenti.

Item & in casu iam dicto, si cõmissarius præter aut contra voluntatẽ partium assignaret diẽ ad aliud sequẽs parlamentũ, totũ esset nullũ: vt verbi gratia, Si adiornamentum fuerit impetratũ in mense Iulij, & executũ in mense Decẽbri, assignatio debet fieri ad aliquã diem ipsius parlamenti, nec valeret si fieret ad sequẽs parlamentũ, quia haberetur respectus ad datã adiornamenti: & non ad diem executionis. Idẽ fortè si literæ essent impetratæ sedente parlamẽto cũ illa clausula nõ obstan. &c. Et hoc verũ nisi in literis contineatur illa alternatiua, ꝙ partes adiornentur ad certam diem præsentis vel futuri parlamenti. 31

Item & idẽ seruatur in illo qui appellauit ad curiã parlamenti, vel ad magnos dies, aut assisias domini seneschali, vt habetur in fi. tit. de dilat. in. §. itẽ in causa appel. &c. 32

Item in parlamento valet adiornamentum factum in persona procur. ad ea quæ incũbunt agenda in litis prosecutione: & hoc durante illo parlamento, sed eo finito secus, nisi pro articulis concordandis quia ibi non requiritur partis præsentia. 33

Item si quis virtute literarũ quærimoniæ & nouitatis fecerit adiornari aduersariũ suum corã cõmissario, & ad diem neuter cõpareat, nec aliquis pro eis expiratæ sunt literæ prædictæ, & affectus earũ, & est opus nouas impetrare literas. Secus si pars esset adiornata corã domino seneschalo respõsura in materia nouitatis, quia sufficeret eam adiornare ad resumendum processum. 34

Item adiornamẽtum fit quandoque per edicta scripta in albo, per præconem, per nuncium, per epistolam, vel per iudicem p, vt no. ff. de re iudi. l. contumacia.

p *Citatio facta à iudice habet vim peremptorij, adeò quod si nõ compareat citatus erit verus cõtumax, nec auditur appellans. tex. est singular. secũdũ Angel. in. l. ij. secũdum lecturã glo. in verbo edicti hic vel dicit. C. quomo. et quando iud.*

Summæ tit. De dilationibus.

1 *Actori, nulla dilatio danda.*
2 *Debet esse distantia inter diem adiornamenti, & diem ad respondendum ad minus septem dierum.*
Dilationes à iure præfixæ an possint abbreuiari, aut prorogari iudicis officio remissiue.

Fallentiæ

3 *Fallentiæ siue exceptiones à superiore regula.*
4 *Dilatio ad videndum processum quãdo lucrum habeat, aut non.*
5 *Adiornamentũ ad recognoscendum signum in schedula appositum habet dilationem aduisamenti.*
6 *Agnoscens schedulam ex reo efficitur actor.*
7 *Dies respectus in quacunque parte litis datur, & quibus casibus locum non habeat*
8 *In petitorio, possessorio recuperandæ, & in actione personali datur reo dilatio consilij & aduisamenti.*
9 *In actione reali datur dilatio veutæ.*
Post dilationem consilij vel aduisamenti dilatio veutæ nõ datur.
Post dilationem garandi non admittitur exceptio fori declinatoria.
10 *In quibus casibus habet locum dilatio veutæ vel non.*
11 *Dilatio pro garando quibus quando, & pro quibus rebus detur.*
12 *Protestatio contra eum qui garandiam suscipere recusat quomodo facienda.*
13 *Garendus etiam potentior reo admittitur ad suscipiendam garandiam.*
14 *Garendus ante susceptam garandiam potest petere dilationem veutæ.*
Pars quæ petit garendum potest remanere in processu.
15 *Garendo datur dilatio ad petendum alium garendum.*
16 *Dilationes consilij, aduisamenti, veutæ, pro garendo sunt arbitrarie.*
17 *In delictis non habet locum dilatio pro garando.*
18 *Dilatio ob absentiam aduocati danda est.*
19 *Dilationes restringendæ.*
20 *Tres dilationes ad probandum, & quarta ex causa, & quid in materia summaria.*
21 *Dilationes sunt communes tam actori quam reo etiam si dictum non sit.*
22 *In dilationibus qualiter currat tempus.*
23 *De dilationibus in subhastationibus rerum immobilium.*
24 *Dilatio non datur ad iurandum de calumnia.*
25 *Dilationes & defectus in causa criminali contra absentem.*
26 *Dilatio quæ datur ad releuandam appellationem, & ad renunciandum eidem.*
27 *Illico appellandum, vel iudice sedente pro tribunali.*

PRimo eſt aduertendum, quòd actori 1
non eſt dãda dilatio a, niſi cum cauſa: a
quia inſtructus venire poterat & debebat: vt.iij.q.iij.cap.ſpaciũ. cap. præterea. de dilationibus. & ibi gloſ. niſi cum cõdemnatione expen. vel ſi petat diem reſpectus vt patebit infrà.

Item ferè in omni cauſa à die adiornamenti vſque ad 2
diem præfixam ad reſpondendum in principio proceſſus requiritur dilatio b, vel ſpacium inclusiue. vij. dierũ. b
Quæ dilatio dicitur citatoria, nec poteſt reſtringi ſine cõ ſenſu partis, ſine iuſta cauſa. vt. v. q. ij. c. vocatio. & c fin. de iure autem codicis erat ſpacium decem dierũ. vt not. l. properandum. §. & ſiquidem. C. de iudic. Quando autem iudex poteſt abbreuiare vel prorogare dilationes à iure ſtatutas. notat Bartol. l. j. ff. de re iudic. Hoc tamen fallit in pluribus caſibus: primo in caſu impedimenti de quo agitur de momento ad momentum.

Item cum quis adiornatur ad reſumendum c proceſ- 3
ſum, vel per viam anticipationis ad procedẽdum in cauſa appellationis, & ſufficit quòd ille qui eſt adiornatus habeat tempus competens ad præparãdas ſartiunculas ſuas, vt. l. ab hoſtibus. §. fi. ff. ex quibus cau. maio. c

Item & cum quis adiornatur ad cognoſcendum ſchedulam manu ſua, vel prædeceſſorum ſignatam.

Item fallit in cauſa aſſecuramẽti, in qua dilatio eſt tantum. v. dierũ, ita quòd ſi aliquis fuerit adiornatus in cauſa aſſecuramenti & iniuriarum ſimul, ſufficit quòd dilatio ſit quinque dierum, licet in cauſa iniuriarũ per ſe requirantur. vij. dies, & hoc quia acceſſorum ſequitur naturam ſui principalis: & ſæpe ratione adiuncti fit reſtrictio illius qui de ſe amplectitur ampliorem interpretationem. vt. l. fi. ff. de vi. triti. & oleo lega. l. ſed ſi adiiciatur. ff. pro ſocio. Hoc verum ſi adiornamentum cõtineat ad certam & competẽtem diem. Attamen iudex qui dat adiornamentum poteſt expreſſa die abbreuiare, vel prolongare terminum prædictum, & maximè ex cauſa iuſta.

Item reo dantur dilationes d prima ad videndũ & im- 4
pugnandum proceſſum, & vtrum velit cadere aut contendere. d

a *Dilatio eſt tẽporis prorogatio in cauſa tã ciuili quàm criminali. vide Bar. in. l. fi. ff. de feriis. Et an iudex poſſit dilatio à lege datas abbreuiare, & quis iudex, tangit in. l. ij. de re iudic. ff. gloſ. & Cyn. in aut. qui ſemel. C. quo. & quando.*

b *Pro locorum diſtantur dilationes ſunt dãdæ.*

c *Vide cõſti. cur. pub. 4. Ia. 1535. in fi.*

d *Hæc additio eſt ſublata, nam citatio debet continere libellũ & cõ-*

tendere. quia licet adiornamentum debeat cõtinere petitionem ſaltem in genere, vel in ſumma, & ideo habetur loco libelli, ſæpe tamen petitio ſecundum tenorem adiornamenti eſt imperfecta, & minus bene declarata. & ideo datur dilatio prædicta, quæ aliàs de iure non eſſet danda, vt. c. præterea. de dilationibus. & c. paſtoralis. de iudi. not. in aut. auferatur. C. de litis conteſta.

Item hæc dilatio ad videndum proceſſum, quæ dicitur deliberatoria, eſt arbitraria, & relinquitur arbitrio iudicis conſiderata qualitate cauſæ, perſonarũ, & locorum diſtantia: iuxta cap. cum ſit Romana. de appell. cap. quo ad conſultationem. de re iudica. cap. dilectus. de procurato. & ibi not. & cap. quoniam contra falſam de probationibus. in gloſ. ſuper ver. dilationes. & Barto. l. qui pro tribunali. ff. de re iudi. In modicis autem cauſis eſt ſummarie e procedendum. vt not. gloſ. in aut. de exhi. re. §. ſancimus. coll. v. e

Item prædicta dilatio ad videndum proceſſum non datur in cauſa, in qua emphitheota vult cedere, aut gurpire domino directo rem quã tenet ab eo, quia extra iudicium hoc fieri poterat. Et hoc etiam requirit ſummariam expeditionem pro cõmodo vtriuſque partis. Dantur tamen duę dilationes ſcilicet veutæ & reſpectus tantum, & hoc niſi reus ſe opponat & proponat, ſeu proponere offerat cauſas oppoſitionis. Tũc enim ordinarie eſt procedendum.

Item cum quis adiornatur ad cognoſcendum ſchedulam manu ſua, vel prædeceſſorum ſuorum ſcriptam, vel ſignatam, facta oſtenſione ſchedulæ in iudicio, danda eſt ipſi reo dilatio ad videndum proceſſum, & aduiſare vno contextu: quia in hac inſtantia quæ eſt præparatoria ſolutionis, vel actionis principalis eſt procedendum ſummarie, & de plano. iuxta cap. ponderet. l. diſt. Veruntamen ſi facta cognitione ſchedulæ reus velit proponere cauſas & rationes, quare non teneatur ad ſolutionem illius quod in ſchedula continetur, recipiẽdus eſt etiam in eodem proceſſu, nec eſt opus alia interpellatione, & dabitur ſibi dies ad proponendum ea quæ proponere voluerit, & hoc manu munita f ſecundum quoſdã. Sed iſtud f

cogitur reus in die aſſignatiõis proponere exceptiones ſuas, vide no. conſti. Frã. art. xvi. xvij. xviij. quòd tamen tam anguſte non ſeruatur.

e Quæ dicantur cauſæ ſummariæ per glo. no. in verbo ſummatim. in. l. iij. ff. ad exh. & vide pleneBartol. in extra uagan. quomod. in læſ. maieſt. cri. procedatur in verb. ſummariæ.

f Confeſſato ſigno in ſchedula cõtento debet muniri ſiue garniri manus iuſtitiæ, & hoc obſeruat com-

munis practica Gallicana. Et vide infrà de contuma. nu. 10.

est versum quasi in dissuetudinem. Secus si reus negauerit, & factis probationibus fuerit pro actore declaratum, quia tunc esset opus noua interpellatione in damnũ negantis : Sed in casu hic incerto vtrum sit iterum iurandum de calumnia. not. Bartol. l. si secus opus. §. si quis stipulatus. ff. de damno infect. Cyn. l. ij. in princip. C. de iura. calum.

g *Reus excipiens fit actor, id est oportet ipsum fungi partibus actoris. l. j. ff. de exceptio. l. In exceptionibus. ff. de probat. Nam qui exceptiones affirmant, vel soluisse indebita contendunt, hoc ostẽdere debent. tex. est in. l. cum de indebito. ff. de probatis. Limita hoc non procedere. In exceptione nõ numeratæ pecuniæ, quia qui excipit nihil ponit, sed negat. Limita & in aliis causis quas enumerat glos. in. l. in exceptionibus. ff. de probatio.*

Item & in iam dicto casu reus excipiendo fit actor g, ita quòd ad ipsum spectat onus causæ, & processus, pro eo quòd extũc ipse tenetur facere fidem de die cum instetur & requiratur, & merito: quia ipse agit ad liberationem, & schedulæ agnitæ cancellationem. & adde quòd habetur in titulo de contumacia. in. §. xv. & sc. alij aliter dicunt, scilicet quòd ille est, & remanebit actor, & faciet processum qui ad iudicium prouocauit. iuxta. l. ij. §. j. ff. communi diuidund. & vt actor potest concludere, quòd reus condemnetur soluere illud quòd in schedula continetur quanuis non fuerit super hoc adiornatus, petit autem reus vt absoluatur nedum ab instãtia, sed etiam causa, à simili de illo qui petit remissionem nunciationis noui operis officio iudicis partes rei sustinet. l. de pupillo. §. qui remissionem. ff. de noui oper. nunciatio. cum ibi no. 6 g

Item ferè in omni causa, & in quacunque parte litis datur reo & etiam actori dies respectus, quæ dilatio habet terminum præfixum adminus septem dierum. fallit tamen in causa impedimenti quando pars est adiornata ad suscipiendum seruientis garandiam, vel ad suscipiendum expletum seu impedimentum ad ipsius requestam factum, quia in promptu debet suscipere garandiam, aut negare vel profiteri se feciſſe fieri expletũ. In primo casu amoto impedimento, si & inquãtum factum extiterit ad eius requestam partes audientur super expen. interesse & damnis. In alio casu autem suscepta garãdia: debet facere fidem de literis suis, & aliis documentis. Et hoc si adiornatus habuerit tempus competens ad præparandas sartiun- 7

sartiunculas suas, & si hoc procederet ex mora vel defectu seruientis : Seruiens forte tenetur in expensis. aliàs dabitur sibi dies breuis ad proponendas iustificationes suas, vel causas, & media quare fecit fieri expleta prædicta, & hoc sine expen. Si verò pars recusset suscipere garandiam, vel ostendere sua munimenta impedimenta amouebuntur. Et si seruiens sit absens, dabitur contra eum defectus.

8 Item in petitorio & etiam in possessorio recuperandæ possessionis in quo agitur per modum simplici, saisine : Necnon in actione personali, datur reo dilatio consilij, & demum eius procuratori dies aduisamenti: & hoc nisi petitio facta extiterit in partis præsentia: & si agatur de facto proprio ipsius rei. Secus si de alieno argu. l. qui interrogatur. ff. de interrogat. ac. In actione reali nõ datur hæc dilatio procuratori: quia propria possessio seu detentio est extremum ipsius actionis, & quia dantur aliæ dilationes. Vt statim dicetur.

9 Item & nihilominus in actione reali, vt simplicis saisine, datur ipsi reo dilatio veutæ, & dabitur commissarius h ad faciendam veutam. h arg. l. cum si exhibuissent. ff. de pub. l. j. ff. si ex no. causa agatur. & cap. significauit. extra de appella. hæc autem dilatio veutæ nõ datur post diem consilij vel aduisamenti: quia reus vel eius procurator vt certus de re, pro qua agitur, ligat se ad respondendum in parlamento. post dilationem veutæ reus auditur, volens declinare forum, quia veuta ostendit quem iudicem habere debeat. ar. l. non videtur. ff. de iudi. & ibidem forte in curia domini senescali, in casu quo dominus iudiciarius rei de qua quæritur petat remissionem causæ coram suo iudice fieri. Secus si dominus loci in quo reus fouet domicilium: quia ratio cessat prædicta. similiter post dilationem pro garando datam, non admittitur declinatoris fori.

h *Bene facit Bart. in l. j. in iij. col. de eden. vbi cõcludit resolutiue, quòd reus potest petere rẽ sibi ad oculum demonstrari.*

10 Item datur hæc dilatio si agatur via actionis, vel assecuramenti pro censu, vel annuo redditu, aut parte, seu portione fructuum ratione decimæ, vel si agatur pro seruitute reali, itinerum, vel alterius eiusdem qualitatis.

& tunc

& tunc forte esset fienda veuta, necdum prædij seruientis, sed etiam dominantis. interdum enim pars tenetur declarare & ostendere locum loci, vt not.l.de pupillo.§. qui nunciat.ff.de no.ope.nũcia.l.libellorum.ff.de accu. & etiam interdum fit veuta in materia nouitatis quando debatum non fuit assissum supra locum, vel est minus bene declaratum.

Item hæc dilatio veutæ non datur cum agitur vniuersaliter aut generaliter pro hæreditate, aut loco cum pertinentiis, quia declaratio veniet in executione: iuxta no. in cap.ij.de lib.obla. & quæ comprehendantur nomine pertinentiarum. no.Innocen.ca. cum ad seden.de resti. spol.l.prædiis.§.fi.ff.de leg.iij.l.prædia.§ fin.ff.de fun. instru.cap.ciuitas.de senten.excom.lib.vj.

Item qui agit petitorio pro parte diuersa certarum rerum immobilium, ipse tenetur illam partem demonstrare oculatim, si petatur. secus si pro indiuisa, sed totius rei fiet veuta. Et super hoc vide Bar.l.de pupillo.§.qui nunciat.ff.de no.ope.nuncia.glo. & doct.l.fi in rem.in prin. ff. de rei vendi. &.l.qui seruum.§.in iure.ff.de interrogato.actio.

i *Si vocatus in garandũ susceperit defensionem causæ, id est fil prent la garantie, nõ potest excipere de foro, nec de priuilegio fui iudicis. quia qui venit ad alium defendẽdũ, nõ potest allegare priuilegium fui iudicis.l. vẽditor .ff. de iudi.*

Item si compromissum est in arbitrium, vel si datus est iudex, ita quòd post annum expiret eius potestas & iurisdictio, & si pars altera petat dilationẽ quæ transcendit terminum anni quid fiet no.in.l.petendæ.C.de tẽp. in integ. rest.

Item in actione reali, & in rem scripta datur dilatio pro garando, i quæ datur tam reo quàm actori. Pars tamen quæ petit garãdiam tenetur nominare: iuxta.l.j. & ij.C.vbi in rem act. &.l.ij.C.de cõsor.eiusdẽ litis.facit.c. dilectus.de procurato.ca.quoniam, vt lite non cõteſt.§. penul.& admittitur ad petendũ garandum, & etiam sine alia probatione, quanuis doct.dicãt contra in.d.l.j.&.ij. C.vbi in rem ac. Ille verò qui est adiornatus pro suscipienda garandia non compellitur hoc facere: sed & sufficit quòd dicat. *Ie me garderay de mesprendre.* Secus forte de iure, cum ipse sit ad hoc expresse obligatus: secus si esset obligatus pro emptione tãtum, & super hæc no.l.j. C.de actio.emp.l.venditores.ff.de verbo.oblig.

11 i

Item

12 Item & si garandus recuset suscipere garandiam, alius protestabitur quòd intendit litem persequi. *Asses perilz & fortunes.* Et de recuperãda re euicta: & cum opus fuerit interesse & damna, quæ ob hoc eum sustinere, seu pati cõtigerit.

13 . k Item garãdus admittitur ad suscipiendum garandiam, siue sit clericus, k siue potentior, siue alienigena, dum tamen hoc fiat sine fraude. Et fortè in extraneo & clerico danda esset cautio, &c. Quoniam in bonis mobilibus ipsius clerici non posset fieri executio. Non enim cõditio aduersarij debet fieri deterior. vt.l.ij.§.defendi.ff.ex quibus causi.in pos.ea.no.§.fi.insti.de satisda.tuto.l.iam tamen.ff.iud.sol. & datur garandus ad hoc, vt suscipiat in se onus causæ & litis. vt.l.ij.C. vbi in rem actio. Sed in actione personali sæpe datur dilatio ad summandum garandum ob hoc vt instruat eum ad proponẽdum defensiones suas, & prouideat in necessariis ad probationem earum. Non tamen datur summario garandi nisi cũ causa: & ideo oportet allegare causam rationabilẽ & iustam. Et super his not. Cyn. & Barto.l.j.§.si tabulæ.ff.de tabulis exhib.

k *Vtrũ clericus qui tenebatur de euictione & suscepit onꝰ causæ, id est garantigiũ, an possit vti priuilegiofori, & declinatoriã petere. glo. est in.c. cũ nullus.xi.q.j. in glo.j. dicens quòd sic, quæ glos. est singulis. secundũ Pau. in.l. venditor.ff. de iudi. vbi ipsũ. vide & Angel. qui ponũt alios casus.*

14 Item si garandus petat sibi veutam fieri ab eo qui eum petiit in garandum, auditur, & dabitur vna & competẽs dilatio qua pendente suspenditur causa principalis, & ad diem assignatam garandus potest si velit suscipere causam in se, quia in eum transit iudicium: vt.l.hæc autem.§. fi.ff.ex quibus caus.in pos.ea.l.iij.§.fi.ff.de alie.iudi.mu. causa. fac.l.sed etsi leg.§.fi.ff.de pet. hæ.l.plane.ff.familiæ herciscun. vel garandus se potest adiungere in processu, etiam sine alia causæ cognitione, quanuis Cyn. videatur tenere oppositum.l.iij.C.vbi in rem acti. sed pro hoc scilicet, quòd possit assistere, & causam defendere facit.l.si perlusorio.§. & agere causam. ff. de appel. & ibi Bar.ad plenum. Et similiter pars illa quæ petit garandum timens de collusione, vel paupertate, & negligentia garandi sui, potest si velit remanere in processu.ar.l.empti. actio.&.l.si parentes.C. de euict. quòd videtur esse aliqualiter contra rationem: quia alter compellitur suscipere plures aduersarios in sui præiudicium, & maximè re-

spectu expensarũ. & pro parte ista facit §. defendi. alleg. l. iam tamen. §. fi. ff. iudi. so. l. j. in fi. cum. l. seq. ff. de exercito. l actio. & no. quę dicit Cy. l. j. C. si vnus ex plu. &. l. l senatus. in fi. C. qui accusa. non poss. In omni autem casu pars quę petit garandum debet protestari, vt superius dictum est.

l *l. j. cum l. sequen. ff. de exer. act. sunt pulchre ad hoc quòd vbi plures ex cõtractu vnius conueniuntur, quilibet eorum conuenitur in solidum, secus si plures ex contractu proprio. Et de hoc vide per pulchre Bartol.*

Item & pro garando datur tantũ vna m dilatio, garandus tamen suscepta garandia potest alium petere garandum, & dabitur sibi similis dilatio, & iterum garãdus potest petere garãdum, & similiter. Et hoc nisi constaret de dolo vel fraude. 15 m

Item istæ dilationes n consilij, aduisamenti, veutæ, pro garando, sunt arbitrariæ: vt dictum est de dilatione deliberatoria. Et pro hoc. l. nõnunquam. ff. de iudi. l. qui pro tribunali. & ibi no. ff. de re iud. l. iij. C. de dilat. 16 n

Item in causa excessus seu delicti, vel attẽtatorũ etiam si agatur ciuiliter, non est locus garãdo, si reo potest imputari dolus aut culpa. l. non ideo minus. C. de accus. Secus si fiat de præcepto iudicis: & si non cadit manifeste in speciem

m *Idem constit. Carol. 7. artic. 65. & in nouis Franc. constit. art. 18. & 19. 20. 21.*

n *Quæri solet vtrum tempus dilationum possit per iudicẽ abbreuiari vel augeri. Ad hoc respon. aut lex sine hominis ministerio indulget dilationem, vt appellando & appellationem prosequendo, vt in auten. de appella. §. j. Et in autenti. de his qui ingre. ad appell. Et tunc non potest. gloss. est singulariter not. secundum Angel. in autenti. offeratur. C. de litis contest. in verbo viginti dierum, tamen bene potest tale tempus ad appellandum, vel ad prosequendum appellationem, augeri vel minorari per statutum vel consuetudinem: vt ibi per Angel. per gloss. quam dicit singul. in. l. præscriptione. in verbo iuris. C. si contra ius vel. vt. Item in inuentario faciendo, & tunc iudex non immutat: vt. l. adultery. C. ad. l. Iuliam. de adulteris. Limita non præcedere vbi lex indulget supplendo defectum iudicis, vel rigorem, vt in dilatione quæ datur iudicatis. vt. ff. de re iudicata. l. iij. §. si quis. aut per hominis ministerium. lex indulget dilationem, & tunc aut statuit minorem non dari, & tunc iudex abbreuiare potest. l. sine. C. de dilatio. Aut statuit maiorem non dari, & tunc sine causæ agnitione minor non dabitur, de quibus vide Cyn. in. l. j. in fin. C. de dilat.*

speciem delicti. no. glo. l. liber homo. ff. ad. l. Aquiliam. l. quoniam iudices. C. de appellatio.

18 o Item datur dilatio o prætextu absentiæ aduocati: & potissime pro articulis cõcordandis, quia an facta in eis contenta fuerint litigata, statur iuramẽto aduocati. Secus est de conclusionibus, & maximè quando discrepant ab eo de quo agitur super principali causæ vel instantiæ. Si tamen aduocatus sit absens longa absentia prouidendũ est de alio, vt no. Bart. l. sed si vnius. §. fi. ff. de iniuriis.

o *Hæc dilatio sublata est constitu. Franc. nou. art. xviij.*

19 Item & quia materia dilationum est restringenda: vt. l. ij. in prin. C. de temp. appel. c. pia, circa prin. de excep. c. finem. de dolo & contuma. iudex non debet dare parti etiã defendẽti, vel eius procuratori, alias dilationes præter eas quæ suprà dictę sunt. Et hoc nisi ex iusta causa, vel nisi soluat expensas ratione processus retardati, debet enim mittere reus procuratorem instructum, aliàs vt contumax debet reputari. vt no. Bart. in. l. ij. §. defendi. ff. ex qui. cau. in pos. ea. & potissime in actore seruatur, qui habet facultatem agendi cum voluerit, & imputetur ei qui nimis se arctauerit. iuxta. l. pure. §. fi. ff. de exc. do. l. ij. §. quòd diximus. ff. si quis cau.

20 p Item in processu datur dilatio p ad excipiendum, demum replicandum, & postremò ad duplicãdum, tres vero dilationes vel assignationes censentur esse prohibitę, excepto quòd tres dãtur dilationes, scilicet commissio, & duæ renouationes ad probandum super principali, & quarta dilatio datur cum causa, & etiam cũ modica causa, quia viæ probationum non sunt angustãdæ. Vlterius verò non est danda dilatio pro testibus examinãdis, & maximè si vltima data fuerit cum præfixione sint partes diligentes aut non: & pro hoc. §. quia vero. in aut. de testi. colla. vij. cap. in causis. & cap. vltra. de testi. & not. Cy. in l. si ea quæ. C. qui accusa. non possunt.

p *Hodie vnica tantum dilatio datur pro examinãdis testibus, ad sũmum secũdã idque cum causæ cognitione. vide nou. Franc. cõst. art. 32. 33. 34. 35.*

Item signanter dicitur super principali: quia ad examinandum testes, & producendũ literas, & alia documenta super prouisione vel recredẽtia, datur vna tantũ dilatio, nisi superueniat vel supersit causa iusta & probabilis, quæ merito mouere debeat iudicem ad dandũ aliam dilationẽ, & idẽ est, & notorie seruatur cũ datur dilatio ad pro-

bandum obiectiones, vel contra dicta.l.ij. de testi. vel si agatur de purganda contumacia ex principis rescripto, vel alias.

Item quando vni ex litigatoribus renouatur cõmissio, & datur dilatio ad plus probandum, similiter intelligitur concessa parti aduersæ: etiã si non reperiatur expressum in processu.ar.l.petẽdę, cũ ibi no. C.de tẽp.in integ.rest. 21

Item si detur dilatio ad mensem, vel ad duos menses, &c.quomodo hoc debet intelligi, & tempus cõputari q. no.Bar.in glo.l.cum bisextus.ff.de verbo.signifi. 22

Item si propè finem commissionis, vel renouationis vnus ex litigatoribus fuerit probabiliter impeditus commissio debet renouari saltem pro tãto tempore quod super erat durante impedimento.ar.l.fi.ff.de minoribus. 23

Item in processu subhastationum rei immobilis, saisitæ vel arrestatæ antequam procedatur ad rei venditionem, oportet quòd fluxerint ad minus 8. dies vtiles, ita quòd dies arresti & vltima non debent computari parti. Et incontinenti arrestum debet intimari parti, id est debitori, & etiam illi qui rem possidet: quia vt dicunt plures, tempus currit à die intimationis tantũ, & fluxis octo diebus, fiet venditio, & demum fluxis quadraginta diebus à die venditionis & notificationis, vt dictum est, procedendũ est ad proclamationes, & peremptoria. vt habetur infrà ad plenum in tit.de subhastationibus.

Item ad iurandũ de calumnia non datur parti, nec eius procuratori aliqua dilatio. Secus in iuramento ad litem & in iuramento veritatis: & maximè si factum est antiquum, vt no.l.cum & iudices. C.de iuramento calum. 24

Item in causa criminali præcedentibus informationibus. r Et virtute primi defectus, adiornabitur ille qui est contumax ad bannum cum internallo.lx.dierum, & demum per quatuor edicta, seu per tempora cum lapsu decem dierum pro quolibet edicto seu peremptorio, & vltimate fiet declaratio: & vt latius habetur in titulo de contumacia. 25

Itẽ in causa appellationis à minoribus iudicibus ad dominum seneschalum dantur.xl.dies continui ad exequendum adiornamẽtum super hoc impetratum, aliàs appellatio

q *Tempus est continuũ & currit de momẽto ad momentum nisi aliter reperiatur speciali ter cautum. glo. est singularis in rub. de diuers. & tẽpo. ff.*

r *Vide in no. Francis. constit. arti. 24. & 25.*

latio diceretur esse deserta. Si verò appellatum fuerit ad curiam magnorum dierum, vel parlamenti, dantur tres menses, & hoc nisi in parlamẽto pendente termino prędicto superueniat, vel cadat assignatio dierum Aluernię, quia tunc si supersest tempus sufficiens, appellans debet impetrare ad illos dies: quia si impetrauerit ad dies proximi, vel futuri parlamẽti appellatio sua esset deserta. Et idem est de assisiis domini seneschali, & magnis diebus domini ducis.

Item appellanti à domino seneschalo, s datur terminus octo dierum ad renunciandum appellationi sine emenda.in patria Borbon.dantur.xl. dies sicut de iure ad appellãdum t in scriptis. vt aut.hodie. C. de appl. Secus autem in curiis subditorum patriæ Aluerniæ, in quibus est appellandum ilico: vel seden.iudice pro tribunali. 27

Item si pars habeat assignationẽ ad respondendum articulis alterius partis, & petat dilationẽ pro absentia aduocati non est audienda, nisi ibi proponat consuetudinẽ parti respondenti merito ignotã, iuxta ea quæ dicit Bar. l.si postulauerit §.haberi quæstionem.ff.de adult. & Cy. in.l.si quando. C.de testibus.

Item quæ dilatio detur condemnato ad comparẽdum siue in actione personali vel reali, aut criminali, aut confesso, & quòd tempus appellationis nõ computetur. not. glo.cap.quærenti. de officio del. in.l.ij.&.iij.C. de vsu. rei iudi.l.ij.ff.de re iudi.

s *Vide cõst. car. 7. art. 16.*

t *Hodie moribus nostris semper est ilico appellandũ const. car. 7. art. 18.*

Summæ rerum in sequenti titulo tractatarum.

1 *Contumacia triplex.*
2 *Contumax triplex, & quis ex eis ad appellandũ admittatur.*
3 *Contumacia rei quot edictis seu defectibus conuincatur, & quomodo.*
4 *An quando & quibus casibus quis ad agendum admittatur sine gratia.*
5 *Quomodo tam appellans quàm inthimatus efficiantur contumaces, & de effectu contumaciæ vtriusque.*
6 *Appellans mortuo appellato vel inthimato debet in ius hæ-*

a De ista triplici contumacia loquitur Io. An. ī regula præsumitur in Mercurī. vi de Bar. in. l. diuus. ff. de ī integ. resti. per Angel. in. l. ex cõsensu. §. fi. ff. de appel. Dicetiã quòd cõtumaciæ pœna est mensurãda pro qualitate negocij & personarũ. glo. in cap. duo sũt. xcvi. distic. & quòd omnis contumacia est excommunicatione digna: vide & dotibi glo. fortassis singul. in. l. in actionibus, in verbo, nõ ob culpam, circa prin. ff. de ī litẽ iur. & ibi Angel. & tanto est maior quãto ex minori surgit. Ab ba. in. c. j. de iud. ī. ty. col. & in cap. accedẽs. l. j. vt lite non conte.

redes vocare ad resumendum processum, & quid iuris de inthimato cum moritur appellans. 7
Expensæ contumaciæ præiudiciales. 8
Dominus ab emphiteota in ius vocatus, vt rem emphiteoticam recipiat si non compareat, an ratione contumaciæ in expensis condemnabitur. 9
In causa assecuramenti ratione contumaciæ procedi potest contra contumacem per capturam personæ. 10
In ius vocatus vt schedulam agnoscat, si contumax est, an & quando per cognita habeatur, aut non. 11
Contumaciæ effectus in materia subhastationum. 12
Contumaciæ effectus in causa criminali. 13
Qui alium exoniat quid iurare debet, & an ei credatur, & quando pro actore nõ admittitur exoniator. eo. nu. 14
Longo morbo impeditus procuratorem dare compellitur. 15
Contra incarceratum aut alias de facto impeditum nõ est danda contumacia. 16
Contumacia data loco & tempore suspecto est reuocãda. 17
Filiussa. in ius cum authoritate patris vocandus nisi in casibus hic expressis. 18
Idem in vxore cum authoritate mariti. 19
Filius & vxor recusante patre vel marito à curia authorisantur. 20
Vocatus ad maius tribunal si coram inferiori non compareat, non censetur contumax. 21
Garẽdo contumace pars ex suo capite tenetur defendere. 22
Defectus datus hora insolita vel die feriato nullus est. 23
Virtute vnius defectus hæres per beneficium inuẽtarij excludit eos qui simpliciter possent succedere. 24
Adiornamentum factũ non adiecta hora vel loco, an valeat, & quomodo interpretetur. 25
Parti obtinenti expletum in parlamento quod faciendũ sit. 26
Vt quis proprie dicatur contumax duo requiruntur.

De contumacia.

Ciendum est quòd triplex est cõtumacia, scilicet vera, euidẽs, & præsumpta.[a] 1 a
vt not. glos. in cle. j. de do. & contu.

Item verus contumax est qui inuentus personaliter dicit se non venire ad 2

iudicium: si lata sententia contra eũ veniat iudice sedẽ. pro tribunali admittitur ad appellandum: vt no. l. j. &. l. diuus. ff. de in integ. resti. nec est iterũ adiornandus vt ponit gl. l. fi. eo. tit. ille vero dicitur esse fictus contumax. vt quia fuit citatus ad domũ admittitur, appellans si veniat quàm citius peruenerit ad eius noticiã: vt. l. j. in fi. ff. quãdo appel. sit. In illo autẽ qui est dubius, quia inuentus in persona nihil dicit, ille restituitur ad appellandũ iudice sedẽ. pro tribunali, vel infrà tẽpus fatale, vt no. l. diuus. alle. ff. de in inte. rest. & cle. j. de dol. & contu. De his tractatur Bar. satis ad longũ. l. ex cõsensu. in. §. eũ qui. ff. de appella. Cy. in. l. properãdũ. in. §. finautẽ reus. C. de iudi.

3 Item in petitorio & in actione personali: per primum defectũ reus cadit ab exceptione declinatoria, per secun
b dum dilatoria, & per tertium b peremptoria. Attamẽ consueuit dari aliud adiornamentũ facta recitatione petitionis ipsius actoris & aliorum defectuũ, cum intimatione ꝙ compareat reus, aut non fiet declaratio vtilitatis vltimi ei quarti defectus: talis videlicet ꝙ reus est vel erit excluſus ab exceptionibus & defensionibus suis, & ꝙ super facto, aut super factis per actorem propositis, & in adiornamẽto vel in processu declaratis fiet inquesta, habito prius ab actore iuramẽto de calũnia vel de veritate si casus exigãt. Et scita veritate fiet ius. Auditur tamẽ reus si cõpareat in iudicio quãdo ĩquesta publicabitur ad dãdũ obiectiones vel cõtradicta: & de eis loquitur. l. ĩ peremptorio. ff. de iud. c. cũ ex literis de ĩ integ. re. c. cũ dilecti, de do. & cõ.

Itẽ & si ad diẽ assignatã pro quarto edicto vel peremptorio, reus iterũ fuerit contumax fiet ipsi actori declaratio prædicta, & dabitur cõmissarius ad inquirẽdum veritatẽ factorũ suorum, & demum publicata inquesta assignabitur dies ad diffiniendum, adiornabitur tamen reus ad audiẽdum sententiã diffinitiuã cum intimatione ꝙ nisi veniat, ipsius absentia pro præsentia reputata iudex procedet ad proferendũ suam sententiã. Et pro hoc facit illud quod dicit Bar. in. l. si apparitor. C. de cohort. princip. li. xij. cũ intimatione, ꝙ aliàs fortè nõ posset dari cõtra absentẽ, vel nulla esset sentẽtia. vt. c. olim. de testi. ĩ fi. ĩ. c. cõsuluit de off. dele. ĩ. l. j. §. cũ edicto. ff. q̃ sẽtẽtiæ sine ap. re.

b Hodie pro litũ & fori varietate aut vnico, aut duobus, ad summum tribus defectibus reus contumax efficitur, vide nouas Frãciſc. conſtit. arti. 24. 25. 26.

Item si reus cõpareat quarto edicto, seu adiornamẽto fortè erit audiẽdus ad proponẽdas exceptiones suas per- c
c *Quia fru emptorias, aliàs frustra c fieret vltimũ adiornamẽtum. Et*
stra expecta similiter si reus cõpareat die assignata ad testes producen
tur euentus dos, seu ad inquestam publicandam recipietur forsitan si
cuius nullus offerat dare obiectiones contra testes, & multo magis ad
sequitur effe dandum contradicta, vel etiam si compareat die assigna-
ctus. l. aliquãdo. §. fi. ff. ad sena. velle. ta ad diffiniendum, admittitur ad appellandum. Vlterius in nullo audietur, nisi ipse posset purgare contumaciam suam propter dolum aut factum aduersarij, vel ex alia iusta causa & probabili: iuxta nota. l. & post edictum. ff. de iudi. l. j. §. fi. ff. quando appel. sit. l. contumacia. in prin. ff. de re iudi. l. consentaneum. & auth. qui semel. C. quomodo & quando iudex.

Item in causa nouitatis corã executore literarum que- d
d *Cõtumaciæ effectus in causa nouitatis.* rimoniæ, siue corã iudice reintegra, obtẽta contumacia importat lucrũ causæ, ita quòd parti comparenti ad iudicabitur talis vtilitas quòd ipsa manu tenebitur in possessione rei de qua agitur, & si quæ sint impedimenta admouebuntur ad eius vtilitatem. Quid fiet de expensis interesse, & damnis dicetur in loco suo. Et demum coram iudice si velit potest requirere, vt ipse confirmet illud quod fecit suus executor & commissarius. Hoc tamen non est fieri cõsuetum: sed pro hoc facit. l. iij. §. missum. & l. j. secũdum vnam lecturam. ff. de adop. & videtur expressum in simili ca. si quis. de confir. vti. vel inuti. cum ibi no.

e *Quando res dicitur integra & in iudiciis et negociis, vide per gloss. not. in. l. mãdatum. C. mandã.* Item & signanter dicitur reintegra e, quia si ille qui e conqueritur, proposuerit coram iudice querimoniam suam, & similiter opponens exceptiones suas: iam non dicitur res integra: immo causa habebitur pro contestata, quoniam vtraque pars obtulit se probaturum facta sua, negando facta partis aduersæ.

Item si partibus appunctuatis ad tradendum articulos suos per modum factorum ad diem assignatam vna ipsarum fuerit cõtumax * dabitur defectus parti comparenti virtute, cuius si ipsa tradat facta sua adiudicabitur ei ta lis vtilitas, videlicet quòd illa quę abest si sit actrix, ipsa cadit à factis suis, & per consequens à causa sua: quia actore non probante &c. quod etiam habet locum in materia

* *Actor cõtumax punitur.*

nouitatis,

nouitatis, quia pars quæ cõqueritur censetur esse actrix, f
f *Idẽ in nouis Franc. cõsil. ar. 27. et l. properandũ. §. sin autem reus abfuerit. C. de de iudi. l. Et post edictũ. ff. eo.* iuxta. l. in tribus. ff. de iud. l. ij. §. j. eo. Si verò ille qui est contumax sit reus, aut opponens, cadit à factis suis & super factis alterius partis inquirenda est veritas, & scita veritate fiet ius. Si verò in casibus prædictis pars quæ comparet omittat tradere facta sua virtute contumaciæ ipsa obtinebit expensas tantum, quia in furniendo appunctuamentum curiæ ibi interuenit mutua negligentia, sed quando comparens tradit facta sua pars aduersa conuincitur de duplici contumacia: iuxta ea quæ notan. in. l. cõtumacia. in prin. ff. de re. iudi.

Item si partes fuerint appunctuatæ ad tradendum per modum memoriæ eo forte quòd reus tẽdit ad finem declinatoriam: si ad diem assignatam altera earum nõ comparet, aut non tradit scripturas suas, non cadit ab eis, sed solum tenetur in expensis, ratione retardat processus. Si verò ad sequentem diem iterum pars deficiat in comparendo, vel in tradendo, refert: quia aut est rea & ipsa cadit à conclusionibus & requestis suis declinatoriis, vel dilatoriis: & est procedendum super principali. Si verò sit actrix tunc adiudicandæ sunt parti comparenti conclusiones suæ si sint iuris consonæ: aliàs non, secundum quòd materia est ad hoc disposita, & hoc si per ius possit expediri, alias est inquirenda veritas super factis per ipsam propositis, vel proponendis super principali sibi remanentibus saluis.

Item partibus appunctuatis ad tradendum per modum memoriæ, eo forte quòd actor petiit sibi dari defectum, &c. Et si ipse actor fuerit contumax, & reus tradiderit scripturas suas: actor cadit ab eo super quo partes fuerant appunctuatæ in memoriis, & condemnabitur in expen. factis propter processus retardationem & contumaciam, & maxime si non fuerit litigatum super principali. Sinautem partes litigauerint ad omnes fines: vt fit in causa nouitatis, appellationis, & quibusdam aliis: casus esset magis dubius, veruntamen quia stylus est rigorosus, volens quòd pars quæ non tradit facta sua cadat ab eis: & actor à causa, non debet extendi ad casum prædictum, videlicet quando partes fuerint appun-

g *Ad sciẽdũ quæ per sonæ nõ debẽt ratione dignitatis cõparere in iudicio personaliter vide l. quicũque. C. de proc. & ibi Cyn. ponen. duas ratiões, vna est motiua, quia in iudicio prælatis & aliis habentibus dignitatẽ non posset reuerẽtia exhiberi, quia debẽt stare nõ sedere. l. qſ quis. C. de postu. Alia est ratio, quia ꝓpter eorũ potentiã aduersarij terrerentur. vide docto. in. c. mulieres. §. fin. de iu. in. vj. Et vide Iaſ. in. l. ad personas. ff. de iureiuran.*

ctuatæ in memoriis, saltem vt actor cadat à causa & petitione sua, & in expen. satis pugnitur eius contumacia. Et retento eodem themate si actor sit præsens, & nõ tradit memorias suas, fiet prædicta declaratio. & dabitur dies ad litigandum super principali, vel ad tradẽdum per modum factorum. Si autem absens fuerit adiornabitur ad procedendum, vt suprà.

Item procurator actoris non admittitur ad agendum 4
sine gratia per quam princeps concedit actori facultatem comparendi per procuratorem: fallit tamen in pluribus casibus. Primò si agat prælatus cum collegio, vel conuentu. vel si solus prælatus episcopalem obtinẽs dignitatem, quia tales egregiæ personæ nõ tenentur venire personaliter ad iudiciũ g, iuxta no. authẽ. si iudex. l. nec honore. C. de epi. & cle. l. ad pſonas. ff. de iureiu. & l. fi. C. de iniu. g

Item secundò fallit in consulibus & vniuersitate alicuius loci, vel villę, & potissime si habitan. & foracẽ. in loco vel villa sunt decem & vltra, quia illi cẽsentur facere populum seu turbam. vt not. glo. c. j. de elect. & hoc si agant vt vniuersi: secus autem si vt singuli.

Item tertiò fallit in tutore, curatore, aut alio legitimo administratore: quia procuratori pro eis & quolibet ipsorum eo nomine agenti, non est necessaria gratia.

Item in causa impedimenti nisi agatur per modum nouitatis & quærimoniæ: quia tũc necessaria esset gratia, ad comparandum per procuratorem: & hoc coram iudice, secus verò coram commissario causam nouitatis exequẽte, hoc tamen fallit quando seruiens alicuius domini ducis adiornatur coram domino seneſcalo responsurus in casu nouitatis, quia tunc non esset necessaria gratia contra ipsum actor potest manu teneri: sed habebit tantũ restitutionem impedimenti: in quo casu non requiritur gratia, vt dictum est.

Item fallit etiam in viduis & miserabilibus personis.

Item in materia anticipationis contra illum qui appellauit ad assisias vel magnos dies: quia appellans est originarius actor.

Item lite contestata, vel etiã partibus auditis ad omnes fines, & appunctuatis ad audiendũ ius, vel ad tradendum per

per modum memoriæ super aliquo accessorio vel emergenti in causa principali.

Item nec etiam requiritur gratia ad præsentandum coram greffierio pro illo qui appellauit, etiã dato quòd simul agatur super attentatis vel excessibus.

Item & in omni causa admittitur procurator coram domino seneſcalo si deponat. x. solid. penes curiam, & hoc fuit gratiosè introductum, quia contrarium procedit ex
h quadam æquitate bursali. h

h *Hæ gratiæ sublatæ sunt consti. Lud. xij. & cõmuni vsu forensi, hoc tamẽ adhuc obseruatur, vt nulli liceat præter quàm regi litigare per procuratorem in parlamẽto, vbi oĩa acta litis in personam domini cõcipiũtur.*

Item si aliquis causa impediméti faciat adiornare corã iudice seruientẽ qui apposuit vel partem quæ apponi fecit impedimentũ: & die assignato actor non compareat, pars aduersa habet congedium, non tamẽ cum tali vtilitate: quia manu teneatur in possessione rei de qua agitur, quia nondũ constat ꝙ reus fecerit fieri explecta pro possessione tuenda & conseruanda. Et fortè si pars quę conqueritur comparuisset reus dixisset, quòd vt dominus directus aut vt credito, vel alia de causa faceret fieri explecta: & ideo actor erit readiornandus, facta declaratione in cõgedio vel adiornamento, ꝙ reus asserit rei possessionem ad se pertinere. Et si ad diem præfixã ad procedendum super congedij ad iudicatione actor iterum non cõpareat: & non valeat purgare contumaciam, vel nisi offerat se paratum probare quòd reus fecit fieri explecta vt creditor, vel vt dominus directus, vel alia de causa quæ non tangit nec concernit rei possessionem.

Item si actori detur reintegra defectus cõtra seruientẽ repertum in persona eo quòd nõ compareat vel non adiornauit garandum suum, virtute ipsius defectus impedimenta amouebuntur vna cum expen. tantum: quia pars absens non debet vt contumax reputari cum non fuerit adiornata, secus si detur defectus contra illum quem seruiens adiornauit pro suscipiẽda garandia, vel contra partem adiornatam super remotione impedimenti possessionis rei de qua agitur: quàm possessionem actor asserit sibi competere: quia in vtroque casu, actor est manutenendus in possessione sua cum remotione explectorum expensarúmque & damnorum condemnatione.

5 Item in causa appellationis causa integra contuma-

cia importat finalitatem, seu lucrum causæ, sicut dictum est in causa nouitatis. Est tamen differentia i in modo procedendi: quia si illi qui sunt adiornati obtineant congedium contra appellantem, statim debet fieri declaratio pro ipsis ad fines congruos secundum materiam subiectam. Si verò appellans obtinet defectum cum vtilitate de iure: vt eidē fiat similis declaratio requiritur quòd illi iterum adiornentur visuri & audituri fieri per iudicem prædictæ vtilitatis declarationem, quia semper præsumitur pro iudice, & re iudi. Et si ad diem assignatam appellati, seu intimati offerant se paratos procedere in causa appellationis non audientur: immo procedendum est ad prædictam adiudicationem, nisi ipsi ex causa probabili possint purgare eorum contumaciam. i

i *De differentia cōge diorum & defectuum in suprema curia. vide styl. parla. i rub. de præ sen. fac. & de cōtu. defect. ac com mod. eorum necnon in cō sti. Fran. publicatis die 18. Ianua. 1528. art. 2 & sex seq. & inordinat. à supre ma curia editis die 3. Decembr. 1534. & die 4. Ian. 1535.*

Item mortuo appellato vel intimato in omni causa appellationis, appellans tenetur facere adiornare hæredes ipsius ad resumendum processum: aliàs hæredes prædicti in assisiis vel magnis diebus, & idem in parlamento possent petere congedium contra appellantem, quod dabitur eis, dato quòd appellans compareat, & hoc si fuerint præsentati, secus autem econtra: quia mortuo appellante si hæredes eius præsentati compareant admittuntur ad resumendum processum sine alio adiornamento. 6

Item ferè pro omni contumacia expensæ debentur, & sunt præiudicabiles ex parte rei qui nō compellitur procedere in can. nisi prius refusa contumacia, vt not. l sancimus. C. de re iudi. c. fina. de do. & contuma. & no. Bar. in. l. contumacia. §. j. ff. de re iudi. & no. in ti. de expensis. 7

Item si quis vult cedere, seu guerpire rem quàm tenet in emphitheosim. Et super hoc fecerit adiornare dominum directum si dominus prima vel altera die reintegra fecerit defectum actori adiudicabitur petitio sua, & hoc sine expen. quia ipsum fieri poterat extra iudicium. Si verò dominus compareat & se opponat: proponátque causas suæ oppositionis, & ad diem sequentem non veniat, non propter hoc cadit à causa quæ iam facta est mercennaria, sed est necesse obtinere secundum defectum, cuius virtute dominus repellendus est à sua oppositione, & debet in expen. condemnari. Si verò dominus 8

minus adiornatus, vt suprà obtineat congedium re integra, actor cadit ab instantia, & tenetur in expensis.

9 Item in causa assecuramēti, si ad primum diem, vel sequentem, & re integra, reus fuerit contumax, dabitur actori defectus cum commissione quod reus compellatur per captionem personæ, vel bonorum suorum coram iuce comparere & ad standum iuri: quia præsumitur pro actore qui per iuramētum asserunt se habere iustam causam petendi assecuramentum. Et si reus postea procedat & proponat deffensiones suas relaxabitur, tenetur tamen prius soluere expensas contumaciæ, literarúmque commissionis, & executionis earundem: nisi ipse possit purgare contumaciam suam.

10 Item si quis fuerit adiornatus, & compareat personaliter super agnitione schedulæ manu sua scriptæ, vel signatæ, & ad diem non compareat, datur actori defectus virtute cuius secundum antiquos munienda est manus antequam audiatur: secus autem si actor asserat schedulam esse signatam vel scriptam manu prędecessoris ipsius rei, quia non constat ipsum esse hæredem defuncti. Aduertendum tamē quòd si prima die reus compareat per se vel per procuratorem, & petat diem aduisamenti, aut aliam dilationem, & demum facta petitione ad diem assignatam non compareat, actori dabitur defectus, cuius virtute schedula habebitur pro agnita & verificata: ita quod mandabitur quòd ipse compellatur soluere contenta in ea per captionē, &c. Et in casu oppositionis manu munita adiornetur, &c. ad proponendum causas oppositionis, &c. Si verò reus prima die faciat defectum secundum aliquos schedula habebitur pro agnita, vt dictū est in prin. Sed secūdum communem opinionem necessarius est secundus defectus: & maximè cum agitur de facto prædecessoris, vt dictum est.

Item si reus post agnitionē schedulæ velit proponere exceptiones suas ad hoc ꝙ schedula cancelletur, audiendus est reseruatis expensis in diffinitiua parti obtinēti, & ad hoc euitandum processum prolixitatem, & in odium illius qui iniustè detiner & petit, vt schedulam agnoscat. Et vide super hoc quod dictū est in titu. de dilationibus.

Item in materia ſubhaſtationum, ad hoc quod decretum poſſit adiudicari requiruntur quatuor præconiſationes,& contumaciæ,reſpectu abſentium pro quibus contumaciis nullæ dantur expenſæ, niſi reſpectu illius qui iniuſtè ſe oppoſuit,quia tenetur in expenſis factis ratione proceſſus retardati. 11

Item & virtute quatuor defectuũ, vel quarti defectus tantum:ſi in præcedentibus aliqui comparuerint,& proteſtati fuerint de iure ſuo, omnes vocati tam in generali quàm in ſpeciali non comparentes excluduntur à re & à portione,ita quòd amplius non audiuntur : ſed remanebit res penes emptorem plus & vltimo offerentem,precium adiudicabitur creditoribus præſentibus & comparentibus, & fidem facientibus de his quæ ſibi debentur per literas, aut aliàs ſecundum iuris ordinem. Et ſi quid ſit reſiduí,illud remanebit penes debitorem.

k *An abſens poſſit damnari. vide Bald. in l. abſentem. ff. de penis. & de hoc vide no. Fr. conſtit. arti. 25.*

Item in cauſa criminali contra abſentem k pro primo defectu datur procuratori domini ducis adiornamentum in caſu banni,& vt bona fiſco applicentur,& virtute quarti & vltimi defectus fiet declaratio contra abſentẽ, ſcilicet quòd pro victo & confeſſo habeatur , & punietur ſecundum caſus exigentiam ſi valeat apprehendi,bonáque ipſius fore cõfiſcata declarabitur. & hoc ſi crimen exigat mortẽ,vel mẽbri mutilationẽ & præced.ſufficien. informatione:aliàs ſecus de hoc not.l.j.ff.de requi.reis. 12 k

Item in curiis cancellariarum virtute primi congedij, ſeu defectus obtenti reintegra contra illum qui eſt obligatus, vel hæredes eius poteſt executio inchoari vna cũ literis obligatoriis, dato quòd non contineant illa verba ſine monitione & licentia, quæ tamen executio fieri nequibat virtute literarum prædictarum tantum.

Item in curia domini ſeneſcali,& aliis curiis inferioribus,ſimiliter pro quolibet defectu vel congedio debentur.vij.ſolidi. Aliqui tamen reperiuntur ſuper hoc priuilegiati. Et etiam hoc fallit in pluribus caſibus, vtpote ſi ſeruiens in curia prædicta agatur pro ſalario ſibi debito gratia officij ſui.item in cauſa in qua agitur de reddendo vel guerpiendo rem domino directo.

Item ſi quis fuerit adiornatus viſurus deponere in manu cu-

ria illud quod ſibi debetur ſi ſua credat intereſſe.

Item ſi conſtet per relationem ſeruientis,quòd intimatus tempore adiornamenti dixerit quòd ipſe nolebat ſuſtinere ſententiam vel grauamen, hoc caſu appellans nõ debet contra eum obtinere defectum.

13 Item cõtra eũ qui eſt in infirmitate vel valetudine detẽtus,tali nequit venire ad iudicium ſi mittat exoniatorẽ qui habet duo iurare,ſcilicet q̃ ille infirmatur,vt dictum eſt,q̃ miſit eum ad ipſum exoniandũ,& dabitur defectus vel cõgedium, *ſauf ſon exoine*, & ſi iterum adiornetur tenetur medio iuramẽto affirmare excuſationẽ ſuam fore veram,& ei creditur,niſi pars aduerſa velit probare contrarium. Quo probato cõtumacia ſuum ſortitur effectũ: aliàs non,& pro his faciunt.c.cũ dilecti.§.expectantibus de do.& contu.& ea quæ tangit Bar.l.quæſitum.ff.de re iudi.& Inno.c.querelã.de procura.c.veniens de accuſa. & Bar.l.pe.§.ad crimen.ff.de publi.iudi.interdum tamẽ excuſatur & ſi non miſerit exoniatorem, vt not.l.ij.ff.ſi quis.cau. pro actore non admittitur exoniator. vt.l.j.ff. de diuerſis & tempo.præſcrip.& ibi glo.& Bart.quia tenetur mittere procuratorem, vt ibi. & no.Cyn.l.j.C.de reſt.mili.& ita fuit nuper declaratum.

14 Item ſi ſecundo vel pluries fuerit exoniatus, & adhuc duret impedimentum,poteſt compelli vt conſtituat procuratorem, ita q̃ alias reputabitur contumax. Et hoc ne lis efficiatur quaſi immortalis,vt.l.quæſitum alle. & not. Bart.l.j.ff.de diuer. & tem.præ.Cyn.l.j.C.de reſti. mili. glo.l.j.§.is qui.ff.ſi quis cau.

15 Item contra incarceratum l, vel alias impeditum de l facto.ſi impedimentũ eſt notum iudici contra eum non eſt danda contumacia,& ſi data fuerit,& poſtea de ea cõſtiterit,reuocabitur : vt.l.ſed & ſi quis.§.illud ſciendum. ff.ſi quis cau. Et hoc niſi ipſe fieri hoc procurauerit,vt c. ſignificãte.de pigno.l.item hi. &.l.ſuccurritur.ff.ex quibus cauſis ma.l.ſi idcirco.C.eod.tit.

l *Non ſolũ dicitur ĩcarcerari ſi detinetur in cuſtodia publica, verum ſi à latronibus aut prædonib⁹,& multis aliis modis quos vide in.l.ſuccuritur cum l.ſequenti. hic alleg.*

16 Item contumacia data loco & tẽpore ſuſpecto & periculoſo propter guerrã,aut alias reuocanda eſt,& idem in ſentẽtia:vt.l.ſciendũ cum ibi notatis.ff.de legatio.cle.paſtoralis de re iud.

Item si quis mittat procuratorem ad iudicium, qui in 17
itinere captus est à latronibus, vel alias iustè impeditus,
ille non debet censeri cõtumax, & est releuandus saltem
ex beneficio principis.arg.l.cum à matribus.C.de pe.tu.
vel cu.item si filiusfa.fuerit adiornatus sine auct. patris.
ipse debet habere congedium contra actorem de iure &
consuetudine,& hoc nisi in certis casibus,scilicet in pecu
lio castrensi,in actione iniuriarum m, &aliis quæ notan- m
tur per speculum in tit.de actore.§.vnico.versiculo. sed
si filiusfa. in quibus admittitur ad agẽdum, & per conse-
quens ad defendendum sine auctoritate & consensu pa-
tris. Cum enim agitur de his in quibus patri nõ acquiri-
tur vsuf.non requiritur patris consensus, vt no.l. fi.§.ne-
cessitate.C.de bonis quæ libe. & Barto.inter libertas.§.
filiusfa.ff.de adul. & cap.fi.de iudi.lib.vj.

Item & idem est in vxore respectu bonorũ dotalium 18
si adiornetur sine auctoritate & cõsensu viri n, quia quã- n
tum ad hoc ipsa censetur esse viri potestate, quod est cõ-
tra.l.si vxorem.C.de condi.inser.vide Angel.in.l.si vxo-
rem.C.de condi.inser.

Item si pater vel maritus fuerint adiornati pro auc- 19
torisando filium aut vxorem, & ad diem assignatam non
comparuerint virtute defectus,curia debet filium & vxo
rem si compareant,& hoc petatur,auctorisare.

Item si aliquis sit adiornatus ad vnam & eãdem diem 20
coram domino seneschalo,& alio iudice subdito, & cõpa-
reat in maiori auditorio, iudex inferior non debet con-
tra ipsum dare defectum, si de hoc sibi constet. o Et si de o
facto dederit dominus seneschalus super hoc requisitus il-
lud remouebit:iuxta.l.contra pupillum.§.fi.ff. de re iud.
c.cum parati essemus,de appellationib⁹.Et hoc nisi fraus
interuenerit. vt no.c.pastoral.de offi.deleg.

Item si pars petierit garandum,& ille qui est adiorna- 21
tus pro suscipienda garandia fuerit contumax, pars ipsa
tenetur se defendere, & hoc periculo illius qui est con-
tumax facta ptotestatione de recuperando damna & in-
teresse,nec amplius dabitur sibi dilatio pro garando, ha-
bebit tamen dilationem pro se defendendo & respon-
dendo.

Item

m *An filiusfa. posit remittere iuriam sibi illatam inuito patre. de hoc est lex for.i.l. i persona.ff.de pac.Et an à cõtrario possit pater remittere inuito filio, vide ibi glos. & Iaſ. in.l.contra iur.§.fi. cũ l.in personã.eo.ff.*

n *Vxor vocatur in iudicium cum auctoritate mariti.*

o *Hodie per procuratorem debet comparere. arg.l.Papinian⁹ exuli. ff.de mino.*

22 Item si contumacia fuerit data hora insolita, & incon-
grua, puta in nocte vel noctis crepusculo non valet. vt
cap.consuluit.de offic.dele.§.sedebunt. in auten.de iud.
collat.vj.& maximè in actu in quo est ordinarie proce-
dendum.

Item & si contumacia data fuerit in die dominico, vel
alio solenni festo, similiter non valet.vt.l.si feriatis.ff.de
feriis.&.l.fi.C.eod.tit.

23 Item virtute defectus obtẽti per illum qui vult succe-
dere per beneficium inuentarij,excluduntur illi qui pos-
sent vel vellent succedere simpliciter:& facto inuentario
declarabitur quòd ille recipietur, vt hæres defuncti cum
beneficio inuentarij:nec est opus alia interpellatione.

24 Item si aliquis est adiornatus ad comparendum coram
domino seneschalo tali die, sine horæ adiectione, si actus
est iudiciarius, intelligitur hora tertia, in qua ipse sedere
consueuit,& dare contra absentem contumaciam:sicut si
locus omittatur in adiornamento, quia intelligitur vbi
more maiorũ ius dicere consueuit.vt.l.ius pluribus mo-
dis.§.fi.ff. de iustitia & iure. Si verò esset actus extraiu-
diciarius forte iudex debet expectare horam vesperorũ,
quæ est vltima hora diei ad ius dicendum,vt.§.sedebunt
iudices:auten.de iud. collat.vj.vel vsque ad tenebras in-
clusiue:iuxta cap.consuluit. de offic. deleg. & super hoc
vide Bartol.l.liber homo.§.decem.ff.de verbo. oblig.&
insti.de verbo.obliga.§.in diem.in glo.super verbo, tri-
bui debet.

25 Item si pars obtinuerit defectum in parlamento con-
tra partem aduersam, oportet quòd faciat eam adiorna-
re ad sequens proximum parlamentum pro adiudicanda
p vtilitatem,alias cadit ab vtilitate ipsius. p Et idem seruatur in reo si obtinuerit congedium cõtra actorem, idem etiam si pars quæ obtinuerit defectũ in parlamento procedat in causa secundum eius arestamenta. Et si non petat vtilitatẽ defectus,vel congedij:vel de ea nõ protestetur. Pro obtinenda vero vtilitate secundi defectus pars quæ non comparuit,potest adiornari ad certam & competentem diem eiusdem parlamenti, & fiet adiudicatio vtilitatis ipsius & contumaciæ,& hoc nisi ille qui fuit ab-

p *Constitutiones sup. alleg. hodie sunt in vsu.*

sens possit suam purgare contumaciam ex causa iusta & probabili, quia alias frustra adiornaretur.

Item oportet quòd actor procedat vel continuet causam suam de parlamento in parlamentum q, quia alias esset locus interruptioni, & caderet ab instantia, & interdū à causa, videlicet à causa nouitatis & appellationis re integra. Et hoc nisi obtinuerit releuamētum à rege quod satis de facili conceditur.

q *Hodie in curia nulla est peremptio iustitiæ.*

Item ad hoc quòd quis propriè dicatur contumax, duo requirūtur, quòd sciuerit, vel scire potuit, & debuit se fuisse adiornatum. secundum, quòd potuerit habere accessum ad iudiciū. vt not. Barto. l. ex consensu. §. fi. ff. de appel. l. item veniunt. §. petitum. ff. de pet. hære. cle. vnica. de dolo & contu.

Summæ rerum in Rub. de Procuratoribus contentarum.

1 *Procurator non admittitur sine mandato authentico. Et quid si in patria quæ iure scripto regitur, moratur.*

2 *Habens iurisdictionem potest procuratorē constituere sub sigillo proprio.*
Vniuersitas quæ non habet consulatum non potest congregari, nec procuratorem constituere sine domini licentia. & nu. 4.

3 *Maior pars habitantium potest pro se & aliis absen. procuratorem constituere.*

5 *Mandatum in die assignationis est exhibendum.*

6 *Mulier an possit esse procuratrix.*

7 *Tutor, prælatus, collegiū possunt procuratorē cōstituere.*

8 *Procuratori pro alio comparenti an sit gratia necessaria.*

9 *Qui non potest personaliter comparere, an procuratorem constituere teneatur.*

10 *Procurator generalis non admittitur ad ea quæ requirunt speciale mandatum.*

11 *Procuratoris officium à principio voluntarium ex post facto necessarium.*
Procurator notorie perperam administrans tacite reuocatus videtur.

Vtrum

12 *Vtrum & quando valeat processus cū falso procuratore, & an dominus possit ratum habere.*

13 *Ad transigendum aut matrimonium contrahendum requiritur speciale mandatum.*

14 *Procurator habens mandatum ad hoc potest substituere.*

15 *Procurator copiam sui mandati aduersario dare tenetur, cuius autem expensis vide.*

16 *Quare dicatur in literis procuratorius in causis motis & mouendis.*

17 *Quibus verbis mandatum concipiendum.*

18 *Contumacia procuratoris an noceat domino.*

19 *Maior xiiij. annis potest constitui procurator.*

20 *Raptus ab hostibus, quibus casibus potest procuratorē cōstituere.*

21 *In causa criminali, an & quando admittatur procurator.*

22 *Miles an possit esse procurator.*

23 *Procurator iurat de calumnia in animam domini sui, & an procurationi quandocunque potest renunciare.*

24 *Tutor iurat in animam suam propter pupilli ignorantiam.*

25 *Acta per procuratorem valent etiam in præiudicium domini.*

26 *Agens nomine suo vel alieno potest procuratorem in quacunque parte litis constituere.*

27 *Procurator & tutor tenentur de dolo & culpa.*

28 *Quomodo reuocandus procurator.*

29 *An procurator admittatur ad testimonium in causa cuius est procurator.*

30 *Procuratorium viri in summa dignitate constituti, potest publicari & scribi in registris curiæ.*

31 *Procurator alicuius domini in casu non priuilegiato non admittitur ad agendum sine promotore.*

32 *Per procuratorem acquiritur possessio & dominium.*

33 *Prælati & alij viri ecclesiastici possunt constituere, & constitui procuratores.*

34 *Procurator non potest præstare homagium pro domino suo sine mandato speciali.*

35 *Procuratorium approbatum coram primo iudice non potest improbari coram iudice appellationis nisi ex noua causa.*

36 *Penes quem debet remanere procuratorium.*

37 *Domino comparente lite nondum contestata censetur procurator reuocatus hoc iure non vtimur in foro seculari.*

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І. МЕЧНИКОВА

PRimo, nullus vt procurator [a] admittitur ad agendum, vel defendendum in iudicio, vel extra: nisi sit munitus procuratorio sub sigillo autẽtico curiæ tẽporalis concesso: & pro hoc facit. l. si qua. in fi. C. de epis. & cler. & ca. post cessionem. de proba. l. vnica. in fi. C. de satisda. l. ne satisdatio. ff. rẽ ra. habe. & tenet hoc pet. l. non solum. §. qui alieno. ff. de procura. Et super hoc vide glo. super verbo per appellationem cle. causam. j. responso. de elect. Si tamen pars constituens procuratorẽ, moratur extra patriam consuetudinariam, & in terra quę iure scripto regitur, sufficit habere procuratorium manu notarij scriptum authoritate regia signatum. Sed quid si pars aduersa negat quòd ille qui nominatur in procuratorio sit ille qui procuratorium defert, vel nõ vult occupare, & negat quòd illud est nomen suum quid faciendum. no. Cy. in. l. si qua per calumniam. C. de epis. & cle. Sed an notarius possit constituendo procuratorem seipsum in procuratorio scribere, & signare instrumentum. not. Bart. l. seruus communis. ff. de stip. seruorum. 1

Item dominus habens terram & iurisdictionem in patria ista, potest constituere procuratorem sub sigillo próprio. iuxta. l. si procuratorẽ. ff. de procuratoribus. Et idẽ in prælato, cõuentu, & in collegio [b], & etiam in vniuersitate habente cõsulatum, & sigillum proprium. Vniuersitas verò quæ non habet consulatum nõ potest congregari, nec potest procuratorẽ constituere sine licentia domini, vel iudicis ordinarij, aut domini seneschali si causa pẽdeat coram eo. ar. l. ij. & l. si quis decurio. de decurio. lib. x. & not. Bart. l. actor prope fi. ff. rem ra. ha. & oportet quòd constet de licẽtia per literas domini vel iudicis, saltem incorporatas in literis procuratoriis, aliàs reiiceretur procuratoriũ, & habitantes essent emẽdabiles pœna arbitraria. Verũtamen singuli habitãtes possunt procuratorem cõstituere in pluribus procuratoriis, quolibet non excedente numerum nouem personarum: decem enim faciunt populum sine turbam: & no. per glo. c. j. de elec. Et procurator eo modo cõstitutus recipitur ad prosequendum 2

[a] *Procurator ille, qui aliena negocia mãdato domini administrat. l. j. ff. de procurat.*

[b] *Collegio, scilicet, licito & maxime diuio cui tu deputato & sine licẽtia episcopi, quando habẽt patrimonia discreta & separatã administratione. vt ca. quia in cdusis. de procurato. not. Cy. l. neque. C. eo. tit. ca. cũ deputati. de iudic. ca. ex literis. de proba. no. c. j. de pro. & ca. edoceri. de rescrip. l. j §. penul. l. fin. ff. quòd cuiusque vniuersitatis.*

sequendum litem pro omnibus habitantibus. licet constituerint vt singuli: quod videtur esse contra. l. quòd maior. cum ibi notatis. ff. ad municip. a

3 Item maior pars habitantium potest procuratorẽ constituere pro se, & aliis habitantibus eiusdẽ loci, & secundum quosdam sanior pars habitantium posset hoc idem facere, si tamen propter hoc fuerint congregati cum licentia domini vel iudicis, vt dictum est. quia aliàs vt singuli in pluribus procuratoriis non possent hoc facere. ar. dictæ. l. ℘ maior. & l. maiorẽ. ff. de pactis. facit. c. presentiũ. de testi. lib. vj. c. j. de his quæ fiũt à maiore parte capi.

4 Item vniuersitas non habens consulatũ de licentia domini ducis, vt suprà. potest procuratorem constituere ad ad certam litem motam vel mouẽdam, de qua debet fieri mentio expressa in literis licen. & procuratoriis: quia nõ potest cõstituere ad omnes lites, & si fiat non valet: vt. l. ita tamẽ. ff. ad Tre. no quæ dicũtur. l. neque. C. de procu.

5 Item potest, & pluries consueuit procurator constitui apud acta: oportet tamen quòd ad diem assignatã actum sit grossatum & sigilatum, nec valet constitui, nisi in illa causa tantum. Et hoc modo habitantes possunt suos constituere procuratores in iudicio nulla obtenta licentia. & quomodo fiat. no. l. non est incerti iuris. C. de satisdatio. l. siue apud acta. C. de transact.

6 Item mulier nõ potest esse procuratrix, nisi in certis casibus, quos no. l. quia absente. C. de procurato.

7 Item tutor, prælatus, aut collegium potest constituere procuratorem. no. l. neque. C. de procu.

8 Item procuratori pro actore cõpar. in iudicio: necessaria est gratia, [c] nisi in causa impedimenti, & certis aliis casibus, in ti. de contumacia. §. viij. declaratis: sed in procuratore rei secus. quãuis in curia Cussiaci, & patria Borbonen. in causa nouitatis seruetur contrariũ eo quòd dicunt quòd vterque litigantium censetur esse actor contra. l. ij. § j. ff. communi diui. & l. in tribus. ff. de iud.

9 Item ille qui non potest agere vel defendere personaliter an teneatur procuratorem constituere. not. l. j. ff. de diuer. & tempo. præscrip. l. quæsitum. ff. de reg. iur. l. j. C. de resti. mili. glo. l. ij §. siquis. ff. si quis cau.

[c] *In Frãcia huiusmodi gratius hodie non vtimur, vt suprà dixim⁹.*

Item procurator generalis nō admittitur ad ea quę re- 10
quirunt ſpeciale mandatum: veluti ad petendum benefi-
cium in integrum reſtitutionis, & hoc principaliter quia
ſecus ſi incidenter. vt no. Bart. l. de pupilo. §. cum procu-
rator. ff. de noui. ope. & not. cap. coram. & cap. ſuſcitata.
de in integrum reſti. l. illud. § ſi talis. & l. Pomponius. §.
fi. ff. de minor. Vlterius dicũt practici plures, quòd pro-
curator domini non auditur petens remiſſionem ho-
minis ſibi fieri: niſi inſerantur in procuratorio ſuo verba
iſta, ſcilicet & cognitionem hominum petendi, vel ſimi-
lia: dicentes, quòd illud exigit ſpeciale mãdatum. iuxta. l.
Pomponius. in prin. nuper alleg. & not. cap. fi. de dila.

Item non cogitur quis inuitus ſuſcipere onus procu- 11
rationis. Si tamen illud ſuſceperit, tenetur cauſam pro-
ſequi vſque ad diffinitiuam incluſiue, vt not. l. inuitus. C.
de procur. Sed an teneatur appellare. notatur ſibi ibidẽ.
de conſuetudine procurator. quacunque parte litis po-
teſt deſiſtere, nec cõpellitur appellare, nec apellationem
proſequi: ſi tamen appellauerit, tenetur domino ſignifi-
care: ita quòd dominus poſſit renunciare appellationi,
vel eam proſequi, alias ſi appellatio eſſet deſerta, procu-
rator teneretur forte ad intereſſe domini. Item ſi ille
quem conſtitui procuratorem ad agẽdum negocia mea,
& ad exigendum debita efficiatur peſſimi regiminis, ita
quod eſt dilapidator bonorũ notorius tacite videtur re-
uocatum eſſe mandatum. vt not. Bar. l. ſi cum Cornelius.
ff. de ſolutionibus.

d *Doctor & tex. in. l. tranſactõis. C. de trãſac. quia vt ibi dicit Iacob. But. qui habet exercitũ actionis non habet poteſtatem deciſionis.*

Item vtrum & quando valeat proceſſus agitatus cum 12
illo qui non erat procurator, vel agitatus à falſo procura-
tore. no. l. licet. C. de procur.

Item an dominus vel minor poſſit habere ratum illud
quod geſtum eſt in iudicio per falſum procuratorem. no.
l. ſi tutor. C. in quibus cauſis in integ. reſti.

Item requiritur etiam ſpeciale mandatũ ad tranſigen- 13
dum. d vt. c. innotuit. de arb. &. c. per tuas. & ad deferen-
dum iuramentum. vt. ff. de iureiuran. l. iuſiurãdum. §. fi.

Item in cauſa matrimonij: vt no. c. fi. de procu. in. vj. Et
ſuper his vide. c. qui ad agendũ. eo. tit. lib. vj. vbi glo. &. l.
non ſolũ. in fi. ff. de procur. & Bar. l. filiusfa. ff. de donat.

Item

14 Item procuratoribus habens mandatum ad hoc, poteſt
e alium ſubſtituere e procuratorẽ, & eum reuocare. vt ha-
betur. c. is qui. de procura. lib. vj. &. l. ſi quis. C. de procur.
Non tamen valet reuocatio procuratoris, vel ſubſtituti
donec veniat ad notitiam partis, vt no. c. ij. de procurat.
lib. vj. cap. ex parte decani. de reſcrip. l. in vſucapione. §. j.
ff. de diuerſis & temp. prę ſcript.

e *Poſſet hic quæri, an procurator poſſit ſubſtituere. Diſtingue aut loqmur in procuratore ad iudicia, vel ad negocia. Primo caſu ſi procurator rem ſuã indiſtincte poteſt ſubſtituere. l. illã. C. de donat. Si verò eſt procurator ſimplex, tũc ante litiſcõ. nõ poteſt, ſed poſt, ſic. l. quod quis. l. nulla. &. l.*

15 Item ſi procuratorium ſit expreſſe conceſſum pro lite,
aut negocio de quo agitur, & caſus hoc exigat, procura-
tor non debet illud recuperare, aut ſaltem tenetur relin-
quere parti requirenti exemplar, ſeu vidimus, vt conſtet
de mandato, & hoc expen. illius qui conſtituit procura-
torem, vt expreſſe tenet Bartol. l. ij. §. defendi. ff. ex qui-
bus cau. in poſ. ea. ſed ita nõ vtimur: quia fit expen. illius
qui hoc requirit eo p̃ ſit ad eius vtilitatem & requeſtam.

16 Itm ſignãter dicitur in literis procuratoriis, in omnib⁹
cauſis motis & mouẽdis, quia aliàs cenſeretur eſſe cõſtitu
tus procurator in his tantũ quæ ſunt iam motę & pẽden
tes & eis annexis, & tenet Bar. l. dãni. §. ſi is qui habebat.
ff. de dã. infec. facit. ĩ. l. qui habet. in fi. cũ. l. ſeq. ff. de tute.

17 Item in caſibus ſuperius alleg. & aliis in quibus requiri-
tur ſpeciale mandatũ, ſufficit p̃ fiat verbis generalib⁹, ve-
luti cognitionem hominũ petendi, appellandi, appella-
tiones proſequendi, & aliis ſimilibus. Aliqua tamẽ requi-
f runt ſpeciale mandatum & expreſſum vt matrimoniũ f

procuratoribus. C. de procu. Secũdo caſu aut loquimur in procuratore generali, aut in procuratore ſpeciali ſi in generali poteſt aliũ procuratorẽ ſibi ſubſtituere. l. ſi procuratorẽ. §. ſi quis. ff. de mãd. l. j. §. magiſtrũ. ff. de exerc. l. quicũq; in fi. ff. de inſti. Si in ſpeciali, & tunc mandatũ ſibi factũ habet certã limitatã formam, tunc poteſt alium ſubſtituere, quia non videtur electa induſtria perſonæ. ff. quod vi aut clam. l. ſi ego. extra. de offi. delega. c. is cui. primo reſp. l. vj. Si verò mãdatum non habet certam & limitatam formam, tunc nõ poteſt alium ſubſtituere, niſi hoc ei fuerit permiſſum à mãdante. & ita loquitur. l. pen. §. ij. ff. de diuer. tẽp. præſcr. Ratio eſt quia videtur eſſe electa induſtria perſonæ. l. mandatum. in fi. ff. mandat. de quibus vide Bald. in præd. l. ſi procuratorem. §. ſi quid. ff. manda. & Abb. de ro. in dicta. l. quicunque. §. fi. ff. de inſtitu.

f *Videas de mãdato in cõtrahẽdo matrimonio per doct. ĩ. c. fi. de procur. in. vj. In quibus caſibus requiritur ſpeciale mãdatũ, vide Bar. in. l. illud. ff. de minor.*

contrahendi, hæreditatem adeundi, & similia. In quibus versatur magnum periculum. vt not. Bartol. l. filiusfami. ff. de dona.

Item contumacia procuratoris nocet domino, etiam si 18
dominus quàm primum ad noticiam eius peruenerit expresse contradixerit, petens purgare contumaciam: quia non audietur saltem sine rescripto principis, & nisi refusis expensis. & de hoc nota. c. j. in fine. vt lite non contesta. & ibi glosa. l. ignorantis. ff. de procura. procurator autem tenetur ad expen. quæ euenerint propter contumaciam, vt notat suam Bar. l. si se non obtulit. ff. de re iudic. & not. eo. titu. infrà.

Ité maior xiiij. annis potest constituì procurator, quia 19
talis reputatur ætatis g perfectæ: tam ad agendum in iudicio, quàm extra: nisi aliud obsistat. & etiam maior quatuordecim annis habens curatorem, potest similiter constituì procurator. & idem in filiofa. vt ca. non iniuste: de procurato. & l. exigendi. C. de procura. cum ibi notatis.

Item ille qui captus est ab hostibus potest constituere 20
procuratorem ad negocia, & saltem ad illa quæ sunt necessario pro redemptione sua. vt l. seruum. § j. ff. de procurat. in aliis non, vt no. dicta. l. seruum. in prin. & l. ab hostibus. in prin. ff. ex quibus causis ma.

Item in causa criminali non admittitur procurator po 21
tissime si delinquens fuerit adiornatus ad comparandum personaliter sub pœna banni. & pro hoc. l. j. ff. de publi. iudi. ca. tuæ. de procurat. secus si ciuiliter agatur. vt not. Cyn. l. cum rem pecuniariam. C. de procurato. nisi fuerit adiornatus, vt compareat personaliter. l. in pecuniariis. C. eod. titu. ita not. Bar. l. de minore. ff. de quæsti. Fallit in causa vniuersitatis, etiam dato quòd agatur criminaliter: vt no. in. l. fi. C. de re. mi. lib. xij.

Item miles armatæ, aut cœlestis militiæ non potest esse 22

g In qua ætate quis possit esse procurator. Hodie istud est decisum per. c. qui generaliter. §. licet de procu. l. vj. quia minor. xx. annis nõ potest esse procurator i iudicio per Cynũ in. l. exigendi. C. de procura. per Abb. in ca. no iniuste. in glos. j. extra eod. limita non procedere in casu. l. exigendi hic alle. vbi minor admittitur ad defensionem patris filiusfamil. etiam sine consensu patris, dummodo sit maior potest esse procurator. vt per Abba. in dicto cap. non iniuste. Procurator verò ad negocia post. xvij. an. Et de isto procuratore ad negocia. vide Scrib. in. l. j. de exer. act.

procurator

h procurator h, & de nota per Innocen. c. cum I. & A. de re iudicata. & in. c. j. & se. ne clerici vel mona. & l. militem. C. de procuratori. in auth. de sanctiss. episco. §. aliud. collatio. ix. ciuiliter autem non potest procurator constituì. vt. l. neque. C. de procura. vide cle. religiosus, de procurato. Si tamen ab initio fuerit admissus, amplius non potest recusari: vt no. l. ita demum C. de procurat. l. de pupillo. §. si procurator. ff. de no. ope. nuncia.

23 Item procurator iurat de calumnia in animam domini sui. vt c. j. & fina. de iura. calum. lib. vj. & potest renunciare procurationi in quacũque parte litis etiam inuito domino quod est contra. l. inuitus. C. de procurato. nec etiã domino condemnato procurator tenetur appellare, vel si appellauerit non tenetur causam prosequi: licet fortè teneatur hoc domino nuntiare. & super hoc no. Cy. l. inuitus. alle. & glo. ca. non iniuste. de procur. secus forte de tutore. l. si bonam causam. de admini. tuto.

24 Tutor autem iurat in animam suam propter pupilli ignorantiam. vt not. l. ij §. hoc autem. C. de iura. calum. Et requiritur in procuratore, ꝙ habeat speciale mandatũ, & semper ponitur in literis procuratoriis, vt in iuribus predictis, qui etiam iurabit de malicia si iudex requirat. & super hoc nota ea quæ habẽtur. ca. ij. de iuramen. calũ. lib. vj. & l. si quibus opus. §. si alieno nomine. ff. de dam. infe.

Item si dies fuerit assignata ad diffiniendum, & interim procurator fuerit reuocatus, iudex nihilominus cum ipso potest procedere ad proferendum sententiam. vt. c. auditis. de procura. Et ideo in parlamento ex tunc nõ curatur de procuratorio, nec datur dies ad diffiniendum: quia semper fertur sententia in personam domini, & non i procuratoris i. Et vide quæ not. l. j. C. de senten. & interlo. om. iu. & l. fi. C. de iniuriis.

h *Miles sine fraude potest constituì procurator in rẽ suã. l. qui stipẽdia. C. de procurato. In alia autem causa, an admittatur etiam si non repellatur, apertè vide Bar. in l. filiusfa. §. veterani. ff. de procurat. & glo. in. l. ita demum. C. eo. cõtra quàm videtur tenere Barto. Nec etiam admittitur pro conuncta persona, vt dicit Alexand. in. l. militem C. de procurat. Quid de muliere? dic quòd nõ potest per. l. alienã. C. eo. nisi tribus cõcurrentibus. vt no. Paul. in. l. fœminis. ff. eo. Primo quòd illa sit cõiuncta persona. Secũdo quòd ille pro quo mulier agit impediatur ꝑ seipsum litigare. Tertio quòd aliũ idoneũ nõ reperiat.*

i *Licet sit altercatio inter scrib. & sint gl. disputãtes, & præcipue in. l. j. C. de sen. & interlo. vtrũ sit ferẽda sentẽtia in ꝑsona domini, vel procuratoris, tamẽ. vide gl. fi. in. c. licet de proba. extra quæ dicit de hoc nõ esse multũ curãdũ,*

Item si per

Item si per acta processus constet quòd talis, vt procu- 25
rator rei vel actoris comparuit in iudicio, & litem contestatus est, illud quod per eum actum est valet in præiudicium constituentis, etiã dato quòd non appareat in præsenti de procuratorio. in curia verò spirituali inseritur procuratorium in processu. Sed in causa appellationis opus est habere nouum procuratorium, nec sufficit quòd primum sit in sacco. Et idem in iudicio super principali, dato quòd procuratorium sit penes cõmissarios, referendarios, & pro inquestis fiendis deputatos: quia procurator tenetur qualibet die, & in iudicio fidẽ facere de procuratorio, si pars aduersa requirat.

k *Tutor & alij de quibus his poßunt constituere pro curato.*

Item tutor, curator, k filiusfami. auctorizatus per pa- 26
trẽ, & cæteri agẽtes nomine suo, vel alieno, possunt procuratorem constituere in quacunque parte litis, licet iurasonent aliud, vt no. l. neque. C. de procurato. Similiter iu k
nior. xxv. annorum non habens curatorem potest constituere procurato. vt no. l. cum minor. ff. rem ra. habe. & l. neque. C. de procura.

l *Procurator qualiter sit renouandus.*

Item procurator cuius dolo, vel culpa aduersarius te- 27
nuit condemnationem expensarum, tenetur dominũ seruare indemnem, & expensas soluere de suo. vt. l. vnica. §. si procurator. ff. si quis ius di. non, ob. Et idem in tutore: vt. l. non est ignotum. C. de administratione tu. & l. quicquid. C. ar. tu. Et vide spe. in tit. de execu. sen. §. sequitur. in versi. Sed quid si procutor. Bart. l. contumacia. in princip. ff. de re. iudi.

Itẽ quomodo est reuocandus procurator l, not. l. j. C. 28 l
de satisda. Et an sufficiat generalis promissio facta per dominum de rato & iudicio sisti. Nota ibidem.

Item an procurator admittatur in testimonium in cau 29
sa quam procurat. m Vide Bart. l. deferre. ff. de iu. fis. & m
Cy. in. l. quoniam liberi. C. de testibus.

m *Domin' Ange. in. l. quoniã. hic alle. dicit al legãdo Cy. quòd nescit an procurator iudicij, vel negocior̃ admittatur in testimonium pro domino: de cõsuetudine tamen dicit ꝙ si haberet iudicare nõ admitteret.*

Itẽ procurator dominę comitissæ Boloniæ, vel alterius 30
loci magnifici potest requirere iudicem sedentem pro tribunali: vt literę suæ procuratoriæ publicentur & scribantur in registris curię: & valet, ita quòd ostendendo extractum à registris grossatum & sigillatum illud sufficit: saltem in prædicta curia, & aduersus omnes. Secus in aliis literis

literis quę producuntur in modum probationis. Et super hoc vide. l. publicati. cum ibi notatis. C. de testa.

Item procurator domini ducis qui agere nititur in 31
casu non priuilegiato pro simplici iniuria, vel excessu, non debet admitti sine promoto re, vt contra eum, si reus obtineat, valeat recuperare expensas. Et in omni causa non auditur procurator, nisi constet iudici de informatione. Veruntamen si lite pendente, promotor moriatur, vel renunciet liti & causæ, solus procurator admittitur ad prosequendum litem vsque ad diffinitam. vt not. Cynus. l. sine contra. §. fina. ff. de li. agnoscen.

Item per procuratorem acquiritur domino dominiũ 32
& possessio. l. j. §. per procuratorem. ff. de acquiren. poss. & not. l. quòd donatum. ff. de dona. Sufficit autem quòd in literis contractus, pars confessa fuerit ipsum esse procuratorem. Et ideo communiter inseruntur hæc verba quem confessus est esse procuratorẽ, & habere super hoc speciale mandatum. Et istud sufficit dato quòd non constet de procuratorio, vt not. l. optimam. C. de contrah. & commit. stip.

Item prælati & alij viri ecclesiastici possunt constituere, & constitui procuratores. vt cle. fi. de procurato. 33

Item in causa qua agitur ꝙ vassallus recipiatur in fidem 34
& homagiũ, requiritur ꝙ procurator habeat speciale mãdatum requirẽdi ꝙ dominus suus per curiã recipiatur in fidẽ & homagiũ, & hoc notorie seruatur in parlamento.

Item si procuratoriũ non fuerit impugnatum corã pri- 35
mo iudice, immo fuerit procurator admissus, non potest impugnari coram iudice appellationis, nec etiam persona ipsius recusari seu reprobari, nisi ex noua causa: vt no. l. j. ff. an per alium ca. appella. ag. pos.

Item procuratio illius qui comparet pro altero ex liti- 36
gãtibus, debet remanere penes commissarios, & poni in sacco, nec forte sufficeret ipsam inserere in processu, nisi hoc fieret partibus consentientibus, & volentibus quòd illa insertio valeat originale.

Item si dominus qui constituerat procuratorem com- 37
pareat in iudicio, & potissime lite nondum contestata,

nisi protestetur in actis curit quòd comparet citra reuocationem procurato. &c. Ex hoc censetur reuocatus procurator. vt nota. §. si rem institu. de lega. Et hoc est verum, nisi compareat necessitate compulsus, vt quia forte fuit ordinatum quòd veniat iuraturus in propria, vel alia de causa. Et de hoc est textus. c. si quis. de procura. lib. vj. sed isto iure non vtimur in curia seculari.

Summæ rerum in Rub. de Tutoribus.

1 *Pater est legitimus administrator bonorum filij.*
2 *Tutor an teneatur de consuetudine satisdare, & quid in matre & auia.*
3 *Pater potest tutorem testamentarium dare filio, & an alius posit Num. 5.*
Et an teneatur inuentarium facere etiam si pater prohibuerit.
4 *Tutela testamentaria est incompatibilis cum legitima, & hæc cum datiua.*
6 *An inuitus curator detur in litem.*
7 *An rupto testamento ex causa præteritionis valeat tutoris datio.*
8 *An tutor de bonis pupilli ali debeat.*
9 *Mater quando admittitur vt tutrix, & eo casu an teneatur facere inuentarium, Et quid de auia materna.*
10 *Pater non tenetur facere inuentarium.*
11 *Mulier in testamento filis à viro tutrix data, & postea reuocata ad legitimam tutelam non admittitur.*
12 *Vitricus potest esse tutor priuigni, sed apud eum educari non debet.*
13 *An & quando frater maior quatuordecim annis ad tutelam fratrum impuberum admittatur, & excludat matrē.*
14 *Post patrem, matrem & fratrem patruus impuberis ad tutelam admittitur.*
15 *Mater secundo nubens priuatur ipso iure ab omni administratione & tutela.*
16 *Alio offerente educare pupillum, tutor datus alimentorum expensas non potest repetere.*
17 *Electus tutor si non administret, tenetur ad damna pupilli.*
18 *Electus tutor se excusare non appellare debet.*

Tutor

19 *Tutor an pēdēte accusatiōe de suspecto debeat administrare.*
20 *Negotia pupilli gerens mādato tutoris, an sibi obliget pupillū.*
21 *A quo iudice detur tutor.*
22 *An filiusfa. posit dari & esse tutor.*
23 *Deficientibus testamentarius & legitimis locus est datiuo.*
Et quomodo is eligatur, & quid iurare debeat, & à quo iudice detur & nu. 40.
24 *Tutor tenetur si scienter malam causam fouerit, & de lata & leui culpa tenetur.*
Quid in prælatis ecclesiasticis.
25 *Tutor qui procurauit sibi rem donari quæ alioqui ad pupillū peruenisset an teneatur.*
26 *Tutor alienans dolore vel administrans perperam hoc non facit, vt tutor.*
Idem in prælato.
27 *Duobus tutoribus datis vnus sine alio nec agere, nec conueniri potest.*
Tamen pluribus datis maior pars admittitur.
28 *Tutori à iudice secundū pupilli facultates est constituendum.*
Et egenus tutor pupilli facultatibus interdum alendus est.
29 *Proximior statim procurare debet tutorem pupillo alioqui pēriculum est ne, vel successione priuetur, aut ad damnum pupillo teneatur.*
30 *Curatoris bonis dati officium.*
31 *Finita tutela tutor puberem factum admonere debet, vt curatorem petat.*
32 *Tutori longa infirmitate detento, vel aliàs longo impedimento coadiutor est dandus.*
33 *Tutor demū finita tutela cōuenitur ad ea, sed curator statim.*
34 *Minori iunito nonnunquam curator datur præcipue ad lites.*
35 *Tutor agens nomine tutorio qualiter debeat libellum concipere.*
36 *Quis iudex tutorem dare debeat.*
37 *In causa matrimoniali & beneficiali admittitur minor sine tutore aut curatore.*
38 *Quando sine tutore obligari minor potest.*
39 *Creditor vel debitor minoris, an possit esse tutor.*
Et quid in matre cui des debetur.
Tutoris datiui iuramentum.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. МЕЧНИКОВА

Pater est administrator legitimus liberorum suorum, qui non tenetur facere inuentarium, nec reddere rationē seu compotum de administratis: sed aliquando dabitur ei coadiutor, vt nota. per glos. & Cy. l. si quis. §. in illo. C. de se. nupt. quòd intelligunt quidam, vbi pater est in culpa: quia si esset in dolo malè administrando, veniret remouenda, administratio l. imperator: & ibi Bar. ff. ad Trebel. & l. fi. C. sententiam passis. 1

Item de consuetudine tutor vel curator non tenetur satisdare, siue de iure in testamento datus. in aliis distingue, vt nota. §. j. institut. de satisda. tu. & Cy. super rubri. & l. j. C. de tut. vel cura. qui satis. non de. 2

Ité quid de matre & auia. nota. l. mater. C. de testa. tut.

Item pater in testamento, vel vltima dispositione, potest dare tutorem liberis suis. Et idem in auo paterno, patre mortuo, vel eo non emancipato, qui tutor testamentarius præfertur aliis legitimis tutoribus. Sed tamen ipse tenetur facere inuentarium, nisi testator hoc prohibuerit. Et non obstante illa prohibitione, si iudici & parentibus pupillorum videatur hoc esse damnosum pupillis, iudex compellet eum facere inuentarium: vt. l. finali. C. ar. tut. cùm ibi notatis per Cy. Et hoc expresse tenet Bartolus. l. nemo. ff. de leg. j. facit in articul. l. in confirmando. & l. vtilitatem. ff. de confirmand. tut. & vbi pu. edu. deb. l. j. §. j. & vide spe. in titul. de tutore. §. & generaliter. verū. & hoc non. Et nota quòd testamentaria non compatitur secum legitimam, nec legitima datiuā: vt notatur Cy. super rubrica. de tut. testamen. C. & testamentaria potest fieri sub conditione, sed non datiua: vt ibi notatur. Semper tamen tutela legitima cedit testatorie: vt notatur. l. si tutor. §. si duobus. ff. de tutorib. & ra. distra. 3 4

Item quis potest dare tutorem in testamento: nota. C. de test. tut. l. ij. & l. mater. & ff. de reg. iur. l. quo tutela. §. nemo potest. de leg. iij. l. penultima. §. in rem. & ibi Bart. 5

Item nunquid inuitus datur curator ad litem. no. l. qui habet. ff. de tut. 6

Item an

7 Item an rupto testamento ex causa præteritionis valeat tutoris datio. no. l. iure nostro. §. Lucius. ff. de testamentaria tutela.

8 Item an tutor debeat ali de bonis. no. l. j §. si pupillus. ff. de tutoribus & raptoribus distra. textus & glo. in. l. à tutoribus. §. fi. ff. de ad. tut.

9 Item auo & patre mortuis Mater admititur ad suscipiendum liberorum suorum administrationem: vt in authen. matri & auię. C. quando mulier tut. offic. fungi debeat, hoc verum de auo paterno qui habebat filiū in potestate, & consequenter nepotem. Secus autem, vt dicūt plures, si filius fuerit emancipatus, quia hoc casu mater præfertur auo de consuetudine. & super hoc nota dicta per Cy. in authentic. hic alleg. matri & auię. in. iij. quæstione. Et quidam dicunt, quòd mater non tenetur facere inuentarium, dato quòd pater vel auus in testamento eam ordinauerit esse tutricem. Et an isto casu dicatur tutrix testamentaria, vel legitima nota ea quæ habentur in glo. l. omnem. C. ad Tertulianum. & l. mulier. Et. l. se. ff. de confir. tut. & Cy. l. neque de confirm. tut. Et super præmissis fuit multipharię, & multis vicibus altercatum. Et idem dicendum est de auia paterna. Nuper tamen fuit ordinatum per curiam parlamenti, & etiam per curiam istam, quòd mater tenetur facere inuentarium quod videtur esse equum, & iuri consonum. Et de hoc nota. l. his qui. ff. de tutoribus & curatoribus da. ab his. Et hoc verum, nisi pater expresse dispoſuerit, quòd non teneatur mater facere inuentarium, nec rationem reddere de administratis, & potissimæ si sit prouectæ ætatis, & alios non habeat liberos. iuxta. l. fi. C. ar. tut. Nihilominus tamen iudex ex causa iuxta, & probabili posset eam compellere facere inuentarium. iuxta notatur. l. si allega. & l. vtilitatem. ff. de confir. tut. potest tamen mater vel auia esse tutrix testamentaria, vel legitima: sed non datiua, vt ibi nota. & l. tutela eod. titu.

10 Item pater non tenetur facere inuentarium. Non, quia pater: sed, quia ad eum spectat vsufru. vt. l. cū oportet. §. exceptis. in ver. non autem. C. de bo. quæ li.

Item nota

Item nota quòd si vir vxori in testamento dederit tu- 11
telam liberorum suorum, & postea hoc reuocauerit, ipsa
etiam non potest admitti ad legitimam tutelam, multo
fortius si prohibuerit. vt not.l.miles.§.sexaginta.ff. de
adult.facit.l.scire oportet.§.j.ff. de tu. & cu.da. ab his.

Item vitricus potest dari, & esse tutor priuigni: sed 12
apud eum non debet educari. vt dicit glo.

Item & super hoc aduertendum est, quòd vnus fratrũ 13
cum peruenerit ad ætatem quatuordecim annorum, &
vltra præfertur & excludit matrem, dum tamen ipse &
cæteri liberi impuberes, fratres sint ex vtroque parente,
vel saltem ex latere paterno, & sint in bonis communes,
quia alias non. Nec iste tenetur facere inuentarium, eo
quia compelleretur illud facere de parte bonorum ad ip-
sum pertinentium. Et ne tædio affectus vel iratus quæ-
rat à minoribus separari, & partagium bonorum fieri,
quod verisimiliter esset eis damnosum. Dabitur tamen
fratri habenti, vt dictum est administrationem pupillo-
rum coadiutor vel consiliarius per iudicem, vocatis ami-
cis, vt sine eius consilio nihil saltẽ de immobilibus possit
alienare. Et hoc verum matre habente legitimam admi-
nistrationem. Quid autem si sit testamentaria, vos cogi-
tabitis. Super hoc aduertendum, quòd secundum ius an-
tiquum etiam adultus poterat esse tutor legitimus: sed
poterat se excusare, sed iure nouo non admittendus, vt
§.minores insti.de excu.tut.l.fi.C.de legi.tu.contrarium
seruatur, sed sæpe datur coadiutor.nota.de hoc.l.nemo.
C.de legi.tu. sed si primus fratrum recuset onus tutelæ
suscipere, vel moriatur etiam suscepta tutela, secũdus ad-
mittitur ad tutelam, si de his constet realiter. secus si fue-
rit, à tutela remotus, & exoneratus, quia tũc dãdus est tu-
tor. vt no.in spe.ti.de tu.§.si verò dicat.in ver.sed pone.

Item & similiter patruus impuberum quorum bona 14
sunt communia cum ipso patruo, potest habere legitimã
administrationem, præmissis tamen tutoribus deficien-
tibus. quia nec iste excludit matrem. Sed an ipse tenea-
tur facere inuentarium aliqui tenent quòd non parita-
te rationis illius dictum est de fratre. & nota.l.j.ff. de
legi.tut.institu.eo per totum.

Item si

15 Item si mater habẽs tutelam liberorũ suorum conuo-
let ad secũda vota, ipso iure ipsa est priuata ab omni ad-
a ministratione & tutela, a etiam incontinenti post spon-
salia, quia iam est sponsi potestate constituta de consue-
tudine, & mortuo viro non poterit tutelam prædictam
recuperare. & hoc tangit Spec. in tit.de tutore.§.sic di-
cendum.in ver.quid si mater. Cyn.in aut.matri & auiæ.
in.q.fi.quanuis textus distinguat.l. si sub conditione: in
princ.ff.de testa.tuto. Et dato quòd mater habens admi-
nistrationem nõ fecerit prouidere liberis de tutore, nec
rationem reddiderit de administratis ante sponsalia, aut
ante matrimonium, non propterea priuatur his quæ da-
b ta sunt sibi à patre liberorum, quod est cõtra.l.omnem b
cum ibi notatis. C.ad textu. idem si non habeat admini-
strationem, & pupilli steterint per annum sine tutore. vt
ibi.l.matres. &.l.mater.eo tit.l.sciant. C.de legi.hære. Et
hoc tãgit ad plenum Io. And.in additionibus super Spe.
tit.de tuto.§.nunc dicendum.in vltima colum.

16 Item si tutela est alicui adiudicata, cũ esset alius qui ob-
tulerit alimẽtare impuberem suis propriis sumptibus, ille
qui datus est tutor non potest expensas alimentorũ re-
petere, eo quòd alius facturus erat gratis, nisi ex causa iu-
sta aliud fuerit ordinatum per iudicem, & de hoc not.l.
contra impuberes. C.de nego.gestis.

17 Item si tutor datus per iudicem se excusẽt, & non, ad-
missus appellauerit, & demum si cadat ab appellatione
tenetur ad damna quæ pupillus interim passus est: vt no.
l.in prin.ff.de administratione tuto.

18 Item à decreta tutela non est appellandum, sed excu-
sandum. vt.§.qui autem.instit.de excu.tut. Et nota.l.j.si
quis.ff.quãdo appel.sit. &.l.hi qui.C.de appel. & ibi.no.

19 Item si tutor conueniatur vt suspectus, an pendente
iudicio debeat ei interdici administratio. nota.l.quòd si
20 forte.§.j.ff.de solu.c.venerabilis.de offic.delegati.

c Item an ille qui gessit negocia c pupilli ex mãdato tu-

a Multos alios modos in quib⁹ mulier pdit tutelam. vide per Angel. in auten.mãtri, quam legit cũ autẽtu. sacramẽtum.col.fin. C. quando mulier tut. offi. Et inter cætera dicit quòd si mulier asserat se solum ad secundas nuptias migrari per hoc redditur suspecta per .§. quia. in verbo. cõcubinas. vt sine prohib. colum.vij.

b Glo.no. in verb.purificaret. in §.penult.vt sine prohib. col.vij. quæ dicit quòd hodie solum

est remissum iuramentum, non autem pœna quam approbat hic Iaco.de Belui.

c An & quando aliquis gerens aliena negocia sibi obliget. vide per Io.Fab. in suo breuiar. vbi succinctã ponit distinctionem in.l.si mandatum. hic allega.

d

torum:habeat actionem contra pupillum,vel contra tutorem.nota.l.si mandatum.C.de negociis gest.

Item si pupillus habeat duo,vel plura patrimonia,in di 21
uersis locis & iurisdictionibus,iudex loci in quo pupillus fouet domicilium , & vnde extrahit originem dabit sibi tutorem qui omnium bonorum habebit administrationem.Vel possunt ei dari duo tutores per iudices locorū, vbi patrimonia sita sunt.vt not.per Specu.tit. de tut.§.si fac.l.pupillo.in princi.ff.de tut.& cu.ab his.&.l.neque à præside.C.qui.da.tu.pos.Cy.mouet quæstionem.l. vnica C.vbi peta.tut.& cura.

d *An filiusfa.possit esse tutor , & qualiter ipse existēs in potestate alterius possit alīū in sua potestate habere . vide ibi per ipsū Bal. dicētē quòd ille qui est in potestate alterius nō potest habere alium in sua potestate,verū est in potestate eiusdem specici, sed in potestate sēparata bene potest habere.*

Item & an filiusfa.possit dari & esse tutor. d not.Bart. 22
l.patri.ff.de adult. & quid de illo qui est minor. xxv.annorum.not.l.fi.C.de legi.tu. d

Item si nullus sit tutor testamentarius, nec etiam legi- 23
timus, iudex dabit tutorem ex consilio parētum, & amicorum pupilli,& iste dicitur,datiuus, & solet dari ille qui est proximior de genere , & sufficiens habendi tutelam, seu administrationem.& præferēdi, aut prius dandi sunt tutores illi qui sunt agnati,& illis deficiētibus cognati, & postremò affines,vel vicini,secundum quòd iudici & parentibus videbitur esse magis expediens,& vtile pro cōmodo pupillorū,qui tutor datus per iudicem , vt dictum est, iurabit bene & fideliter exercere officiū prædictum, & commodum pupilli procurare , & damnū euitare pro posse , inuentarium facere , & rationem reddere de administratis,& reliqua restituere:& alia facere quæ incumbunt secundum ea quę notantur.l.j.ff.rem pupilli sal.fore.&.l.fi.C.de administratione tut.

Item quidam dicunt quòd illud debet facere iudex laicus qui interponit decretum in alienatione bonorū immobilium:vt.l.si prædium.C.de prædiis minorum . Alij tenent quòd & officialis potest hæc omnia facere. vt ca. licet.de offici.deleg.lib.vj.cap.fi.de iudi.& sæpe factum est ita.

Item hoc quod dicitur , quòd agnati præferuntur, verum est de iure antiquo:sed de iure nouo sublata est differētia inter agnatos & cognatos, quo ad successionem, & quo ad tutelam.vt in authē.de hæ.quæ ab intesta. venien.

nien.§.ex his.colum.ix.& authen.sicut.C.de legi.tut.

24 Item si tutor prosequatur causam pupilli quam scit,vel scire potuit non esse bonā,& succumbat, ipse tenetur nomine suo ad expensas litis . vt.l.non est ignotum. &.l.si bonam.C.de admini. tut. hoc expresse tenet Bart.l.si se non obtulit.circa prin.ff.de re iud.& ibi no. Et idem in prælatis ecclesiasticis:vt ibi glos. & idem habetur.l.quotiens.§.sicut.ff.eo.ti.bonam autem causam tenetur prosequi etiam appellationem,vt.l.si bonam.superius alleg. & tenetur de lata & leui culpa . vt.l. nomina . &.l.quicquid.C.de arbi.tut.

25 Item si tutor procuret sibi fieri legatum vel donationem , & impediat ne fiat pupillo, * an teneatur cum iurauerit commodum pupilli procurare.not.glo.& Cyn.l. quicquid.alle.& Spec.in tit.de iudi.§.sequitur.de actione tutelæ.circa princ.& ibi Ioan.And.in suis additionibus.Et Bart.in.l.Titio.ff.ad municipales.

* *Hodie dōnationes tutori per pupillū factæ nullæ sunt ī nouis Frāc. constit.arti. 6.11.20.*

26 Item tutor alienando rem pupilli immobilem dolose, vel sine causa , & alias male administrando , non dicitur hoc facere vt tutor, sic & in administratiune ecclesiæ. vt not.l.qui fundum.§.si tutor.ff.pro emp.

27 Item si duo dati sunt tutores , vnus sine alio nō potest agere,nec conueniri,vt cap.si duo.de procu.lib.vj.l.cum alicui.ff.de nego.gest.& ca.fi.de testamen.lib.vj.ca. penult.§.j.de electione.eod.lib.hoc videtur esse contra.l. decreta.§.j.ff.de administra.tut.l.j.C. si ex pluribus tut. Maior autem pars tutorum, vel curatorum, & consulum admittitur ad agendum & defendendum . Sanius enim expediunt commissa negocia plures, vt habetur in glo.l. si plures.§.apparet.ff.de admini.tuto.&.l.si plures.ff. de pactis.

An vnus ex pluribus tutoribus possit agere vel cōueniri sine suis contutoribus.

28 Item iudex potest constituere tutori salariū secundum qualitatem personę,& pupilli facultates.vt.l.à tutoribus. §.fi.ff.de admi.tu.& cura.l.j.§.si pupillus.ff.de tu. & ra. distra. facit.l.si hæreditas.ff.ad exhiben. saltem pro alimentis:quia interdū tutor egenus alendus est bonis pupilli.vt not.Spe.in tit.qui sint legiti.§ j.in ver . item pupillus.vbi habetur, quòd si tutor non prouideat pupillo de alimentis,tanquam suspectus debet remoueri.

Item dicit Ioan. Fabri. §. fin. inſtit. de capi. di. quòd ex 29
quo pupillus indiget tutore incontinenti patre mortuo, quòd niſi proximior, & qui ſuccedere poteſt ab inteſtato fecerit ſibi prouideri per iudicem de tutore, quòd iſte proximior eſt in periculo reſtituēdi damnum quod euenit pupillo, vel quòd priuetur ſucceſſione eiuſdem: iuxta l. ſi ſororis tuæ. C. qui petunt tu. nam & mater quæ non compellitur ſuſcipere tutelam, ſi ſteterit per annum priuatur bonis à patre ſibi collatis. vt. l. ſciant. C. de legi. hę. & notat. l. matres. C. ad Tertullianum.

Item interdum datur curator bonis defuncti, & ſæpe 30
bonis viuentis. Quid autem acturus ſit, & an debeat facere inuentarium, qui ſint vocandi, & an poſſit intentare actionem tempore perituram. no. de his omnibus. l. j. & ij. & l. de curatore. ff. de cu. bonis dam. &. l. & ſi ad tempus. ff. rem. pu. ſal. fo.

Item tutela finita eo, quia minor factus eſt pubes, tutor 31
tenetur eum admonere vt curatorem petat: aliàs tenetur de periculo & incommodo illius qui pubes factus, & maximè cum nondum reddiderit rationem tutelæ. l. ita autem. §. ſi tutor. cum. §. ſe. ff. de admi. tu.

Item ſi tutor eſt infirmitate detentus, vel alias impedi- 32
tus lōgo impedimēto, dabitur ſibi coadiutor. Et ipſe debet hoc requirere iuxta. l. j. C. in quib. cau. tuto. ha. &c.

Item tutor poteſt cōueniri demum finita tutela. l. niſi. 35
ff. de tutel. & ratio. diſtra. da. ſed curator ſtatim. vt not. l. rationes. de adminiſtra. tu.

Item ſæpe cum agitur contra minorem mandat rex vel 34
princeps, quòd prouideatur ſibi de tutore aut curatore. Et hoc caſu datur etiam inuito, vel ſaltem ille compellitur velle per iudicem. vt. l. j. cum no. C. qui pe. tu. vel cu. Et quotidie fit ita, & datur curator inuito, quia intereſt alterius hoc fieri, ne iudicium ſit illuſorium. vt ibi notatur.

Item ſi in proceſſu continetur, quòd Petrus tutor talis 35
impuberis petit, &c. hoc ſufficit: licet non dicat tutorio nomine, &c. Et ſic de aliis habentibus officium vel dignitatem. vt. l. cum poſt. §. j. de admini. tuto. l. poſt mortem. §. j. ff. quando ex facto tu. & not. Bart. l. certis. §. pupillus.

pillus. ff. de accuſa, not. Bartol. l. ſi quis apud. §. j. ff. iudica. ſolu.

36 Item quis dabit tutorem pupillo, an iudex originis, an domicilij, an ille in cuius territorio eſt fita maior pars fortunarum ſuarum. Dicendum eſt, quòd iudex domicilij. vt. l. pupillo. & ibi not. ff. de tu. & cura. datur. ab his. Cyn. l. j. C. vbi pet. tut. vel curat. facit. l. propter litem. §. licet datus. ff. de excu. tut. quia tutor datur perſonæ principaliter: vt. l. j. ff. de tut. & curat. da. ab his. Et iſtius tutoris adminiſtratio, porrigeretur ad omnia bona. vt. l. magis puto. §. illud. ff. de re. eorum qui ſub tutel. vel curat. ſunt.

37 Itē in cauſa matrimoniali & beneficiali admittitur minor ſine curatore: vt not. Cyn. l. incopulandis. C. de nup. cap. fi. de iudi. lib. vj. l. inter liberos. §. penult. ff. de adult.

38 Item qualiter & quando pupillus poſſit obligari ſine tutore. no. l. j. §. illud. ff. de nouatio.

39 Item aduertendum, quòd ille qui eſt creditor vel debitor non admittitur ad tutelam etiam teſtamentariam, quid igitur de matre cui debetur dotis reſtitutio, & eius augmētum. De hoc no. auten. minoris. C. qui da. tu. poſ. Et tenet Ioan. Andreas quòd non debet admitti ad tutelam in addi. ad Specul. tit. de tutor. §. generaliter. iſtud tamen non ſeruatur. Et forte ea ratione: quia mater non poteſt ſuſpicari de ſubreptione quiſtantiæ dotis non ſolutæ.

Item ſi tutor efficiatur creditor ipſius minoris, ſi iure ſucceſſionis nihil ſibi nocet: ſi verò iure ceſſo, non valet. vt not. in autenti, minoris. hic allega. in. xiiij. quæſtio. ſecundum Cynum.

40 Item iſta ſunt quæ tutor datiuus debet iurare, quòd adminiſtrabit iuxta poſſe bene & fideliter, vel legaliter perſonam & bona pupilli, vtilia procurabit, & euitabit inutilia, faciētque bonum & legale inuentarium. e Et de
e adminiſtratis loco & tempore reddet rationem, & reliqua. Et de his loquitur Cyn. l ſancimus §. penulti. C de adminiſtratione tut. Non tamen tenetur ſatiſdare. Et de hoc not. Cyn. ſuper rubri. C. de tut. & cu. qui ſatis non dederunt.

e *Qualiter tutores debeant conficere inuentarium; vide per dominū Nepo. de mōte Albano in ſuo tractat. quē nuncupauit librum fugitiuum in ti. qualiter debeant tutores conficere inuentarium vbi apoſtillatum eſt.*

Summæ eorum quæ tractantur in titulo de Iudicibus, & eorum iurisdictione.

1 *Actio realis coram laico iudice tractari debet.*
Quid si agatur actione iuxta.
Quouis modo agatur de re mobili iudex ecclesiasticus etiã inter laicos cognoscere potest.

2 *Quæ sunt intra limites terræ alicuius domini temporalis censentur esse de eius iurisdictione.*
Idem dicendum de bonis vacantibus.

3 *Iudex appellationis exequitur sententiam à qua est appellatum, & quis iudex exequatur sententiã suam. nu. 17.*

4 *Iudex an possit suam sententiam interpretari.*

5 *Iudex causæ principalis nõ potest esse iudex appellationis.*

6 *Præpositi conducentes commodum iurisdictionis eam exercere non debent.*

7 *Pluribus officiariis diuersorum dominorum eiusdem iurisdictionis sufficit quod per vnum eorum gestum est.*

8 *Iudex potest mulctare illos qui perturbant suam iurisdictionem.*

9 *An quis inuitus iudex esse possit. ex nu. 13.*

10 *In quibus causis clericus ad iudicem ecclesiasticum remittatur, & in quibus non.*

11 *In causa assecuramenti clericus vxoratus non impetrat remissionem ad forum ecclesiasticum.*

12 *Officialis tradens aliquem puniendum iudici seculari, an efficiatur irregularis.*

14 *Qui habet iurisdictionem in rippa, habet etiam vsque ad ad medium fluminis.*

15 *Iudex an possit emere à subdito rem immobilem.*

16 *Iustitia triplex.*
Circa quos casus versatur alta iustitia & media.

18 *An iudex possit punire eum qui ipsum offendit.*

19 *Circa quæ versatur bassa iustitia.*

20 *Dux habet superioritatem in dominos sibi subiectos.*

21 *Iudex laicus cognoscit de possessione rei spiritualis.*

22 *Reo cõtumace, actor põt à processu resilire, sed nõ cõtrà.*

23 *Clericus ratione administrationis temporalis coram laico iudice conuenitur.*

Clericatura

24 *Clericatura superueniens post litis cõtestationem non mutat forũ.*

15 *De recusatione iudicis, & quis de ea cognoscat.*

16 *Delegatis discordantibus ad delegantem vel principem recurrendum est.*

17 *Commissarij debent interesse sententiæ saltem vsque ad numerũ per principem ordinatum.*

18 *Laicus in ecclesia furtum committens, non gaudet immunitate.*

19 *Clericus à iudice laico in flagranti delicto capi potest.*

20 *Iudex ecclesiasticus non potest laicum arrestare, sed excommunicare, nisi in casibus priuilegiatis.*

21 *Curia magnorum dierum sedente, cessat curia parlamenti.*

22 *Mortuo delegante re integra, cessat delegati iurisdictio.*

23 *Sita in alicuius territorio censentur esse de eius iurisdictione.*

24 *Partes in parlamento litigãtes si velint transigere petunt à curia licentiam.*

25 *Partes non possunt prorogare iurisdictionem iudicis.*

26 *Iudex diu abfuturus potest alium subrogare.*
Idem in aduocato.

27 *Arbitri aut delegati in quocunque loco possunt ius dicere secus in ordinarijs, maximè si negocium causæ cognitionem desideret.*

28 *Acta per iudicem vel notarium qui vulgo talis habebatur valent.*

29 *Iudex impune potest ingredi domum priuatam ex causa.*

30 *An iudex potest condemnare vel absoluere partem absoluendã vel condemnandam, etiam si ad hoc conclusum non sit.*

31 *In curia senescali quis potest impune recedere à lite secus in curijs inferioribus.*

32 *An iudex laicus possit ab ecclesia illum trahere qui nõ debet gaudium immunitate.*

33 *Iudex male iudicando facit litem suam.*

34 *An iudex debeat iudicare secũdum allegata & probata, an secundum conscientiam.*

35 *Iudex delegatus incidenter cognoscit de in integrum restitutione.*

36 *Sententia lata contra adultum indefensum non valet.*

37 *Delegatus à principe potest delegare, sed alius non.*

38 *An iudex possit proponere terminum ad omnes exceptiones dilatorias & peremptorias.*

De iudicibus, & eorum iurisdictione.

a *Hodie laicus corã ecclesiastico iudice superactiõe personali cõuenire non potest alioquin appellaretur tanquam ab abusu. vt in no. Fran. consti. arti. 1. 2. & 3.*

IVdex laicus a potest phibere ne partes causam realem & proprietariam a moueant, vel prosequantur coram iudice ecclesiastico. vt ca. ex transmissa. & ibi glo. de foro compet. Quid autẽ de mixta? vt si agatur de annua præstatione, & eius arreragiis. Refert aut agitur ex conuentione, vt quia reus promisit soluere arreragia, & tunc iudex ecclesiasticus eo quia obligatio est reducta ad personalem potest de illo cognoscere. Secus cum agitur directè & simpliciter pro annua præstatione, & eius arreragiis, quia si sit assisa habet annexum directum dominium, quod obtinet à domino rei principalem partem. Hinc est quod ille qui habet dominium directum, censetur esse dominus rei. vt. l. si domi. §. si fundus. ff. de leg. j. Et si non sit assisa. eo quia perpetua, censetur immobilis. vt. l. si aquam. C. de seruit. & ibi. Cyn. & l. hac edictali. §. his illud adiungimus. in princi. C. de secundis nupt. Omnes enim redditus, & prædis censentur immobiles. ista sunt verba glos. in authẽ. vt hi qui obliga. res &c. §. si verò redditus. col. v. b De re verò mobili quouismodo agatur, Iudex ecclesiasticus potest cognoscere etiam inter laicos: quia hactenus ita vsus est. De actione mixta. c pe. ex præmouet quæstionẽ. in. l. j. §. finali. regund. & hoc nisi pro re spirituali, vt est de-

b *Hoc nouis Fran. consti. abrogatũ est. vt patet in princi.*

c *Ratione cõnexitatis aliquis iudex potest de multis cognoscere, quæ si essent separata non possent. Et signanter nota iudicem ecclesiasticum posse cognoscere de causa temporali laicorum, cum venit accessoriè ad causam ecclesiasticam vt in cap. de prudentia. de dona. inter virum & vxo. Secus autem si causa spiritualis incidit coram iudice seculari, nam de ea non valet cognoscere, sed illam remittit ad ecclesiasticum cap. lator. qui filij sint legit. cap. tuam. de ordi. cog. de ratione diuersitatis, vide panor. in dicto cap. lator. & sic potes vnum singulare hic notare quòd inhabiles gaudent beneficio habilium. l. si communem. ff. quàm ad seruit. amit. l. si quis duos. & ibi Bartol. ff. de solut. Abba. in cap. ad audientiam. extra de præscrip.*

cima,

cima, cum ecclesia agit pro ea: & maximè ecclesia parochialis, vt cap. tua. de deci. Secus in laico cum agit pro decima quæ ad ipsum spectat, & quam non tenet in feudo ab ecclesia, vel aliud quod est annexum spiritualibus, vt ius patronatus. c. decernimus. & cap. quanto. de iudi. cap. contingit. Et ibi no. de arbi. cap. tua. de deci. laici enim ecclesiastica negocia tractare non debent. vt ibi no.

Sed vltra cætera dicta tene menti, quòd ista communio seu societas operatur mirabilem effectũ, videlicet, quòd si plures simul sunt capti & iquisiti à iudice seculari, quorum vnus est clericus, & ipse petat remitti ad ecclesiasticum iudicem: iuxta cap. si iudex. de senten. excom. in. vj. quia tunc omnes debent secum remitti ad iudicem ecclesiasticum. per. l. si communem. ff. quàm ad serui. ne causæ continentia diuidatur, & ne sequatur absurdum, & in eadem causa variæ sententiæ ferarentur. & forte contrarię. de hoc Hypo. de mass. in suo libro.

2 Item omnia quæ sunt infrà limites terræ alicuius principis vel domini temporalis, censentur esse de eius iurisdictione, nisi contrarium probetur. Et idem est de bonis vacantibus, saltem si ita permanserint lapsu triginta annorum, & super hoc vide spec. lib. de iurisdic. omni. iudi. §. vnico. circa principium. ver. magni imperij. facit. l. j. §. cum verbere. ff. de offic. præfect. vt cap. dilecti. de arbi. l. fina. cum ibi notatis. C. eod. titul. hodie enim imperium scissum est: vt no. glo. super rubri. de studiis liberalibus vrbis Romæ. C. li. xj. vide melius ĩfrà. eo. ti. §. itẽ omnia &c.

3 d Item iudex d appellationis qui confirmauit sentẽtiam à qua extitit appellatum mandat executioni sententiam prædictã non autem prior iudex. vt not. per Cy. authẽ. si quis litigantium. C. de epi. audi. Et ita seruatur Barto. l. à diuo Pio. in prin. ff. de re. iu.

d *Ante iudex appellationis, vel iudex à quo debeat demãdare sententiam executioni. dic secũdũ Paul. in. l. j. ff. de iudi.*

4 Item iudex non potest declarare aut interpretari sententiam suam vltra vel præter illud quod fuit pronunciatum. de hoc not. Bartho. l. ab executore. in prin. ff. de appel. no. l. quod iussit. ff. de re iudi.

5 Item ille qui fuit iudex in causa principali, non potest esse iudex in causa appellationis. cap. j. de consuet. li. vj. & l. eos. C. de appella.

Item isti præpositi firmarij ad quos spectat iustitiæ cõ- 6
modũ & periculum, non deberẽt exercere suam iurisdi-
ctionem. vt no. Bart. l, de iure. circa prin. ff. ad municipa.
quæ quidem iustitia merito dicitur venalis & pernicioſa.

Item si sunt duo domini eiusdem iurisdictionis haben- 7
tes duos iudices: & sic de aliis officiariis, vnus per alium
vti videtur, & sufficit quòd per vnum gestum est. vt no. l.
lucro. §. inter eos. ff. de aqua quoti. & æsti. fac in ar. l. tres
tutores. ff. de adminiſt. tut.

Item iudex potest cõpescere & mulctare illos qui per- 8
turbant suam iurisdictionem, vel exercitum officij sui. vt
nota. in glo. c. cum voluntate. de sententia excommu. su-
per verbo ratione offi. & c. j. de offi. delega. & potest in-
terdicere aduocato vel notario officiũ suu ex iusta causa,
ad tẽpus, vel in perpetuũ. vt habetur. l. moris est. ff. de pe.

Item iudex videns aut sciens filium e suum delictum 9
committere aut aliàs commisisse, & non puniens, priuan e
dus est officio, & aliàs puniendus. & super hoc not. Cy. l.
fi. C. de noxa. actionibus. Sed an quis inuitus possit com-
pelli, vt sit iudex not. l. munerum. §. iudicandi necessitas.
ff. de mune. & hono. & inno. c. quia cunctis in princ. ma-
gnæ. glo. de concessio. præben. lib. vj.

Item sciẽdum est, quòd clericus solutus in causa assecu- 10
ramenti, non tenetur respondere coram iudice laico, nec
etiam in actione personali, sed est dimittẽdus coram iudi
ce ecclesiastico f: secus in actione reali, vel si agatur ad f
cognitionẽ schedulæ manu sua scriptæ vel signatę: quia in
his non potest declinare forum iudicis tẽporalis, & idem
in casu excessus vel delicti, quãdo casus est priuilegiatus,
vt in saluagardia infracta, vel assecuramento brizato. &
tunc concludendum est quòd delinquẽs compellatur sol-
uere emẽdam per captionem & detentionem suæ tempo
ralitatis, distractionem bonorum suorum immobilium, &
pari passu in quocunque viro ecclesiastico.

Item est super hoc aduertendum, quòd clericus vxora- 11
tus in causa assecuramẽti non potest declinare forũ iudi-
cis tẽporalis, quia causa illa ciuiliter intentatur. Veruntamen

e *Quia ĩ iustitia administrãda, et eius effectib⁹ ita debet iudicari magnus vt parvus, & pxi mus, vt extrane⁹. text. est. not. & ibi gl. quem tibi do domine iustitiariæ, i. l. fi. ff. de rerũ diui sio. Nã in lege diuũa scriptum est ita magnum vt paruũ iudicabis, nec erit apud te pſonarũ acceptio. c. nouit. extra de iud. et deut.*

f *Casus qb⁹ cleric⁹ corã laico iudice cõueniri potest enumerantur per Steph. Aufre. ĩ rep. clementi. j. De*

offic. ordi. vide eundem in decis. 439. & Guid. pap. decis. gratio. 1. &. 85.

men

men non condẽnabitur ad præstandum assecuramẽtum
sub pœna mortis, *ou de la hart*: quia in casu euẽto nõ pos-
set puniri illa pœna. Sed dabit assecuramẽtum, & condẽ-
nabitur ad illud obseruandũ sub pœna assecuraméti brisa
ti, & forte esset bonũ adiicere sub pœna cõfiscationis bo
norũ immobilium: quia & in laico accedit tacite pœna ca
pitalis, bonorũ confiscatio. & super hoc nota. l. fi is qui. cũ
ibi notatis. C. si pen. appel. mors interueniat.

12 Itẽ si episcopus vel eius officialis aliquẽ cõuictũ coram
se de sortilegio vel aliquo crimine tradit illũ iudici secu-
lari, vt faciat sibi iustitiæ cõplementum si sequatur pœna
mortis an sit irregularis. no. l. impuberibus. §. præterea. ff.
de suspec. tu. no. l. nullus. in fi. C. de sum. tri. & fide catho.

13 Item pro bono publico interdũ quis cõpellitur suscipe
re officium iudicaturæ. vt. l. si quis. ff. de mune. & hono.

14 Item qui habet iurisdictionem in rippa, habet etiã vs-
que ad medium fluminis. nisi de contrario constet, & ista
tenet Barto. l. vnica. C. de classicis. lib. xj.

15 Item iudex non potest emere ab aliquo qui est sibi sub-
ditus ratione officij rem immobilẽ sine permissione prin
cipis. Quod forte intelligitur de domino seneſcalo & a-
liis qui præsidẽt in prouincia: sed nec minores & alij offi-
ciarij possunt emere ea quę venduntur corã ipsis & bona
vacantia, & ratione mortaliæ. iuxta. l. j. cum ibi notatis. C.
de contrahen. empt. Et hoc forte quia subditi non essent
ausi offerre maius precium.

16 Item sciendum q⁹ est dare iustitiam altã mediam, & bas
sam. Alta iustitia est illa ĩ qua agitur de crimine quod exi-
git mortẽ membri, mutilationẽ, vel debilitationẽ genera-
liter pœnam corporalem, vt fustigare, & pilorisare, ban-
nire, & his similia. vt not pe. Bar. l. imperium. ff. de iuri.
om. iu. l. capitalium. ff. de pœnis. l. publicorũ. ff. de pu. iu.
no. Bar. l. defensionis facultas. C. de iu. fi. lib. x.

Itẽ media iustitia cõplectitur casus qui sequuntur & si-
bi similes, scilicet tutorum & curatorum dationem. vt no.
l. prætor. ff. de tu. & cu. da. ab his iubere, cauere, & in pos-
sessionẽ mittere, & per cõsequẽs dare & agnoscere de in-
timatioe saluegardiæ, & eius ifractioe, & casus nouitatis.
Et de his cognoscere cõsueuerunt bailliui. & iudices ma-

iores dominorum ſubditorum ducatus quibus datum eſt cognoſcere de mero & mixto imperio.

Item bona vacantia ſi illius qui habet mixtum imperium.iuxta.l.j. &.l.vacantia.C.de bo.vacan.li.x. Item *les eſpaues*. Item ſubhaſtationes facere decretum interponere,emancipare,inuentarium facere.Item caſus delicti vel exceſſus,cuius emēda eſt arbitraria, & excedit ſexaginta ſoli.Hæc omnia & eis ſimilia ſunt mixti īperij,ſeu mediç iuriſditionis.&vide ſup hoc ſpec.ti.de iuri.omni.iud.§.j.

Item iudex ſuperior mādabit ſentētiam ſuā executioni, ſecus in aliis,ſed ad requeſtā illius qui tulit ſentētiam fiet executio, & per iudicē loci in cuius iuriſdictione res eſt ſita,ſi ille qui eſt condēnatus eſt ſibi ſubiectus. vt nota.l. properandum.§.ſi autē reus.C.de iu.in.vij.&.viij.q.

Item nūquid iudex qui fuit iniuriatus & offenſus,poſ- 18
ſit contra delinquētes procedere & eos punire. notatur ad longum.l.vnica.C.ne quis in ſua cauſa iudicet.

Item in quidam locis iudex non poteſt, nec debet habere locum tenentem:pro hoc not.illud quod dicitur in auth.ad hæc.C.de iu.

Item aliæ cauſæ pecuniariæ perſonales, & poſſeſſorię, 19
non priuigiliatæ,& etiam exceſſus quorum pœna nō excedit ſexaginta ſolidos ſunt baſſe iuriſdictionis.

Item eſt aduertendum ꝙ dominus dux habet ſuperio- 20
ritatem in dominos ſibi ſubditos,ita ꝙ ipſi & eorum homines tenentur reſpondere coram domino ſeneſcalo in caſu nouitatis,in quo cadit prætio. idē ſi agatur de intimatiōe ſaluagardie domini ducis aut eius infractione aut aliis caſib⁹ priuilegiatis.Et ſup hoc no. Bar.l.defenſionis, facultas.C.de iu.fi.lib.x.item etiam dominus dux habet reſortum in cauſis appellationum.de illis tamen cognouit dominus ſeneſcalus in loco reſorti.

Item ad iudicem laicū ſpectat cognoſcere de poſſeſ- 21
ſione rei ſpiritualis. vt.C cauſam.qui fi. ſint legi.Et not. Innocen.c.de immuni. eccleſiæ. non autem de iure vel dominio.vt.c. decernimus.de iud.& ca.contigit de arbi. cum ibi notatis.

Item ad diē adiornamenti reus fuerit contumax,actor 22
poteſt reſilire à proceſſu, & coram alio iudice de nouo proceſſum

proceſſum inchoare:ita dicit Bar.l.vbi cœptū.ff.de iudiciis.Secus cōtra,vel ſi reus ſemel comparuerit. iuxta authen.qui ſemel.C. quomodo & quando iud.Item ſi cle- 23
ricus ſolutus habeat tutelam vel officium ſeculare: ſi pro eo cōueniatur coram iudice ſeculari, ipſe tenetur ibi reſpondere,& ad hoc compellitur per captionem ſuæ temporalitatis:vt not.l.fi.C.de iu.omniū iud.& ita ſeruat curia parlamenti,id eſt, in recōuentione:vt not.authen.& conſequenter.C.de ſenten.& inter. omnium iudi.in.iij. q.c.diſpendia.de reſcript.lib.vj.

Item ſi lite conte.reus factus eſt clericus, nihilominus 24
iudex laicus poterit vlterius ꝓcedere,& de cauſa cognoſcere:vt.l.j.ff.de pœnis.Priuilegiū enim ſuperueniens nō dirimit id quod ſubſiſtens à principio poterat impedire: vt not.l.adulter.§.ſi eo tempore.ff.de adult. Rex tamen conſueuit ſæpe facere contrariū, & facere remittere cauſam pendentem coram iudice ordinario ex cauſa ſuperuenienti [f] ad curiam parlamenti.

[f] *De recuſationibus iudicum, vide nouas Frāc. conſtit. art. x. & quinq; ſequētibus, vbi quod hic dicitur, reprobatū eſt.*

Item de materia recuſationis iudicis ordinarij vel de- 25
legati:not.Cy.& glo.l.apertiſſimi.C.de iudiciis.& ca.cū ſit ſpeciale.& ibi.glo.& cap.ſecūdo requiris. de appel.& cognoſcit iudex recuſatus de recuſatione ſecūdū cōſuetudinē:& eſt textus.ca.ſi cōtra vnū,de offi. deleg.lib.vj.

Item an iudex ordinarius, vel delegatus poſſit aliquid capere loco ſalarij,vel doni.notat textus & glo.c. ſtatutum,de reſcript.lib.vj.

Item ſi duo aut plures dati ſunt commiſſarij ad decidē- 26
dum de cauſa tali, &c. vt fit contra appellantes in magnis diebus,ſi commiſſarij accepta cōmiſſione recuſent procedere,vel nequeant conuenire,& potiſſimè in ſententia diffinitiua,recurrendum eſt ad principem,vel ad iudicem à quo dati ſunt commiſſarij : vt cauſa ad eum iudicem remittatur, vel per principem aliis cōmittatur.iuxta ea quæ habentur.c.ſi duo ex tribus de offi.deleg. & quæ nota.l.duo iudices.ff.de re iudi.

Item & dicti commiſſarij debent intereſſe & eſſe prę- 27
ſentes in agitatis in proceſſu, & potiſſime in ſententia, vel ſaltem vſque ad numerum per principem ordinatū. vt cum dicitur quod tres aut duo, &c. aliàs totum eſſet

nullum: vt nota.l.vni ex pluribus.ff.de re iudi. cap.fi.de arbit.lib.vj. vnus tamen ipsorum debet proferre sententiam aliis assistentibus. vt not.cap.prudentiam. de offic. deleg.& l.inter pares.ff.de re iudi.& cap.cum plures de offi.delega.lib.vj.melius. cap.cum ab vno.de re iu.eod. lib.& ibi.text.glo.tamen.l.cum magistratus.C.quando pro eo.non est ne videtur tenere quod necesse est quod omnes loquantur. & hoc idem sentit Bart.l.si vni ex pluribus.alle.nec sufficit præcedens vel sequens aliorũ consensus.vt ibi notatur.

g *Qui sunt illi qui non gaudent immunitate ecclesiastica, vide notabiliter Ioan. Fab.§.fina. isti.qui sunt sui vel alie. vbi dicit ꝙ de iure cano.& approbata cõsuetudine omnes gaudẽt exceptis depopulatoribus agrorum, insidiatoribus itinerum.c. inter alia.de immu. eccle. vel homicidiispẽsa tis ĩsidus.c. j. extra de homici. Sed quid deexcõmunicato an debeat gaudedre: sicut Hostiẽ.i sũ. de immuni. eccl.§. à qui b°.ver.quid*

Item si laicus commiserit furtum in ecclesia, ipse non gaudebit immunitate g, sed capiendus est per iudicem ecclesiasticum,& puniendus per iudicem secularem.not. Cyn.in auth.si quis.C.de adult.& Bart.l.si cui.§.cum sacrilegium.ff.de accusationibus.l.si quis hoc genus.C.de episcopis & clericis. not.cap.immunitas. de immunitate ecclesiarum. & not.Cynus.l.præsenti.C.de his qui ad ecclesias confugiunt. 18

Item iudex laicus de mandato epi.vel sine mandato in delicto flagrãti, & maximè quod requirit pœnam extraordinariam, & carcerem perpetuum, impune potest capere clericum solutum:immo & virum ecclesiasticum, vt eum ducat vel ducere faciat indilate ad suum iudicem ecclesiasticum.vt cap.vt famæ tuæ.de senten.excommu. & not.Bart.l.si quis in seruitute.ff.de serui. 19

Item episcopus, nec iudex ecclesiasticus potest procedere ad captionẽ vel arrestationem alicuius laici qui est suæ iurisdictionis spiritualis tantum:sed procedat via excommunicationis,&c. nec etiam illius qui est sibi subditus ratione suæ iurisdictionis temporalis, nisi in casibus priuilegiatis:vt hæresis h, vsurarum,& aliis.cap.cum h episcopus.de officio ordinarij.lib.vj. & tractat planè Iohannes Andreas,titu.de offic.ordi.§.in principio.in additio.super specu. 20

Item sedente curia magnorum dierum,cessat curia do 21

ergo. Remitto te ad saturitatẽ ad Io.Fab.in.l.j.C.de his qui ad eccle.confug.

h *Quis hodie de crimine hæreseos cognoscat, vide consti.Francis.publicatam in curia parlamenti Paris. die 7.Iunij 1540.*

mini se-

mini seneschali & aliorum subditorum, quod non debet fieri. vt dicit Barto.l.dies cautioni.§.si tamen vitium.ff. de dam. infec.

22 Item mortuo mandatore re integra expirat mãdatum & potestas iudiciaria delegati vel commissarij:ita ꝙ amplius non potest in causa illa procedere etiam de consensu partium.vt not.glo.c.cum venissent.de testibus.

Item mortuo iudice qui dedit causam nouitatis valet quod actum est per commissarium partibus non contradicentibus,& hoc ignorantibus.ar.cap.si super gratia. de offi.delega.lib.vj. & quæ dicit Barto.l.fundi.circa fi. ff.de acqui.possessione.

23 Item omnia quæ sunt in territorio seu districtu alicuius domini censentur esse de suo feudo & dominio, & etiam de sua iurisdictione. vt not.specu.in tit.de iurisdi. omni.iud.§.j.circa prin.titu.de loca.§.nunc aliqua. ver. lxxxvj.Et not.in tit.qualiter debet va.iura.fide.ibi,si vero domesticus.colla.j. Et cum hodie imperium scissum sit,potest exercere iurisdictionem suam in quocũque loco sui territorij:vt not.l.pupillus.§.territoriũ.ff.de verb. signifi.l.titio.ff.ad munici.cap.diligenti de præscrip.cap. cum episcopus.de offic.ordi.lib.vj.& ibi not. & maximè quicquid est in regno, ducatu, vel comitatu intelligitur esse de iurisdictione regis, ducis, vel comitis, saltem quo ad iurisdictionem supremam vel resorti & superioritatis. Secus fortè *de sa iustice domaniere*, quæ est prima cognitio. Et hoc nisi contrarium ostendatur, facit in argum. l.j.ff.de offi.prefe.glo.j.cap.pastoralis.de offi.ordi.

24 Item sæpe partes in parlamento litigantes veniunt ad concordiam, & hoc retenta licentia curiæ parlamenti, quia aliàs nequit fieri: immo partes essent emendabiles, & accordum in scriptis redactum, vna cum literis procuatoriis, in quibus litera vel schedula accordi solet inseri, & literis clausis directis procuratoribus in parlamento existentibus, per curiam confirmatur & registratur, & partes condemnantur ad illud tenendum, & de hoc tangit Bart.l.j.C.de iurisd. omni.iudi.

25 Itẽ partes nõ possũt amplioré propagare iurisdictionẽ quã illã quã habet iudex in subditis suis,ita duo sunt iudices con-

ſtituti in caſtello Pariſius, vnus in ciuilibus : alius in criminalibus, partes alibi morantes non poſſunt in cauſa ciuili conſentire in iudicem criminalem, nec econuerſo : vt not. Cyn. l. teſtam. C. de teſta. & ſic cauſa meri imperij non poteſt ex conſenſu partium dari non habenti. vide per Ioan. Fab. l. ſi qui. C. de epi. aud. & ibi glo. c. de cauſis. extra de offi. deleg. per Inno.

Item ſi delegatus vel cõmiſſarius ſit abſens. longa ab- 26
ſentia vel valitudine impeditus iudex poteſt alium ſubrogare, idẽ de aduocato. & ſuper hoc no. quæ dicit Bar. l. prætor. §. ſi poſt cauſam. ff. de vaca. munerum.

Item arbitri, & alij delegati qui nõ ſunt iudices in quo 27
cunq; loco ville vel territorij poſſunt ius dicere, & ſedere pro tribunali: vt. l. ſi cùm dies. §. fin. ff. de arbi. Secus in iudicibus ordinariis qui habent proprias ſedes pro reddendo ius, & hoc in his quæ exigũt cauſæ cognitionem: quia in aliis ſecus, vt. l. voluit. ff. de interroga. ac. & no. de hoc. l. à procedente iudice. C. de dila. ea enim quæ ſunt voluntarie iuriſdictionis poſſunt fieri vbique, & quocunque tẽpore etiã feriato, & conſequenter eo tempore fit, & fieri conſueuit tutorum datio, decreti interpoſitio in alienatione rei minoris. quãuis Bar. teneat contrariũ. l. omnes dies. C. de feriis.

Item valent ea quæ facta ſunt per eum qui electus eſt 28
iudex, vel inſtitutus notarius, quanuis propter defectum perſonæ non poſſit eſſe iudex vel notarius. Et hoc propter publicam authoritatem : ita intelligenda eſt. l. Barbarius Philippus. ff. de officio prætorij. Secus autem ſi poterat eſſe iudex vel tabellio, nõ tamen legitimè ordinatus, quia facta per eum nullius ſunt momenti: vt. l. actuariis C. de numerariis & actuariis. lib. xij. & ibi glo.

Item iudex præceden. informatione, vel alias veriſi- 29
militer præſumens malefactorem eſſe in domo alicuius, vel rem furtiuam impunè & licitè poteſt ingredi, & inquirere, & etiam ſi timeat in ea committi maleficium: vt notat Bartol. l. omnis ſeruitus. C. de aquæductu. libr. xj. Cy. l. ij. C. de ſeruis fugi.

Item nunquid iudex poteſt partem quæ ſuccũbere de- 30
bet condemnare vel reum abſoluere, dato quòd non reperiatur

i periatur fuiſſe concluſum i ad hoc vel requiſitum. Et cõmuniter practici non clerici dicunt quòd nõ poteſt, quia debet iudicare ſecundum allegata & probata: iuxta. l. illicitas. §. veritas. eo. ff. de offi. præſi. Et hanc partem videtur tenere Bart. l. j. ff. de re iudi. & pro hoc facit. l. fi. & ibi no. ff. de pe. l. iij. §. fi. ff. nau. cau. ſta. Cy. tamen tenet contrarium. l. j. C. de litis cõteſt. in iiij. q. fac. l. iij. §. hoc iudicium. ff. de dam. infec. vide infra titu. de re iudi. §. item ſententia diffinitiua.

31 Item in curia domini ſeneſcali poſſunt partes impunè recedere, & liti renũciare. ſecus in curia præpoſiti, & dominorũ ſubditorũ, quia actor & reus debẽt clamã adminus. Et ideo proceſſu ſopito procurator curiæ faciet adiornare partes proceſſuras ſecundum ante acta, & ſuper hoc vide quæ dicit Bart. l. ex quibus. §. ſenatus. ff. de iu. fi.

32 An iudex laicus poſſit extrahere ab eccleſia illum qui non debet gaudere immunitate. * Et quid de illo iudice qui faciliter extrahit, & poſtea ſuſpendit. not. l. præſenti. C. de his qui ad eccleſias confug.

33 Item iudex malè iudicando, facit litem ſuam. not. l. ſi quis in conſcribendo. C. de pac.

34 Vtrum iudex poſſit & debeat ſalua conſcientia iudi-
k care ſecũdum allegata & probata k, etiam illud quod ſcit eſſe verum vt priuata perſona. not. l. non dubitãdum. C. vt quæ deſunt aduo.

35 Item iudex delegatus incidẽter cognoſcit de in integrum reſtitutione. vt nota. l. aduerſus. C. ſi aduerſus rem iud. Et an iudicabit ſuper toto not. l. ſi poſt decretam. C. ſi aduer. liberta. & l. quotiens. C. de iu. idem de quæſtione ſtatus, vt not. l. j. C. de ordi. cog.

36 Item ſententia lata contra adultum indefenſum non valet. Et quid ſi habet curatorem qui fuit in principio cauſæ, vel interuenerit in deductione cauſæ. no. l. cum & minores. C. de in integ. reſti.

i *Quid ſignificet concludere in cauſa. Et quæ ſit differentia inter concludere, & renuncia re. vide Innocen. Ioan. Andr. & Panor. in c. paſtor. extra de cauſa poſſeſſio & proprie. Sed dic quòd concludere dicitur in cauſa quãdo renuncia tur probationibus facti et iuris. Renunciare verò eſt quãdo renuncia tur probationibus facti, id eſt, quod in illa cauſa nõ intẽdo aliquid aliud producere.*

* *Vide de hoc nouas Franc. conſtitu. arti. 8. 20. 10.*

k *An iudex debeat iudicare ſecundum allegata & probata, vel ſecundum conſcientiam, quia materia eſt prolixa. Remitto te ad dominum Iaſ. qui vſque ad plenum tractat in §. ſi minus de act. inſtit. col. iiij. in fi.*

Itẽ delegatus à principe potest delegare: sed alius nõ. vt not. in l. à iudice. C. de iudi. cum authen. ad hæc. 37

Item nunquid iudex potest statuere terminum ad omnes exceptiones dilatorias proponendas: etiam peremptorias, & an post terminum statutũ possint produci instrumenta. nota. l. iudices. C. de iudi. cum auth. iubemus. 38

De arbitris titulo.

1 *Arbitrium impedit processum iudicis ordinarij.*
2 *Si in cõpromisso adiectum sit quod media pars pœnæ quæratur principi.*
3 *Arbitrium iuramento vallatum tenet iure canonico, non ciuili.*
4 *Sententiam arbitrorum iudex ordinarius mandat executioni.*
5 *Testes examinati coram arbitro, valent coram iudice.*
6 *Acta coram primo iudice valent coram alio.*
7 *Appellans ab arbitro releuat appellationem suam coram iudice immediato vel senescalo.*
8 *Qui possint esse arbitri, aut non.*
9 *Pactum ne liceat à sententia arbitri appellare an valeat. Et quid iuris si à iudicis ordinarij sententia.*
10 *Compromissum super causa criminali an valeat. Et quid si super matrimonio.*
11 *An compromissum factum per pupillum, aut filiusfamilias valeat.*
12 *Quibus casibus finitur compromissum.*
13 *Arbitris in mora procedendi existentibus impetrantur literæ à senescalo.*
14 *Altero arbitrorum absente alij non procedunt.*
15 *An excommunicatus possit esse arbiter.*

De arbitris.

Arbitrium

1 ARbitrium[a] impedit processum iudicis
a ordinarij quod est cõtra. l. quis rem. ff. de arbi. & contra no. per Inno. c. signi ficasti. circa fi. extra de of. del. Et hoc si cõstet de arbitrio per literas sigillo authẽtico sigillatas: quia ille qui declinat forum iudicis nõ admitteretur ad probãdum arbitriũ. Et pro hoc facit. l. neque arbitris. C. de ar. cum sibi notatis. Hoc est verũ si cõpromissum fuerit factum sub forma arbitrij & vallatũ pœna vel iuramẽto. Secus si fuerit cõmissum in aliquẽ vt amicabilẽ cõpositorẽ vel arbitratorẽ. Et hoc nõ obstãte lis curret suo marte.

Item nec in causa liberali. l. non distinguemus. §. liberali. ff. de arbi.

Item nec in causa criminali criminaliter intentata. vt præal. l. non distinguemus. Et regulariter non poterit cognoscere in causis quæ exigũt maiores iudices quantumcunque partes consentiant. de quibus per glo. in. c. quod translationem. extra de offi. ordi. per Abb. in ca. causam. de rest. in integ col. ij.

2 Item quid si in compromisso fuerit conuentum quòd media pars pœnæ adiectæ quæratur princip. no. l. ex quibusdam. §. diuus. l. j. ff. de iure fi.

3 Item siguanter dicitur pœna aut iuramẽto, quia quanuis de iure ciuili arbitrium nõ teneat nisi pœna adiecta. vt in auct. decernit. C. de ar. in auct. de iudi. §. quia vero. col. vj. &. l. litigatores. §. ij. ff. de arbi. Secus de iure canonico. vt. c. ij. & cap. per tuas. de arbi. & istud seruatur potissimẽ si pars se obligauerit ad istud tenendum, & si non fuerit obtenta dispensatio iuramenti.

4 Item sententiam arbitrum iudex mandat executioni. vt not. Bart. l. à diuo Pio. in prin. &. §. sentẽtia. ff. de re iudicata. qui iudex ordinarius prouidebit si arbitri nequeant conuocari, vel cõuenire in sentẽtia, vel processu.

Vidẽ de materia arbitrorũ per Bar. in. l. societatẽ. § arbitrorũ. ff. pro so. Arbiter eni est ille qui habet iudicare de iure secũdum ordinẽ iudiciariũ. Arbitrator autẽ assumitur super contractu ad litem decidẽdam. Abb. in ca. causamque. de elect. non autẽ assumitur arbiteri omni causa. Primo i causa restitutionis in integrum, quia est mixti imperij, & expeditur officio iudicis nobili. l. & si mmor. in fi. ff. de minor. Arbiter autem non habet quæ sunt mixti imperij, nec simplicem iurisdictionem, sed habet quandam noticiam. l. j. C. de arbit. l. Ait prætor. ff. de re iud. c. per tuas. de arbi. Secũdo in causa matrimoniali, dequa solus episcopus cognoscit in. c. accedentibus. extra de excess. præl.

vt not. Bartol. l. duo. & l. inter partes. ff. de re iudicata.

* *Receptio & examinatio testiū coram arbitro facit fidē coram iudice.*

Item testes recepti & examinati coram arbitro, * valēt coram iudice: vt. l. penult. C. de arbi. & nota. in cap. constitutus. de testibus. §

Item acta b coram primo iudice valent coram alio: vt l. is apud quem. C. de eden. & l. fi. C. de testi. 6 b

b *An facta vno iudicio valeāt & faciāt fidem in alio. vnde glo fi. in. l. ei antea. C. de arbit. Et quid de testib⁹ examinatis. vide gloss. in verbo Archiepiscopū. in cap. cōstitutus. extra de probationibus. & ibi Panor.*

Item appellans ab arbitro potest releuare appellationem suam coram iudice immediato, vel domino seneschalo, nec fiet remissio causæ appellationis ad iudicem immediatum, nec in resorto. vt habetur latius in titu. de remissionibus. 7

Item nunquid monachus possit esse arbit. not. l. si quis ex consensu. C. de epi. au. 8

Item sciendum quòd mulier vt communiter nō potest arbitrium c suscipere, nec valet in hoc casu arbitrium, nec sententia. vt. l. fi. C. de arbitri. Et. ff. eo. tit. l. cum lege. c

c *An mulier possit esse arbitratrix. dicit Cy. & Angel. in. l. fin. C. de arbit. quòd sic, quia nō reperitur. l. prohibitum. Pro quo vide. l. cum lege. ff. eod. & cap. dilecti. extra eodem. Specul. §. ij. de arbi. scrib. in cap. quintaualis. extra de iure iuran.*

Item nec iunior. xiiij. annorum, saltem per consuetudinem videtur, tamen esse ridiculum dicere, quòd adolescēs quindecim vel sexdecim annorum habeat exercitium iurisdictionis etiam voluntariæ ab initio, vt in proposito. Et cum dicitur quòd censentur esse ætatis perfectæ per cōsuetudinē, verum est in facto proprio. Et ideo constitutio iuris magis cōsonat rationi. iuxta. l. cum lege. ff. de arb. cap. cum vigesimum. de offic. deleg.

Item si inter partes fuerit conuentum, quòd à sentētia 9

arbitri

arbitri nō liceat appellare, illud peractum approbatur de consuetudine, & etiam de iure, secūdum opinionem docto magis approbatam. vt nota. l. cum antea. C. de arbit. Bart. l. nemo. ff. de legat. j. & est verum forte, quòd esset opus dispensatione iuramēti. Et si iudicatum fuerit contra illū qui appellauit, iudex poterit declarare, quòd ipse incidit in pœnam compromissi, cum istud procedat ex partium consensu. quoniam & pœnam quæ venit ex consuetudine potest iudex adiudicare. & hoc fit quotidie. Quid autem si fuerit conuentum vt non liceat appellare à iudice ordinario. nota de hoc Barto. l. tractandum. §. si quis. ff. de appella.

10 Item non valet compromissum factum in casu criminali, nisi agatur de interesse partis tātum. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. si per errorem. cap. causa. de restit. & ca. fi. de transact.

Item in causa matrimoniali. vt in iuribus nuper alleg.

11 Item nec valet compromissum factū per pupillum, aut filiusfa. sine auctoritate tutorum, & consensu patris, nisi in casibus in quibus filiusfa. admittitur ad agēdum & defendendū sine patris auctoritate. Et pro præmissis faciūt l. diem proferre. §. coram. l. pedius. cum. l. se. ff. de arb. Et nota glo. cap. cum dilectus. eod. tit.

12 Item finitur arbitrium morte arbitrorum, vel altero ipsorum. vt. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. compromisso soluto. l. si compromissum. eod. tit. & cap. fi. de arbi.

Item altero ex litigatoribus mortuo naturaliter, vel ciuiliter, & hoc reintegra. vt iuribus prædictis. &. l. diem proferre. §. j. ff. de arbi.

Item lapso termino in arbitrio præfixo. vt. l. si cū dies. &. l. arbiter. ex compromisso. ff. de arbi. & in aliis casibus quos ponit Spec. tit. de arbi. §. finitur.

13 Item si arbitri vel alter ipsorum fuerūt in mora procedendi accepto cōbitrio, pars potest impetrare mandatū à domino seneschalo in forma consueta, ita ꝙ fiet eis preceptū ꝙ procedatur vltra. Et breuiter secundū ꝙ iuris erit, aliàs adiornabūtur arbitri, & pars aduersa visuri & audituri arbitriū adnullari, & partes processuras ī causa corā dño seneschalo in statu ī quo est, vel erat die adiornaméti,

d *An excõ municatꝰ poſſit eſſe arbiter. glo. no. in l. Pedius. in ver. ignominioſus. ff. de arbit. circa mediũ gloſ.*

Item caſu prædicto vbi tres aut plures fuerunt electi arbitri, altero abſente alij nõ poſſunt procedere, nec ſententiam ferre, dato quòd fuerit debite requiſitus. vt. l. ſi tres. § fi. l. item ſi vnus. ff. de arbitriis quãuis ſecus de iure canonico. vt. C. ij. de arbit. lib. vj. 14

Item excommunicatus nõ poteſt eſſe arbiter d de iure. Secus de cõſuetudine. no. l. hæc verba. ff. de ver. ſignifi. l. pedius. ff. de arbi. l. ſi quæ. C. de epi. auth. & ibi. Cy. Bar. l. ex facto. §. ſi quis rogatus. ff. ad Trebe. 15 d

Summæ eorum quæ tractantur in rub. de Remiſſionibus.

1 *Cauſa ad iudicem competentem remittenda eſt.*
2 *Quibus caſibus non fiat remiſſio.*
3 *An iudex præter conſenſum paartiũ poſſit remittere partes ad ſuperiorem.*
4 *Qui petit dilationem garendi, conſilij, aut aduiſamenti renuntiat fori priuilegio.*
5 *Preſbyter in actione perſonali ad ſuum iudicem remittendus eſt, ſecus quando agitur reali vel mixta.*
6 *Quando clericus delinquens ad ſuum forum eſt remittendus.*
7 *In cauſa appellationis à denegatione iuris, an & quando fiat remiſſio.*
8 *Compromiſſum an impediat proceſſum.*
9 *In caſu ſaluagardiæ infractæ non fit remiſſio.*
10 *Locus eſt prouentioni in delicto vſurarum inter ſeculares & eccleſiaſtices iudices.*
11 *Iudex cognoſcit de actis coram ſe falſificatis.*
12 *Ob crimen obiectum & probatum contra teſtem, teſtis non punitur ſine noua cauſæ cognitione.*
13 *Opponens ſe executioni factæ virtute literarum de debitis poteſt remiſſionem petere ad ſuum iudicem.*
14 *Ad requeſtam tertij opponentis, an fiat remiſſio.*
15 *In delictis de iure fit remiſſio ad locum delicti.*
16 *Petens ventam an renuntiet declinatorie fori.*
17 *Cognitio portationis armorum ſpectat ad principem.*

An acta

18 *An acta coram ſeculari fidem faciant coram eccleſiaſtico.*
19 *Quomodo & quando ſortilegus idololatra hæreticus ad iudicem eccleſiaſticum ſunt remittendi.*

De remiſſionibus.

1 PRimo ſi quis fuerit adiornatus corã domĩo ſeneſcalo ſuper petitorio, vel in actione perſonali, cauſa remittitur corã iudice ſubdito. Hoc dominorequirente vel eius procuratore, & reo conſentiẽte, aduoentéque ſe eſſe hominem ſuum, vt dictum eſt ſuperius. Fallit tamen in pluribus caſibus aduoente quidẽ dicebatur, quia procurator nõ poteſt facere *Ledict aduen*, niſi habeat ſpeciale mandatũ. *Car l'adueu emporte l'homme* in cauſa ciuili. contrarium tamen ſeruatur, & ſufficit quòd procurator domini habeat mandatum ad vocationem & cognitionem hominum petendi, &c.

2 Primo ſi tutor datus per dominum ſeneſcalum conueniatur ſuper redditione compoti, vel ad reliqua reſtituendum: & pro hoc facit. l. j. C. vbi de ratio. agi oportet. l. j. ij. ff. de qui. re. ad eundem. iudi. eatur.

Item ſi reus eſt ſeruiens domini ducis, dato quòd conueniatur nomine ſuo proprio nõ poteſt declinare forũ, alias eſſet priuandus officio ſuo.

Item ſi actor obtinuerit defectum contra illum qui eſt adiornatus, per primam enim contumaciam expirat declinatoria iudicij non tamen forte loci. vt ſi petatur quòd cauſa & partes remittantur ad locum reſorti ipſius rei.

Item fallit in cauſa aſſecuramẽti, in qua eſt locus præventioni ſicut in ſaluaguardia, quæ tamen reſpicit bonorum conſeruationem.

Item cum agitur ſuper agnitiõe ſchedulæ manu ipſius rei vel prædeceſſoris ſui ſcriptæ, vel ſignatæ.

Item cum agitur reconueniendo pro peioramentis rerum, vel arreragiis cenſuũ contra illos qui cedunt aut guerpiunt rem domino directo, coram domino ſeneſcalo.

Itē si actor est appellans à defectu iuris à domino qui petit remissionē fieri, quia inuitus non remittitur coram eo, vel eius iudice si dicat & doceat se appellasse.

Item in materia executionis factæ virtute literarū domini ducis, & idem si actor venerit via actionis. Dum tamen constet in promptu de literis obligatoriis concessis, vt dictum est, sub sigillo domini ducis: sed forte deberet fieri remissio coram cancellario.

Item in causa criminali & in qua agitur criminaliter nō fit remissio ad locum delicti, quinimo si delinquēs qui est alterius iurisdictionis captus fuerit in loco delicti, remittendus est coram suo iudice ordinario. Et hoc nisi fuerit captus in flagrāti delicto, *ou de chaude fuytte*. Et super hoc vide Barto. l. quod ait lex. §. quod ait. ff. de adulter. quod est contra authen. qua in prouincia. C. vbi de crimine agi oporteat. &. §. si quis verò comprehensorum. in authenti. vt nulli iudicum. colla. ix. posita in titu. de adult. in authen. si vero. & hoc si dominus, vel eius procurator petat remissionē fieri coram suo iudice, nec est opus delinquentis aduouatione, sicut in causa ciuili dictum est, & hoc de consuetudine quam recitat Cyn. in authenti. apud eloquētissimum. C. de fid. instru. pro qua facit glo. l. si cui. §. fi. ff. de accusa. vbi dicit glo. in fin. quòd remissio in delictis fit ex vrbanitate.

a *Quæ dicā tur miserabilæ personæ dicit Cy. i. l. vnica hic al leg. quòd sta tur iudican tis arbitrio per. l. j. §. ex pillatores. ff de effra. sed vide late Innoc. in. c. significantis. extra de off. delega. vide Bar. in. c. cū alienā. C. de leg. Et de materia miserabiliū personarū qualiter debeāt cōuenire & cōueniri. vide in. c. j. ij. & iij. xxxvij. distin.*

Item in casibus viduarum & aliarum a miserabilium personarum similiter non debet fieri prædicta remissio. iuxta. l. vnicam. C. quando imperator inter pu. & vidu. & hoc seruatur in multis resortis regis. a

Item si dominus aut plures domini diuersarum iurisdictionum petant remissionem sibi fieri: vt quia quilibet asserit illum esse suum hominem, vel actione reali dominus rei de qua agitur: & dominus illius qui conuenitur isti mutuo se impediunt & remanebit causa coram domino seneschalo, fortè tamen secūdum alios in primo casu aduocatio hominis faceret fieri remissionē: quia per hoc dominus dicitur esse in quasi possessione iurisdictionis sicut est duorū possessorum fraternitatis ex defuncti reputati one. iuxta. l. nō nudis. &. l. & non epistolis. C. de ꝓba. no. Bar. l. de iure. in prin. &. q. j. ff. ad municip.

Item iu-

3 Item iudex de consensu an præter cōsensum partium possit remittere partes coram iudice superiori, not. Cyn. in. l. quæ relationibus. C. de leg.

4 Item si reus petierit garandium, aut diem consilij, vel eius procurator diem aduisamenti, amplius non auditur petens causæ remissionem fieri: quia iam ligauit se ad respondendum.

5 Item si presbyter conueniatur in actione personali coram iudice laico eam nō debet remitti, immo potius mitti ad suum iudicē. Et idē in illo qui moratur extra destricta domini ducis. secus in actione reali vel mixta cum agitur pro re quæ sita est in iurisdictione vel resorto domini ducis.

6 Item si malefactor qui captus est à iudice laico asserit se esse clericū, & petat remitti coram iudice ecclesiastico, quando & qualiter fieri debeat. not. l. j. C. vbi cau. sta. agi. debeat. & ca. si iudex laicus. de senten. excommu. lib. vlt.

Item in saluaguardia domini ducis infracta & aliis casibus priuilegiatis non fiet prædicta remissio, sed compelletur respondere & emēdam soluere per captionem suæ temporalitatis etiam in viro ecclesiastico.

7 Item in causa appellationis à denegatione iuris, nulla fit remissio, nisi adsit in medio alter dominus habens resortum, & iudicem in causis appellationum emanatis à castellanis seu balliuis & aliis inferioribus, fit remissio coram iudice seu balliuo alterius domini à cuius officiariis extitit appellatum. Secus si ab eo vel eius balliuo interiecta fuerit appellatio, quia tunc causa remanebit coram domino seneschalo. sed fortè causa remittetur ad locum resorti. Et super his nota quæ habentur. l. imperatores. ff. de appellationib. & tangit Bartol. l. j. §. si quis in appellatione. eod. titu.

8 Item si pendente lite & causa integra partes compromiserint in arbitrium cum iuramento & sub pœna, si de hoc constet in promptu per literam sigillo authentico sigillatam, reus nō compellitur procedere vlterius coram domino seneschalo vel alio iudice ordinario, immo causa debet remitti coram arbitro, aliàs secus quanuis de iure fieri non debeat: iuxta. l. si quis rem. ff. de arbi.

b *Quæ ſit vſura & in quib⁹ reb⁹ cõ mittitur, vide in.c.j.ij. et p totã q.xiij.q.iij. & dicit vnũ ſingul. Angel. Peru. in l.ſivanis. circa mediũ. ff. de rei ven. quòd vbicũque dominiũ alicuius rei trãſferimus in aliud, & ex illa re aliquẽ fructũ percipimus, certè iniuſtũ percepimus, ſed mutãdo pecuniã dominiũ illius pecuniæ in alũ trãſferim⁹. vt.l.j. §.appellata.ff. de rebus cred. ergo recipiens aliquid emolumẽti ex illa pecunia vſurã committit. Vnde penitus ignoro qualiter hodie mutuãtes pecuniã ſeipſos poßunt excuſare, qui recipiũt pro libra vnũ ſolidũ, & hoc faciunt pleræq; eccleſiæ, necobſtat q̃ dixerit hoc tolleruri & eſſe permiſſum eccleſiæ, quia credo deũ qui expreße ĩhibuerit vſurã cũ dixerit quicquid ſorti accedit, &c. velit eccleſiã ſuã tali fructu ditari. nec obſtat q̃ nõnulli dixerint nõ eſſe mutuũ, imo eſſe venditionẽ abutẽtes tali verbo, ſed quodcũq; nomẽ imponas, ſemp vſura eſt. vt. c. plerique. xiij. q. iij. nam intentio iudicat omnes, nec nominis mutatio nos excuſat. vt ſatis habetur, & notatur in. c. In tantum peccatis. extra de ſimo. hoc non componendo, ſed opponendo quare ſuper hoc cogita*

Item ſi fiat executio virtute literarum obligatoriarum confectarum ſub ſigillo cancellariæ Rionij, creditor adiornatus pro remouendo impedimento poteſt requirere quòd cauſa remittatur coram cancellario, & fiet niſi aliud obſiſtat, & idem eſt de aliis cancellariis patriæ.

Item in cauſa iniuriarum vel exceſſuum vbi ſaluagardia domini ducis reperitur eſſe infracta ſi de hoc conſtet per informationẽ, & ſi procurator prædicti domini fuerit adiunctus in cauſa, curia non conſueuit remittere cauſam illam, & merito, cũ ſit caſus priuilegiatus, cuius cognitio & emẽda ſpectat ad dominum ducẽ: & cuius procurator non tenetur coram ſuo ſubdito proſequi ius ſuum. 9

Item in delicto vſurarum b locus eſt præuentioni etiam inter iudices eccleſiaſticos & ſeculares. 10 b

Item ſi alter litigãtium falſificauerit acta vel inſtrumenta producta pœnes curiam, aut ſcienter falſas literas, aut falſos teſtes produxerit, & pro his ſimilibus, ad dominũ ſeneſcalum ſpectat cognitio & punitio. Et idem dicendum eſt de illo qui tulit falſum teſtimonium in cauſa pẽdente coram domino ſeneſcalo, vt.l. nullum penitus. C. de teſtibus. 11

Si verò contra teſtes productos obijciatur, & probetur aliquod crimen vel delictum non propter hoc ſunt puniendi vel condemnandi teſtes: ſed eſt opus noua cognitione cauſæ, iuxta.l. lucius. ff. de his qui no. infa. c. cum dilectus de ordi. cogni. Et tunc forte fieret illius delicti vel criminis remiſſio coram iudice ſuo ordinario, niſi valeat reprehendi de ſua negligentia. Et idem in aliis caſibus 12

criminalibus

criminalibus iuxta. §. ſi quis verò reprehenſorum. authen. vt nulli iudi. colla. ix.

Item ſi virtute literarum de debitis, fiat præceptum debitori vt ſoluat, & ille ſe opponat, & ad diem aſſignatã petat cauſam remitti coram iudice ſuo ordinario, fiet ei in promptu, ſi conſtet ipſum ad hoc forte obligatum per literas ſub ſigillo domini ducis confectas. 13

Item ſi ſuper rebus ſaiſitis vel arreſtatis per ſeruientẽ domini ducis ad requeſtã ſeruiẽtis regij & curiæ parui ſigilli oritur cõtrouerſia inter illũ qui non reperitur obligatus & aſſerit illas res ad ſe pertinere ex vna parte, & ſeruientem regium qui ſuſcepta garandia ſeruiẽtis domini ducis ex altera qui dicit res ipſas eſſe de bonis obligati, & petit cauſam remitti coram iudice dicti ſigilli, nõ fiet prædicta remiſſio, ſed remanebit corã domino ſeneſcalo. Secus in obligato vel eius hærede ſi de hoc conſtet. Et pro hoc facit. l. à diuo Pio. §. ſi ſuper rebus. cum ibi not. ff. de re iud. 14

Item in delictis * de iure fit remiſſio ad locum delicti vt in authen. vt nulli iud. §. ſi quis verò comprehẽſorum, colla. ix. & in authen. qua in prouincia. C. ibi de crimi. agi oportet. ſed in ciuilibus nõ fit remiſſio ad locũ cõtractus. Et quæ ſit ratio diuerſitatis no. l. hæres abſens. ff. de iudi. 15

Item poſt veutam reus non auditur petens, vt cauſa remittatur coram ſuo iudice, quia hoc requirere prius debuerat: ſecus ſi petat eam remitti coram iudice rei, de qua veuta oſtendit quem iudicem habere debeat. 16

Item in curia parlamenti ſi adiudicata fuerit poſſeſſio vni ex litigatoribus ſaluo quod alteri ſuper proprietate fiet ius per curiam, ipſa cauſa ſuper petitorio remanebit in parlamento. cap. diſpendia de reſcri. lib. vj. l. nulli. C. de iud.

Item ſi reus & dominus ſuus appellauerint, eo quòd iudex renuit remittere cauſam officiariis domini prædicti, & appellans obtinuerit defectum contra iudicem altera parte præſente: curia conſueuit annullare appellationem ſine emenda, & cognoſcere de principali.

Item ſi aliquis fuerit adiornatus ad requeſtam procuratoris domini ducis propter portationem armorum d, & potiſſima ſi hoc forte factum aſſeritur publi- 17

* *Fit miſſio de iure ad locũ delicti i criminali ſecus in ciuilibus.*

d *An valeat ſtatutũ ne deferantur arma. dic quòd ſic. de hoc eſt glo. not. & ſin. in verbo minores. in §. fin. de armis. col. vj.*

ce, & cum hominum multitudine, cognitio spectat ad curiam domini seneſcali: quia cõcessio & prohibitio portationis armorum spectat ad principem : in authẽ. de armis,&c.in rubro & nigro.

Item vtrum agitata coram iudice seculari valeant hoc casu & simili coram iudice ecclesiastico.not.Bar.l.diuus. ff.de custo.reo.& saltẽ operantur præsumptionem. Acta verò coram domino seneſcalo valent,& fidem faciunt coram iudice subdito in casu remisso.facit.l. non dubium. ff.de custo.reorum. 18

Item si iudex ecclesiasticus requirat illum qui detinetur per iudicem laicum,accusatum de sortilegio:qualiter erit super hoc procedendum. videtur sub correctione quòd si delatus est idololatra, & inuocator dæmonum, & hæreticus tantũ: iuxta illud quod habetur.xxvj.quæst. iiij.cap. Igitur genus,&c. hoc casu ille dedet tradi iudici ecclesiastico, ad quem spectat huius criminis cognitio & etiam punitio. Si verò cum hoc fecerit & commiserit homicidium, aut aliud crimen non priuilegiatum, tunc tradendus est iudici ecclesiastico : vt ad cognitionem fidei reducatur, & ei pœnitentia salutaris imponatur, non autem de his criminibus puniatur ad mortem, vel aliàs per iudicem temporalem domini episcopi,qui iudex nec episcopus in temporalibus vllam habent superioritatem super dominis iusticiariis suæ diocœsis:immo ipse delinquens debet restitui domino temporali ad infligendam sibi pœnam debitam : possibile est tamẽ quòd si infligatur pœna mortis quòd poterit puniri corporaliter per iudicum laicum, & pecunialiter per iudicem ecclesiasticum:iuxta.l.placet.C.de sacrosanctis ecclesiis. & not. capitulo cum secundum leges. & melius in capitulo accusatus.§. sanè. & ibi per Ioannem Monachi. de hæreti. lib vj.& hoc expresse videtur tenere Ioan. And. in titul,de offic. ordi.§.j. in princip.in additionibus suis super specu.facit bene.c.cum episcopus. de offi.ordi.lib vj.c.vt famæ.§ si verò canonicum.de senten. excommu. in authen.de manda.princ.col.iij. si verò. 19

Item pone aliquis appellauit à castello combronij, & appellationem releuauit ad assisias domini seneſcali, si appellatus

appellatus obtinuerit à domino duce literas anticipationis in forma consueta postea causa appellationis remittitur coram iudice vel bailliuo combronij,aut ad assisias bailliui, vel ad priuatos dies, iudicatum fuit quòd ad assisias, & fortè malo : quia quando fit remissio causæ pendẽtis in assisiis domini seneſcali fit & fieri debet ad assisias bailliui : sed quando causæ pendent in diebus priuatis, debet fieri ad dies priuatos,vt lis currat suo marte, & ne appellati frustrentur ab impetratis, & fiat prorogatio e de loco ad locum.

e *De materia prorogationis, vide glo.no.fi. et ibi scrib. in ca.p. & g. extra de offi. & po.iu. deleg.*

Summæ eorum quæ notantur in Tit. de Exceptionib.

1 *Exceptio declinatoria quæ.*
2 *An per solam exceptionem lis conteſtetur.*
3 *An exceptio quæ competit reo principali competat etiam fideiussori.*
4 *In petitorio fit remissio coram iudice rei vel loci in quo res est sita.*
5 *Declinatoria loci quæ dicatur.*
6 *Exceptio dilatoria quæ tendit ad finem congedij.*
7 *Miles minor ecclesia fiscus post sententiam admittuntur ad proponendum exceptionem peremptoriam.*
8 *Exceptio procuratorij potest opponi contra procuratorem in quacunque parte litis.*
9 *Defectuum vtilitas.*
10 *In causa appellationis & nouitatis omnes exceptiones tam dilatoriæ quàm peremptoriæ debent proponi successiue, tamen in aliis secus.*
11 *Plures exceptiones ad eundem finem tendentes simul & semel proponi debent.*
12 *Exceptione quæ incipit competere reo post litem conteſtatam an possit reus vti.*
13 *Vxor pro bonis dotalibus an per se possit stare in iudicio. Et quid in aduentitiis.*
14 *An reus de iure tertij possit excipere.*
15 *An exceptio nullitatis impediat executionem sententiæ.*

16 *Exceptio quæ cõpetit patri ne compellatur niſi deducto ne egeat an competat eius filio & hæredi.*

17 *Veniens contra iuramentum non auditur, niſi de eo diſpenſatus fuerit.*

18 *Reus poteſt proponere exceptiones contrarias, ſed conditionaliter & ſucceſſiue.*

19 *Filiusfamilias non poteſt eſſe in iudicio ciuili ſine patris vel iudicis authoritate, ſecus in criminali. Nume. 21.*

20 *Aſſignatio & continuatio cauſæ an poſſint fieri coram notario.*

22 *Iudicium cum filiofamil. Initum ſine authoritate ipſo iure nullum eſt, niſi patris authoritas ſuperueniat.*
Pupillus, furioſus, prodigus eſſe non poſſunt in iudicio ſine tutoris aut curatoris authoritate.

23 *Ingreſſus religionis liberat à patria poteſtate.*

24 *Excepto præſentationis non factæ debet proponi in principio.*

25 *Excepto deſertionis omiſſa amplius oppõi non poteſt.*

26 *Excepto excommunicationis an hodie admittatur in foro ſeculari.*

27 *Iterum agenti quando obſtet exceptio rei iudicatæ.*

28 *Exceptio non numeratæ pecuniæ vel dotis: an & quando locum habeat.*

De exceptionibus.

[a] *Ratio eſt, quia actor ſequitur formam rei. ca. cum ſit generale. de foro cõpe. extra. l. iuris ordinem. C. de iuriſd. omniũ iudic. & cõcord. in glo. i verbo ſequantur.*

PRima eſt declinatoria fori, vel loci, vt 1
verbi gratia, in actione perſonali reus cõuẽtus corã domino seneſcalo remittitur corã ſuo iudice. [a] Et hoc ſi reus aduocet ſe eſſe hominem illius domini in cuius iuriſdictione fouet larem. Et ſi dominus vel eius procurator habens ſpeciale mandatum petat remiſſionem fieri, quia alias non fieret.

Item nota quòd per ſolam exceptionem non fit litis 2
conteſtatio: vt. l. eleganter. §. pe. ff. de condi. indebi. in capite. dudum. de electione. c. prout. & ibi Innocentius de dolo & contumacia. In curia tamen ſeculari quando reus litigauit ad omnes fines per exceptionem lis cenſetur eſſe conteſtata. Secus ſi reus litigauerit per *retenue*.

Item nunquid exceptio [b] quæ competit reo principa- 3
[b] li, competat & fideiuſſori. notat. l. Stichum. §. quod vulgo. ff. de ſolutionibus. & Cy. l. quotiẽs. in penulti. quæſt. C. d e precibus impera. offi.

Item in petitorio fit ſimiliter remiſſio coram iudice ordinario illius qui conuentus eſt: vel ſi res immobilis, de qua agitur ſita eſt in aliena iuriſdictione coram iudice rei petite. & hoc ad electionem actoris, qui ab initio alterũ eorũ poterat eligere: vt. l. actor. C. vbi in rem. ac. Vtroque tamen remiſſionem petente, concurſu ſe impediunt. Et remanebit cauſa coram domino seneſcalo. inuito tamen actore ſi fiet remiſſio corã iudice illius in cuius iuriſdictione reus fouet domicilium, ſi res eſt ſita in aliena iuriſdictione, & potiſſimæ ĩ iuriſdictiõe dñi ducis.

Item in caſu prædicto, cum agitur ſuper petitorio, ſi 5
reus eſt homo iuſticiabilis immediate domini ducis, vel ſi ſit homo inferioris iuriſdictionis, & ab ea exempt⁹ per appellationẽ factã à denegatione iuris, ipſe ſolus poteſt requirere quòd cauſa remittatur in re ſorto in quo inhabitat, & fiet ei, ſed dabitur commiſſarius ad audiendum de cauſa: ſi caſus hoc exigat, & actori requirat. Et hęc proprie dicitur declinatoria loci.

Item alia eſt exceptio dilatoria quæ tendit ad finẽ cõ- 6
gedij, vel quòd actor non admittatur &c. & cõſequenter venit exceptio perempt. & licitum eſt omnes iſtas exceptiones proponere ſimul & eodem contextu. & hoc ſucceſſiue per ordinem, & ſub proteſtatione, quia noceret præpoſt eratio, iuxt. l. præpoſteri. C. de teſt. Et hoc tãgit Bar. l. non videtur. ff. de iudic. quia exceptio declinatoria antequã quis ingrediatur litis ingreſſum venit propo nenda. l. fi. C. de exce. & cap. inter monaſterium. extra de ſent. & re. iu. Verũtamen ſi reus recuſauerit iudicem, vel proponat aliam exceptionem preiudiciabilẽ, & quæ veriſimiliter poteſt & debet impedire proceſſum ſeu eius proſecutionem, iudex non debet procedere vltra ſuper principali. cap. exhibita. de iudi. ca. prudentiam. §. ſexto. de offic. delega. & notat. glo. ſuper verbo recuſationem. glo. c. quoniã contra falſam de probatio. hoc ſeruatur, ſi prædicta poſſunt determinari ſine factis & probatione

[b] *Tex. in. l. defenſiones. C. de excep. vide ide Ioan. Fab. qui quærit differentiã inter defenſionem & exceptionẽ. Et dicit quòd defenſio eſt quæ perimit ſed exceptio eſt quæ excludit intentionem. Et de multiplici exceptione, & vſq; ad quod tẽpus poſſit ꝓponi, vide per eundem i. l. fi. C. eod.*

c *Bar.in.l. Pomponius. §. ratihabitionis.ff. de procura.* ℣ *exceptionis procuratoriæ sũt multæ.quandoque ex persona constituentis:quia forte erat minor & similis:& ista nõ potest opponi post quã aliquis actº est celebratus in fauorem constituetis. Quãdoque ratione eiº qui est constitutus procurator, & tũc si nullo modo poterat esse in iudicio, vt seruº ista exceptio poterit semper opponi,quia*

testium,aliàs partibus consentientibus iudex potest procedere ad vtrunque,& hoc periculo partis, & ad euitandam pluralitatem causarum & processuum:& maximè in causis nouitatis & appellationis: quia in his oportet litigare ad omnes fines.

Item miles armatæ militiæ admittitur post sententiam 7
ad proponendum exceptionem peremp.vt.l.j.& ibi no. C. de iur. & facti ignoran. idem in ecclesia in minore, & in fisco.vt.l.vnica.& ibi glo. C. de sen.aduersus fis. la. re.lib.x. &.l.iij.§.diuus.ff.de iur.fisc.l.imperatores.ff.de re iudica.

Itẽ exceptio procuratorij & illud quod obiicitur con- 8 c
tra procuratorem : potest proponi in quacũque parte litis. c l.licet.ff. de iudi. quia oportet quòd fundatũ sit iudicium, aliàs totum esset illusorium.

Item virtute primi defectus obtenti per actorem,euã- 9 d
ne scit excepto fori declinatoria d per secundum defectum, exceptio dilatoria & per tertiũ defectum si sit petitio inserta in adiornamento,vel in primo defectu, reus cadit ab exceptione sua peremp . Et qualiter sit vlterius procedendum.habetur in tit.de contumacia.

Item sciendum quòd in casu nouitatis requiritur quod 10
reus successiue & vno contextu proponat omnes exceptiones suas , quia oportet litigare *a vne foys , ou a toutes fins.* Et idem seruatur in causa appellationis . Secus verò in causa petitorij,& actione personali,in quibus reus admittitur ad litigandum per modum retentionis, *Ou par retenue,*facta protestatione de aliis suis proponendis defensionibº loco & tẽpore opportunis.de iure vero, &c. De consuetudine defensio rei non potest diutũ in partes plures , & potissime quando tendunt ad eundem finem.vt dicitur.§.seq. Et pro hoc facit.l.iam tamen.§. si tam plures.ff.iudi.sol.per stylũ curiæ parlamenti in ma-

reddit iudicium retro nullum:sed si aliquis potest esse iudicio , tunc debet ante litem contest.opponi.vt.l.filiusfa.§. veteran ff. de proc. cætera vide per Bar.

d *Panor.in cap.si duobus.de appel.col.iij.vbi dicit si declinatoria vel perẽp. exceptio competat absen. contumaci , non auditur illam volens proponere nisi veniat eo tempore quod si fuisset præsens illam opponere posset.*

teria

teria excessuum & attẽtorum pars rea tenetur litigare ad omnes fines.*Et non par retenue.*

11 Item & nihilominus in petitorio, & in actione personali. Si reus habeat plura media, aut plures rationes tendentes ad finem declinatoriam fori vel loci,illas tenetur proponere simul & vna vice: quia amplius non esset audiẽdus ad aliquid de nouo ꝓponendũ ad finẽ prædictũ. & idẽ est de aliis exceptionibus dilatoriis,& perẽptoriis.

Item in curia domini senescali ipso facto fit generalis continuatio causarum vsque ad mensem computãdo ad diem assignationis factæ per iudicem,vel aliàs,nec auditur reus volens arguere processum de interruptione: secus autem post lapsum tẽporis prædicti:quia opus est noua interpellatione,& quòd pars adiornetur ad resumendum processum.

12 Itẽ si exceptio incipiat reo cõpetere post litẽ cõtestatã. an possit vti illa exceptione.no.Bar.l.j.&.ij.ff.de excep.

13 Item si vxor agat pro rebus dotalibus,& potissime sine consensu viri,vel iudicis auctoritate, reus potest eam repellere & dicere , quòd non est admittenda ad agendũ, tunc,quia maritus est dominus rei dotalis. vt.l.doce ancillam.C.de rei vendic.tum quia cẽsetur esse quo ad hoc in viri potestate. Secus autem in bonis aduentitiis parafarnalibus pro quibus vxor sola potest stare in iudicio,iuxta.l.hac lege.C.de pactis conuenti.

14 Item reus potest excipere de iure tertij e quando illud
e excludit ius agẽtis.vt no.l.cum seruum.C.de seruis fugi.

e *Cũ quæritur , an quis possit opponere de iure tertij prorsus extranei. Dic quãdoque ius tertij est exclusiuum iuris agentis ipso iure, quãdoque ope exceptiõis.Primo casu:aut est exclusiuum iurisagẽtis ipso iure siue tertius velit,siue non : & tunc de iure tertij potest opponi. vt.l. cũ seruũ.C.de seruis fugi. hic alleg.Aut ius tertij est exclusiuum iuris agentis,ita demũ si tertius velit:tunc non potest opponi de iure tertij.casus est in.l j.&.ij.ff.si ager.vec. vel emphi. Aut ius tertij est exclusiuum iuris agentis,siue expresse velit, siue taceat, tunc de iure tertij potest opponi.vt.l.ij.§.j.ff.de doli exce.coniuncta.l.eleganter. in prin.ff.de dol.Secundo casu principali,si quidẽ reus conuentus talem exceptionem non opponeret, incurreret aliquod periculum, puta, quia bis solueret, tũc potest opponi de iure tertij.vt.l.ij.de exceptio.rei iudi.ff.&.l.quãdiu.de bono libert.Si verò reus posito quòd talem exceptionem non opponeret, non incideret in periculum:tunc de iure tertij opponi non potest.vt.l.loci corpus.§.cõpetit.ff.si seruitus vendi.vbi Angel.Perusi.istam distinctionem facit:& facit. ff.de bono.possess.secundum tabul.l.qui liberis.§.testamento.*

f *An exceptio quæ cõpetit marito ne conueniatur nisi deducto ne egeat an cõpetat eius filio. dic secũdum Ange. in. l. etiã. ff. solut. matri. quòd tale hẽficiũ trãsit ad filios eiusdem matrimonij, reprobata ibi glo. quæ dicit etiã trãsire ad filios alterius matrimonij approbata. gl. i. l. si cũ procuratore. et l. sciendũ. ff. de re iudic. Et not. Vnũ singulare q̃ nullus gaudens priuilegio vt cõueniatur, īquã tũ facere potest eo vtitur, si conueniatur ex obligationibus descendentibus ex delicto. glos. est fi. in. l. non tantum. ff. de re iud.*

l. fi. C. de re ven. l. qui cum hærede. ff. de except. rei iudi.

Item quanuis de iure interdum exceptio perscriptionis impediat lit. cõtest. vt no. l. vsucapio. ff. p̃ suo. Secus autẽ de cõsuetudine: quia oportet oẽs exceptiones perẽptorias sub vno eodẽq; cõtextu proponere in foro seculari.

Item nunquid exceptio nullitatis impediat executionẽ rei iudicatæ. not. l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudi. 15

Item an̄ exceptio quæ cõpetit patri ne compellatur nisi deducto, ne egeat competat filio f, & hæred. Barto. l. si f cum procuratore. ff. de re iudic. 16

Item reus potest excipere, quòd actor veniens contra proprium iuramentum non sit audiendus: nisi doceat de dispensatione g iuramenti. super hoc vide plenius illud g quod habetur in tit. de iureiu. & hoc oculata fide de literis sub sigillo authentico concess. quia aliàs secus, reus potest proponere exceptiones etiã contrarias, sed hoc conditionaliter & successiue quando tendunt ad eundem finem, vt si nego debitum, & proponam solutionem: quia verum est dicere, quòd nunc non est debitũ. vt not. Bar. l. nemo pluribus. ff. de exce. & Dy. in re. iu. nemo pluribus. lib. vj. & expresse pro exemplo prædicto facit. l. non vtique. ff. de excep. 17

Item similiter si fa. non admittitur ad agendũ sine patris aut iudicis auctoritate, de qua cõstare debet: & similiter de emancipatione. si asserat se emancipatum. vt no. tit. de proba. & Spe. in tit. de actore. §. vnico. ver. sed & filiusfa. Et hoc nisi in certis casibus ibi notatis. Sed de cõsuetudine filiusfamil. in omni casu iniuriarum & excessuum, & multo magis cum agitur criminaliter admittitur agendo vel defendendo, etiam sine auct. vt. §. fi. insti. de noxalibus. l. inter liberas. §. filius. ff. de adulte. & no. l. sed & si ynius. §. filiofa. ff. de iniuriis in aliis verò casibus cõmuniter secus, si tamen pater est absens vel cõtumax, pars debet adiornari primitus ad vidẽdum filium auctorisari 19

g *Verbum omnino excludit dispensationẽ. Ita quòd non potest haberi relaxatio iuramenti ab episcopo. vt vide Hely. in vl. not. in. c. quanuis. de pact. in. vj.*

per iudicẽ. ar. si longius. ff. de iudi. Et oportet quòd consensus vel auctoritas interueniat ab initio litis. vt no. l. cũ non solũ. §. necessitate. C. de bonisque li. & l. si quis mihi bona §. iussum. ff. de acqui. hære. & potest præstari ille consensus patris coram notario, vel per procuratorẽ habentem speciale mandatum. vt no. in prędicto. §. iussum. facit. l. honores. ff. de decurio. & sufficit quòd fiat generaliter in omnibus causis motis & mouendis.

20 Item causę assignatio non potest prorogari coram notario, immo oportet quòd fiat coram domino seneschalo, vel eius locum tenente ordinario. Continuatio autẽ cau sæ potest fieri coram scriba, & notario ipsius causæ. Aliàs reus nõ posset excipere quòd actor * non ostendit sufficienter de die. & hoc nisi prædicta continuatio facta extiterit coram alio notario de iudicis præcepto.

21 Item & sicut dictũ est, filiusfa. non admittitur ad agendum sine patris vel iudicis auctoritate.

22 Item processus agitatus cum filiosfa. in casu quo requiritur patris auctoritas, est ipso iure nullus, & hoc verum, nisi superuenerit consensus, vel auctoritas patris qui validat omnia agitata & agenda. secundum not. per Bart. l. tam is. §. filiusfa. ff. de dona. causa mortis. & per Cy. d. §. necessitate. cum. l. fi. superius alleg. In pupillo autem, aut minore, & similiter in furioso & prodigo cui interdicta est bonorũ administratio, oportet quòd prẽcedat tutoris vel curatoris auctoritas. iux. no. l. clarũ. C. de auc. p̃stãda.

23 Item ingressus monasterij liberat à paterna potestate h h glo. l. si ex causa. §. Papinianus. ff. de minori. no. in auth. si quæ mulier. C. de sa. san. no. ī. c. Iudæorũ. de ętate & qua.

24 Item exceptio præsentationis nõ factæ debet proponi in principio, aliàs procedẽdo, vel dilationẽ petendo, videtur eũ admittere vt præsentatũ, nisi tñ pcesserit p̃testatio, & litigatũ fuerit petẽdo ius successiue & p ordinẽ

25 Itẽ si appellatio omiserit proponere appellationẽ esse. desertã, & processerint vel acceperint diem ad procedẽ-

h *Non est apud Francos ĩcognita patria potestas. Nãque videmus patres Frãcos filiosfamil. quotidie apud præsides emãcipare, vt rerũ donatarum fiãt capaces, & tãquam domini i iudicio stare poßint. quæ quidẽ emãcipatio patriã ſuppomit potestatẽ & in hoc errauit Accurtius noster, nec est inconueniẽs quandoquẽ enim bonus dormitat Homer⁹ auctor est Ouidius, Apud nos patria potestas est pœnitus incognita. & de hoc do tibi gl. singul. in ver. Romanorũ. §. si in de pat. po. illã gl. dicit singul. Bal. in. c. vnico. an mari. succe. vxor in bon. in vsibus feud.*

* *Hodie actor nõ repellitur ab agẽdo propter excõmu. Fab. §. fi. inst. de cura.*

dum super principali, amplius non audientur volentes proponere exceptionem desertionis. vt not.l.j.ff. de li. dimisso.

Itém exceptio excommunicationis etiã aduersus actorem admittitur in curia seculari, vt tangit Pe.l.placet.circa prin.C. de sac.san.eccle. Et hoc etiam in causa beneficiali, in qua super possessorio, iudex laicus potest cognoscere, & idem de cura, & alia re spirituali, quia interdicta dantur pro rebus diuinis. vt.l.j.in princi. &.l.ij.§.j.ff.de interdictis. 26

Item quando iterum agẽti obstet exce. rei iud. no. Cy. l. neque. C. ad exhi. & Bart. in. l. si quis. ad exhi. ff. de exce. rei iud. &. l. cum quæritur. cum. l. seq. eo. tit. 27

Item quando exceptio nõ numeratæ dotis, vel in mutuo, non numeratæ pecunię locum habeat. vt no. l. quod de suo. C. de dote cau. non numerata. l. si ex cautione. C. de non nu. pe. quæ quidem exceptiones secũdum Pet. & Cy. non admittuntur quando constat per instrumentum vel literarum authenticam, quôd maritus, vel qui mutuò recepit confessus est pecuniam i fuisse solutã, vel numeratam, & se obligauit pro restitutione vel solutione pecuniæ præd. vt not. præd. l. ex cautione. &. l. fi. C. de do. cau. mor. De hac re vide Boerium in comment. consuet. Bituri. de iurisd. §. viij. 28

i *Exceptio non numeratæ pecuniæ est fauorabilis. Et idẽ de exceptiõe pacti de nõ petẽdo. glos. in l. quod si maritus. ĭ. ij gl. quæ est singularis secũdum Bal. ff. de iureiu.* i

Summæ eorum quæ notantur in tit. de Petitorio.

1 *Petitorium potest intentari coram iudice rei conuenti, & loci vbi res sita est.*
2 *Petitorio agenti an sit gratia necessaria.*
3 *Petitorio & possessorio an quis simul experiri possit.*
4 *Petitorio cum agitur, sit ne causa inserenda libello.*
5 *Dominium quomodo probetur.*
6 *Bonæ fidei possessor facit fructus suos.*
Bonæ fidei possessori retentio rei competit pro impẽsis vtilibus & necessariis.
7 *Actor qui omisit petere expensas, vel interesse, an postea poterit petere.*

Petitorio

8 *Petitorio cum agitur quomodo concipiendus libellus.*
9 *Petitio incerta admittitur cum incertitudo prouenit, ex parte eius qui conuenitur.*
10 *Dominiũ rei venditæ ad ecclesiam sine traditione trãsfertur.*
11 *Dominium quomodo transferatur.*
12 *Sententia lata contra petitorẽ non tribuit dominiũ possessori.*
13 *Reali actione agens quomodo formet libellum.*
14 *Actor & reus si habeant titulum ab eodem vter potior esse debet.*
15 *Reus in petitorio quomodo concludere debeat.*
16 *Actori qui causam propinquã proposuit & succubuit agenti, & alia causa, an obstat exceptio rei iudicatæ.*

De petitorio, & vbi intentari debeat.

1 Sciendum quòd petitorium potest intentari coram iudice illius qui rem detinet, vel coram iudice eius in cuius iuris. res immobilis sita est. Et hoc ad electionẽ actoris, nec fiet remissio de foro vnius iudicis ad forũ alterius. vt. l. fi. C. vbi in rem actio.

2 Item actori re integro comparenti per procuratorem, imponitur necessitas habendi gratiam si reus hoc requirat: sed satis prouisum est in hoc, quia sufficit quòd deponatur in manu curiæ summa. x. solid. & fiet gratia quæ sibi erit vtilis in omnibus causis per annum, & non vltra. Aliqui tamen sunt in quibus non requiritur gratia. Primo in tutore, curatore. Idem in vidua. Itẽ in procuratore alicuius conuentus seu vniuersitatis. Idem in causa impedimenti. Item lite contestata. Et super hoc vide ea quæ dicta sunt in tit. de contumacia. §. viij.

3 Item petitoriũ & possessoriũ retinendę * non possunt simul intentari. Secus de illo quod est recuperandæ possessionis. vt. c. pastoralis. de causa pos. & proprie Bart. l. naturaliter. §. nihil. ff. de acqui. poss. Et an sentẽtia lata in vno pariat exceptionem rei iudicatæ in alio nota. ibidẽ.

4 Item nunquid sufficit dicere peto decem ex causa mutui, an sit necessaria narratio facti. no. Cyn. l. edita. C. de

* *Hodie nõ licet de possessione & dominio simul quærere cõsti. car. 7. arti. 72.*

edendo.in.j.&.ij.quæst.Et an causa sit inserenda in petitione,& de causa propinqua & remota.no.ibi.in.iij.& iiij.q. Et an actor possit mutare vel emendare petitionẽ suam.ibidem.vj.&.vij.q. & nota in sequẽti.q.de cumulatione actionum.

Item quomodo quis probet se esse dominũ rei de qua agitur.vide in tit.de proba. Est tamen aduertendũ quòd de consuetudine omne ius & dominium acquiritur lapsu.xxx.annorum:nec est dare aliam præscriptionem,vt latius dicetur in loco suo. 5

Item bonæ fidei possessor facit fructus suos saltẽ ante litem inchoatam, & potest vti retentione donec sibi soluantur impensæ necessariæ, vel vtiles factæ pro reparatione,melioratione rei de qua agitur.vt no.l.certum.C. de rei ven.l.quod dicitur el premier.§ si dos.ff.de impẽ. in re.do.factis.&.l.qua exceptionem.§.si pars domus.ff. de condi.inde. 6

Item si actor omiserit petere in scripturis suis expensas vel interesse,nũquid & postea poterit petere, & quid de fructibus. Et petendo fructus veniant, & hi quos percepit, [a] reus lite penden.no.Cy.l.j.C.de iudi. 7 a

Item actor non debet concludere vt reus compellatur rem tradere,quia petit executionem fieri ante sententiã: sed debet isto modo concludere,peto eum condemnari, & condemnatum compelli,&c.not.Bart.si cum nulla.ff. de re iudic. non tamen est necessarium petere declarari rem ad se pertinere:quia hoc depẽdet ex articulis.vt no. pe.§.j.insti.de actio. 8

Itẽ quando incertitudo versatur ex parte illius qui conuenitur,admittitur petitio alternatiua,quæ est incerta.vt peto rem, & si non extat existimationẽ.l.hoc interdum. §.quia autem.ff.quorum lega. debet tamen æstimari sub certo,salua iudicis taxatiõis.vt no.l.nõ ab re.C. vnde vi. 9

Item nota quòd ad ecclesiã transfertur dominiũ [b] rei venditæ,etiam sine traditione vera vel ficta.vt.l.fi.C.de sac.san.& glo.l.seruum emptor.C.de rei ven. 10 b

Item traditione,vel quasi ex causa habili facta à domino,vel eius mandato,precio soluto,vel fide habita,transfertur dominum.l.traditionibus:ibi nota.C.de pactis.In pluribus 11

a *Angelus Perusin⁹ plene in.l.j. hic allegata qui ipsam solenniter repetit per xvj. col.*

b *Adde multos casus ĩ quibus trãsfertur dominiũ sine traditione rei. glo.ĩ.l. si ager ff.de rei vẽdi.& per tex.& glo. in.l.j.§. fin. cũ.l.seq. ff. de publ. i rẽ ac. & vide alios p Angel.ĩ l.quædam mulier. ff.de rei vẽdic.& vide tex.& glo. in.c.y.de cõsuetu. extra.*

pluribus tamen casibus etiam sine traditione transfertur dominum.vt ibi nota.

12 Item sententia lata contra actorem in rei vend.non tribuit dominium possessori.no.l.si superatus.ff. de pigno. &.l.excep.ff.de excep.rei iudi.

13 Item in actione reali nõ est de necessitate quòd actor petat declarari rem ad se pertinere, sed sufficit quòd petat reum condẽnari ad restituendum rem illam,&c. quia petit hoc fieri sibi, vt domino constat per ea quæ scripta sunt in articulis suis,& illud adiudicabitur ei tacitè tãquã domino,licet non inseratur in sententia. & hoc expresse tenet pe §.omnium insti.de actio.bonum est tamẽ quòd actor dicat in suo intẽdit q̃ illud petit ex causis & mediis inferius declaratis: & tunc cessat omnis obiectio.

14 Item si constet ambas partes habere causam, seu titulum ab illis qui non erant domini rei de qua agitur super petitorio, potior est conditio possidentis, & ille debet obtinere: tum quia possessor:tum quia reus. vt.l. de precio. aliàs est.l. quæ incipit sine autem emptori.§. si duobus.ff de publiciana. & ibi not.glos.Nec valet consilium quòd vnus eorum penden. iudicio emat rem à domino: quia res est litigiosa,& titulus est vitiosus,& inutilis: iuxta.l.cum sponsus.§.si res talis.ff.de publicis.& idẽ in possessorio fa.l.fina.C.de rei vend.

15 Item reus si petat absolui ab impetitione sua reali fiet etiam si nihil probauerit:qua actore non probãte,&c.sed nihilominus potest concludere,vt dominium sibi adiudicetur ad eum perrinere:& si probet illud,etiam fiet. & vt notatur per Inno.c.ex quæstione.de resti.spo.

16 Item si actor proposuerit causam propinquam tantum, & succumbat, nihilominus ipse potest denuò agere ex alia causa etiam antiqua, nec obstabit exceptio rei iud. Et quia videtur totum ius suum deduxisse in iudicium,vt.l.& an eadem.§. actiones.ff.de except. rei iudi.& nota.l.sed si apud acta.§. finali,ff.de appella. Et hoc est verum, nisi reus concludat ad hoc quod declaretur dominium rei quæ petitur ad ipsum pertinere quæ conclusio cadit in reo. Et ideo aduertat procurator vel aduocatus actoris in concordandis articulis. In actione verò

personali secus est, siue agāt ciuiliter, siue criminaliter & not. glo. c. de his. de accusa. & iuribus allegatis.

Summæ rerum quæ notantur in titu. de Possessorio.

1 *Interdicto vti possidetis agens quid probare debet.*
Vltimæ annatæ vel expletus qui dicantur eod. nu
2 *Possessio qualiter acquiratur vel amittatur.*
3 *Possessionem continuam aut discontinuam quæ dicantur habere.*
4 *Saluegardiæ effectus, qua quis vtitur cum timet ne in sua possessione inquietetur.*
5 *Saluegardiæ intimatio vel insinuatio, cui & quomodo fiat idem nume. 6.*
Saluaguardia est reiterabilis.
Saluegardiæ intimatio ab eo cui tam insinuata est fieri non potest, eodem numero.
7 *Saluegardiæ infractio habet pœnam pecuniariam annexam.*
Saluegardiæ intimatio debet esse certa & specificata eod. nu.
8 *Saluegardiæ virtute non potest fieri præceptum, vt fructus restituatur, vel res ad pristinum statim reducatur.*
9 *In casu nouitatis ratio procedendi.*
Sequestratio regulariter prohibita, nisi in certis casibus eodem nu. & 10.
Turbatus debet declarare modum suæ turbationis.
Secus in eo qui se opponit.
11 *Nouitatis casus contra quos detur & nu. 12.*
13 *Partibus in eligendo commissario dissentientibus iudex illum potest eligere.*
14 *Nouitatis casus pro re mobili non competit, nisi immobili accedat.*
15 *Nouitatis casus non cadit inter dominum & vasallum.*
16 *Sequestratio in possessorio retinendæ semper fieri solet.*
17 *Nouitatis casus an detur pro iuribus incorporalibus & quemodo.*
18 *Possessio in quibusdam iuribus per vnicum actum acquiritur.*
19 *Tenementarius in præiudicium domini aliquid facere non potest.*
20 *Nouitatis casus intra annum intentari debet à die turbationis.*
21 *Commissarius cum cui possessionem adiudicauit potest tueri in sua possessione.*

Casui

22 *Casui nouitatis se opponens debet declarare pro qua parte se opponat.*
23 *Casus nouitatis cū executioni mādatur quilibet de familia, etiā sine procuratorio ad oppositionem admittitur.*
24 *Recedētia cum petitur pendente lite super principali quomodo procedatur.*
25 *In recedentia vtrum facti probatio per testes admittatur.*
26 *Recedentia cui debet adiudicari.*
Prouisio quibus personis adiudicatur. nu. eo. & 27.
27 *Differentia inter eum cui adiudicatur recedentia, vel prouisio si postea succumbant.*
28 *Hæres ab intestato est saisitus de rebus hæreditariis.*
29 *Hæres institutus etiam si apprehēderit possessionem, tamē non verus efficitur possessor.*
30 *Testator in testamēto potest disponere quod legatarius apprehendat possessionem rei legate propria authoritate.*
31 *Retentio vsufructus operatur traditionem.*
Possessio per actum fictum ex contractu inutili non trāsfertur, eodem nume.
32 *Vsufructuarius si priuetur sua possessione proprietarius tamē non idcirco cadit à sua.*
33 *Manutenuta cui & quomodo vel quibus verbis adiudicetur.*
34 *Emptor vel donatarius non possunt propria authoritate apprehendere possessionem rei emptæ vel donatæ.*
35 *Venditor & non dominus si constituat se possidere nomine vē ditoris & superueniat dominium possessio nō quæritur sicut dominium.*
36 *Possessio quæritur per traditionem clauium vt instrumenti.*
37 *Maritus possidet rem dotalem vxoris.*
38 *Cessatio solutionis census non priuat dominum quasi possessione, nisi præcedat contradictio.*
39 *Appellatio quando habet vim oppositionis.*
40 *Nouitatis casus potest intētari per viam simpliciis actionis vel adiornamenti.*
41 *Familiaritatis iure quis vtens re aliqua eius possessionem non acquirit.*
42 *Nouitatis casum an possit conductor intentare.*
Modicum tempus quod dicatur.
43 *Retinēdæ possessionis interdictum datur pro sola detentione.*

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І.МЕЧНИКОВА

44 *Nouitatis casus datur violento non ab aduersario.*
45 *Nouitatis casum potest proprietarius intẽtare, & quomodo concludere debet.*
46 *Emphiteota cadente rem domino vtile dominium consolidatur cum directo.*
47 *Recuperandæ vel retinẽdæ possessionis interdicto agenti, an possit obiici iuramentum.*
48 *Possessio & dominium possunt transferri sub conditione & ad tempus.*
49 *Nouitatis casus datur socio contra socium, vt manuteneatur pro parte sua.*
50 *Recuperandæ possessionis interdictum cui competit.*
51 *Recuperandæ possessionis interdictum & petitorium, an possint cumulari.*
52 *Si actor obtineat in petitorio & reus in possessorio petitoriũ attrahit ad possessorium.*
53 *In retinendæ possessionis interdicto qui fuit superior non potest inquietari simplici saisina.*
54 *In retinẽdæ & recuperandæ possessionis interdictis locus est præuentioni.*
Casus priuilegiatus trahit ad se non priuilegiatum.
55 *Sequestratam rem tempore periturum sequester vel alius petere potest vt vendatur.*
Idem in creditore executione inchoata eodem Nume.
56 *Præcario possidens dicitur naturaliter possidere.*
57 *Inuestituræ effectus quæ fit coram notario per traditionẽ palmæ, aut aliàs.*
58 *Sequestratio lite contestata nec peti nec fieri debet.*
59 *Opponens qui allegauit coram commissario possessionem suam nõ potest postea proponere in parlamento exceptiones dilatorias, aut declinatorias.*
60 *Quærimoniæ literæ debent exequi in loco vbi res controuersa est sita.*
61 *Possessio vltima in hoc interdicto attenditur.*
62 *Possessione decimæ laicus spoliatus, an potest petere restitutionem.*
63 *Possessionem vnius ex pluribus rebus venditis, an & quando emptori sufficiat apprehendere ad hoc vt possessor omnium dici possit*
64 *Dominus feudi etiã si rem feudalẽ per plures annos tenuerit eius tamen*

tamen neque dominium neque possessionem acquisiuit.
65 *Potestati alienæ subiectus, an & quomodo dicatur possidere.*
66 *Nouitatis casus datur domino cẽsuario aduersus dominũ iusticiarium prohibentem subditis ne censum soluant.*
67 *Possessio rei mobilis animo non retinetur.*
68 *In possessoriis iudiciis locum habet regula dolo petit.*
69 *Possessorio iudicio pendente si vnus tertio ius suum cedat quid iuris.*
70 *Nouitatis casus executor, an potest destruere ædificium inchoatum vel perfectum.*
71 *In possessione de flumine aquam ducendi existens potest alium prohibere ne aquam euertat.*
72 *Molendinum habens in flumine, an alium prohibere potest, ne aliud ibidem ædificet.*
73 *Molendina in eodem loco ædificari volentes, an mutuo cõcursu se impediant.*
74 *Molendinum habens in superiori parte fluminis, an quid facere potest in præiudicium habentis aliud molẽdinum in inferiori parte fluminis.*
75 *Flumine mutãt alueum, an quis ius sibi quæsitum in eo perdat.*

De possessorio.

1 IN possessorio autem agitur vti possidetis, quod est retinendæ, aut interdicto recuperandæ possessionis: quòd dicitur esse simplicis saisinæ. Et in primo casu requiritur quòd actor habeat, & probet se habere possessionem rei cõtentiosæ per vltimas annatas, vel vltimos expletus. vt. l. j. §. hoc interdictum. ff. vti possidetis. C. eodem titul. l. j. cum ibi notatis: & possunt dici vltimæ annatæ, tres postremò elapsæ. iuxta clementi. vnicam. de sequestra. aliàs reo etiam nihil probanti esset adiudicanda possessio. vt. l. si duo. in principio. & ibi Bartolus. ff. vti possidetis. Facit. l. fina. C. de rei vendi. iuncta. l. ij. ff. communi diuidundo. capitu. ex literis. & nota glosa in capitulo licet. de probatio. super verbo vti possidetis. Super hoc vide Bartol. l. j. §. ait prætor. ff. vti possidetis. ibi.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І. МЕЧНИКОВА

Sed videndum est an reo absoluto, &c. Si tamen actor habeat titulum & reus non iudicandum esset pro actore, & econtra. vt in prædicto cap. licet. & ibi nota, & per Ioan. Fabri. §. retinendę. insti. de interdictis.

Item qualiter acquiratur & amittatur possessio. Bartol. 2
l. j. ff. de acquiren. possess. & an ex contractu inutili possit acquiri. Bar. in. d. l. j. §. vir vxori.

Item & pro declaratione huius dicti, sciẽdum est quòd 3
plura sunt quæ habẽt possessionem continuam, vel quasi, & in istis habet locum quod dictum est de vltimis annatis. Alia sunt quæ habent causam omnimodæ discontinuã vt interesse electioni, ire, agere, per fundum alienum, pro arboribus cæsis in sylua deferendis ad certum locum iuxta casum. l. fina. C. de seruitu. & aliis similibus. Et tunc quærẽdum est de vltimis expletis. Et si agatur de electione episcopi vel alia iurisdictione. & de hoc no. ca. querelam. de ele. fac. l. qui inter. & l. si partem. in prin. ff. quemadmodum serui. amit. Et pro istis seruitutibus realibus datur interdictũ vti pos. & de hoc no. ad plenum per Bart. l. si duo. in princip. in. j. q. ff. vti posside. & l. foramen. ff. de seruit. vrba. prædio.

Item si quis timeat inquietari in sua possessione rei mo 4
bilis vel immobilis cum adæquata sint interdicta vtrobi & vti possidetis virtute saluegardiæ potest se facere manu teneri & cõseruari in sua possessione, & inhiberi alteri ne ipsum impediat vel perturbet sub pœna certa vel saluegardiæ infractæ a. Et super hoc no. ea quæ dicta sunt p Cyl. vnica. in. q. fi. C. de carbo. edicto. & l. j. C. vti possidetis. Et dicitur vtrobi. quod datur de re mobili ex vtrũ & vbi quod ponitur pro ad, & vtrũ pro quem, quasi dicat apud quẽ est possessio rei mobilis apud eum fit. Quæ quidẽ intimatio saluegardiæ operatur q̃ alius nõ potest de nouo, & ea pendente acquirere rei immobilis vel iuris incorporalis possessionẽ vel quasi: sed illã quam prius habebat potest vtendo conseruare: nonobstan. saluagardia, &c. Et super hoc no. Bar. l. de pupillo. §. nunciationẽ. ff. de ope. noui nunc. Ille enim qui vtitur post dictam prohibitionem sibi factam virtute saluegardiæ dicitur vi possidere ab aduersario: iuxta not. l. j. in. ij. q. de seruitu.

a *Quã pœnam incurrit frãgens securitatem vel saluagardiã vide Io. Fa. in. l. denũcia mus. C. de his qui ad eccle. confug. qui dicit q̃ punitur pœna legis iu. maie. vel vt l. j. C. ad. l. iu. maie. vel frãgentis pacem. vt si occidat mors sibi infligatur, si vulnerat tũc mutilatur, aut alias iniuriatur, tunc pœna pecuniaria.*

Item

5 Item sufficit quòd intimatio fiat procuratori generali domini ducis, vt tenet Bart. l. de pupillo. §. nũciationem. ff. de noui ope. nun. in fi. §. item fit communiter verbo & sine scriptis sicut & nunciatio noui operis. vt. l. de pupillo. §. meminisse. in fi. ff. de noui ope. nun. item quanuis nunciatio noui operis ex parte nunciantis sit in persona, vt. l. non solum. §. morte. ff. de ope. no. nun. tamen intimatio saluagardiæ est perpetua ab vtraque parte.

6 Item requiritur quòd dicta insinuatio vel intimatio saluegardiæ fiat in persona vel domicilio, sicut & adiornamentum, nec auditur opponens aduersus eam, & est actus reiterabilis ita quòd pluries potest hoc idem fieri, sicut & nunciatio noui operis. vt no. glo. l. non solum. §. morte. ff. de ope. no. nun. sed ab aduersario nequit fieri postquã fuit ei intimata: quia esset ponere *main sur main*, & hoc casu manus super posita admoueretur, ille tamen non esset emendabilis, nisi super imponere feciſſet manum inferioris in contemptum & præiudicium domini ducis, & eius iurisdictionis.

7 Itẽ quanuis nunciatio noui operis quæ sit à parte parti, & sine causa probabili offensam nõ contineat, vt not. Bart. in. l. j. in. j. q. ff. de no. ope. nun. secus in saluagardia, quæ si infringatur habet pœnam pecuniariam annexam, quæ quidem intimatio debet esse certa & specificata, vt sciat aduersarius sub certo quid agere debeat, vt not Bar. l. j. alleg. in vj. & vij. q.

8 Item virtute saluegardiæ non potest fieri præceptum alius restituat fructus, vel quòd habeat reducere ad pristinum statum illud quod factum extitit in possessionis suæ preiudicium: sed est opus casu nouitatis, & pro hoc facit. l. Sabinus. ff. commu. di. prohibitorium est hoc interdum non restitutorium. vt. l. ij §. si quis nemine prohibente. ff. ne quid in loco pub. ille tamen nõ dicitur infringere saluagardiam qui facit iudice vel parte permittente: iuxta no. l. qui seruum. ff. de verb. oblig.

9 Item & in casu nouitatis mãdatur adiornari pars quæ fecit turbam seu impedimentum, & etiam alij qui fuerũt euocati ad comparendum coram commissario super re contentiosa vel vna ipsarum pro omnibus, & si pars ad-

iornata se opponat, facta sequestratione rei contentiosę, adiornantur partes ad comparendum coram domino seneścalo &c. processuræ super dicta oppositione & vlterius vt fuerit rationis, quanuis sequestratio sit à iure prohibita, nisi in casibus certis. Primò cum ab executore in actione reali est appellatum. vt.l.ab executore.C.quorum appellationes nō recipiuntur.c.dilectus. de sequestra.pos.& fruc. Secundo si victus in principali appellauerit,& timetur de dilapidatione bonorū,vt l.imperatoris.l.fi.ff.de ap.cap.fin.de sequestra. &.l.si instituta.§.de inofficioso.ff.de inoffi.testa.

Item illius qui proclamat in libertatē bona sequestrantur,vt.l.j.§.j.C.de ass.tol.in fi.turbatus debet tamen declarare modum turbationis, vt not.l.j.§.hoc interdictū. prope finem.ff.vti possi. sed si opponatur sufficit dicere quòd ipse se opponit ad omnes fines. Si verò aliter se habeat, & proponat coram commissario titulum suæ possessionis corā iudice potest variare,& alium titulum proponere:ita quòd pro nō dicto habeatur.& pro hoc not. cap.constitutus.de elec.in cle. & cum ibi not.& no.Bar. in.l.j.x.q.ff.de no.ope.nuncia. 10

Item qualiter partes sint adiornandæ, quæ dilationes dandę,& quid iuris si obtineatur defectus,vel contumacia. dictum est in locis suis.

Item & prædictum interdictum seu casu nouitatis nedum datur contra illum qui fecit aut fieri fecit turbam vel impedimentum,sed etiam contra illum qui se opposuit & opponit coram iudice vel commissario asserētem se habere possessionem rei contentiosæ, & hoc etiam not.Bart.l.si duo.§.j.ff.vti pos. 11

Nam se opponendo videtur turbare,vt not.Ioan.Fab. C.vti pos.

Item illi qui habēt ius eligendi nedū possunt agere cōtra illos qui elegerunt aliquem in officium vel dignitatē, sed etiam contra electum, inquantum vtitur officio vel dignitate: vt not.l.j §.huius autē interdicti.ff.vti pos.fa. c.quia famuli & merceñnarij possunt adiornari qui fecerunt turbam vel nouitatem, sed ipsi habebunt dominum pro garando.iuxt.l.licet in fi.ff.nau. cau.sta. & l.si 12

seruus

seruus seruum.§.si fornicarius.ff.ad.l.Aquil.

13 Item si partes in eligendo commissarium ad regēdum rem contentiosam,vel ad faciendum inquestam nequeāt conuenire: iudex de se potest hoc facere. vt not. tal.in venditione.§.si vnus.ff.de bo.auc.iu.pos.l.j.§.notandū. ff.de ventre inspicien.

14 Item casus nouitatis nō datur nec competit pro re mobili solum, secus autem si accedat rei immobili, vt si quis dicat se esse in possessione domus vna cum mobilibus in ea existētibus,vel fundi cum fructibus in eis collectis. & pro hoc fac.l.j.§.vtique.§.se.ff.de vi & vi ar.l.si aliena.§. hoc iure.ff.de vsuca.l.longe.ff.de diuer.& tēp.præscrip. *Casus nouitatis pro quibus rebus detur.*

15 Item ille qui est subditus ratione iurisdictionis altæ & bassæ non potest intentare casum nouitatis contra dominum suum, & inde cōmuniter dicitur ꝙ nouitas non cadit *entre le subiect & le seigneur*. & super hoc vide Bart. l.j.§.huius autem interdicti.ff.vti possi. secus forte si esset dominus altæ vel bassæ iustitiæ tantum : quia in possessionem mittere est imperij & iurisdictionis, magis autem imperij quàm iurisdictionis,vt.l.imperium.& l.iubere.cauere,cum ibi notatis.ff.de iurisd.om. iud.

16 Item in omni possessorio retinendæ fit sequestratio rei de cuius agitur possessione,& hoc ne partes habeant materiam procedendi ad viam facti, iuxta.l.æquissimum. ff.de vsufr. & vt sententia habeat promptum & paratum executorem.ar.l.post rem iudicatam.ff.de re iudi.& super hoc vide quæ notantur per docto.vtriusque iuris in tit.de prohi.sequestra.

17 Item pro rebus & iuribus incorporalibus competit & datur casus nouitatis,vt si quis dicat se esse in possessionē habendi & percipiendi certos cēsus aut redditus ad causam talis māsi, vel percipiendi certam annuam pensionē super omnia bona ipsius opponentis, & admittitur hæc possessio dato ꝙ actor nullū proponat titulū, iux.c.quereläcū ibi no.ꝙ Cy.l.j.in fi.C.de fideicō.cōtra opinionē doct.quæ habetur.l.si certis annis.in.q.fi.C. de pac.l.cū de in rē verso.ff.de vsu.nō tamē super hoc gl.& Bar.in l. idē est.§.si quis aūt.ff.de vi ar.Innoc.c.cū olim.de causa pos.& propri.& c.literis.de rest.spo.Et potissimo si illud

ius per-

cipiendi annuam præstationem adhæreret personæ incommutabiliter, vt quia ille qui soluit est homo conditionatus vel adhæreret rei immobili: hinc est quod ꝑ colonis ascriptis agitur sicut pro re immobili, vt not. l. j. in prin. ff. vti pos. & ita intelligunt plures iura præd. & c. cũ ecclesia. de cau. pos. & proprie. aliàs secus, vt. l. fi. ff. quorum bonorum. & ibi no. c. de quarta. de præscrip. & Bar. l. j ff. quorum lega. & magis ad plenum glo. & Bar. l. j. in ij. q. ff. vti pos. Quid autem de interdi. vnde vi & recuperãdæ possessionis. no. Bar. l j. §. cũ igitur. ff. de vi & vi ar.

Item nota quòd aliqua sunt iura in quibus per vnicum actum cum temporis lapsu, scilicet anni acquiritur possessio. vt in seruitute aquæductus, quæ dicitur habere quasi causam continuam: quia ad eius vsum non requiritur factum hominis, nisi ab initio, sicut tigni immittendi. & ca. secus in seruitute itineris actus & viæ quæ habẽt causam discontinuam. Et ideo in istis & similibus requiruntur plures actus ne dicãtur fieri per modum permissæ facultatis. Si tamen constaret quod vsus est iure seruitutis: vt quia intimauit saluagardiam, &c. sufficeret vnicus actus, vt de istis not. l. j. §. quod autẽ. ff. de aqua quotidia. & æsti. in. l. j. §. hoc interdicto. ff. de itin. actúque priua. & l. j. & ij. C. de seruitu. 18

Item dominus admittitur ad agendum pro possessione rei quæ tenetur ab ipso in emphiteosim, & si tenementarius est sibi talli abilis, *a mercy & a voluntate*. Aliàs autem secus, vt habetur in cap. fi. de priuileg. lib. vj. Si tamẽ tenementarius qui est liberæ conditionis vult constituere, vel patitur in re emphiteotica aliquam seruitutẽ realem & perpetuam dominus solus potest contradicere, & hoc impedire via possessoria, aut aliàs via actionis. licet glo. aliter videatur sentire. l. seruitute prædiorum. ff. de seruitu. 19

Item cum quis se asserit possessorem rei immobilis & turbatum vel impeditum in possessione sua, oportet ꝙ conqueratur de turba vel impedimento per viam querimoniæ, & nouitatis, vel aliàs infra annum & diem: quia anno elapso non admitteretur, & potissime in materia nouitatis & pro rebus corporalibus: immo forte caderet ab in- 20

ab instantia & possessione sua. Et super hoc vide Bar. l. si duo. in prin. ff. vti poss. & l. j. ff. de no. ope. nun. in. vij. q.

21 Item iudex commissarius, seu delegatus, potest illũ cui adiudicauit possessionem tueri in sua possessione. vt no. ca. ex parte. in gl. pe. de testi. secus in simplici cõmissario de quo loquitur hic: sed spectat istud ad indicem.

22 Item & quia in possessorio fit sequestratio, vt dictũ est, non auditur pars asserens se possidere rem totã, vel partem rei contentiosæ alternatiuæ: sed requiritur quòd dicat præcisæ: vtrum velit contendere de toto vel de parte, & si de parte tantum oportet illam declarare, vt de residua parte non contentiosa pars aduersa manuteneatur: vel impedimentum si quod fuerit appositum in re moueatur secundum casus exigentiam. & pro hoc bene fa. l. qui seruum. §. in iure. ff. de interrog. actio. Si altera partium occupat indebitæ rem sequestratã: vel fructus eius cadat à iure suo. vt cle. vnica. de sequestra.

13 Item coram commissario exequente casum nouitatis admittitur ad se opponendum pro illo qui est adiornatus quilibet de familia, & sine procuratorio. iuxt. l. j. in fi. C. si per vim, vel alio modo. & etiã admittitur pro actore procurator sine gratia. pro alio autem non adiornato non esset admittendus sine procuratorio, quia ibi nulla viget necessitas. Et super hoc vide Bart. l. j. in. iiij. q. ff. de no. ope. nun.

24 Item partibus auditis & appunctuatis in factis contrariis partes consueuerunt petere recredentiam pendente lite, & interdum & potissime in materia pascuorũ, in qua agitur de magno commodo vel incommodo. Consueuit curia ordinare, quòd testes examinentur sub certo & breui numero, quorum attestationes recipientur, vt valeãt, tam super recredentia quàm super principali: earundem tamen attestationũ non fiet publicatio quousque inquesta fuerit facta super principali negocio, &c.

25 Item si altera partium velit cõtradicere literas productas ad finem recredentiæ vel prouisionis, & eas arguere de falso audietur, & dabitur sibi vnica dilatio ad probãdum: quia ex falsis literis pars producens non debet aliquem percipere vtilitatem, immo si sciẽs hoc fecerit ne-

a *Recredẽtia non facit aliquem pacificum possessorem.*

dum perdere debet recredetiã seu prouisionem, sed etiã causam principalẽ. iux. l. in fraud. §. quotiens. el premier. ff. de iu. fis. Aliqui tamẽ volunt tenere, & forte melius q̃ ad hoc proponendũ pars non debet admitti: nisi verisimiliter constet, vel de facili cõstare possit de falso: saltem præsumptiue, & potissime si in literis appareant rasuræ: vel aliud suspicione dignum, & hoc propter litis acceleratione, & ad obuiandum malitiæ partis impedire nitentis recredentiam vel prouisionem. & per hoc facit. l. quanuis. C. de edi. diui Adri. tol. cum ibi notatis.

Pro cõfirmatiõe dicti, q̃ si recredentarius succũbat, tenetur omnes fructus quos p̃cepit restituere, & inde est quòd tenetur præstare cautionem de restituendis fructibus, s'il est dict en fin de cause que faire se doibt & portent les motzla sentẽce de recreance. *quare argui potest quæ non efficitur incõmutabilis possessor. neque pacificus possessor. & de hoc vide optimã glo. in prag. sanc. in verb. posti debunt. in. j. tit. de colla. §. itẽmque ad dictas. sicut enim per primũ decretum in realibus non consequitur veram possessionem: sed custodiam, aut vt alij volunt præstanti de parendo iuri, possessionem commutabilem: quia infra annum reo venienti, & cautionem debent restitui fructus percepti. C. de præscrip. xxx. vel xl. anno. l. si quis emp. cap. fi. §. præterea. de offi. ordi. extra.*

Item & recredentia a adiudicabitur illi cuius intentio est fundata iure communi, & etiam illi qui ostendit potiora iura vel potius eius. Et ideo dicitur q̃ recredentia adiudicabitur illi *qui à le plus clair & le plus apparent droict.* Et pro hoc facit. l. fi. C. de edic. di. Adri. tol. cum ibi notatis. & similiter adiudicabitur prouisio filio contendenti de successione patris, vel vxori habẽti liberum in vtero, etiã mulier in dotis suæ repetitione. 26 a

Item monacho accusanti abbatem fit prouisio lite pẽdente. c. ex parte. & ibi per Innocen. extra de accusa. fa. l. si instituta. §. de inofficioso. ff. de inoffi. test. & c. j. & ij. si de feu. contro. fu. col. x. l. antiqui libero. ff. si pars hæ. pe. & no. gl. & Cy. l. vnica. §. exactio. C. de rei vxo. act. Et cõmuniter adiudicatur quarta pars illi, quod deducitur in iudicio. iux. l. alle. Secus cũ agitur de successione collaterali. Et si ille cui adiudicatur recredãtia, succũbat in causa, ipse tenetur fructus perceptos restituere. Secus in eo cui facta fuit prouisio. sic seruatur in parlamento, & ideo cautus aduocatus in casu prælibato debet primo petere recredantiã quæ forte fiet de tota successione: finautem prouisionem recredantiæ, dum tamen fuerit per curiam ordinatum, q̃ partes tẽdentes ad finem recredantiæ trarent 27

derent literas, &c. & oportet quòd partes in articulis suis en intendit concludant, vt recreãtia vel prouisio sibi adiudicetur: quia aliàs non fieret, sufficit tamẽ quòd ad hoc fuerit cõclusum, licet fuerit obmissum articulari, sicut de expensis interesse, & damnis. & vide de facto.

28 Item hæres qui succedit ab intestato, est saisitus rerum hæreditariarum, etiam sine apprehensione, quod est contra. l. cum hæredes. pri. respon. ff. de acqui. hære. per consuetudinem generalẽ, *Le mort (saisit) le vif. son procbain heritier.* b Et hoc facit, & maxime in suis. l. cũ miles. in prin. cum glo. ff. ex qui. cau. maio. & super hoc vide Cyn. l. j. in iij. opi. de vsuca. transfor. & l. ea lege. C. de cõdi. ob causam. Et per Io. Fab. insti. de interdictis, & qualiter possessio defuncti transeat quo ad præscriptionẽ ad hæredem, vel emptorem. not. bonum tex. & ibi Bar. l. Pomponius. §. præterea. ff. de acqui. poss. b

29 Item dato quòd ille qui est hæres institutus, apprehenderit possessionem rerum hereditariarum, etiam de consensu executoris vel iustitiæ, nõ propter hoc efficitur verus possessor: vt possessio maneat apud eum, si ille qui est hæres ab intestator, & saisitus, vt dictum est, veniat infra annum & diem petens manu teneri in possessione sua, qui & manu tenebitur in ea: nisi aliud obsistat. Institutus enim habetur loco legatarij. vt dicetur in titulo de succes. & ideo ei non competit aliquod interdictũ ex vi

b *Vtrum sit fundata intentio creditorum, quòd quis sit hæres, eo ipso, quòd sit filius. vide gl. i. l. j. C. si minor se ad hæ. in verbo ob eam. quæ tenet quòd non, & est veritas. per text. in. l. cũ hæreditate. ff. de acqui. hære. & l. nãnec emãcipatus. de leg. j. Procuius veritate sciẽdum est, quòd de iure antiquo & ciuili eo ipso quòd erat filius, erat hæres suus, & necessarius, superuenit beneficium prætoris, quo filij habent beneficium abstinendi. & fuit istud introductum in fauorem eorum: ne creditoribus tenerentur. vt. §. sui. institu. de hæredi. quæ ab intest. Vnde not. quòd vbicũque existentia sui hæredis esset filio nociua, existentia nihil operatur propter prætoris edictũ: vbicunque autem existẽtia hæredis esset filio proficua: adhuc hodie eo ipsò quod filius est. ergo ò hæres. Quia cum beneficium abstinendi sit eius fauore introductum non debet retorqueri in eius læsionem. l. quod fauore. C. de legibus, de quibus per Bar. in. l. si filius qui patri. ff. de vulga. & pupil. Ex his apparet quòd creditoris intentio non est fundata contra filium. filius ergo hæres. Pro cuius dicto adduco ad hoc bonum text. & formalem in. l. fin. dum dicit cui te successisse, &c. C. de noua. & ita ibi tenuit dominus meus dominus Anselmus Raynaldus doctor Andegauen.*

institutionis & apprehensę possessionis nisi fluxerint annus & dies, vt dictum est. & super hoc vide Cyn. in. ij. q. C. de edi. di. ardri. tol. & fac. l. j §. si quis ex mortis causa. ff. quorum. le.

Item testator potest disponere, quòd legatarius sua auctoritate apprehendat possessionem rei legatæ. vt no. in glo. l. Titia. §. Lucius. l. j. ff. de leg. j. no. Bar. l. nemo. ff. de leg j. & per Bar. l. creditores. C. de pig. aliàs secus. vt. l. nō est ad dubium. C. de leg. 30

Item cum quis dat rem immobilē donatione facta intec viuos retento vsufru. per cursum vitæ, ita quòd fiat cō solidatio post mortem, &c. ipso facto donatarius est saisitus possessione, & possessor rei donatæ saltem incontinenti mortuo donatore etiam sine apprehensione. arg. l. quisquis. C. de dona. cum ibi notatis. fit enim consolidatio vsufru. & possessionis naturalis eidem adhærentis, cū proprietate & possessione ciuili, per consuetudinem notoriè obseruatam: sicut fit cōsolidatio vtilis dominij cum directo. & idē ius est de possessione. facit. l. quòd in eo. in prin. ff. de acqui. possess. & l. vsu retinetur. cum. l. se. ff. quemadmodum ser. amittantur. Ex contractu vero inutili & traditione ficta quæ fit per retentionē vsu: vel constituendo se possidere nomine alterius non transfertur possessio, sed est necessaria apprehensio. & ita loquitur. l. j. §. si vir. ff. de acquir. pos. super verbo facti: quia non remanet nuda proprietas. Et ita ibi non est necessaria consequentia, de qua loquitur Cy. l. quisquis. C. de donat. De possessione nisi donator det postea rem illam alteri qui virtute saluegardiæ faciat se manu teneri in possessione rei prædi. & steterit per annū & vltra, quia tunc non fieret consolidatio possessionis quæ non erat penes donatorem tempore mortis, nec ista ficta traditio debet operari maiorem, nec enim effectum, sicut realis traditio, & apprehensio. 31

Item ille qui renuit, vel alias habuit vsum rei immobilis, possidet naturaliter nomine suo. vt. l. iij. §. vnde vi. ff. de vi & vi ar. l. j. in fi. vsufruc. quemadmodum ea. Propterea dato quòd ille fuerit deiectus à possessione sua, dominus tamen non cadit à sua possessione, & hoc si deiectus 32

iectus prætendat solum habere ius in vsufr. aliàs secus. vt not. l. j. §. cum igitur. in fi. ff. de vi & vi ar.

Item ille qui reperitur esse possessor rei cōtentiosæ manu tenetur in possessione sua, & expleta admouentur ad eius vtilitatem. Et istæ sunt duæ cōclusiones quæ semper & principaliter requiri debent in interdicto retinendæ possessionis, si tamen reperiatur neutrā ipsarum partium habere possessionem, debet dici & declarari, quòd impetrans malè conquestus est: & opponēs vel defensor iustè se opposuit. Et expleta debent amoueri ad eius vtilitatē, vna cum condemnatione expensarum: quia ille qui prouocat ad iudicium tenet vicem actoris. & pro hoc. l. ij. §. j. ff. communis diui. & ad istud propositum facit. l. fi. C. de rei ven. l. qui accusare. C. de edendo. & hoc tenet Bar. l. si duo. §. j. ff. vti possid. vtrum autem opponens debeat manu teneri in possessione eiusdem rei, & forte sic: quia sibi quæritur possessio incidenter ex vi & natura causæ, seu litis terminatæ ad eius vtilitatē, ad instar illius in qua agitur de proprietate. vt. l. fi. alle. & sententiæ absolutorię, eo quòd actor nihil probauit. vt not. in cap. de his. de accusa. in contrarium videtur: quia manutentio præsupponit eum habuisse per antea possessionem quam cōstat habuisse: priuatio enim præsupponit habitum: & videtur quòd non debet manuteneri, & pro hoc in simili. c. cum ecclesia. extra de causa pos. tacitè manu teneatur expleta lauando. & illud videtur verius & tutius, quàm si expresse manu teneretur, saluo meliori iudicio. 33

Item emptor vel donatarius nō potest propria auctoritate apprehendere possessionē rei venditę, vel donatę, aliàs vt prædo reputabitur. vt. l. si ex stipulatione. ff. de acqui. pos. Et hoc nisi super hoc confectis instrumentis. & ideo cōmuniter inseritur, & merito illa clausula quam vero possessionem, &c. vel etiam in literis prędictis inserantur: hæc verba vendidi vel donaui: & sequitur, & tradidit, &c, quia per hoc videtur esse data facultas emptori vel donatari, nanscisendi possessionem rei sua auctoritate. vt no. per Bar. l. prædia. ff. de acqui. pos. & l. ij. C. de acqui. pos. & ibi Bart. vnde & cum dicitur tradidit, l. pro tradito habuit, & hoc nisi res esset in cōspectu partium, 34

quia tūc illud verbum operaretur suam propriam significationem: nota tamen ꝙ in casibus in quibus nō acquiritur dominiū sine traditione est necessariū probare traditionem. in aliis vero apprehensione. vt no. glo. & Bar. l. Celsus. ff. de vsuca. & probato titulo & possessione nūquid præsumitur quòd facta fuit traditio. not. ibidem.

Item si non dominus & venditor cōstituat se nomine meo possidere, & hoc pēdente efficiatur dominus, possessio non quæritur sicut dominiū. vt no. l. tutor. §. siquis. ff. de suspe. tut. Si enim ille qui est dominus & possessor cōstituat se nomine alterius possidere per hoc & ex causa contra ambuli contractus transfertur dominiū & possessio. l. quod meo. in princi. ff. de aqui. pos. de rei ven. l. quædam mulier. extra de rest. spo. ca. cum venisset. 35

Itē per traditionē clauiū in conspectu domus vel horrei. vt. l. clauib⁹. ff. de cōtrahēda emp. & per traditionē * instrumēti acquisitiōis rei dona. vel vē. vt. l. j. C. de dona. 36

Itē maritus dicitur possidere rē dotalē ad causam vxoris, ita ꝙ ipse solus admittitur super possessorio, tā agēdo quàm defendēdo. De iure enim cēsetur esse dominus rei dotalis. vt. l. doce ancillā. C. de rei ven. immo & de consuetudine vxor dicitur esse in viri potestate si vir sit sui iuris: sed viro mortuo ipso facto vxor remanet saisita, & in possessione ipsius rei dotalis: nec est opus ꝙ mulier denuò apprehēdat possessionē, quod videtur esse cōtra tex. l. dotis actione. C. sol. mat. & potissime si dos fuerit ab ea constituta. no. Bar. l. Pōponius. §. in dote quoq;. ff. de acqui. pos. & Cy. l. assiduis. C. qui potest in pig ha. possessio enim ciuilis quē habet mulier in re dotali requiescit super illo naturali possessione q̄ est apud virū: sicut quando dns possidet per mediū coloni: quia nō perdit dns possessionē nisi expellatur colon⁹. l. peregre. §. qui b⁹. ff. de acqui. pos. vel nisi cōcurreret animus perdētis & anim⁹ acquirētis. vt dicit glo. l. j. §. non autem alij. ff. de vi & vi ar. 37

Item aduertendum quòd dominus directus non cadit à possessione * quam habet percipiendi certos annuos census seu redditus propter solam cessationem, nisi præcesserit cōtradictio: & ita propriè non est vera, sed quasi possessio quæ etiam dicitur saisina, quæ habet quàm plurimum 38

Per traditionē clauiū adde §. pe. ff. de acqui. re. do.

Per cessationē percipiendi annui reddit⁹, an cadat dom⁹ à quasi possessione.

rimum iuris. Et ideo per consuetudinē hæres dicitur saisitus, & possessor per apprehensionem de facto.

Item si ille qui est adiornatus appellat à cōmissario deputato ad exequendum casum nouitatis, nihilominus cōmissarius debet exqui quod sibi mandatur, & ipsum adiornare coram iudice processurum in causa ad modū opponentis, quia appellatio habet vim oppositionis tantum. 39

Item sciendum quòd ille qui cōqueritur tanquā turbatus in possessione sua potest venire via simplicis adiornamenti, in quo aduersarius suus mandabitur adiornari respōsurus in materia nouitatis, & similiter potest adiornari seruiens alterius domini, seu iurisdictionis, qui fecit turbam vel posuit impedimentum respōsurus, vt supra cum intentione quòd adducat: vel adiornet garandū suum responsurum similiter. & tunc ad requestā rei vel partis adiornatæ dabitur commissarius pro debato super loca affidendo sumptibus ipsius cōquerentis, & maximè si res de qua agitur sit minus bene declarata in adiornamento. 40

Item soror simul habitans cum fratre qui est dominus aerum hereditariarum patris vel matris, non acquirit sibi possessionē partis rerum prædictarū propter mutuam habitationem: quia de his videtur vti iure familiaritatis vel amicitiæ, nisi de contrario appareat idem de filio & matre, de viro & vxore, & nota. Barto. l. qui iure familiaritatis. ff. de acqui. pos. 41

Item aduertendum quòd cōductor ad longum [c] tempus forte posset intentare casum nouitatis, vt conseruetur in possessione vel quasi rei conductæ, vt vtatur & fruatur eo tempore durante. iuxta. l. j. in. §. quòd ait prætor. ff. de superfi. cum ibi nota. l. fina. ff. vti possid. Idem secundum quosdam etiam si ad modicum tempus, si dominus obligauit sibi bona sua ad tenendum locationem suam, &c. vel si vendiderit habitationem vel fructuum perceptionem ad certos annos, quia esset sibi ius quæsitum in re. vt not. Barto, in iuribus præalleg. &. l. contentio. §. qui maximos. ff. de publi. Et. l. si de fundo. C. locati. Et dicitur modicū & nō longū tēpus vsque ad decenniū: vt not. Bar. l. j. ff. si ger. vectigal: vel emph. pe. cle. j. de re. eccle. nō alie. & vide infra de locato vbi plenius dicitur. 42

c *Secūdum Ange. in. l. si quis ante. ff. de acqui. pos. C. longū tēpus dicitur x. anno. per l. j. & ij. C. de præscrip. long. tēp. & sic quid longum tempus locat alienare videtur. Reprobata gl. in verbo nō extitisse. l. codicillis. § ij. ff. de leg. ij. quæ nō est alibi secūdū eū. & tenet ꝙ qui prohibetur alienare, potest locare etiā vsq; ad centum annos. Sed modicū tempus est quod nō excedit nouem annos.*

Item pro sola detentione rei immobilis datur interdictum retinendæ possessionis, propterea cõductor, inquilinus, & colonus partiarius etiam ad modicum tempus virtute saluegardiæ, & ad conseruationem detentionis suæ possunt facere inhiberi illi à quo timent turbari vel impediri ne eos impediat, vel si impedimentũ fuerit iam appositum audientur petentes illud admoneri per viam adiornamenti, non tamen per casum nouitatis qui solum competit illi qui habet possessionẽ vel quasi. Et super hoc not. Cyn. l. male agitur. C. de præscrip. xxx. vel. xl. annorum. Et Bart. l. dotem. §. qui maximos. ff. de publicia. Ista enim nõ nuda detentio quæ capit vires ex causa præambuli contractus, facit quòd detentor vincit non detinentem interdicto retinendæ possessionis. l. j. in fine. ff. vti pos. l. j. §. si vi à me. &. §. dicitur &. l. colonus. ff. de vi & vi ar. &. l. fulcinius eo. titu. & ibi glos. facit. c. cum contingit de do. & contu. & ibi Inno. 43

Item datur violento non ab aduersario. l. j. §. fina. ff. vti pos. multo fortius detinenti. ar. l. seruus. ff. quod vi aut clam. facit. l. j. §. si tibi cum se. ff. de iti. actúque. pri. l. fina. C. de preto. pig. & quòd detur illi qui habet solam detentionem, not. l. aquilius regulus. ff. de dona. sufficit ergo q̃ possideat non vi, non clam, non precario ab aduersario, not. l. j. in prin. q. vti posset. quis dicatur possidere vi aut clam aut precario. no. Bar. di. l. j. §. ait prætor. vti poss. ff. Cy. C. de seruitu. 44

Item & nudus proprietarius auditur in materia nouitatis, si petat vt manuteneatur in pos. vel quasi ipsius proprietatis: & vt finito vsufru. ipse sit possessor realiter. & possit vti & frui: quia alias respectu tertij possidentis ipse forte caderet à sua possessione. Et in casu isto ciuilis possessio annexa dominio parit corporales effectus. & de hoc not. l. j. in prin. de acqui. pos. facit. l. si de fundo. ff. de vi & vi arma. &. l. j. §. deiicitur. eo. tit. l. j. vti pos. & ibi no. 45

Item eo ipso quòd emphiteota gulpiuit vel cessit rem domino, fit cõsolidatio vtilis dominij cum directo: & idẽ respectu pos. quia dominus efficitur possessor ipso facto, & potissime si factũ extiterit in iudicio ex vi rei iudi. ar. illorum quæ nota. §. fi. insti. de offi. iudi. 46

Item

Item contra illum qui agit in possessorio retinendę vel recuperãdæ possessionis non potest obiici iuramentũ, & potissime post anni lapsum. & merito: quia potuit de nouo acquirere possessionem, vt nota. ca. cum venissent. de insti. in glo. super verbo. adiurasse. in fi. glo. & ibi per Inno. & Hostien. & plenius per Hen. Si verò hoc fiat infra annum, & si constat de literis non auditur, nisi doceat de dispensatione iuramenti. & hoc verum nisi iuramentum fuerit violẽtum vel factum per metũ, &c. vt not. c. j. &. ij. de his quę vi metu vel cau. fi. & de hoc no. c. solicite. de resti. spolia. in glo. videtur tamen quòd vẽditor qui iurauit non venire contra. &c. & ad hoc obseruandum obligauit bona sua, vt constat per literas contractus, nõ debeat admitti etiã post annum, & super possessorio aduersus emptorem si dicat se non tradidisse possessionem rei venditæ, nisi prius habita dispensatione iuramenti: facit. l. ij. C. si aduersus venditionem. l. si verò. cum ibi notatis. de iu. iu. secus si proponat ex nouo titulo habuisse & recuperasse possessionẽ illius rei, & ita non vt venditor: sed tanquam extraneus. Eidem in aliis contractibus. 47

Item nota quòd possessio & dominium possunt transferri sub cõditione, vt. l. qui absenti. §. si quis possessionẽ, & ibi no. glo. & Bar. ff. de acqui. poss. & etiam ad tempus. l. ij. C. de dona. quæ sub modo. l. fi. C. de leg. & accipiens dominium & possessionẽ sub conditione non efficitur dominus vel etiam possessor, nisi impleta conditione, vt in iurib⁹ prædi. fa. l. dotis fructus. §. fi. ff. de iure do. & melius. c. olim. de resti. spo. & ibi no. & hoc forte infra annum: secus forte postea, vt glo. fi. c. ij. de resti. spo. 48

Item socius fundi communis virtute saluegardiæ potest se facere manuteneri in possessione partis suæ, & inhibere cõsocio ne ipsum impediat: non potest tamẽ sibi prohibere vsum vel expletum in eo fundo: quia non est dare partem &c. Et super hoc vide Bart. l. in prouinciali. §. j. & seq. ff. de no. ope. nuncia. 49

Itẽ & super interdicto recuperandæ possessionis, quod nominatur interdum simplicis saisinæ, est aduertendum, quòd illud competit illi qui habebat veram possessionem rei de qua agitur, sed causam possessionis perdidit à x. an- 50

nis citra quia lapso decennio expirat omne interdictum, & recurrendum est ad petitorium.

* *Hodie nõ licet vt supradictũ est.*

Item interdictũ recuperãdæ possessionis & petitoriũ * 51
possunt simul intentari, & in eodẽ processu successiue, tamen, vt prius agatur de possessione, vt habetur. c. pastoralis. de causa pos. & proprie. Secus verò in interdicto retinendæ, & hoc propter sequestrationẽ: vt dictum est, & propter incompatibilitatẽ, & repugnantiã, iuxta notata. l. si de vi. ff. de iudi. & l. naturaliter. §. nihil. ff. de acqui. pos. & ibi Bar. ad plenũ: debet tamẽ vtrunque simul expediri secundũ canones. vt no. gl. c. ij. quod incipit ad vltimũ. de causa pos. & proprieta. vide supra in titu. de petitorio.

Item eodẽ themate retento si actor obtineat in petito- 52
rio, & reus in pos. vel ecõtra petitoriũ attrahit ad se possessoriũ: quid autẽ fiet de expen. forte non compensabuntur, & super hoc vide Cy. l. incerti. C. de interdictis.

Item si aliquis in interdicto retinendæ pos. fuerit ma- 53
nutentus in possessione sua, alius non est audiendus volens postea agere in simplici saisina: quia hoc forte esset euellere pos. ab eo cui fuit per absentiam adiudicatã. & pro hoc fa. c. licet, de proba. cum ibi no.

Item sciendum quòd in vtroque interdicto, scilicet re- 54
tinendæ & recuperandæ possessionis est locus præuẽtioni, nec debet causa remitti coram iudice inferiori, dato quòd reus sit subditus ei vel res sita in iurisdictione sua, quinimmo si quis experiatur tam ĩ causa simplicis saisinæ quàm super proprietate eodem contextu, etiam causa debet remanere coram domino seneschalo ex priuilegio simplicis saisinæ, quia casus priuilegiatus trahit ad se casum non priuilegiatum, ne diuidatur continentia causæ ar. l. ff. si cui. §. fina. de accu. l. si communem fundum. ff. quemadmodũ seruitus admit. l. quæritur. cum suis concordantiis. ff. de sta. ho. l. nulli. C. de iud.

Item si res sequestrata est tẽpore peritura, iudex potest 55
ordinare quòd res vendatur, partibus auditis & vocatis, sequester autem de se non posset hoc facere, quanuis periculum spectet ad ipsum: & idem in creditore, inchoata executione. & c. l. prætor ait. §. ait prætor. ff. de bonis auctoo. iudi. pos. l. si magistratus. ff. de priuilegiis cre. l. inter-

esse.

esse. ff. de acquiren. possess. & ibi Barto.

Item est differentia si dicatur in literis constituens se 56
precario nomine emptoris possidere, vel si dicatur constituẽs se nomine emptoris possidere: iuxta. l. quòd meo. in princip. de acquiren. possess. quia in primo casu constituens naturaliter possidet: vt. l. iiij. §. econtrario. ff. de acquiren possess. In secundo verò casu non possidet, vt dicta. l. quod meo in prin. Si verò vtrunque ponatur in literis vt solet fieri. venditor nullam retinet possessionẽ: vt. l. solum. § fi. ff. de vsuca. Et faciunt ea quæ no. Bar. l. si quis ante. ff. de acqui. pos. Et cũ dicitur constituens se precario nomine emptoris possidere, hoc est ad vtilitatẽ emptoris possidere, & similis expositio est. C. de his quib°. vt indig. l. sororẽ. & idem si vẽditor cõducat rẽ venditã ab emptore ad modicũ tẽpus: vt dicit Bar. l. ĩterdũ. ff. de acqui. pos.

Item inuestitura quæ fit per venditionem in manu no- 57
tarij, per traditionem palmæ: aut aliàs, & eius receptio facta per emptorem modicum, videlicet operatur tamen illud quòd etiam si nõ fuerit dictum vel scriptum: emptor sua auctoritate potest adipisci possessionem rei venditæ. quia aliàs reputatur prædo. vt. in. l. si ex stipulatione. ff. de acquir. pos. no. Inno. in. c. ij. de consuetu.

Item per stylum parlamenti si commissarius vel iudex 58
omiserit sequestrare rem contentiosam, vt lite cõtestata reus petat, vt sequestratio fiat, nõ audietur, sed curret suo marte. Et idem est & multo magis de actore, quia lis imputanda est parti, & c. secus forte in curia ista. Et idem dicendum est de prouisione & recedentia.

Item si adiornatus corã cõmissario in casu nouitatis, di- 59
cat se habere possessionẽ rei de qua agitur, & ideo se opponat, in parlamento non audietur ad proponendas exceptiones declinatorias vel dilatorias: idem si petat congedium ex vna causa, quia non poterit postea ex alia, & sic de aliis conclusionibus: secus si se opponat simpliciter, vel ad omnes fines, vt fit communiter, quod est tutius.

Item litera quærimonię in casu nouitatis debet exequi 60
super re de cuius possessione est cõtrouersia inter partes, vel sup vna pro omnib°, si hoc cõtineatur in literis prædictis, aliàs reo requirẽte accedendum esset per singulares,

Item si in possessorio retinēdæ vnus probat de decem annis, & alius de duobus annis vltimo elapsis, iste debet obtinere, & maximè si est reus. & de hoc no. spe. in tit. de peti. & possess. §. j. ver. quid si fundum. cum ibi no. 61

Item an laicus spoliatus possessione decimę possit petere restitutionem: nota. c. ad decimas. de restit. spol. lib. vj. c. causam. de præscrip. 62

Item si quis vendit res plures & singulares, & concesserit vt emptor propria auctoritate possit pos. apprehendere: nunquid sufficit emptori quòd nāsciscatur possessionem vnius, vt omniū efficiatur dominus & possessor, fortè sit respectu venditoris, sed non extranei: vt not. glo. & Bar. l. iij. in prin. ff. de acqui. poss. Sed quid de vēditione rei quæ habet sub se plures singularitates vt castrum cum pertinentiis, sufficit emptori intrare possessionem castri. ar. l. Gaius. §. ij. de le. ij. l. prædiis. l. patronus de le. iij. not. Inno. c. ex literis. de resti. spo. Idem de ecclesia & hæreditate: secus si vēdita fuerit iustitia alta, media, & bassa, quia per vsum vnius non acquiritur possessio alterius contra extraneum: facit in ar. l. si stillicidij. §. fina. ff. quemadmodum ser. amit. l. j. §. si quis interdicto. ff. de iti. actúque priua. c. dilectus. de capel. mona. in casu enim prælibato cōsideranda est causa actus, & agentis voluntas: nam per vnicum actum quando causa & etiam intentio est vniuersalis illud amplectitur omnia particularia & singularia. ar. l. gerit. & l. pro hærede. ff. de acqui. hæredi. & not. Inno. c. in literis. &. c. ex parte. de resti. spo. c. dilectus. de capel. mo. Bar. l. iij. in prin. ff. de acqui. possess. l. prædia. &. l. patronus. ff. de lega. iij. 63

Item dominus feudi si adeptus est rem feudalem, & eā tenuit & fructus percepit per plures annos, sibi tamē non acquirit possessionē nec dominium. arg. l. si duo. §. creditoris. ff. vti. possess. facit. l. ij. §. vacua. ff. de actio. empti. 64

Itē an & quomodo possideat ille qui est in aliena potestate. no. Bar. l. possessio. §. qui in aliena. ff. de acquir. pos. quid de mona. no. ibidē. &. l. qui vniuersas. §. fi. eo. titu. 65

Item si dominus iusticiarius fecerit inhibere subditis suis ne soluant censum mihi debitū contra eū possum intētare casum nouitatis, & similiter cōtra iudicē, seruiētem & hoc 66

& hoc nisi essem sibi subditus, vt dictum est suprà. not. Spec. in tit. de re spo. §. ij. ver. sed quomodo. & not. per Ioan. Fab. insti. de interdic. §. retinendæ.

67 Item notą quòd rei immobilis animo non retinetur possessio. vt l. j. §. nerua filius. in. l. rem mobilem. & l. sed etiam. ff. de acqui. pos. secus in iuribus incorporalibus, vt not. Barto. l. iusto in. §. non mutat. in fi. ff. de vsucap. not. Innoc. cap. de quarta. de præscrip.

68 Item interdicto recuperandæ pos. habet locum regula dolo. petit &c. & etiam in interdicto retinendæ, si in promptu cōstet, vel possit constare de iure proprietatis. vt not. Cy. in l. incerti. C. de interd. l. quanuis. C. de edic. diui. à tol. de causa poss. & pro. c. cum dilectus. no. Dy. in cap. qui ad agendum. de re. iur. lib. vj. not. gl. c. literas. de resti. spol. super verbo offeratur incontinenti. not. etiam cōtrarium per Ia. l. incerti iuris. C. de interdic. & plenius per Henri. cap. cum veniissent extra. de instit. Nota

69 Item si duo contendant de possessione rei immobilis, & facta sequestratione si vnus ipsorum de licentia prinpis donauit rē de qua agitur alteri retento vsu. &c. Nunquid donatarius dicatur saisitus & possessor rei prædictæ: saltem mortuo donatore videtur quòd sic, quia succedit in locum donatoris, & in eum transit instantia. videtur quòd non, quia quanuis dominium sit translatum non tamen possessio quæ est cōtentiosa, & in manu principis. Prętera pendente lite, partes non possidēt, licet sit vna vel altera in possessione. iuxta not. per glos. l. ij. §. vacua. ff. de ac. emp. & l. iij. §. fi. ff. de acqui. pos. Videtur dicendum quòd donatarius subrogabitur in processu loco donatoris habitu & effectu etiam quo ad recedentiam, & prouisionem si adiudicata fuisset: & si sententia fuerit lata pro donatario extra vi sententię, & ex causa præambuli contractus sibi esset possessio quæsita, & dominium ex vi cōtractus ar. § fi. insti. de offi. iud. Et de hoc expresse no. Ioan. Fab. in tit. de prohibita sequestratione.

70 Item executor casus nouitatis potest destruere & demolire ædificium inchoatum vel perfectum si sit modici valoris & præiudicij. aliàs secus, sed tantum aliquid de ædificio per modum figuræ: iuxta not l. j. in princi. ff. de

no.ope.nuncia.facit.l.fi.ff.ne quid in loco pu.l prætor ar.§.j &.ij ff.de no.ope.nuncia.

Item si fuero & fui in possessione vel quasi ducendi 71
aquam fluminis vel riui in fundum meum, ego possum alij prohibere ne me impediat, & aquæ cursum euertat: vt not.l.j §.sicut autem.ff.de aqua plu. arcen.l.quo minus.ff.de flu. & ne quid &c. & Cyn.l. si manifeste.C. de seruit.

Item si habeat molendinum in flumen, & si alius vult 72
in flumine ædificare molendinum nouum quod affert mihi præiudicium vel damnum, an possum prohibere. Cy. & glo.in.l.si manifeste.C.de serui. Bart.l.quominus. ff.de flu.& ne quid in flu.pub.

Item duo si volunt ædificare duo molendina, vel for- 73
te vnum, an concursu se impediant.

Item si quid volo construere paisseriam vel aquæ du- 74
ctum ad molendinum in superiori parte fluminis vel riui,an possim recollectum aquæ facere inuito illo qui habet molendinum inferius.

Item si flumen mutet alueum suum, nunquid ille per- 75
dit ius sibi quęsitũ.no.totũ in.d.l.quominus.ff.de flumi.

Summæ eorum quæ notantur in titul.de Assecuramento.

1 *Assecuramentum petens quid iurare debet.*
Assecuramentum datur propter solas minas, eod.Num.
2 *Personæ quibuscunque rebus precioſiores, eod.Num.*
Assecuramenti species, & quibus personis securitas est seruanda.
3 *In assecuramenti causa non admittitur procurator.*
4 *Assecuramentum frangens qualiter puniatur.*
Assecuramento occiso præsumptio est contra assecuntem.
5 *Assecuramentum si clericus frangat qualiter, & per quem puniatur.*

1 PEtens assecuramentum primo debet iurare quòd ipse verisimiliter dubitat offendi ab aduersario,& sibi adhærentibus, & demum probare vulnera vel verbera atrocia : vel saltem quòd sibi minatus est de recenti inferre damnum in personam vel in bonis, & atroces minæ sufficiunt, potissime si eum aggressus est, & considerata qualitate personarum si aggressor vel qui minas intulit sit peruersæ conditionis & consuetus talia facere, & si est fortis & potens inferre alteri nocumentum,&c. iuxta notata.l.vnica.C.si quis impe.male.iuxta not.l.denunciamus.C.de his qui ad ecclesiam confug.l. capitalium.§.ad statuas.ff.de pœnis. not.glos.in au. de mandatis principum.§.sed neque. col.ij. Nam si datur securitas pro rebus, fortiori ratione pro personis, quæ sunt quibuscunque rebus præferendæ.minæ nanque sæpe inducunt iustum metum secundum qualitatem comminantis, & verborum significationem. vt not.l.famosi. §.j.ad.l.Iul.maiest. glo.in.l.metum.C.quòd metus causa,iurare non debet. vt in illo qui vult nunciare nouum opus ne vexetur suus aduersarius, vt.l. pupillo.§. qui opus nouum.ff.de no.ope.nuncia.

2 Item quot sunt species assecuramenti,& quomodo securitas est seruanda venientibus ad iudicium, ad forum, & ad nundinas.not.l.j.ff.ad.l.Iul.ma. & in auth.habita. C.ne filius pro patre.

3 Item in causa assecuramenti partes tenentur comparere personaliter, nec admittuntur per procuratorem, nisi accedat consensus partium. idem in causa appellationis saltẽ emanata à diffinitiua : secus forte si ab interlocutoria quæ non tangit negocium principale. iuxta.l. j.ff.an per alium.cap.appel. & ita demum. &.l.inuisus. C.de procura.cap.super his.in fi.de accusa.admittitur tamen sine dubio. procurator ad præsentandum & exoniandum : quia istud est allegare causas absentiæ.iuxta.l. seruum.§. publice.ff. de procurat. &.l.penul.§. ad crimen.ff.de pu.iudi.

4 Item si ille qui fuerit assecuratus fuerit occisus, vel le-

taliter vulneratus saltem vsque ad membri mutilationē, & constet quòd hoc fecit aut fieri procurauit pars aduersa, pœna est capitalis aut vltimi supplicij. ar.l.familia.§. sunt quædam.ff.de extra ordi.crimi. In simplici autē verberatione, aut excessu, fortè casus non esset ita rigide puniendus. Pro istis faciunt notata.Ioan.Fabr.l.denunciamus supra alleg. Sed si non valeat istud probari præsumitur aduersus partem nisi ipsa possit probare contrarium, saltem per indicia satis apparentia. Et potissime hoc præsumitur propter personæ qualitatem, ac temporum & loci proximitatem. *

* De hac re vide Stephanum Aufr. in decis. Tolos. quæst. 439.

§ Item super hoc est aduertendum quòd si conuictus de assecuramento brisato sit clericus vxoratus qui debeat gaudere priuilegio clericali non punitur pœna corporali per iudicem laicum: sed alia pœna. vt not.tit.de pœnis.talis nempe clericus tenetur respondere in causa assecuramenti coram iudice prædicto. Secus verò in clerico soluto qui potest declinare forum eius, non tamen quòd ibi cōcludatur criminaliter vel ad pœnam sanguinis, & hoc casu clericus vxoratus potest similiter declinare forum, quia in hoc non est suæ iurisdictionis. pro hoc.c.vnico de cle. coniug.lib.vj.

Summæ eorum quæ notantur in titul. de Vsufructu.

1 *Vsumfructum habens in nemore quid in eo facere potest.*
2 *Vsufructuarius quam cautionem præstare teneatur.*
3 *Vsufructuarius tenetur facere impensas quotidianas & ordinarias.*
4 *Beneficiatus transmittit fructus beneficii collectos ad hæredes.*
5 *Pater authorisando filium an videatur renunciasse vsufructuem habet in bonis aduentitiis filij.*
6 *Colonus partiarius ad quid cogi possit.*
7 *Vsufructus retentio operatur translationem domini & possessionis in donatarium.*
8 *Vsufructus stipulatio pro se & hæredibus suis quid operatur.*
9 *Vsufructus vel vsus concessio in nemore pro depascendis animalibus*

libus, quomodo intelligatur.
10 *Hæres an & quando restituere teneatur fructus rei legatæ.*
11 *Vsumfructum pater in quibus bonis filij habeat.*
12 *Vsufructus quanto tempore quæratur, vel amittatur. Vsufructus an per ingressum monasterij amittatur.*
13 *Maritus debet restituere hæredibus vxoris fructus quos*
14 *percepit ex rebus parafarnalibus & aduentitiis.*
15 *In petitorio succumbens quos fructus debeat restituere.*
16 *Vsufructuariam & doueriam vxorem maritus si relinquit, quid importent ista verba.*
17 *Fructus percepti tempore processus quando agitur reali actione, qualiter restituantur.*
18 *Libelli conclusio in actione reali.*
19 *Vsumfructum quibus casibus pater habeat in bonis filij, aut non.*
20 *Vsufructus non quæritur patri in his casibus, in quibus filium emancipare cogitur.*

De vsufructu.

1 HAbens vsumfruc.in nemore, potest eo vti ad depascendum vel ędificandum, sed non ad cōburendum, nisi esset sylua cædua. vt.l.arboribus.ff.de vsufructu.l.ligni.de leg.iij.& no.Pet.& Cy. in auth.si quas ruinas.C. de sacrosan. eccles.

2 Item vsufructuarius tenetur præstare cautionem: scilicet de vtendo & fruendo arbitrio boni viri, & salua rerū substantia, & etiam de restituendo rem finito vsufru. vt l.j.in prin. & §.hæc stipulatio.ff.vsufru.quemadmodum cau.fallit in aliquibus casibus quos not.in glos.cap.fi. de pig. & si non potest satisdare, non sufficit iuramentum, immo non debet habere vsumfructum, vt no.c.fi. alleg.

3 Item ille qui habet vsumfructum, tenetur iurare subire impensas modicas, & quotidianas, seu ordinarias refectione rei. aliàs autem nō. vt no.l.damni.§.ei cuius vsufru.ff.de dam.infec.l.hactenus.ff.de vsufr.l.eū.C.eo.ti.

Item si canonicus decedat fructibus beneficij collectis 4
illos transmittit ad hæredes: vt dicũt plures. Et super hoc
not. glos. & Barto. l. j. C. de anno. lib. xj. l. defuncta. ff. de
vsufru. & l. diuortio. ff. solut. matri. & in cap. præsenti. de
offi. ordi. lib. vj.

Item clarũ est quòd in bonis aduentitiis filij non eman 5
cipati pater habet vsufr. modo si pater auctorizauerit fi-
lium, & hoc absque præiudicio, an videatur iuri sibi com
petenti renunciasse: dicunt plures quòd sic de consuetu-
dine, sed forte secus de iure: quia & emãcipando retinet
pater vsufr. nisi expresse renunciauerit: vt. l. cum oportet.
§. cum autem. C. de bo. quæ lib. per. l. fi. C. de eman. cap.
quod autem. de iure patro. glo. c. cum dilectus. de donat.

Item colonus partiarius qui tenetur soluere certã par- 6
tem fructuum per modum cotæ: potest cõpelli per iudi-
cem, aut deserere rem domino, aut eã debito modo ex-
collere: vt not. glos. l. si vsufru. ff. vsufr. quẽadmodum ca.
fa. l. cum fructuarius. cum. l. sequen. ff. de vsufru. secus in
emphiteota nisi verisimiliter dubitetur, quòd efficiatur
non soluendo: & secus in illo qui possidet fundum deci-
mabilẽ. Et hoc forte nisi habet causam ab eo cui decima
debetur, & ad hoc reperiatur expresse obligatus.

Item per retentionem vsufr. transfertur dominium, & 7
possessio ciuilis in donatariũ, fructuarius enim non pos-
sidet naturaliter rem ipsam, sed ius vtendi fruendi ipse
possidet ciuiliter & naturaliter: vt not. Bar. l. naturaliter.
in prin. ff. de acqui. poss.

Item si fuerim stipulatus vsufruc. pro me & hæredibus 8
meis intelligitur de primis hęredibus, ne proprietas sit &
remaneat inutilis. l. antiquitas. C. de vsufru. & l. ex facto.
§. fi. ff. ad Trebel. attamen persona hæredis est alius vsu-
fru. l. stipulatio ista. §. fi quis ita ff. de verb. oblig. Hinc est
quòd maritus qui possidet rem dotalem cõstante matri-
monio vxore mortua quæ sibi debet vsum. si superuixe-
rit, non potest dici saisitus: sed opus est noua traditione
per manum hæredis, qui est saisitus ex vim cõsuetudinis.

Item si quis concedat alteri vsufr. in nemore pro depa 9
scendis animalibus suis, intelligitur de his quæ sunt ad
vsum suum necessaria: non autem de venalibus, id est de
illis

illis quæ emit ad vendendum, & multominus de his quæ
conducit, vel quæ accepit ad crementum. Et pro hoc fa-
cit. l. cum suæ ancillæ. cum. l. seq & princi. l. seq. ff. de leg.
iij. l. seruos autem suos. §. cum qui. eo. tit. fac. l. vniuersi. l.
omni. C. de vectiga. & commi. l. plenum. §. equitij. ff. de
vsu. & ha. l. si vsufru. legatus. ff. de vsufr. legat. Et ista sunt
vera nisi ille esset negociator & consuetus vendere præ-
dicta animalia: quia tunc esset intelligẽdum de omnibus
sac. l. quæsitum. §. si fundus. & l. seq. ff. de fi. instr. Et ideo
fit differẽtia de sylua cædua: vt no. in authen. si quas rui-
nas. C. de sacrosan. & l. ligni. de le. iij. & de vsufr. l. arbo-
ribus. l. meuia. §. vxore. de annu. leg. l. ꝙ vir. ff. de oper. li.

10 Item quando hæres teneatur restituere legatario fru-
ctus rei legatæ. not. l. in legatis. C. de vsu. leg.

11 Item notandum quòd pater habet vsufru. in bonis filij
in potestate sua constituti, clarum est excepto peculio
Castrensi, &c. vt nota. l. j. C. de bonis mater. l. cum opor-
tet. §. j. C. de bonis quæ libe. Et etiam filio mortuo sine li
beris vsufru. remanet penes eum ipso viuente: vt. l. fi. §. si
vero. C. ad Tertulianum. In bonis autem filij emancipa-
ti, & quæ habebat pro tempore emancipationis vsufru-
ctus remanet apud patrem nisi ei renunciauerit, vt solet
fieri & inseri in literis emancipationis: vt. l. de emãcipa-
tis. C. de suis & legiti. hæred. quæ corrigit. le. cum opor-
tet. §. cum autem. In bonis vero aduẽtitiis, & post eman-
cipationem quæsitis patri non quęritur vsufructus, exce-
ptis bonis maternis in quibus pater habet plenum vsum-
fructum: vt in. d. l. de emancipatis nisi fuerit renunciatũ:
vt supra iuri præalleg.

12 Item quanto tempore acquiratur & amittatur vsufru-
ctus. not. l. corruptionem. C. de vsufructu.

13 Item si ille qui habet vsufru. intrauit monasteriũ, nun-
quid extinguitur ius vsufruct. Et vtrum saltem per mor-
tem eius. de hoc not. in authenti. ingressi. C. de sac. san.
eccles.

14 Itẽ vir debet restituere hæredibus vxoris fructus quos
percepit ex rebus parafernalibus & aduentitiis, saltem
naturalibus: vt not. l. fi. C. de pac. conuen. l. penu. in prin.
ff. ad. l. fal.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І.І. МЕЧНИКОВА

Ité quos fructus teneatur restituere possessor qui succubuit in petitorio. no. l. sequitur. §. fructus. ff. de vsucap. & Cyn. in. l. certum. C. de rei ven. & sufficit petere restitutionem fructuũ quos ipse possessor percepit, aut alius diligentior percipere potuisset durante tempore occupationis, vel lite pẽdente, &c. nec est necesse fructus annuos ęstimare in pecunia pro singulis annis. Secus autem de iure. vt not. l. cum propria. C. si quis alteri vel sib. & c. melius. l. iij. C. de senten. quæ sine certa quantitate, &c. 15

Item si testator relinquat vxorem dominam, & vsufructuariam, quid importent verba ista. glos. tangit, & Cy. l. vna. & authen. ibi posita. C. si secũdo nup. mul. cui mar. vsu. relin. dicitur communiter quòd propterea vxor non erit domina bonorum defuncti, sed voluit testator ipsam habere quandam præeminentiam, vel auctoritatẽ & dominationem in fructibus, emolumentis bonorum omnium: & potissime existentibus liberis, quos aliàs frustra instituisset. & idem Bart. l. Titia. ff. de leg. ij. not. Spec. & Io. in additio. qui filij sunt legitimi. §. in hoc tit. ver. quid si quis ita dixit. 16

Fructꝰ percepti tẽpore processus in reali ac. qualiter restituantur.

Item si agitur rei vend. & petatur accessorie vel principaliter restitutio fructuum pro tempore præterito, vel si agatur pro censu & annua præstatione, & petat reũ condemnari ad solutionem, &c. pro tempore prẽterito, & in futurum, processus forte durabit per decẽ annos, Quid fiet de fructibus, aut censu, seu redditu illorum decẽ annorum? Et dicunt quidam quòd non veniẽt in condemnationem, quia de his non agebatur, & sententia debet esse conformis libello. Alij dicunt cõtra, & quòd veniũt officio iudicis. arg. l. ædiles. §. item sciendum. ff. de ædil. edicto. Et ideo ad tollendum dubium bonum est vt dicatur sic, peto reum condemnari ad restitutionem & solutionem, &c. tot pro annis iam elapsis, & pro tempore ex nunc futuro: vel per alia verba similia. Et tunc in condemnatione iudex debet dicere, condemnamus, &c. ad soluẽdum, &c. de annis in petitione contentis, vt declaret annos illos, & melius faciet. Et de his etiam qui cursum habuerunt pendente processu, & in futurum, &c. 17

Ea ratione cauti aduocati concludunt sic in actione 18 reali

reali, *qu'il soit condamné a rendre les fruictz qui sont escheuz depuis le temps de l'occupation: ou qui sont escheuz durant le temps, & escherront pendant le proces.* Faciunt ad hoc valde bene notata per Ioan. Fab. instit. de actio. §. præiudiciales.

Multis casibus pater nõ habet vsũf. in bonis filij.

19 Item sunt dare casus plures in quibus patri non quæritur nec competit vsufructus in bonis filij non emancipati, quos recitat glos. in authen. Idem est in his super. l. cum non solum. C. de bo. quæ li. Et sunt dare duos casus in quibus habet vsumfructũ in bonis emãcipati, & alium vbi filio mortuo patri remanęt vsufruc. quos tetigi superius in hoc titulo.

20 Item aduertendum quòd notarij in literis emancipationis, & quando pater facit donationem filio, cõsueuerunt inserere hæc verba, in præmium emancipationis. quod est absurdum dicere: quia secũdum verum sensum & intellectũ verba illa referũtur ad vsumfr. vel dimidiam vsuf. quæ remanet patri loco præmij, qui gratis & sua liberalitate emancipando, facit liberos sui iuris, quod cedit in commodum & honorem liberorũ. vt. l. cum oportet. §. cum autem. qui §. est pe. C. de bo. quæ li. Ex quo sequitur quòd in casibus in quibus pater cõpellitur filium emancipare, nullus sibi remanet nec quæritur vsufru.

Summæ eorum quæ notantur in titulo de dote & matrimonio.

1 *Dotalia censentur esse omnia bona mulieris.*
2 *Dos profectitia quæ.*
3 *Sponsalia qui contrahit, non potest alteri nubere, nisi post biennium.*
4 *Dotalis rei fructus maritus facit suos.*
5 *Dotis nomine maritus qui se in plus obligauit quàm acceperit, tenetur.*
6 *Maritus si superuiuat vxori, quid lucretur secundũ consuetudinem Aruerniæ, & quid mulier. nu. 7.*
Contractus censetur esse factus secundum loci consuetudinem, eodem nu. 6.

8 *Dotem & lucrum dotis, an perdat adultera mulier.*
9 *Dotem vtrum pater teneatur constituere filiæ nubenti eo inscio.*
10 *Dotare filiam an pater rursus teneretur.*
11 *Dotalem rem maritus & vxor alienare non possunt nisi vxor fuerit recompensata.*
12 *Dos quibus casibus etiam sine recompensatione potest alienari.*
13 *Dos an possit obligari per maritum.*
14 *Maritus pro delicto vxoris non tenetur soluere emendam.*
15 *Dotem frater sorori constituens, de quibus bonis constituere videtur.*
Et quæ in extraneo. eodem nu.
16 *Dotem tutor constituens eam donare non præsumitur.*
17 *Dotis pro restitutione an sponsa sicut & vxor habeat tacitam hypothecam.*
18 *Dotis constitutio an dicatur titulus lucrativus respectu mariti & vxoris.*
19 *Dotalem rem quis vendicat.*
20 *Dotem si pater & filius confiteantur se recepisse, an filius habebit dotem præcipuam.*
21 *Dotem si filius recepit de consensu patris, an pater ad eius restitutionem teneatur.*
22 *Dotem in re immobili minor an possit constituere sine decreto.*
Et an dotem recipiẽdo potest se obligare ad restitutionem eodem Nu.
23 *De dote lucranda cum agitur cuius loci consuetudo, & quod tempus attendatur.*
24 *Dos si constante matrimonio præscribatur, tenetur maritus vel hæredes eius.*
25 *Dos eiusdẽ bonitatis, qualitatis, & generis est restituẽda.*
26 *Dotalis fundus mortua vxore an remaneat penes maritũ.*
27 *Dotem si repetat mulier, hæredes mariti non possunt deducere expensis factas in eius exactione.*
28 *Dos per patrem assignata filiæ non vxoratæ debet deduci, vt æs alienum.*
29 *Dotis solutioni terminus adiectus censetur in eius exactione repetitus.*

30 *Dotem constituens pater in annuo reditu debet soluere arrerragia à die celebrati matrimonij, & quid in fratre promittente.*
31 *Dos profectitia cui restituenda.*
32 *Dotis nomine pater certã summam, si promittat, an statim eo mortuo peti potest, an verò cum filia nubet.*
33 *Matrimoniũ à iure prohibitum cõtrahentiũ quæ sit pœna.*
34 *Dotem an mulier repetere possit marito bannito.*
35 *Mulier an teneatur sequi virũ bannitũ vel excõmunicatũ.*
36 *Pater si male versetur in bonis filiorum quæ illis per mortem matris obuenerunt quomodo prouideatur.*
37 *Vxor & sponsa de consuetudine sunt in potestate mariti & sponsi.*
Matrimonio cõtracto an filius remanerit i patris potestate.
38 *Matrimonium si minor contrahat & in eo perseuerauerit vsque ad perfectam ætatem confirmatur.*
Quid de obligatione pro dotis restitutiõe et eius augmẽto.
39 *Dotali de re permutatio an valeat inter virũ & vxorem.*
40 *Dotare filiam mater tenetur si pater & filia sint inopes.*

De dote & matrimonio.

PRimo est aduertendum, quòd omnia bona mulieris vxoratę cẽsetur esse dotalia, & in dotem constituta nisi constet illa esse aduenticia vel paraphernalia: vt quia fuerunt retenta tẽpore matrimonij. Et super hoc vide glo l mulier bona. circa prin. ff. de iu. do. quod videtur esse contra. l. j. C. de do. promis. attamen. in casu prædicto si mulieri competit restitutio, vel promissio do. & constet per literas, maritus nõ auditur si veniat via exe cutionis, quia oportet quòd constet de iure cesso, quòd non potest fingi nec subintelligi ex vi consuetudinis fac. in ar. l. vnica. in prin. C. de rei vxo. ac. Et ideo necesse est. quòd veniat via actionis nisi ostendat literas matrimonij per quas apparet ꝙ istud in speciali vel generali fuit sibi constitutum in dotem.

2 Item quando dos dicatur profectitia. not. in. l. vnica. §. accedit. in. j. op. C. de rei vxo. ac.

Item qui contrahit ſponſalia, non poteſt alteri nubere, 3
niſi poſt biennium : vt nota.l.j. &.l. ſi is qui.C. de ſpon.
l.ij.ff. eo.titu.

Item maritus rei dotalis facit fructus ſuos, & hoc pro 4
oneribus matrimonij. vt.l.pro oneribus.C. de iur. do.&
quo ad fructus anni illius in quo ſolutum eſt matrimo-
nium, debet inſpici tẽpus cõtracti matrimonij: quia emo-
lumentum debetur habita relatione ad onus: vt.l.diuor-
tio.&.l.diuiſione.ff.ſo.ma. Secus vbi emolumentum de-
betur ſimpliciter, vt.l.à nobis.ff.de annu.le.l.defunctã.ff.
de vſufru.de iſtis omnibus no.glo.& Cy.§.cúmque ex ſti
pulatu.l.vnica.C.de rei vxo. act.

Item ſæpe ignobiles cõtrahentes matrimoniũ cum mu 5
lieribus quę ſunt de nobili proſapia, cõfitentur ſe plus re-
cepiſſe in dotẽ quàm fecerint, obligantes ſe ad dotis reſti
tutionem. Et valet talis obligatio, quia eſt veriſimile quòd
mulier & eius parentes nõ erant aliàs contracturi ipſum
matrimoniũ. Et hoc tenet Bart.l. ſi à diuortio.ff.de verb.
obli. licet glo.ſit in oppoſitũ.l.ſi voluntate a. C.de do.
promiſ. Et vir etiã videtur hoc donaſſe mulieri, vt.l.etiã. 6
&.l.& ſi de tua pecunia.C.de do.inter virum & vxorem.

Item de cõſuetudine Aruerniæ vir ſuperuiuẽs vxori, lu
cratur lectum & rampas, id eſt tunicas nuptiales, vnà cum
iocalibus: ſed pro his tenetur ſoluere impenſam funerum
ipſius defunctæ.& pro hoc facit.l.celſus.cũ.l.ſeq.ff.de re.
& ſump.fune.& vlterius ſi vxor deceſſerit ſine liberis, lu-
cratur etiam medietatem dotis quæ conſiſtit in denariis:
& hoc niſi aliud fuerit conuentum.in pluribus verò locis
patriæ Aruerniæ hæc omnia lucratur vir ſuperuiuens da-
to ꝙ ſuperſint liberi, ſi contingat ipſos decedere in ætate
pupillari : quæ quidem conſuetudo debet ſeruari ſi ni-
hil ſuper hoc fuerit conuentum: quia contractus cenſetur
eſſe factus ſecundum loci cõſuetudinem, vt not. Barto.l.
ſi prius.§.plancius.ff.de aquâ plu.ar.

Item in caſu cõtrario ſi vir præmoriatur, vxor lucratur 7
lectum & rampas nuptiales, cum peioramentis, ita quòd
hæredes viri tenentur ſibi ad peioramenta, necnon & io-
calia, & abſque quòd vxor teneatur ſubire onus impenſa-
rum funeris in totum vel in partem. nullũ autem aliud lu-
cru m

a *Et vide Cyn. ibi, & vtrum illud poſſit procedere in matrimonio aliarũ mulierũ. Et vtrũ in alijs contractib° illud habeat locũ, plenius vide per ipſũ Cy.*

Cõtractus cẽſetur eſſe celebratus ſecundũ cõſuetudinem patriæ in qua fit.

crum ſeu dotis augmentũ mulier reportabit, niſi aliud fue
rit cõuentum: fiet tamen ei reſtitutio dotis ſuæ ſine dimi
nutione, quando apparet quòd dos erat ſoluenda, quia ſi
ob culpam viri vel aliàs termini ſolutionis dotis fuerint
prorogati, illud non debet imputari vxori, ſed viro. vt ſu-
pra dictum eſt in princip.§.not. Barto.l.in his.§.j.ff. ſo-
lu.matri.de iure vero veſtes precioſæ & feſtiuæ & orna-
menta ſpecioſa ſpectant ad hæredes viri. vt.l. mortis ſuæ
cauſa.in prin.ff.de dona.& glo.l.ſi vſufru.§.fi.ff.ad.l.fal.
l.ornamentorum.ff. de auro & argento le. & de leg.iij.l.
hoc legatum.cum.l.ſeq.

8 Item & hæc ſunt vera, niſi caſus mortis euenerit dolo
vel culpa viri, vel vxoris ſuperuiuentis, quia aliàs ceſſat lu
b crum & augmentum dotis, vt.l.ſi ab hoſt.§.ſi vir b. ff.ſo.
ma.& ibi gloſ.not.facit.l.iij.ff. de his qui. vt indig. Et ea
quæ no.per Cy.l.conſenſu.C.de repu. Sed an mulier ad-
c ultera perdet dotem c & lucrum dotis ? quidam tenent
ꝙ non, niſi fuerit à marito repulſa & conuicta de crimi-
ne. Et pro hoc vide quæ no.ĩ.l.diuus.ĩ prin.ff.ad Sylleia.
c.plerunque.de do.inter virum & vxo.& forte etiã ſi fuit
dolo aut culpa vxoris, quia intelligitur de morte natura-
li & naturaliter contingente iuxta notata.l.gallus. circa
princi.ff.de li.& po.l.cum pater.§.hæreditatem.ff. de le.
ii.l.ex facto.§.auctoritate.ff.ad trebel.l. ſed ſi mors.§.ſi.
ff.de dona.inter virum & vxorem.

9 Item ſi filia contraxerit matrimonium d ſine ſe itu pa-
d tris, pater non tenetur illi dotẽ cõſtituere. Et hoc forte
niſi ipſa exceſſerit.xxv.annum, ar.auth.ſed ſi poſt.xxv C.
de inoffi.teſta. Et hanc materiam tractat Barto.l. obliga-

b *Et ibi Bar. & Ang. in caſu vbi maritus potuit adhibere medicum vxori ſuæ ægrotãti, et nõ adhibuit, vel ſufficiẽtẽ quæſiuit, an pdat lucriũ dotis, & de hoc do tibi gloſ. quam videas quæſo ĩ.l.ꝙ ſi nolit in.§. ſi mancipiũ. in verbo adhibuerit. ff. de ædil.edi.*

c *Bar.in.l. ſi mulier.C. de adul.vbi dicit ĩ col.fi. ꝙ ille qui offenditur de adulterio cõſtãte matrimonio, ille offenditur ex ſtupro viduitate durãte; & hoc eſt vtile ſcire ad probandum quãdoque inimicitias. nam ita iniuriantur conſanguinei viri iam defuncti de ſtupro quòd committitur in viduam, ſicut ſi duraret matrimonium.*

d *Vtrum ſit validum ſine patris conſenſu. Dic quòd hodie de iure canonico conſenſus illorum qui contrahunt, tãummodo requiritur. vt.xxvij.q.ij.c.ſufficiat. & cap.ex literis.extra de deſp.imp. in tãtum quòd licet filia fa. nubat ſine conſenſu patris, poteſt tamen cogere patrem, vt dotem condignam conſignet vt not.xxxij.q.ij.c.hoc ſanctum. Sed quid ſi filia peccauerit in ſuũ corpus, vide no.in authen.ſed ſi poſt.de inoffi.teſtamen.C.*

mur.ff. de actione & obliga.

Item an pater teneatur iterum dotare filiam. no.l.si cũ 10
dotem.§.si post solutum.ff.so.ma.

Item maritus & vxor non valent rem dotalem vende- 11
re aut alienare nisi vxor fuerit recompẽsata de rebus viri sui cum æquali valore,ita quòd eius conditio non efficiatur deterior:iuxta.l.ita cõstãte.ff.de iure do.& ea quæ no.per Cy.in authẽ.siue à me.C.ad velleia.& per consequens,videlicet permutatio rei dotalis cum æquivalenti, & sine fraude:vt ibi no.Cy.& potissime si fiat cum consilio cõsanguineorum vxoris:vt no.l.intantum.ff. de tu.& cur.da,ab his,fa.l.vnũ ex familia.§.si sed fund.ff.de lega. ij oportet tamen ꝙ vxor adepta fuerit possessionem rei permutatę aut in recõpensationem traditæ. Et super hoc vide ea quæ scribuntur in titu.de emp.& vendi.

Aliqui tamen sunt casus speciales in quibus dos potest 12
alienari etiam sine recompensatione,vt pro alimentis viri & vxoris in casu necessitatis,pro redemptione viri qui captus detinetur apud hostes & aliis notatis.l.quoď.ff.de acqui.re do. &.l.mutus.§.manẽte.ff.de iu.do.oportet tamen quòd fiat cum causæ cognitione & interpositione decreti:quia alias forte nõ esset validum de consuetudine,& posset vxor venire contra,saltem soluto matrimonio.non obstan.iuramento habita dispensatione, & consequenter nonvalet obligatio de euictione.& de his no. ad plenum.l.si prædium.C. de iu.do.sed an vir admittatur.vide per Cyn.l.vnica.§.& cum lex Iulia.in.ij.q.C.de rei vxo.ac.Securius tamen videtur quòd vxor prosequatur litem de consensu & auctoritate viri & etiam iudicis inquantum esset necessarium,est tamen de iure differentia. vtrum vxor vendat rem dotalem cum cõsensu viri,& econtra:vt no.l.Cy.in.l.præsidium,C.de iu.do.de cõsuetudine oportet quòd ambo faciant venditionem.

Item & similiter res dotalis non potest obligari etiam 13
de consensu vxoris, & hoc pro facto vel ad commodum viri sui.& super hoc vide quæ no.in ti.de obli.& per spe. eod.tit.§.fi.in ver.sed an vxor pro viro,& in auth. si qua mulier.C.ad velleia.& in auth.siue auiæ.eo.titu.

Item in delictis vir non tenetur soluere emendam pro 14
vxore

vxore etiam de re dotali, vel fructibus eius, & potissime si vxor possideat bona separata,id est aduentitia,vel parafernalia:vt no.l.hæc actio solu.matrimo.prope fi.ti.

15 Item si frater constituat dotem sorori suæ simpliciter, ita quòd non constet de contrahentium voluntate,an videatur eam constituisse de bonis suis communibus. not. Cy.l.vna.§.accedit.C. de rei vxo.act.&.l. fina.C. de do. promis.l.extraneo qui est debitor mulieris videtur dotẽ constituere animo compensandi,alias præsumitur animo donãdi.ar.l.nesennius apolinaris.ff.de nego.gest.l.vxorem.§.pater naturalis.ff.de leg.iij.& ibi Bartol.& argu.l. fina.de pe.he.

16 Item tutor non præsumitur velle donare:vt.l.cum post mortem.§.j.ff.de admi.tut.Barto.videtur tenere quòd si dotem constituat de bonis coumunibus sine protestatione quòd videatur donasse periura pro parte ista al. fac.l. procula.ff. de probatio.l. aurelius.§. Titius testamento. ff.li.le. cum dos constituatur loco alimentorum. de hoc not. etiam si pater habeat pecuniam per mortem matris quæ spectat ad filium, & si eam amiserit aut tradiderit filio in scholis:aut aliàs,an videatur fecisse de suo [e], vel de peculio filij.no.l.post mortem.ff. quando ex facto tu.

17 Item nunquid sponsa pro dote restituenda habeat tacitam hypothecã : sicut vxor.nota.Cyn.l.assiduis.in sexta.q.C.qui po.in pig.ha.& .l.ij §.si sponsa.ff.de priuileg. credi.

18 Item vtrum constitutio dotis dicitur titulus lucratiuus respectu mariti,& etiam mulieris.no.glo.in.l.ex promissione.ff.de ac. & oblig. & infra tit.de succes.§. item filia maritata in fi.& Barto.l.j.ff.pro dote.l.fi.§. si à socero.ff. quæ in frau.credi.l.ignoti iuris.

19 Item maritus & non vxor potest rem dotalem vendicare:vt not.l.doce ancillam.C de rei ven. sed cõtrarium seruatur, quia vterque requiritur, eo quòd vir habet ius vsufruc.& vxor proprietatis,iudicum verò possessorium solus vir potest deducere : quia ipse possidet naturaliter, & sententia lata contra ipsum nocet vxori:vt ibi no.&.l. sæpe.ff.de re iudi.

20 Item si pater & filius confessi sunt se recepisse dotem

e *De hoc scribi.l.j.ff. de peti.hæred.& vide Ang.i pri. ibi qui dicit esse ibi casũ quòd si pater expẽdat propter militiã aut propter doctoratũ vel quia est assumptꝰ ad magnam prælaturam vel præsidatum, ꝙ non præsumitur expẽsum animo donandi filio, vnde totum hoc veniet fratribꝰ conferendũ nec abstat.l. l.quæ pater. ff.fami. herci.quæ dicit oppositũ.& l.j.§.sed nec castrèse.ff. quia itelligũtur quãdo filius nõ habebat vnde faceret dictos sumptus, hic vero sic.*

pro qua quilibet eorum erat obligatus in solid. nunquid filius habebit dotem præcipuam? not. l. si cum dotem. §. transgrediamur. ff. sol. ma.

Item si filius recepit dotem de consensu patris, an pater 21
teneatur ad restitutionem dotis. nota. l. si cum dotem. §. transgrediamur. ff. solu. matri.

Item vtrum minor possit immobilia sine decreto cõsti- 22
tuere in dotem, no. l. j. in fi. C. si aduer. do. & an sponsus vel maritus qui est minor, possit dotem recipere, & ad restitutionem se obligare, no. l. nomen. C. de legi. tu.

Item cum agitur de dote lucrãda, vel pro parte eiusdẽ, 23
eo quòd mulier est præmortua, respectu bonorum mobilium attenditur consuetudo loci quo maritus fouet aut fouebat domicilium tempore contracti matrimonij, & tempore mortis vxoris suæ, & non loci contractus vel originis. In bonis vero immobilibus seruatur consuetudo loci vbi illa sita sunt: vt no. Bar. l. exigere dotem. ff. de iudi. l. cunctos populos. C. de summa trinita. & fide catho. & l. j. C. quæ sit longa consuetudo.

Item si dos promissa sit præscripta culpa vel negligen- 24
tia viri, hæredes tenentur vxori aut hæredibus eius dotẽ vel eius valorem restituere. vt. l. fundũ. ff. de fundo do. l. si filio. §. maritum. & l. nupta. ff. solu. ma.

Item dos debet restitui mulieri vel eius hæredibus in 25
eodem genere, & qualitate, & in eadem bonitate. vt. l. res quæ. iuxta. l. cum in fundum. §. si fundus. ff. de iure do.

Item de iure digestorum fundus dotalis mortua vxo- 26
re remanebat penes virum. vt. l. j. ff. de fundo do. Secus de iure codicis. vt. l. vnica circa principium. C. de rei vxo. ac. Et hoc nisi maritus egeat. vt nota. l. nesennius. §. fundum. ff. de re iudi.

Item si mulier viro mortuo repetat dotem, hæredes 27
non possunt deducere expensas per virum factas in exactione dotis. vt nota. Spec. titu. de dona. inter virum & vxorem, in quæstione, illud etiam quæritur.

Item dos per patrem assignata filiæ non vxoratæ, de- 28
bet deduci vt æs alienum. vt not. Barto. l. j. §. sed si sponsa. ff. de priuileg. cre. Ita quòd res quæ subiacet restitutioni, in hunc casum potest alienari: vt not. in authenti. res quæ.

quæ. C. communia dele. & l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebellia. etiam idem si pater assignet sibi dotẽ in testamento: vt ibi not. §. si sponsa.

29 Item si fuerit conuentum quòd dos quę cõsistit in denariis, soluatur in die celebrationis matrimonij, illa incontinenti soluto matrimonio debet restitui: nec habet locum. §. exactio. l. vnica. C. de rei vxor. acti. Si verò pro dote soluenda adiecti fuerint termini, illi censentur repetiti in dotis restitutione, licet non fuerit expressum. augmentum vero dotis incontinenti matrimonio soluto, nisi aliud fuerit conuentum, etiam si dos non fuerit soluta, vel non fuerit soluta terminis conuentis in contractu matrimonij, quanuis de iure pacta adiecta in dote & dotis solutione, censeantur repetita in augmento dotis, vt Cy. l. etiam. C. de iu. do.

30 Item si pater constituit filiæ in dotem. x. reddituales quas promisit assidere, &c. interim soluere tenetur arreragia à die celebrati matrimonij, à qua die maritus sustinuit onera matrimonij. no. l. fi. §. præterea. C. de iu. do. Non tamen forte tantũ esset dubium de fratre, cui soror contenta quitauit bona corã eo, quia ipse frater percepit fructus bonorum quõdam communium: sed ibi non.

31 Item quando pater dedit dotem filiæ, qui non fuit sibi stipulatus dotem restitui, moritur filia sine liberis, relictis tamen patre & matre & fratribus, ad patrem solum dos reuertitur. l. quod scitis. C. de bo. quæ lib. l. si cum dotem. in fi. ff. solu. mat. & ibi Bar. Secus de consuetudine, quia transit ad hæredes collaterales.

32 Item si pater vel alius reliquerit centum lib. pro ipsa maritanda, an statim patre mortuo peti possint, vel cum nupserit. no. l. sancimus. C. de nupt.

33 Item quo sit pœna illorũ quæ contraxerunt matrimonium à iure prohibitum, & an factum possit dissolui, no. l. qui cõtra. in. iij. op. cum auth. incestas. C. de incest. nup. & l. si quis tutorum. C. de inter. ma. inter pu. valet tamen cum dispensatione principis inter pupillam & tutorem: vt. l. vnica. C. si nup. ex rescrip. pe. vel si pater filiæ consentiat, vt not. l. si ex voluntate. C. de dona. inter virum & vxorem.

Item an vxor possit repetere dotem viuente viro, & 34
ipso bannito. Ioan. Andr. tangit notabiliter in titu. de
dona. inter virum & vxorem. §. fina. ver. quid si in addi-
tionibus suis. Et ibidem est quæstio de viro excommu-
nicato cum quo mulier non vult habitare. & not. Cyn.
l. si prædium. C. de iu. do. in. ij. op.

Item an mulier teneatur sequi virum, maximè si sit ba- 35
nitus vel excõmunicatus: nota extra qui matrimo. accus.
possunt. c. j. ff. de ope. li. l. sicut patronus.

Item si pater malè versatur circa bona filiorũ quæ eis 36
obuenerunt per mortem matris, qualiter est eis pruoi-
dendum. Ioan. And. §. fin. in. ver. fi. de do. inter virum &
vxo. in additionibus suis super Spe.

Itẽ de consuetudine vxor censetur esse in viri potesta- 37
te, & idem seruatur in spõsa: ita q̃ mortuo viro vxor non
reincidit in patris potestate. secus si forte in sponsalibus.
Et ad istud propositum seruus damnatus in metallum li-
beratur à domini potestate, qui si indulgentiã cõsequitur
à principe, non reuertitur in eiusdẽ domini potestate: vt
l. insulam. & l. frustra. C. de sen. passis. l. aut damna. §. fi. ff.
de pœnis. Filius autem remanet semper in patris potesta
te, nec ab ea liberatur nisi per emancipationem aut mor
tem patris, vel si filius assecutus est sacerdotalem dignita
tem iuxta no. in cap. indecorum, de ætate & qualitate.

f *Quæ dica tur ætas per fecta tam in mare quàm ī fœmina ad matrimoniũ cõtrahendũ vide glo. in c. ij. de desp. imp. qui dicit quòd secundũ leges & canones est. xiiij. an. in masculo, in fœmina xij. an.*

Item si minor contrahat matrimonium, & perseuera- 38
uerit vsq; ad perfectam ætatem f, illud tacito cõsensu cõ f
firmatur: vt. l. minorem. ff. de ritu nuptia. Quid ergo dicẽ-
dum de obligatiõe quàm fecit pro dotis restitutione vel
eius augmento. no. Ioã. And. in ti. de do. inter vi. & vxo.
§. fi. ver. quid si mulier. in add. super Specu.

Item nunquid valet permutatio facta de re dotali in- 39
ter virum & vxorem. Io. an. §. fi. de bo. inter. vi. & vxo.
in authen. ĩ à me. C. ad Vellia. facit. l. ita constante. ff. de
iu. dotium.

Item si pater & filia egestate laborent, & mater habeat 40
ad sufficientiam de bonis parafernalibus aut aduentitiis
ipsa tenetur & potest compelli dotare filiam: vt nota. l.
neque mater. C. de iu. do. aliis est officium paternum. &
ibi no.

Summæ

Summæ eorum quæ notantur in rub. de Iniuriis.

1 *Iniuriarum actio tendit ad emendam honorariam & vtilem.*
Iniuriam agens, an concludat contra clericum ad emendam honorariam. eodem Nu.
2 *Iniuriam factam filio pater potest remittere.*
3 *Iniuriæ satisfactionem tenemur remittere non rancorem.*
4 *Iniuriarum actio competit patri pro iniuria dicta vel facta filio.*
5 *Iniuriarum actio prælato competit pro iniuria facta monacho.*
Iniuriarum actio cõpetit marito pro iniuria facta vxori.
6 *Iniuria si fiat seruienti cui competat actio.*
7 *Iniuria tacite vel exprsse remissa an videatur esse remissam damnum.*
8 *Iniuriarum agens debet exprimere locum & tempus.*
9 *Iniuriarum agens an teneatur probare omnia quæ sunt libello comprehensa.*
10 *Iniuria si sit modica procurator curiæ non admittitur sine promotore.*
11 *Iniuriarum actione an possit testis reprobatus agere aduersus reprobantem.*
12 *Iniuriam verbalem alia iniuria an vleisci liceat.*
13 *Iniuriam non habet id quod fit authore prætore.*
14 *Iniuria an remissa videatur remisso rancore, ita quod ad damna & interesse ratione iniuriæ passi agere non possit.*
15 *Verberari videns aliquem, an teneatur ipsum defendere.*
16 *Iniuriarum agere non potest filia nupta contra patrem, Maritus autem sic.*
17 *Iniuriarum conueniri potest qui calumniose mouit litem.*
18 *Iniuria dissimulatione vel reconciliatione aboletur.*
Iniurians & iniuriatus si simel in cõmuni solenni sedeant, non per hoc censetur iniuriarum actio sepita. eodẽ Nu.
19 *Iniuriarum possum experiri cõtra eum qui rem meam mihi inuito detinet, vel qui re mea me vti prohibet.*

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ І. ФРАНКА

IN actione iniuriarum quæ oritur ex 1
contumelia vel conuitio, actor tendit ad duo, scilicet ad emendam honorabilem, quæ est rei & famæ persecutoria: & ad emẽdam vtilem quæ dicitur pœnalis, & tendit ad vindictam: quemadmodum cõcurrit condictio furtiua cum actione furti, vt.l. si pro fure.§. furti actio.ff. de condi.fur.in.l.sed & si quemcunque.§.iniuriam.ff.ad.l.Aquil. Secus si vtraque esset pœnalis [a], quia 2
pro eodem facto quis non debet duplici pœna affligi, vt l.licet.§.possumus.ff.nau. cau. fta.l.qui sepulchra.C. de sepul.vio.l.senatus.ff.de accu. Et per iam dicta dicerent aliqui quòd pro leui iniuria quæ est cum pugno percutere in loco non periculoso, vt.§.finautem insti.de iniuriis, non possit agi ad emendam honorabilem: quia fama per hoc nõ videtur læsa. sed contrarium seruatur, & merito, quia persona magis offenditur, & delinquens plus offendit. Et hoc verum, nisi iniurians esset clericus solutus, quia tunc non potest concludi ad emendam honorabilem. sic seruatur in curia parlamenti: secus si ageretur super saluagardia facta, quo casu clericus solutus tenetur respondere curiæ seculari.

Item pater potest remittere iniuriam [b] factã filio non 2
b

a *Quãdo actiões ex eodẽ facto descendentes sint adinuicẽ incompaßibiles, vide glo. in.l. idẽ ait. §.nouißime. ff. nau. cau. & ibi Bart. per Dy in.l. in prouincia li.ff. de noui ope. nun. vide ad plenos hauſtus per Io. Fab. in.§ hæc autẽ. inſtitu. ſi quadr. pau.*

b *Quòd pater poteſt remittere iniuriam filij, etiam ipſo filio inuito, pro hoc vide text. & glo.in.l.in perſonam.ff. de pac. Limita regulam tribus modis non procedere ſecundum Ia.in dicta.l.in perſonam.quam legit cum.l.contra iuris.in fi.col.j. Primo quando pater eßet vtilis & abiecta perſona, vt hic. & l.ſed & ſi vnius.§.interdum tamen putamus.ff. de iniu. Secundo limita procedere quando iniuria filio fuit illata per extraneum. tunc pater inuito filio poteſt remittere: ſecus ſi per perſonam ſibi coniunctam. Ita probat tex.not.l.Lucius.ff.ſo.matri. & ibi Barto. Ang. Imo. & Ludo. Roma. Tertio limita dictam concluſionem ſeu regulam procedere ſecundum iura.ff.hodie ſecus per.l.j.C.de ma.ſecundum Hoſti.in ſum.titu de iniur.3.coll. Sed contrarium tenent An. & Rap.Ful.in dicta.l.in perſonam. quòd immo etiam hodie pater poteſt remittere iniuriam filij, etiam filio inuito: nec obſtat.l.j.alle.ſecundum Ang. quia magis videtur pater iniuriam pati quàm filius. per not.in.l.iſti quidem.ff.quod metus cauſa. ideo tene noſtram regulam vt iacet.*

emancipato

emancipato: vt.l.sed si vnius.§.filio.ff.de iniuriis.ca.non dubium.de senten.excommu. Et hoc nisi pater esset vilis persona, & filius homo honoris: facit.l.fi.C.de sen. paſ. c
hinc est quòd homo vilia non potest filio substituere: vt notat Bart.l.j.ff.de vulga.substi.

c Aſi ex iniuria facta clerico cõpetat actio plato ſeu epiſcopo. vide glo.in.c.perueniit.de teſti. cog. extra. & c.ij. de homicid. In vj. do tibi meliorem text.in.c.poſtulaſti. de iud. extra. Itẽ ſi fiat iniuria ciui.an competat actio militi. Itẽ ſi fiat iniuria famulo competat actio domino. vide.l.ſi fa.ff. de relig. & ſumt. Item ſi colono: vide de omnibus ſupra Bar.l.j. §. quod ait. ff. de iniur. Angelus in d.l. in perſonam. ff. de pact.

3 Item nemo tenetur de necessitate salutis satisfactionẽ sibi debitam pro iniuria illa remittere. vt.xxiij.q.iiij. ca. illic. de senten. excommunic. cap. vt fame. xlv. distin. cap. qui emendat. rãcorem verò tenetur remittere. vt in oratione dominica dicitur: Et dimitte nobis, &c. Hæc est enim regula nobis imposita, quòd si volumꝰ nobis dimitti peccatum, debemus dimittere proximo peccatum contra nos commissum: quia tenemur omnes diligenter ex charitate.

4 Item per iniuria facta vel dicta filio, patri cõpetit actio iniuriarum: vt.l.ij.C.de iniuriis.l.si vnus.§.filiusfa.ff.eo. tit. Secus in emancipato. vt.l.cum qui.§.fi.ff.de iniuriis.

3 Item pro iniuria facta monacho actio competit prælato c, & pro religioso conuentui: vt cap. contingit. & ca. c
non dubium. de senten. excommuni. Et similiter agit vir pro vxo. vt.l.j.§.fi.ff.de iniu. & .l.ij.C.eo. tit. Et potissime quia vxor censetur esse in viri potestate quo ad dotem, & ea quæ adhærent personæ, id est quo ad opera & seruitia maritalia: vt not. insti. ad Tertulia.

6 Item si seruiens offenditur officiendo, emenda debetur domino: & est vt communiter arbitraria. Si autem non officiendo, & vt persona priuata, offensa vel iniuria sit verbalis, actio non competit domino, nisi directe vel ex consequenti possint retorqueri in contumeliam domino, quia seruiens est in eius saluagardia: saltem in his quæ de facto procedunt. vt no.l.si non cõuicij.C. de iniuriis, idem si fiat famulo, & maximè in eius præsentia vt ibi nota. & .C.ad.l.iul.ma.l.quisquis. &.l. item apud Labeonem.§.si quis fuerit. ff. de iniuriis.

7 Item si infirmus remiserit iniuriam sibi illatam ea mente, vt deus remittat sibi peccata sua, non propterea repellitur ab agẽdo, videtur enim remisisse rancorem siue offensam tantum: vt not. cap. olim. de iniuriis, & de male-

ca.j. Et etiam dato quòd alias remiserit iniuriam expresse vel tacite per dissimulationem d : iuxta.§. hæc actio. instit.eodem titu.nihilominus ipse potest agere ad damnum:vt cap.in nostra.extra.eod.titu.clemen.fi.de sentétia excommunica.not.l.diuus.ff.ad Silleia.& Specul.tit. de accus.§.j.versic.quid si vulneratus.not.§.fin.insti.eodem titulo.

d *Non solũ remittitur iniuria dissimulatione: vt hic, sed etiã salutando.glo.in.c. cum Adrianus.lxij.di. secũdũ Pet. de Rauen.i suo alphabeto, in verbo inimicitiæ. Et vide Angel i.l.filio. ff.de lib.& posth. Item inimico vendendo. Bal. i.c.j. de prohi.feu. alie. per Freder. ij.co.*

Item quanuis forte de iure in actione iniuriarum quæ infamat debeat declarari locus & tempus : vt.l. prætor edixit. in principio.ff. de iniuriis. & ibi not.l.item exigit.ff.de dolo ma. & cap. tuæ. de procuratorib. secus in aliis. 8

Item si actor proponat, quòd reus ipsum iniuriauerit verbo & facto,vel sibi dixerit plura verba iniuriosa: & tamen ipse non probat hæc omnia, iudex in his quæ probantur debet reum condemnare : & de nó probatis absoluere,& expensas compensare.argu.l. si cum dotem.§. fi.ff.solut.matri.l.qui solide.in princ.ff. de le.iij.l. tutor. §. Lucius.ff.de vsur . prudens autem aduocatus debet sic concludere quòd reus condemnetur emendare,&c.omnia ea quæ proponũtur: vel saltem illud quod de eisdem poterit probari , & tunc veniunt in condemnatione expensę:sicut in actione personali & reali.& super hoc no. Cy.l ij.de prob. 9

Item pro modica iniuria , citra sanguinis effusionem, procurtor curiæ non auditur sine promotore nisi casus sit de se vel ratione personæ iniuriam passæ , priuilegiatus . Et super hoc vide Bartol. l.j. ff. de iniuriis . sufficit tamen quòd plura iniuriatus litem intrauerit cum procuratore : quia procurator solus à cætero erit admittendus. 10

Item si aliquis in suis obiectionibus dicat testem fuisse conuictum de falso , vel crimine alio , an testis possit agere actione iniuriarum, refert aut ille probauit hoc esse verum : & tunc nulla competit actio . Si verò nihil probauerit, subdistingue , aut fuit admissus ad probandum,& tunc actio competit,aut non : quia hoc non obstante lata est sententia , & non tenetur : quia præsumitur hoc dixisse non animo iniuriãdi.Et potissime si ante protesta- 11

e protestationem e vt fieri est cõsuetum:vt not.in.l.si non conuicij.de iniur. C.& facit.l.si quis deliberate. ff. de iniur.l.qui cũ maior.ff.de bo.lib.&.l.quæ omnia.in princ. ff.de procu.c.cum dilectus.in fi.de ordi.cog.

e *An illa protestatio quæ sólet fieri in scriptis vel reprobationib⁹ testiũ ab aduocatis excusset,vide vsque ad vltimum cœlum per dominũ Nicol. Boeri. glossatorem consuetudinum Biturigũ in cõsil.ij.iij. iiij. col.*

12 Item quãuis sit permissum vim vi repellere ad tutelam personæ:vt.l.vt vim.ff.de iustit.& iure.& in.l.scientia.§. qui cum aliter.ff.ad.l. Aquil. Secus est de iniuria verbali , quia illud fit vlciscendi causa vt.xxiiij.q.iij.c.cum sancti viri:forte tamen esse permissum dicere quòd alter mentitur f, & maximè si ille qui profert verba iniuriosa & atrocia , est homo modici status, & alter nobilis, vel alias homo honoris. pro hoc.l. quæ omnia:& ibi videtur esse tex.& ibi per Bart.ff.de procu.alias verò verba cum verbis debent compensari,& de hoc no.Spe.in tit. de accusatore.§.j.ver.quid si te vocari,&c. nisi iniuria esset multo grauior ex parte vnius:vt.l.si duo.ff.de dol. ma.l.sciẽtiam.§. cum stramenta.l.si ex plagis.§.j.ff.ad leg. Aquil. pro hoc.l.si non conuicij:cum ibi notatis.C.de iniuriis. licitum forte esset nobili vim sibi illatam à rustico repellere.licet posset euadere fugiendo: fama enim est præferenda,&c.Et hoc tenet Bart.l.vt vim.alleg.& no.l.filius. ff.de condi.insti.& in.l.j.vnde vi.

f *Quòd ei qui dicit te cõmisisse aliquod crimẽ, licite potes dicere tu mẽtiris: licet enĩ retorqueri alium, vt l.qui cũ maior . §. si libertus.ff.de bo . lib. l. si quis in gra-*

13 Itẽ illud quod fit ex prẽcepto iudicis nõ cadit in actionem iniuriarũ g: vt.l.iniur.§.si quis quoq;.&.§.quæ iure g potestatis.ff.de iniuriis . & hoc nisi præceptũ esset de se, & liquide iniustum ac iniuriosum,cui non erat obediendũ:iux.l.liber homo.l.ij.in prin.& ibi glo.ff.ad.l. Aquil. &.l.quoniam iudices.cum ibi notatis.C.de appella.

14 Item nec similiter videtur remissa actio prædi. si iniuriatus iacens in lecto ægritudinis remiserit alteri etiam præsenti iniuriam, dicendo sic, remitto tibi vt dominus remittat mihi peccata mea . quia videtur offensam tan-

mi.§.vtrum.ff.ad Sille.ff.de in ius voc.l.libertus. An autem sit iniuria dicere alicui saluo honore tu mentiris, vel tu mentiris saluo honore tuo. vide Bar.& Dy.in.l.si quis extraneus.ff.de acqui.hæred.

g *Quando nuncij dant damnum ex præcepto superioris, potest tempore sindicatus conueniri superior:vt not.Bar.in.l liber.hic alleg.Et an inferior teneatur in omnibus obedire superiori. vide ibi per Alexand.in addi.ad Bart.*

h *Remittẽs iniuriam nõ videtur remittere dãnum, intereſſe, vel expẽſas, niſi expreſſe dicatur. Bal. in l. ſi tibi §. j. ff. de pact. per. l. ſi domus. & ibi Bald. ff. de ſerui. vrba. præd. idem Iaſo. in l. j. ff. de pact. col. iij. Plus videtur dicere magiſter ſen. lib. iiij. diſtinct. xxx. q. quis non tenetur remittere inimico ſuo niſi petenti: & aliter ſi gnum amicitiæ nõ tenetur oſtẽdere. ſicq; verificatur quod dicitur in oratione dominica. Dimitte nobis debita noſtra, &c. Pro quo do tibi text. not. in l. furti. §. pactus. & ibi glo. in verbo inhumanũ. ff. de his qui not. infa. Vlterius dico quòd non tenemur remittere ſatisfactionẽ, immo benefacit qui proſequitur iniuriam ſibi factam. do tibi glo. in cap ſi quis. xc. diſtinc.*

i *An aliquis teneatur aliquæ defendere. vide Bar. in l. vt vim. verſi. ſi quæro. ff. de iuſti. & iur. & Dyn. in cap. non eſt ſine culpa. de reg. iur. in. vj. dic vnum, quòd qui poteſt alium defendere, & negligit, reus eſt culpæ. text. in. c. dilecti de ſenten. excom. in. vj.*

tum remittere & non iniuriam h, &c. hoc facere intelligitur ex coacta voluntate: quia alias non reputaretur bonus & verus chriſtianus apud deum & homines, vnde & ſi cõualuerit, nihilominus poterit agere actione iniuriarum. De hoc in cap. ſi quis contriſtatus. xc. diſtinc. in glo. ſaltem ad intereſſe & damna, & vt in bona ſua fama reſtituatur ſi caſus exigat, & potiſſime ſi ille infirmatur propter verba aut vulnera quæ ipſe paſſus eſt: & de hoc no. cap. j. de male. & no. gloſ. cap. ij. de homicidio. lib. vj. & quæſtionem iſtam mouet gloſ. in §. fi. inſtit. de iniuriis. & ibi per Ioannem Fab. Specu. in tit. de treugia & pace. & docto. cap. cum olim. de iniuriis. & dato quòd remiſiſſet totalem iniuriam, nihilominus ipſe & hęres ſuus poſſunt agere pro intereſſe & damnis: vt cap. in noſtra. de iniur. & ibi not. Super iſtis vide Bart. qui ſingulariter loquitur l. non ſolum. §. iniur. ff. de iniuriis.

Item ſi video aliquem verberari non teneor i eum de- 15
fendere: ſaltem ſi mihi immineat periculũ: & ſufficit veri
bis prohibere. glo. l. qui culpa. l. ij. de re iu. ca. dilecto. de
ſenten. excommu. lib. vj.

Item filia vxorata quæ per conſuetudinem liberata eſt 16
à paterna poteſtate, & eſt in poteſtate viri ſaltem quo ad
dotem & operas: vt no. §. j. inſtit. ad Tertulianum. & l. ſi-
cut. ff. de oper. li. & no. Bar. l. j. ĩ §. idem ait. ff. de iniu. nõ
poteſt agere contra patrem actione iniur. ſaltem pro in-
iuria verbali. ar. l. non debet. ff. de do. & videtur tex. in. l.
fi. ea lege. §. prætor ait. ff. de iniu. l. liberto. ff. de obſe. li-
ber. Sed poteſt implorari officium iudicis, vt patri inhi-
beatur, & forte facere intimare ſaluangardiam domini:

vir autẽ eius ſine dubio poſſet agere cõtra eum pro prædicta iniuria: vt. l. j. §. fi. cum. l. ſeq. ff. de iniur.

17 Item ille qui calumnioſe mouit litem & cõtrouerſiam, etiam in cauſa ciuili, & ſuccubuit poteſt conueniri actione iniur. ita tenet Bar. l. ſi quis repetere. §. ſi Stellionatus. ff. ad Turpil.

18 Item per recõciliationem, vel diſſimulationem remittitur iniuria: vt. §. fi. & ibi gloſ. inſti. de iniur. Si in domo aliena, & in aliquo ſolenni prandio iniurians & iniuriatus, in menſa ſimul comedant, vel in eccleſia pacem accipiant, non propter hoc videtur eſſe abolita actio iniuriarum. Fab. in. §. hæc actio. inſtit. eod. tit.

19 Item ſi quis occupat vel retineat rem meam me inuito poſſum contra eum agere actione iniuriarum: vt. l. apud Labeonem. §. ſi quis bona. ff. de iniu. no. Inno. c. contingit. de ſen. excõmu. idem ſi me impediat vti re mea: vt. l. quæ pendentis. in fin. ff. de act. emp. l. iniuriarum. §. quis prohibeat. ff. de iniu.

Summæ eorum quæ notantur in titul. de Probationibus.

1 *Probatorios teſtes reprobare licet, ſed non reprobatorios. idque intra vnicam dilationem.*

2 *Depoſitiones teſtium ab eadem parte productorum ſi inter ſe diſſideant quatenus illis adhibenda fides.*

3 *Probatio conſuetudinis debet fieri per turbas ad minus duas.*
Turba ad minus debet continere decem teſtes. eodem nu.

4 *Probatio dominij quomodo fiat, & nu. 6.*

5 *Indebitum ſolutum ſi quis dicat hoc probata tenetur.*

6 *Probatio poſſeſſionis iuris incorporalis qualiter fiat.*

7 *Probare quomodo oportet, quem eſſe in poſſeſſione nõ ſoluendi decimam, aut aliquod aliud huiuſmodi ius.*

8 *Probatio ſolutionis cenſus vel redditus debiti occaſione rei controuerſæ multum confert ad probationem dominij, & poſſeſſionis.*

9 *Iuramentum neceſſarium quando deferatur in ſupplemẽtum plene probationis.*

10 *Tonſura clerici an poßit probari per teſtes.*
11 *Delatus inter reos vt morte vel membri mutilatione puniatur, requiritur quod conuictus & confeſſus fuerit.*
12 *Probaturum ſe offerens quod ſuſpiciet ad intentionem obtinendam ne libello adiiciuntur.*
13 *Probatio æſtimationis rei ad tempus contractus eſt referenda, ſiue agatur iudicio reſciſorio ſiue reſcindentem.*
14 *Minorem ætatem allegans eam probare debet.*
15 *Cuſtos gregis an pecudem mortuam ſine ſua culpa probare debeat.*
16 *Solutio redditus per triennium facta probat poſſeßionem illius redditus.*
17 *Negatoria cum agitur cui incumbat onus probandi.*
18 *Probatio negatiue quomodo fiat, & vtri litigatorum eam probandi onus incumbat. & nu. 22.*
19 *Probatio quod quis ſit de genere defuncti coram ſeneſcalo an faciat præiudicium & inferiori, in cuius territorio pars bonorum defuncti ſita eſt.*
20 *Enqueſta facta ad omnes fines, an in noua inſtantia ſuper principali proſit.*
21 *Probationes factæ in criminali an fidem faciant in ciuili inſtantia.*
23 *Ætas qualiter probetur.*
24 *Creditor tenetur probare rem fuiſſe in bonis debitoris tẽpore obligationis, emptor vero ante.*
25 *Actor ſi probat ſibi damnum datum eſſe menſe Martio ſtante ſtatuto quod paſcua ſint in aliqua parte menſis permiſſa, & in alia parte prohibita non ſufficiẽter prohibita non ſufficienter probat.*
26 *Probatio mortis debet eſſe certa vbi agitur de magno præiudicio, ſecus ſi res de qua agitur, ſit modici præiudicij.*
27 *Productio teſtium debet fieri partu vocata, & quomodo vocanda ſit.*
28 *Commiſſarius in cauſa ducis non poteſt procedere cum cõfectionem enqueſtæ ſine procuratore principis.*
29 *Commiſſarius nõ debet procedere ad confectionem enqueſtæ ſine commiſſione ſignata & ſigillata.*

Commiſ-

30 *Commiſßiones curiæ quatenus procedere debeat ad confectionem enqueſtæ, & quando ceſſare debeat.*
31 *Teſtes iurati quando reprobandi.*
32 *Reſponſio per credit vel non.*
33 *Hæredem qui ſe dicit ab inteſtato quomodo debet probare conſanguinitatem ad hoc vt poſſit auocare bona defuncti iam fiſco occupata tanquam vacantia.*
34 *In probanda conſanguinitate, linea conſanguinitatis probanda eſt propter diuerſitatem hæredum & bonorum.*
35 *Adoptio de conſuetudine locum non habet.*
39 *Inſtitutio hæredis in quota parte bonorum fieri poteſt de conſuetudine.*
37 *Probatio filiationis difficilis.*
38 *Parentelam probare volens debet articulare genealogiam, & ſingulos gradus conſanguinitatis.*

De probationibus.

1 Primo ad probandum [a] obiectiones
a datas contra teſtes productos ſuper principali, admittitur probatio teſtium: ſed non vltra ita quòd partes non admittuntur ad proponendum, vel ſaltem ad probandum ſecundas obiectiones: quod videtur eſſe contra cap. licet. le.ij. de teſti. in anti. & ad probandas obiectiones prædic. datur vna ſola dilatio, & ſimiliter ad ſaluandas probationes ſi caſus exigat: vt ccap. licet al.

[a] *Vide per Bar. C. eod. quid ſit probatio, per Hipo. de marſ. in repetitione rubricæ. quot autẽ ſint ſpecies probationũ, dic quòd omnis probatio ad quinque modos reducitur qui nota. in hoc verſ. Vox ſcripturæ, nomen, ſacrum, confeſſio, viſus. Si quis autem volet ſuccinctè videre materiam probationum legat Ioannis Oldendorpij opuſculum elegans de probationibus, in quo multa animadverſione digna reperies. Vide etiam Fridericum Scheultz qui hoc Thema tractauit. Et quod ſi his contentus non es Lanfrancus ab oriano in titul. de probatio. multa quæ quotidiana ſunt & ad vſum forenſem maximè accommodata tractauit.*

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ІМЕНІ І. МЕЧНИКОВА

Item si in depositionibus testium pro vna parte productorũ reperiatur cõtrarietas, item si in instrumentis, item si inter testes vtriusque partis quę sit fides eis adhibenda. no. ꝑ gl. j. c. in nostra præsentia. de test. l. iij. de fid. instru. 2

Item cõsuetudines debent probari per turbas adminus duas, sicut ad probandum aliquod factum singulare requiruntur duo testes non reprobati. Et in qualibet turba debent esse ad minus decem testes, decem etenim faciũt turbam: vt nota. glos. in. c. j. de elec. in anti. & in casu isto magis credendum est illis qui circa iura versantur, sicut qui vult probare tenorem instrumenti. Et de hoc nota. Bartol. l. ex quibus. §. diuus. in fin. ff. de iure fisc. cap. cum olim. de priuileg. 3

Item qualiter pars possit probare se habere dominium rei de qua agitur: not. l. cum res. C. de prob. & spe. tangit in tit. de act. & peti. §. sequitur. in ver. si autem velis, &c. seruatur tamen quòd si alter litigãtium & potissime reus probet ꝑ Titius possedit rem illam per aliqua tempora qui reputabatur dominus, & ꝑ demũ acquisiuit à Titio, & eam possedit similiter, ꝑ hoc probare sufficit: licet non fluxerint. xxx. anni. Si verò pars probet se & illum à quo causam habet possedisse rem illam lapsu. xxx. anno. valet probatio etiam si nullus probatur titulus: quia omne ius & dominium acquiritur lapsu. xxx. annorum. 4

Item si quis dicat se soluisse indebitũ hoc tenetur probare: quia nemo præsumitur, &c. & hoc nisi per inficiationem alter negauerit solutum fuisse in quibusdam personis, nisi de quibus not. c. fina. de solu. pro hoc. l. cum de indebito. ff. de probatio. 5

Item qualiter quis probet se esse dominum, vel in possessione iurisdictionis seu alterius iuris incorporalis, no. Inno. in. c. qualiter & quando. de accu. Cy. l. si aquam. C. de serui. & l. si certis annis. C. de pac. Bar. in. l. cum de in rem verso. ff. de vsu. & Ioan. And. c. querelam. de elec. & glo. no. l. ob carmen. §. fi. ff. de testi. 6

Item aduertẽdum quomodo probatur quẽ esse in possessione vel quasi nõ soluendi decimam aut percerią, &c. & alia similia in quibus oportet probare vsum, ita ꝑ testes deponant ꝑ habitant in eodem loco, Et quandiu illuc 7

luc sæpe conuersati sunt nõ viderunt nec sciuerunt quòd alius consueuerit percipere decimam aut perceriam fructum ipsius fundi. & hoc per tot & tãta tẽpora, &c. quinimo viderũt singulis annis, vel per plures annos: quia ipse dominꝰ fundi collegit aut colligere cœpit, habuit & percepit singulos fructus. Et super hoc vide Bar. l. j. §. hoc interdicto. ff. de itine. actúque priua.

8 Item ad probandum dominium vel possessione & potissime aduersus eũ qui dicit rem de qua agitur ad se pertinere multũ iuuat si pars probet se soluisse census & reditus qui debẽtur ad causam rei prædictæ, vt no. per Bar. l. qui vniuérsas. §. per colonum. ff. de acqui. pos. c. inter dilectos. de fide instru. & de app. c. bonæ memoriæ.

9 Item ad semiplenã b probationẽ, & quãdo ex ea defe-
b rẽdũ sit iuramẽtũ: no. Bar. l. admonẽdi. ff. de iureiu. & Inno. c. fi. de re iu. no. l. in bonę fid. C. de reb⁹ credi. & iure.

10 Item an quis possit probare per testes se esse clericũ, & an iudex secularis possit de hoc cognoscere: no. C. de epi. & cleri. l. si qua per calumniam.

11 Item vt delatus puniatur de crimine commisso, & potissime de illo quod requirit vltimum suppliciũ vel membri mutilationem nõ sufficit probatio, nisi potest dici notorium, immo requiritur quòd fuerit cõuictus & confessus. ar. l. obseruare. C. quorum appel. non recip. no. c. cum non ab homine. de iudi.

12 Item signãter dicitur offerens se probaturũ illud quod sufficiet ad suam intentionẽ obtinendam: quia aliàs forte esset sibi necessariũ probare omnia facta sua: iuxta no. per Bar. l. plures. C. de fide instru. & no. c. licet de proba. super verbo ad quod se astrinxit.

13 Item si agens in iudicio rescindenti vel rescissorio probet rem esse tanti valoris per annum vel circa, aut tempore venditionis an sufficiat, vide in authen. sed quanuis. C. de rei vxo. act. immo oportet probare quantum valebat res vendita tempore contractus: vt no. Bar. l. si annorum. C. de in integ. resti. l. ij. C. si aduer. ven.

15 Item quis teneatur probare minoritatẽ, scilicet ille qui dicitur esse minor, vel econtra: no. Cy. l. cũ te. C. de prob.

14 Item an ille qui habet animalium custodiam teneatur

b Quando deferẽdum sit iuramentum necessarium in defectum probationis, & cui in dubio & in quib⁹ causis deferatur: not. ꝑ Ioã. Fa. in. l. bonæ fidei. hoc alle. & vltra omnes per Ia. in. l. admonendi. hic alle.

probare animal fore mortuum sine culpa sua: vel sufficiat forte probare morbū, vel impetum hostiū in loco vel in grege. no. Barto. l. quod ad præsens. de murile lib. xj. C.

Item ad probandum aliquem esse in possessione iuris 16
percipiendi aliquos redditus vel annuam præstationem sufficiunt forte tres anni: iuxta. l. j. C. de fide in. vel saltem sufficiunt decem anni etiam sine titulo: vt. l. cum satis. & l. cum scimus. C. de agri. & censi. lib. xj. & si cum hoc possit probari illum qui rem detinet vel qui soluere consueuit dictam summam censum, vel annuam præstatione confessum fuisse illud fore debitum & solui consuetum, illud sufficit, &c. ad dominij probationem: vt in dicta. l. cum scimus, cum ibi notatis. quanuis forte vnica solutio pro pluribus annis non sufficeret: vt not. l. fi. C. ad. l. fal. l. pro dote. C. de dot. promissione.

Itē si dominus fundi vtatur actione negatoria cōtra il- 17
lum qui est in quasi possessione seruitutis, oportet ꝙ reus probet seruitutē sibi competere iure cōstituti, vel quia ita vsus est lapsu. xxx. annorum quicquid dicat glo. l. j §. hoc interdicto. ff. de itine. actúque priua. quia res præsumitur libera, quæ presumptio transfert onus probādi in aduersariū: iuxta. l. si de possessione. C de proba. cū ibi notatis.

Item quis litigantium teneatur probare negatiuam aut 18
affirmatiuam, & qualiter probatur negatiua. vide Bart. l. in illa stipulatione. ff. de verb. oblig. & Cynus. l. actor. C. de proba. & qualiter probetur negatiua. no. Bar. l. in illa stipulatione. alle. ff, de verbo. oblig.

Item si aliquis probauerit coram domino seneſcalo se 19
esse de genere, & habuerit manum leuatam, an sufficiat respectu dominorum subditorū in quorum iurisdictione est sita pars bonorum defuncti. De hoc no. Cy. l. siue cōtra. ff, de libe. agno. & glo. l. Papinianus cōtra veterem. §. fina. ff, de inoffi, testa. super verbo contendit.

Item si contingat quòd partes sint appunctuatæ in fa- 20
ctis cōtrariis, & inquestam fecerint ad omnes fines: vtpote ad finem congedij vel non procedendi, & ad finē principalem, & demum finita instantia pro ad finem congedij, nunquid inquestæ factæ super principali habebunt vigorem & efficaciam, si postea super noua instātia quæratur

tur de principali not. bonam materiam ad hoc. l. cum lite. ff. iud. sol. inter easdem partes.

21 Item an probationes factæ in processu criminali prosint in causa ciuili: & econtra nota. l. prætor ait. §. hoc edicto. ff. vi. bo. rap.

22 Item quomodo negatiua possit probari: vtpote si sententia iudicis vel instrumentū contineat, ꝙ talis fuit condēnatus ad expensas: & etiā ad interesse alterius, & testes ibi præsentes deponant ꝙ fuit iudicatum vel cōuentum de expensis: & nihil fuit dictum de interesse vel alio casu simili, an sufficiat no. l. errores. C. de erro. aduo.

23 Item ætas probatur per testes & literas: & etiam per
c aspectū c corporis, & quomodo probetur, & quis teneatur probare, no, Cy, l. cum te, C. de proba. Bar. l. de ætate. ff. de minoribus. glo. l. de ætate, de probationibus. ff.

24 Itē creditor tenetur probare rem fuisse in bonis debitoris tēpore obligationis, emptor verò tenetur ostēdere rem emptā fuisse ante tēpus obligationis contractæ: quia nō sufficeret simpliciter creditori probare rem fuisse debitoris sui, & semper auditur emptor probare volens emptionem prēcedere: vt no. l. matrē. C. de proba. & ibi Cy. & Bar. l. j. C. de iu. fisci l. x. Cy. l. cum res. C. si res alie. pig. da. fuerit. Et tenetur probare, scilicet pignus amissum fuisse sine culpa: vt no. l. si creditor. C. de pig. ac.

25 Item si actor probat damnū sibi fuisse illatum à pastu pecoris in mēse martij, in quo mense pro parte pascua sunt permissa: & ꝙ parte mēsis prohibita ipse nō probat sufficiēter, & quia oportet probare de loco & tempore prohibito: & hoc tenet expresse Barto. l. non solum. §. sed vt probari possit. ff. de ope, no. nun,

26 Itē ꝓbare quē esse mortuū d circa ea q̄ sunt magni pīu
d dicij, vt si quis accusetur de homicidio, necessariū est ꝓbare vere & de certa sciētia: vt quia viderunt & tetigerunt eum mortuū: vt. l. inde neratius in fi. cū. l. seq. ff. ad. l. aqui. vel viderunt eū sepeliri: iuxta. l. j. ff. de rel. & sump. fune. & l. ita vulneratus, in prin. ff. ad. l. aqui. vel eū decapitari. & sic de aliis, in aliis verò quæ non sunt tanti præiudicij sufficit probare: vt habetur in authē. hodie, C. de repu, & ibi no, & interdū sufficit fama cū aliis præsumptionibus:

c *Tex. glo. & Bar. i. l. minor. xxv. an. adito. ff. de mino. & vide ea quæ no. per Bal. l. deo nobis. i. iiij. col. C. de epi. & cle. per eundem Bal & Saly. in. l. si minorē. C. de in integ. resti.*

d *Ang. i. l. siquidem. C. solu. matri. vbi ponit istā notabilē distinctionē hic positā. Et ibi vide ꝙ eū quibus modis probatur mors de quo per eū in. l. proponebatur. ff. de iud. Et in. l. de tutela, Ç. de in integ. resti.*

vt.l.ij.ff.de condi.& demon.l.fin.ff.de her.institu.l. hoc iure.ff.de verb.obliga.l.cum quidam.§. fin.cum.l.seq. de lega.ij.l.si quidem. C.so.ma.vbi glo.

Item cõmissarij dati pro testibus examinãdis ad requestam illius qui vult facere inquestam suam debent facere adiornari e partem aduersam ad certã diem,&c. & aliis diebus sequentibus,& bonũ est si pars citata deficiat prima die ꝙ iterum adiornetur cum intimatione,&c.& hoc verum in prin.inquestarum. & pars citata si nõ veniat cõmissarius, debet expectare sequentem diem, & nõ vltra. Et istud seruatur in parlamento.in aliis autem curiis pro sola cõtumacia procedunt cõmissarij vsque ad receptionem inquestæ si citatio portet quòd pars citata fuit ad vi dendũ,&c.& ad singulos actus inquestæ, dum tamen nõ inueniatur interruptio in processu,aliàs secus. 27

Item cõmissarij nõ possunt ꝓcedere ad actus inquestæ sine procuratore domini ducis,si procu.solus experiatur vel si sit adiunctus in causa,& agatur de negocio de se indiuisibili sine præiudicio principis,aliàs secus:quia ad requestam partis possent procedere ar.l.etiam.ff. de mino. l.si cõmunem fundum,in princ.ff.quemadmodum serui. amit.& pars ipsa tenetur facere omnes expensas. 28

Item commissarij referendarij nõ possunt nec debent procedere ad actum inquestæ, nisi habeant commissionem signatam & sigillatamnisi fieret de cõsensu partiũ, vel nisi fuisset ita ordinatum per curiam, vt fit interdum propter causæ modicitatem & partis paupertatẽ, vel nisi iudex esset commissarius cum adiuncto &c. quia ipse est certus de processu,& posset postea sigillare commissionẽ & alia arramenta. 29

30 Item commissarij supradicti dati per curiam parlamenti nõ possunt procedere,immo debet cessare statim cum inceptum est parlamentum,nisi in commissione dicatur nõ obstã.ꝙ parlamentũ sedeat,&c. Et tũc poterit procedere vsque ad dies senescaliæ,ad quos inquestæ debẽt reportari.sed si in cõmissione dicatur ꝙ inquestam remittatis quàm citius poteritis,tunc sufficit ꝙ inquesta remittatur ad finem parlamẽti.Si verò dicatur remittatis cũ perfecta fuerit inquesta:& tunc &c. post parlamentum possunt procedere vsque ad perfectionem inquestæ ante tamen quàm aliud incipiat parlamentum.

31 Item de stylo curiæ parlamenti testes iurati sunt statim reprobandi:saltem ante eorum depositiones nec sufficit protestari,nisi expresse fuerit reseruatum per commissarios de consensu partium.Et istud potest seruari vsque ad receptionẽ inquestarũ in curia.de hoc no.c.presentium. de resti.& seruatur in partibus istis:quia sufficit sola protestatio vel in absentia reseruatio facta de cõsensu partiũ.

32 Item corã iudice seu commissariis &c. lectis articulis & præstito iuramẽto veritatis, actor & similiter reus aut eius ꝓcurator potest affirmare articulos suos simul & vno contextu, sed respondere debet articulis partis aduersæ sigillatim & singulis quid sciat vel credat de eisdem. Et si articulus * contineat plura facta quorum aliqua scit esse vera debet illa confiteri , & dicere ꝙ cætera non credit. Et si articulus contineat factũ principale & consuetudinem satis notã procurator debet confiteri cõsuetudinem quàm scit esseverã,vel si pars respõdeat debet eã instruere vt cõfiteamur consuetudinẽ,quia alias procurator læderet cõscientiam suã.Et potissime si sit præsens vel noluerit malitiosè interesse. quidã tamen dicunt ꝙ si articulus cõtineat pro parte factũ verũ & cognitũ, & pro parte non ꝙ potest respondere:sic,articulum prout iacet non

e *Vtrũ valeat dictum testis sine citatione, partis quilibet prima fronte dicere ꝙ non per no. in.c.ij.extra de testi. Sed tibi dicovnũ menti tenendũ, quòd valet dictũ testis sine citatione partis quãdo pars esset citata & præsens non posset talem testẽ aliqua exceptione repellere. Hoc ꝓbatur, et notatur per dominũ And.in.c.veniens.le.j.in.ij.colum.de testib.& illud est de mente Barto.in.l.theopompus.ff. de dot. præleg. in versiculo. item quæro & dominus An.in.c.ij. de testi.istud voluit Alexã.in consil.suo.xiij.incipien.difficultas huius,&c. facit etiam ad prædicta quod voluit Bald.in.l. vt vin. de iusti.& iur.l.de crimine.ff.de adulte.vbi dicit quòd vbi quis euidenter caret exceptione non est citandus. idem dicit Bald. in.l.iubemus.C. de def.ciui. & in authen.sed nouo iure.C.de seruis.fug. Pro quibus facit tex.in.c. bonæ memoriæ.le.ij.extra de ele. faciunt dicta per dominum Fely. in cap.cum olim. in vj.colum.in fin.de re iudi.& ibi in.ij.colum. vbi inquit quòd non est citandus necessario absens,cui certum est defensionem non competere, allegat hoc voluisse glo.ibi.& Abb. post alios & dominus And. in cap. ex insinuatione in fine.extra de appella.& subdit etiam circa materiam istam quòd intrusus notoriæ in beneficio potest spoliari non vocatus allegat Inno,& Host. in cap.accepta.de resti. spo.

* *Hodie nouis constitu. Francis. responsionem ꝙ credit vel non credit è medio sublatæ sunt, & tenetur partes respõdere cathegoricè interrogationib⁹ factis,si modo articulis de quibus interrogantur faciãt ad causæ decisionẽ: vide ar.36. 37.38.39.*

nem

credit. & de hoc not. gl. c. si du cõfes. lib. vj. & super his vi de & no. ca. præsentiũ. de testi. eo. lib. Si verò pars adiornata ad respondendum articulis faciat defectum, & non compareat de stylo huius curiæ articuli habẽtur pro negatis, & possunt iudex vel commissarij procedere ad recipiendum iuramenta testium. Sed istud videtur esse minus bene dictum: quia absentia per contumaciam nullum debet afferre cõmodum parti aduersæ: iuxta ea quæ dicit glo. fi. in fi. cap. fi. alle. de confes. lib. vj. quia forte si
f præsens esset. vel eius procurator f confitetur aliqua esse f
vera quæ cederent in sui præiudicium & cõmodum partis aduersæ. Et ideo est melius vt iterum adiornetur cum intimatione, quòd si non compareat articuli partis aduersæ habebuntur pro confessatis. Et forte virtute secundæ contumaciæ hoc deberet fieri. quia secundũ tex. prædictum. c. fi. de confes. si ille qui fuit adiornatus: vt supra compareat, & iussus per iudicem quòd respõdeat absque rationabili causa recuset respondere, aut contumaciter se absentet in his quæ scripta sunt in articulis prædictis debet haberi pro confesso.

Item si fiscus possidet bona vocantia ob defectum hæ 33
dum, & alius dicat se esse hęredem defuncti ab intestato, si nequit probare gradum consanguinitatis nec parentelam, probet quod ipse & defunctus, de cuius successione agitur publicè & contumaciter reputabantur cognati vel consanguinei inter habitantes villæ vel loci in quo fouebat ipse defunctus larem & domicilium.

f An pars quæ debet respondere articulis alterius partis, id est, p̃ credit vel non posit respondere per procuratorẽ: & hic apparet quòd sic, tamẽ vidi istã difficultatẽ moueri in vrbe Andegauen. Et fuit determinatũ per iudicẽ post deliberationem aduocatorũ hic assistentium quòd si pars quæ debet respondere sit impedita iusto impedimẽto & probabili: vt quia morbo laborat tũc mittẽdo procuratorẽ instructũ bene auditur. Si verò nulla subsit causa tunc debet venire & cõparare personaliter, & pro hoc bene facit glo. fi. in l. ad egregias. ff. de iu. iuran. & pro hoc vide. c. pastoralis, & ibi docto. extra de iu. vbi dicitur quod pars debet personaliter respondere quando agitur de facto proprio, tamen communiter obseruatur contrarium in aliquibus partibus, videlicet quòd indistincte partes respondent per procuratores instructos. Et de stylo castelleti Parisiensis procurator admittitur ad respondendum articulis partis aduersæ per credit vel non, dummodo habeat ad hoc speciale mandatum, in hoc enim casu speciali opus est mandato, aliàs procurator non est audiendus. Et illud satis vult textus in capitulo finali in vj.

Item

g Itẽ p̃ audierũt dici à plurib⁹ habitãtib⁹ loci g prædicti, g
p̃ illi erãt cõsãguinei, filij aut nepotes fratrũ, aut sororũ.

Itẽ p̃ ipsi mutuo dicebãt & asserebãt se esse cognatos ex latere paterno vel materno, p̃ familiariter edebant & bibebãt simul dicẽdo hic est cognatus meus, & alia verba similia. Et vlterius dicebant p̃ ipso mortuo fine liberis, alius debeat esse suus hæres, & proximior de genere suo.

Item & si defunctus hoc confessus est in lecto mortis, hæc simul iũcta sufficiũt ad probationẽ generis seu parẽtelæ. Cy. tangit quæstionẽ istã. l. nõ epistolis. C. de proba.

34 Est aduertendum quòd ad probandum consanguinitatem, & potissime in his quæ sunt extra primũ gradum necessario requiritur quòd probetur linea consanguinitatis: quia per consuetudinem illi qui sunt ex latere paterno non succedunt in bonis maternis, nec econuerso: immo bona illa deuoluuntur ad fiscum, Et etiam gradus parentelę incipiendo à stipite, vel etiã à primo gradu qui est fratrũ vel sororum: vt habetur. c. series. & c. licet quidẽ testi. & ibi no. c. tua de consangui. & affi. quia filiatio vel cõsanguinitas solo cõsensu nõ potest fieri seu cõtrahi, immo istud habet fieri ab arte & natura, quod est matrimonium cũ carnali copula quæ producunt filios & cõ
35 sanguineos iure naturæ habiles ad succedendũ: quia adoptiui & naturales tantũ de consuetudine non succedunt, ergo consensus partium non sufficit ad hoc, & per cõsequens nec possio: vt signãter ponit Cy. l. nõ nudis. C. de p̃ba. facit bene. l. quidẽ. & l. fi. in prĩ. ff. eo. tit. & super * hoc passu clarum est de cõsuetudine p̃ duo vel plures nõ
36 possunt seinuicẽ instituere hæredes, & illa institutio non potest sortiri effectũ nisi vsque ad quartã partem bonorum defuncti, & etiam in milite. Et dato quod ibi sit suffi ciẽs numerus testiũ: iuxta ea quę no. l. licet. C. de pac. quo modo plus operabitur tacitis quàm expressus consensus.

Item. l. j. § Iulianus. ff. de li. agnos. loquitur quo ad alimenta: sed secus quo ad ius succedẽdi: vt ibi no. Ista tamẽ faciunt adminicula probationis, & forte semiplenam probationẽ: vt dicit glo. l. fi. in princ. ff. de probatio. ita p̃
reguntur: vt in præpositurę Parisiensi vbi sit distinctio mobiliũ & acquisitum à bonis patrimonialibus, vt constat arti. 93.

g Probatio filiationis fieri potest per famam vicinię, vel per præsũptiões resultantes ex eo, quia pater nominabat talem pro filio: vt not. in. c. per tuas de probatio. Et de hoc vide bal. in. l. filiũ. ff. de his qui sunt sui vel alie.

** Hoc intelige de cõsuetudine Auerniæ vbi testator potest tãtũ disponere in testamento de quarta parte bonorum suorũ, vt in cõsuetu. Auerniæ. tit. de succesio. & test. art. 41. Nam singulæ prouinciæ iure suo*

si probetur primus gradus, & in aliquo graduum sequẽtium sit difficultas, vel defectus probationis, forte illud sufficeret iuxta cap.licet.alleg.prope finem. Et quicquid dicatur quod est reperire,quasi possessione filiatiõis quæ procedit ex propria & communi reputatione. & super hoc vide Bart.l.filium.ff.de statu hom.l.j.§. ad quæstionem.ff.de quæst. Ad probationem matrimonij forte sufficeret quod dictum est immediate. Et de hoc nota.l.si vxor.§.sed si ea.ff.de adulte.facit l.mulierem.ff. de ritu nup.l.si vicinis.C.de nupti. Similiter & fraternitatis: vt notat Cyn.in prædicta.l.non epistolis.hoc forte quo ad alimenta,vt dictum est, vel si contẽdatur cum priuato de successione illa super possessorio, vt sibi adiudicetur recredentia, secus in fisco si fundatus est de iure communi, & fiscus debet remanere saisitus quousque fieri debeat parti requirenti plena rerum prædictarũ adiudicatio. Et pro hoc facit.l.neque professio.C.de testa.l.iubemus.C. de libe.causa. Et istud quod dicitur de quasi possessione fraternitatis non extenditur ad alios gradus, hinc est q̃ probare filiationem est difficile: ita quòd quasi impossibile reputatur:vt.l.Lucius.ff.de condi.& de. possunt tamen coniecturæ & præsumptiones clarificare secundum ea quæ dicta sunt supra, etiã si defunctus & ille qui vult sibi succedere erant eiusdem cognominis & loci, & habebant vel habere consueuerant possessiones, & cõmunes, & pro indiuiso quòd vnus ipsorum vel prædessorũ suorum fuerit datus alteri tutor tãquam proximior, & sic de aliis quæ possunt & debent mouere animum iudicis. ar.eorum quæ not.l.j.§.fi.ff.de aqua plu.arcen.ar. in ca. per tuas. de proba.& in cap.quotiens,&c.licet ex quadã de testi.vbi habetur,quòd maior fides debet adhiberi senibus,& illis qui sunt de perentela: iuxta no.c.Michael. de fi.presby. 37

Ita etiam est necessarium allegare & probare genealogiam & singulos gradus consanguinitatis,quẽadmodum in prescriptione iurium incorporalium,& potissime personalium necesse est allegare titulum validum ad trãslationem dominij,sufficit tamen probare diuturnam solutionem:vt.l.cum de in rem verso.& ibi no.ff.de de vsur. 38

Et si

Et si istud sit contra ius commune oportet titulum probare:vt cap.j.de præscriptio. lib.vj.& ca.si diligenti. eo. tit.in antiq.Item hoc probatur alia ratione. Clarum est, quòd licet sit dare quasi possessoriũ fraternitatis vel consanguinitatis: fiscus admitti debet ad probãdum contrarium.vt iuribus superius allega.sed sic est, quòd nisi proponatur linea & gradus:necnon & alij gradus cõsanguinitatis,aufertur facultas probandi,& stat & remanet simplex negatiua.ergo,&c. probare enim filiationẽ est difficile,sed cognationem probare est facile.not. glos.l.j.ff. de probatio.in vltima glos. Vnde qui vult inuenire gradum,debet inuenire stipitem:vt not.ff.de succesſo.edic. l.si autem frater.& Bald.cap.j.de nat.feud.succeſſ.col.x. Aduertẽdũ tamen quòd ad probandum præambulum in causa accusa. homicidij filij sufficit possessio, vel quasi maternitatis:vt not.l.non ignorat.C.de accusa.

39 Item duo testes deponũt pro parte quæ eos produxit, vnus testis productus pro parte aduersa deponit de recto contrarium, an sit vel non sit sufficienter probatũ. not.Cy.l.j.C.de procura.l.in bonæ fidei.C.de iureiu.

Item plus valent duo testes deponẽtes de affirmatiua, quàm plures alij deponentes de negatiua: hæc dicit glo. h l.diem proferre.§.si plures. h ff.de arbi.fac.l.j.ff.de ventre inspi.& ibi Bart.& not.glos.cap.cum Ioannes.de fid. instru.c.bonæ.&.c.cum dilectus.de electio.

40 Item si creditor probauerit debitorem surripuisse literam obligatoriam, statur iuramẽto creditoris de summa debiti cum arbitrio seu taxatione iudicis, aliàs oportet probare tenorẽ seu summam debitam, & literæ amissionẽ siue culpa creditoris:vt.l.si de possessione.C. de probat.& ibi not.l.testium.C.de testi.l.j.C.de fide instru.

41 Item si ille qui obtinuit literam gratiæ à rege vel principe non potest probare casum prout narratur in litera, vel forte illud quod diminuit factum seu delictum,consilium est quòd ipse impetret de nouo literas ab eodem domino cũ cauda simplici istud continẽtes, virtute quarum mandabitur quòd stetur eius iuramento: & ita consuetum est fieri. Auditur tamen procurator volens probare contrarium, scilicet quòd casus fuit perpetratus in

h *Illam gl. dicit ordinariam Bal.in ca.vnico. de conten.inter me & dominũ de Port. Feu.lib.j. in vsibus feud. & ibi vide per eum & eius apostilationẽ quãdo potius credẽdum sit testibus affirmãtibus quàm negãtib⁹. Et vide Bal. in l. data opera.C. qui ac cusa.nõ pos. vbi allegat glos. singul. lxxxj. disti. cap. clerici. vbi testes negantes præferuntur affirmantibus fauore liberationis vel rei, vt ibi innuit glo. vide Specul. in ti.de. proba.§.si.ver. hocquoque.*

i *Ang. in. l. ij. C. ad. l. Cor. de Sicar. tradit aduocatis formã practicãdi cum iuuant accusatum, prætendentes eũ non debere puniri eo, quia fecit ad sui defensionẽ, quia debent articulare ꝙ accusatus de homicidio occidit insultantem existens in vitæ discrimine constitutus. Et dicit multos liberasse à morte: vide planè per eũ*

conspectu plurium, & quòd vtraque litera sit subreptitiæ impetrata. filij autem & alij ad quos spectat interesse ciuile & singulare hoc proponere nitentes, de se non admitterentur, nisi adiuncto procuratore. & hoc de consuetudine.

Item si accusatus de homicidio negauit. Simpliciter, 42
etiam conuictus auditur volens probare quòd hoc fecit
ad sui defensionem i, tutius tamen erat ista simul & suc- i
cessiue proponere: vt no. in authen. cõtra qui propriam. C. de no. nume. pe.

Item si quid fuerit omissum in scriptura testamenti, vt 43
quia habetur. filius sed non hæres esto. filius admittitur ad probandum quòd hoc non omisit testator, sed notarius. & sufficit hoc probare per duos testes, & similiter acta curiæ nõ possunt probari nisi per scripturam: vt. C. de appel. l. à proconsulibus, &c. quoniam contra. de probat. extra.

Item si proponatur error, illud potest probari per te- 44
stes, & ita tenet Cy. l. errore. C. de testa. insi. cap. quoniã. alleg. sic alias vbi ad solennitatem scripturæ requiruntur testes, sufficit probare errorem & omissionem per duos testes, sicut etiam sufficit probare mãdatum principis: vt not. Cy. l. testium. C. de test. l. j. de manda. prin. cap. cum in iure. de offic. deleg.

Summæ rerum quæ notantur in tit. de Testibus.

1 *Testes senes, valetudinarij vel diu abfuturi ad æternã rei memoriam possunt examinari etiam per senescalũ. nu. 2.*
3 *Examen ad futurũ fieri debet parte vocata cuius interest.*
4 *Inquestam iudex an potest facere in causa quæ pendet coram eo.*
5 *Testis an potest esse domesticus vel famulus patris in causa filij.*
6 *De beneficio cõtendens an poßit probare titulũ per testes.*
7 *Testis an debet reddere rationem sui dicti quæ procedat ex vno quinque sensuum. & à nu. 47.*
5 *Mercenarij & cõmensales an admittantur in testimoniũ.*

Quid

Quid de viro in causa vxoris & econtra.
Quid in fratre in causa fratris.
Ad testes producendos & examinandos dantur tres dilationes, & quarta cum causa cognitione.
10 *Testis ex honestate debet ieiunus dicere testimonium.*
11 *Testes sigillatim examinandi.*
12 *Testes an possunt examinari die feriata.*
13 *Testis esse non potest periurij conuictus.*
14 *Testis produci potest damnum passus per procuratorẽ domini pro ipsius domini interesse.*
15 *Testis à me productus reprobari non potest.*
Et quid de instrumento à me producto.
16 *Crimen contra testem obiectum, debet specificari.*
17 *Testium obiectiones seu reprobationes quando sunt dãdæ.*
18 *Testes quando debeant deponere de scientia, credulitate, vel auditu.*
19 *Testis esse an potest de crimine conuictus & cõdemnatus. & infrà nu. 48.*
20 *Testis potest esse domesticus quando agitur de dãno in domo vel in naui dato.*
21 *Testes decem tantum super quilibet articulo possunt produci, & non plures.*
22 *Testimonium vnius tantum non valet.*
23 *Testimoniũ an ferre poßũt illi de collegio ĩ causa ecclesiæ.*
24 *Testis an poßit deponere super his articulis, super quibus non est productus. & nu. 29.*
25 *Testis an & quando potest addere, minuere, vel corrigere depositionem suam.*
26 *Testes ad concordiam sunt reducendi.*
27 *Probare sufficit intentionem suam per rationem naturalẽ.*
28 *Testes aut scripturæ ab eadem parte productæ si sibi inuicem repugnent, quid faciendum.*
30 *Testis si dicat in recolamento quod deponit sicut deposuit in informationes an sufficiat.*
31 *Testis tanquam falsarius est puniendus si aliter deposuerit quàm producenti asseruerit.*
32 *Mater in testimonium admittitur quando quæritur de ætate filij.*
Testes esse possunt consanguinei cum de parentela agitur,

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І.І. МЕЧНИКОВА

33 *Testis qui se ingerit, suspectus est.*
34 *Testis qui dicit se scire, quia vidit, probat.*
35 *Testis reprobari potest in causa filij & hæredis, quia patri fuit inimicus.*
36 *Testem productum & iuratum licet non examinatum, an liceat reprobare.*
37 *Testis qui iurauit tenere secretum tamen si super hoc fuerit productus veritatem dicere tenetur.*
38 *Proximitas & consanguinitas faciunt præsumere scientiam.*
93 *Testes esse qui non possunt.*
40 *Impubes factus pubes potest testificari de eo quod vidit pubertati proximus.*
41 *Testis quid iurare debeat.*
42 *Testes in causa filij an possint esse pater & mater.*
Et quid de consanguineis quando agitur de coniungendo vel dissoluendo matrimonio.
43 *Testes alios producere potest is apud quam attestationes obsignatæ sunt depositum, secus si publicatæ vel apertæ fuerint.*
44 *Testis esse nõ potest in causa appellationis is qui fuit procurator in causa principali.*
Quid in procuratore ad negocia, iudice & aduocato.
45 *Testis si fuerit iudex quomodo alius in eius locum subrogabitur.*
46 *In testibus examinandis commissarij officium.*
49 *Testis literatus an posit dispositionem suam in scriptis redigere.*
50 *Processus verbalis commissariorum de quibus mentionem facere debeat.*
51 *Testis an debeat cognoscere litigantes.*
52 *Testis an posit esse donator in causa donatarij.*
Et quid in cedente.
53 *Testis semel examinatus potest iterum examinari.*
54 *Testes deponentes de auditu debent interrogari à quo vel à quibus audiuerint.*
55 *Testis dicens quod sunt decem anni, intelligendum est à tempore lati testimonij.*
56 *Testis mortuus reprobari potest.*

De testibus [a].

1 SI aliquis habeat testes senes, valetudinarios, aut abfuturos longa absentia,
2 potest obtinere à domino duce literas pro examinandis testibus conditionis prædictæ: vt sibi valeant attestationes eorum in modum probationis: & ad perpetuã rei memoriam, in causa mota vel mouenda contra talem, &c. Verum est quòd requiritur quòd ea infra annum inchoetur. cap. quoniam frequenter: vt lit. non contest. cap. significauit. & ibi in glo. quæ incipit inter hunc, &c. cap. Alberi. de testib. &. l. iij. §. duæ causæ. ff. ad Carbo. & ponit glos. l. lege Aquilia. ff. de ad. l. acqui. & no. Cyn. authen. sed si quis. C. de testib. nec sufficit citatio facta ad domum, secuta contumacia: vt ibi nota.

Item & hoc idem potest facere dominus seneschalus lite tamen coram eo iam incepta. Et inquesta inde facta consignabitur penes curiam parte aduersa præsente vel vocata. Et valebit inquesta prædicta saltem respectu testium mortuorum: quia alij essent examinandi parte aduersa non consentiente ꝙ prima sortiatur suum effectũ.

3 Item requiritur quòd pars aduersa vocetur ad dãdum commissarios vel adiunctum si literę dirigantur domino seneschalo aut eius locum tenen. simpliciter. secus si in literis contineatur quòd ipse examinet, vel examinare fa-

[a] *Secundũ Cynũ in authen. sed & si quis. C. de testibꝰ. quæ dã sunt quæ emergũt ex pedieda ante litem contestatam vt exceptiones declinatoriæ: & indistinctæ i istis recipiuntur testes ante litiscontest. vt not. in. l. penulti. C. de excep. quæ dã sunt quæ habent expediri post litẽ cõtest. vt ne gocium principalis intẽtiõis ex parte actoris, vt exceptiones dilatoriæ & peremptoriæ ex parte rei, in quibus refert, aut est causa inchoata per libellum, aut non est inchoata. Si causa est inchoata per libellum, tunc regulariter ante litiscontest. non recipiuntur testes nisi quando facile abesse possunt, vt puta morte vel absentia: secundo casu quando nõ est ventum ad iudicem, distinguitur reus ab actore. Nam reus cum non sit in eius potestate quando conueniatur, auditur volens producere testes ad æternã rei memoriam siue facile possint non esse siue non. Actor vero cum sit in eius potestate quando agat non auditur, nisi quando facile possunt abesse: sic debet intelligi principium præsentis rubric. sic intelligitur authen. sed & si quis. C. de testi. argu. l. purem. in fi. ff. de doli mal. excep. de hoc vide text. glos. & docto. in ca. significauit. extra de testibꝰ.*

ciat testes, &c. quia tunc potest dare commissarios, &c.

Sed an iudex debeat & possit facere inquestam in cau 4
sa quæ pendet coram eo. no. glo. l. current. ff. de testibus. & l. iudices. cum authen. ibi posita, quæ incipit apud eloquentissimũ. C. de fide instru. in. l. scire oportet. §. oportere. ff. de accu. In causa verò criminali processus debet fieri coram iudice & testes sunt ab eo examinandi: vt ibi no. & cap. constitutus. de fideiusso. Et in causa ciuili pars debet vocari ad videndum iurare testes, & ei debet tradi copia commissionis, articulorum, nomina & cognomina testium, & copia processus verbalis.

Item an seruitores & domestici b admittantur in testi- 5
monium in causa filij: & maximè si moretur filius in domo patris: videtur quòd non. per. l. parentes. C. de testi. & ea quæ not. cap. insinuante. de offic. deleg. & not. per Ioan. Fab. instit. de testa. b

Item vtrum ille qui contendit de beneficio sit admit- 6
tendus volens probare titulum suum per testes. not. l. si qua per calumniam. C. de episc. & cle.

Item testis debet reddere causam dicti sui, & se scire il- 7
lud esse verũ ex tali causa quæ procedit ex vno quinque sensuum, scilicet quia vidit, &c. alias debet dicere quòd illud credit esse verũ, & dicere causam quare ita credit, alias forte non valeret eius testimoniũ: vt. l. solam. & ibi not. C. de testi. cap. cum causam. eo. tit. & hoc si interrogatus nesciat dicere causam saltem probabilem vel iustã: vt ibi not.

Item mercenarij & commensales repelluntur à testi- 8
monio, & etiam vir & vxor, & non potest vxor compelli ad ferendum testimonium contra virum. Et de his not. l. etiã. C. de testi. & ibi. Cy. admittitur tamen frater pro fratre nisi sint cõmunes in omnibus bonis vel in iis de quibus agitur, sed tamen ei non tanta fides adhibetur: vt no. Cy. l. parentes. C. de testi. & l. quoniam liberi. in. j. q. & l. eos. eo. ti. Et qui domestici vel familiares repellãtur à testimonio. no. l. etiam alle. & glo. c. in literis. de testi. &. c. fi. de verb. signi. &. c. licet. de priuileg. & hoc si tempore lati testimonij: secus si tempore contractus tãtum: vt no. Bart. l. j. §. si seruus. ff. de quæstio.

b *An domestici & familiares admittãtur in testimoniũ, vide p Alber. de Rosa in tracta. de testibus. i ij. tit. Et vide Bar. i reprobat. testium in reprobatorio incipien. Item reprobãtur si sint domestici. Et vtrũ vxor sit domestica, vide ibi per eũ & vide qui dicantur domestici et familiares. & si in testimonium admittantur per Io. Fa. in. l. ij. C. eo.*

Item

9 Item ad producẽdos & examinãdos testes dantur tres productiões* seu dilationes: & quarta cũ causa: vt not. c. in causis c. vltra de test. non tamen possunt produci nec examinari post publicationẽ inquestę, & postquã pars dixit testificata nisi in causa excessus: vt dicit Bar. l. j. §. fi. ff. de quæstio. & l. diui fratres. ff. de pœnis: & in auth. qui semel. C. de proba. c. tertio loco. de proba.

10 Item ex honestate null⁹ debet ferre testimoniũ nisi ie-
c iunus c: vt. c. j. de testi & istud esset forte obseruandũ in eo qui cõsuetus est nimis bibere vel se inebriare. ar. l. dolum. cum ibi no. C. de dolo.

11 Item testes debet examinari sigillatim & quilibet per se, alias nõ valerent eorum dicta: vt. c. venerabilis. de testi. &. C. eo. titu. l. nullum. & hoc nisi fiat in iudicio de cõ sensu partium: vt fit in modicis causis.

12 Itẽ testes possunt examinari etiã die feriata. Et hoc be-
ne seruatur quãuis nõ sit secũdũ lucã. de hoc no. cle. j. de offi. deleg. pe. tangit in ti. de feriis. §. ij versi. quid si tunc.

13 Item semel conuictus de periurio d amplius nõ debet
d

* *Hodierni ca dilatioda tur ad ꝓductiõnes & examinandos testes & secũda cũ causæ cognitiõe Tertia verò dari non potest etiam sacro rescripto i eã causam impetrati. vide nouas Frãc. cõsti. ar 31. 33 34. 35.*

c *Quis dicatur ieiunus:*

per glo. in. c. sacramenta. de cõse. dis. j. resoluit ꝙ ille dicitur ieiunus domũ facta digestione. per quã glo. vide multos actus qui debẽt celebrari ieiuno stomacho.

d *Quæ sit pœna periuri in foro cõscientiæ seu cõfessionis. Dic quòd debet ieiunare per. l. dies i pane et aqua: vt in. c. quicũq;. vj. q. j. Nota tamẽ quòd periurus in diuersis locis & pœnis diuersis punitur. Primo si quis iuret in contractu vel trãsactione seu cõpromisso & nõ obseruauerit iuramentũ, punitur pœnis. l. si quis maior. C. de transact. Inter quas est quòd ipso iure priuatur ab omni iure & actione. Secũdo periurus est infamis de facto & de iure. ca. infames. vj. q. j. Angel. & Bart. in. l. lucius. ff. infa. ex hoc sequitur duplex pœna. Prima non amplius admittitur ad aliquam dignitatem siue honorem: vt. l. ij. de dignita. li. C. xij. imò si promotus fuerit ad honorem debet repelli glo. in verbo periurium. in. c. venerabilem. extra de elect. Secunda pœna: quia non admittitur ad testimonium vt hic. Tertio periurus & hoc nota, amittit beneficia omnium legum, canonum & statutorum quibus cauetur quòd credi debeat iuramento alicuius. text. est in cap. paruuli. xxij. quæstio. v. nec in sua causa. &c. Et hoc limitat. l. si quando. C. vnde vi. vbi creditur iuramento expulsi de amissis. Et istud etiam limitat consuetudinem nostram dicentem quòd pro damno & domagio animalium creditur iuramento damnum passi. De alijs vide plenè per Iaso. in. l. si duo. §. fina. ff. de iureiuran.*

admitti in testimonium & de circũstantiis.no.glo.c.præsenti.de testi.lib.vj.super verbo.interrogatorio.

Item procurator domini potest producere in testẽ pro 14
interesse domini illũ qui fuit iniuriatus,vel damnum passus:vt habetur in stylo parlamenti, in tractatu inquestarum.§.item procurator regis,&c.

Item cõtra testem quem produxi non possum obiicere 15
in personã eius in eadẽ instantia,nisi causa superuenerit, sed cõtra eius depositionẽ secus:vt cap.prẽsentiũ de test. & ibi no.&.l.si quis testibus.C. de testi.Secus si produxit instrumẽtum,quia illud prouidere potui:vt no.c. præsentium.de testi.in prima glo.& no.l.iurisiurãdi.C. de testi.

Item si contra testem obiiciatur crimẽ illud debet spe- 16
cificari & declarari.aliàs pars nõ est admittẽda: vt.c.præsentium.§.testes.de test.lib.vj &.c.vt circa.de cle.eo.lib. & ibi glo.super verbo omnia & singula.

c *Nota.l. consensu.C. de rep.Ad hoc potest addere duos casus in quib⁹ domesticus admittitur in causa ciuili. Primus est i clerico qui admittitur i causa suæ ecclesiæ. ca.j. xiiij.q.ij.c. super eod. Alius est casus in probatione consanguinitatis. xxxv.q. vj. c.j.*

Item si pars adiornata ad videndum iurare testes non 17
compareat, auditur in pulicatione inquestæ offerens se daturum obiectiones seu reprobationes. Secus si comparuit & nihil protestata fuerit : vt dicit Cynus in authẽ. si testis.& ibi nota,l. si quis testibus.C.testi.de & not.ca. præsentium.&.c. cum causam. de testi. & de stylo parlamenti incontinenti tradendæ sunt reprobationes testiũ: nisi fuerit parti reseruatum. & super hoc vide Cy. authẽ. si testis.C.de testi.

Item quando testes debent deponere de scientia vel 18
credulitate vel auditu.& quomodo probetur starevel nõ extare memoria.no.l.j §. item Labeo.ff. de aqua plu.ar.

Item testis repellitur à testimonio si fuerit alias con- 19
uictus de crimine : vt.l. athletas.§. calumniator.ff.de his quæ not.infa. de iure canonico etiam si alias non fuerit conuictus potest conuinci : vt' cap. super eo. & ibi not, de testa. &.l.j. de excep. in parlamento non admittitur obiectio prædicta,nisi dicatur quòd de eo testis fuerit cõuictus & condemnatus.

Item ad probandum damnum datum in domo vel na- 20
ui admittitur testis domesticus ᵉ : vt.l.quotiẽs.C.de naufragi.lib.xj.& ibi no. e

Item ad refrenandũ multitudinẽ testium in parlamẽto 21
non

nõ possunt produci supervno articulo nisi decẽ testes.de iure in certis casibus tres tantũ:vt no.Bar.l.quotiẽs.C.de naufra.li.xj.sed istud nõ seruatur in partib⁹ istis, & secundum canones.xl.tantũ. Et super hoc toto negocio habetur.c.cum causam quæ int.&c.de testi.& ibi nota. f *Per ordinationes regias provno articulo decẽ testes tãtum produci possũt,nec debet cautus aduocatusin fraudẽ legis pluries vnũ & eũdẽ articulũ repetere, quoniã huiusmodi repetitio ipsum iuuare nõ potest:vt habetur. & cauetur dictis ordinationibus quæ sunt Ludouici. xij. Caut⁹ tamẽ aduocat⁹ rei terando plures ponit articulũ illum.*

Item in parlamento non sunt produci nisi tantum decem testes super vno articulo, & illi qui superabundant vel excedunt numerum prædictum reiiciuntur. Item *que les choses dessusdictes sont vrayes &c.* Et quia iste articulus est relatiuus ad omnia prẽcedentia testis potest super his omnibus interrogari in partibus istis vbi nõ est præfixus numerus,non est necessarium dicere quòd prædicta sunt vera.& de iure canonico nõ debent produci in causa vltra numerum.xl.c. cum causam quæ inter archi. de testi.
f & ibi est bonus tex.& glo.in materia ista. f

22 Item testimoniũ vnius tantũ non valet, quia vox vnius vox nulli⁹:vt no.c.veniẽs de test.l.iurisiurãdi.C.de testi. Et hoc nisi testator voluerit vni soli fidem adhiberi:vt.l. Theopompus.ff.de do.præle.Et interdum volunt testatores ꝙ stetur iuramento partis vsque ad certã summam.

23 Item pro ecclesiã & contra ecclesiã admittuntur in testimonium illi de collegio,saltem in his quæ acta sunt in capitulo,& quod non vergit in vtilitatem singulorum: vt dicit Cyn.in.l.parentes prope finem.C.de testi. & no.c. tertio loco.de proba.c.insuper de testi.&.c.cum nũcius. eo.tit.& not.in materia vero pascuorum & similium singuli de vniuersitate non admittuntur:vt ibi not.

24 Itẽ testes producti super vno articulo nõ debent super alio interrogari,nisi depẽdeat à primo:vt no.glo.l.si quis libertatẽ.in fi.ff.de peti.hæ.& an valeant dicta ipsorũ in iam dicto casu,no.Bart.l.diuus.ff.de quæstio. & Cy.in.l. g *Quãdo dicatur incõti nẽti fieri.vide glo.sumæ* momẽtaneæ in fi.C.qui legi.perso.habe. stan.in iudi.

25 Item testis incõtinenti g potest corrigere,addere, vel
g *no.l.c.præterea.extra de testib⁹ cogẽ.quod.c. semp allegatur ad hoc ꝙ testis ex interuallo nõ potest dictũ corrigere secundũ Abb.quẽ ibi vide.Et no.quòd si testis primo deposuerit,& postmodum extra iudiciũ confiteatur falsum deposuisse, statur depositioni eius primæ.de quo vide Bartol. in.l. generaliter.C. de non numer. pecu.allegat tex.in.c.sicut.de testibus.*

h *Qualiter intelligãtur ista verba hic posita natione naturalem, &c. vel iusticiã naturalem, vt dicit tex. in.§. Sufficit. hic alle. Dominus Ange.in.l. si creditor. C.de pigno. act. dicit se intelligere p naturalẽ iusticiã, id est per duos vel tres testes. Cum in ore duorum vel triũ stet omne verbum: vt. cap.cum esses. &c. relatum extra de testi. Et refert Iac. de are. ibi ita intellexisse illum tex. quamuis nõnulli exposuerũt naturalẽ, id est p iuramẽtũ, vt ipse refert.*

minuere depositioni suæ: & debet recipi & scribi subtus primam depositionem, dicendo q̃ testis rediit incõtinenti, & dicit quòd reduxit ad memoriã, &c. Sed si ex interuallo non debet recipi: vt no.c.cũ.causam de testi. & Cy. in authen. at qui semel. de proba. Bar. tangit. l. si postulauerit. §. qui si negauerit. ff. de adul. sed plenius & multum maturabiliter. l. eos qui. ff. de fal. Et si reperiatur contrarium cui depositioni sit standum ibidem notantur.

Item testes reducendi sunt ad cõcordiam: vt. l. ij. C. de contra. iud. tut. & .c. cum nobis. de testibus. 26

Itẽ sufficit q̃ pars probet intẽtionẽ suam per rationem naturalẽ h: vt no. l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excu. tut. 27 h

Si testes producti sunt contrarij, aut literæ productæ quid fiendum. no. l. in exercendis. C. de fide instru. 28

Item si testis iurauerit dicere veritatem super articulis pro quibus probandis productus est in testimonium, & deposuerit super aliis articulis, vel super alio facto quod nõ dependet à præcedẽtibus articulis, depositio sua quo ad hoc nõ valet, quia non iuratus deposuit. Secus si factũ illud possit seruire ad causam & commodum partis, & si iurauerit dicere veritatem in causa: vt. l. iusiurandi. C. de testi. c. cum dilecti. eo. tit. & no. Cy. l. vnica. C. ne quis in sua causa ius di. & ideo caueat ille qui producit testes, vt aduertat commissarios super receptione iuramenti. 29

Item si testis in relatione dicat quòd deponit prout deposuit in informatione an sufficiat. not. Bartol. l. eos qui. ff. de fal. 30

Item si testis coram producente deponat ad intentionem partis &c. & producitur propter hoc in testimoniũ & coram commissariis deponat contrariũ: vt fallax & falsarius debet reputari: & maximè si iam cœperit salarium. Et pro hoc no. Bar. l. eos. ff. de fal. 31

Item mater admittitur in testimonium quando quæritur de ætate liberorum suorum, nõ vt faciat semiplenam probationem, sed præsumptionem vna cum aspectu corporis: vt no. l. etiam. ff. de proba. Et cum agitur de parentella admittuntur consanguinei: & eis potius credendum est: vt no. l. quidam. eo. tit. &. c. licet ex quadã. de testi. & bonum est q̃ testes deponant de aliqua nouitate: vt quia eo anno 32

eo anno fuit bellũ &c. vel rex fuit &c. vt no. Bar. l. de æta te. ff. de mino. Istud refertur ad principiũ huius articuli. i *Ea quæ dicit, & not. Panor. in. c. si sacerdos. de offi. ord. extra. tenetur ferre testimoniũ. q̃ quo. l. fina. cum glos. ff. de testi. ca. romana. eo. titu. lib. vj.*

33 Item si aliquis se ingerat testificari non citatus à iudice nec productus à parte, vt suspectus merito est repellendus. ar. l. quæ omnia. ff. de procu. no. Bar. l. vxori. §. qui se filio. ff. de fal. Secus in eo qui productus à parte, licet nõ fuerit adiornatus: vt. l. Iulia. & ibi. gl. ff. de testi. & l. qui cũ maior. §. si falsum. ff. de bo. li. & no. l. si quando. C. de testi. &. l. cum ab initio. ff. quemadmodum testa. aperi. & in modo procedendi posset notari affectio inordinata, dato q̃ sit à parte productus, sed nõ adiornatus: vt ibi no.

34 Item si testis dicat se scire quia vidit testamentum &c. istud probat. Et potissime in homine experto & perito. ar. l. iubemus. C. de testa. &. l. sed si quis ex signatoribus. ff. quemadmodum testa. aperi. facit. c. cum olim. de priuile. no. Ba. l. ex quibus. §. diuus. ff. de iu. fisci.

35 Item si testis qui producitur contra hæredem fuit inimicus defuncti poterit rəprobari, si hæres est filius: quia qui odio habuit patrem, similiter videtur habere filium & hæredem. secus in extraneo hærede. ar. §. inimicitias. instit. de excusa. tuto.

36 Item si productus fuerit testis & iuratus, sed non examinatus nihilominus producens potest eum reprobare: vt no. in Specu. tit. de testi. §. sæpe. ver. sed quid illũ quod intelligitur quãdo pars aduersa producit eum in testem.

37 i k Item si aliquis scit sub secreto i & iurauerit tenere secretum, nihilominus vt testis tenetur dicere veritatem. k Inno. c. qualiter & quando de accusa. vnde & consiliarius de eo quod scit vt consiliarius.

38 Item si testis dicat partem esse tantę ætatis vel bonę cõditionis & similia, & hoc se scire: quia vicinus suus vel cõsanguineus valet eius testimonium secundum Bart. quia sufficit quòd dictum testis concludat vere vel præsumptiue modo præsumptio iuris est quòd hoc sciant vicini & consanguinei. quia proximitas facit præsumere scientiã. ar. l. filium. ff. de his qui sunt sui vel alie. in. l. tutela. C. de in integrum restitu. mino.

k *Inno. c. qualiter. ver. nulli. c. ego. ex. de iu. iu. eadẽ est gl. ĩ verbo. p deße. c. hoc videtur. xxij. q. v.*

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ІМЕНІ І. ФРАНКА

Item repelluntur à testimonio primo inimicus capita- 39
l Quis dicatur pauper vel locuples vide gl.ī authē.præterea.C.vnde vir & vxor & glo.in.l. pauptas. ff. de excu.tut. Dic tamē q̄ testis dicitur pauper quā do nō habet tantū i bonis quātū valet res deducta in iudicium. glo.est peregrina. ĩver bo substantiam.in fi.l. in.§. si verò absint.de he red.& falci.col.j. Ta men vt habeas breuem resolutionē quando dicatur paup distingue secundum Iaso.ĩ.xv.addi. ad crist. por.in.§.j. de exe.tu.ĩsti.postBar.
lis.ca.quotiēs.de test. &.C.eo.ti.l.si quis.& auth.ibi posita:non tamen quia cōtraxit amicitias cum inimicis,&c. vt no.l.si quis testibus.C.de testi.Item parentes & liberi: vt.l.parētes.C.de testi.Fallit tamen si sit quęstio de ætate seu cognitiōe,quia mater admittitur:vt.l.etiā.C.de ꝓba. Item si sint fratres vel cōsanguinei & cōmunes in bonis: vt no.l.parentes alle.Itē si est domesticus & cōmensalis. c.in literis. de testi.l.ij.C.eo.tit.Itē si est vir vel vxor.Itē de vniuersitate vel collegio in causa quæ tāgit omnes & singulos,vt in causa pascuorum & similium:vt no.Cy. in l.parentes alle.Item si fuit conuictus de crimine vel delicto quod requirat pœam sanguinis : & de iure canonico sufficit &c.si non fuerit conuictus,licet secus de stylo curię:vt ca.super.eo.&.c.ex parte.de testi.Item si est infamis infamia iuris:vt.c.testimoniū.&.c.ex parte. de testi.l.Iul.ff.eo.titu. Item si est impubes, furiosus, vel si ei vt prodigo interdicta est bonorum administratio.ff. de testi.l. testium.pubes tamen factus potest ferre testimonium de his quæ vidit dum erat proximus pubertati.§. testes.insti.de testa.&.l.testium.§.lege iulia.de testi.l.no 40
tionem in fi.ff.de verb.sign.l.excipiuntur.ff.ad silleia.in causa criminali frater pro fratre non admittitur : vt.l. lex Cornelia.ff.de iniuriis. no.glo.l.parētes hic alle. &.l.qui testamento.ff.de testa.interdum tamen admittitur, vt in crimine læsæ maiestatis. Et hoc secundum distinctionem cap.per tuas.de simonia no.l.famosi.in prin.&.l.in quæstionibus.ff.ad le.tu.ma.Item quę dicantur inimicitiæ capitales.nota.cap.repellantur.de accusa.no.l.si quis.C.de testi.Item si est iusticiabilis & talliabilis ad voluntatem illius qui produxit eum in testem,quia non admittitur : vt ca.authoritate.§.j.de priuile.lib.vj.ad instar serui.vel liberti qui repelluntur à testimonio. Et de hoc no.l. iubemus. & authenti.ascriptitios.C. de episco. & cleri. Item si est corruptus vel subornatus prece vel precio. C. de testib.l. si quis. in fine. &.l.eos. & capitu.licet de proba. Item si sit pauper l non habens in bonis.l. aureos : vt l
in authē.de testi.§.j.&.§. sancimus.col.vij.Item quia interrogatus nō reddit causam dicti sui:vt.l.solā.C.de test.

& cap.

& ca.causam.eo.titu.item si deposuit super eo super quo non fuit productus,nec iuratus:vt cap.j.de testibus.Item si alias in causa criminali contra eum tulit testimonium, quia præsumitur inimicus:vt cap.meminimus. de accusa. ff.de testi.l.produci testes. Item si habet causam similem ita,quòd pars & testis laborant simili morbo: vt nota.ca. causámque.l.ij.de iud. & ibi nota. Item si habet causam contra eum quem producitur.c.cum iuuentute in fi. de purga.cano. Item si in causa fuit procurator, aduocatus, vel sollicitator.c.Romana. de testi.lib.vj.&.l.fi.ff.eo.tit. Item si testes similiter vel similia deponant, quia præsumuntur subornati : vt.ff.de testi.l.testium.§.ideóque. & C.de pœnis.l.qui sententiam. Item si non est probatæ vitæ & honestæ conuersationis : vt cap.testimonium.& c.super eo.de test. & hæc omnia no.Spe.tit.de te.§.j.

41 Item forma iuramenti testis est hæc quòd dicet veritatem iudici vel commissario quàm nouerit de re illa,vel negocio super quo productus est in testimoniū,siue fuerit super illa interrogatus siue non,& quòd nullam inseret falsitatem,& quòd nec amore, nec odio,nec timore, nec precio,nihil aliud dicet quàm puram & propriam veritatem. hæc & alia ponit.glo.c.fraternitatis. de testi. & glo.l.iurisiurandi.C.eo.tit. Et an illud iuramentum pos-
m sit remitti m de consensu partium.not.l.iurisiurandi de tes. &.c.tuis quæstionibus.eo.tit.& de forma iuramenti. vide Cy.l.testium.in.j.q.C.de testib.

42 Item pater & mater non admittuntur in testimonium pro filio,ad coniungendum vero vel disiungendum vel separandum matrimonium,consanguinei aliis prę feruntur:vt no.c.super eo.l.ij.de testi. facit.c.licet ex quadam. eodem titu.

43 Item si attestationes testium intercluse sub sigillo iudicis vel commissarij fuerint apud alterum ex litigantibus depositæ & traditæ in custodiā, nihilominus potest ille & alios testes producere:secus si publicatæ vel apertæ fuerint. quia præsumitur didicisse testificata:vt no.gl. cap.constitutus de testi. super verbo apud eum depositos. facit optime illud quod habetur.§.quia vero. cū ver. si vero in auth. de testi.colla.vij.

m *An illud iuramentum testis posit remitti.vide glo.in.l.j ff. de feriis. In verbo sentētia. & glo. in. l.ij.§.sed quia veremur. In verbo remitti. C.de iureiu. propter cal. Et dic quòd iuramentum testis non est introductum ad solennisandū actum testis:sed solum ad terrendum eum vt dicat veritatem. secūdū Ang. in dicta.l.j. ff. de fer. Sed iuramē tum calumniæ ob publicam vtilitatem.secundū glo. in.dicta l.ij. in verbo remitti. in prin.*

Item ille qui est & fuit procurator in causa principali non potest ferre testimonium in eadem causa, nec etiam in causa appellationis: vt habetur cap. fi. de testi. lib. vj. Similiter procurator ad negocia non potest esse testis in negocio quod procurauit: vt ibi not. & Cyn. l. quoniam liberi. C. de test. not. ad plenum per Bal. l. deferre. ff. de iu. fisci. Et quid de iudice & de aduocato, est casus. c. Romana. de testi. lib. vj. 44

Item possum iudicem in testem n producere super his quæ non respiciunt ordinem iudiciarium. & si fuerit necessarium alius subrogabitur in iudicē. vt not. Bart. l. j. §. si seruus. ff. de quæsti. & ca. dilecto de testi. 45 n

Item commissarij debent inferre in testis depositione nomen & cognomen eius, locum vbi moratur, cuius status est clericus, & si clericus an graduatus, & si laicus cuius officij, vel artificij: & si nobilis o cuius ætatis, & sit iuratus pro tali qui eum producit in testimonium, & super talibus articulis. & si testis confuse dicit testimonium, iterum est examinandum hoc tamen ad requestam partis: vt ca. clamor. de testi. & nota de proba. cap. præsentia. 46 o

Item testis debet dicere causam sui dicti per sensum: p vt not. l. qui testamento. in fi. ff. de testa. l. testium. C. de testi. in. iij. q. Et quando valet testimonium de auditu proprio vel alieno: & de credulitate ibi nota. Et ideo si testis dicat causam scientiæ in his quæ sensu percipi non possunt, vtputa cum agitur de dominio, & dicat illum esse dominum, non valet eius testimonium: secus in eo quod sensu potest percipi, quia præsumitur scientia & causa scientiæ: vt not. Innocen. ca. causam de testi. & Spec. in tit. de testi. §. nunc trāseundum. ver. officium. & ver. quid ergo si quis. & Barto. l. alle. qui testamento. 47 p

n *Si iudex sit necessarius in testē poterit peti remoueri, et alius in eius locum subrogabitur. & iuxta glos. fi. in cap. causamque. extra de iudic.*

o *Quòd potius nobili quàm plebeio seu roturario, vel homini bassæ & humilis conditionis fides adhibetur. glos. est in. l. testium in verbo plebeius. ff. de testibus.*

p *Quòd sunt v. sensus corporales, quos enumerat glo. singul. in. l. quod meo. §. si venditorem. ff. de acqui. posses. Et dum præsenti litera dicitur an valeat testimonium de auditu. vide glo. in verbo audierunt. cap. testes. iij. q. ix.*

Item si

Item si testis fuerit conuictus & condemnatus falso q testimonio amplius non potest testimonium ferre, quia est infamis: vt. l. iij. §. l. Iulia. ff. de testi. & de publi. iudi. l. infamē. secus si fuerit repulsus tantum à testimonio. ar. l. Lucius. ff. de his quæ not. infa. no. Cyn. l. ij. in fi. C. de fi. instru. se cus forte de consuetudine. 48 q

Item testis qui est literatus de consensu iudicis vel cōmissarij potest dictum suum redigere, & in scriptis tradere, & valet eius testimonium: iuxta. l. discretis. C. qui test. facere pos. alias nisi fiat de consensu iudicis non valet. ar. l. de minore. §. tormenta. ff. de quæstio. 49

Item cōmissarij in processu verbali dicere consueuerūt ꝙ tali die talis fuit productus in testimoniū pro tali, contra talem, adiornatus de eorū mādato per talem seruientem, & iuratus partis in præsentia, vel eius procuratoris perhibere veritatis testimoniū, &c. Et nihilominus in sua attestatione: iterū dicitur talis iuratus & diligenter examinatus, &c. Et est bonum vt fiat ita, quia hoc forte suffīceret quo ad illud ꝙ testis iuratus deposuit, dato ꝙ non reperiatur scriptum in processu verbali. Sed quia necessario requiritur ꝙ testis iuret in prēsentia: vt. l. si quādo. C. de testi. adhuc etiam esset bonū addere & dicere, iuratus in partis præsentia, quanuis nō sit fieri consuetū. Et istud expresse ponit Bar. l. Theopompus. ff. de do prēle. Et interdum partes vel earum procuratores cōcordant in hoc ꝙ ipse vel ipsi renunciant præcessui verbali, hoc est dictu quod ea quę agenda erant per commissarios, & redigenda in processu partes confitentur facta fuisse, nolentes impugnare defectum processus, si quis reperiatur: & tūc non est opus facere aut tradere processum prædictum: quia omnia præsumuntur solenniter acta: iuxta. l. sciendum. cum ibi not. ff. de verb. oblig. 50

Item in curia ecclesiastica cōsuetum est dicere ꝙ testis cognoscit partes litigantes, &c. & ꝙ istud est principium necessariū in attestationibus testiū: iuxta ea quæ no. c. cū causam. de testi. in glo. super verbo. de causis. In curia verò seculari istud nō seruatur, nec fit cōmuniter nisi casus exigat vt fiat ita: vt not. in auth. de testi. §. j. coll. vij. 51

q *Testis falsum deponēs in causa capitalis iudicij seu homicidij, venit puniēdus similitudine supplicij, hoc est pœna qua veniret puniendus accusatus, si verū esset commississe crimen. text. est singula. in. l. j. §. j. ff. ad. l. Cor. de fal. secūdū Bal. in. c. j. §. iniuria. in fin. de pace iurumē. fir. in feud. & illud reassumpsit Ia. sō. ī. l. si duo. §. fi. co. ij. ff. de iureiurā. in fi. Et quia hic in præsenti dicitur quia est infamis &c. quæro an ī famis infamia facti repellatur à te stimonio. vide Barto. in. l. Cassius. ff. de senat.*

1 *Quia ex instinctu naturæ mouemur ad benefaciendum nobis benefacientibus: vt ibi dicit glo. in .§. consuluit.hic allegat.Nam benefaciētes dignis sunt remuneratione: vt dicit Cy.in constitutione habita hic.dignū nanque &c. C. ne filius pro pa.*

* *Hodie obiectiones aduersus dicta testiū nouis Francisci cōstitutionibus sublate sunt. vide art. 36*

Item si quis protestetur dicere vel obiicere simpliciter contra testes,& illi deponant pro se de facili eis non creditur incommodum protestantis:vt cap.præsentium. & ibi no.de testi. Vnde consilium est quòd protestetur, quòd sibi sit illcitum obiicere & dicere contra ipsos testes si bonum sibi videatur : ita not.Innocen.in cap.alle. præsentium.

52 Item donator in causa donatarij, vel ille qui cessit actionem,nō potest testificari:quia interest donantis rem apud donatarium remanere, cum sibi sit naturaliter obligatus 1 : vt.ff.de peti.hæ.l.sed & si lege.§.consuluit.no. Cyn.in.l. & si à te.C.ad leg.Cor.de falsis.& l.omnibus. C.de testi.& ibi nota. 1

53 Item idem testis potest iterum produci & examinari super alio, vel aliis articulis : vt not.cap.cum causam.in glo.quæ incipit hæc litera. & cap.constitutus. de testib. not.l.fi.C.eo.tit.

54 Item si plures deponant de auditu alieno debent instanter interrogari à quo vel à quibus : quia si ab vno tamen non valet eorum testimonium,quia & ille solus reputaretur in sua depositione :idem si à pluribus & diuersis, quia illi singulares essent in depositionibus : vt not.cap.licet ex quadam.de tes. in glo.super verbo.non vtique ab vno.

55 Item vbi testis dicit quòd sunt decem anni elapsi illud sumitur à tempore lati testimonij , & est inspiciendum tempus litis contes. vt not. Bartol.l.celsus. circa fin ff. de vsuca.

56 Item & potest obiici cōtra testes mortuos,& dicta eorum:vt not.glo.vltima.cap.præsentata. de testi.

Summæ eorum quæ notantur in titul. de Literis not. & notatis.

1 *Instrumenta debent produci ante publicationem inquestarum.*

2 *Minor an restitui possit aduersus omissam productionem.*

An aduer-

3 *An aduersus omissam productionem instrumēti pars admittatur.*

4 *Census & præstationis animæ probatio quomodo fiat. Et quid de limitibus terrarum & parochiarum.*

5 *Procurator quando tenetur docere de procuratorio suo in causa.*

6 *Instrumentum authenticum vt dicatur quot requirantur.*

7 *Notarius damnatus de crimine infamiam irrogante an possit instrumentum confitere.*

8 *Instrumētum vt fiat ad dictamen sapientum quid operentur illa verba.*

9 *Instrumento se subscribens videtur approbare antenta in eo.*

10 *Legatum ex testamento prætendens teneatur ne totum testamentum, an vero articulum in quo legatum continetur producere sufficiat. Quid in aliis literis & instrumentis.*

11 *Probatio solutionis an scripto fieri debeat, & partim vt hoc fiat instrumento insertum an valeat.*

12 *Notarius absenti & nondum nato potest stipulari.*

13 *Probatio per testes an admittatur contra instrumentū authenticum.*

14 *Notarius an æquipolleat duobus testibus.*

15 *Instrumētum signatum manu notary qui postea factus est procurator vel iudex an faciat fidem.*

16 *Lectura notulæ instrumenti debet fieri partibus.*

17 *Contractus factus ad vtilitatem domini an faciat fidē pro domino de consuetudine.*

18 *Instrumentum semel grossatum non debet iterum grossari nisi parte vocata.*

19 *Notariorum minutæ seu notulæ fides est adhibenda.*

20 *Notula scripta in petra vel cera vel litera grossata in papiro fidem facit.*

21 *Productio facta in instantia possessoria an fidem faciant in petitorio si coram eidem iudice agatur.*

22 *Acta causæ sunt communia inter partes. Senten. iudicis non facit fidem de agitatis in processu nisi constet per acta curiæ.eodem nu. Processus si sit amissus quid agendum.eodem nu.*

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ

23 *Acta in vno iudicio an prosint in alio inter easdē partes.*
24 *Litera antiqua potest reſici de præcepto iudicis & parte vocata.nu.46.*
25 *Litera in parte falsa an in totum reputari falsa debeat.*
26 *Literarū procuratory tenere si inseratur instrumento authentico fidem faciet quo ad illum actum tantum,nō autem quo ad alios.*
27 *Contractum fraudulentum faciens in præiudicium fisci vel domini,quomodo puniatur.*
28 *Liber rationum quem quis sibi conficit,an fidem faciat.*
29 *Scriptura priuata quid operetur.*
30 *Literæ credātiæ generales an obligent eum qui eas misit.*
31 *Scripturam propriam inficiatus non potest contractus exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere.*
32 *In nota si contineatur,&c.illud notarius in grossa poterit supplere.*
33 *Transcriptum seu vidimus quando sigillari debeat.*
14 *Instrumenta vbi & apud quem deponi debent.*
35 *In literis quid sit inserere consuetum.*
36 *Rasura in instrumēto an vitiet illud vel suspectū reddat.*
37 *Falso instrumento scienter vtens incidit in crimen falsi.*
38 *Literæ adiornamēti et aliæ à principe obtētæ sunt annales.*
39 *Priuilegium allegans de eo docere debet.*
40 *Literas grossatas & sigillatas an notarius possit corrigere,& quomodo.*
41 *Creditor tenetur rumpere instrumentum debiti, aut si illud amiserit debet soluenti dare quietantiam.idē nu.55.*
42 *Contractum fieri ad dictamen sapientum, quid importent illa verba.*
43 *Notarij esse non possunt sacerdotes & monachi.*
44 *Actorū productorū copiā an pars aduersa potest petere.*
Quid de literis & documentis.
Instrumenta producta quomodo transcribantur vel videntur. idem.nu.53.
45 *Falsa latinitas an vitiet testamentum vel alias literas.*
Quid in rescriptis papæ.
47 *Mortuo notario facultas grossandi cui est danda.*
48 *Testis instrumentarius etiam vnicus contradicens instrumento vacillare fidem instrumenti.*

Notarius

49 *Notarius pater an possit passare instrumentum pro filio, & econtra.*
50 *Notari⁹ si sibi & titio legatū adscripserit an valeat legatū.*
51 *Falsi instrumētū arguens & incūbens quomodo puniatur.*
53 *Extracto à registris fides datur quando literæ regiæ publicatæ fuerunt & registratæ.*
66 *Iudici & notario magis creditur quàm seruienti.*

De literis notis & notatis, alias de instrumentis.

1 PRimo die assignata ad publicādas inquestas,si illa die aut alia dependente ab ea fiat publicatio inquestæ vel inquestarum, oportet quòd partes producant literas & omnia documenta sua quæ producere intendunt in modū probationis, quia amplius non admitterentur, quanuis de iure debeant recipi vsque ad renunciationem: vt cap.cum dilectus.de fid.instr.quod est verum super articulo,vel alio non dependenti. & cōsuetudo seruat indistincte quòd oportet omnes perem. simul proponere.& de hoc no.in.c.tertio loco. de proba. 2 c.fraternitatis.de test. Sed an minor possit restitui. vide Bar.l.j.§.nunciatio.ff.de no.ope.nun.& Cy.in auth.qui semel.C.de sen. & interlo.omnium iu. Et si minor restituatur ad producendum testes vel instrumenta:nunquid & aduersarius similiter admittitur:not.ibidem.

3 Item quęritur si pars omittat proponere aliquod factū, & super illo velit producere instrumētum in modū probationis,an admittatur. & forte esset necessarium impetrare super hoc à principe releuamentum. Et super hoc vide quæ dicit Bar.l.ij.ff.de exce.in q.p.

4 Item etiā ad probationē cēsus vel annuę prestationis fidem faciunt cū aliis adminiculis libri sensuales & codices antiqui:vt no.xxiiij.q.ij.c.sane.de proba.c.cū causam.de præscri.c.cū audientiā.&.c.cum olim.de cēsib.& l.cēsus. ff.de pb. Ad hoc etiā multū operatur cōfessio partis:iux. no.l.litib⁹.&.l.cū satis.C.de agri.& cēs.li.xj.& no.Bar.l.

admonendi.ff.de iur.fisci. Si mulier ad probandos fines. & limites terræ vel parochiæ prosunt ea quæ hic dicuntur.Item fama publica.Item ea quæ reperiũtur scripta in columna vel lapide & not.cap.hic alleg.cum causam.de probationibus.

a *Quid requiratur ad substantiam et adesse publici instrumenti. vide Spec.tit.de instru. edic. vbi dicit q̃ nouẽ requiruntur quæ enumerat Bart.in.l. si quis. §.si in itium. ff. de ædi. Finaliter tamẽ sub iungit Bar. quòd in hoc sequẽda est consuetudo prouĩciæ et locorum. Et quid dicatur instrumentũ authenticũ, & quid differat à publico, allego tibi gloss. in verbo publico. cũ gloss. seq. in ca. vt circa. de elect. in. vj.*

Item si in actis curiæ inueniatur quòd Petrus procurator actoris vel rei sufficienter fundatus comparuerit pro ipso in iudicio, illud sufficit vt processus cum eo factus valeat. licet nõ appareat de literis procuratoriis. & quanuis nõ fuerint incorporatæ in processu sicut fieri solet in curia ecclesiastica,quod videtur esse cõtra cap.quoniam. de probat.& cap.auditis.de præscriptio. Sed die assignata ad ius dicendũ in diffinitiua vel interlocutoria necessariũ est quòd procurator doceat de procuratorio quod cõsuetum est poni in sacco vna cum processu clauso sub contra sigillo cancellariæ, & cum euangelio annexo in quo continetur, quod in tali causa talibus comparentibus & petẽtibus sibi fieri ius per ea quæ sunt in sacco iudex protulit sententiam suam tali die. Et super hoc vide Bar.l.illud videamus.ff.quando appel.sit. 5

Itẽ ad hoc quòd literæ dicantur & reputentur esse authenticę,& vt eis plena fides adhibeatur,tria requirũtur. Primum quòd sint sigillatę in margine manu notarij publici aut iurati. Secũdum quòd haheant subscriptionem duorum testium. Tertio quòd sint sigillo authentico sigillatæ:vt plene tangit Spec.tit.de instru.edic.in.§.nunc videndum restat.in prin.& not.cap.j.de fide instrum.& glo.in.l.generali.C.de tabu.li.x.In actis vero curiæ quæ fiunt publicè & coram iudice non est necesse testes scribere:vt not.l.in donationibus.C.de donatio.glo.c.quoniam contra falsam.de probat.super verbo,duos viros.& Cyn.authen.ad hæc.de fide instru. Et quòd sigillum habeat caracteres apparentes:vt cap.inter dilectos. de fide instru. & debent literæ prædictæ continere diem & annum a, alias non valent. de rescript.cap.eam te. de fide instru.cap.inter dilectos.Spec.in tit.de institu.edic.§.instrumentum.ver.quid ergo si dies.Bar.l.ita stipulatus. in princip.ff. de verbo. obligat. Secus forte in priuata scriptura:vt.l.cum tabernam.§.j.ff.de pig.& ibi per Bar.no. glos. 6 a

glos.& Cy.l.si qua beneficia.C.de diuersis rescript. &.l. optimam. C.de contra stip.

7 Item si notarius seu tabellio fuerit damnatus ex aliqua causa quæ reddit eum infamem, an possit conficere literam vel instrumentum, an stetur instrumẽto illius qui semel fuit de falsa conuictus. no.l.eadem.§.hac.lege.ff. ad l.Iuli.repe.

8 Item quid operatur illa adiectio vt instrumentum fiat ad dictamen sapientum, & si in testamento fuerit adiectum, nunquid notarius ex consilio sapiẽtis poterit supplere legato quod factum est iure institutionis. not.l.illa institutio.ff.de hæredi. insti. & doctores tenent q̃ non, quia testamentũ de se non valet,& si testator postea vellet hoc facere,requireretur quòd denuò faceret testamẽtum: vt.l.hæredes palam.§.fi.ff.de testa. adde hoc quod dicitur infrà in.§.item cum dicitur.

9 Item ille qui sciens subscripsit b vel sigillauit, videtur b illud quod gestum est habere ratum, quod est notabile: vt dicit glo.& ibi tex.l.ij.C.de rebus alie.non alie.l.fi.C. plus va.quod agitur.

b *An subscribens obligetur ad cõtenta in contractu. vide l mutuæ.C. si certum pe ta. vbi dicit Ioã. Fab. q̃ non obligat quãdo vt testis se subscribit,secus si se obliget. pro quo allegat tex. in l. quidã. ff. de euict. & l.Gayus. ff. de pig.act.*

10 Item sufficit quòd legatarius habeat & producat clausulam testamenti in qua cõtinetur legatum sibi factum vna cum data ipsius testamenti. Secus in litera vel instrumento,quia totum oportet edere, & originale producere:vt not.Bartol.super rub.ff.de no.ope.nunci. Et forte ista est ratio diuersitatis, quia testamentũ scribitur in registro curiæ quod est penes cancellarium ad quod homines quos tangit possunt habere recursum.

11 Item pactum illud improbatur quòd solet inseri in literis obligatoriis, scilicet quòd debitor non admittatur nisi ostẽdat se soluisse per literas:vt in authẽ.vt sine prohibitione matres, &c.col.vij.in glos.magna.& tãgit Spe. in titu.de probatio.§.fin.versicu.sed pone. quòd instrumento.

12 Item notarius vt persona publica potest stipulari pro absentibus,& pro his qui nondum nati sunt. glo.l.j.ff.de his qui sunt sui vel alie. iuris. super verbo acquiritur. & not.l.Seia.in prin.ff.de do.cau. mor.faciunt no.per Bar. l.quod dicitur.ff.de verbo.obliga. per Innocen.cap.du-

dum.de conuer.coniuga.circa princi. ſuper verbo eccleſiæ.&.ff.rem pu.ſal.fore.l.ij. &.iij. & acquiritur illis pro quibus ſtipulatur actio directa, & omnis obligatio ſeu hipotheca:vt not.Bar.l.ſi pupillus.ff. rem pu. ſal.fore ſicut per ſeruum domino.& ibi not. Cy.l.j.C.de actio. & obliga.in.j.q.& in cap.quenquam.de vſur.lib.vj. in glo. vt tabellio.

c *De hac præſenti materia copioſe per dominum Ia.Fa. in.§. itẽ verborũ. inſtit. de inutilib. ſtipulat.*

Item ſi cõtra literam authenticam obiiciatur falſitas c 13
admittuntur teſtes,& ſaltem tres: & quibus debeat fides c
adhiberi,ſcilicet literis vel teſtibus: & quæ poſſunt ſuper hoc mouere animũ iudicis.not.glo.c.iij.loco de probat.

Et vtrum tabellio æquiualeat duobus teſtibus.no.glo. 14
cap.quoniam contra falſam,de probationib. ſuper verb. duos viros,& c.præallega.tertio loco.& etiam ca.in noſtra præſentia.de teſtibus.

Aduertendum eſt quòd tabellio recipitur loco vnius teſtis:& inſtrumentum loco duorum, ſi duo teſtes reperiantur inſcripti, & illi ſunt mortui, vel ſi deponant pro inſtrumento:vt ibi not.alias ſecus.de hoc no. plene.Cy. l.in exercendis.C.de fid. inſtru. &.l.cum precibus.C.de probationibus.

Item vtrum inſtrumentum ſignatum manu notarij:qui 15
poſtea factus eſt iudex vel procurator in cauſa, faciat fidem, & plenam probationem. vide Bart.l.comperimus. C.de proxi.ſacro.ſcriniorum.lib.xij.& Io.And. in Mercuriali ſuper regula iuris:cũ quid in vna.& col.fin. de teſtibus.lib.vj.

Item tabellis dum ſcripſerit notulam vel inſtrumẽtum, 16
debet facere audiẽtiam in præſentia partium & teſtium: alias nõ valet:vt not.glo.l.fideicommiſſa.§.j.ff.de le.iij. & no.Ia.de Bello viſu.auth.de tabellionib.in fi.coll.iiij.

Item an litera obligationis vel alterius contractus fa- 17
cti ad vtilitatem domini,vel eius cancellarię faciat fidem pro domino de cõſuetudine.dic quod ſic.nota tamen ea quæ dicit Cy.l.exemplo.C.de proba.

Item aduertendũ quòd ſi creditor habuerit literas ob- 18
ligatorias groſſatas & ſignatas,& eas perdiderit,amplius non debent regroſſari niſi parte vocata, & ex præcepto iudicis, quia notula eſt & debet eſſe radiata. literæ vero

perpetuæ.

vero perpetuæ, vt matrimonij,venditionis, & huiuſmodi ille poſſunt regroſſari cũ cauſa, ſi ille cuius ſunt literæ vel ad eius vtilitatem, aſſerat medio iuramento eas amiſiſſe,& hoc de præcepto iudicis:niſi in notula contineatur quòd fiant tot quot,&c. Et ſuper hoc vide Cy. in authen.ſi quis in aliquo documento.C. de eden. de bello. vt ſupra.in auth.de hære. & fal.§.j.col.j.& Bart.l. de tabulis.ff.de tab.exihẽ.l.chirophis.ff. de admini.tu. & per Ioan.Fab.inſtitu.de teſta.circa fi.& Bart.l.fi.ff.de bo.autho.iud.poſ,facit bene.l.fi.C. de fide inſtru. & vide Spe. in titu.de inſtru.edi.§. poſtquam. ver. ſed nunquid caſu prædicto inſtitutio,circa prin.ff.

19 Item danda eſt fides notulæ, ſeu prothocolo notarij, dum tamen ſibi ſint ea quæ ad groſſandum inſtrumentum ſunt neceſſaria, & potiſſime ſignum notarij: & ſuper hoc vide Cy.l.contractus vltima.q.C. de fid.inſtru. & Barto.l.admonendi.ff.de iu.fiſci,& videtur tamen facere circa hoc.§.ſi quis vero,in authen,vt nulli iudi.coll. ix.l.in donationibus.C.de donati.cap.inter dilectos. de fide inſtru,nota.c,poſt ceſſionem.de probat.l. ſi quis decurio.C.de fal.

20 Quid ſi notula reperiatur ſcripta in tabula cerea in petra,vel litera groſſata in papiro.Bartol. dicit quòd debet dari fides:& hoc not.l.qui tabulas,ff. de furtis.l. in commodato.§.ſicut.ff.commo.

21 Item ſi deciſum fuerit de poſſeſſorio,& poſtea quæritur coram eodem iudice de petitorio,an producta in prima inſtantia fidem faciant in ſecunda. vide gloſ. cap.dilectus de ordi,cogni.& Cy.l. is apud quem.C. de eden. &.l.ordinarij,de rei ven.

22 d Item acta ſunt communia d,& ideo de illis debet fieri copia parti requirenti, pro hoc.l.j.§. edenda.ff. de edend. ſecus de aliis literis, ſeu inſtrumentis dato quòd ſint in iudicio producta, & hoc nota. capitu. ex literis. de fide inſtrumen. & gloſ. capitu. quoniam contra falſam.de probatio.ſuper verbo.loco & tempore: & no. ibidem. ſuper verbo præſumitur. quòd ſententia iudicis non dat fidẽ de agitatis in proceſſu,niſi cõſtet per acta curiæ:no.Cy.in auth.ſi quis in aliquo documẽto.C.de edẽ.

d *No.in.c. g.perpetuus de fid.inſtr. extra. & quot modis inſtrumenta dicantur cõmunia adde Panor.in.c. de proba.*

& per Ioannem Fabrum: institu. de fideiusso. §. fin. & ita seruatur quia oportet quòd constet iudici ad quem fuit appellatum de processu ad plenũ: secus si sententia transiuit in rem iudicatam, & sic loquitur Cynus in dicta. l. emancipatione. C. de fide instrumen. & not. l. acta. ff. de re iudicata. & ibi glo. & Barto. Sed si processus nequeat reperiri: & sit amissus penes curiam, actor debet admitti ad probandum per testes processum & causæ statum, vel si sit opus processus debet reinchoari: & idem est de attestationibus testium, & super hoc not. c. fina. de probatio. & Cy. l. emancipatione. C. de fide instru. ca. quoniam contra falsam. de proba.

Item nunquid acta in vno iudicio [e] prosit in alio inter easdem personas. not. l. is apud quem. C. de eden. & l. si patronum. in pe. q. C. de aduo. diuer. iudi. l. properandum §. j. C. de iudi. 23

Item si litera antiqua est aliquatenus corrosa vel fracta non bene cancellata potest refici, potissime de præcepto iudicis, & parte vocata: vt not. in authẽ. de hære. & fal. §. j. coll. j. l. diui. C. de natu. li. c. si instrumenta. de fide instr. 24

An litera quæ reperitur in parte falsa in totum debeat reputari falsa. no. l. si ex falsis. C. de transact. 25

Item si in literis authenticis inseratur tenor literarum emancipationis, auctorisationis, aut procuratorum, illud sufficit quantum ad illum actum pro quo concessę fuerũt literæ prædictæ, secus autem in alio casu: & maximè in actu extra iudiciali, & inter alias partes: vt nota. l. publicanti. C. de testamen. Et super hoc vide Cy. l. optimam. C. de contrahen. stipula. & in authen. si quis in aliquo documento. C. de eden. & glo. ca. venerabilis. de confir. vtili. vel inutili. & ca. abbatem. de verbo. significa. Et de his oportet quòd constet in promptu, & per literas authenticas: vt. l. in emancipationibus. & l. iubemus C. de emancipatio. li. l. emancipatione. C. de fide instrumen. nisi forte factum fuerit in iudicio de recenti: quia constat de registro. 26

Item si partes faciunt contractum fraudulentum & fictum in præiudicium fisci vel domini: & maximè in fraudem vsurarum, vel vendarum, &c. contractus non valet, & partes 27

[e] *An ĭque sta testiũ facta in vno iudicio ĭter aliquas personas faciat fidẽ ĭter easdem in alio iudicio. vide gl. in verbo. archiepiscopum. in. c. cõstitutus. extra de testi. & ibi Pano.*

& partes sunt emendabiles domino, & notarius priuandus est officio suo: vt not. Bald. titu. de prohi. feud. alie. per Fred. ca. ij. §. callidis machinationibus. ver. scriba vero. coll. v.

28 Item an appocha quæ datur à parte parti, & liber rationum quem quis sibi conficit, & etiam epistola quem quis alteri mittit faciat fidem. vide Barto. l. nuda ratio. ff. de dona. & l. admonendi. de iureiuran. & not. Cyn. l. instrumenta. C. de proba. l. plures apochis. C. de fide instru. fa. bene. l. publia. in fi. cum ibi no. ff. depo.

29 Item an scriptura priuata operetur confessionem vel dispositionem: no. l. nuda. ff. de do.

30 Item quando literis credentiæ generalibus, vel aliis fides debeat adhiberi, & an prosint ad obligandum eũ qui eas misit. no. l. Lucius. ff. de fideius.

31 Item qui abnegat propriam scripturam, & conuictus fuerit non potest proponere exceptionem non numeratę pecuniæ, & alias punitur: vt habetur, aut cõtra qui propriam. C. de non numerata pecunia. Idem si abnegat numerationem: secus autem de scriptura sui prædecessoris, aut de publica: vt ibi no.

32 Item si in notula contineatur, &c. vt fit communiter. ipse notarius in grossa potest supplere, & interpretari illud, &c. & idem in eius successore. secundum tamen substantiam contractus & illud quod est fieri consuetum: vt no. l. gallus. ff. de li. & postu. in prin. in versi.

Item collige ex isto principio, &c. & no. Bart. l. si prius. §. plancius. ff. de aqua plu. ar.

33 Item iudex non potest sigillare vidimus aut transcriptũ alicuius literæ, nisi oculata fide testetur se vidisse originale non cancellatum: nõ viciatum &c. iuxta seriem verborum. l. vltimæ. C. de edi. di. Adri. tollen. Et si in originali reperiatur rasura vel interlinea, & potissime in loco suspecto, de eo non debet fieri trãscriptum seu vidimus: quia nec originali esset forte adhibenda fides secundum dicta Cy. & do. l. fi. al. C. de edic. di. Adri. tollen.

34 Item instrumenta communia debent deponi vbi iudex decreuerit: nota. l. de instrumentis. C. communia vtriusque iudicij.

Item in literis consuetum est inserere ea quæ sequuntur, & interdum adiicitur conditio pœnalis. Primum est quòd venditor promisit non venire contra, &c. & tunc &c. adeundo iudicem videtur contravenire : vt.l. si quis maior. cum ibi notatis. C. de transact. Secundum est, ratum habere. & tunc idem.l. quo enim.§. fina.ff. rem rat. hab. Tertium est litem, quæstionem, & controuersiam non mouere, & tunc si petat in iudicio, &c. ante litis contesta. dicitur venire contra : vt.l. diuus.in fine.ff.de peti.hære.l. si controuersia.C.de euicti. Quartum est non petere : & tunc non dicitur contra venire ante litis contesta:vt.l.amplius.& ibi no.Barto.ff.rem rat.ha. 35

Item si in literis reperiatur rasura f, & maximè in loco suspecto, &c. dato quòd sit scripta & emendata manu ipsius notarij qui literas recepit, nihilominus literæ prædictæ sunt & debent vt suspectæ reputari : vt nota.l. iubemus.C. de probat. authenti. de fide instrumen.§.j. colla.vj. & not.Cy.l. fina.C. de edi.di. Adria. tollen.in v. quæst. & in casu isto, si duo testes probatæ famæ dicant quòd plus vel minus fuit dictum quàm scriptum statur eis:vt no.l.errore.C.de testa. 36

Item qui scienter vtitur in iudicio falso instrumento, & sine protestatione,incidit in crimen falsi, sed non punitur æque sicut si falsum commisisset : vt nota.l.ij.C. de fide instru.sed ipse perdit causam suam:vt nota.l.in fraudem.§.quotiens l.ij.ff.de iure fisci. 37

Item literæ adiornamenti aut aliæ à principe obtentę sunt annales,& expirant per lapsum anni curren.à data literarum propter quod dicitur communiter. *Les lettres apres vng an non valables.* De hoc no.c.plerunque.de rescrip.C.de diuer.re.l.falso asseueras. 38

Item allegans priuilegium contra ius commune, non auditur, nisi doceat de priuilegio,&c. dato quòd dicat se esse in quasi possessione illius priuilegij : vt cap.cum personæ.de priuileg.lib.vj.nota,Cyn.l. si solennibus.C.de fide instrumen. 39

Item postquam tabellio reddidit literas parti grossatas & signatas non debet aliquid addere, nec eas corrigere, 40

f *Quæ requirãtur ad hoc vt rasura nõ sit suspecta & de materia rasuræ, vide plene p Abb. in.c.ex literis. de fide inst. Et quãdo rasura dicatur esse in loco suspecto. vide p eundẽ in.c. iter dilectos de fid.instr. & an certificatio notarij euitet suspitionẽ. Idẽ Abb. in.c. cũvenerabilis de relig. do. & an rasura quæ sit in loco suspecto præsumatur facta ab officiali vel à parte. vide Abb. in.c.fi.de crimine fal.*

gere, saltem si sint sigillatæ, & potissime si sint in iudicio productæ : quia præsumitur suspectus si velit corrigere dictum suum : sinautem omiserit ponere diem vel annum & constet de nota : potest illud addere de præcepto iudicis secundum casus exigentiam, & tenetur tabellio qui errorem commisit ad interesse partis: vt.l. fina.C. de ma.conue. & nota.l. actorum verba. re iu. Sed si litera fuerit duplicata, & alteri parti tradita, notarius non debet hoc facere, nec iudex ei præcipere nisi parte vocata,vt correctio sit mutua,& vt falsitas euitetur.ar. l.in causæ.§.causa cognita.ff.de mino.

41 Idem si creditor petat literam obligatoriam sibi traditam regrossari, dicens se eam amisisse. Sed si solutam obligatus petat cancellari, & creditor affirmet eam non inuenire : tunc creditor condemnabitur dare quictantiam, & literam prædictam reddere quàm citius eam repererit:quæ &verbaliter cancellabitur alia litera loco ipsius, & de hoc fiet mentio in processu. Et pro his quæ dicta sunt facit.l. fina.C. de fide instru.l. ab omnibus.§. j.ff.de le.j.nota.Barto.l.qui tabulas.ff. de furtis, tenetur tamen ad interesse. Et idem forte si debitum est præscriptũ eo quia celauit,& dolose distulit reddere instrumentum:ita quòd in notario est malicia,& in creditore iusta ignorantia:alias forte secus. facit.l.ij,C.arbi. tut.l.si fundum.ff.de fundo dota.

42 Item cum dicitur contractus fiat ad dictamen sapientium, illud non importat quòd si contractus sit nullus quòd sapiens possit illum validare : sed quòd potest ponere in debita forma ea quæ sunt de natura tractus:vt l.si mandato. & ibi glo.ff. mandat.& etiam ea quæ sunt ex consuetudine.l. ex ea parte.ff. de verbor. obliga. & ibi glo.

43 Item sacerdotes & monachi non possunt esse notarij, seu tabelliones : vt nota.Spe.de statu.mo.§.j. ver.xxvij. & est tex.in.c.officium.de hære.lib.vj.&.c. sed negociatio.de cle.vel mo.in authen.

44 Item si pars producat acta curiæ pars aduersa si hoc requirat debet habere copiam vel transcriptum sumptibus suis. Si verò producat literas vel alia documenta

aduersa pars non debet habere copiam sed lecturam tantum, verum est quòd ei permittitur extrahere, & in scriptis redigere substantiam litrarum: & idem est de attestationibus testium. Ille verò qui producit literas in modum probationis, potest requirere quòd fiat vidimus, seu transcriptum vel si factum est quòd fiat collatio cum originali, & fiet ita. & hoc coram iudice vel notatio à se deputato. Et vt communiter fit coram greffario curiæ parte præsente vel vocata vel contumaciter absente: tunc vidimus remanebit penes curiam. & de hoc not. cap. literis. & cap. contingit. de fide instru. Et Cy. authen. si quis in aliquo documento. C. de eden.

g *An falsa latinitas vitiet testamentum vide Ioã. Fab. in. l. si in nomine. C. de testamẽ. & quid in instrumentis videtur eundem hic. & quid veniat appellatione instrumentorũ, vide Iaso. ĩ rub. C. de eden.*

Item falsa latinitas vel alius defectus testamenti g, vel literarum præueniens ex parte notarij non vitiat, dum tamen constet de his quæ gesta sunt: secus in rescriptis domini papæ: vt notatur. c. ad audientiã de rescrip. & c. ex parte. de fi. instru. l. errore. & l. ambiguitates. C. de testa. 45 g

Item in literæ de quibus propter vetustatem aut alias verisimiliter dubitatur de corruptione, vel cancellatione, possunt regressari & sigillari de præcepto iudicis, etia parte nõ vocata & potissime si litera est perpetua, & constet de notula seu prothocolo: aliud forte in literis obligatoriis quæ debent cancellari debito soluto: quia literis grossatis radiatur notula, & pars quam tangit esset vocanda ad sciendum vtrum velit aliquid proponere in oppositum. 46

h *De ista materia plenè per Io. Fab. in lege in excercendis. C. de fi. instru. vbi etiam vi debis quot testes requirũtur ad re probandum ĩstrumentũ.*

Item notario mortuo cancellarius consuerit dare notulas alicui alij notario qui habet potestatem literas illas grossandi & signandi: iuxta ea quæ habentur. cap. penul. de fide instrumento: iuxta nota. per Bartol. l. de eod. §. Istud constat. ff. de fal. 47

Item si vnus testis scriptus in litera contradicat h literæ, facit vacillare fidem instrumenti: vt. l. j. in fi. ff. quemadmodum testa. aperi. Secus si non fit inscriptus, vel si inscriptus dicat se non recordari: vt nota. l. iusiurandi. C. de testibus. & cap. cum Ioannes heremita. eodem titulo. in antiquis. 48 h

Item quæritur nunquid pater si est notarius possit recipere & signare contractum vel instrumẽtum pro filio: & econtra 49

econtra. filius pro patre. not. Barto. l. Si pater. ff. de falsi. Et an vir pro vxore. l. vxori. eod. titu.

50 Item quid si notarius ascribat legatum sibi & Titio factum, an valeat in toto vel in parte. not. Barto. l. si quis legatum. ff. de fals. & l. impuberum. §. j. eod. tit.

51 Item qui accusat instrumentum in iudicio productum tanquam falsum & non probat, punitur vt falsarius: not. l. iubemus. C. de probationibus.

52 Item multis modis scriptura seu instrumentum redditur suspectum. Primo quando caret debita solennitate. C. de proxi. sacr. scri. l. vnicuique. lib. xj. prope fi. l. iubemus. circa fi. & ibi nota. de testamen. Secundo si producitur instrumentum prohibitum impetrari: iuxta. l. iij. C. de paganis. Tertio ratione personæ illius qui impetrauit instrumentum, & etiam principaliter ratione notarij qui consueuit malas facere rescripturas. ar. ff. de accusa. l. si cui. §. hisdem. & de re mili. l. omnes. §. à barbaris. Quarto si est in aliqua parte abrasum vel vitiatum. ar. l. fi. in prin. C. de edict. di. Adria. tollen. & hæc not. l. iubemus. C. de probat. & not. Bart. l. sciendum. ff. de verb. obliga, à barbaris ex praua consuetudine inducitur non modica præsumptio: vt. l. vniuersorum. ff. de pigno. act. l. qui semisses. §. fina. ff. de vsuris.

53 Item non est danda fides transcripto, seu vidimus nisi facta fuerit collatio cum originali per ordinationem iudicij coram domino lis pendet, & parte aduersa præsente, vel vocata, vel contumaciter absente: vt auth. si quis in aliquo documento. C. de de eden. & dictum est supra. Si tamen causa pendet in parlamento, & pars timeat portare vel mittere literas suas propter itineris periculum cõsuetum est ita fieri, scilicet quòd pars alias impetrabit literas regias super hoc virtute, quarum parte vocata coram bailliuo, &c. fiat prædicta collatio, & tunc datur fides transcripto nisi aliud obsistat. Et de hoc not. l. formaliter. Cy. l. iudices. C. de fide instru.

54 Item si literæ regiæ aut domini ducis fuerint in iudicio coram domino seneschalo publicatæ & registratæ, extracto de registris datur fides. & super hoc not. Cy. l. publicati. C. de testa. in authen. si quis in aliquo. C. de eden.

Interdum etiam dicit in literis suis quòd detur fides vidimus sicut ex originali.

Item si debitor soluerit principale, de exhibitione literarum ipse potest agere coram cancellario vel domino seneſcalo ad hoc vt creditor compellatur vel condemnetur exhibere, & in manu curiæ tradere literas obligatorias,& vt exhibitæ cancellentur vt solutæ,vel nota, seu notula si literæ non fuerint grossatæ,& fiet ita: & faciunt pro hoc ea quæ tangit Cy.l.si ex quocúque cõtractu.C. ad exhibẽ. & l.dissolutæ quãtitatis.C.de conditione sine causa cum ibi notatis. &.l. qui tabulas.ff.de fur.l.plures apochis.C.de fi. instru. creditor tamen potest retinere partem literæ cancellatæ,vt constet de debito. 55

Item si seruiens referat aliquam se adiornasse de præcepto iudicis, & iudex asserit contrarium, standum dicto ipsius iudicis licet sit negatiuum,quia semper præsumitur pro eo,& imputetur parti quæ non habuit adiornamentum in scriptis. Quid autem si sit similis discrepantia inter seruientem & notarium qui scripsit in actis curiæ quòd talis seruiens retulit quòd ipse adiornauerat talem. & cætera.& seruiens contrarium asserat cui standum est, & forte notario si sit expertus & bonæ famæ. Et hanc quæstionem mouet Cy.l.si quis decurio.C.de fal. 66

Summæ eorum quæ notantur in rub.de præsumptionibus.

1 *Præsumitur scientia ex loci vicinitate iuncta fama publica.*
2 *An præsumitur adhuc dominus qui aliquando fuit. Et quid in possessione.*
3 *Præsumptionum quot sunt species.*
4 *Præsumatur an quis soluisse vsuras probato quod contractus sit vsurarius.*
5 *Præsumitur liberatus debitor chyrographo apud eum reperto cancellato.*
6 *Præsumatur ne fundus esse situs in iurisdictione aliqua quoniam ita in instrumento scriptum fuerit.*
7 *Præsumantur ne acquisita de bonis fisci ea quæ officiarius pendente officio suo acquisiuit.*

Quid

Quid de persona ecclesiastica, vxore, filiosa.
8 *Præsumptionem inducunt minæ præcedentes.*
9 *Præsumptio ne sit contra eum ante cuius hostium mortuus repertus est.*
10 *Præsumptionem an & quando fama faciat.*
11 *Venditio vel alius contractus quibus ex causis præsumatur fraudulentus.*
12 *Præsumatur quis conscius homicidij ex defuncti inimicitiis & familiaritate quam habet cum eo qui homicidium commisit.*
13 *Præsumuntur expensæ factæ ex ea pecunia quàm de proximo mutuam accepi.*
14 *An & quibus casibus quis præsumitur mortuus ex vulnere vel non.*
15 *Præsumatur ne frater bona communia tanquam hæres administrare altero fratre sine hæredibus defuncto.*
16 *Præsumptionem inducit fuga contra eum qui effregit carceres.*
17 *Præsumptionem inducunt qualitas & hominis gestus.*

De præsumptionibus.

1 PRimo propter loci proximitatẽ seu vicinitatem cum fama publica præsumitur scientia: vt not.per Barto.l. si cui §.hisdem.ff.de accusa.

2 Item an ille qui semel fuit dominus prẽsumatur dominus,& quid dicemus de possessione.not.Cy.l.siue possidetis.C. de proba.l. apud trebatium.§.j.ff.de aqua pluri.arbi.

3 Item quot sunt præsumptiones [a]. not.Cy.l.siue possidetis.C.de proba.& quæ sunt vehementes præsumptiones adulterij:not.glo. & Bart.l.capite quinto.ff.de adul. c.præterea.de testi.c.literis.&.c.tertio loco.de prẽsump.

4 Itẽ an quis præsumitur soluisse vsuras feneratori, probato q̃ contractus sit vsurarius.nota.Cy.l.j.C.de proba.

[a] *Multiplex est præsumptio. de quo per glo. in.l. fina. ff. qđ me. causa. & glo in ca.is qui.extra. de spõs. Et quæ sit differentia inter fictionẽ, præsumptionem, & iudiciũ. vide Cy.in.l.siue possidetis in allega. Fictio, est in re certa, contraria veritati pro veritate assumptio. Præsumptio est in re dubia, de hoc vide Bart.in.l.non est verisimile.ff.quod met. causa.*

Item eo quòd debitor habet literam cancellatam b præsumit debitum fuisse solutum. not. Cy. l. si de possessione. C. de proba. & vide infra tit. de solu. Secus si præponat pactum de non petendo. & ibi no. Et vide Barto. l. fullo. §. qui ancillam. ff. de furtis. b 5 b

Item si contineatur in litera contractus, quòd fundus situs est in iurisdictione talis loci, an per hoc præsumatur esse illius iurisdictionis. vide Cyn. & glo. l. optimam. C. de contrahen. stip. &. l. cum aliquis. C. de iure deli. ca. illud de præsum. 6

Item an bona quæ acquisiuit officiarius præsumantur acquisita de bonis fisci. nota. l. defensionis facultas. C. de iure fisci. libro. x. Quid de viro ecclesiastico. notatur in authen. licentiam. C. de epis. & cle. in authen. de ecclesiasticis. titul. §. interdicimus. colla. ix. & potissime si non fecerit inuentarium: vt. l. fi. C. de iude. cle. quia contigit. §. illud & cætera. de reli. do. Quid de vxore. not. l. quintus. ff. de dona. inter virum & vxo. & l. etiam. C. eo. tit. Quid de filio fa. l. cum non solum. in prin. C. de bo. quæ lib. in princi. institu. per quas perso. no. acqui. l. si tutor post pubertatem. ff. de tute. Barto. dicit quòd in filia præsumitur ex bonis partis ad euitãdum suspicionem turpis quæstus: vt. l. quintus. ff. de dona. inter virũ & vxo. In filio cessat hæc ratio, & ideo est recurrendum ad coniecturas: vt nota. l. cum oportet. de bo. quæ liber. 7

Item minæ præcedentes, & de recenti, inducunt præ- 8

b Si instrumentum penes debitorẽ reperiatur cãcellatum, an per hoc probetur debitũ satisfactum. Dic quia materia hic occurrit secũdum Angel. in. l. postquã. ff. de pactis. et l. si de possessione. C. de proba. post Cyn. aut debitor allegat se liberatum pacto gratuito, & tunc debet probare sibi redditum à creditore: quia nemo præsumitur in dubio donare & iactare res suas. l. cum de indebito. ff. de proba. Aut dicit se liberatum solutione, & tunc aut debitor est domesticus creditori: ita quòd de facili potuisset instrumentum surripere, & non præsumitur liberatus nisi probet instrumẽtum sibi redditum à creditore. casus est in. l. vnica. §. sed ne furandi. C. de lat. lib. & hoc siue penes debitorem reperiantur. siue penes creditorem, quia ita potuit domesticus cancellare apud creditorem: sicut subtrahere, quanuis glo. in dicta. l. postquam dixerit contrarium: quia secus si apud creditorem reperiatur quæ tamen reprobatur à scrib. & præcipue ab Angel. ibi approbata glo. in. l. chyrographum. ff. de prob. Aut non erat domesticus creditori, & tunc liberatus præsumitur nisi probetur contrarium. Et ita intelligitur. l. si chyrographum. ff. de proba. & . l. fullo. §. fi. ff. de furt. & l. qui tabulas. & l. qui tabularum. eo.

sumptionem:

sumptionem: vt not. l. vnica. C. si quis impe. maledixerit, & . l. fi. de hæ. insti. idem de eo qui exiit de domo gladio euaginato in qua iacet occisus: vt. l. fi. alle. Bar. l. j. in prin. ff. de furtis. idem de re furtiua. penes me c inuenta: vt ibi not. & l. inciuile. C. de furtis. c

9 Item si reperiatur mane mortuus iacens ante hostium domus tuæ, præsumptio facit contra te: vt not. Barto. l. ædiles. ff. de via publi.

10 Item qualiter & quando in criminibus fama inducat præsumptionem, & quid præsumatur ex bona vel mala conuersatione: not. Bart. l. de minore. §. plurimum. ff. de quæstio. & ibi agitur de fama publica.

11 Item venditio facta cum pacto resolutorio censentur facta in fraud. vsurarum, saltem his cõcurrentibus. Primo si emptor consueuit esse vsurarius, & tales contractus facere. Secundo si res fuerunt empta minori, & potissime vili precio. Tertio si pactum inseratur in contractu, vel fiat de propinquo: vt. c. ad nostram de emptio. & vendi. cap. illo. de pig. præsumitur enim aduersus emptorem ex eo quòd facere consueuit: vt. l. vniuersorum. ff. de pig. ac. l. qui semisses. §. j. ff. de vsuris. & etiam ex modicitate precij: vt. C. manda. l. per diuersas. l. cum hi. §. modus. ff. de transact. & illud quod fit incontinenti præsumitur esse præcogitatum. l. lecta. ff. si cert. peta. no. in auth. minoris. C. qui da. tu. pos. l. si ventri. §. fi. ff. de priuile. credi. Est & alia præsumptio si venditor confitetur habuisse partem precij: iuxta not. per Barto. l. post contractum. ff. de do. glo. & Cy. l. iij. plus va. quòd agitur. hinc est quòd permutatio facta præsumitur fraudulẽta, si ille qui tradidit rem alteri de proximo eam recuperauerit: idem in teste familiari quem dominus recuperauerit incontinenti d, laminus recuperauerit familiarẽ, præsumitur in fraudem feciſſe. pro quo Ange. in dicta. l. etiam alleg. tex. in ar. in. l. si ventri. §. in bonis. ff. de priuileg. credi. Tamen ipsi familiares possunt induci in testes si iudici videatur quòd sint bonæ famæ & conditionis. secundum Inno. in ca. in literis vbi est test. forma. in fi. extra de testibus. Ratio potest esse euidens, quia non est præsumendum, nec verisimile hominem bonæ famæ velle aliquid dicere quod esset reprehensione dignum. glo. in. l. Titio. in verbo actiones. hic. & erat homo. & cæteri. in fi. ff. de condi. & demonstra. d

c An si res furtiua reperiatur apud me an presumer surripuisse dic. ex gl. & secundũ Angel. & Ioã. Fab. in. l. inciuile. hic allegata reprobata oppi. Pla. ibi quòd si solitus sum talia exercere est præsumptio contra me, alias non essẽ suspectus ex eo quòd penes me reperiretur. Et hoc insequuntur docto. secũdum Ioan. Fab. ibi.

d Si incontinẽti lato testimonio dominus

m

e *Illã glo. reputat singula Ang. ibi: nec esse alibi: quòd surgens & ãbulans post triduũ à tẽpore vulneris illati, non præsumitur ex tali vulnere mori si moriatur: et istam glo. dicit esse bonã. Iaso. in.§. fi. instit. de his qui sunt sui. vel in addi. ad Cristofo. Por. in additione incipi. Adde quòd hodie tamen istud procedebat secundum legem Mosaicã: vt ibi dicit glo. Sed in foro contentioso tam canonico quàm ciuili non sufficit, licet post triduum deambulet: sed si post. xl. dies deambulet tunc nõ præsumitur mori ex tali vulnere, quia nullus vulneratus secundum sententiam medicorum potest viuere ex vulnere vltra. xl. dies. & si post. xl. dies decedat potius dicitur mori ex negligentia quam ex percussione. Nam in istis standum est sentẽtiæ medicorum. tex. est no. in. l. semel. de remi. lit. lib. xij. C. Et ad illud facit. l. qui occidit. §. fin. ff. ad. l. Aquil. videlicet quòd non debeat puniri de occiso si post moriatur. vide Angel. in. d. l. vni. hic alle. de emen. seruo.*

to testimonio: sicut dicit Cyn. l. etiam. C. de testi. fal. l. vir mulieri. ff. de donat. inter vir. & vxo. ca. ij. de renun. li. vj. Item si fuerit conuentum vt vsque ad certos annos venditor non possit rem reemere: vt. e. ad nostram. alleg.

Item propter inimicitiã defuncti, & amicitiam, seu familiaritatem illius qui commisit homicidiũ præsumitur alter esse conscius: vt not. l. si ventri. §. eorum. ff. de priuilegi. cre. l. si quis post hac. C. de bo. dam. & l. post contractum. ff. de donat. & maximè si locuti sunt simul in loco secreto, & de recenti ante casum: vt ibi nota. 12

Item si accepi mutuo pecuniã, & feci postea & de proximo expẽsas mihi necessarias vel vtiles, præsumitur me fecisse de mutuata pecunia, alias secus: vt not. l. si ventri. §. eorum. ff. de priuileg. cre. 13

Item quis non præsumitur mortuus ex vulnere in multis casibus. Primo ex relatione phisicorum: vt l. significasti. de homicidio: & not. Bartholo. l. fi. ff. ad legem Corneliam de Sicca. Secũdo si superuixerit longo tempore, & hoc pendente operatus est: & si vulnus non erat letale seu mortiferum. not. cap. ij. de cle. percusso. cap. ad audientiam. de homi. & glos. vnica e. C. de emend. seruorum. not. super hoc quæ dicit Bar. l. qui cedem. prope fi. ff. ad. l. Cornel. de Sicca. Ex modo tamẽ & qualitate percutiendi præsumitur animus & voluntas: vt not. l. qui iniuriæ. ff. de fur. 14 e

Item quando quis præsumitur mortuus: not. Cy. in authen. hodie. C. de repu. Bar. l. de minore. §. plurimum. ff. de quæstio.

Item si vnus ex fratribus possideat bona communia, altero fratre mortuo sine hæredibus non præsumitur hoc 15

facere

facere vt hæres defuncti: nisi alias cõstet de eius animo: vt. l. duo fratres. de acqui. hæred. not. Ioan. And. in addi. ad Spec. tit. de iud. §. sequitur videre.

16 Item interdum fuga inducit & operatur magnam præsumptionem, & tantam quòd crimen habetur quasi pro confesso. vt pote si reus effracto carcere vel fracto arresto f effugiat f, postquam notificatum fuerat ei crimen vel delictum. & maximè, si arrestatus fuerat *du cas attaint*. vt no. l. in eos. cũ glo. ff. de custo. re. fac. l. impuberibus. §. præterea. ff. de suspe. tu. l. locorum. C. de omni agro deser. l. xj. qualiter autem fama inducat præsumptionẽ. not. l. admonendi. ff. de iu. iur. l. in bonæ fidei. C. eo. ti. & de prædictis. not. l. de minore. §. tormenta. ff. de quæstio. l. si libertus. ff. de bo. liber. authen. de exibent. reis. §. si vero. coll. vj.

17 Item & qualitas personæ inducit præsumptionem nõ modicam quæ etiam apparet in gestu & habitu: vt not. l. iij. §. diuus. ff. de testi. l. iiij. C. de proba. l. qui natura. §. fi. ff. de nego. gest.

f *Si damnatus ad mortẽ exeat carceres peccat mortaliter, nisi ex iniusta causa dãnatus esset, vel fortassis per falsos testes. secundũ Iason. in repeti. l. admonẽdi. colum. lxxvij. ff. de iureur. per glo. in. l. violentã. in cle. pastoralis. de re iu. pro quo est glo. in. c. ius gentium. j. dis.*

Summæ eorum quæ notantur in titulo de iureiurando.

1 *Iuramentum personale est, ideo hæredi non est opus dispensatione.*

2 *Iuramenti delationi an sit locus in criminalibus, & in matrimonio.*

3 *Inter simplicem promissionem & iuramentum deus non facit differentiam.*

4 *Iuramentum an deferri potest super facto negatiuo.*

5 *Iuramentum an valere faciat contractum à iure reprobatum.*

6 *Vxor dotem repetens iurat de bonis mariti se nihil surripuisse.*

7 *Clericus an compellatur iurare & ferre testimonium coram iudice laico.*

8 *Hæres testamenti tenorem scire præsumitur.*

9 *Plures res petens, super vna deferre iuramentum pote*

& aliam teſtibus probare.

10 *Petens contractum annullari prætextu metus vel violentiæ audiendus eſt etiam ſine iuramenti diſpenſatione.*

11 *Ad iuramentum partis recipiendum cuius expenſis detur commiſſarius.*

12 *Iurans ſoluere certa die ſi non ſoluat, an ſit periurus.*

13 *Si iurauerit procurator de calumnia, cogi tamen dominus poteſt iterum iurare.*

14 *Cum iuramento falſum affirmans in iudicio qualiter puniatur.*

15 *Iurare de calumnia recuſans perdit cauſam ſuam.*

16 *Iuramentum teſtis de conſenſu partium poteſt remitti.*

17 *Iudex poteſt de conſenſu partium ſine ſcriptis ferre ſententiam.*

18 *Adultus ſine curatoris authoritate qui contraxit & iurauit non contrauenire, an poterit reſtitui.*

19 *Iuramentum ſi delatum fuerit à parte parti, an & quando admittatur pœnitentia.*

20 *Iuramentum de calumnia præſtare procurator poteſt etiã ſine iuramento ſpeciali.*

21 *Iuramentum calumniæ an poßit peti vt præſtetur vſque ad ſententiam.*

22 *Conuentus reali qui petiit garendum ſi ſciat rem quæ petitur actoris eſſe, an impune poterit iurare de calumnia.*

a *Iuramẽtum eſt maximũ remedium litium expediendarum. l.j.ff. eo. Et alibi dicitur quòd omnis cõtrouerſiæ finis eſt iuramẽtum: vt.c.et ſi Chriſtus. extra de iureiu. quo ad præſentẽ materiam. vide gl. in ſumma xxij. quæ.j. quæ ponit quid ſit iuramentũ, quid iurare, quæ ſint cauſæ inſtitutiõis iuramenti. Et dicit vnũ ꝙ*

De iureiurando.

IVramentum [a] eſt perſonale, & ideo hæredi non eſt opus diſpenſatione. c. veritatis. de iureiur. & ibi per Inno. 1 a

Item an in criminibus ſit locus de lationi iuramenti. Bartol. ad plenum. l. maritus. ff. de quæſtio. Quid de cau- 2

iurare eſt aliquid deo teſte dicere. Adde quòd præſenti materia quòd iuramentum ſacramentum, & iuſiurandum ſunt ſynonyma. Abb. in rubr. extra. eo. De effectu iuramenti. vide plene Iaſ. in. §. item ſi quis poſtulante. inſtit. de actio. Qualiter periurus puniatur. vide Iaſ. in. l. ſi duo. §. fi. ff. eo. & Bald. in. l. ỹ. C. eo. tit. & ibi per Saly. Et an periurium ſit ſemper mortale peccatum, vide beatum Thomam in. ỹ. ſecundæ. q. xcix. arti. ỹ. & .iij.

ſa ma-

ſa matrimoniali, & quæ veniunt conſideranda ad hoc quòd iudex deferat iuramentum. not. l. bonæ fidei. C. de iur. iuran.

3 Item deus non facit differentiam inter ſimplicem promiſſionem & iuramentum. xxij. quæſt. v. cap. iuramenti. Et idem eſt venire contra promiſſionem, ſicut contra iuramentum: vt cap. peruenit. & ibi no. de fideiuſſoribus.

4 Item vtrum pro facto negatiuo & quod nequit probari, poſſit differri iuramentum: not. Cy. l. in contractibus. §. illo. C. de non nume. pecu. & cap. j. de confeſſ. lib. vj.

5 Item an contractus de iure reprobatus valeat virtute iuramenti. not. Bart. ad ple. l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſoribus.

6 Item vxor petens dotem ſibi reſtitui, tenetur iurare quòd nihil ſurripuit de bonis viri ſui: vt not. gloſ. l. ij. ſuper verbo iurata fide. C. quando. & qui. & quar. pars, &c. libro x.

7 Item clericus ſolutus, vel ille qui eſt infra ſacros ordines nõ compellitur ferre teſtimonium coram iudice laico, nec iurare de calumnia abſque licentia ſui ordinarij: vt cap. j. de iura. calum. in fi. attamen ſi ſit actor præſtabit iuramentum calumniæ & veritatis ſi ei deferatur, alias reus eſſet abſoluendus. Et forte quod dicitur in actore idem in reo, eo quòd non declinauit forũ iudicis, & hoc cũ agitur perſonaliter, quia in actione reali aut poſſeſſoria & potiſſime rei immobilis. de hoc nõ eſt dubitandũ.

8 Item ſi legatarius deferat hæredi inſtitutio iuramentum, hæres tenetur iurare, aut legatum ſoluere: vt. l. fi. C. de fideicom. quis ipſe ſcit aut ſcire tenetur tenorẽ teſtamenti. & .l. manifeſte turpitudinis. ff. de iureiuran. loquitur in illo qui ſcit aut ſcire debuit veritatem: ſecus ergo in illo qui venit ab inteſtato, vel alio qui habet iuſtã ignorantiæ cauſam: pro quo facit. l. Marcellus §. j. ff. rerum amotarum.

9 Item actor petens res plures in eodẽ proceſſu, de quibuſdam poteſt deferre iuramentũ, de aliis offerre ſe probaturum: vt. l. de rebus. ff. re. amota. & ibi no.

10 Item ſi quis agat vt contractus innitus per metum ſeu violentiam annuletur ſeu reuocetur, auditur etiam ſine

dispensatione, dato quòd interuenerit iuramentum. de hoc nota. cap. Abbas. & cap. ad audientiam. de his quę vi me. cau. fiunt. & cap. si vero. de iu. iur.

11 Item si detur commissarius ad recipiendum partis iuramentum, cuius expensis fit. no. l. generaliter. in fi. C. de re. credi.

12 Itē si quis iurauerit soluere certa die, an creditor possit terminum prorogare: & si non soluerit ad terminum prorogatum an sit periurus b. not. Bart. l. j. ff. de no. ope. nun. Innoc. c. præterea. ij. de appellat. l. sed & si manēte. ff. de præca. l. Celsus. ff. de arbi.

Item si procurator iurauerit de calumnia, pars aduersa potest requirere vt dominus suus veniat iuraturus in propria: & de hoc not. l. cum iudices. §. sinautem abfuerit. C. de iur. calum.

14 Item qualiter falsum affirmantes in iudicio, & cum iuramento puniatur. no. l. iusiurandi. C. de re. credi.

15 Item ille ex litigatoribus qui recusat iurare de calumnia * perdit causam suam: vt not. præalle. l. cum iudices. §. quòd si actor.

16 Item sacramentum testis potest remitti de consensu partium: vt. l. j. ff. de feriis. l. ij. §. sed quia. C. de iura. calū. Iuramentum vero calum. potest omitti, sed non remitti: vt. §. sed quia. secus de iure canonico: vt not. Ioan. And. cap. de causis. de offi. dele. sed quòd possit obmitti videtur esse tex. cap. ij. de iuramen. calum. lib. vj. Et idem tenet Bar. l. de pupillo. §. si quis nouum. ff. de no. ope. nuncia. Similiter libellus potest obmitti, sed non remittitur: vt not. glos. & Cy. in authen. offeratur. C. de li. con.

17 Item iudex potest proferre sententiam sine scriptis de consensu partium. not. l. ij. C. de senten. ex breuiculo recitan. & hoc not. Bart. l. quotiens. C. de priuileg. schola. libro xij.

18 Item si adultus sine curatore contrahit, & iurat nō venire contra: an possit restitui. not. in authen. sacramenta

b *Si die destinata solutioni creditor cui fienda erat solutio esset excommunicatus, tunc debitor creditori excommunicato nō soluens non incurrit periuriū. facit tex. solennis in cap. j. hic finitur lex ī feu. Pro quo alle. tibi gl. rotūdam in ca. nos sanctorum. xv. quæst. vj.*

* *Iuramētum de calūnia vsu nostro forensi locū non habet, sed ī huius locū successit responsio per credit vel non credit: vt cōstit. Ludoui. xij. arti. 16. Quæ tamen formula per credit vel non. hodie sublata est: vt in nouis Francis. constit. art. 36. permittuntur. aut vltro citróque interrogationes in quacunque parte litis: vt in dict. Francis. constit. art. 37. 38. 39.*

puberum.

puberum. C. si aduer. vend. quid de impubere, & quid si pubes iurat non venire cōtra: quid in donatione, quid in liberatione administrationis tutelæ suæ facta tutori, quid in iudicio si iurauit non venire contra processum. nota. ibidem Cynus.

19 Item si iuramētum fuerit delatum à parte parti, & extra iudicium, si præstitum fuerit valet: sinautem non fuerit iuratum admittitur pœnitentia, puta, quia tunc volūtarie suscipitur & refertur: vt. c. fi. de iu. iu. l. manifeste. ff. eo. tit. Si vero in iudicio & lite iam inchoata si pars acceptauerit & offerat se iuraturam non admittitur pœnitentia, sinautem petat dilationem ad se aduisandam, tunc admittitur pœnitentia: vt iuramenti delatio foueat vtrique porti, de iure forte secus. & super his vide quæ not. cap. fi. alleg. l. j. C. de iure iur. l. admonēdi. ff. eo. tit. & benefacit tex. cum glo. l. non erit. §. fi. cū. l. sequen. ff. de iure iu. vult tamen consuetudo contra: vt communiter insequimur iura digestorum quod in iudicio pars debet suscipere delatum iuramentum, vel referre: iuxta. l. manifeste. all. l. iusiurandum. ff. eo. tit. Idem si sint plures consortes qui sunt vel debēt esse certi de facto de quo quæritur: secus si alter ipsorum nō est, nec debet esse certus, vt quia hæres vel alias. & super his vide Bart. l. Marcel. ff. re amo. l. lex Corne. §. hac lege. ff. de iniu. Cy. l. iij. C. de iure iuran.

20 Item iuramentum de calumnia potest præstari per procuratorem habentem mandatum in literis procuratoriis iurandi de calumnia, quanuis mandatum sit genele in omnibus causis motis & mouendis, & sufficit de consuetudine quicquid dicat Bartol. l. si quis opus. §. si alieno nomine. ff. de dam. infect. facit consuetudine. cap. finali. de iura. calum, lib. vj. cle. non potest. de procurato. vide quæ scripsi supra de procurato. Si alieno, & ibi nota. quando procurator debeat iurare de veritate.

21 Item si sit omissum iuramentum calumniæ nunquid pars ante sententiam possit petere vt iuretur de calumnia. notat. l. cum iudices. C. de iuramen. calum. in. vij. quæstio.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І.І. МЕЧНИКОВА

Item si ille qui conuenitur in actione reali & petiit garandum qui recusauit garandiam, scit autē rem esse actoris, vtrum impune possit iurare de calumnia. nota. l. præalleg. cum iudices in. ix. quæst.

Summæ eorum quæ notantur in titu. de Confessis.

1 Confessio malefactoris, an præiudicet complicibus.
Confessio in tormentis vel motu tormentorum facta, an valeat. eodem nu. & nu. 10.
2 Confessio sine causa facta valet ad liberandum, non ad obligandum.
3 Confessio vt plenum effectum habeat quæ requirantur.
4 Pro confesso habetur recusans iurare de calumnia, vel de veritate dicenda.
5 Confessio cedentis an noceat cessionario.
6 Confessus crimen sponte habetur pro iudicato.
In casu mortis vel mutilationis nulla profertur sententia in patria consuetudinaria. eodem nu.
7 Confessus debere centum Titio si conualescat & neget, an standum est confessioni.
8 Confessio erronea, an & quando noceat.
9 Confessio tutoris, procuratoris, vel aduocati, an noceat pupillo, domino, vel clienti.
Confessio minoris sine authoritate tutoris vel curatoris, an noceat. eodem nume.
11 Confessio vel scriptura qua quis se alterius colonum dicit an præiudicat, & mutet statum.
12 Confessio extraiudicialis quid operetur.
13 Confessio viri confitentis dotem sibi ab vxore fuisse numeratam, an quando, & in quorum præiudicium valeat.
Quid in confessione facta ad liberandum. eodem nume.

De con-

1 SI delinquens detētus in carcere, & quæ-
a stio natus confessus est crimen & aliquos sibi esse complices [a], an istud eis noceat, vel præsumptionē inducat. no. Cy. l. vnica. C. de confessis. & textus & glo. c. j. eo. titu. in anti. & ibi. no. Et de consuetudine nemo potest puniri criminaliter ad mortem vel membri mutilationē: nisi fuerat conuictus & cōfessus, & super hoc no. quę dicit Bar. l. constitutiones. ff. de appel. & oportet ꝙ confiteatur in iudicio corā populo. no. gl. l. j. ff. de custo. re. l. si quis in ea. C. eodem titu. Confessio vero facta in carcere & metu tormentorū non sufficit: vt. l. quòd in carcerem. ff. quòd me. causa. no. in. l. capite quinto. ff. de adulte. in prin. Et quando dicatur confessio fuisse facta metu tormentorum. no. Bar. l. diuus. ff. de quæstio. in prin. Illi enim qui de se confessus est, non creditur super alterius crimine, & confessi super aliorum conscientia interrogari non debent: vt ibi not. & cap. veniens. de testibus.

2 Item cōfessio facta & sine causa non valet ad obligandum, secus ad liberandum. l. palam. §. in quæ. ff. de excep. doli. no. l. cum falsa. in prin. C. de iur. & facti ignoran. nec valent etiam ad transferendum dominium vel possessionem rei immobilis, not. l. cum falsa. allega. nisi esset facta in iudicio: & secuta sententia. valet etiam ad probationē & operatur numerationem: vt ibi no. & l. publia. in. fi. ff. de pos. l. fi. C. ad legem fal.

3 Item quæ requiruntur vt cōfessio habeat suū plenū effectum. no. glo. c. fi. de confessis. & Cy. l vnica. de cōfes.

[a] *Regulariter nemo debet super aliena cōscientia īquiri. l. fi. C. de accu. Limitanō procedere in casib⁹: vt ibi ꝙ glo. Nota tamē quòd in illis casibus ad dictū istius cōfitentis alter non debet subīici tormentis eo ꝙ tortura est pœna nō modica: vt Panor. ca. j. de cōfe. vbi vide pereū. vn de aduerte quòd à tortura non est īcipiēdū. l. j. ff. de quæst. Octo enim præcedere debēt torturā quæ enumerat Hypo. de marsi. in. l. j. col. ij. ff. de quæs. Primo debet cōstare iudici ꝙ delictū propter quod vult inquirere est cōmissū. Secundo debent præcedere indicia solenniter præcepta. Tertio requiritur ꝙ detur accusato vel inquisito copia indiciorum cum termino competenti ad illa purganda. Quarto requiritur quòd nō sint aliæ probationes, nisi ipsa tortura. Quinto requirit ipse carceratus sit accusatus quod accusator petat à iudice ipsam torturam sibi inferri: secus in inquisitione. Septimo requiritur quod iudex ipse per se non per notarium examinauerit testes super indiciis. Octauo requiritur si reus est minor quod iudex det sibi curatorem.*

Item recusans iurare de calumnia, vel de veritate, habetur pro confesso:vt no.l.creditor.§.iussus.ff.de ap. 4

Item an confessio cedẽtis noceat cessionario.vide Cy. l.si delegatio.C.de noua spe.& Ioan.And.in titu.de cession.acti.§.j.versiculo.sed nunquid sola confessio cedentis,&c.in prima columna. 5

Item sponte confessus crimen habetur pro iudicato: & in casu mortis vel mutilationis nulla profertur sententia in patria consuetud. pro primo dicto. nota.Cy.l. vnica.in princip.in.ij.&.vij.quæst.C.de confessis. Barto. l.creditor.§.iussus.ff.de appellatio. requiritur tamẽ perseuerantia saltem in iudicio:iuxta nota.l.diuus in princi. ff.de quæstio. 6

Item si testator confessus est in suo testamento se debere centum libras Titio, si reconualescit & neget, nunquid potest,& an standum est confessioni:no.Cy.l.generaliter.C.de non nume.pecu.&c. 7

Item quando confessio erronea emissa in iudicio vel econtra noceat Bartol.l. non fatetur. ff. de confessis. dicitur erronea quando fit sine causa ad obligandum quæ non valet, & maximè in scriptura : vt nota. glos,& Bartol.l. palam.§. circa.ff. de doli . except. nisi sit conditionalis quæ dependeat ex facto . quia impletio conditionum habetur pro causa : vt.l.à Titio. in princip. & ibi Bartol.ff.de verborum obligat. Et an confessio indiscreta vt sine causa valeat, & probationem inducat. nota.l. non epistolis.C. de probationibus.plenius.l.generaliter b, in prima quæstio. & sequen.C. de non nume. pecun. 8

b *Ibi Io fa. in suo breuiar.qui elegãter hanc materiã pertractat in ij.quæst.*

Item confessio tutoris, procuratoris, vel aduocati emissa in iudicio, & in lite sine causa quæ coram iudice ventilatur nocet pupillo, & parti, & potissime præsenti, & non contradicenti,quia in iudiciis quasi cõtrahimus c. Et super hoc vide Cynus.l. vnica.C. de confessis. quid de minore sine auctoritate tutoris aut curatoris. Cyn. l.j.C. de confessis. Bartol.l.certum.§. sed an ipsos.ff.eodem titu.Cyn.l.cum & iudices.§. quod obseruari.l.j.op. C.de iura.calum. 9

c *Tex.vulgar. in.l licet §. idem scribit. de pecul.ff.*

Item in processu criminali debet notarius scribere ꝙ talis 10

talis existens in carcere vel extra, in tormentis vel ante, vel post, confessus est,&c.vt nota. Bart.l.diuus.§. si quis vltra.ff.de quæstio.

Item sola confessio vel scriptura in qua quis se alterius colonum esse asserit, non præiudicat,nec statum mutat. nisi sit aliis adminiculis probata, scilicet diuturna præstatione,& nisi interuenerit stipulatio,contractus, & obligatio,& causa probabilis seu iusta.not.l.cum scimus.in princip.C.de agrico.& censi.lib.xj.& glo.l,sequen.quæ incipit cum satisfacit.l.ad probationem.C.de libera. causa.l. liberos.&.l.parentes.eo.titu. 11

Item confessio emissa extra iudicium d quid operetur,& an requirat causam & partis præsentiam, & quid illa quæ fit in vltima voluntate. nota.l.generaliter.de nõ nume.pecu. 12

d *Vtrũ confessio criminosi extra iudicium sit sufficiens ad torturam,licet hæc quæstio hic non bene cadat, tamẽ hic tãquam in loco peregrino breuiter determinabitur, & dic breuiter ꝙ sic. de hoc est glos.no. secũdũ Angel.in.l. capite.in verbo quod ad iicitur.hic quod prodest ad iudicium,&c. de adulteriis.ff.si tamen confitẽs tort⁹,negat illa confessio nil operatur Et de omnibus effectib⁹ extra iudicialis cõfessionis, vide per eundem Angel. in.l.si confessus.ff. de custod. reo.*

Item sola confessio vel scriptura in qua quis se alterius colonum esse asserit, non præiudicat,nec statum mutat. nisi sit aliis adminiculis probata, scilicet diuturna præstatione,& nisi interuenerit stipulatio,contractus, & obligatio,& causa probabilis seu iusta.not.l.cum scimus.in princip.C.de agrico.& censi.lib.xj.& glo.l,sequen.quæ incipit cum satisfacit.l.ad probationem.C.de libera. causa.l. liberos.&.l.parentes.eo.titu. 11

Item confessio emissa extra iudicium d quid operetur,& an requirat causam & partis præsentiam, & quid illa quæ fit in vltima voluntate. nota.l.generaliter.de nõ nume.pecu. 12

Item si vir confessus est dotem sibi fuisse solutam, ista confessio non valet in præiudiciũ prioris creditoris:quia præsumitur fraudulenta:vt not.Cy.in authẽ.sed iam necesse.in fine.C.de dona.ante nup.Sed an valeat in preiudicium hæred.ab intestato.refert aut ista confessio fuit facta per virum eo tẽpore quo erat sanus corpore,& valet, potissime si constet de dotis promissione,aut ipso existẽte in lecto ęgritudinis,& valet etiam de iure:vt not.l.generaliter.& melius.l.in contractibus.in.§.j.C.de nõ nume.pecu,sed de consuetudine,eo quia non potest testari nisi de quarta parte bonorũ suorum deducto ære alieno, si iam legauerit vel aliter disposuerit de quarta prædicta demum confessio emissa ad obligandum non esset forte valida:quia præsumitur in fraudem consuetudinis hoc in testamento adiecisse.iuxta.l.qui testamentum.&.l.patronus.cũ sua glo.ff.de proba.facit.l.cũ quis decedens.§.pe. ff.de leg.iij.Secus forte in confessione emissa ad liberandum.vt si confitetur de precio rei per ipsum venditæ sibi fuisse satisfactum : & hoc tangit glos.l. qui testamentum. alleg. super his vide Ioan. And. titul. de donat.inter virum & vxor.§.j.in additionibus super Specu. &.§. fina.in versicu.sed pone maritus,&c. 13

d *Vtrũ confessio criminosi extra iudicium sit sufficiens ad torturam,licet hæc quæstio hic non bene cadat, tamẽ hic tãquam in loco peregrino breuiter determinabitur, & dic breuiter ꝙ sic. de hoc est glos.no. secũdũ Angel.in.l. capite.in verbo quod ad iicitur.hic quod prodest ad iudicium,&c. de adulteriis.ff.si tamen confitẽs tort⁹,negat illa confessio nil operatur Et de omnibus effectib⁹ extra iudicialis cõfessionis, vide per eundem Angel. in.l.si confessus.ff. de custod. reo.*

Summæ eorum que notantur in tit. de Præscriptionibus.

1 *Præscriptio quæ est triginta annorum vnica, & sola habet locum in patriæ Aruerniæ.*
2 *Præscribi res fisci quanto tempore possint.*
3 *Præscribi res pupillaris quando potest.*
4 *Præscriptio cõtra defunctum inchoatam quando currit cõtra minorem.*
5 *Præscribitur ne dos triginta annis.*
6 *Filia per matrimonium transit in potestatem mariti.*
7 *Præscribitur hypothecaria de consuetudine triginta annis tam ea quæ competit cõtra obligatam vel hæredem eius, quàm ea competit contra extraneum.*
Præscriptio quomodo interrumpatur.
8 *A præscriptionis cursu subducitur tẽpus quo fundus fuit inundatus.*
9 *Præscribitur cẽsus & quæuis alia præstatio triginta annis.*
10 *Præscriptio an interrumpatur per adiornamẽtum factum coram non suo iudice.*
11 *Præscriptio vt interrumpatur per adiornamentum, necesse est exprimere causam propriam & remotam.*
12 *Præscripta annua præstatione per emphyteotam, an præscriptum fuerit directum dominium.*
13 *Præscribitur pars census pro ea parte pro qua solutus non est.*
14 *Præscriptio hypothecarie, an interrumpitur per processum factum super personali.*
15 *Præscribitur ne cognitio causarum appellationis per triginta annos.*
16 *Præscriptio feudi quomodo fiat.*
17 *Præscriptio an currat contra eum qui pactus quod à debitore debitum non petit ante triginta annos.*
18 *Præscriptionis interruptio facta contra vnum ex tutoribus, an noceat aliis.*
19 *Præscribi ius facultatis, an & quando possit.*
20 *Præscriptio an currat contra curatum non percipientẽ decimas propter sterilitatem.*
21 *Præscribi decimæ, an quando & à quibus possint.*

22 *Præscribi ne ius piscandi potest.*
23 *Ecclesia quæ acquisiuit rem in feudo alterius cogitur eam extra manus suas ponere.*
24 *Pactum quod præscriptio locum non habeat, an valet.*
25 *Præscriptio iurisdictionis quanto tempore acquiratur.*
26 *Princeps ex leui causa potest aduersus præscriptionem dispensare.*
27 *Præscriptionem an interrumpat citatio facta coram arbitro.*
28 *Præscribi ne potest vectigal ab eo qui transit per locũ vbi debetur, alius soluentibus.*
29 *In præscriptione quæ causatur ex possessione præscribẽtis requiritur bona fides.*

De præscriptionibus.

1 a PRimo sciendum est quòd in patria Aluerniæ cõsuetudinaria est vna sola præscriptio [a], scilicet. xxx. annorum, qua mediante omne ius, & omnis actio præscribitur aduersus omnes, exceptis his qui sunt in pupillari ætate, vel impediti agere impedimento iuris: sicut sunt fi. fa. furiosi, & mente capti. Sunt casus alij in quibus nõ currit præscriptio de iure, qui notãtur cap. cum non liceat. de præscriptio. & si de facto currat præscriptio de facili potest obtineri releuamentum. Si enim est aptus præscribens, susceptiuus patiens, & medium conueniens, ex his resultat præscriptio congruens.

a *Quid sit de hoc ꝑ gl. in sũma xvj. q. iij. quæ ponit distinctionẽ, dic tamẽ aliter quàm ibi. Quod præscriptio est quoddam ius ex tẽpore cõgruens authoritate legũ vim capiẽs, pœnam negligẽtibus inferens, & finem litibus imponens. Panormita. in rub. eo. de præscri. sed quæritur vtrum præscriptio sit cõtra ius naturale? dicendum quòd sic: quia est contra illam rationalem naturam, neminem debere cum aliena iactura locupletari. l. nam hoc. ff. de condi. indeb. Contrarium tenet Ioan. And. & bene super regula possessor. de regu. iur. in vj. nam infert pœnam negligentibus, & finem imponit litibus, quod est rationi naturali congruum. quare dic post Panor. in rubri. quòd nec ex toto recedit à iure naturali, nec ei in totum deseruit. de materia vide ple. in dicta regula possessor.*

Item de iure quanto tempore præscribũtur res fisci vel principis. no. l. iampridem. C. commu. de vsucap. l. cõperit. in prin. C. de præscriptionibus. xxx. vel. xl. annorum. vide infra. §. item & contra principem, &c. 2

Iteꝫ quando emptor rei pupillaris possit ipsam præscribere. not. l. pro emptore §. si à pupillo . & §. seq. ff. pro emptore. 3

Item quomodo & quando currat prẽscriptio cõtra minorem si fuerit contra defunctum inchoata. no. l. fi. C. in quibus casibus in integrum restitutio necessaria non est. 4

Item & res dotalis præscribitur. xxx. annis: & potissime maritus est soluendo qui tenetur vxori ab interesse. iuxta l. si fundum. ff. de fundo do. Et idem forte de patre ad filium. iuxt. l. j. de bo. ma. cũ ibi notatis. Et pro vtiliori declaratione interdum dos consistit in pecunia numerata, tunc sine dubio procedit præscriptio, dum tamen maritus sit soluendo: quia dos fuit promissa vxori, & per eam & ad causam eius marito competit actio ad exigendam dotem. & ideo rem periculi sui facit: vt. l. si fundum. alle. & hoc casu currit præscriptio contra virum. Si vero dos cõsistat in re mobili, idem: quia ipse tenetur ad existimationem, & cõmuniter res istæ dãtur in dotem existimatæ. In rebus vero immobilibus in quibus cadit affectio est maius dubium. Et si præscriptio fuerit inchoata ante matrimoniũ currit præscriptio, & impletur durante matrimonio, & hoc si maritus sit soluendo: vt in præalle. l. si fund. Idem forte si res fuerit alienata de cõsensu vxoris: & præsumitur consensisse propter lapsum tẽporis: vt authen. siue à me. C. ad Velley. l. si filius. cũ ibi no. C. de peti. hære. super hoc no. bene. cap. peruenit. cum sua glo. de empt. & ven. & pro hoc faciunt optime ea quæ not. in. l. etiã. C. si tu. vel cu. inter. & l. iubemus nullam. C. de sacr. sanc. eccle. Non enim esset æque prouisum mulieri recuperando existimationem à viro vel hęredibus suis, quod videtur iuri consonum plusquam in minore, quia hic verſatur sola viri desidia seu negligentia. 5

Item & pro ista parte facit consuetudo quæ talis est, ꝙ filia quæ est in patris potestate per matrimonium eximitur, & transit in potestatem viri, & sic hæc potestas coniugalis 6

iugalis est subrogata in locum potestatis paternæ, quæ impedit & obstat præscriptioni: vt. l. j. in fi. C. de an. exc. & super istis vide Barto. l. j. §. hæc actio. ff. si quis test. li. esse iussus fue.

7 Item & consequenter etiam hipotheca quæ competit aduersus debitorem tollitur. xxx. annis, & vi consuetudinis, & non minori tempore, etiam aduersus illum qui non est obligatus, vel hæres obligati, rem possidet bona fide, & iusto titulo quod est contra. l. j. &. ij. C. si aduersus cre. & ea quæ not. in glo. l. cum notissimi circa prin. C. de præscrip. xxx. vel. xl. anñ. sufficit tamen ad interrumpendum prẽscriptionem, quod creditor faciat adiornare debitorem coram iudice competenti petitione inserta in adiornamento, & quòd ad diem obtineat defectum contra ipsum, vel ꝙ processus scriptus remaneat in illo statu. Si vero debitor obtineat congedium re integra habetur pro non adiornato, & expirat diligẽtia, quia vltima mora nocet. Idem si creditor veniat via executionis, per hoc enim interrupta est præscriptio: dum tamẽ hoc fuerit parti sufficienter insinuatum. Veruntamen si debitor faciat adiornare seruientem, & obtineat defectũ aduersus creditorẽ, executio reuocabitur, & habebitur pro nõ facta.

8 Item subduci debet à cursu prẽscriptionis tempus quo fundus fuit inundatus. Bar. l. iij. §. Labeo. ff. de acqui. pos.

9 Item per lapsum. xxx. annorum præscribitur cẽsus seu quuis annua præstatio, etiam aduersus principem, & eccleſiam, etiam quocunque priuilegio non obstante: vt. l. plures apochis. C. de fide instru. & ibi no.

10 Item adiornamentum factum coram non suo iudice, aut corã iudice non cõpetenti, non interrumpit præscriptionem, & potissime adiornatus declinauerit forũ eius. Et super hoc vide gl. c. ex tua. de purga. cano. secus si fiat coram suo iudice. Et similiter fit interruptio præscriptionis per solam executionem: vt not. l. sicut. & l. cum notissimi. in. j. op. C. de præscri. xxx. an. de interruptione ciuili & naturali. no. Bart. l. naturaliter. ff. de vsucap. Cy. l. cum notissimi. §. sed si quis. C. de prescrip. xxx. annorum.

11 Item ad hoc quòd per solum adiornamentum interrumpat præscriptio, oportet inserere causam propinquã

& remotam. Et si dicatur in adiornamento ex certa causa retẽta declarari, &c. necessarium est vt inseratur in defectu si obtineatur. Et quid si plura sunt debita ex pluribus causis. no. l. ex multis. C. de anna. excep.

Item quanuis emphiteota non soluendo censum, seu annuam præstationem lapsu. xxx. annorũ præscribat censum, vel præstationis annuæ solutionem: nõ tamen directum dominium, nisi casus euenerit: vel præcesserit contradictio. not. l. cõperit. &. l. male agitur. C. de præscript. xxx. anno. secus forte de consuetudine secũdum quod directum dominium accedit censui & annuæ præstationi. 12

Item si solum soluat partẽ census per. xxx. annos, præscribit in residuo: vt no. Bar. l. si prius. ff. de aqua plu. ar. 13

Item nunquid processus agitatus super actione personali interrumpit præscriptionem in actione hypothecaria, & nũquid creditor potest procedere per viam executionis. no. l. si ex multis. alle. C. de anna. exce. in. q. fi. 14

Item sunt aliqui domini dicentes se habere iudices ad cognoscendum de causis appellationum, & quòd his vsi sunt. xxx. annis, nónne hoc probatio, sufficiat ad præscriptionem. no. Cy. l. si appellationem. C. de appel. &. c. venientes. de iu. iu. & forte sic de consuetudine, & potissime si ita vsi sunt publice: ita ꝙ domini superiores vel eorũ officiarij hoc sciuerint vel scire potuerint: iuxta ea quæ tãgit Bar. l. si publicanus. §. in omnib⁹. ff. de publi. & vec. contradicunt tamen aliqui ꝙ in casu isto ab omni præscriptione ius principis, & maximè superioritatis videtur exceptum: vt no. de capel. mona. cap. dilectus. ver. itaque facit. cap. cum satis. de offi. archi. & cap. venientes. alleg. de iureiur. 15

Quando feudum præscribatur. no. Spe. in tit. de feu. §. quoniam super homagiis. & Io. And. in additionibus super Spe. in ru. de præscrip. in quæst. penult. & fi. 16

Item feci pactum debitori meo de non petendo illud quod debetur mihi vsque ad. xxx. annos, nunquid currit contra me præscriptio. not. l. contra maiores. in fi. C. de inoffi. testa. &. l. voluntarie. in prin. C. de excu. tut. 17

Item an interruptio præscriptionis facta cõtra vnum ex tutoribus noceat aliis, & quid de principali & fideiussore. 18

not. l. cum quis §. si quis pro eo. ff. de solutio.

19 Item aduersus ius facultatis non currit præscriptio, aut saltem si casus non euenerit: vt not. per Cy. l. voluntarie. C. de excu. tu. & Barto. l. in filiis. C. de decurio. lib. x. vtpote si dominus ad quem spectat alta iustitia, & talia in quatuor casibus filiam suam in matrimonio collocauerit, & steterit per. xxx. annos quòd taliam prędictã non exegerit, & quanuis præscriptio videatur habere locum in casu euento: & pro illa vice tantum, nõ tamen illa currit præscriptio pro tẽpore futuro: & maximè respectu aliorum casuum qui non vendicauerũt sibi locum: & hoc nisi præcesserit contradictio, quæ cum lapsu temporis absorbet vniuersale ius domini: secus verò si ius collectisandi in casibus prædictis, aut alias competeret alicui iure constituti vel titulo singulari, sicut competit pluribus habẽtibus solum directum dominium: quia, vt dicunt aliqui, illud ius tollitur per tacitum dissensum, cũ lapsu. xxx. annorum, etiam dato quòd duo aut plures de prędictis casibus nõ euenerint: & vbi principale non potest prędscribi, nec etiam illud quod est accessoriũ, & econuerso: vt. c. si diligenter. in fi. de foro compe. c. prudentiam. in fi. de of. dele. c cum ex officij. de præscript.

20 Item si alicui cõpetit ius percipiendi decimam, & hoc iure communi, vt curato in sua parochia, vel alteri habẽti decimam limitatam seu generalem in aliquo loco in quo fundus situs est, cõtra eum non currit prędscriptio durãte tempore sterilitatis, quia ipse non potest compellere dominum fundi ad excolendum eum: secus forte si ad soluendum decimam esset expresse obligatus ex vi contractus, aut alias. Et pari passu respectu illius cui cõpetit ius percipiendi censum annuum, currit prędscriptio, etiã tempore sterilitatis, quia semper census debetur etiam si res peruenerit ad manũ domini iure mortaliæ, aut confiscationis. quia domin⁹ directus potest & debet ipsum requirere vt censum soluat, vel rem emphiteoticam extra manum suam ponat. Et pro hoc facit illud quod glo. dicit. l. si vsufru. nomine. ff. vsufru. quemadmodum ca.

21 Item laicus aduersus ecclesiã parochialem non potest præscribere, nec dicere se habere decimã, nisi ex concessione

sione sedis apostolicæ: & eam teneat iu feudum ecclesiæ & forte illius cui iure cõmuni decima pertinere debeat: vel nisi ea vsus sit à tanto tempore quòd non extat memoria de contrario, nec de principio, vel forte si constet per certam autem aliud esse subrogatum loco decimæ, & prescriptio in rebus circũuicinis nõ tribuit ius, nec etiam ius declinãdi in parochia, in noualibus: vt. c. cum contingat. c. tua nobis. de deci. & no. Ho. ca. dilectus. de capel. mo. Cy. l. matrem. C. de proba. & no. c. j. de præscrip. lib. vj. Secus aduersus aliam ecclesiam vel laicũ. Ex quo enim vsus est à tanto tempore quod de principio non est memoria, presumitur quòd eam acquisiuit ante consiliũ Lateranen. vt no. Pe. de bella perti. l. placet. C. de sa. san. eccle. & fac. l. in fi. cum sua glo. ff. fi. regum. & no. per Ioan. And. c. j. de his quæ fiunt à prælato sine consensu cap.

Item an dominus vel priuatus possit præscribere ius pi 22
scandi & ius prohibẽdi, videtur quòd non: per. l. x. ff. de vsucapio. vide contra. per. l. iniuriarum. §. si quis mecũ. l. seq. ff. de iniur. Et melius in. l. iij. §. ij. ff. quod vi aut clàm. quod intellige verum in his qui prohibiti acquisiuerunt ante prohibitionem. iuxt. l. quisquam. ff. de diuers. & tẽp. præscrip. secus in aliis si vsus fuerit publice: ita quòd omnes scire potuerunt, & istud seruatur.

Item si ecclesia tit. legati, vel alias acquisiuerit aliquam 23
possessionem mouẽtem de feudo aut censu domini ducis, vel aliam rem allodialem sitã in sua iurisdictione ecclesia potest cõpelli, * vt ipsam ponat extra manũ suam. veruntamen si ecclesia possederit rem illam spacio. xxx. annorum, dominus repellitur ope. exceptionis: quanuis requirantur. xl. anni secundum ordinationes regias.

Item si partes cõueniãt ꝙ nullo tẽpore currat prescrip. 24
Bar. tenet ꝙ non valet cõuentio: vt no. in. l. j. ff. de vsuca. & in. l. nemo. ff. de leg. j. illud forte cũ agitur de prescrip. dominij rei immobilis. secus indebiti præscri. quia cessat publicũ interesse. In priuato vero requiritur duplex præscrip. vna contra conuentionem, alia contra principale.

Item ab præscribend. iurisdictionem, requiritur tan- 25
tum tempus quod non extet memoria de contrario: sed ad extensionem iurisdictionis sufficit longum tempus.

fac.

* *Hoc verũ est nisi res sit per ecclesiam admortisata. De hac re vide quendã tractatũ qui inscribitur,* declaratiõ touchant les admortissemens des heritages nobles & roturiers, appartenãs a gẽs d'esglise. *et qui ĩscribitur regius cõstitutionibus.*

f ac. l. viros. C. de diuer. of. li. xij. facilius enim extenditur quàm de nouo acquiritur. ar. l. priuatorũ. C. de iurisd. om. iud. & l. j. ff. de iud. de cõsuet. sufficit lapsus. xxx. annorũ.

26 Itẽ princeps pro modica causa potest aduersus præscriptionem dispensare: vt no. Cy. l. fi. C. de sa. san. eccle.

27 Item citatio facta coram arbitro interrumpit præscriptionem: vt no. l. cum antea. C. de arbi.

28 Itẽ vnus non soluẽs vectigal vel pedagiũ. xxx. annis. & transiens per locũ vbi est leuari consuetũ. & aliis soluẽtib, an possit pscribere: & quid iuris si aliquãdo fuit exactũ & aliquãdo non. no. Bar. l. licitatio. §. earũ. ff. de publica.

29 Itẽ in præscriptione quæ causatur ex possessione præ-
b scribẽtis b de iure requiritur bona fides. sic loquitur. re. malæ fidei possessor.

b *Secus ea quæ causatur ex desidia & negligentia nõ petentis: vt l. sequitur. §. si viã habeam. ff. de vsucapi. ea. fin. de præscrip.*

Summæ eorum quæ notantur in titulo de emptione & venditione.

1 *Vendi ne possit aut permutari res dotalis.*

2 *Mulier interdum rem dotalem potest alienare cõsentiente marito, non econtra.*

3 *Venditio ne an permutatio censeatur quando præter rem permutatam interuenit pecunia.*

4 *Permutatio ficta censetur si rem permutatam vnus ex contrahentibus paulo post emat.*

5 *Cõtractus censetur fictus si post donationem factam occulte pecunia numeretur.*

6 *Re vendita sub pacto de retrouendendo an medio tempore emptor illã possit obligare, vel ei seruitutẽ imponere.*

7 *Debitum vel nomen si vendatur minori precio debitor liberatur tantundem soluendo.*

8 *Venditori actio competens nunquam transit ad emptorem nisi facta cessione.*

9 *Venditori vel venditori deceptis vltra dimidiam iusti precij partem, quomodo succurratur.*
Remedio. l. vj. C. de resc. vend. an possit renunciari. eo. nu.

10 *Emptor secũdus in defectũ secundi venditoris potest summare primum.*

11 *Venditioni si adiiciatur pactum de retrouendendo totiens quotiens intelligitur intra triginta annos.*

12 Dolus dans causam contractui, & incidens in contractum quem effectum habeant.
13 Dimidia iusti precy pars quæ dicatur.
14 Emptor in rei quantitate deceptus agit ad supplementum etiam si deceptio non excedat dimidiam iusti precij partem.
15 Venditori rem ex pacto volens reemere, quid agendum.
16 Ventæ & lodimia an debeãtur ex venditione quæ fit virtute pacti de retrouendendo
Quid si fiat venditionis resolutio ex consensu emptoris. eodem numero.
17 Ventæ & lodimia an debeantur quando res æstimata in dotem datur.
18 Vendere quis cogitur ex necessitate.
19 Emptor euictus summato vẽditore, an teneatur appellare.
20 Emptor aduersus venditorem qui euictionem non promisit agere, potest de euictione saltem pro recuperatione precy.
Vendens ius quod in re habet, an de euictione teneatur. eodem numero.
21 Venditor rem venditam garantisare promittens in iudicio & extra, ad quid tenetur.
22 Domino superueniente in persona venditoris, an cõfirmatio venditio rei tunc alienæ.
23 Vendita domo ante diẽ locationis ad quem spectat locatio.
24 Venditor tradens rem emptori videtur habere fidem de precio, nisi aliter dictum sit.
25 Emens pater nomine filij, an & quando acquirat filio.
26 Vendens propter metum potentis bonum est, vt coram tabellione de violentia protestetur.
27 Emptis fructibus vnius anni cuius erit periculum.
28 Venditione facta sine literis, an emptor potest cogere venditorem vt consentiat fieri instrumentũ, & confitcatur venditionem factam.
29 Venditor an teneatur emptori tradere sua instrumenta, quibus constat quod res vendita sua erat.
30 Venditor expresse tenetur ad tradendum.
31 Procurator cui mandatũ erat vt fundum pro decẽ emeret emit viginti, an alia decẽ poterit repetere, et vti retẽtiõe.

Venditori

32 Venditori satis est precium conuentum apud iudicem deponere si re nondum tradita dubitet de fuga emptoris.
33 Venditæ rei per procuratorem qui fidem habuit de precio, an dominium transferatur.
Quid in executore vltimæ voluntatis. eodem numero.
34 Quid in procuratore fisci, tutore, curatore, & œconomo ecclesiæ.
35 Rei æstimatio qualiter fiat cum agitur remedio. l.ij.C. de res. vendit.
36 Emptori an detur petitio hæreditatis.
37 Empta res ex pecunia an mea efficiatur.
38 Empta res ex pecunia dotali, an efficiatur mulieris.
39 Vendens rem duobus vt falsarius puniendus.
Quid in donatore qui rem duobus donauit.
40 Emi potest redditus vel pensio annua pro vita sua.
41 Vendens hæreditatem non tenetur de euictione rerum singularium.
42 Venditori quando debeat fieri denunciatio per emptorem ad hoc vt re euicta teneatur emptori de euictione.
Emptor rei ecclesiasticæ an habeat recursum contra ecclesiam vel prælatum in casum euictionis. eodem numero.
43 Remedium. l.ij. C. de res. vendit. locum non habet pro re mobili, aut venditione fructuum, aut locatione ad modicum tempus.
44 Vendita per subhastationẽ bona defuncti vacantia si fuerint, postea hæres tũc absens nõ põt ea bona recuperare.
An habeat actionem ad restitutionẽ precij, & intra quod tempus. eodem numero.
45 Prælatus sine consensu capituli non potest rem immobilem ecclesiasticam alienare.
46 Alienatio rei immobilis ecclesiasticæ, an et quãdo valeat.

De emptione & venditione.

1 MAritus & vxor possunt vendere rẽ dotalem, dum tamen vxor fuerit recompensata in re æquiualenti, & sine fraude. ita quòd eius conditio non fuerit facta deterior: & pro hoc. l. ita cõstante. ff. de iure do. ex hoc sequitur quòd

res dotalis potest permutari si hoc sit vtile muneri. hoc recitat Cy. in au. siue à me. in prin. C. ad Vellei. facit. c. cũ contingat. cum ibi not. de iu. iu. C. licet. eo. tit. lib. vj.

Item de iure mulier interdum potest alienare rem dotalem de viri consensu, sed non econuerso: & quæ sit ratio diuersitatis. no. l. si prædium. in. j. op. C. de iu. do. 2

Item si aliquis permutauerit domum cũ prædio, & pro pluris valore domus, dominus prædij soluere, pmisit certam pecuniæ summam: an iste contractus censeatur esse venditio & ficta permutatio, hoc cõmuniter iudicatur ex pluris valore rei vel precij: vt verbi gratia si prædium valeat iusto precio decem scuta, & precium solutum ascendat tantum quatuor vel quinque scuta remaneat in finibus contractus, & dicatur esse permutatio: sed econtra, censetur esse venditio, ita quòd contractus recepit vires, & denominatur ab ea parte in qua præualet. ar. l. quæritur. ff. de sta. ho. & pro hoc, l. sancimus. §. j. C. de dona. & no. Bar. l. Aristo. in princi. ff. de dona. Cy. l. cum te. C. de pac. inter emp. glo. & doc. c. ad quæstiones de re. permu. Et hoc prodest scire propter iura dominij directi, & retractus. 3

Item & dicitur contractus fictus & simulatus si fiat per modum permutationis, & paulo pòst vnus contrahentiũ rem quam tradidit certo precio recuperauit, quia præsumitur excogitatum. iuxta not. per Bar. l post cõtractum. ff. de donat. l. j. §. quę onerandæ. ff. qua. re. actio non dat. supra de præsumptionibus. 4

Item si fiat in parte vel in totum per modum donationis, & secrete, vel alias solutum fuerit precium ascendẽs quasi valorem rei. iuxta. l. fi. C. mandat. ea quę notantur. l. si quis cum aliter. ff. de verbo. obliga. 5

Item quando ex pacto res est reuersura ad venditorẽ: vtrum emptor medio tempore possit eam obligare, vel ei seruitutem constituere: & quid si venditor fuerit deceptus vltra mediũ iusti precij. no. Bart. l. in diem adiectio. ff. de aqua plu. ar. 6

Item si aliquis cesserit aut vẽdiderit minori precio alicui nomen seu debitum vna cum literis obligatoris, &c. debitor liberatur soluendo precium solutũ. iuxt. l. per diuersas. 7

uersas. & l. ab Anastasio. C. de manda. & no. in glo. pe. c. ex parte. de alie. iudi. mutan. causa. fac. Si vero precium nõ fuerit solutum: sed pro eo emptor reperiatur obligatus, sufficit quòd debitor subrogetur loco sui, & quòd offerat se facturum. quod dictum est. Et hoc verum si creditor præsens cõsentiat, alias non. sed oportet quòd precium soluatur vel deponatur in manu curiæ, etiam dato quòd emptor vel cessionarius habeat terminum ad soluendum. Et idem est in casu retentionis iure directi dominij, & in materia retractus.

8 Item nota ꝙ actio personalis quæ competit venditori nunquam transit ad emptorem nisi facta cessione: vt no. Bar. l. quanquam. §. Iulianus. l. si tertius. §. si quis priusquã. ff. de aqua plu. ar. l. j. C. de ac. & oblig. Et quomodo trãseat ius agendi. no. in. d. §. si quis priusquam.

9 Item si venditor fuerit deceptus vltra mediã iusti precij, seruatur in hoc illud quod habetur. l. rẽ maioris precij C. de rescin. ven. cum sua materia. & in. c. cum dilecti, &c. cum causa. de emptiõ. & vend. & potest vẽditor agere cõtra illum qui rem detinet, etiam si iterũ fuerit alienata: vt no. d. l. ij. Et dicunt aliqui quòd huic legi nõ potest renunciari expresse vel tacite. De hoc tamen vide. l. ij. alle. Est tamen opinio omnium doctorum in cõtrariũ: vt no. in iuribus alle. Sed ꝙ hic dicitur forte posset procedere ex bono & æquo habita dispensatione iuramenti super principali, & etiam super renunciatione. Si autem venditor dederit emptori in eodem contractu pluris valorem rei vltra precium cõuentum si sciens fecerit, & illud fuerit positum in literis per verba apta. adhuc forte valeret, alias secus: vt no. Bar. l. si quis. cum aliter de verb. obliga. Hoc idem seruatur in emptore qui fuit deceptus: vt no. l. ij. alle. & semper inspicitur tempus contractus: vt l. si voluntate. C. de rescin. ven. & no. in præd. c. cum dilecti. de emp. & vend.

10 Item pone quòd res euincitur à secundo emptore, ipse potest petere in garandũ illum qui rem sibi vendidit, vel si sit mortuus fine hærede, ipse potest summare primum venditorem, & potissime, si secudus venditor cesserit sibi actionẽ de euictione, & tunc demũ re euicta ille secúdus

emptor recuperabit precium ſolutum primo venditori iuxta no.l.Iulianus.prope fi.ff.de verbo.oblig.l.ſi pro re pupillari.§.j.&.l.res.ff.de ac.emp.& ven.

Item ſæpe in venditione adiicitur pactum reſolutorium,quod vocatur redimere. Et hoc infra tempus præfixum inter contrahentes. Aliter ſine præfixione temporum, ſed totiens quotiens,&c. Tunc intelligitur tempus xxx.annorum.facit ad hoc inſti.de perpe.& temp.actio. §.j.&.l.cum notiſſimi.§. ſi cum illud.C. de præſcript.triginta vel quadraginta. 11

a *De dolo dante cauſã cõtractui bonæ fid.& ſtricti iuris, vide gl. & Bart.in.l.et elegãter.ff. de dol. Et de dolo contrahentium, & de dolo tertij. vide ibi per eum.*

Item nota.quòd ſi dolus dat cauſam [a] contractui: ita quòd doloſe fuit inductus ad vendendum qui alias non erat venditurus contractus non tenet. ſecus ſi dolus incidat in cõtractum pro hoc.l.eleganter.ff.de dolo. quia etiam alias erat venditurus:ſed per dolum plus aut minus res fuit vendita,& agitur ad ſupplemẽtum. Si verò re ipſa alter cõtrahentium fuerit deceptus, ſeruatur quod dictum eſt ſupra ſi ſit vltra medium,alias ſecus: vt not.glo. cap.cum dilecti.de empt.& vendi.l.ij. in vltima.q.C.de reſcin.ven.melius.l.bonam fidem.C. de ac. & obliga.& ad plenum.l.dolo.C.de inutili ſtipul. 12 a

Item dimidia iuſti precij eſt hæc ſecundum conſuetudinem inſequendo opinionem pen.l.ij.all.de reſcin.vẽ. videlicet ſi res eſt vendita pro.x. & valet.xxj. & econtra vt ſeruetur æqualitas. 13

Itẽ ſi emptor fuerit deceptus in rei quãtitate agitur ad ſupplemẽtum,etiam ſi deceptio fuerit citra mediam rei. & hoc niſi terminus fuerit appoſitus ad menſurandũ rem illam:quia vltra terminum non audietur:vt.l. qui fundi. ff.de contrahen.emptio.no.ca. per tuas. de don.ſecus in deceptione precij.vt dictum eſt ſupra. 14

Item venditor ex pacto volens reemere rem venditã debet offerre emptori precium,cum de conſtamentis,& illud numeratum conſignare in manu iudicis vel notarij ſi fiat extra iudicium:quia per hoc interrumpitur preſcriptio,vel lapſus temporis, & emptor conſtitutus in mora tenetur de periculo,& fructus inde perceptos reſtituere: iuxta.l.ſi fundum.cum ſua gloſ.&.l. ſi te.C. de pac. inter emp.& c.l.acceptam.C.de vſuris. 15

Item

16 Item in caſu iam dicto venditor non tenetur ſoluere ventas,quia nõ eſt proprie venditio:ſed eſt reſolutio ven
b ditionis ex cauſa præambuli contractus:vt no.Cy.l.ſi. b C.communia de lega. Secus autem quando fit reſolutio de voluntate emptoris, vt fit quando vir recepit dotem extimatam loco precij, & habet electionem reſtituendi rem aut exiſtimationẽ, quia hoc caſu & ſimili eo quia nó fit reſolutio de neceſſitate,ſed ex volũtate emptoris, ventæ debentur pro vtroque cõtractu.ar.l.ſi res diſtracta.ff. quibus mo.pig.vel hypo.ſol.l. lex vectigali fundo.ff. de pig.no.Bart.l.in concedendo.ff.de aqua plu.ar.

17 Item ſi res detur in dotem ſub exiſtimatione quæ facit venditionem.iuxta.l.quotiens.ff.de.iu.do.&.l.plerunq. §.ſinautem matrimonium.ff.de iu.do. ex tunc venta debẽtur.& melius.l.ſine.§.quod ſi in dotem.ff. quibus mo. pig:vel.gypo.ſol.

18 Item dominus ſeneſcalus poteſt cõpellere vendere bladum tẽpore neceſſitatis illos qui habent in abundantia. & hoc iuſto [c] precio:vt not.l.annonã.ff. de extr.or.cri.

19 Item emptor victus ſummato venditore ante litis conteſta.non tenetur de neceſſitate appellare,aut ſi appellauerit,non tenetur cauſam appellationis proſequi,ſed cauſa finita poteſt agere de euictione cõtra venditorem pro intereſſe & damnis, forte tamen tenetur ſignificare venditori ſententiam &appellationem per ipſum factas.iuxta.l.Herennius.§.j. cum ibi notatis.ff.de euict.l. ſi ſeruus plurium §.j.ff. de le.j. cauſa finita poteſt tamen emptor etiam pendente cauſa agnoſcere bonam fidem, & agere de euictione, & hoc poſtquam venditor recuſauit ſuſcipere garandiã, & ſi ſit notum vel liquidum rem ad acto-

b *Ioan.fab. in ſuo breuiario in.l.j. C.quando licet ab emdiſce. vbi etiam quærit vtrũ debeãtur laudimia ſeu ventæ ex cõtractu qui iudicatur nullus ex præcedẽti aliqua cauſa.*

c *Tex. formal.in.l ſi ſi deiuſſor.§. meminiſſe.ff de lega.j.eſt gloſ.in.l. Si hæres inverbo.ex teſtamento.ff.de act.emp. Et no. quod apportans victualia compellitur vendere iuſto precio.l.j.§.cum carnis.ff. de offic. præf.vt facit.l.j.C. de epiſ.aud. Et hoc non ſolum manentibus, ſed etiam forenſibus ſeu tranſeuntibus. vt in cap.j.extra.eo. de emp. & ad hoc faciendum per epiſcopum poſſunt excommunicari.vt ibi per glo. Et vide ibi Panormita. Adde vnum quod ſi quis in foro plus debito offerret, vt alij plus precio emant vel promittant, plus debito in detrimentum alterius, tenetur crimine ſtellionatus. Textus eſt in.l.iij.§. Item ſi quis.& ibi notat Barto.ff.de crimine.ſtellionatus. Et Angel.in.§.ſciendum.inſtitu.de do.*

rem pertinere: vt dicit glo. l. ij. circa princip. ſuper verbo inſtantia. C. de iur. calum. & ibi Cyn. in. q. ix. contrarium ſeruatur in intereſſe & damnis videtur mihi quòd in caſu euictionis eſſet emptori bonũ & vtile hãc concluſionẽ adiicere, quòd venditor teneatur precium ſolutum reſtituere emptori vel recompenſare in hæreditate æquiualenti vna cum intereſſe & damnis ad electionem emptoris & ſuorum, quia ſæpe magis prodeſt habere rem quàm æſtimationem: vt. l. non enim. ff. de ac. rerum amo. l. & ſi equo. de le. j. & no. l. etiam. C. ſi tu. vel cu. inter.

Item dato quòd non fuerit conuentum quòd venditor 20
teneatur de euictione, vel quòd non teneatur niſi ex facto ſuo & ſuorũ, nihilominus ſi res fuerit ab alio euicta, emptor qui ignorat rem eſſe alienam poteſt agere de euictione ſaltẽ pro recuperatione precij, ſed non pro damno & intereſſe: vt. l. ex empto. alias. l. emptorem. §. fin. ff. de act. empto. no. Cy. l. fi. C. de litigio. & l. fi. C. communia. de le. Secus ſi vendiderit ſimpliciter ius, quod habebat, [vel ſibi competebat in re vendita: iuxta. l. quod ſi ſit. ff. he. vel ac. ven.

Item ſi venditor ſe obligauerit rem vẽditam defende- 21
re & garantiſare ab omni perturbatione in iudicio & extra, quid importent verba illa? nunquid impedimentum de facto appoſitũ tenetur procurare vt admoneatur]: vt verba de aliquo operentur contrarium tamen ſeruatur, quia & prò iuris impedimento non audiretur: niſi ſuſceperit garandiam ipſius emptoris. Et ſuper hoc no. Barto. l. ſtipulatio. Iſta habere licere in prin. in. q. fin. ff. de verb. obliga. & ſupra in titu. de dilationibus. Cy. l. expulſos. C. de ac. empt. Et no. l. damni. ij. ff. de dam. infec.

Item quæritur an ſuperueniente dominio confirme- 22
d *Tex. in. l. ſi à Titio. ff. de reiuend. & l. apud Celſum. § ſi à Titio. ff. de excep. dol.* tur d venditio rei alienæ, & ſi vir vendiderit rem dotalem, & ſuccedat vxori ex conuentione matrimoniali, an poterit retractare alienationẽ. Et quid de geſtore negociorum, procuratore non habente ſpeciale mandatũ. no. ad plenum quæ dicit Bar. l. cum vir. ff. de vſuca.

Item ſi domus vendatur ante diem locationis, nũquid 23
locatio ſpectat ad emptorem: Bar. l. fin. §. fi. ff. de iu. fiſci. Et quid de fructibus & penſione annua: & de redditibus qui

qui debent ſolui certa die. no. ibidẽ. l. defuncta. ff. de vſufru. l. à nobis. ff. de annu.

24 Item eo ipſo quòd venditor tradidit rem emptori, videtur habere fidem de precio, & trãſlatum eſt dominiũ, niſi aliud fuerit dictum vel proteſtatum: vt no. l. in ciuile. C. de rei vend.

25 Item ſi pater emat rem nomine filij vt eius legitimus adminiſtrator, illa acquiritur filio, & hoc morte ſecuta & reuocatione non facta: vt. l. filiæ. cum ſua. glo. C. familiæ herciſ. l. j. C. de caſt. pe. mili. lib. xij. l. ſi legati. ff. de pig. & ibi nota. gloſ. l. fina. cum ibi nota. ff. de vſufruc. le.

26 Item ſi aliquis metu potentis compellatur inuitus rem ſuam vendere, bonum eſt vt prẹſens corã tabellione proteſtetur de violentia, quia impoſterum ſi conſtet, venditio retractabitur. & de hoc nota. in. l. qui aliena. §. Celſus. ff. de acqui. hære.

27 Item emi fructus terræ vnius anni, cuius erit periculũ, quid de naui aut molendino, & quid ſi emi fructus in plures annos. nota. Bar. l. cotem. §. qui maximos. ff. de publica. & vide infra de locato. prope fi.

28 Item ſi venditio facta extiterit ſinẽ literis, & abſque eo quòd venditor conuenerit dare literas, &c. nihilominus completa venditione emptor agere poterit, & petere quòd venditor coram iudice confiteatur venditionem fuiſſe factam & precium ſolutum: non tamen tenebitur venditor ſe obligare pro garandia, nec de euictione. ſed ſolum confiteri formam contractus. Et de hoc emptor poteſt petere inſtrumentum, & fiet ei expenſis ſuis, ſicut quando dominus directus vel dominus feudi petit ſibi recognitionem de nouo fieri, vel hactenus factam renouari: ſecus ſi venditor conuenerit dare literas, & cæteras quia tunc emptor non tenetur ad expenſas litis vel inſtantiæ: immo ſi venditor requiſitus hoc facere renuerit & ſine cauſa, tenebitur emptori in expenſis. Et ſuper his not. l. contractus. C. de fide inſtrumen. facit. l. Titius ſempronij. ff. de actio. emp. & hoc corã iudice ordinario: fac. ad hoc. l. ex parte. ff. de verbo. obliga. l. ſicut datam. C. de ij. cauſa. c. ſignificauit. de teſtibus.

Item venditor qui remanet obligatus de euictione, nõ 29
tenetur tradere emptori instrumenta sua ex quibus constat quòd res vendita erat ipsius venditoris: vt.l. instrumẽtis. C. de fide instru. l. cæteræ vero res. §. fina. ff. fa. her. & merito quia in causa euictionis venditor habebit recursum contra illum à quo causam habuit. Secus si venditor non teneatur garantisare, nec etiam de emptione: quia tunc sua nõ interest retinere literas productas, & tamen in primo casu vẽditor compelleretur exhibere prædictas literas, & de his concedere emptori transcriptum aut vidimus: si vtile aut necessarium esset emptori, iuxta nota. per glo. l. Titius. alleg. de act. emp.

Item venditor potest compelli vt rem tradat, nec libe- 30
ratur soluendo interesse: vt no. l. si traditio. C. de emp. l. cum precibus. C. de re. per. l. si in. C. locati.

Item mãdaui tibi vt emeres mihi fundum pro. x. emi- 31
sti pro. xx. an possis recuperare integra. xx, & vti retẽtione. no. Cy. l. si quis volente. C. de nego. gest.

Item si emptor verisimiliter dubitet de fuga vendito- 32
ris re nondum tradita, sufficit offerre & deponere precium coram iudice: vt nota. l. traditio. in fine. C. de emp.

Item an rei venditæ per procuratorem qui habuit fi- 33
dem de precio dominium transferatur. nota. Cy. l. inciui le. C. de de rei ven. & Barto. in. l. à diuo Pio § sed si emptor. ff. de re iudi. Et quid de executore e vltimæ voluntatis. ibidem per Bartol.

e *Quid de executore sentẽtiæ distrahente rẽ auctoritate iustitiæ, an possit habere fidem de precio. dic ℣ non. tex. est forma. in l. à diuo. §. sed si ẽptor. hic. præsenti pecunia. ff de re iudi.*

Idem dic de procuratore fisci, tutore, vel curatore & 34
œconomo ecclesiæ in re distrahenda, quia nõ possunt habere fidem de precio. vide textũ & ibi glos. fina, in. l. si procurator. ff. de iure fisci.

Item in contractu rescindenti vel rescisorio ob dece- 35
ptionem vltra mediam iusti precij qualiter res existimabitur nota. l. precia rerum. ff. ad. l. Falsi. cap. cum causa. de testibus.

Item nunquid emptori detur petitio hæreditatis. no. l. 36
cogi. de peti. hære.

Item res empta ex mea pecunia non efficitur mea, fal- 37
lit in vxore, in milite, in minore si tutor emerit: vt no. l. si vt proponis. C. de rei vendi.

Item

38 Item res empta ex pecunia dotali efficitur mulieris in subsidium, si non sint alia bona: vt not. l. ex pecunia. C. de iu. do.

39 Item si quis vendat vnam & eandem rem duobus ipse vt falsus venditor punitur crimine falsi: secus in illo qui dedit duobus, donatione facta inter viuos: tenetur tamen crimine stellionatus vbi falsum affirmauerit, vt si in literis secundæ donationis dicatur quod nihil fecit, cur donatio illa, &c. de his nota. l. qui duobus. l. si debitori. ff. de fal.

40 Item quis potest emere redditus vel pensionem ad vitam suam sine periculo vsurarum si emat iusto precio: vt not. Cyn. l. si pater. C. de inoffi. test. l. si ea pactione. C. de vsuris.

41 Item qui vendidit hæreditatem non videtur vendere singulas res hæreditarias, ideo venditor non tenetur de euictione rerum singularium: vt. l. j. C. de euic. Et no. gl. l. j. ff. pro hærede. & l. quidam. ff. de acqui. re. do.

42 Item ad hoc vt emptor re euicta possit agere contra venditorem de euictione oportet quòd ei fuerit denunciatum in principio litis, & re integra. Et hoc vt teneatur venditor restituere interesse & damna. Et sic loquitur. l. si cum quæstio. C. de euic. Sed ad hoc vt teneatur preciũ restituere, sufficit quòd fiat ante litis contest. non vt ipse suscipiat in se onus causæ nec garandiam, aut se adiungat in processu: quia & volens non admitteretur, quoniam causa facta est mercennaria: sed vt tradat emptori defensiones si quas habet aduersus actorem, & administret ei testes vel literas ad earum probationem, ad hoc forte si emptor proposuerit defensiones omnes, ita vt venditor aliud nesciat proponere sufficeret denunciatum esse durante probationum tempore vt habeat facultatem producendi testes, si quos habet. Si verò nullos habet testes, quia forte omnes fuerunt producti & examinati ad instantiam emptoris: sufficeret ei denunciare ante testium publicationem, vel si nulla habet instrumenta ante renunciationem: iuxta. l. si rem. §. Quolibet. ff. de euicto. & ea quæ not. cap. fi. de emp. & vend. & l. emptor fundi. C. de euict. nunquid emptor rei ecclesiasticæ habet re-

cursum in casu isto contra ecclesiam vel prælatum. nota. authen. qui res. C. de sa. san. eccle.

Item pro re mobili non datur iudicium rescindens vel 43
reciſorium, &c. si venditor reperiatur deceptus vltra mediam iusti prectj. & hoc de consuetudine gallicana facit pro hoc. l. si ea lege. C. de vsuris cum ibi notatis. idem in venditione fructuum ad modicum tempus, & in locatione, secus in perpetua: vt. l. item si precio. §. fin. cum. l. seq. ff. loca. l. j. C. de vsuris.

Item si bona mobilia, seu immobilia alicuius defuncti, 44
& vacantia fuerint vendita per subhastationes, vt consuetum est fieri, & per interualla consueta, valet venditio irreuocabiliter, ita quòd si postea filius & hæres defuncti, qui forte eo tempore erat & morabatur extra prouinciam velit bona vendita recuperare nō audietur. verum est quòd infra quadriennium potest petere precij restitutionem secus, lapso tēpore prædicto, vel si esset præsens: quia caderet à re & precio. Et de hoc est casus notabilis. in omnes. C. de quadri. præscrip. & nota. l. etiam. §. item si quis à fisco. ff. de peti. hære. & ille. §. corrigitur: vt not. glo. Et Cy. & ita seruatur.

Item prælatus sine conuentu non potest vendere, alias 45
alienare rem ecclesiæ immobilem: vt clemen. j. de reb. eccle. non alienan. & ibi notatis. cap. hoc consultissimo. eodem tit. lib. vj. Et quōmodo accipiatur verbum alienare. no. c. nulli. eodem titu. in antiquis. &. l. fi. ç. de re. alie. nō alie. Et no. de hoc. c. vt super eodem titu.

Item quomodo & quando valet alienatio rei immobi- 46
lis ecclesiæ, & an sit necessarium quòd precium sit versum in vtilitatem ecclesiæ. no. auth. hocius porrectum. & l. iubemus. C. de sacro san. eccle.

Summæ eorum quæ continentur in titulo de donationibus & legatis

1 *Donatio vniuersalis facta per modum quote valet etiam sine traditione secus in re particulari.*
Donner & retenir *quid sit exemplis declaratur. eod. nu.*
2 *Donatio facta sine causa an valeat.*

3 *Donans quotam bonorum an intelligatur de præsentibus & futuris.*
4 *Donatio causa mortis & legatum quomodo differunt.*
5 *Legatum sine institutione hæredis valet de consuetudine.*
6 *Donatio facta curato in dubio censetur facta in commodum ecclesiæ eo mortuo.*
7 *Donatio inter coniuges ad vitam superstitis tantum an valeat.*
8 *Donatio simplex facta filio emancipato non imputatur in legitimam quanuis conferri debeat.*
9 *Legata si fuerint singulis canonicis decem, an decanus habebit viginti.*
10 *Legatum si quis fecerit ecclesiæ parochiali & mutata parochia decesserit, cui legatum debetur.*
11 *Si quis alteri mandauerit vt de bonis suis det pro deo, quatenus valeat donatio.*
12 *Donatio inter viuos ex quibus causis reuocetur.*
Donatio facta filio à matre quæ conuolauit ad secundas nuptias ex quibus causis reuocetur. eod. nume.
13 *Donatio facta per patrem filio, an & quando cōfirmetur.*
14 *Donatione facta ob merita, an & quibus casibus probari debeant.*
15 *Legatum factum ad opus quod facere non licet, an debeat conuerti ad alium vsum.*
16 *Donans an teneatur de euictione.*
17 *Donato castro censetur donata castri iurisdictio.*
18 *Donans ob seruitia præsentia & futura, etiam si donatarius in futurum nulla faciat, an reuocetur donatio.*
19 *Legatum si quis fecerit ecclesiæ vt in ea sepeliatur, & cui pa sua ibi non fuerit sepultus legatum debetur.*
20 *Donatio facta sine causa, an & quando valeat.*
21 *Donatio causa mortis subsecuta traditione, an possit reuocari si donans conualuerit.*
22 *Legata bona ad vnum vsum non possunt in alium conuerti, sine superioris authoritate.*
23 *Conferri quæ bona debeant.*

De Donationibus & Legatis.

a *Donatio est quædam liberalitas, quæ nullo iure cogēte cō cedituꝛ. secundū Ioan. And. in rubri. de dona. & Azo. in summa. C. e. Nam donatio procedit ex animi liberalitate. c. j. extra de dona. Et beatius est dare quàm accipere: vt glo. in rub. ff. commod. c. prædicator. xvj. quæst. j.*

DOnatio [a] vniuersalis vel generalis facta per modum quotæ valet, etiam sine traditione, vt donator actione personali conueniatur ad perficiendum donationem. particularium verò donatio sine traditione nulla est, *Car ceſt donner & retenir*. Idem si donator retineat quod rem quam dat possit vendere pro sua necessitate: aut alias, quia talis donatio non valet, dato quòd secuta fuerit traditio. 1

Item donatio sine causa facta valet vbi donans obligauit sua bona, vt not. Bar. l. nuda. ff. de dona. 2

Item si dedero quotam de bonis meis, vtrum intelligatur bonis præsentibus vel futuris. not. l. fi. C. de pact. 3

Item in quibus differunt donatio causa mortis, & legatum not. l. cum de mortis causa. C. de dona. causa mortis. & insti. de dona. §. j. in glo. 4

Item de consuetudine valet legatum factum etiam sine testamenti factione, & coram duobus testibus, & maximè ad pias causas: vt cap. cum esses. & cap. relatum. de test. tangit Cy. l. j. in. ij. q. C. de sa. san. 5

Item donatio aut legatū factum curato, in dubio censetur esse facta aut factum ad commodum ecclesiæ ipso mortuo: vt not. Cy. l. j. C. sa. san. eccle. 6

Item an valeat donatio mutua facta inter coniuges ad vitam superuiuentis. not. Cy. l. si pater. C. de inoffi. testa. 7

Item simplex donatio facta per patrem filio emancipato non computatur in quartam debitam iure naturæ: secus in dote, & tamen venit in colationem: vt not. l. scimus. C. de inoffi. testa. l. vt liberis. C. de colla. & debet fieri suppletio ex propriis bonis testa. vt ibi not. 8

Item pone testator legauit cuilibet canonico. x. an decanus debeat habere duplicem portionem. Cy. l. j. C. de sac. san. eccle. 9

Item quidam legauit ecclesiæ suæ parrochiali viginti, mutauit parrochiam, & demum moritur, cui istarum ecclesiarum debeatur legatum. not. l. j. C. de sac. sanct. eccle. & Cy. 10

Item si mandauero alicui vt donet de bonis meis pro deo, vel 11

deo vel alias, an valeat donatio etiam immensa: vt not. Bart. l. filiusfa. de do.

Item donatio facta inter viuos reuocatur per ingratitudinem, & pro casibus enumeratis. l. fi. C. de re. do. dato quòd in literis adiecta fuerint hæc verba. nulla causa ingratitudinis reuocāda: immo & si expresse fuerit renunciatum saltem habita dispensatione iuramenti, causa cognita coram iudice: iuxt. l. si manumissus. C. de lib. & eorum li. Et vide Specu. titu. de donat. §. j. in verb. Quid si actum est. l. his solis. C. de re. do. & ibi glo. & ca. fi. de dona. In quibus autem casibus mater quæ conuolauit ad secundas nuptias possit reuocare donationem quam fecit filio. no. cap. fi. de dona. 12

Item donatio facta per patrē filio in potestate sua constitutio morte confirmatur. iuxta. l. donationes. C. de donat. inter vir. & vxo. Et si fuerit tradita possessio, alias secus: vt. l. Papinianus. ff. de donatio. inter vi. & vxo. & no. glo. & Cy. l. pater. C. de inoffic. do. ficta autem traditio non sufficeret. ar. l. possessio. §. qui in aliena. ff. de acquir. poss. Et hoc nisi fiat in contractu & fauore matrimonij: quia fit intuitu liberorum & vxoris, quia forte alias non esset contractura: vt no. l. pater. alleg. 13

Item hoc quod dictum est in principio fallit in donatione facta ob meritum, & tanquam extraneo, quia protobatis meritis donatio est irreuocabilis si peruentum fuerit ad traditionem: oportet tamen probare merita, [b] nisi pater releuauerit filium ab onere probandi. in extraneo autem non est necesse probare. & de hoc. l. seruos. ff. de manu testa. & quæ sint merita. nota. l. etiam. §. j. ff. de manu vindic. & de hoc etiam not. l. filiæ. C. fami. herciscun. l. si donatione. & ibi glo. C. de colla. 14

b *Merita nō resumuntur quicquid dicatur nisi probētur, et potißime quando pater dat filio fa. vt not. in l. si forte. ff. de cast. pec. et in. l. si donatiōe. C. de col. bono.*

Item si quid fuerit donatum vel relictum ad opus quod fieri non licet, an debeat conuerti in aliū vsum. no. Bart. l. legatam. ff. de admini. re. ad ciui. pertinentium. 15

Item donator re euicta non tenetur de euictione, nisi ad hoc se obligatum esse voluerit, vel nisi dolose, aut culpabiliter circa hoc versatus fuerit: vt no. l. Aristo. §. fi. ff. de dona. l. ij. C. de euic. §. perficiūtur. insti. de do. & quid de hærede si res fuerit euicta. no. Cy. l. cū alienā. C. de lega. 16

Item si princeps det castrũ simpliciter, intelligitur dare cum pertinentiis & iurisdictione : vt tenet Bartol. l. si quando. C. de bo. vac. lib. x. faciunt ea quæ notantur in cap. pastoralis. de dona. l. ergo in princip. ff. de acquiren. re. do. not. Specul. tit. de iur. om. iud. §. j. versi. quid ergo dices. not. ad plenum Ioan. And. titu. de iurisdi. omnium iudi. §. j. versic. quæ autem meri. &c. in suis additionibus super Specul. 17

Item si quis dederit alicui centum libras pro gratuitis seruitiis sibi factis in præteritum, & sperat fieri in futurum, Si donator ilico moriatur : vel donatarius nullis sibi in futurum factis seruitiis: aut vixit nec requisitus fuerit, non reuocatur donatio. l. perfectam. C. de donationibus quæ sub mo. Seruitia præsentia erant causa finalis, futura vero impulsiua, qua cessante non cessat affectus. 18

Item pone, testator dedit. x. prædicatoribus vt sepelirent eum in eorum ecclesia : si propter excommunicationem defuncti vel propter delictũ fuerit suspensus, aut alias propter suam culpam non potuit ibi sepeliri, conditio habetur pro impleta, & legatum debetur : vt not. l. miles. §. ream. ff. de adu. 19

Item donatio facta sine causa non valet nisi stipulatio & obligatio interuenerint, & habet causam tacitam : vt not. Bart. l. nuda. ff. de donatio. 20

Item si donator dum infirmatur fecerit donationem, vel vt inter viuos, & secuta fuerit traditio vera vel ficta, & demum conualuerit & ad sanitatem peruenerit, nihilominus donatio ista habet vim dationis causa mortis, nisi donator eam expresse vel tacite ratificauerit dum sanus est corpore & mente. Donationes enim causa mortis ad exemplum legatorum redactæ sunt per omnia. §. hæc mortis causa. instit. de donat. Et ex causa detrahitur falcidia: vt. l. si mortis. C. ad. l. falcid. & si conualuerit donator reuocatur: vt. §. j. instit. de donati. & l. non omnes. ff. si cert. pet. re tradita, & non obstante quòd translatum fuerit dominium. iuxt. l. ij. ff de dona. cau. mor. quia hoc quasi euanescit: vt. l. senatus. §. j. ff. eo. 21

Item bona relicta ad certũ vsum non possunt ad alium vsum conuerti sine auctoritate episcopi vel iudicis, cle. 22

quia

quia contingit. de reli. do. l. legatum. cum. l. sequen. ff. de vsufru. lega. l. legatam. ff. de admini. re ad ci. pertinẽtium.

Item quæ bona & an quæsita post mortem patris debeant conferri. Cy. l. ea demum. C. de col. & l. si emancipati. eo. tit. Et vtrum libri legales. l. filiæ. eo. tit. 23

Summæ eorum quæ notantur in tit. de loc. & iure emphiteot.

1 *Directus dominus fundi is esse censetur cui census vel annua præstatio debetur.*

2 *Vendita re sub pacto de retrouendendo, statim debentur ventæ & lodimia.*

3 *Directo domino si adiudicetur rei venditæ retentio, an & ex quo tempore fructus restitui debeant per venditorẽ.*

4 *Directo domino in retractu an & quando præfertur proximior de genere. & nu. 37.*

5 *Directus dominus non cadit à possessione percipiendi censum per cessationẽ solutionis nisi præcedat contradictio.*

6 *Emphiteota an possit cedere rem domino directo.*

7 *Cessio rei emphiteoticæ vbi & cui sit facienda per emphiteotam.*

8 *Cedere rei emphiteoticæ minor vel eius tutor non potest sine decreto.*

9 *Emphiteota si censum assignauit non solum super re emphiteotica, sed etiam super alijs bonis suis, an poterit rei emphiteoticæ cædere.*

10 *Minor restitui potest aduersus cessionem rei emphiteoticæ factam.*

11 *Emphiteotica res minori cædi potest sine decreto.*

12 *Emphiteotica res à pluribus accepta diuidi non potest sicut nec census aut canonis solutio, secus inter hæredes. numero. 13.*

Dominus directus recipiens particulares solutiones sibi præiudicat. eodem numero.

14 *Locata domo ad longum tempus de tribus in tribus annis vna et eadẽ est locatio, et ideo dominus põt petere vẽtas.*

15 *Furta plura an committat qui plures res vno & eodẽ tempore surripuit.*

Modicum tempus quod dicatur eodem numero.

16 *Prælatus an posſit res eccleſiæ in emphyteoſim dare.*

17 *Emphiteota ſoluens partem cenſus, non per modum partis, aliam partem præſcribit.*

18 *Emphiteota eſt dominus vtilis rei emphiteoticæ.*

19 *Cenſum prætendens ſuper re particulari illius ventam facere tenetur ſi petatur.*

20 *Emphiteoſis ſi perueniat ad manum mortuam quid iuris.*

21 *Emphiteoſis ſi perueniat ad principem ſolet eam vendere plus offerenti.*

22 *Emphiteoſis non tranſit in monaſteriũ per eius ingreſſum. Dedicatio bonorum tacita locum non habet in regno Franciæ. eodem numero.*

23 *Emphiteota an posſit materiam rei emphiteoticæ conuertere in alios vſus.*

24 *Emphiteota an rem emphiteoticam poteſt alij obligare. Et an reuertatur ad dominum directum cum ſuo onere. eodem numero.*

25 *Terrariis libris & cenſualibus, an credatur.*

26 *Dominus qui tradendo rem ad cenſum fuit decepus vltra dimidiam iuſti precij partem non poteſt agere cõdictione. ex. l. ij. Nec econtra emphiteota.*

27 *Dominus directus in exigendo debitũ præfertur aliis creditoribus.*

28 *Dominus directus qui dixit ſe nolle vti iure retẽtionis non poteſt pœnitere.*

29 *Directi dominij ius pertinet ad vſufructuarium, nõ ad eum qui habet nudam tantum proprietatem.*

30 *Dominus directus cogit emphiteotã vt recognoſcat ſe tenere ab ipſo.*

31 *Emphiteota an cogi posſit per dominum ad reparationes, etiam ſi ædificia demolitus fuerit. & nu. ſeq. 32.*

33 *Obligatus ad ſoluendum perpetuo annuam penſionem, an & quando liberetur ſoluendo intereſſe. & nu. 35.*

34 *Diuiſionem impedit dura ſeparatio.*

36 *Verba & mens contrahentium ſi ſint apta ad infinitatem inducendam tollerantur, alias ſecus.*

38 *Solutio penſionis in præteritum facta exiſtimatur ſi facta fuit tribus annis proxime elapſis.*

Fructus

39 *Fructus ſunt tacite obligati pro ſolutione cenſus.*

40 *Dominus directus ſi veniat per viam actionis contra quem diriget actionem ſuam.*

41 *Conductor quo tempore teneatur ſoluere penſionẽ domus.*

42 *Liber homo an posſit locare operas ſuas.*

43 *In perpetuum emptor & quilibet alius ſucceſſor particularis, an & quãdo teneantur ſtare locationi à venditore factæ. & numero 34. 35.*

36 *Quid in pedagio & vectigalibus.*

37 *Colono ſi magno incõmodo afficiatur, an deducatur pẽſio.*

38 *Conductor quot & quibus caſibus poteſt expelli à domo conducta.*

39 *Conducens rem propriam an perdat dominium illius.*

40 *Emphiteoticarius contractus & cenſualis differunt.*

41 *Iudex conſtitutus non adiecto ſalario intelligitur de conſueto.*

42 *Dominium directum & vtile ſi conſolidentur, an ventæ & lodimia debeantur.*

De locato & iure emphiteotico, alias de iure directi dominij vel vtilis.

1 ILle qui oſtendit vel probat ſe habere cenſum & annuam præſtationem ſuper fundo, loco aut mãſo, cenſetur habere ius directi dominij, niſi cõſtet de contrario: facit illud quod habetur in glo. pe. cap. conſtitutus. de reli. do.

2 Item quãdo res quæ tenetur in emphiteoſim eſt vendita ſub ea retentione, vel conuentione, quòd venditor poſſit eam recuperare precium reſtituendo, ventæ debentur ſtatim pro prima venditione, pro ſecunda vero ſecus, quia illa eſt reſolutoria, & fingitur retro res non eſſe vendita: vt. l. fi. §. quia noſtra. C. cõmunia. de legatis. & hoc verum ſi pactum reſolutorium fuerit iunctum in eodem contractu, quia tunc cenſetur eſſe pars contractus, & ꝙ venditor non erat alias venditurus. iuxta. l. ij. ff. de in diem addic. Item ſi fiat incon-

a *Quid si dominus directus & proximior concurrant mutuo circa rẽ vẽditam retrahendam. quis debet præferri Bal. et Angel. fratres germãi post Guliel. de Cuneo in. l. imperato. ff. de pac. tenẽt quòd dominus. per. l. si cum dotẽ. §. fi. ff. sol. matri. Sed dic istud esse verum vbi cõsuetudo quæ istud introducit nõtrãsit ad specialitatem. vt quia dicit cõsuetudo si dominus & proximior velint venire ad retrahendum præferatur proximior, tũc præfertur ipse proximior, secus autẽ quando non trãsiret: vt quia dicit cõsuetudo, dominus directus & proximior vẽdẽtis possũt retrahere, nec dicitur quis præferri debeat, tũc vera esset op. dictorũ doc. & de hoc vide gl. ita dicẽtẽ in. §. v. in gl. j. de cõsue. retractus, i cõsue. Biturigũ.*

tinenti post contractum, licet in alio instrumento, vt solet fieri: quia quæ incontinenti fiunt inesse videntur. l. lecta. ff. si cert. pet. & præsumitur præcogitatum.

Item si adiudicata fuerit domino directo retentio rei 3
venditę, emptor tenetur sibi restituere fructus quos percepit pendente processu, necnon & ab ea die qua fuit precium emptori oblatum, cum de costamentis. & potissime si fuerat numeratum, & assignatum. & pro hoc bene facit. l. si fundum. C. de pactis inter empt. & vendit. cum ibi notatis.

Item proximior de genere vẽditoris præfertur domi- 4
no directo a petenti retẽtionem. & pro hoc videtur esse a
casus. qualiter olim feud pote. alie. § fi. prope fi. coll. x.

Item notandum quòd dominus directus non cadit à 5
possessione iuris percipiendi census & redditus sibi debitos, nec à possessione siue saisina domini directi, eo ꝙ cessatum est in census solutione per aliqua tempora. Et hoc nisi præcesserit contradictio cum lapsu tẽporis, quia tunc & per annum vel biennium dominus esset priuatus possessione sua. & super his not. quæ habentur cap. querelam. de elec.

Item cũ res datur in emphiteosim, emphiteota se obli- 6
gat, ad solutionem census tandiu, quandiu erit tenemẽtarius: saltem ita consuetum fieri: & ideo ipse tenementarius potest quotiens voluerit se liberare à census solutione & annua præstatione gulpiendo vel cedendo rem ipsam domino directo. Et super hoc vide Spec. in tit. de locat. § nec aliqua. versicul. xxviij. & facit. l. cum fructuarius. ff. de vsufruct. & not. Barto. l. is cum quo. ff. de aqua plu. arcen. tenetur tamen ad interesse domini si res sua culpa fuit, & est peiorata: vt not. l. si finita. § eleganter. ff. de damn. infect. secus si fuerit conuentum quòd emphiteota non possit illam rem gulpire aut cedere, & maximè vsque ad certum tempus. argu. l. sicut. C. de actio. &

ob. & not. Barto. l. is cum quo. ff. de aqua plu. ar.

7 Item & prædicta cessio vel gulpitio potest fieri extra iu
dicium, & hoc si fiat in persona domini directi: quia si fiat in domicilio nõ valet. Et dicunt aliqui quòd similiter nõ valet si fiat in personis consulum de vniuersitate: immo oportet ꝙ adiornentur ipsi & alij de vniuersitate vel collegio coram iudice ordinario vel domino seneścalo, nisi illi de vniuersitate reperiantur cõgregati in consulatu vel aliis in capitulo ad sonum campanæ. tenementarij vero domini ducis non possunt prædictam facere cessionẽ in iudicio, nec extra: immo si velint rem in aliũ trãsferre vt liberentur à solutione census, oportet quòd ille reperiatur idoneus & soluendo, & quòd fiat vocato & præsente procuratore domini ducis. iuxta. l. ij. cum aut ibi posita quæ incipit. sed periculum. C. sine cen. vel reli. & nota. l. quicunque. l. ij. & l. habens. C. de fund. pa. li. xj. & hac ratione aut alias princeps non vtitur retentione rei venditæ, & sic seruatur. Et quia alias vix posset emptor reperiri non valet: Similiter non valet si fiat procuratori: vt not. Barto. l. vectigalia. §. Igitur. de publica. ff.

8 Item impubes nõ potest facere dictã cessionem vel gul
pitionem nec eius tutor: nisi fiat cum causæ cognitione & decreto. & ideo oportet quòd fiat in iudicio, & ꝙ partes & amici ipsius impuberis vocẽtur: saltem vsque ad numerum trium vel quatuor ad consulendum curiam an sit illi vtile pro census exoneratione: & si iurati asseruerit ꝙ sic fiet dicta cessio cum interpositione decreti: alias non. & pro hoc fa. l. inter omnes. C. de præd. minorum.

9 Item quid si emphiteota promisit facere valere censum
constitutum super alia bona sua, an poterit rem gulpire? no. de hoc per Barto. l. qui bona. §. si quis opus. § fina. in fi. ff. de dam. infec.

10 Item & nihilominus si constet aut possit probari quòd
dicta cessio erat damnosa ipsi minori, & quòd ibi interuenit fraus aut dolus, dicta cessio poterit reuocari per beneficium minoris ætatis, & tenetur detentor ad fructuũ restitutionem si fuerit conscius fraudis: iuxta. l. cum ij. § si prætor. ff. de transac.

11 Item econuerso valet cessio facta minori & impuberi,

si fiat vocato tutore in iudicio, nec est opus decreto. ar. eorum quæ not. in præalle. inter omnes. &. l. ij. in fine. C. quando decre. opus non est.

Item si plures acceperint in emphiteosim rem certam 12
locum aut mansum sub vno & eodem censu domini directi, non possunt rem illam aut locum diuidere, nec etiam censum: vt. l. in communi diuidundo. in princip. cum sua glos. ff. communi di. & dato quòd fecerint & possideant locum per partes: nihilominus dominus petet & prosequetur ius suum: & illud quod sibi debetur in solidũ contra singulos, & in qualibet parte: quia semper ius suum in
b *De hoc doc. in. l. tale pa. §. post diuisionẽ. ff. de pac. vide tex. l. pactũ. cum. l. creditores. C. de pactis. & ibi Cy.*
b sua totalitate remanet illæsum. Alteri b enim per alterum, &c. & pro hoc facit. l. ij. §. ex his ergo. ff. de verb. obliga. & tangit Specu. in tit. de loca. §. nec aliqua. ver. lxxij. Si tamen dominus directus in casu iam dicto receperit particulares solutiones, hoc sibi præiudicat in futurum: vt no. glo. magna. in fi. l. in communi diuidundo. in princip. alle. & fa. bene. l. quædam mulier. ff. fami. her. petitionem enim diuisam reintegrari iuris ratio non patitur: vt. l. liberum. C. de fideiusso.

Item & super hoc aduertendum quòd hęredes possunt 13
inter se diuidere rem prędictam etiam domino inscio vel inuito: quia hæredibus datur beneficiũ diuisionis, & ipso facto actiones inter ipsos sunt diuisæ, vt quilibet agat & conueniatur pro parte hæreditaria: vt. l. j. C. si certum pe. & super hoc no. Cy. l. j. q. iij. C. de nego. ge. l. si plures. C. de condi. insti. & Bar. l. in concedendo. ff. de aqua plu. ar.

Item si quis locauerit fundum vel domum ad longum 14
tempus, de tribus in tribus annis, vna & eadẽ locatio est reiterata sub diuersis temporum resolutionibus, & vna verborum conceptione: vt not. l. senatus. §. fina. ff. de dona. causa mor. quę amplectitur naturam venditionis, quo ad fructus, & emolumenta: propterea dominus directus potest agere vt contractus rescindatur, vel vt vendæ soluantur, non autem potest petere rei traditæ retẽtionem: quia dominium non fuit translatum.

Hinc est quòd si quis vno & eodẽ tempore contracta- 15
uerit res plures, vnũ est furtum habens plures ctõractiones: vt. l. inficiando. §. infans. ff. de furtis. & ideo per continuationem

tinuationem & reiterationẽ temporis non sequitur probabilitas actuum: facit in ar. l. illud. ff. ad. l. Aquil. l. eũ qui. §. idem dicit. ff. de furtis. l. vulga. in prin. eo. tit. hinc est q̃ prohibitus alienare potest locare ad modicum tempus, quod est citra decem annos: vt nota. glos. cle. j. de re. ec. non alie.

16 Item prælatus rem quæ est de patrimonio ecclesiæ nõ
c potest dare in emphiteosim c sine causa, & consensu capituli: vt ponit Spe. eo. titu. &. §. prælleg. ver. vij. & not. cle. j. de re. ec. non alie. secus si alias fuerit visitata seu data in emphiteosim: quia solus posset hoc facere quãdo patrimonia ipsius & conuentus sunt distincta: hoc tamen sine sensus diminutione: quia alias esset necessarius capituli vel conuentus expressis consensus, vna cum causę agnitione, nec etiam in feudum dare: vt nota. in. c. de feud. & c. ij. de loca. fructus tamen decimarũ potest locare velvendere ad modicum tempus: vt ibi. c. ij. de loca.

17 Item si tenementarius soluerit partẽ census, aut præsta-
tionis annuæ: non tamen per modum partis, nec in deductionem illius quod debebatur, sed simpliciter in solutũ ipse præscribit partem residuam nõ solutam, & hoc lapsu xxx. annorum. quia in partibus istis est vna sola præscriptio: quia idem est ius de parte quo ad partem, sicut de toto quo ad totum: vt. l. quæ de tota. ff. de rei vendi. tangit Spe. eo. titu. &. §. versi. xlij. & Bar. l. si prius. in princ. ff. de aqua plu. arc.

18 Item emphiteota dicitur dominus vtilis rei sibi tradi-
tæ in emphiteosim, & agit rei vendicatione, & omne interdictum sibi competit: iuxta. l. j. &. ij. C. si ager vect. vel emphi. pe. & l. j. §. j. &. §. quod ait prætor. ff. de superfi. & no. Specu. eo. titu. §. ver. xlv. l. ij.

19 Item dominus directus tenetur ostendere rem pro qua
prætendit censum sibi deberi, & de ea facere veutam si

c *Verbo alienationis cõtinetur datio in emphi theosim: vt est tex. et ibi Abb. in. c. nulli. de re. eccl. nõ alie. bene fa. tex. in. l. fi. C. de re. alie. non al. Quib⁹ autem casibus alienatio rei ecclesiasticæ permittatur vide ibi ipsum Abba. vbi dicit q̃ quatuor sũt casus principales ad quos omnes alij sunt reducibiles. Primus est necessitatis vt si debita vrgẽt ecclesiam, nec potest de fructibus satisfacere. Secũdus vtilitatis, nam potest alienare rem vt habeat aliã meliorem. in. c. super. §. j. extra de rebus eccle. non al. & in auth. hoc ius porrectum. C. de sac. sanc. eccle. Tertius est pietatis causa, pro redimendis captiuis, de quo dic vt no. xij. q. ij. ca. aurum. Quartus est incommoditatis causa, quia res alienanda est magis damnosa ecclesiæ quàm vtilis. xij. q. ij. c. terrulas.*

petatur. Secus si dicat annuam pensionem sibi deberi super omnia bona : de hoc loquitur Specul. eodem titu. & §. præalleg. ver. lx. lxj. lxij. & idem in domino feudi: vt in ca. specialem. de feud. prope fi. li. & ibi glo. facit ad hoc. l. Titius. ff. de ac. & emp.

Item si res quæ data fuit in emphiteosim peruenit ad 20
ecclesiam dominus directus non patietur si velit quòd res remaneat in manu mortua, immo potest compellere aut compelli facere ecclesiam quòd infra annum ponat eam extra manum suam & sua interest: vt not. Specu. eodem titu. §. olim. Nunquam enim aut vix res esset reuersura ad dominum. vt expresse ponit tex. ca. de alie. feud. §. j. col. x. Et idem seruatur in domino iustitiario altæ & mediæ iurisdictionis propter ius confiscationis & mortalliæ, & similiter in his qui vtuntur iuribus ad manū mortuam spectantibus.

Item si res quam ecclesia dedit in emphiteosim perue- 21
niat ad regem vel principem ob defectum hæred. aut alias, rex aut princeps cōsueuit eam vendere plus offerenti, & de iure ecclesia in hoc casu & infra biennium, posset rem repetere seu recuperare: vt in authenti. de alie. & emphi. §. j. colum. ix. Et no. Barto. l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infec. nota. cap. fi. eo. tit. hoc tamen q̄ dicitur vltimatæ non seruatur.

Item per ingressum monasterij res emphiteotica non 22
cadit vel transit in monasterium, nisi fuerit expresse dedicata. quia in hoc regno Franciæ nunquam fit tacita bonorum dedicatio: & pro hoc. c. qui clericus. & est principium si de feud. controuersia fuerit. & c. j. in fin. de notis feu. & not. Bart. l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infec. & Cy. in authen. ingressi. C. de sa. san. eccle. quia ex quo incipit esse miles dei desinit esse miles seculi, nec beneficium debet pertinere ad eum qui non debet gerere officium: vt in glo. fi. §. filij. ti. de feu. fœmi.

Item sub qua pensione res ecclesiastica potest dari in 23
emphiteosim. Item nunquid emphiteota possit conuertere materiam ipsius rei in alios vsus. not. authen. si quas ruinas. C. de sa. san. eccle.

Item vtilis dominus scilicet emphiteota rem quam te- 24
net in

net in emphiteosi potest obligare. Si tamen res illa perueniat ad dominū directum non ex facto tenementarij, sed aliunde. vt quia res cecidit in commissum vel reuersa est ad dominum ex pacto præambulo, tunc euanescit prædicta obligatio, & hoc est quod dicit. l. lex vectigali fundo. ff. de pig. Secus si emphiteota gulpiat vel cedat rem domino, quia res transit cum onere suo. Et ita tenet Bart. l. in diem adiectio. ff. de aqua plu. arc. & Specula. tangit in titu. de locato. §. nunc aliqua ver. cxxij. facit. l. iij. §. sed & Marcellus. & ibi glo. ff. de in diem adic.

25 Item terrariis libris & codicibus antiquis: nisi sint signati manu notarij non datur plena fides : valent tamen & operantur adminiculum probationis, & potissime : quia antiquitus nō fiebant sub forma publica. & pro hoc. l. census. ff. de proba. c. cum causam. de probat. tangit Spec. eo. titu. &. §. ver. lxij. & seq.

26 Item si dominus tradendo rem ad certum censum perpetuum fuerit re ipsa deceptus vltra mediam iustę pēsionis, ipse non potest agere ad supplementum, nec vt contractus rescindatur. Et idem in emphiteota si agat ad diminutionem census. Idem etiam in locatore & cōductore. Et pro hoc facit. l. item si precio §. quemadmodum. cum. l. sequen. ff. loca. Et hoc tenet Spec. in tit. de rescin. ven. §. nunc dicēdum in ver. quid de concessione in emphiteosim. & in titulo de loca. §. nunc aliqua. ver. xc. Vtilitas enim dominij versatur in hoc, quia propter hoc augetur rei valor vel æstimatio propter vendas & laudimia, quanuis aliud sit de contingenti & de futuro, & etiam in re vendita qui si velit vtitur retentione. Secus autem in minore. xxv. annis, & in ecclesia qui pari passu ambulant: vt capitu. j. de resti. in integrum. Et ibi nota. & cap. auditis. eodem titu.

27 Item & in exigendis & persoluendis census arreragiis dominus directus præfertur aliis creditoribus etiam anterioris temporis, etiam habentibus expressam hipothecam : vt. l. etiā. ff. qui potior. in pig. ha. & l. j. C. si propter pub. pensio.

28 Item si dominus directus ante vel post venditionem dixerit in prę̄sentia tenemētarij se nolle vti iure prę̄latio-

nis aut retentionis, non admittitur pœnitentia : vt nota. Specu.eo.tit.§.nunc aliquam.ver.casus se.idem si requisi tus rem emere iusto precio recusauerit.ar.l.qui Rome.§. cohæred ff.de verbo.obliga.cum ibi no.idem de illo qui petit rem venditam ex vi retractus:vt ibi no.

Itẽ ius directi dominij quantũ ad cõmoditatẽ, spectat 29
ad illum cui cõpetit vsufructus,& non ei qui nudã habet proprietatẽ:vt tangit Spe.in ti.de loca §. nũc aliqua.ver. xciiij.& se.& Io.An.in additionibus suis.eo.tit. prope fi. no.l.itẽ apud Labeonem.§.si vsu fructum.ff.de iniuriis.

d *Quid si emphiteota negauerit se tenere rẽ à domino vel esse emphiteoticam an sit priuãdus tali re Spe. eo.ti.de loc. §. nunc aliquover. lxv tenet quòd sic. Et idem Io. Fab.l.j. C.de iure emphi.*

Item dominus directus potest cõpellere emphiteotam 30
vt recognoscat se tenere d ab ipso rem emphiteoticã sub d
tali annuo censu,& cum directo dominio,& etiã vt promittat censum & iura directi dominij soluere loco & tẽpore quãdiu erit tenementarius rei prædictæ. Et hoc sub obligatione rei tantũ quam tenet,quia nõ tenetur obligare cætera bona sua.& super hoc no. Bar.l.j. C.de impo. lucra.de scrip.lib.x.l.ij.§. defendi.ff.ex quibus casi. in pos. eatur.Et si dominus directus velit renouare libros cẽsuales vt terraria,ipse virtute cõmissionis obtente à domino seneschalo faciet fieri præceptum suis censuariis aut tenementariis,vt compareant coram notario ad hoc deputato,&c.Et si quis eorum se opponat adiornabitur corã domino seneschalo,dicturus causam suæ oppositionis,&c. in ar.facit quæ habentur in ca.cum dilecta in textu & in gl. super verbo duximus innouanda de confir.vti. & inutil. & benefacit cap.fina.de fid.instru.

Item emphiteota non potest compelli per dominum 31
directũ, vt reædificet domum quam tenet in emphiteosim si corruerit etiam dato quod culpa sua aut facto suo hoc euenerit: quia sufficit pro præsenti quòd soluat censum inde debitum.verũ est quòd si tenementarius cedat vel derelinquat rem domino,dominus potest contra ipsum agere ad interesse seu peioramenta. Et hoc videntur dicere Pe. & Cy.in authen.si quas ruinas. C.de sa.san.eccle. Et si tamẽ emphiteota sine causa & in grãde domini præiudiciũ vel damnũ vellet facere demoliri domũ prędictum & materiam domus vendere, vel alibi trãsferre,ipse dominus posset impedire, & maximè si tenementarius esset

esset vel speraretur esse verisimiliter nõ soluendo : iuxta ea quæ not.per docto. in authen. qui rem.in.q.vj.C.de sacro.san.eccle.

32 Item & adhuc super hoc aduertendum, quòd si tenementarius in fundo rustico ædificauerit columbarium, vel domum suis sumptib⁹. & eam demoliatur sine damno & peioramento rei prædictæ, quòd ipse non tenetur domino ad interesse domus,& hoc tangit Specul. in tit. de loca.§.nunc aliqua.ver.cxix.& lix.& seq. Et pro hoc facit.l.hæres in fundo.ff.de vsuf.le.

33 Item sciendum quòd interdum aliquis reperitur oblitus ad soluendam perpetuo annuam pensionem super omnia bona sua. Et tunc nõ potest se liberare seu acquitare inuito creditore, soluendo interesse, quia aliud pro alio,&c.fa.l.sicut in annos.ff.quib.mo.vsufruc. amit.l.in annalibus.C.de le.l.si duo. in fi.ff.de ar. & melius.l.j.si ita stipulatus.ff.de fideius. Aliquando reperitur obligatus ad assidendũ certos redditus simpliciter,& pari passu non potest se acquitare soluendo interesse, nisi ope exceptionis : vt verbi gratia, si creditor petat assietam fieri ab eo qui nullos habet census aut redditus, nec res quitas seu allodiales. Et cum illud sit sibi impossibile,merito liberatur soluendo interesse quod succedit in obligationibus quæ in facto consistunt:vt.l.si insulam.ff.de verb. oblig. Aliquando vero ille qui nihil horum possidet est obligatus ad faciendum assietam, & interim soluere. Et in casu isto potest agere vt liberetur soluendo interesse, quod probatur sic in obligationibus facti difficultas ex parte obligati impedit ne oriatur obligatio pœnalis : vt l.ij.ff.si quis cau.l.si vehenda.ff.ad.l.Rhod. de iact. &.l. Celsus.ff.de arbi. Et sicut difficultas impedit pœnalem obligationem, ita & more commissionem : vt.l.j.§.fina. ff.de colla.bo.l.quod te. & ibi glos.ff. si cert.peta.l.cum seruus.& .l.cum res de le.j.& hoc tenet Bar.l.continuus. §.illud.ff.de verb.obliga. Et Dy.in regula iur.nemo potest ad impossibile. & facit in ar.l.si quis argentum.§.j. C. de dona.

34 Item dura separatio impedit diuisionem : vt.l.possessionum.C.commu.vtriusque iudi. item vide Cyn.l.non

moriturum.C.de contrah.& commi.sti.vbi agitur an valeat obligatio impossibilis cum stipulatione pœnali.

Item & saltem quod hoc nuper dictum est habet locum quando ex conuentione partium venditor poterit se acquitare restituendo precium infra certū tempus,qui lapso tempore potest se liberare soluēdo interesse : quia secundum naturā contractus ipse venditor debet preciū restituere infra tempus prefixum,& illud tenebat primū & principalem locum in prædicta obligatione, & lapso tempore venditor remanet obligatus ad faciendum assietam & accessorie, & consequenter ad soluendum interim,&c. Ne ergo accessorium quod est pœnale sortiatur naturam sui principalis cum principale sit ei impossibile, scilicet assietam facere:ideo lex ex bono & æquo, & in odium alterius qui nititur locupletari cum aliena iactura, & ex cōtractu suspecto sibi prouidet quòd soluendo interesse possit se liberare per iura prædicta. Et ad propositum dicit Bartol.l.non amplius.§.fi.ff.de leg.j. quòd difficultas præstationis facit vt soluatur loco rei, quę debetur precium vel existimatio:vt ibi.l.si pluribus. &.l.si domus.§.qui confitetur. eod.titu.l.non dubium. §.j.de le.ij.Et aduertendum quòd pro decisione eorum quæ dicuntur in tex. multum bene facit.l.si quis argentum.in prima parte.C.de dona. 35

Item quando verba & mens contrahentium sunt apta ad infinitatem inducendam tollerantur : vt.l.si ita stipulatus fuero à Seio.ff.de fideiusso. alias secus : vt.l.j. §.sicut.ff.vt le.no.cau.l.fi.C.de sacr.sanct.eccle. & in.l. fideicommissa.§.dicere.ff.de leg.iij. & not.Bartol.l.qui bona.§.huic stipulationi.ff.de dam. infect.l.j.C.de sen. quæ pro eo quòd interest. 36

Item si emphiteota vēdiderit rem quam tenet in emphiteosim domino directo, proximior petēs retractum non audietur quanuis esset præferendus si fuisset alienata extraneo, vt dictum est suprà. Et si ille esset admittendus, nunquid teneretur soluere laudimia ipsi domino.super hoc vide Cyn.l.neque.C.de hære.insti. prope fi.& no.l.si tibi decem.§.si pactus.ff.de pac. 37

Item si vtilis dominus probet se soluisse censum annuum, 38

annuum domino directo, & hoc tribus annis continuis & vltimo elapsis præsumitur soluisse in præteritū, ita quòd pro eo est iudicandum, nisi contrarium possit probari, vel nisi dominus fuerit tēpore solutionis protestatus de contrario : vt tenet glo.l.j.C.de iu.emphiteotico. & videtur esse casus.l.pe.C.de apo.li.x.

39 Item dominus directus in causa assignamenti potest petere arreragia census qui sibi debentur etiam à viginti nouem annis, dato quòd ille qui nūc rem detinet eam acquisierit à paucis diebus citra, cum res sit domino affecta, & fructus sunt tacite obligati pro solutione census. vt dictum est & habetur.l.si in lege.§.colonus.ff.loca. sicut inuecta & illata in prædio vrba. vt.l.sancimus. C.in quibus causis pig.ta.contra. sed emptor potest petere in garandum illum qui eum sibi vendidit, & contra eum recuperare interesse suum.

40 Item si verus dominus veniat per viam actionis contra quem ipsorum dirige actionem suam, videtur quòd contra primum pro eo tempore quo erat ipse possessor, & potissime si ad hoc reperiatur expresse fuisse obligatus : quia possessio parit obligationem sicut rei vendicatio.Et hoc tenet glo.quam approbat Bar.l.imperatores. ff.de pu.vec. & tangit Specul.tit.de loca.§.nunc aliqua. ver.ix.x.xij.xliij.Nouus autem possessor conueniendus est solum pro tempore suo:vt ibi not.

41 e Item conductor tenetur soluere pensionem e domus, scilicet mediam partem in medio anni, & aliam in fi.nisi aliud fuerit conuentum.Etiam si conductor ante lapsum anni & sine iusta causa deserat domum & recedat, ipse tenetur soluere integram pensionem, alias secus:vt not. l.eo.C.loca.&.l.j.§. si pensio.ff.de migrando.

42 Item an liber homo possit locare operas suas in perpetuum.not.Cy.l.antiquitas.C.de vsu.

43 Item emptor non tenetur stare locationi à venditore factæ ad modicū tempus. Secus si ad longū tēpus:vt no. l.emptorē.C.loca.Et idē si domin° fundi vēdidit fructus

e *Infra qđ tempus debet solui pensio. glo.in.l.edē. in fi.glo.circa medium. C.loca. dicit quòd in fine cuuslibet ānī, nisi aliud appareat, vel ex conuētione partium ex cōsuetudine. Et hanc opinionē tenent Innoc.Host. in cap. propter ex.e.locat. Et Specul. eod.§. postquam. ver.sed quæritur. De quovide Ioan.Fab.in dicta.l. edem. De hac materia quando pensio solui debeat.vide ibi in.l. edē.Bar. & Iaſ. in.l. diuortio.in ix. colla. et seq.*

secundum primam lecturam ff.solu.matri. vbi dicit tria esse considerandā, vt pensio debeatur.

rei immobilis, & conuenit defendere, &c. Et de hoc no. cle. j. de re. eccl. non alie. vel si obligauit bona sua ad tenendum locationem etiam factam ad modicum tempus, quare ei est standum non obstante venditione: vt in ver. se. fallit tamen in fisco, quia emptor tenetur stare locationi: vt no. Bar. l. iubemus. C. de fundis patri. li. xij.

Item successor singularis tenetur stare colono, vbi co- 34
lonus vel conductor ex vi contractus locationis habet rem obligatam. vt quia locator obligauit omnia bona sua, &c. not. Cy. l. emptorem. C. locati. tenet Barto. l. si filio. §. fina. ff. solu. matr. & l. j. § quòd autem ait prætor. ff. de superficiebus. & ibi notatis. & merito, quia nedum iste qui conduxit est conductor: sed etiam creditor habens rem obligatam, quam posset per subhastationem di strahere, & emptoris possessionem auferre pro suo interesse, saltem infra annum.

Item iste conductor ad longum tempus possidet rem 35
conductam: vt not. Barto. l. præalle. §. quod autem. Et si ad modicum tempus, saltem ipse habet detentionem, vt conductor: & possessionem, vt creditor: vt est glo. notabilis. l. sciendum. §. creditor. ff. qui satis. cog. l. venditor. §. fi. & ibi. glo. ff. de pig. ac. l. si duo. §. creditor. ff. vti pos. Et super hoc supra de emp. & vend.

Item ex his dicunt quidam quòd idem est in pedagio 36
nauium super flumen & vectigali. Et de hoc not. Barto. l. cotem. in prin. &. §. qui maximos. ff. de publi. & de hoc de quo loquitur hic.

Item si colonus magno incõmodo afficiatur, ita quòd 37
fructus seminis non supersint, & sine culpa sua, vel forte propter pluuiæ seu aquæ fluminis innundationem, vel econtra propter multam siccitatem, vel propter temporis intemperiem: tunc fit remissio pensionis pro rata, vel in totum, si nihil percepit colonus, idem est de casu fortuito nisi vbertas anni præcedentis vel sequentis possit cum sterilitate compensari: vt not. l. si vno. §. vbicunque. ff. loca. in. l. licet. C. eo. ti. & cap. propter. de loca. & quid econtra si superabundat vbertas. not. l. legem. C. loca. & l. j. in. vj. q. C. de iu. emphi. sed istud non vidi practicare, & forte propter ignorantiam partium, hæc autẽ cessant in colono

in colono partiario: vt cap. propter. alle. & l. si merces. §. vis maior. ff. loca. & no. l. excepto. C. loca. quid autem de
f emphiteota f. no. cap. fi. de loca. & l. j. C. de iure emphi. in vlt. q. & aliis se. no. de hoc. l. forma. §. illam æquitatem. ff. de censibus.

38 Item quòd locator in tribus casibus potest expellere g,
g vel expelli facere cõductorem à domo cõducta * durante tempore locationis. Primo si ex casu inopinato necessitas superuenerit: ita quòd domus conducta sit locatori necessaria, vt quia domus in qua habitat est facta inhabitabilis propter ruinam, guerram, aut alias, vel quia vxorem duxit, vel si qua necessitas consimilis aduenerit. arg. l. si is à quo. & l. plane. ff. vt in possess. le. l. de ætate. §. ex causa. ff. de interro. ac. cap. insinuante. de officio delegati. Et signanter dicit glos. l. de æden. C. de loca. super verbo necessitatem. ex casu inopinato. Quia secus si casum potuit & debuit verisimiliter prætendere, alias preuidere: vt ibi nota. & facit pro hoc. l. si quis domum. §. j. ff. de loca. & l. si fundum. C. de euic. Secundus casus est ex vrgenti & superuenienti necessitate, puta si domum reficere velit: & refectio illa de necessitate impediat quòd conductor non possit habitare in ea. Tertius si conductor male versatus est circa eam rem, vel inhoneste circa personam, tenendo in domo conducta lupanar vel mere-

f *Panor. indifferẽter tenet quòd nõ fit remissio pẽsionis propter sterilitatẽ in. d. c. propter. & cap. potuit. extra locat. idẽ videtur Io. Fab. in. l. j. C. de iure emph. & ratio est secundum Panor. iter emphiteotã & cõductorem, quòd conductor seu colonus videtur cõduxisse sub quadam tacita conditione fructuum futurorum, & ideo deficientibus fructibus sit remissio pro rata. Sed emphiteota soluit in recognitionem dominij. Vnde de hoc solent dari versus. Si res perit totà, liberabitur emphiteota. Sed si pro parte, nulla liberabitur arte. Quid si propter guerram emphiteota non possit colere? Io. Fab. in l. j. in fi. C. de iur. emphi. refert Iaco. de Aretio. dicere canonem non soluendum. ar. l. cum vnus. §. fin. ff. de bo. auc. iud. poss. l. is qui rem. ff. de furti. §. eum qui. Et vide eundem Fab. in. §. adeo. insti. locat. & Panor. potuit alleg.*

g *Quid si fuerit conuentum inter locatorem & conductorem de ipso non expellendo tempore locationis. Dic quòd in duobus casibus potest expelli: scilicet quando pensio non soluitur, vel quando inquilinus male versatur: vt. l quæro. §. inter locatorem. ff. locat. Sed si locator vellet inhabitare non posset expellere. Et ideo sis cautus tu conductor, vt semper in instrumento poni facias illa verba de non expellendo, &c. secundum Ange. in. l. eden. C. locat.*

* *In tribus casibus potest conductor expelli à domo conducta.*

trices, vel alia: ita quòd ex hac inhonestate generetur locatori præiudicium. Et hæc habentur plene in glossa. l. edem. allega. & cap. propter. de loca. Alius autem casus non est in vsu, scilicet, quod ob pensionem non solutam possit expelli à domo conducta, nisi forte finito tempore locationis, licet videatur reconduxisse, quia forte illa tacita reconductio non est tantæ virtutis sicut expressa.

Item nunquid ille qui conduxit rem propriam perdat dominium, vel possessionem. not. l. si aliquam rem. ff. de acquirenda possess. l. qui rem. &. l. ad probationem. C. locat. 39

Item est reperire differentiam inter contractum censualem & emphiteoticarium: vt not. cap. constitutus. de reli. do. 40

Item si quis fuerit cõstitutus iudex, vel officiarius, non adiecta salarij quantitate, intelligitur de salario quod est vel fuit dari cõsuetum. Idem in opera diurna: vt not. Cy. l. excepto tempore. C. loca. 41

Item si ille cui competit directum dominum domus, efficiatur dominus vtilis: vt quia est iustitiarius, & emphiteota mortuus est absque hærede: vel alias si dominus vendat domum, ipse non potest petere vendas, nec sibi debentur in casu prædicto, quia fuit facta directi & vtilis dominij confusio, vel consolidatio: ita quòd res censetur vendita sine censu, & vt allodialis, nisi expresse fuerit facta reseruatio census: iuxta. l. si quis edes. ff. de serui. vrb. prædio. l. quicquid. ff. communia prædio. Attamen oppositum seruatur quando res venditur per subhastationem, vt solet fieri in curia domini seneschali, & alibi, quia res trãsit & intelligitur esse vendita cum onere suo, & res venditur maiori precio eo, quia vendæ non debentur. Si verò precium rei venditæ adiudicaretur creditoribus, dominus directus posset petere vendas, quia licet eum vendiderit vt iusticiarius, si inde nullum excipiat commodum, merito vt directus potest vendas exigere tanquam extraneus, vel alienus. 42

Summæ

Summæ eorum quæ notantur in rub. de Feudis.

1 *Feudum duplex nobile, & quod habet pensionem annexam.*

2 *Feudatarij domini iura in vasallum, & rem feudalem.*

3 *Feudi dominus pro deuerio non facto facit fructus suos, sed pro denombramento non tradito, non, sed remanent impediti.*

4 *Feudi dominus rem vẽditam potest detinere soluendo precium cum deconstamentis.*

5 *Feudi domino non debentur ventæ & lodimia nisi habeat dominium directum, & censum annexum.*

6 *Vasallus in re feudali nõ potest imponere censum aut aliã seruitutem sine domini voluntate.*

7 *Vasallus tenetur præstare iuramentum fidelitatis domino.*

8 *Vasalli res qui commisit feloniam in dominum, cadit in commissum.*
Felomam committere quid sit, exemplis declaratur. eodem numero.

9 *Dominus an possit inuito vasallo feudũ alienare, & quid econtra.*

10 *Rem feudalem an prælatus possit in feudum dare, & an requiratur consensus singulorum.*

11 *Vasallus qui scienter fecit falsam auouationem, perdit feudum.*

12 *In feudis non habet locum ius accrescendi.*

13 *Vasallus negans tenere rem à domino an priuetur feudo.*

14 *Feudalis causa quando agitetur coram seneschalo.*

15 *Homagium in quo loco fieri debeat.*

16 *Successor singularis debet apprehendere possessionem rei feudalis per manum domini, secus in hærede ab intestato. numero 17.*

18 *Homagium intra quod tempus fieri debet, & si factũ non sit, quid iuris.*

19 *Vasallus vtrum potest seruire per substitutum.*

20 *Feudo an priuetur filius propter delictum patris.*

21 *Fidelitatis iuramentum & homagium per procuratorem fieri potest.*
22 *Feudum & iurisdictio sunt disparata, nec de vno ad aliud valet argumentum.*
23 *Feudo an priuetur ecclesia propter delictum prælati.*
24 *Feudum ligium quid sit.*

De feudis [a].

a

a *Quotuplex sit feudū, & quot feudi sint diuisiones, per pulchrè per dom. Bal. i praludus feudorū: c. l la. x. & ibi ad ebrietatē mētis alij intellectus videris.*

PRimo est considerandum quod aliud 1
est feudum nobile, & allodiale. Aliud verò quod habet pensionem annexā. Et ista annua præstatio non importat directum dominiū, quia adhæret feudo, nisi alias constet dominum feudi habere ius directi dominij, vel eo hactenus vsum fuisse. De nobilitate & ignobilitate feudi: & de diuersis speciebus feudorum. not. Ioan. And. in additionibus super Specu. in rubri. de præscript. in quæstione penult. & fina.

Item dominus feudatarius habet iura plura in vasallū, 2
& rem feudalem. Primum est quòd pro feudo non facto, vel denombramento non tradito, ipse per modum assecuramēti, & per saluangardiam, &c. potest impedimentum apponere, vel apponi facere in re prædicta: habebit tamen tenemētarius recredentiam, & sine cautione negando feudum: sed hoc solet fieri cum protestatione de faciendo loco & tempore illud quod iuris erit, & hoc nisi dominus ostendat iudicialiter per literas auth. feudum fore debitum, & aduersarium hoc agnouisse. Et idem seruatur inter dominum directum & emphiteotam.

Item quandiu vasallus est in mora fidem faciendi, ap- 3
posito impedimento dominus potest percipere fructus rei feudatariæ, & facit fructus suos, & ita fructus cadunt in commissum: sed non res feudalis. Pro denombramento autem non tradito: *ou pour la denombrée non baillée*: dominus non facit fructus suos. Attamē quousque hoc fiat fructus remanebunt impediti. Et si vasallus habuit recredentiam fructus quos percepit lite pendente, vel post assecuramentum

securamētum tenebitur domino restituere si fidem non fecerit: in alio & secundo casu tenebitur fructus reintegrare in manu curiæ, & hoc si constet de iure dominij, & fuerit iudicatum pro eo.

4 Item sciēdum est quòd si res quæ ab eo tenetur in feudum fuerit vendita ipse potest vti retentione soluendo precium cum de constamentis, & hoc infra quadraginta dies computandos à die qua ipse sciuit autem scire potuit & debuit rem fore venditam, quanuis de iure feudorum dominus habebat annum à die celebrati cōtractus: vt cap. j. §. preterea. quibus modis feu. amit. & cap. j. si de feu. defun. fuerit con. §. fi. & ibi glo. Non tamen quòd ille qui est de genere venditorum, & petit retractum sibi fieri, præferatur domino: vt not. supra tit. de loca.

5 Itē si dominus feudi potest assignare in re feudali pro feudo non facto, pro denombramēto non tradito quod debet tradi infra quadraginta dies à die quo vasallus fecit homagium domino, necnon vt habeat retentionem rei venditæ, & ne feudum dicatur esse confiscatum, *ou cas de felonnie*, non tamē sibi debentur laudimia ratione feudi, nisi habeat dominium directum, & cēsum annexum. In patria Bituricensi, dominus feudi mortuo vasallo habet fructus primi vel vnius anni: sed hoc iure nō vtimur.

6 Item vasallus in re feudali non potest imponere censum seu præstationem annuam, nec aliam quamcunque seruitutem adhærentem rei sine scitu & domini voluntate, alias dominus faciet totum reuocare, & rem ad pristinum statum reducere: etiam vasallo contradicente. sed tamen non potest dominus agere vt aliqua fiat sibi adiudicatio de prædictis, aut altero ipsorum. quanuis secus de illo cui competit directum dominium: vt superius fuit dictum.

7 Item vasallus tenetur iuramentum fidelitatis præstare domino, & quæ sit forma iuramenti habetur alibi.

8 Item si vasallus commiserit feloniam aduersus dominum res cadit in commissum, vtpote quia procurauit, vel conscius fuit, quòd dominus aut vxor eius, vel filius, caparentur ab hostibus, vel castrum, &c. vel si vxorem aut filium domini violauerit, & his similia: vt not. in tit. qui-

bus mod.feud.amit.& ibi not.forte ſecus,quicquid gloſ. dicat ibidem, ſi patrocinium præſtiterit aduerſus dominum in cauſa ciuili.In cauſa verò criminali ſecus, & maximè ſi ſe ob dictam cauſam nõ excuſauerit: & hoc fecerit ſine præcepto iudicis.extra.l.fi.ff. de inoffic teſta. & gloſ.tangit in cap.j.quæ ſit prima cauſa be.am.ſuper verbo. iuſtitiã facit.l.poſt legatum.§. ſi accuſauerit.ff.de his quibus vt indig.& no.bene cap.fin de poſtu. & idem in procuratore.& ibi not.in glo.vlt.facit ca.grauem. Et ibi not.de ſenten.excommu.

Itẽ dominus vaſallo inuito poteſt feudũ alienare, niſi 9
aliud obſiſtat:vt not.Cyn.l.j.C.de donat. & Bart.l.ij. in prin.ff.ſolut.mat.& econuerſo. dum tamẽ ille cui res vel feudum alienatur ſit eiuſdem conditionis, ſaltem in dignitate nobilitatis: quia nobilis non poſſet alienare plebeio vel ignobili.l.veteris.C. de comi. ſtip.l. nemo.ff.de duobus reis. facit optime.l.ij. C. de fund. limitrophis. libro vndecimo.

Item prælatus poteſt dare in feudum rem feudalem, 10
& quæ alias fuit inueſtita.not.Barto.l.fi.C.de bo. va.lib. x.& cap.fi de feud.in antiquis. & an requiratur conſenſus ſingulorum.not.cap.j.de his quæ fiunt à prælatis ca. j.cap.dudum.eodem titu.lib.vj.gloſſ.in cap. dudum. de rebus eccle.non alie,lib.vj.

Item vaſallus qui fecit *faux aueu*, vel falſam auouatio- 11
tionem, & intrauit ſcienter in fidem & homagium alterius qui nõ erat dominus,amittit feudum, & res cadit in commiſſum. Secus ſi fecerit fidem & homagium regi,cui ſpectat retro feudum.

Item ſi duo acceperunt rem in feudum vel in emphi- 12
ſim,portio vnius mortui ſine liberis accreſcit domino,& non conſocio:vt cap.j. de duobus fratribus qui de nouo inueſti.&c.facit.l.Lucius.§.Gayo.ff.ad Trebel. not.Cy. l.vnica.quando non pe.partes.& Bartol.l.ſi mihi & Titio.ff.de ver.ob.Spe.in tit.de loca.§.nunc aliqua.ver.ix.

Item an vaſallus qui negat feudum domini priuetur re 13
feudali.not.Spec.in tit.de loca.§ nunc aliqua.ver.lxv.& l.Titiæ.ff.de condi.& demonſtra.& ibi nota.

Item ſi dominus qui dicit ſe habere feudum fuerit ad- 14
iornatus

iornatus ad requeſtam vaſalli ſui, eo quòd eum impedire fecit, & quia recuſat eum recipere in fidem & homagiũ in caſu quòd doceat feudum ſibi pertinere, cauſa debet vẽtilari corã domino ſeneſcalo in cede Riomij. nec debet remitti coram domino immediato.quia ad dominũ ſeneſcalum ſpectat illũ recipere ſi dominus feudi foueat malam cauſam:immo & pendente lite & ſine eius præiudicio poteſt ei recredentiam facere,niſi in promptu dominus feudi doceat de iure ſuo.

15 Item vaſallus tenetur facere fidem domino in loco domicilij ipſius domini,vel in loco à quo mouet feudum ſi dominus reperiat illũ,& ſi vaſallus obtulerit idem facere fidẽ,& dominus recuſauerit eum recipere, & ob hoc moueatur proceſſus in curia Riomij & domin° fuerit cõdẽnatus ipſum recipere:vaſallus nõ tenetur ire ad loca prędicta vel alterũ ipſorũ:quia dominus tenetur ipſum recipere ĩ fidẽ & homagiũ ĩ villa riomij ſi vaſallus hoc requirat.Et ita fuit declaratũ per arreſtum in curia parlamenti.

16 Item ſucceſſor ſingularis,vel hæres teſtamentarius qui non ſunt ſaiſiti per conſuetudinem non poſſunt ingredi nec apprehendere poſſeſſionem rei feudalis niſi per manum domini,nec contra ipſum admittuntur dicentes ſe eſſe ſaiſitos,vel in poſſeſſione rei prædictæ, & hæc forte infra annum. Contra alios autem ſecus.& hoc eſt conſue
b tudo b generalis regni Fráciæ.de iure tamen quis nõ adi piſcitur poſſeſſionem per inueſtiturã:vt.c.ex ore. de his quæ fiunt à mai.parte capituli.& no.c.per tuas. de dona. ſed iſtud non ſeruatur in partibus iſtis.

17 Item ſuccedens ab inteſtato qui eſt ſaiſitus per conſuetudinem poteſt ingredi poſſeſſionem rei feudalis,&c.do minuo irrequiſito.& habet.xl.dies ad deliberandũ an intrare debeat in feudũ,& homagiũ domini: infra quos.xl. dies nullũ ſibi debet apponi impedimentum,ſed illis elapſis dominus poteſt aſſignare & apponere manum ſuam vel manum principis ad dictum feudum. Et ex tunc facit fructus ſuos quouſque vaſallus ſe præſentauerit offerens ſe paratum facere fidem domino.

18 Itẽ ſi vaſallus qui non ſucceſſit ab inteſtato,vel alius lapſis.xl.diebus teneat feudum per aliqua tempora abſque

b *Secundũ illam generalem conſuetudinem regni Franciæ noſtra feuda ſunt redacta admodũ noſtri patrimonij: vt dicit Io.fa. in authẽ.ingreſſi. de ſacro.ec.C.*

eo quòd obtulerit domino intrare in fidem & homagiũ ipsius, dominus potest assignare in re feudali & eam tenere, & fructus suos facere per tanta tempora quanta vasallus tenuit rem illam, nec tenetur dominus interim eũ recipere. Si verò eum receperit, videtur renunciare iuri prædicto, saltem pro tempore futuro.

Item vtrum vasallus possit seruire per substitutũ. not. Cy. l. quisquis. C. de episco. & cleri. 19

Item an filius priuetur feudo propter delictum [c], vel feloniam patris. no. glo. l. emancipatum. in fi. ff. de sena. l. adoptiuum. ff. de in ius. vo. l. j. C. de li. & eorum li. & ibi. no. & in titu. quæ fit prima causa be. ami. §. j. ver. denique no. c. fi. de dona. & Specu. in tit. de feu. §. fi. ver. item quęritur quid de filio qui cõmisit feloniam in vita patris. no. l. fina. C. de liber. & eorum libe. 20

Item aliquis potest recipi in fidẽ & homagium per procuratorem, & facere iuramentum fidelitatis: vt not. c. j. §. verum de sta. regula. lib. vj. 21

Item non sequitur res quam possideo est in tua iurisdi 22
ctione, ergo teneo à te in feudum: vt cap. vnico. qualiter vas. iurare debeant. Et hoc innuitur quòd dominus debet ostendere rem pro qua prætendit se dominum esse vasalli sui: hoc dicit Specu. in titu. de loca. §. nunc dicendũ. §. lxv. no. in titu. si de feu. defuncti controuersia fu. §. iij. Secus si confiteatur vel alias constet ipsum esse vasallum alterius, quia tũc tenetur tradere domino feudi nominationem seu nombramentum rei vel rerum quas tenet in feudum ab eo. ar. l. Titius hæres. ff. de ac. emp. & glo. no. C. quando & qui. quarta pars debe. l. ij. li. x. &c. secus forte in rege vel principe. iuxta no. per Specu. titu. de feud. in. §. quoniam. ver. xiiij. c. pastoralis de offi. or. ix. quæst. j. nullus primas. viij. dist. quo iure, quia est imperator in regno suo: vt no. c. venerabilem. de elec. nec recognoscit superiorem: vt cap. per venerabilem. qui. fi. sunt legitimi.

Item propter delictum prælati, ecclesia non priuatur 23
feudo in perpetuum: sed ad vitam delinquentis tantum, vel quandiu tenet beneficium vel dignitatem: vt cap. fin. de capitulis corradi.

Item est dare feudum ligium legalitatẽ & fidelitatem 24
gerentem

c *An propter delictũ parẽtis filius vel descẽdẽtes priuẽtur feudo. Bal. in. §. si vasallus. i. c. j. si de feudo fuer. con. inter dominiũ & ag. dicit q̃ istud est speciale ĩ feudo quòd propter delictũ patris, filius amittat feudũ, & non solum filiꝰ, sed etiam omnes descẽdentes, sicut etiã dicit esse speciale in crimine Læsæ maiestã. & hæreses, vt ad. l. Iul. mai. C. l. quisquis. & l. cognouimus. & authen. gazaros. C. de hæret.*

gerẽtem, homo enim ligius aduersus omnes fidelitatem gerere debet domino suo: ita quòd in homagio ligio nullus excipitur secus in feudo nõ ligio. Et proprie feudum ligium spectat ad regem vel principem: vt not. Specul. in titul. de feud. §. quoniam. circa princip. & nota. ibi Ioan. And. & super rubrica de præscript. in. q. fi.

Summæ eorum quæ notantur in titu. de retractu & contractus resolutione.

1 *Retrahere rem venditam consanguineus an possit.*
2 *Retractus in mobilibus locum non habet.*
3 *Retractui qui renunciauit amplius non auditur si velit retrahere.*
4 *Retrahentibus tempus datum quando incipiat currere.*
5 *Retrahere filiusfamilias an possit rem per patrem venditam.*
6 *Quid si filius sit hæres.*
7 *Retrahi an possit proprietas quæ per emptionem cum vsufructu consolidata est.*
8 *Retractui tempus præstitutum currit aduersus minorem. Et an restituatur. eodem nume.*
9 *Retractui an obnoxia sit hæreditas, vel eius quota quæ vendita est.*
10 *Retrahere quis an posit partem rei venditæ tantum.*
11 *Retrahendi tempus, an currat quando venditor agit ad rei traditionem.*
Dominus directus pendente instantia inter emptorem & venditorem super rei traditione, an poterit petere ventas & lodimia. eodem nume.
12 *Retrahere rem venditam, an & quãdo bastardus vel eius filij possint.*
13 *Retrahere rem venditam quæ est de censu ecclesiæ, an & sibi prælatus potest.*

De retractu, & contractus resolutione.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені ПЕТРА МЕЛЬНИКОВА

Primo [a] si res immobilis fuerit ven- 1
dita [b] ille qui est de genere vendito- a
ris admittitur ad petẽdum retractum b
offerendo precium cum legalibus de
constamentis. quod est contra. l. du-
dum. C. de contrahen. empt. pro hoc
tamen facit. l. si in emptione. ff. de mi
nori. cap. constitutus de in integr. resti. cap. j. §. porrò qui
feud. alie. po. in mobilibus verò cessat retractus & omnis
retentio, necnõ & obligatio vel hipoteca. Ille tamen ad-
mittitur ad habendum retractum qui in re vendita debe
bat succedere ad intestato, vt si res peruenerit ad vendi-
torem ex latere paterno, admittitur proximior ex illo la
tere. Et idem de latere materno : in bonis maternis. In
bonis autem quæsitis non habet locum retractus. secun-
dum opinionem docto. Franciæ consuetudinem. Atta-
men omnes communiter tenent in partibus istis quòd e-
tiam in hoc casu habet locum retractus, & competit illi
qui est proximior ex latere paterno quẽadmodum & ius
succedendi: vt habetur in titu. de successionibus.

a Pro euidentialibus præsenti & rubricæ nota quòd materia retractus est de iure diuino, vt habetur Leuiti. xxv. cap. De iure cano. vt in cap. constitutus. de in integ. re. de iure ciuili. nota. in. l. ij. C. de pact. inter empto. in. l. j. C. de nat. lib. no.

Cy. in. l. fi. C. de condi. in ser. de iure feudorũ & consuetudinario similiter materia retractus est vsitata secundũ diuersitatem locorũ. Vnde nunc quæritur an valeat hæc cõsuetudo generalis quæ seruatur in regno Franciæ quòd proximior agnatus vel cognatus possit rem alteri venditã infra tempus cõstitutum retrahere. pe. Cy. Io. Fa. & Albe de ros. in dicta. l. dudum. C. de cõtrahen. emp. tenent quòd sic nonobstan. illius. l. dispositione. Ad quam respõdens ibi, & latius Bal. versi. sed quæro & ibi. Saly. vnde exponẽdo ibi tex. in fi. hic nisi lex specialiter, & c. dicũt idẽ nisi specialis cõstitutio loci vel statutũ municipale aliud disponat, quia talia statuta & cõsuetudines valẽt: vt in. d. l. j. C. de nat. li. & in. d. c. cõstitutus. Nã. l. dudũ annullat cõsuetudinẽ antiquã quæ prohibebat alienationẽ fieri extra proximos & cõsortes, sed hæc consuetudo non prohibet alienationẽ fieri, sed solũ dat proximiori facultatẽ retrahendi. Et hæc consuetudo satis probatur per iura præalleg. Et de hoc videt ample. per Ni. Bœrij super consuetudine Biturigun. in titu. de consue. Retract. §. j. glosa. Et an in conquestibus sit locus iuri retrahendi. vide eundem in. d. §. fi. in glo. ij.

b An res quæ fuit in solutum data possit retrahi per proximiorem, sicut si esset vendita. dicit Ioan. Fab. in. l. si prædium. vbi tex. quòd datio insolutum obtinet vim venditionis. C. de euic. quòd sic. quod no.

Item si

3 Item si ille cui competere poterat retractus dixerat se nolle habere rem venditam vel retractam amplius non auditur. sicut aliqui dicunt de filio qui dicit se nolle succedere patri: vt nota. Cyn. l. si quando. in. q. fina. C. de inoffi. testa.

4 Item retractum petens auditur veniens infra. xl. dies à die cõtractus inclusiue vel à tempore scientiæ, quemadmodũ dominus directus & dominus feudi quãdo agitur de iure prælationis, & hoc nisi cõtractus fuerit fictus, vt dictũ est in tit. de loca. & super hoc potest cõueniri secũdus emptor vel qui alio titulo rẽ acquisiuit ab emptore: quia istud afficit rẽ. ar. l. via. §. si fundus. ff. de serui. rust. præd. melius facit. l. sed vt restitutio. ff. de capti. & postli, reuers. & currit tempus. xl. dierum à tempore sciẽtiæ: ar. l. denunciasse. §. quæritur. ff. de adul. facit in ar. l. annus. ff. de calum. l. semper. §. hoc interdictum. ff. quib. vi aut clàm. facit. l. pe. in fi. ff. de diuersis & tempo. præscrip.

5 Item filiusfa. petens retractum rei per patrem venditæ admittitur quo ad proprietatem, & forte etiam quo ad vsufructum qui forte in hoc casu non acquiritur patri. ar. l. cum non solum §. j. ver. sine excontrario. cum auth. exceptis. & se. C. de bo. quæ libe. vide Cy. l. si constante. C. de dona. inter virũ & vxo. & Io. Fab. in. l. j. C. de bo. mat.

6 Item secundum opinionem aliquorum etiam filius & hæres patris in casu prælibato admittitur ad retractũ: vt cap. constitutus. de in integr. re. fac. l. Seia. ff. de euic. & hoc casu non est locus euictioni: quia ius feudorum aut consuetudinariũ hoc introduxit. secus forte si pater conueniisset non venire contra, & se obligasset pro euictione: quia eum agentem repellit exceptio.

7 Item si ille ad quem spectat vsufructus alicuius possessionis emerit proprietatem propter quod vsufructus sit consolidatus proprietati, & proximior petat retractum rei venditæ fiet ei remanẽte vsufructu penes emptorem, vel de nouo sibi constituendo per illum qui agit ad retractum. Et hoc tenet Cyn. l. si maritus. C. de inoffic. testa. Et idem tenet quondam dominus & patruus meus dominus Petrus Masuerij vtriusq; iuris professor, & episcopus Attrebaten. in quæstione quam deputauit publi-

ce Aurelianis actu regẽs. Et facit ꝙ notatur. l. propter §. neptis ff. ad Syle. & melius. l. vsufructu. ff. so. ma hoc nisi emptor cui spectabat vsufructus sciret rem ei non permanere, quia isto casu ius confusum non restituitur: vt ff. ad Syleia. l. propter veneni quæstionem, sed æstimatio: iuxta. l. j. ff. de ac. empti. secus forte de consuetudine.

Item & cõtra pupillum currit tempus quod in casu retractus præfixum est. per. l. Emilius lagianus. ff. de mino. sed forte restituetur beneficio minoritatis. iuxta. c. præalleg. constitutus. de in integ. restit. cum ibi notatis per Innoc. & sic tenet Bart. l. fi. quæst fi. C. in quibus ca. in intere. non est nec. Quid de exceptione nõ numeratæ pecuniæ quæ durat biennio. no. l. si intra. C. de non nume. pe. 8

Item si hæres vendiderit hæreditatem vel quotam hæreditatis an proximior qui petit retractũ debeat admitti, videtur quòd non. quia hęreditas amplectitur mobilia & credita. Et quia res singulares non censentur esse venditæ: vt. l. j. C. de euic. 9

Item vna vel pluribus rebus vẽditis proximior nõ audi tur volens habere retractum partis rei venditæ, si habeat ius & facultatem habendi totam rem, vel si emptor hoc ei offerat, scilicet quòd rem vẽditam, vel res venditas integraliter habeat restituendo integrum precium, & maximè si res illa non possit commode diuidi seu separari, & idem est in domino feudi, & etiã in directo domino, & pro hoc. l. an pars. ff. pro derelicto. l. qui de elogio. C. de iure deli. l. legatari⁹ in prĩ. ff. de le. j. l. si duos. ff. de cõtrahẽ. emp. & no. Bart. l. siquis aliã pro alia. ff. de solu. facit. l. quod autem §. si communi. &. l. se. ff. de in diem adiec. 10

Item pone emptor agit cõtra venditorem vt fundũ tradat quem sibi vendidit, nũquid hoc pendente currit tempus contra primum qui vult habere retractum. no. l. contra maiores in. j. q. C. de inoffi. test. Quid de domino directo si petat retentionem, & nunquid hoc pendente potest petere vendas vel laudimia & forte, nõ retentionem: quia nondum est translatum dominium in emptorem ad quod agit dominus directus, sed vendas sic: quia sufficit esse rem venditam. ar. l. j. &. ii. C. de rescind. vend. 11

Item filij illius qui est bastardus non possunt venire ad suc- 12

ad successionem collateralem de consuetudine. & per consequens nec ad retractum, dato quòd venditor esset eorum consanguineus ex latere materno. Secus si pater aut mater fecerint venditionem, quia tunc admittitur sicut admittuntur ad eorum successionem. & pro hoc. l. cũ legitime. ff. de sta. hominum. l. liberos. ff. de senato.

13 Item si fuerit vendita res quæ tenetur in feudum, vel de censu ecclesiæ, prælatus potest retinere nomine & ad opus ecclesiæ, sed non suo nomine: vt not. Barto. l. j. §. vsufructuarius. in fi. ff. de ope. noui. nunci. cap. præsentium. de test. lib. vj. & per Innocen. de offi. ordi. ca. conquerente. & ibi glo.

Summæ eorum quæ continentur in titulo de Societate.

1 *Societas inter virum & vxorem contrahitur quo ad bona mobilia & conquestus.*
In patria quæ moribus regitur.
2 *Conquestus nomine quæ bona contineantur.*
3 *Mobilium appellatione quæ nomina seu debita comprehendantur.*
4 *Socius impensas faciens in re communi, an à socio recuperet.*
5 *Socius qui sibi prædium emit, pro cõmuni tamen possedit, tenetur illud communicare.*
6 *Paries quando dicatur communis.*
7 *In contractu societatis & matrimonij an valeat pactum quod alter alteri succedat insolidum non obstante consuetudine.*
8 *In diuidendis bonis inter fratres & sorores cuius est electio?*
9 *Impensæ quas filius fecit in studiis an solui debeant de communi.*
10 *Socius qui altero inuito mercatus est lucrum quod inde percepit non debet communicare.*
11 *Socius an post annos triginta possit ad diuisionem prouocare, & Num. 31.*

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

12 *Socio non ex æquis portionibus si quid donatur quomodo diuidatur.*
13 *Socius si rem emit an & quando efficiatur communis.*
14 *Societatem omnium bonorum cohæredes simul commorãtes, & negociantes quando tacite contraxisse videntur, & Num. seq.*
16 *Socio cuius culpa damnum in re communi contingit debet imputari.*
17 *Pactum quod socius petens partagium soluat decem, intelligitur sine iusta causa.*
18 *Societas in perpetuum contrahi non potest.*
19 *Pactum quod superuiuens succedat præmorienti, intelligitur si decedat sine liberis.*
20 *Conuentiones quod superuiuens sit hæres præmortui, vel quod bona præmortui ad superstitum pertineant, quomodo differunt.*
21 *Societas altero ex sociis mortuo quãdo remaneat, et nu. 22*
23 *An libri dati à patre filio studenti conferri debent.*
24 *Quid de expensis factis per patrem filio studenti vel filiæ nubenti. idem num. 25.*
26 *Impensæ factæ per vnum ex sociis pro puerperio vel alimentis vxoris, an debeant solui de communi.*
27 *Impensæ factæ per patrem in bonis filij quæ repetantur, & quæ non.*
28 *Acquisita per filiumfa. ex pecunia patris, an sint communicanda.*
29 *Lucrum dotis quod filiusfa. sentit ex morte vxoris, an debeat communicari.*
30 *Deceptus in diuisione hæreditatis, an agat ad supplemẽtũ. Quid iuris in debitore, qui rem dedit in solutum.*
32 *Communicanda ne sint ad quæ pater pro filij delicto, vel pro filiæ dotem se obligauerit.*
33 *Diuisio an facta præsumitur, si vnus ex sociis rem pro diuiso per decennium possederit.*
34 *Aes alienum contractum per vnum ex sociis, an & quando ex communi exolui debet.*
35 *Societas finitur morte, nisi aliud actum sit.*
36 *Inuentarium an & quomodo fieri debeat, ad petitionem eius qui asserit ea esse communia.*

De so-

1 PRimo est aduertendum quòd pene in omnibus quæ tangunt materiam subiectam seruatur ius scriptum, excepto quòd in aliquibus locis & terris huius patriæ est talis consuetudo,
a videlicet, quòd vir & vxor [a] sunt cõmunes in bonis mobilibus, etiam in conquestibus factis constante matrimonio. ita quod viro mortuo mulier potest habere percursum vitæ tantum & pro dotalicio consuetudinario mediam partem bonorũ immobilium ad virum spectantium tempore contractus matrimonium. Et nihilominus iure societatis ipsa habet in dicto casu, scilicet, superuixerit, & pro se, & pro suis perpetuo medietatẽ bonorum mobilium, & etiam eorum quæ maritus acquisiuit durante matrimonio, & hoc nisi mulier habeat dotalicium conuentionale: quia cum ipsa sibi prouidit in illum casum, videtur tacite renunciasse prouisioni legis, & maximè legis scriptæ quæ exorbitat à iure cõmuni. iuxta l. commodissime. ff. de li. & postu. l. fi. C. de pac cõuen. l. si dotem. in prin. ff. so. matri. In quibusdam tamen terris, vt in terra de Thierno mulier in iam dicto casu habet electionem petendi dotalicium conuentionale aut consuetudinariũ: & hoc verum, nisi in literis adiiciatur clausula illa vt solet fieri. In cæteris verò casibus nõ expressis partes non voluerunt obseruare consuetudinem.

2 Item & dicuntur conquestus vel bona acquisita, etiam illa quæ cõstante matrimonio viro obuenerunt iure successionis, legati, donationis, aut quouis alio titulo, permutatione excepta: quia res subrogata loco alterius, &c. & illud quod dictum est videtur esse contra. l. quæstus. cum l. seq. ff. pro socio.

3 Item seu debita in casu prælibato censentur esse nomi-
b na [b] mobilia, de hoc tamen. l. mouẽtium. ff. de ver. signi. Spe. in tit. de fructibus & interesse. in. §. Sed pone prælatus cum seq. Et hoc verum nisi illa nomina proueniant alienatione rei immobilis. *Car les deniers issus de heritage sont reputez immeubles.* Res enim subrogata &c.

test pupil. ff. de

a *An vxor possit esse cõmunis in bonis mobilib⁹ & conquestibus cõstante matrimonio factis. vide Ioã. Fab. in authen. in donatiõe. C. de secun. nu. & Iacob. de Raue. in. l. cunctos. C. de summa trinita. & ibi Cy. facit tex. in ca. significauit de donat. inter vir.*

b *An nomina sint res mobiles vel immobiles. vide Pau. in l. quam tuberonis §. in peculio. fi. de pecul. doctores in. l. à diuo pio. §. in venditione. ff. de re iud. Bar. in. l. po auct. tuto.*

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

* *Intellige Aruernorū. Nā aliæ prouinciæ aliis & diuersis moribus reguntur estque diuersa ratio succedendi, vt patet ex lectione consuetudinum, quæ passim i scriptis redactæ sunt.*

Item si vnus ex sociis fecit impensas necessarias vel 4
vtiles in re communi nunquid à socio possit recuperare partem expensarum. not Barto.l.in reficiendo.ff.de dam.infect.

Item si vnus ex sociis qui sunt communes in omnibus 5
bonis principaliter vel incidēter acquisiuit prædium nomine suo, & pro se, si demum & per plures annos illud communiter vel pro communi possederūt, fructus perceperint, illud prædium est & debet censeri commune, & tacite communicatum, vel saltem venit communicandum.not.Bart.l.rura.C.de omni agro.des.lib.xj.melius. l.Titium & Meuium.§.altero.ff.de admini.tut.&.l.j.§.si quis hoc interdicto.ff.de itin.actúque priuat. &.l.si quis societatem.ff. pro socio. loquitur quando ille possedit nomine suo.

Item quando paries dicatur communis, & quando al- 6
ter sociorum potest ædificare, vel apodiare in pariete tignum inuito socio. not.l.damni. §.parietem.ff. de dam. infecto.

c *Et quæro quis filiorū vel cohæredum debeat diuidere hæreditatē inter eos communem & eligere: istā q. pleniſsime determinat Ia.in.§. quædam.insti.de act. numero lxj. & resolut quòd maior debet diuidere seu partagiū facere, & minor eligere. Et ita tenēt Host. Antho.de Bu.Pet.de Ancha.in.c.j. de paroch.extra. per illum.tex.dum dicit ita vt ille, &c. Et cum hoc est communis practica Gallicana seu consuetudo, quæ est optima legum interpres.*

Item licet institutio testamentaria de consuetudine * 7
non valeat nisi vsque ad quartam partem, illa tamen quæ est incidens & conuentionalis in duobus casibus valet insolidum, videlicet in contractu societatis omnium bonorum, & etiam matrimonij: ita quòd si in dicta associatione fuerit conuentum quòd superuiuens succedat præmorienti valet. Et idem in contractu matrimonij, & lex illa.C.de pact. loquitur in simplici & nuda conuentione: sed in casu nostro hæc conuentio adhæret contractui, dat esse conuentioni, vt dispositio de se inefficax transeat in naturam adiuncti, & valeat secundum naturam actus cui adhæret accessorie vel incidenter. iuxta.l. si tibi rem.ff.de præscri.ver.l.si remunerandi.§.apud.ff. inā.& not.l.j.C.de pac.l.vbi.ff.de do.causa mortis.

Item si frater & soror habent bona communia, nun- 8
quid in diuidendo c electio debeat esse sororum, vel c
etiam minorum.Bar. tangit.l.j.C.de his qui se differunt. lib.x. attamen neutri datur electio per consuetudinem.

9 Item si pater misit filium ad studiū, & postea pater mo-
d riatur, vtrum impensæ studij d debeant solui de communi.no.Bar.l. Lucius.§.idem respondetur.l.j.ff.ad municipa. Secus de expēsis factis post mortem patris siue pro studio, siue pro matrimonio suo, aut liberorum suorum: vt not.Bart.l.& qui originem.§.fi.ff.de mune. & hono.

d *Doct.in l. omni modo.C.de inoffi.Bar. & alios l.l.vni. §.idem scribit. familiæ her.idēBar. in suo tract. de duob⁹ fratri. & Bal. in simili tra.*

10 Item si vnus ex sociis vadit ad nundinas, altero inuito qui protestatus est se nolle teneri de periculo, & ille lucretur centū, alter de lucro nihil percipere debet: vt tangit Bart.l.quia poterat.ff.ad Trebel. facit.§.illud.instit. pro socio.

11 Item si duo aut plures permanserint in societate. xxx. annis & vltra, nunquid vnus alio inuito possit agere ad diuisionem.not.l.j.in.iij.opp.C.de annali exceptio. vide in eodem tit.§.item si duo.

12 Item pone. Aliqui sunt socij omnium bonorū, non tamen æquis proportionibus. Nūquid illud quod quis acquirit vel ei donatur, pertineat ad ipsos viriliter, an portionabiliter. no.Bar.l.seruus cōmunis.ff.de stipul.seruo.

13 Item si vnus ex sociis emit rem nomine cōmuni, ipsa efficitur cōmunis altero habente ratum: vt.l.si ego.ff.de nego.ge.l.si interdum.§.morte.ff.qui satisd.cog. Si vero nomine suo emit de pecunia sua, res non efficitur cōmunis: vt.l.si patruus.C.cōmunia vtriusque iudi. Si vero de pecunia communi, & ille qui dicit rem esse cōmunem est maior, res non efficitur communis: vt.l.all.si patruus, & hoc nisi esset inter eos contracta societas vniuersorū bonorum: quia tunc veniret communicanda: vt.l.societatē. ff.pro so. Si vero socius qui petit rem cōmunicari est minor, & ille qui emit est eius tutor vel curator: tunc esset communicanda: vt.l.ij.C.quando ex fa.tutor.l.curator. C. arbi.tut. secus si non esset tutor aut curator illius.l. filiæ.ff. de solu. & in dubio præsumitur ex sua pecunia emisse: vt.l.si defunctus.C.arbi.tu.& etiam in dubio præsumitur emisse nomine suo: vt.l.si magis.ff.de so.& hæc dicit Bar.in.d.l.si patruus.

14 Item duo aut plures hęredes simul morando & nego-

ciando videntur re ipsa cõtrahere tacitam societatẽ omnium bonorum si omnes siue maiores, & negociãtur simul, & lucra communicẽt, & fructus rerum quæ prius nõ erant communes, nec cõmuniter acquisitę. ar. le. corri. ff. ꝓ socio. Et quia sicut tacito cõsensu dissoluitur societas, sic ecõtra: vt. l. itaque. eo. ti. Secus si hoc fecerãt in aliqua negociatiõe artificio, seu quæstu: quia in hoc solũ videretur contracta societas in dicta negociatione, seu arificio: quia actus volũtarij non extẽdũtur vltra ea quæ gerũtur: vt. l. j. §. hoc interdicto. ff. de iti. actúq; priuato. & ibi no.

Item quando inter fratres vel cohæredes solo vsu censeatur contracta societas omnium bonorũ, vel per vsum contrarium dissoluta. no. l. verum. cum. l. se. ff. pto socio. no. Bart. ff. de admi. tu. l. Titium & Mæuium. §. altero. ff. de iti. actúque priuato. l. j. §. si quis hoc interdicto. & l. si patruus. C. communia vtriusque iudicij. 15

Item si vnus illorum qui sunt socij commiserit crimen, vel delictũ, ipse tenetur. Et si ex hoc aliis vel re cõmuni damnũ euenire contingat, siue de facto, siue de iure alij pro interesse suo possunt cõtra ipsum agere: vt no. Bar. l. hacten°. §. deide. ff. de aqua pl. ar. l. adeo. §. fi. ff. ꝓ socio. 16

Item quando partes societatem ineuntes paciscuntur, quòd primus petens partagium soluat alteri decem francos, hoc intelligitur si fiat sine iusta causa, alias secus. & idem est in legato, si dicat testator hæredi, nolo ꝙ impedimentum seu cõtrouersiam ei facias in re legata, &c. & pro hoc. l. vxorem. §. hæres. ff. de le. iij. not. Bart. l. paterfamilias. ff. de hæ. institu. 17

Item non potest cõtrahi societas ea lege, vt non liceat perpetuo ab ea discedere. secus si ad certum tẽpus: vt no. l. fi. C. communi diuidundo. l. in hoc iudiciũ. §. si conueniat. ff. eod. tit. In certis tamen casibus non potest vnus alio inuito à societate recedere, quos no. l. fi. all. Hinc est ꝙ emphiteota perpetuus potest rem cedere domino, & nõ remanet obligatus perpetuo: secus si ad tẽpus etiã nõ modicum. & super hoc vide glo. in. d. §. si conueniat. 18

Item si in contractu societatis fuerit conuentum ꝙ superuiuens succedat prẽmoriẽti subintelligitur si decedat sine liberis: iuxta. l. cũ acutissimi. C. de fideicõ. & l. generaliter. C. de ĩsti. sub. cõditio. fac. secus ĩ legato vel donatiõe facta fratri vel extraneo: ita ꝙ post mortẽ suã restituatur vel spectet ad Titiũ: vt no. l. generaliter. alle. §. j. & ibi no. 19

20 Item quando in contractu societatis fit cõuentio ꝙ superuiuens sit hæres præmortui ipse vt hæres assequitur bona illius. & dicitur hæres cõuentionalis: vt not. l. licet C. de pact. aliud si dicatur ꝙ bona prẽmortui sint & pertineant ad superstitẽ: quia tũc illud pactũ habet vim donationis causa mortis. iuxta. l. nõ amplius. §. fi. ff. de le. j.

21 Itẽ quando remanet societas etiã altero ex sociis mortuo. no. l. adeo. gl. ij. l. nemo. & l. verum. §. in hæredẽ. gl. quòd nõ similiter. ff. pro socio. & eo. tit. l. cũ in societate.

22 Item durat etiam & perseuerat societas in superuiuentibus, si ita fuerit conuentum: vt not. glos. §. soluitur. insti. pro socio. idem in compromisso in executore testamẽti: vt not. glos. pe. cap. ij. de testa. lib. vj.

23 Item si pater filio eũti ad studium tradiderit libros legales, aut alios, illi non sunt conferendi e tempore diuisionis, nec valor ipsorum: vt tenet glo. l. filiæ. C. fam. her. nota. Cy. l. filiæ. C. colla. glos. l. qui pater. ff. fa. her. Bartolus distinguit, vtrum scholaris compleuerit studium patre viuente vt non cõferantur, in aliis secus. Et hæc vera nisi pater expresse aliter disposuerit, vel ꝓtestatus fuerit. e

24 Item similiter expensæ factæ per patrem filio qui moratur in studio non debent repeti: sed solui de communi, secus de expensis factis post mortem patris. & etiam debitum contractum per patrem ad causam studij debet solui de cõmuni secundũ Bar. & pro aliis faciũt. l. si filia. §. idẽ scribit. ff. fa. her. l. Macedoniã. C. ad Macedo. l. sed & Iulianus. §. pen. ff. eo. tit. l. & si filia. de mune. & hono.

25 Item expensæ factæ per patrem in nuptiis filiæ vel filij non repetuntur, sed cõmunicantur. sic est de vestibus quę pater dedit filio & mulieri suæ, etiam in die matrimonij. & potissime illę quę sunt quotidianę, secus forte ĩ his quæ sibi traditæ sunt gratia ornatus. Et idẽ de capellano, etiã quanuis istud nõ seruetur, immo omnia à patre sibi data remanẽt ei ꝓcipua & liberis suis. ꝓ præmissis fa. l. iij. §. fi. *ad Ange. l filiæ. C. de col. & l. filiæ. C. familiæ her. Bart. in. l. donationes. §. pater. ff. de dona. Paul. consil. clxxxiij.*

e *De cõsuetudine præposituræ & vice comitatus Parisiẽsis*, l'on ne peult auãtager vng enfant pl° que l'autre venãt a la succession de pere & mere: *quare cessãt tot & tam diuersæ doctissimorum virorum opiniones, & sic si liberis libri à parentibus emantur conferri debent inter fratres*, car c'est auantagement, & par ladicte cousture lon ne peult auãtager. *quia doctores sũt in variis opinioni. ideo remitto te*

& ibi gl. ff. de mune. & honore. ff. ad leg. fal. l. vſufructu. §. fi. cum ſua glo. l. mortis ſuæ cauſa. §. fi. ff. de donat. inter vi. & vxo. l. illud veſtimentum. ff. de pecu.

Item expenſæ factæ per vnum ex ſociis pro puerperio 26
& alimentis vxoris & liberorum ſuorum debẽt ſolui de communi: & imputandum eſt alteri qui ſciens hæc non petiit diuiſionem. ar. l. ſi ſeruus communis. §. j. ff. de dona. inter vir & vxo. l. cum allegas. C. de caſtren. pecu. lib. xij. l. Aurelius. §. Titius. in fi. ff. de libe. lega.

Item ſi pater fecerit impenſas in rebus aduentitiis filij 27
non emancipati, neceſſariæ non repetuntur, quia ad eas pater tenetur cum ad eum ſpectet vſufructus. vtiles vero modicæ & non excedẽtes valorem vſufructus ſimiliter non repetuntur, alias ſecus niſi conſtet ꝙ eas fecerit animo donãdi: volũtarie vero nunquam repetuntur. de hoc not l. vna. §. ſed nec ob impenſas. C. de rei vxo. ac. l. omnino. ff. de impenſis in re. do. fa. l. vtrum. ff. de donat. inter virum & vxo.

Item quæritur an illud quòd filiusfa. acquiſiuit ex pecu 28
nia patris debeat communicari. Spec. tenet ſimpliciter ꝙ ſic, in tit. de iudi. in. §. ſequitur. verſ. quid ſi alter filiorum. Bart. dicit ꝙ illa pars lucri quæ attribuitur pecuniæ tanquam profectitia venit cõmunicanda, illa pars vero quæ attribuitur operæ & perſonæ tanquam aduentitia. iuxta l. cum oportet. poſt prin. C. de bo. quę libe. remanet filio præcipua: vt. l. fi. C. de coll. Et hoc modo debent intelligi glo. & doct. ſcilicet ꝙ lucrum perceptũ ex pecunia paterna exiſtimatione oneris & perſonæ cõmunicatur, & pro hoc eſt glo. C. de coll. l. illud. in princ. & hoc verũ ſi filius moreretur ſeorſum à patre: quia alias compenſatur opera cum alimentis.

Item lucrum dotis ꝙ filiusfa. aſſequitur per mortẽ vxo 29
ris ex pacto vel ex conſuetudine, non debet communicari: quia iſtud cenſetur eſſe aduentitium, nec eſt habẽda conſideratio ad onera matrimonij quæ pater ſuſtinuit, quia fecit ſuos fructus rei dotalis. licet Dy. videatur dicere ꝙ lucrum iſtud debeat communicari. l. ſi cum dotem. §. tranſgrediamur. ff. ſolut. matri. & Cyn. l. ij. C. fa. hercif.

Item ſi alter fratrum in diuidẽda hæreditate, vel in di- 30
uiſione

uiſione rei communis fuerit deceptus vltra mediam iuſtæ portionis vel exiſtimationis: nunquid competit ſibi actio ad ſupplementum.

Item quid de debitore qui tradidit rem in ſolutũ. not. Spe. in tit. de iudi. §. ſequitur videre. & ibi no. Io. And. in additionibus Cy. l. rem maioris precij. C. de reſcin. ven.

31 Item ſi duo fratres & liberi ſteterint in communione f, f forte ſexaginta annis, nunquid vnus ipſorum alio inuito poterit agere vt bona diuidãtur. Spec. in tit. de iudi. § ſequitur videre. & ibi Io. An. ſupra. e. t. §. ſi duo aut plures.

32 Item ſi pater pro delicto per filium cõmiſſo ſe obligauerit ad intereſſe partis, vel pro emẽda, & illud ſoluerit.

Item ſi pater pro dote filiæ, vel dotis reſtitutione, ſeu eius augmento ſe obligauerit, nunquid tempore diuiſionis hæreditatis patris hæc omnia debeant communicari. Specu. & Ioan. And. §. ſequitur videre. de iud.

33 Item ſi diuiſio hæreditatis facta fuerit: ſed nequit probari, probatur tamen quòd alter eorum poſſedit per decẽnium certas hæreditates & poſſeſſiones pro diuiſo, an præſumatur facta diuino. Ioan. And. §. ſequitur. de iu. in additionibus ſuper Specu.

34 Item ſi vnus ex illis qui habent bona communia, vult contrahere æs alienũ pro delicto per ipſum perpetrato, vel ob dotem filiæ, vel augmentum dotis ſuæ vxoris, ipſe ſolus ad hoc tenebitur. Idem ergo ſi damnũ euenerit dolo aut culpa: & ſi hoc pro cõmuni negociatione exercẽda contingerit. Si vero contraxerit æs alienum pro mutuo, aut alia cauſa quæ vniuerſalitet præſumitur facta pro facto, vel ad cauſam ſocietatis, refert, quia aut cõtracta fuit ſocietas omnium bonorum, & illud debet ſolui de communi, niſi cõſtaret de dolo aut fraude, ſecus ſi ſit incidẽs ſocietas, niſi probetur illud fuiſſe verſum in cõmuni vtilitate. Et iſta ad plenum tangit Specu. in tit. de iudi. §. ſequitur videre.

35 Item finitur ſocietas morte vnius conſociorũ, niſi fuerit adiectum ꝙ tranſeat ad liberos & hæredes, quia valet pactum vel adiectio de cõſuetudine. de quo no. l. nemo. cum. l. ſe. ff. pro ſo. & l. à deo. in prin. eo. tit. illa enim adiectio, & hæredibus, operatur quod illud quod de ſe ex-

f An ſi plures fratres, vel cohæredes ſteterint in diuiſione per longum tẽpus: vtputa p. xl. annos, an poſſint præſcribere ne diuiſio fiat: vide glo. in. l. j. in verb. cohæredibus. ff. famil. her.

tinguitur cũ persona trãsmittitur ad hęredes.l.stipulatio ista.§.ita stipulatus ff.de ver.ob.no.Bar.l.nõ solũ.§.mor te.ff de no. ope.nun facit.l.cũ precario.§.fi.ff.de preca.

Item si aliquis petat fieri diuisionem bonorum vt asse- 36
rit communium,& requirat fieri inuẽtarium fiet,& istud communiter inseritur in adiornamento, & tunc fit per seruientem,&c.alias dabitur commissarius per iudicem, etiã dato quòd pars aduersa asserat illa bona esse sua in solidum, & hoc *sans les deplacer*: nec debet reo inhiberi vsus nec alienatio bonorũ prædictorum, & maximè vbi non constat de cõmunione aut societate:alias enim istud haberet vim & effectum sequestrationis quæ nõ cadit in subiecta materia.sed istud potest requiri in iudicio si con stet de societate.& verisimiliter dubitet de ipsorũ bono rum dilapidatione.ar.eorum quæ not.Bart.l.mandatis. ff.de requiren.rei.l.iustas.C.de iur.fisci.li.x. no. etiam.l. ab executore.C.quorũ appel.non reci.& ea.l.eod.tit.ff.

Summæ eorum quæ notantur in titulo de obligationibus & renunciationibus.

1 *Succedẽs fiscus priuato, tacite ipsis creditoribus obligatur. Quid de eo qui hæreditatem emit à priuato.*
2 *Hæres ex delicto defuncti an & quando tenetur.*
3 *Assietam facere obligatus,ad quid tenetur,& an interea arreragia soluere debeat.*
4 *Mulier pro facto viri an possit obligari.*
5 *Dilationem monitoriam de non soluendo debita intra annum vel quinquennium obtinens,quid facere debet. Cessio bonorum an habeat locum pro debito fiscali. An cessioni bonorum renunciari possit.*
6 *Cedere bonis an possit debitor,non vocatis creditoribus.*
7 *Exceptio non numeratæ pecuniæ an competat ei qui ex mutuo est obligatus.*
8 *Vxor an possit intercedere pro marito,et quid pro extraneo*
9 *Beneficium epistolæ diui Adriani, quod. Et an illi renunciari potest.*
10 *Beneficium epistolæ diui Adriani an habeat locum in tutoribus & curatoribus.*
11 *Beneficiũ ordinis cõpetit fideiussori,nisi illi sit renũciatum.*

Detentor

12 *Detentor,aut secundus creditor offerens soluere debitum, & petens actionem sibi cedi,auditur.*
13 *Renũciatio hipothecæ ĩ bõis viri facta à muliere,an valeat.*
14 *Minor,filiusfamilias,& mulier an possint renunciare beneficiis sibi competentibus.*
15 *Renunciare quis an possit deceptis vltra dimidiã iusti precy partem beneficio sibi à lege dato.*
16 *Filia dotata an possit renunciare successioni, tam paternæ quàm maternæ.*
17 *An fideiussor potest agere contra debitorem principalem vt eum liberet.*
18 *Monachi non possunt fideiubere,alias non tenetur ecclesia, nisi quatenus est in rem versum ipsius ecclesiæ.*
19 *Per ingressum monasterij obligatio transit in monasteriũ.*
20 *Renunciatio generalis,an valeat.*
21 *Plures obligati simpliciter,viriliter tenentur.*
22 *Administratores ciuitatis possunt obligare habitãtes ĩ ea.*
23 *Fructus rei obligatæ quando cadant in obligatione.*
24 *Obligat⁹ ad soluẽdũ modũ vim qđ nascetur ex ea vinea,si nullũ proximo anno ĩ ea colligatur,an liberetur debitor.*
25 *In generali renunciatione non veniũt ea quæ quis ignorat.*
26 *Renunciari quomodo possit iuri futuro.*
27 *Obligationem inducit diutina solutio.*
28 *Offensor si promittat sarcire damnum arbitratu offensi,an valeat talis promissio*
29 *Debitore ad mortem condemnato an audiantur creditores debitum petentes.*
30 *Bona delinquentis an sint fisco tacite obligata.*
31 *In ordine prioritatis vel posterioritatis an inspiciatur tempus solutiæ dotis vel contracti matrimonij.*
32 *Bona coloni vel inquilini an sint tacite domino obligata.*

De obligationibus & renunciationibus.

1 PRimo si filius repudiauerit successionem patris:ita quòd bona tanquã vacantia, & de mortaille deueniant ad fiscũ,fiscus est creditoribus tacite obligatus:quia loco hęred.habetur:vt.l.ij. C.de vi.pu.& si paulo post fiscus dederit,vel alias transportauerit bona om-

nia ipsi filio, præsumitur factum in fraudem [a] creditoris a
propterea filius tenetur hoc casu subire onera hæreditaria: & idē in quolibet alioqui poterat succedere ab intestato, maximè quia idipsum in extraneo. ar. l. ij. in fi. ff de hæ. vel ac. vē. & melius. l. j. C. eo. ti. Secus forte si filius acquisiuerit à fisco aliquas res singulares & hæreditarias. ar. l. quotiēs. C. de hęre. insti. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ ī frau. credi. facit. l. etiam. §. si quis à fisco. ff. de peti. hære. cum. l. omnes C. de quadri. præscrip. idē in bānito qui bona sua vel partē bonorū à principe recuperauit. ar. l. si debitor. C. de sen. pas. emptor vero hęreditatis à priuato, nō tenetur actione pſonali: vt. l. ij. C. de hære. vel ac. vē. & ibi no.

Item hæres nō tenetur ex defuncti delicto, nisi lite cō- 2
testa, vel inquātum ad eū peruenit: vt. C. ex delic. defunc. l. vna. idē in illo qui succedit in beneficio: vt. c. j. de solu. & ibi not. q̄ de iure canonico hæres in omnē causam tenetur ad interesse partis: vt ibi no. & . c. fi. de sepul.

Item * si aliquis se obligauit ad assidendum certos red 3
ditus, & ad cōsuetudinē patriæ, ipse tenetur assidere duas partes in blado, & tertia in denariis: ita quòd si velit assietam facere in denario tantū, ipse tenetur tradere pro pluris valore bladi vltra summam debitam tantum quantum ascendit tertia pars: vt verbi gratia. Si obligatio ascendit quindecim libras reddituales, pro interesse prædicto tenebitur supplere & tradere. alias quinque libras in denariis. Et etiam si sit obligatus ad assidendum certos redditus in locis bene iacētibus, &c. & cū directo dominio, & fiat assieta in redditibus non habentibus dominium directum, ipse tenebitur supplere & tradere pro pluris valore quod ascendit obligationē ratione dominij directi, videlicet aliam tertiā partem debitę quantitatis, computatione vt sup. & ita quando assieta debet fieri secundū consuetudinem, & cum directo dominio, est ibi reperire duplex interesse, nisi aliud fierit conuentum.

Item & econuerso si ille qui est obligatus vt suprà, tradat plusquam duas partes in blado illud quod supereſt vel excedit in solutione vltra naturam obligationis est sibi computandum & deducendum de eo quod debetur in denariis: vt totum reducatur ad summam debitam secundū

a *Quot modis præsumitur alienatio facta in fraudem creditorū. vide Bartol. in. l. post cōtractū. ff. de dona. & Cyn. in. l. si q̄s post hac C. de bo. dā. Angel. de are. i. §. fraudē. insti. qui ex cau. ma. non licet. Et vide compēdiose p̄ Io. Fab. in rub. C. de reuo. his quæ in frau. credi.*

* *Hæc lati⁹ & plenius tractātur in cōsue. Aruer. titu. fin. Intellige ergo hūc. §. et seq. secundū Aruerniæ consuet. Nā aliæ Prouinciæ, alio iure vtuntur.*

secundum consuetudinem prædictam.

Item & si non fuerit facta mentio cōsuetudinis, nec directi dominij, sufficit quòd faciat assietā, scilicet mediam partem in blado, & aliam in denariis habito respectu, an plus aut minus ascendat illud quod assisum est in blado vel directo dominio. Et in casu proxime dicto dicūt quidam quòd hoc habet locum cum dicitur in literis decem libras reddituales: secus si fuerit adiectum cēsuales: quod verbum importat de se & ex propria verbi significatione directum dominum, & quanuis sæpe etiam adiiciantur hæc verba, cum directo dominio hoc fit ad maiorem expressionem seu declarationem illius quod tacite inest.

Item si quis reperiatur obligatus ad assidendum certos redditus simpliciter, ipse non tenetur soluere apportus seu arreragia, nisi prius fuerit interpellatus coram iudice pro assieta fienda, secus si adiectum fuerit illud verbum, & interim soluere: sicut est fieri consuetum, & in casu quo tenetur ad arreragia ipse tenebitur soluere summam debitam cum interesse pluris valoris bladi, sicut fuerit assisa: vt dictum est, si debitor in primo casu non teneatur soluere arreragia præcisæ, ipse tamē teneturad interesse quod succedit in obligatione ad factum vel faciendum: vt l. insulam. Et ibi nota. ff. de verbo. oblga.

Item mulier * pro facto viri sui nullatenus potest ob- 4
ligari, nec etiam renunciare obligationi seu hipothecæ quæ sibi competit ob causam dotis, seu alias. quia illud esse per indirectum fraudare consuetudinem per quam mulier quouis titulo nihil potest dare viro suo: & super hoc vide Specula. in titulo de obligationibus. in. §. j. versi. sed quæritur an vxor cum versi. se. & authenti. si qua mulier. & ibi nota. C. ad Velleia. adde. §. item mulier, &c.

Item debitor ad impediendam vilem bonorum suo- 5
rum distractionem, potest impetrare dilationem moratoriam, scilicet de non soluendo debita vsque ad annum præstito iuramento, quòd ipse hoc facit sine fraude, & pro vrgenti necessitate, & ex tunc non est opus probatione, nec audiuntur creditores oppositum probare volentes, nec etiam petentes agnitionem debiti

* *Maritus tamē potest vendere bona patrimonialia suæ vxoris si cō sentiat, & hoc secundū consuetudinem Parisiensium, vt art. 108.*

& cautionē sibi dari: quia in mora modici temporis, &c. ar. l. si debitoris. ff. de iudi. & nota. l. quotiens. C. de precib. imper. offic. Secus si impetraret dilationem quinquennalem, quia tunc requiritur illud quod dictum est, & quòd maior pars creditorum consentiat: iuxta. l. fina. C. qui bo. ced. po. & nota. cap. Odoardus de solut. Et quòd præstet cautionem saltem iuratoriam vt si peruenīat ad pinguiorem fortunam soluere compellitur deducto ne egeat: vt ibi nota. sed an debitor possit huic beneficio renunciare. nota. l. penulti. C. qui bona ced. possunt. Et an teneatur satisdare. nota. l. si constante. §. quoties. ff. soluto matrimo. Et vtrum ista cessio habeat locum in debitis fiscalibus. b not. Cy. l. fi. C. qui bo. ced. possunt. Barto. l. cum eo. ff. l. Iul. pecu. b

Item debitor si velit potest facere cessionē bonorū c 6 c

ff. de ces. bo. quòd si fuerit obligatus fisco propter honores vel munera ciuilia non gaudet. l. propter honorem. C. qui bo. ced. Sed pro alio debito publico. sic l. nemo carcerem. C. de exac. tri. lib. x.

b An fide quòd per ordinatiōes regias fisco obligatus non admittitur volēscedere bonis, & sic cessant doctorū distinctiones. Et quādo quis possit cedere bonis. Ange. in. l. is qui la. ij.

c Pro intelligenda materia cessionis bonorum fac regulam quòd regulariter quilibet habet beneficium cedendorum bonorū. Amplia procedere non solum in patribus fa. sed etiam in filis fa. & masculis & fœminis, vt no. in. l. pen. C. qui bo. Tamen mulier hodie non posset detrudi in carcerem. In auth. hodie no uo iure. C. de custo. reo. Et hoc dico, quia hoc beneficium est introductum ad euitandum carceres: vt. l j. C. qui bon. ced. Amplia. & l. in corpore ficto, vt in ecclesia, & vniuersitate, vt possit cede. bonis. tex. sing. & peregrinus in. §. si quis authen. vt deter. sit nume. cle. colum. j. Limita regulam non procedere in illo qui non fatetur debitum: vt. l. penultima. de cess. bon. Limita. ij. si cedens non vult indicare bona sua glos. in dicta. l. penulti. ff. Tertio si est obligatus ad factum. l. stipulatio. §. penultimo. ff. de no. oper. nuncia. Quarto si est obligatus obligatione descendente ex delicto. l. generaliter. § finali ff. de pœnis. glos. in cap. si res. xiij. quæstio. vj Quinto si in fraudem creditorum alienauerit. textus singul. in. l. finali. §. finali. ff. quæ in fraud. cred. secundum primam lecturam illius. §. secundum Angelum. ibi. Quæritur vtrum possit renunciari huic beneficio: dic quòd non. secundum Dy. in. l. alia. §. eleganter. ff. solu. matri. post eum Ioan. Fab. in. l. fina. C. qui bon. ced. nisi fortassis talis renunciatio esset iurata, iuxta regulam canonistarum, quia illud quod non vertitur in detrimentum salutis æternæ est seruandum. c. ad aures. & ca. ad audientiam extra quod vi. met. & c. quanuis. de pac. in vi.

coram

coram domino seneschalo, etiā non vocatis creditoribus, nec postea erit sibi licitum pœnitere secundū consuetudinē. quod videtur esse cōtra. l. is qui bonis. ff. de ces. bo. & bona debent poni in manu domini ducis, vt ex precio eorum satisfaciat creditoribus: prouisio quòd non debet expoliari vestibus, nec lecto, & aliis quibus operatur: vt nota. l. j. C. qui bo. ced. possunt. & l. diuus. ff. de bo. damna. Sed potest cedere bonis etiam non instantibus creditoribus, & maximè vt absoluatur si sit excommunicatus, quanuis Cy. dicat quòd non potest fieri, nisi vrgente necessitate, & ad euitandum iniuriam carceris: vt ibi nota. Remanet tamen fideiussor obligatus: vt. l. hæres. §. quòd si seruus. ff. fideiusso. §. fi. insti. de repli.

7 Item ille qui tenetur ex mutuo habet exceptionem nō numerare pecuniæ: vt. l. in contractibus. C. de non numerata pecuni. Et hoc nisi sit obligatus sub sigillo authen. & maximè si in literis contineatur quòd pecunia fuit numerata & tradita realiter & de facto. Et nisi renunciauerit huic beneficio. & no. ibidem. & l. si executione. C. de nō numera. pecu. in. j. q. & in. l. fi. eod. titu. Et idem in dote, & hoc infra annum soluto matrimonio si durauit minus quàm per duos annos: vt. l. fi. & authen. quod locum. C. de dote. cau. non nume. sed hoc non obseruatur.

8 Item si vxor intercedat pro viro nihil valet: vt in auth. si qua mulier. C. ad Velleia. pro extraneo valet respectu bonorum parafernalium, & aduenticiorum, si renunciauerit beneficio Velleia. & de hoc fuerit certiorata: vt. l. fina. C. ad Velleia. & de his tangit Io. And. in addi. suis super Specu. in titu. de renun. §. fi. ver. quia authen.

9 Item si plures reperiuntur obligati quilibet in solidum, si creditor agat contra vnum pro toto debito ille admittetur ad proponendum quòd alij sunt præsentes & soluēdo vt actio diuidatur, & quilibet provirili portione cōueniatur, & hoc beneficio epistolæ diui Adriani de quo habetur. l. fi. C. de consti. pecunia. §. si plures. in stitu. de fideiussor. & in authenti. hoc itaque. de duobus e reis. Et hoc nisi fuerit renūciatū huic beneficio e, vt in authē. præsente. C. de fideiuss. facit. l. si quis ī cōscribēdo. C. de pac. saltē si sit de hoc certus vel certiorat⁹, quia nemo

e Bene dicit huic beneficio qui si simpliciter rei debēdi dixissent & voluissent quilibet eorū potuisset cōuenīri i solidū & hoc expresse actū fuisset. Per hoc non dicitur renūciatum huic beneficio authē. hoc ita. de hoc est glos. singularis & mirabilis secūdū Ias. in addi. vlt. ad Christo. por. in §. fi. insti. de duob. rei. nec ab vllo esse pōderatā nisi à seipso, & de hoc dicit esse expressū tex. ī. §. hic si quidē hoc adiecerit, &c. De duob. rei. cola. vij. quod not.

videtur renunciare iuri quod ignorat sibi competere.ar. l.mater decedens.ff.de inoffic.testa.&.l. cum Aquiliana. ff.de transa. & si generaliter ponitur in literis quod de hoc fuit certioratus,hoc tamen non requiritur de cõsuetudinem. & pro ista parte facit.l.fina.§.j. &.§.licet.ff. de publi l.doli exceptio.ff.de doli excep.

Item cessat hoc beneficium in tutore & curatore quorum quilibet tenetur in solidum:vt no.l.j.§.nunc tractemus.ff.de tute.& ra.distrahendis.&.l.ij §.finali.ff.de cu. bo.dã.etiam dato quod non sint præmisso modo obligati pro toto debito. Si agat contra omnes & petat quemlibet condemnari in solidũ debet sic dicere, ita quòd solutio vnius sufficit, alias petitio esset inepta : vt nota.l.si mundato Titij.§.Paulus respondit.ff.mandat. & ibi glo. Bartol.l.ij.ff. de duobus reis. Si vero fuerint simpliciter condemnati poterunt in executione opponere beneficium diuisionis etiam dato quòd ei fuerit renunciatum: vt no.l.Paulus.l.ij.ff.de re iud. 10

Item fideiussor habet beneficium ordinis nouæ constitutionis, & hoc habetur in authẽ.de fideiusso.in principio.colla.j.& in authen.præsente.C.eodem titu.quòd est vt reus qui præsens est & soluendo , primo conueniatur. Et hoc nisi renunciauerit huic beneficio: quia tũc reditur ad ius antiquum , secundum quòd creditor pote rit eligere : vt.l. iure nostro.C.de fideiusso. & not. capi. peruenit. de fideiussor. adde.§. item quando duo sunt obligati.j.fol.sequenti . Et primo excutienda sunt bona debitoris.demum fideiussoris,& postremò pignoris possessoris:vt authen.hoc ita.C.de pigno. 11

Item detentor aut secundus creditor offerens soluere debitum & petens actionem sibi cedi , auditur : vt.l. fideiussor.ff.de fideiussor.l. modestinus.&.l. Stichum aut Pamphillum.§.penul.ff.de solut. 12

Itẽ si mulier renunciauerit obligationi & hipothecę cũ vir vendit domum, non valet, maximè si non superfint alia bona sibi obligata:vt not.l.fin.C.de pac.con.& cap. ex literis.in fi.de pig.auth.siue à me.C.ad Velleia.& est ratio, quia quãdo maritus remanet soluendo renũciatio hipotechæ nõ cõtinet donationẽ:vt.l.etiã.C.ad Velleia. 13

ff.qui

ff.qui in fraudem. credi.l.pignus. Sed quando maritus nõ est soluendo continet donationem, & non valet renunciatio hipothecæ,vt dicitur in obligatione generali. secus in speciali : vt.l.etiam allegata.& nota ad plenum. l.iubemus.C.ad Velleia. & melius.l.vnica in.§. & cum lex Iulia.C.de rei vxo. ac.l.iubemus in qua.l.no.quòd dato quòd valeat mulieris renũciatio in re alienata per virum , non sibi præiudicat in aliis bonis non alienatis.& ita seruatur.

14 Item an minor possit renunciare beneficio minoritatis.filiusfami.Macedoniano.mulier Velleiano.& an valeat generalis renunciatio.not.Cy.l.si quis in conscribendo.C.de episco. & cleri. Et.l.quis in conscribendo. de pactis.C.

15 Item valet renunciatio facta per illum qui fuit deceptus vltra mediam iusti precij cum iuramento:vt not.l. si quis.C.de reb.cred.& iu.iuran.Cy.l.ij.C.de resc. ven. Bar.l.si quis cum aliter.ff.de verb.oblig.

16 Item valet renunciatio g successionis facta per filiam g vxoratam ætatis perfectæ, scilicet duodecim annorum cum fit patri & liberis suis,& potissime masculis : vt cap. quanuis.de pac.lib.vj.& c.cũ contingat.de iureiurando. quod intelligunt plures doct. de filia vxorata & portionata,seu dotata.alias secus:ideo dicit tex.in prędicto ca. quanuis, & contenta dote &c. g *De hoc vide in addi. in verbo renunciauit. j. de succeſſ. & vide Bal.in.l. pactum .C. de col.*

17 Item & fideiussor potest agere cõtra principalem debitorem vt eum liberet si diu steterit in obligatione.l.Lucius.ff.man.&.c.fin. de fideiusso. & ibi no. alios casus in quibus fideiussor agit contra principalem debitorem, & an idem in illo qui est obligatus pro euictione,vel possidet bona. ad hoc not.Specul.in titu. de iudi.§.specialia circa prin.& ibi Ioan. And.

18 Item monachi & viri ecclesiastici nõ debent fidẽ iubere, nisi de consensu capituli,vel pro ecclesia sua, & si alias fecerint non valet,nisi probetur pecuniam fuisse versam in vtilitatem ecclesiæ . Et isto casu agetur de in rem verso.vt habetur & no.c.quod quibusdam.de fideiusso.

19 Item per ingressum monasterij obligatio transit in monasterium:sed si ingrediens exeat monasterium, ipse redit

in priſtinam obligationem: vt not. Barto. l. adulter. §. nupta. ff. de adult.

Item nō valet illa renūciatio quæ ſolet fieri, ſcilicet (renunciātes omnium auxilio) etiam dato ꝙ fuerit adiectū, volentes ꝙ generalis renunciatio ſit tantæ virtutis, &c. Et de hoc no. l. fi. C. quādo mulier tutelæ officio fun. po. 20

Item quando duo ſunt obligati ſimpliciter viriliter tenentur: vt. l. reos. §. cum in tabulis. ff. de duob⁹ reis. facit l. ſi diuiſa. C. locat. ſi ſint obligati, & quilibet in ſolidum altero præſente & ſoluendo, habēt beneficiū diuiſionis: vt in auth. hoc ita de duobus reis, niſi fuerit renunciatū. 21

Item conſules qui habent adminiſtrationem villę poſſunt obligare habitantes in ea, & hoc ſi res eſt verſa in vtilitatem communitatis, vel fiat ex vrgenti neceſſitate: quia alias ipſi eſſent vocandi. no. l. ſi is qui bo. ff. de pig. l. ciuitas. ff. ſi cert. peta. 22

Item quando fructus rei obligatæ cadant in obligatione. not. l. quanuis. C. in quibus cau. pig. ta. contra. 23

Item ſi quis reperiatur obligatus ad ſoluendum ſemimodium vini ex fructibus qui naſcentur ex tali vinea, illud intelligitur de prima natiuitate, ita quòd ſi ſine culpa ſua nullos illo anno ibi fructus perceperit non tenetur aliunde, vel ex fructibus anni ſequentis illud modium vini ſoluere, immo liberatur quaſi ſubintellecta conditione ſi percipiat fructus: vt. l. debitor. §. eſt veriſimile. ff. de contrahen. emptio. & ibi no. & l. inter ſtipulantem. §. ſacrā. circa medium. ff. de verb. obliga. Secus in annua prę-ſtatione, quia tenetur ſoluere vel perficere ex aliis annis: vt. l. legatum. §. vini falerni. ff. de annu. lega. 24

Item in generali renunciatione ſeu remiſſione nō veniunt ea quæ quis ignorat ſeu non cogitat ſibi competere, niſi de incognitis eſſet generaliter cogitatum: vt. l. ſub prætextu. & ibi nota. C. de tranſactio. & facit. l. vini. §. j. ff. de accepti. cogitatum autem præſumitur vniuerſaliter ex natura actionis, quæ eſt vniuerſalis: iuxt. l. de his. ff. de tranſactio. cum ſua glo. niſi prędcedat dolus: vt. l. tres fratres. l. emptor. §. Lucius. & ibi glo. ff. de pac. l. qui cum tutoribus. §. fi. qui. §. eſt notabilis. ff. de tranſactioni. l. Aurelius. §. Gaio. ff. de libe. legat. Sed in particularibus eſt neceſſe 25

neceſſe quòd probet quòd partes voluerunt amplecti omnia. & ideo notarij ponunt in literis quòd renunciatio ſeu conuentio ſit generalis, etiam vt comprehendat illa quæ ſunt incognita.

26 Item vtrum & quomodo poſſit renunciari iuri futuro. not. l. j. C. de pac.

27 Item diutina ſolutio inducit obligationem: vt not. l. ſi certis annis. C. de pac. iij. & iiij. q. & quid de minore, & quid ſi vna vice pro pluribus annis, & nunquid diutina præſtatio in ſeruitute perſonali faciat præſumere titulū, & nunquid in poſſeſſorio ſeruitutis vel annuæ ſolutionis ſit neceſſarium allegare titulum. no. ibidem.

28 Item ſi offenſor promittat vel emēdare damnū ſoluere offenſo ſibi ad regardium ſuū, ſiue ad omnimodam voluntatem, ſeu ad ſuam ordinationem, quidam dicunt ꝙ non valet. Alij contra, ſed recurritur ad arbitrium boni viri. de hoc not. l. ſi cum ea. C. de dotis promiſſio. & l. ſi quis arbitratu. ff. de verbo obliga.

29 Item aliqui conſiliarij patriæ Borbon. voluerunt tenere ꝙ ſi debitor fuerit pro crimine condēnatus ad mortē, nō dubium ꝙ eius bona fiſco applicantur, & hoc ſine onere creditorū. Ita ꝙ creditores à cætero non audiuntur ad petendum ea quæ ſibi debentur. Et pro hoc facit l. ſi debitor. C. de ſent paſ. qua lex vult ꝙ etiā obtēta à principe indulgētia debita nō reuiuiſcunt. ſeruatur tamē cōtrariū. facit. l. ſi vt proponis. C. de bo. dā. l. ij. C. de vi. pu.

30 Item quæritur nunquid bona delinquentis ſint fiſco tacite obligata. de hoc not. l. ſi quis poſt hanc. C. de bo. proſcrip. in. q. fi.

31 Item an debeat inſpici tēpus matrimonij vel ſolutionis dotis quo ad prioritatē, vtpote ſi dote promiſſa nondum ſoluta, maritus alteri obligauerit bona ſua, dicunt doct. ꝙ fauore dotis inſpicitur tēpus contracti matrimonij: vt. l. j. ff. qui po. in pig. ha. & no. l. cum tibi. C. eo. tit.

32 Item inuecta & illata in domo conducta ab inquilino, & gratia perpetuæ moræ, id eſt durante habitatione, ſunt domino etiam ignoráti pro penſione domus tacite obligata. Idem forte in tacita re cōductione: iuxt. l. item quæritur. §. ij. ff. loca. quia precium eſt certum, vel ſumma

quæ debetur ratione locationis. Idem in prædiis rusticis domino sciente quòd vltimum non est in vsu, & faciet dominus capere bona illa & demum distrahere, &c. non autem bona quæ iam sunt à domo extracta, & alibi translata, sicut nec dominus directus fructus extra fundum collectos, vbi tamen non potest locatio probari, sed sola habitatio ibi nulla contrahitur obligatio: immo necessaria est declaratio, & quantum ascendit illud quod debetur ratione habitationis, & propræmissis faciunt ea quæ no. l. certi iuris. C. de loca. l. fi. C. in quibus causis pignus tac. contrahi. C. reditor tamen habens expressam hipothecam præfertur locatori, sicut & mulieri: vt. l. assiduis in fi. C. qui potio. in pig. habeantur.

Summæ eorum quæ continentur in tit. de execut. & subhastationibus.

1 *Obligatus sub sigillo ducis Aruerniæ quomodo soluere cogatur.*
Executio omnis in Francia extinguitur cum persona debitoris.
2 *Executio quod inchoari possit contra hæredem de consuetudine, in quo hærede habet locum.*
3 *Executioni non mandat vxor viri instrumentum pro ea parte quæ sibi ex eo competit.*
4 *Debitor non auditur volens exceptiones suas proponere, nisi prius meminerit manum.*
5 *Executio fieri potest die feriata.*
6 *Executio inchoari potest in vim instrumenti authentici si contineat, sine monitione, & ex alias literæ de debitis sunt necessariæ.*
7 *Instrumentum passatum sub sigillo iudicis ecclesiastici non habet exequutionem paritam.*
8 *Executio an primo debeat fieri in mobilibus.*
9 *Mobilia per debitorem alienata, non possunt per creditorem capi.*
10 *Immobilia alienata per debitorem, possunt nihilominus capi si creditor in illis habeat hipothecam.*

Possessor

11 *Possessor rei hypothecatæ si iudicet bona à debitore hærede eius vel posteriore emptore possessa, & petat vt ea suis expensis vendantur, audiendus est.*
12 *Executio fieri potest in bonis debitoris vltra mensuram debiti.*
13 *Executio debet esse certa.*
14 *Debitoris nomen potest capi pro executione, & ab eo incipi potest. vt nu. 38.*
15 *Executari vel arrestari non debet pro debito, is qui venit ad curiam vel ad forum.*
16 *Executio per quam impeditur agricultura reprobatur.*
17 *Subhastatio rei immobilis quomodo fiat.*
18 *Creditor an probare debeat rem fuisse in bonis debitoris tempore obligationis, si inter eos controuersia oriatur.*
19 *Oblatio debiti impedit subhastationem.*
20 *Debitor cuius bona subhastantur debet vocari.*
Res vendita per subhastationem caret omni euictione. & numero 35.
21 *Quartæ partis precij quando fiat deductio.*
22 *Distributio precij rei per subhastationem vendita, quomodo fiat.*
In re vẽdita authoritate iustitiæ, an habeat locũ retractus.
23 *Posterior tempore præfertur priori certis casibus.*
24 *Filius qui patri & matri hæres extitit si nouam contraxerit obligationẽ, deinde sine liberis decedat, posterior creditor hæredibus maternis præferetur.*
25 *Feudalia iura an amittantur per subhastationem.*
26 *Executor sententiæ de quibus potest cognoscere. & numero 29.*
27 *Seruientes positi in garnisione non debent res & fructus consumere, nisi pro moderatis cibariis.*
28 *Creditor an possit debitorem fugitiuum propria authoritate capere.*
30 *Iudex qui confirmat sententiam eam mandat executioni.*
31 *Actio quæ competit pro re immobili, dicitur immobilis.*
32 *Mobile vel immobile quid dicitur ratione adhærentia.*
33 *Iudex eius qui fuit condemnatus debet exequi sententiam alterius iudicis si rogetur.*
34 *Executio quo ordine fieri debet.*

35 *Emptor, & vltimus licitator rei quæ per subhastationem venditur, quomodo precium soluere debet.*
36 *Opponens contra arrestum, auditur post annum.*
37 *Executio fieri potest contra personam ecclesiasticam in bonis suis temporalibus.*
39 *Militis arma, aut libri scholaris vel aduocati non debent per executionem capi.*
40 *Executio contra filiumfamilias quomodo fiat.*
41 *Bona si acquirantur per debitorem post vtranque obligationem quomodo ea intra creditore diuidentur.*
42 *Executiones testamentorum quomodo fiant.*

De executionibus & subhastationibus.

PRimo ille qui est obligatus sub figillo domini ducis per arrestum corporis potest compelli ad debitū soluendum, iuxta seriem literarum, & si fregerit arrestum potest incarcerari pro emenda. & stando iuri. Sed data cautiõe relaxabitur, & audietur ad exceptiones suas proponendas. 1

* *Constitutionib⁹ Francisci publicatis an. 1539. permittitur aduersus hæredem executioni mãdare obligationem qua defunct⁹ tenebatur periculo damnorũ, & interesse. vide artic. 72 & 73.*

not. super hoc quæ dicuntur in cap. lator præsentium. de pigno. Hæc autem executio cessat in muliere, & maximè si fuerit vxorata. bene facit. l. j. & authen. ibi posita. C. de officio diuerso. iudi. quia ad hoc non potest obligari, nec etiam compelli sine consensu viri: vt nota. l. hæc actio. ff. solut. matri. prope fi. & Bart. l. iij. §. actor. ff. de re iud. & pro his quæ dicta sunt: vide ad plenum per Bar. l. sacrilegij. §. fi. ff. ad. l. Iul. pecu. Et similiter cessat in persona hæredis, sicut & cohertio de nisi, quia ambæ sunt personales, & extinguitur cum persona. aliud autem est in obligatione bonorum, quia in his hæres cẽsetur eadem persona cum defuncto: vt ponit Cyn. l. pacto successorum. C. de pact. & adeundo quasi cõtrahere dicitur: vt. l. apud Iulianum. §. fi. cum. l. seq. ff. quibus ex cau. in pos. eatur. & §. hæres, iastit. de oblig. qui ex quasi contract. quanuis in Francia omnis executio * extinguatur cum persona debitoris,

bitoris, & quanuis bona hæredum quæ nunquam fuerunt defuncti, non sunt obligata de iure per obligationem generalem defuncti: vt. l. Paulus. in princi. ff. de pigno. hæredi tamen si non sit filius obligati, & non confiteatur se esse hæredẽ, fiet prouisio, nisi in promptu appareat de contrario: & potissime eius qui fecit inuentarium, cuius bona propria non sunt aliquatenus obligata creditoribus defuncti, & forte casu isto nõ esset locus consuetudini.

Item forte consuetudo posset sustineri quando defunctus expresse bona sua obligauit, & bona hæredi sui, alias secus: iuxta not. per Cy. l. assiduis. in. vj. quæst. C. qui po. in pign. ha.

2 Item quæ dicta sunt quòd secundum consuetudinem potest contra hæredem executio inchoari, habẽt locum in hærede ex testamento, secus in hærede conuentionali quod fit in cõtractu matrimonij vel societatis: quia iste non dicitur adire: vt not. glo. l. hęreditas. C. de pactis cõuen. & talis institutio cõuentionalis habet vim donationis causa mortis: vt dicit glo. l. licet. C. de pact. Super his quæ dicuntur hic not. Bart. l. cum eo. ff. ad. l. Iul. pecul. & ibi habetur quòd debitor fisci potest incarcerari. Quid autem de fructibus rei obligatæ & alienatæ. not. l. j. §. cum prædium. & ibi glo. & l. Paulus. §. si mãcipia. ff. de pigno. & Cy. l. quanuis. C. in quibus cau. pig. ta. con.

3 Item not. ℘ quanuis mulier superuiuens habeant medietatem mobilium & debitorum ad maritũ ex cõquestu spectantiũ ex vi consuetudinis, ipsa tamen non potest venire per viã executionis, quia nõ habet ius cessum ab eo.

* *Hodie non uißimis Frãcisci cõstitutionibus mobiliũ perquisitio in executiõib⁹ sublata est, sufficitque præceptũ de soluendo. vide arti. 74.*

4 Itẽ si in literis obligatoriis inseratur quòd debitor non admittatur, &c. ipse volens proponere omnes detentiones suas non auditur, nisi manu munita: & dabitur commissarius ad muniendum manum de bonis mobilibus *. Et his deficientibus de immobilibus. & si nulla bona reperiantur, sufficit quòd det cautionem: saltem iuratoriã. ar. l. ij. §. sed si dubitetur. ff. de iudiciis.

5 Item no. ℘ executio potest fieri die feriata, & maximè in casu necessitatis & eminenti periculi: vt not. cap. fi. de iudi. no. Bar. l. j. §. nũtiatio. l. ij. ff. de. no. op. nũ. Et simili-

ter potest exequi illa die casus nouitatis, quia est extra iu dicium, sicut & emancipatio. iuxta. l. j. in fi. ff. de feriis. l. senatus. ff. officio præsid. & l. actus. C. de feriis.

Item executio potest inchoari virtute literarum præd. 6 si contineant illa verba sine monitione & licentia, alias non: sed in hoc casu consueuit fieri executio virtute literarum de debitis, vna cum literis obligatoriis, & pars opponens manu munita adiornabitur dictura causam suæ oppositionis, & processura vt fuerit rationis. Et potest creditor eligere de rebus obligatis siue penes debitorē, vel alios illam quam maluerit: vt. l. creditoris arbitrio. ff. de distra. pigno. & not. plene in. l. moschis. ff. de iu. fisci.

Item virtute literarum concessarum sub sigillo officia- 7 lis, vel alterius curiæ spiritualis, nunquam fit, nec fieri cōsueuit executio contra bona obligati existentia in terra, vel resſorto domini ducis, & hoc importāt literæ de debitis: sed oportet quòd creditor veniat via actionis corā iudice laico, & obtenta condemnatione fiet executio: vt in forma.

Item quanquam de iure executio fit inchoanda in bo- 8 nis mobilibus: vt. l. à diuo Pio. §. in vēditione. ff. de re iudi. de consuetudine creditor potest eligere quod maluerit, & hoc potissime fiet & fieri potest si seruiens referat se nō reperisse bona mobilia, & super hoc statur eius relationi: vt not. Bar. l. à diuo Pio. § in venditione. ff. de re iudi. & multo fortius si referat quòd debitor renuit aperire castrum vel fortalitium, & munire manum de bonis mobilibus. verum est quòd captis immobilibus si debitor offerat munire manum de bonis mobilibus vsque ad debiti quantitatē audietur: & de aliis fiet sibi recredātia. Et pro hoc fac. l. magis puto. §. quæritur. ff. de re eorum, &c. & l. ciuitates. ff. quod cuiusque vniuersi. quanuis lex illa loquatur simpliciter in executione rei iudicatæ: quia in aliis secus: vt ibi not. & potest fieri executio vltra mēsuram debiti declarati nisi euidenter constaret de malitia creditoris, & fieret debitori prouisio, vt hic dicitur: vt nota. §. alle. in venditione. l. quandiu. C. de distrac. pigno. l. j. & l. penult. C. si ven. pigno. aga.

Item not. quòd mobilia alienata non possunt capi, vel 9 distrahi,

distrahi, nec ī eis cadit hipotheca: ideo dicitur gallice *que meuble n'a point de poursuytte.*

10 Item creditor potest facere executionem suam super re immobili iam alienata, dato quòd debitor sit præsens & soluendo: & hoc in creditore habente expressam hipothecam. l. fi. C. de ac. & obli. l. distrac. & l. sequente. C. de pig. Secus in habente, tacitam hipothecā: vt notat Cy. in authen. hoc si debitor in principio. C. de pigno. quanuis in patria consuetudinaria non est dare tacitam hipothecam, & hoc nisi iam inchoasset executionem suam super rebus & bonis debitoris. l. liberum. C. de fideiussor. facit. l. ij. C. de pac. verum est quòd possessor titulo singulari si eam possiderit per annum & diem cōseruabitur in sua possessione remotis impedimentis, manu domini remanente in proprietate. & pro hoc facit. l. & si pariter. ff. de libe. ausa. Et notat Bart. l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iudica.

11 Et nihilominus si detētor rei obligatæ offerat se ostensurū de bonis quæ debitor habet penes se aut hæres eius, & requirat quòd illa prius vēdantur expensis suis, audietur, & prima executione remanente in pendenti fiet executio in bonis prædictis: sed iudex præfiget ei terminum hoc faciendi vel curaturum vt fiat, & lapso termino prima executio erit perficienda si creditori non fuerit satisfactum.

Item & dicunt aliqui idem esse si ille qui possidet rem obligatam offerat se ostendere alia bona quæ sunt simpliciter creditori obligata, & sibi etiā pro euictione, vt quia fuerunt postremo alienata, dum tamen constet de obligatione euictionis: & posteritate. Et hęc forte vera si hoc fiat in principio causæ vel processus inchoati, quanuis nō sit iuri consonum.

12 Item executio potest fieri in maiori parte bonorum, & multo plus vltra mensuram debiti de iure antiquo fiebat missio in omnibus bonis: vt. l. j. ff. ex quibus causis. in possessio ea. Et hoc propter expensas. Et quia forte superuenient alij creditores priores in iure. Secus autem in manu munitione iuxta authenti. Et qui. C. de bo. authen. iudi. pos.

Item omnis executio debet esse certa,& cõtinere spe- 13
cifice res de quibus agitur, vt etiam sententia feratur cer
ta.iuxta.§.curare debet.inst.de act.& hoc si sit possibile:
quia secus si fieret executio de loco cũ pertinẽtiis [a], quia
sufficit locum declarare:vt not.in cap.cum ad sedem. de
restitutione spo.

Itẽ si creditor fecerit arrestare illud quòd debetur suo 14
debitori, sufficit quòd ille secundus debitor hoc notifi-
cauerit suo creditori, quo probato secũdus creditor non
potest eum compellere vt soluat sibi, nisi amoto arresto.
Et de hoc tangit Cy.l.ij.C.vbi in rem ac. & Bar.l.j.ff.de
no.ope.nũ.in.xj.q. & adiornabitur debitor debitoris ad
requestam primi creditoris vt deponat in manu curiæ il-
lud quod debebat secundo creditori tempore arresti, &
cõpelletur illud deponere, vel illud quod debet de præ-
senti si non præcesserit arrestum.

Item pro debito non priuilegiato ille qui venit ad cu- 15
riam vel ad forũ,non debet arrestari nec executari: quia
ipse est in saluo conductu domini,secus pro debito fisci:
vt not.in au.habita C.ne filius pro patre. & Bar.l.nullã.
C.de nauicularijs seu naucleriis. lib. xj. & iste est primus
tit.facit.l.j.ff.de adul.& facit ar.l.si quis.cum ibi notatis.
ff.de legatio.l.ij.§.sed & si agãt.ff.de iudi.& videtur esse
textus.l.j.in fi.C.de nundinis.

Item executio per quam impeditur agricultura, impro 16
batur, & earum rerũ quæ iugiter sunt necessaria pro vi-
ctu & vestitu, dũ tamen alia reperiantur bona ad debitũ
persoluendum sufficientia.iuxta.l.executores. cũ ibi no.
C.quæ res pig.ob.po.no.Bar.l.j.C.de colo.tracen.li.xj.
in authen.de quæstore.§.si vero forsam.col.vj.

Item & vt materia subhastationũ * clarius innotescat, 17
sciendum quòd seruiens virtute literarum obligatoriarũ
vna cũ literis de debitis si sit opus ponit in manu domini
ducis rem supple immobilẽ & obligatam, qui debet hoc
insinuare debitori:vt.l.creditor.C.de distra. pig.& not.

[a] *Quæ appellatione pertinentiarum cõtinẽãtur. vide p Inno. in.c.cum ad sedẽ de rest. spo. & in.c. ex literis.de iur.patr. Et dic quòd cõprehenduntur ea quæ lege vel statuto vel consuetudie deputata sunt. vt accedãt. verbi gratia iurisdictio cohæret castro, & iuspatronatus, & similia quæ cohærẽt ecclesiæ si peteretur ecclesia cum suis pertinẽtiis, vel ius episcopale. de quib⁹ ibi vide.*

* *De hac subhastationum solẽnitate vide latius in libro consuetudinum Aruerniæ cap.24. & consuetudinum Paris. in tit.* des criées des quatre quatorzaines antiennes.ar.67. *cum seq. Nota tamen hastæ solennia in singulis prouinciis diuersa & varia esse.*

Bar.

Bar.l.à diuo Pio.§. in venditione.ff.de re iudic. & lapsis
decem diebus exponit publice rem esse venalem, & nisi
alius emptor superueniat, creditor debet offerre preciũ
quod sibi placuerit,non tamen vile nec abiectum,& ser-
uiens vendet sibi rem illam pro dicto precio: vt.l.fi.C.si
in causa. iud. & hoc similiter seruiens tenetur notificare
debitori,& demum fluxis.xl.diebus (de iure forte dãtur
duo menses:vt not.glos.& Bart.l.à diuo Pio.§.in vendi-
tione.& l.debitoribus.de re iudi.) seruiens facit relatio-
nem suam iudici,qui iudex dabit creditori primum per-
emptorium,& mandabit illi,aut alij primo seruiẽti quòd
publicè & in locis cõsuetis ad sonum tubæ faciat procla-
mare,quòd si sint aliqui qui velint prætẽdere habere ius
in re vel in precio, vel causam proponere quare iudex
procedere non debebat ad cõfirmationem venditionis
prædictæ, vel ad decreti adiudicationem quòd compa-
reant tali die. Et pro primo peremptorio,allegaturi & di
cturi illud quòd proponere voluerit cum intimatione q⁹
alias ipse procedet super his vt fuerit rationis, & ad ex-
cludendũ alios vocatos in generali & speciali à re & pre-
cio quæ autẽ sunt necessaria creditori:vt fiat ei prædicta
adiudicatio. & super his not.gl.& Bar.in rubro.& l.j.C.
de fide instru. &.l.susceptores de suscepto. & ar.lib.x.&
not.l.iij.de iure fi. ĩ auth.qui semel.C.quomodo & quã-
do iudex.c.causamq;.&.c.prout.de do.& cõtu.l.prope-
randum.§.si quidẽ.C.de iud.l.ad peremptorium,cum.l.
se.ff.de iudici.de ista proclamatione.no.l.si eo tempore.
C.de remiss.pig.in au.si omnes.C.si se ab hæ.abstin. com
munis vsus loquẽdi se habet,quòd lapsis octo diebus:sed
illud intelligitur exclusiue,sicut illi octo dies qui dantur
ad probãdum exceptionem excommunicationis illato-
riam:vt habetur.cap.j.de excep.lib.vj.

18 Item si oriatur quæstio inter creditorem & possessorẽ
rei immobilis, nunquid oportet quòd creditor probet rẽ
fuisse in bonis debitoris tẽpore obligatiõis, no.Cy.in.l.
matrem.C.de prob.& Bar.l.à diuo Pio.§.si super rebus.
ff.de re iudi.l. ob maritorũ.C. ne vxor pro marito.item
Bar.l.j.C.de iu.fisci.lib.x.

19 Item si debitor corã iudice vel executore offerat rea-

liter illud quod debetur, merito impedit vẽditionem vel proceſſum, & potiſſime ſi fuerit depoſitum: iuxta.l.ij.C. debi.vendi.pig.impe.non po.l.ſi reſiduum.C.de diſtr.pi gno.&.l.ſi rem.§.fi.ff.de pigno.ac.

Item & ſemper eſt adiornãdus debitor in perſona vel 20
domicilio, & etiam illi qui comparuerunt coram iudice in primo vel ſecundo peremp.niſi eis fuerit per iudicem aſſignata dies pro ſequẽti peremptorio, vel alias ad procedendum in negocio, ſecundum diei exigentiã: in quolibet peremptorio requiretur ad minus interuallum decem dierum, & in tertio vel vlteriori dabitur commiſſarius ad exiſtimandum vel appreciandum rem venditam, & tranſactis quatuor peremptoriis ſi nullus ſe opponat res adiudicabitur emptori plus offerenti, vel ipſi creditori ſi nullus alius appareat emptor. & hoc pro quantitate precij appreciati, deducta tamen qua parte precij, & hoc ratione euictionis: quia res b eo modo vendita caret omni eui. de iure debitor tenetur de euictione: vt nota.l.antepe.ff. de euict. Et forte ſi debitor offerat creditori ſe obligare pro euictione, auditur vt non fiat detractio quartæ partis precij. Et contra abſentes vocatos in ſpeciali & in generali dabitur defectus, & eis excluſis à re & precio aſſignabitur ad diſtribuendum precium viſis literis creditoris in iudicio illa die comparentis qui tenebitur literas ſuas exhibere, & eas in manu curiæ ponere vna cũ ſchedulis petitiones ſuas cõtinentibus. & pro his faciunt.l.ſi eo tẽpore.C.de remſ. pigno.l. ad peremptorium.cum.l.ſequen.ff.de iudi.l.ij.C.ſi in cauſa iudi.pign. captum ſit.& nota.Barto.l.ſi tempora.C. de fide inſtru. emptor autem tenetur deponere precium: alias reuocabitur venditio: vt nota.l.à diuo Pio.§. ſi emptor.ff. de re iudi. ſecus forte ſi res creditori fuerit adiudicata, ſaltem ſi doceat de debito, & ſit miſerabilis perſona.

Item ſi alius emptor offerat maius precium & res fuerit 21
adiudicata ei vel alteri, vel etiam creditori vltimo & plus offerenti non fiet deductio quartæ partis precij, quia vltro ſe obtulit, ſecus in creditore cũ nullus alius appareat emptor: vt dictum eſt ſuprà, oportet tamen ℔ ſumma quę vltimo offertur excedat ſummã precij vel exiſtimationis, quia

b Res vendita per ſub haſtationem euictione caret. vide gl. in verbo periculum. §. ſi poſt. l. à diuo Pio. ff. de re iudi.

quia alias fieret creditori: adiudicatio deducta quarta parte, qui creditor cæteris paribus eſſet forte prẽferẽdus: iuxta.l.j.ff.de priuileg.creditor.

22 Item in precij diſtributione hæc forma ſeruatur, quia primo expenſæ proceſſus, executionũ, & peremptoriorũ taxabuntur & adiudicabuntur creditori, & reſiduũ precij adiudicabitur creditori vel creditoribus habentibus literas obligatorias cõfectas ſub ſigillo regio aut domini ducis, ſalua temporum prærogatiua, ita ℔ qui erunt priores tempore erunt potiores iure, etiã aduerſus fiſcum & mulierem qui petit dotis reſtitutionẽ: vt.C.de pri.fiſ.l.quanuis.ff.qui poſ.in pig.ha.l.pignus. not.gloſ.c. ex literis de pi.l.ſi fundum.C.qui po.in pi.ha. Et ſi quid eſt reſidui vocantur creditores quorum literæ ſunt conceſſæ ſub ſigillo domini vel dominorum ſubditorum domino duci, & poſtremo habẽtes literas curiæ ſpecialis, & ſchedulas priuatas agnitas tamen in proceſſu. Aduertendum eſt tamẽ ℔ pro arreragiis cenſus qui debentur pro re vendita, dominus directus prẽfertur omnibus creditoribus: vt.l.etiã ff.qui po.in pig.ha.& etiam petens precium ſibi ſolui de re quę per ſubhaſtationes diſtrahitur: vt no.Dy.l.ſi cũ dotem.§. fi.ff.ſo.ma.& ℔ creditores habentes literas authẽ. prẽferãtur illis qui habẽt ſchedulas priuatas. no.l.ſcripturas.C.qui pet.in pig.ha.nõ tamen poterit dominus directus petere retentionem rei venditæ ſed vendas tantum. Similiter nec proximior debet habere retractũ * quia vẽditio eſt neceſſaria quæ fit per iudicẽ vel cõmiſſarium, nõ ab eo qui erat dominus rei, de iure tamen in bonis quęſitis poſt fiſci obligationem fiſcus præfertur: vt infra nota. quid in priuato. no.l.ſi is qui mihi.ff.de iu.fiſci.

23 Item aduertẽdum ℔ aliqui ſunt caſus in quibus ille qui eſt poſterior tẽpore præfertur illi qui eſt prior creditor. Primo ſi petat preciũ quod ſibi debetur ratione rei quæ nũc diſtrahitur: vt.l.etiã.ff.qui po.in pi.ha. Secũdo ſi mutauit preciũ pro re illa emẽda vel ædificanda ſeu reficienda: vt.l.interdũ.ff.qui po.in pig.ha.& in auth.de æquali. do.§.his omnes. col.vij. Tertio in negante ſe poſſidere, & conuictus vt prior creditor vult præferri, quia non fiet: vt in auth. itẽ poſſeſſor.C. qui po.in pig.ha. Quarto

* *Cõtrariũ ſeruatur de cõſuetudine Pariſienſi. Nam in bonis patrimonialibus venditis per ſub haſtationem habet locum retractus. vide i dict. lib. conſuetudi. art. 192.*

HAYHOE RESEARCH LIBRARY UNIVERSITY OF BRITISH COLUMBIA

pro funeris impensa: vt.ff.de reli.& sump.f.l. si quis.§.colonus.& l.impensam.& ibi no.Sunt alij casus quos recitat Io.And.in mercuriali.super regu.qui prior.in princi.

Item præfertur princeps habens expressam hipothecã in bonis post suam obligationem acquisitis: vt.l.si is qui mihi.ff.de iure fisci.

Item notandũ quòd si filius qui successit patri & matri propter quid debitum quod matri debebatur erat confusum, obligationẽ de nouo cõtraxerit, ipso mortuo sine liberis posterior creditor præfertur hæredibus maternis, quia debitum fuit contractũ eo tempore quo dos vel debitum matris erat confusum, & remansit per mortem filij, quod tempus inspicitur. Et idem in aliis in casu simili quanuis per consuetudinem hæredes materni non debeant pro hæredibus reputari: vbi superest solum dotis repetitio, quæ consistit in denariis, & oritur ex pacto dotali. Est tamen aduertendum quòd in bonis postea quæsitis, scilicet post secundam obligationẽ fiscus qui est posterior, præfertur illi qui est prior tempore, sed inter priuatas personas ambo simul concurrunt: vt.l.si is qui. & ibi no.ff.de iu.fisci. & no.Cy.l.licet.C.de distr.pig.sed forte non fieret ita in patria consuetudinaria. 24

Item ex processu subhastationum non excluduntur dominus feudi & dominus directus à iure eis competenti: quia res transit cum onere suo, & interest sua vt vẽdatur. In processu autem prædicto illi solum vidẽtur adiornati qui præsumũtur habere causam se opponẽdi vt res venda tur, vel preciũ eis adiudicetur, ipsi tamẽ sunt excluſi à petitione laudimiorũ, vendarũ, & arreragiorũ, cẽsus, vel annuæ prẽstationis: quia in his ipsi sunt & censendi sunt esse creditores, nisi compareant & petant ius in precio. 25

Item executor c sententię vel rei iudicatæ potest summarie cognoscere de eo de quo cõtenditur, si dependeat ex facto executionis: vt si detẽtor negat rem fuisse illius qui est condemnatus. Et super hoc no. Bart.l. à diuo Pio. in prin.ff.de re iudi. Secus in illo qui virtute literæ obligatoriæ inchoauit executionem facere, quia tunc hęc cognitio spectat ad iudicem. Et forte in casu præcedenti etiam ille qui rem detinet & se opposuit posset habere recursum 26 c

c *De officio executoris sententiæ, et de modo exequẽdi, vide per dominũ. Ioã. Fab. in suo bre. in. l. ab executiõe C. quor. appel. nõ reci.*

cursum ad iudicem, & tunc iudex deberet de illo debito cognoscere.

27 Item seruientes positi in garnisione debent res & fructus custodire & non consumere, nisi pro moderatis cibariis: vt no.glo.fi.in.c.generali.de elec.li.vj.

28 Item seruiens de præcepto iudicis potest capere vel arrestare debitorem fugiẽtem, & dabitur creditori dilatio breuis ad ostendendum literas obligatorias, & maximè si sit dubium de fuga, sed creditor de se non potest hoc fa
d cere d quicquid dicatur in.l.ait prætor.§.si debitorem, ff.quæ in frau.cred.cum ibi notatis.

29 Item executor sententiæ domini seneschali nullam habet causæ cognitionẽ. Secus in illo qui missus est pro executione arresti, & potissime si sit iudex ordinarius vel de curia parlamenti, & hoc in his quæ dependent ex facto executionis, vel sine quibus arrestum non potest executioni demandari: vt no.Bart.ad ple.l.à diuo Pio. in prin. ff.de re iudi.

30 Item iudex qui cõfirmauit sentẽtiam mandat eam execution: vt ibi not.Barto.& Cy.in authen. si litigantium. C.de epis.audi.l.eos.C.de appel.in.vij.&.viij.q.

31 Item nomen seu actio quæ cõpetit pro re immobili dicitur immobilis: vt dicit glo.in auth.de non alie.aut permut.re.eccleſiæ.coll.ij,&.l.si ad resoluendam.C. de prędiis mino.& ibi.no.

32 Itẽ serui ascriptitij qui de se sunt mobiles ratione adhę rentiæ seu adiuncti censentur esse immobiles: vt.§.prędleg.& ibi tex.l.longe.ff.de diuer.& temp.præscrip.

33 Item iudex illius qui fuit condẽnatus ad rogatũ iudicis qui sententiã tulit debet ipsam executioni demandare, & si hoc facere recusat debẽt per superiorẽ puniri. Si tamen cõstet de sentẽtia & literis requisitoriis. alias secus: vt.l.properãdum.§.sinautẽ reus.C.de iudi.& est expressum in ca.romana.§.cõtrahẽtes.de foro cõpeten, & tan-

d *An debitorem fugitiuũ auctoritate propria capere. videtur ꝙ sic. de hoc est gl.singu. secundũ Bal. in.§.j.ĩ verbo in iudicio insti. de act. gl.in.§. necessitatẽ. in verbo detinere, vt iudi. sine quo-quo suffrag. col.ij. de hoc videtur tex. in.l. ait prætor hic alle. dic breuiter ex mẽte An gel.ĩ.d.l. ait prætor.§. si debitorẽ, ꝙ possim debitorẽ fugitiuũ auctoritate propria capere nõ vt detineã, sed bene vt ad iudicẽ ducã*

allegat text. in.l. capite quinto.ff. ad.l.Iul. de adulte. Specul. in titu. de accusatore, tertia parte.§.j.versi.j.& l.ait prætor.§.si debitorem, debet intelligi vt posim amore debitoris fugitiuo auctoritate propria pecuniã, si quã deferat pro satisfactione mei debiti. Nã tex. ibi nihil loquitur de captura ꝑsonæ.

git plene Specu.in tit.de excep.§.breuiter.ver. quid si iudex Parisius. & Bart.l.à diuo Pio.§.sententiã.ff. de re iu. fac.bene.l.episcopale. & ibi.glo.C.de epi.au.no. immo. cap.j.de offi. ordi.§.j.in authen.vt diffe.iud.colla.ix.

Itẽ quando fit executio in bonis mobilibus vel immo- 34
bilibus debet ordo seruari,vt minus dãnosa debitori distrahantur:vt ponit glo. & Bar.l.à diuo Pio.§.invenditione.ff.de re iu.alias.potest appellari:vt ibi not.hoc tamen non seruatur propter expensas & aliorum creditorum,& forte potiorum affluentiam.

Item si res est vendita per subhastationem emptor nõ 35
potest agere de euictione:sed interdũ loco huius remittitur quarta pars precij de iure tamẽ debitor & dominus rei venditæ tenentur ad precij restitutionem,sed non ad itereſſe.de hoc not.l.si ob causam.C.de euictio.l.si plus. §.j.ff.eo.titu.& .l.scriptum.ff.de distrac.pig.

Item cum res venditur vltimo offerenti,& maximè ad 36
requestam procuratoris fisci, oportet quòd emptor offerat precium & illud deponat in manu curiæ, alias in eum non esset translatum dominium: vt.l.à diuo Pio.§.sed si emptor.ff.de re iudi.&.l.si procurator.in fine.ff. de iure fisci. attamen de consuetudine seruatur quòd si ille cui res adiudicatur sit creditor & constet liquide de iure suo non tenetur statim deponere precium, & potissime hoc habet locum in creditore qui fecit processum subhastationum: quia quodammodo inuitus rem ille emit cum alius non reperitur emptor,& vt satisfiat ei de eo quòd sibi debetur: sed fiet adiudicatio precij, si precium in solidum fuerit ei adiudicatum non est necesse aliqui deponere:alias secus in toto vel in parte,& iniunget ei iudex vt infra certum tempus hoc faciat. alias auferetur ab eo, vel si ille est soluendo compellitur precium soluere creditoribus vel principi quibus fuerit adiudicatum, & hoc ad electionem ipsorum. & istud videtur esse satis æquum: ne ille qui est creditor & emptor & non soluendo amittat illud quod sibi debetur. In extraneo autem non dubium quòd tenetur deponere precium, nisi aliter iudex dispoſuerit de consensu procuratoris, & etiam creditores: vt quia habeant precium pro

pro depoſito, offerenti præfertur tamen creditor,& maximè qui inchoauit executionem si tantum precium offerat sicut alius vltimo offerens. Secundum tamen distinctionem quæ habetur.l.j.in prin.ff. de priui.credi.facit l.j.C.si in causa iudi.pig.&c.

36 Item contra arrestum parlamenti pars admittitur ad oppoſitionem.Et hoc post annum,secus in sententia domini seneſcali, & forte fuit ratio in primo casu:quia edicta prætorum sunt annalia: vt not.l.falso.C. de diuersis rescrip.

37 Item executio potest fieri aduersus monachum & alium virum eccleſiasticum in sua temporalitate fructibus pendẽtibus:quia si sint à fundo separati *Ilz ſont ameublix*. Et idem in redditibus nondũ solutis vel exceptis:vt not. in authen.causámque.C.de episco. & clc.

38 Item creditor omissis bonis mobilibus & immobilibus potest inchoare suam executionem in nominibus debitoris. Ita quòd virtute literarum suarum ipse arrestare faciet illud quod debetur,& lapsis decem diebus faciet adiornari debitores ad deponendum in manu curiæ illud quod debebatur tempore arresti, & facta depoſitione adiornandus est primus debitor ad videndum fieri adiudicationem precij, quod fiet nisi ille compareat & se opponat. & not.Bar.l.à diuo Pio.§.sic quoque.ff.de re iudi.l.ij.C.quando fi.vel priua.& not.

39 Item quãdo fit executio,militi arma,scholari vel aduocato libri sunt relinquenda vel relinquendi.no.glo.l.nepos proculo.ff.de verb.signifi.l.stipendia.C.de exce.rei iudi.&.l.commodis.ff.de re iudi.

40 Item quando possit fieri executiò contra filiumfa. vide in.l.si dubites.§.filiusfa.§.de fideiusso.

41 Item de bonis acquisitis post vtranque obligationem quis præferatur vtrum prior vel posterior,vel vterque simul admittantur.no.l.licet.C.qui po. in pig.ha.

42 Item de executionibus testamentorum [d], & de multis
d circa hoc not.Cyn.l.id quod pauperibus.C.de episc. & cleri. & Specul. latissime in ti.instru.edi.§.compendiose. & ibi. Ioan.And. in additionibus suis. & cap.fina. de testa.lib.vj.

d *De executionibus vel executoribꝰ testamentorum copioſe per dominũ Petr.de ferrariis in ſua practica i gl. in executores, in for. libel. quo ag. ad red. ra. tutel. Et ibi videbis qui poſſint eſſe executores teſtamentarij.*

Summæ eorum quæ continentur in titu. de Solutio. Compensat. & Liberat.

1 *Debitum præsumitur solutum si instrumentum cancellatum sit penes debitorem.*
2 *Negotiorum gestorum actio an ei competat qui pro alio soluit præter vel contra eius voluntatem.*
3 *Soluere tenetur debitor de pecunia nunc currenti sub valore illius quæ currebat tempore contractus.*
4 *Monetam facere quibus permissum.*
5 *Successor in beneficio an teneatur soluere debitum prædecessoris.*
6 *Emptor hæreditatis vel iuris vniuersalis, an tenetur soluere vendas pro rebus singularibus.*
7 *Debitor qui bladum obtulit quod creditor recipere noluit si postea fiat carius, tenetur tantum ad æstimationem quæ fuit tempore oblationis.*
8 *Cessionarius quomodo debeat insinuare debitori instrumentum cessionis.*
9 *Solutio ad mensuram loci, in quo res soluenda est fieri debet.*
10 *Exceptione præscriptionis tutus si soluat, an repetet.*
Condemnatus qui non soluit, an soluere cogatur si reperit instrumentum solutionis.
11 *Qui soluit canonem tribus annis proxime elapsis præsumitur soluisse retro soluisse.*
12 *Solui an possit ante terminum inuito creditore.*
13 *Colonus partiarius an teneatur soluere de fructibus qui crescunt in fundo.*
14 *Dilationem habens à creditore ad soluendum, an possit similem impetrare.*
15 *Debitor qui promisit soluere literas obligatorias deferenti si ei soluat liberatur.*
16 *Soluẽs procuratori postea facto non soluẽdo, an liberetur.*
17 *Quictantia facta per procuratorẽ habentem speciale mandatum non sufficit aduersus dominum, nisi contineat cedi actionem.*
18 *Creditor non potest conuenire hæredes debitoris, nisi pro portionibus hæreditariis.*

Filius

19 *Filius qui viuente patre ex peculio castrens. debitum soluit, an poterit repetere.*
20 *Iuramento non obstante debitor potest à principe impetrare rescriptum super solutione dilatoria.*
21 *Expensæ quæ fiunt pendente processu possunt solui procuratori, secus de expensis totius causæ.*
22 *Debitor vel eius hæres an auditur volens dare res hæreditarias, vel proprias in solutum.*
23 *Offerre pecuniam creditori in bursa, an sufficiat.*
24 *Solui an potest aliud pro alio inuito creditore.*
25 *Debitor ex pluribus causis in quam causam soluisse præsumitur.*
26 *Hæres putatiuus qui debitum soluit à quo illud repetat.*
27 *An actio rerum amotarum impediat dotis repetitionem.*
28 *Vectigal aut gabella non debet solui de vino vel frumento quæ mittantur in exercitium.*
29 *Sal si vendat princeps cui debet solui gabella.*
30 *Fraudans gabellam non tenetur in foro conscientiæ.*
31 *Dilatio moratoria solutionis non habet locum in condemnato, & emphiteota, & emptore qui rem emptam detinet, & cum agitur de repetitione aut solutione dotis, Num. 34.*
32 *Solutum per metum an repetatur.*
33 *Indebitum solutum minor quando repetat.*

De Solutionibus, Compensationibus, & Liberationibus.

1 EO ipso quòd debitor habet penes se ĩstrumentum cãcellatum, debitum præsumitur fuisse solutũ, nisi creditor possit ostendere de contrario. Et pro hoc l. si chirographum. ff. de proba. l. pecuniæ. & glossa. l. quod debitori. C. de solu. l. Labeo. ff. de pac. & cap. penul. vt lit. penden. & nisi euidens præsumptio obstet: vt no. Cy. l. si de possessione. C. de probat.

2 Item an illi qui pro alio præter vel contra eius voluntatem soluit debitum, competat actio negociorum gestorum. not. l. si Stichum. §. si ab alio. ff. de nouatio.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І.І. МЕЧНИКОВА

Item debitor tenetur soluere de pecunia nunc cur- 3
renti, & hoc sub valore illius quę currebat tempore contractus, & potissime in dote & in mutuo. Secus forte si agatur de emenda. & salario: vt not. Specul. tit. de solu. l. minoris. C. in qui. cau. in inte. resti. necesse. cap. olim. & cap. cum canonicis de sensib. cle. fi. de decimis. cap. conquerente. de offi. ordi. glo. duos solid. post moram debitor tenetur ad interesse vtriusque bonitatis, scilicet intrinsece & extrinsece: vt not. Bar. l. Paulus. Alias incipit creditor. ff. de solut. & in dubio de qua moneta est intelligendum. Et vtrum de illa quæ cursum habebat tempore cõtractæ obligationis: not. Bar. l. semper. ff. de re iudi.

Item quib⁹ permissum est facere monetam. Item qua- 4
lis debet esse moneta. Item nunquid decrescente moneta debet decrescere rerũ existimatio. Item ad quem spectat damnum diminutionis monetæ.

Item quòd quilibet debet recipere monetam pro ea quantitate & valore, prout rex iussit. notat Barto. l. ij. l. solidos, &. l. fina. C. de vete. nummis. pos. lib. xj. &. l. qui falsum. ff. de fal.

Item successor in beneficio non tenetur soluere de- 5
bitum sui prædecessoris: nisi probetur versum in vtilitatẽ ecclesiæ: vt cap. ij. de solutio. Idem in socio. & maximè vbi est incidens societas. vt not. in tit. de societate.

Item emptor hæreditatis vel successionis non tene- 6
tur soluere vendas pro rebus singularibus quæ mouent de sensiua alterius quas non videtur emisse: vt. l. j. C. de euict. facit in ar. l. Si post litem. cũ ibi nota. ff. de excep.

Item si ille qui tenetur soluere bladum obtulerit do- 7
mino vel creditori soluere bladum sibi debitum, & ille renuerit recipere expectans quòd bladum sit carius debitor liberatur soluendo bladi existimationẽ eo die quo fuit facta dicta oblatio, alias teneretur ad soluẽdum bladum: quia aliud pro alio, &c. & de hoc not. l. magnam. C. contrahen. & commit. stipul. l. acceptam. C. de vsuris. in. l. vinum. ff. si cert. pet. in cap. fi. de loca. & not. Barto. l. qui Romę. §. Seia. ff. de verb. oblig. aliqui tamẽ dicunt q⁹ nõ obstante oblatione ipse tenetur soluere bladum, nec fit commutatio in præiudicium creditoris etiam si facta fuerit

fuerit depositio. Si autem creditor petit pluris valorem pro tempore præterito, non auditur, nisi præcesserit interpellatio cum protestatione quanti plurimi, vt in iuribus alleg. Sed aduertendum quòd creditor debet petere bladum cum pluris valore, vel existimationem cum existimatione quanti pluræ. Et tunc reus habet facultatem eligendi, forte si petat bladum præcisæ non posset petere pluris valorem, quia si bladũ recipiat, debetur in eadem bonitate intrinseca, quod sufficit forte, nisi paratus sit recipere existimationem, quia tunc veniet bonitas etiam extrinseca.

8 Item cessionarius potest illud insinuare debitori, & inhibere simpliciter ne soluat cedenti, & expedit quòd fiat coram testibus, & ostendatur instrumentum, licet de consuetudine non est necessariũ. Et super hoc vide Bart. l. j. in. xj. quæstio. ff. de nouo ope. nuncia. & ex post, debitor & si soluat cedenti non liberabitur: vt not. l. iij. C. de donat. & pro maiori securitate ista possunt per seruientem ex mandato iudicis, & fiet inhibitio sub pœna. Est tamen necessarium quòd causa inseratur in omni casu: vt ibi nota.

9 Item census debent solui ad mẽsuram loci vbi debentur, & idem si ex alia causa debeatur illud quòd consistit in pondere vel mensura. Et hoc nisi vsus vel conuentio obsistant: vt nota. cap. ex parte. & cap. olim. de sensi. &. l. imperatores. ff. de contrah empt. Et melius in. l excepto tempore. C. loca. & ibi Cyn. & not. Bart. l. semper. ff. de re iud. Et in vnaquaque ciuitate debẽt esse mẽsuræ æreæ & lapideæ, & quæ sit pœna illius qui falsificauit pondus, aut mensuram: & quòd mensuræ debent signari signo principis. not. Bart. l. modios. de suscept. & præpositio. lib. xj. &. l. diurnos. C. de frumento. Alexand. lib. xj. l. annonam. in fi. de va. & extra cri. l. penulti. §. j. ff. de fal. ca. iij. de empt. & vend. assieta debet fieri ad mẽsuram Claro montis si fiat in ista dioces nisi aliud fuerit dictum, & solui ad mensuram loci, vt hic, vel si non sit ibi mensura ad communem mensuram terræ, vel iurisdictionis: vt ca. ex parte. de sensibus. &. c. quanto. eo. tit. l. qui lancem. ff. de aur. & arg. le. l. sciendum. §. istud est. de ædi. edicto.

Item si tutus exceptione præscriptionis soluat, non repetit: vt not. l. fi. §. procurat. ff. rem ra. haberi. c. fi. de sol. & de so. compe. cap. fi. lib. vj. Secus si alias sit tutus exceptione perpetua: vt ibi not. & l. si testamento. §. ex duobus. ff. de fideiusso. C. in. l. cũ quis. C. de iuris & fac. igno. Sed quid si est condemnatus & non soluit, vt quia reperit [a] instrumentum solutionis. nunquid si cõstet, hoc impediat executionem. not. l. j. C. de cõdi. indeb. l. sub specie. C. de re iudi. 10

a *Ista materia est multum dubia, ideo vide ibi Bartol. & Bald. in. l. si pene. ff. de cõdi. indebi. Et an in delictis præscriptio ipso iure pimat. vide ibidem Bald.*

Item probato quòd emphiteota soluit domino censum debitum per tres annos cõtinuos & vltimo elapsos, præsumitur soluisse de tempore preterito, nisi constet de contrario, vel dominus fuerit protestatus. & hoc tenet glos. l. j. de iure emphiteo. & videtur esse casus. l. pe. C. de apo. pu. lib. x. Item maritus non liberatur soluendo vel restituendo mulieri dotem constãte matrimonio: vt no. l. j. C. si dos constan. matri. &c. & l. si prædium. in. ij. op. C. de iur. do. 11

Item an possit solui ante terminum inuito creditore. no. Bar. l. qui Romæ. in prin. ff. de verb. oblig. 12

Item colonus partiarius tenetur soluere de fructu qui crescit in fundo quem tenet à domino, & idem forte in emphiteota: vt no. l. domini prediorum. C. de colonis & censi. lib. xj. not. l. si quis argentum. C. de dona. 13

Item si debitor habet ex conuentione quinquennium ad soluendum, nunquid lapso termino possit impetrare similem dilationem. not. Cy. l. fi. C. de repu. hære. 14

Item sæpe in partibus Franciæ debitor promittit & se obligat soluere ipsi creditori vel eius procuratori, vel literas oligatorias deferenti. & sufficit quòd soluatur alteri ipsorum. Sed tutum est quòd edbitor soluẽs custodiat literas prædictas, & constet de mãdato, iuxta no. l. ad probationem. l. j. C. de proba. 15

Item an debitor qui soluit procuratori qui ex post facto factus est non soluẽdo, sit liberatus. not. l. pater. ff. de testa. tuto. & quid si soluit falso procuratori, & de multis aliis circa materiam istam. no. Cy. l. falsus procurator. C. de furtis. solutio vero facta procuratori habenti speciale mandatum valet: vt not. l. vero procuratori. ff. de sol. & quid 16

quid si debitor soluat creditori sui creditoris ipso nescio, an liberetur. no. l. si opera. ff. de except. doli.

17 Item est bene notandum q̃ quictantia facta per procuratorem habentem speciale mandatũ non sufficit aduersus dominum, nisi ipsa contineat cedendi actionem, quia data est ei potestas quictãdi facta solutione, & non alias, cum dicitur recipiendi quictandi, &c. Ita tenet Ioan. And. in addi. super Specu. in tit. de test. §. j. in ver. pone ego, &c. nota. de hoc. l. qui Romæ. §. j. l. si ita stipulatus. §. Grisogonus. prope finem. ff. de verbo. oblig. & ibi Bartolus.

18 Item creditor etiam inuitus tenetur petere solutionẽ illius quod sibi debetur proportionibus hæreditariis: vt not. l. siue pro fratre. C. de neg. gest. l. si plures. C. de cõdi. insertis.

19 Item si viuo patre vnus ex liberis soluit debitum patris ex peculio castrensi vel aduẽtitio: nunquid potest repetere. no. l. filius. C. de nego. gest.

20 Item si debitor iurauerit non impetrare rescriptum à principe super dilatoria solutione nihilominus valet rescriptum si contineat non obstante conuentione & renunciatione, &c. habita iuramenti dispẽsatione. facit ar. cap. ex multiplici. in glo. in fi. de decimis. & no. l. si à te. C. de pact. inter emp. &c.

21 Item de vsu sufficit soluere expẽsas contumaciæ procuratori qui litẽ pro parte aduersa prosequitur. Et idem de aliis quæ fiunt pendente processu, secus de expensis totius causæ quæ fuerunt adiudicatæ illi qui obtinuit: vt not. Barto. l. Ne satisdatio. ff. rem ra. ha.

22 Item si debitor vel eius hæres offerat res hæreditarias, vel proprias dare creditoribus in solutum, nunquid admittatur ipsis inuitis. not. l. fi. §. & si. C. de iure delibe. & authen. hoc si debitor. C. de solut.

b *An creditor debeat ire ad dominum debitoris & ecõtra. vide Bartol. in. l. itẽ illa. ff. de const. pe.*

23 Item an sufficiat offerre pecuniam in bursa: nota textũ & glos. authen. de exact. §. illud. colla. vij. super verb. contestetur. Bartol. not. l. cum seruus. ff. de condit. & debet debitor venire ad creditorem [b], vel eius domiciliũ & ibi offerre, & demum ad iudicẽ, & deponere, & consignare. notat Innoc. cap. significante, de pig. facta enim

oblatione, consignatione, & depositione debitor liberatur, & potest petere literas obligatorias. & hoc si creditor est in mora: vt nota.in.l.ob signatione.C.de solut.

Item si sis obligatus ad soluendum viginti scuta auri, 24
potes te liberare soluendo in alia moneta aurea cursum habente,& eiusdem bonitatis,vel vsque ad debitã quantitatem seu valorem:non tamen in moneta argenti inuito creditore:quia esset aliud pro alio soluere cum non sit eiusdem generis,vt tangit glos.l.ij.ff.si cert. pet. & Bart. l.Paulus.de solut.

Itẽ si ille qui est obligatus ex pluribus causis soluit aliquam summam creditori in dubio, pro qua causa præsumatur fuisse solutum.non.l.cum ex pluribus.ff.de solu. 25

Item hæres putatiuus soluit creditoribus, an solutum repetat ab eis,vel ab illo qui est verus hæres.no.l.de hereditate.C.de pet.hære. 26

Item si hæres viri proponat per modum exceptionis, 27
quòd mulier habuit & surripuit de bonis defuncti vsque ad debiti quantitatem, nunquid hæres est audiendus in curiis cancellariarum aduersus omnes creditores admittitur prædicta exceptio dicendo simpliciter. habuit,&c. in curia vero domini senescali forte esset distinguendũ: quia aut mulier venit ab in ius vocando: & tunc hæres non est admittendus, nisi petatur fieri compensatio de genere ad genus, vel de re quæ functionem recipit, vt quia consistit in pondere,numero,vel mensura:vt nota. per glos.& docto.l.vnica.in.§.taceat.C.de rei vxo.ac.secus si mulier veniat per viam executionis, & est ratio diuersitatis, quia in primo casu satis prouisum est hæredi, quia non potest compelli ad dotis solutionẽ donec fuerit iudicatum de rebus amotis in causa reconuentionis. Et hoc expresse habetur.l.neque.C.de compensat.&.l.j. C.rerum.amo. & ita cõstat quòd actio proposita de rebus amotis impedit executionem rei iudicatæ super restitutione dotis.Et est ratio quia si hæres obtineat in materia reconuentionis, & si species subiectæ sint consumptæ,condemnabitur ad existimationem,& tunc fiet compensatio dotis cum precio vel valore rerum amotarum: & hoc sonant iura præd. quia alias frusta expectaretur euentus

euentus iudicij in causa reconuentionis, & quòd in opposito prædicta exceptio impedit executionem,quia interest hæredibus potius habere rem quàm existimationem:iuxta ea quæ nota.per Cyn.l.properandum.§.fi. in j oppo.C. de iudi.l.etiam.C.si tuto. vel curato. interue. bene faciunt ad propositum. Et si dicatur aliud pro alio, &c.illud loquitur quando debitor offert solutionem creditori. hic autem quando mulier surripuit bona defuncti, in cuius odium admittitur solutio in specie loco generis vel quantitatis hoc ratione cuiusdã honestatis colligendæ:iuxta.l.merito.ff pro socio.l.ij.cum ibi nota.C. de repu. hære.facit.l.genero. ff. de his quæ not. infa. sicut in quæstu. iuxta.l.etiam,C. de donatio. inter virum & vxorem.

28 Item nota quòd de vino & frumento quæ mittuntur in exercitum regis,non debet solui vectigal nec gabella: vt not.l.licitatio.ff.de repub.

29 Item si principis vendat sal aut frumentum, nunquid emptor debeat soluere gabellam principi,vel illi qui habet gabellam à principe infirmam.no.l.licitatio.§.festus. &.§.ff.de publica.

30 Item nota quòd qui fraudat,vel retinet gabellam principi debitam contra populi voluntatem non peccat nec c tenetur restituere,& in foro cõscientiæ c, vt expresse dicit Bart.l.vectigalia.in prin.ff.de publica.

c *Bal.istud etiam dicẽte in.l.ij. C. de cõme.& mer.vbi dicit vnum singulare quòd notabis quòd vbi lex naturæ non obligat,conscientia nõ ligat.*

31 Item dilatio moratoria solutionis quæ datur à principe vsque ad annum vel quinquennium si maior pars creditorum consentiat.iuxta.l.fi.C.qui bo.ce.poss. non habet locum aduersus rem iudicatam,& potissime aduersus sententiam diffinitiuam per dominum senescalum, vel alium iudicem domini ducis prolatam,quando sententia requirit promptam & paratam executionem: vt.l. post rem iudicatã.ff.de re iu.& maximè etiã si ille qui fuit condemnatus data fuerit dilatio ad soluendum.iuxta no.per Cy.l.fi.C.de repu.hære.fallit etiam in cõductore vt emphiteota, & maximè quandiu ipsi vel alter ipsorum detinet rem conductam seu emphiteoticariam, & merito quia percipiunt vel perceperunt fructus & emolumenta ipsarum rerũ:hinc est q̃ propter defectum solutionis res

cadit in cõmiſſum biennio vel triennio, & dominus poteſt vtrunque expellere: vt nota. l. j. &. ij. C. de iu. emphi. &. l. eidem. C. locati.

Idem forte in emptore qui rem emptam detinet, & recuſat ſoluere preciũ. ar. l. Iulianus. § offerri. ff. de actio. emp. hoc caſu tamen eſſet neceſſariũ, quia obligatus habebat diſpenſationem iura menti expreſſe ſuper hoc articulo.

Item per metum ſoluere promiſi, & poſtea ſolui: nunquid ſolutum poſſum repetere. no. l. cum te. C. de his qui metu cau. ve. 34

Item ſi minor ſoluit d indebitum quando & quomodo poſſit repetere. not. l. indebito. C. ſi aduerſus ſolutionem, &c. 35

Item & ſimiliter non habet locũ dilatio prædicta cum agitur de ſolutione aut repetitione dotis: & ſpecialiter fauore mulieris, quia intereſt reipublicæ dotes mulieribus conſeruari: vt. l. j. ff. ſol. matrimo. & potiſſime ſi conſtet per literas matrimonij: quia alia fuerat data dilatio pro ſoluenda vel reſtituenda dote, iuſta ea quæ habentur. l. fi. alleg. C. de repu. hæ. & quæ not. in. l. quotiens. C. de præci. impe. offe. Et etiam aduerſus fratrem qui ſorori ſuæ dotem cõſtituit in pecunia pro portione bonorum, quæ prius erãt inter eos communia, & quorum frater letabatur & percipit fructus & cõmoda: & ea quæ ſuperius dicta ſunt, forte ſunt veraniſi in literis principis contineatur: non obſtante re iudicata, vel dotis cõſtitutione, &c. ſicut habetur de illo qui renunciauit, & iurauit non impetrare, &c. not. l. quotiens. C. de preci impe. offe. 34

d *Secũdum Ioan. Fab. in l. indebito. hic allegat quando minor repetit ſolutiũ. Dic aut ſoluit vtroque iure, ſcilicet naturali & ciuili debitum: & tunc eſt res quæ non poteſt alienari ſine iudice, & tũc opus eſt auctoritate iudicis. l. magis puto. §. ſi pupillus. ff. de reb. eo. Aut quæ poteſt alienari, tunc aut cum tutore: & non repetit. inſtitu. de auct. tuto. in principio. Aut ſine, & tunc liberatur per conſumptionem creditoris. l. non omnis. §. pupillus. ff. ſi re non repetit niſi per reſtitutionem. Si ſine tutore: ſi extet vendicat, vel ſi non extet: per in integrum reſtitutionem: vt. l. indebito. hic alleg. & no. ff. de condi. indeb. l. interdum. vbi vide docto. Si neutro iure debitum repetit iure communi. Item dic in debito iure ciuili, ſed iure naturali debito. l. errore. C. ad legem Falcidiam*

Summæ

Summæ eorum quæ continentur in titu. de ſucceſſionibus & vltimis voluntatibus.

1 *Paterna paternis, Materna maternis, in ſucceſſionibus debentur.*
Deficientibus legitimis hæredibus fiſcus ſuccedit. idem nume. 21.
2 *Repreſentatio habet locum in infinitum.*
3 *Qui alteri mortis cauſam præbuit, an illi debeat ſuccedere.*
4 *Cognati qui dicantur.*
5 *Debita qualiter ſolui debeant per hæredes.*
6 *Inſtitutio habet vim legati. & nume. 7.*
Hæres ab inteſtato ſi ſoluit vnum ex legatis videtur cõſuetudinis beneficio renunciaſſe.
8 *Succeſſio aſcendentium de conſuetudine ſublata.*
9 *Coniunctus ex vtroque latere non præfertur ei qui eſt ex vno tantum.*
10 *Filia dotata de conſuetudine Aruerniæ nõ ſuccedit maſculis exiſtentibus quod intellige ex eo matrimonio: vt infra nume. 43. & nume. 51.*
11 *Filia maritata per patrem, matre mortua ſuccedit reſpectu eorum quæ ſunt ex latere paterno, non materno.*
12 *Filia dotata quæ renũciauit ſucceſſioni paternæ & maternæ, an poſſit ſuccedere collateralibus.*
13 *Dote non conſtituta ſecundum qualitatem perſonæ & bonorum facultatem, filia poteſt agere ad ſupplemẽtum. & nume. 14.*
16 *Filius emãcipatus volens ſuccedere patri, an tenetur quod a patre inter vivos ei donatum eſt, conferre.*
17 *Remotior in gradu qui vult ſuccedere ſimpliciter, excludit propinquiorem qui vult eſſe hæres per beneficium inuentarij.*
Hæredi per beneficium inuentarij, quid faciendum.
18 *Monaſterium non ſuccedit ab inteſtatio de cõſuetudine regni, nec per ingreſſum monaſterij fit tacita bonorum dedicatio.*
19 *Monachus an poteſt donare cauſa mortis, vel teſtari.*

20 Bona eius qui moritur sine liberis naturalibus & legitimis solent poni in manu domini.
Homines conditionis manus mortuæ, qui, & quomodo eis succedatur.
22 Primogenitus habet nomen, arma, domus, & locum principaliorem.
23 Bastardus nullos habet hæredes ab intestato præter liberos ex legitimo matrimonio procreatos.
24 Consuetudo loci in quo bona sunt sita circa testamenti confectionem est attendenda.
25 Testamentū valet filio vel filia præteritis si præmortui sint.
26 Successionis ab intestato ordo secundum ius scriptum.
27 Filio per patrem hærede instituto, & ei compendiose substituto, si is facto testamento decedat, an & quatenus valebit testamentum.
28 Substitutio prima si efficiatur quasi caduca, locus est sequēti substitutioni.
29 Emptor qui emit bona eius qui sine hærede decessit vendita per subhastationem, an securus sit.
30 Venditio hæc an noceat creditoribus à villa vel loca iudicij absentibus.
31 Relinquo verbum in testamēto, an importet institutionem.
32 Hæc verba si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorum, quàm vim habent.
33 Filius non emancipatus testamentum fecit patre ab hostibus capto, an eo reuerso valeat testamentum.
34 Separato matrimonio solenniter celebrato, filij geniti vel cōcepti ante sententiam sunt legitimi & succedunt.
35 Naturales legitimantur per subsequens matrimonium.
36 Naturales tantum non succedunt de consuetudine, & quid de his qui nati sunt ex adulterio, vel adulterio damnato coitu.
37 Legitimatus per subsequens matrimonium, an debeat habere iura primogenituræ.
38 Hæc verba animam meam, & bona mea pono in manibus talis, quid operentur.
39 Si filius institutus, cui titius est substitutus ingrediatur monasterium, an euanescat substitutio.
40 Institutio an valeat, si testator interrogatus an velit talem sibi

sibi esse hæredem, responderit velle.
41 Si pater instituat filiam in dote, an sufficiat.
42 Hæres qui inuentarium non fecit, quamuis non detrahat falcidiam, detrahit tamen trebellianicam.
44 Testamentum manu propria testatoris conscriptum, nec in publicam formam redactum, non valet quo ad extraneos, sed inter liberos tantum.
45 Executores plures testamentarij censentur esse instituti in solidum.
46 Substitutio pupillaris expressa vel tacita, an excludat matrem.
47 Hæres testamentaris non debet ignorare scripta in codicillis.
48 Tempus conficiendi inuentarij à quo tempore currat hæredi.
49 Hæres dolose non addens quidpiam inuentario perdit beneficium inuentarij.
50 Filius rem defuncti possidens eius præsumitur hæres, nisi probet eam se titulo particulari possidere.
52 Ecclesiastica persona an possit testari de rebus aliunde aduenientibus quàm ab ecclesia.
53 Patre decedente duobus filijs relictis, quorum alter hæres esse non vult, an eius filius admittetur vna cum patruo.
54 Descendentes succedunt in stirpes si sint in æquali gradu.
55 Si filius qui ex statuto succedit excluſa sorore quam tamen tenetur dotare decedat relicta filia, an hæc habebit aui hæreditatem, amitæ suæ dotem constituendo.
56 Si conuentum fuerit quod non obstante consuetudine filia per patrem dotata patri succedat, an etiam succedet matri.
57 Institutio hæredis facta in contractu valet in solidum, seruata tamen filijs legitima.
58 Donatio quæ morte confirmatur, retro trahitur.
An legitimam filius priuari possit.
59 Legitima quæ dicatur, & an sit dare legitimam de cōsuetudine.

De successionibus & vltimis voluntatibus.

CVm quis decedit ſine liberis ſibi ſuccedunt hæredes collatę reales, videlicet de bonis paternis illi qui ſunt de eius genere vel parẽtela ex latere paterno. Et ſimiliter ī bonis maternis illi qui ſũt ex latere materno. Et eſt notandum ꝙ per conſuetudinem repreſentatio habet locum vltra fratrum filios & in infinitũ. Et ſi ex latere paterno nulli ſuperſint agnati, vel de genere ipſius defuncti qui velint ſibi ſuccedere bona pertinent ad fiſcum vel dominum iuſticiarum, Ita quòd illi qui ſunt ex latere materno non poſſunt venire ad dictam ſucceſſionẽ, nec econuerſo. Et tunc fiſcus loco hæredis habetur: vt.l.ij.C. de vi.pu. & in eum tranſit inſtantia iudicij. & hoc vſque ad valorẽ bonorum tãtum: vt.l.j §.an bona.ff.ſo.ma. qui nõ tenetur facere inuẽtarium vt non teneatur vltra vires hæreditarias: vt ibi no. & l.inter eos.§.fi.ff.de fideiuſſo. 1

Inſuper eſt aduertendum quòd de iure cum agitur de ſucceſſione aſcendẽtium in recta linea repreſentatio habet locum etiam vltra nepotes & infinitum: ſecus in ſucceſſione collateralium. & ideo dixit textus vltra fratrum filios, &c. & de hoc nota §. cum filius. & §. finali inſtitu. de hæ.quæ ab inteſta.deferuntur. Conſuetudo autem indiſtincte loquitur, & forte fuit introducta per practicos ignorantes iura. Et ſicut de iure infra repreſentationes habet locum illud quod dicitur ſupra in princi. Infinitum ſic de conſuetudine vſque in infinitum ius repreſentationis locum habet, & ſi ſemper ſtat in terminis ſuis. l. de emancipatis. §. exceptis. C. de legi. hære. Et credo quòd cõ ſuetudo habuit & habet bonam conſiderationem, vt bona ad locum vnde exeunt vel exierunt reuertantur. Et ne hæredes paterni locupletentur cum aliena iactura: & vt ſeruetur æqualitas. 2

Item qui alteri cauſam mortis præbuit nõ eſt dignus ſibi ſuccedere: nota l. Lucius. ff. de iu. fiſci. 3

Itẽ & dicuntur cognati & hæredes materni illi qui deſcẽderunt ex fœmina per quam fuerunt coniuncti à principio: iuxta ea quæ nota §. fi. inſti. de legi. tu. 4

Item in bonis acquiſitis per defunctum titulo emptionis. 5

nis vel donationis aut quouis alio titulo ſingulari, illa reſpiciunt latus paternum, & competunt hæredibus ex latere paterno venientibus. Verum eſt quòd hæredes paterni tenentur ſoluere omnia debita ipſius defuncti, legata autem debet ſolui ab omnibus hæredibus paternis & maternis ſecundum vires patrimonij & portionis cuiuſlibet hæredis. Et de hoc habetur. l. j. C. ſi cer. pet. Secus ſi bona materna conſiſtant in repetitione dotis numeratæ pecuniæ tantũ. quia ille qui eſt de genere materno non cenſetur eſſe hæres: quia hoc ſibi debetur ex conuẽtione matrimoniali, & ideo non tenetur ad debita nec etiam ad legata: fallit in ꝓmutatione facta de bonis maternis, quia res acquiſitæ & ſubrogatæ in locum bonorũ maternorũ ſunt vel cenſentur eſſe maternæ. quia res ſubrogata [a] in locum alterius, eius natura ſortitur: vt.l.ſi eum.§. qui iniuriarum. ff. ſi quis cau.

a *Tex. no. in l. ita conſtante cũ. l. ſeq. ff. de iu. dot.*

6 Item inſtitutio teſtamentaria habet tantum vim legati, & non valet niſi vſque ad quartam partem. ita quòd comprehenſis omnibus legatis vna cum inſtitutione totum reducendum eſt * ad quartam partem bonorum hæredi tatis deducto ære alieno & funeris impenſa. Et fit illa reductio per hęredẽ ab inteſtato vel commiſſarium ab hoc per iudicẽ deputatum pro ſolido & libra. Sciendum tamen quòd ſi hæres ſuccedens ab inteſtato in caſu iam dicto ſoluat ſcienter vnum ex legatis integre & ſine prædicta detractione, ipſe tenetur ſoluere ſimiliter omnia alia legata, quia per hoc videtur approbaſſe defuncti diſpoſitionem & renunciaſſe beneficio conſuetudinis. Et pro hoc bene facit authen. ſed cum teſtator. C. ad. l. fal. Secus ſi teſtamentum eſſet de ſe nullum: vt.l. non dubium. C. de teſta, cum ibi no. & etiam no. ibidẽ quando & qualiter hæres videatur approbare voluntatem defuncti.

* *De cõſuetudine Pariſienſi ei qui teſtamẽtum facere poteſt licet donare in teſtamẽto oĩa ſua bona mobilia & conqueſtus, & præterea quintam partem ſuorum bonorũ patrimonialium. vide art. 92 & 93.*

Item quod dictum eſt de inſtitutione teſtamentaria nõ habet locum in conuentionali ſi fiat in contractu matrimonij aut ſocietatis: quia illa fauore cõtractus valet in ſolidum, vt dictum eſt titu. de ſocietate.

7 Item aduertendum eſt quòd in patria Aluerniæ cõſuetudinaria non eſt locus ſucceſſioni ex teſtamẽto, quia inſtitutus habetur loco legatarij: vt dictũ eſt. Ille tamen qui

r in parte

ſuccedit ab inteſtato vt hæres proprie tenetur ſoluere legata vſque ad quartam partem bonorum, &c. Hinc eſt ℣ de iure legata poſſunt relinqui ab illo qui ſuccedit ab inteſtato: vt l. j. §. ſciendum. ff. de leg. iij. l. fi. C. quando dies le. ce. nec obſtat ſi dicatur quem non honoro: vt. l. ab eo. C. de fideicō. quia teſtator nō adimendo vel auferēdo vi detur relíquere: vt dicit Cy. l. ſi docueris. C. de fal. ex quibus infertur ℣ ſuccedens ab inteſtato non poteſt grauari vltra quartam partem hæreditatis. Quia in reſiduis partibus quæ ſibi debentur iure conſanguinitatis ex vi conſue tudinis non cenſetur per teſtatorē honoratus. facit. l. con ficiuntur. in prin. ff. de codicil.

* *De cōſue tudine Pari ſiē. pater & mater ſucce dūt filiis præ mortuis ī bo nis mobilib⁹ & conque-ſtibus tantū, patrimonia lia antē nun quam aſcen dunt. vide ar. 129. & 130.*

Item de conſuetudine pater & mater non ſuccedunt * 8
liberis ab inteſtato, ita quòd abolita eſt ſucceſſio aſcēden tiū. immo deficientibus hæredibus in recta linea & trāſ-uerſali bona pertinent ad fiſcum, quod eſt mirabile & po tiſſime in patre. de iure tamen antiquo frater vel ſoror ex vno latere tantū præferebatur patri aut matri: vt. l. fi-nali. C. communia. de ſucceſſ. & l. quicunque. C. de bon. quæ libe. & de natura feudi aſcendentes non ſuccedunt in feudo. Et de hoc textus authen. de natura & ſucceſſio-ne feudi. colla. decima. & eſt ratio ſecundum Bald. virtus verborum expreſſorum vel ſubintellectorum. Nam aut exprimuntur hæredes, vel tacite ſubintelliguntur, hæres autem ponitur pro filio, & aliis deſcendentibus, ſecundū ordinem gradus.

* *Hæc omnia & ſequentia locū habens de cōſuetudine Aruernorum. Nā in aliis regioni b⁹ alia pror ſus eſt ſucce dendi ratio. vt patet ex earū conſue tudinum lectione, quæ ī ſcriptis re-dactæ ſunt.*

Item quāuis de iure ille qui eſt ex vtroque latere cōiun 9
ctus præferatur illi qui eſt ex vno latere tantū: vt in auth. ceſſante. C. de legi: hæ. Secus verò de conſuetudine, quia æqualites ſuccedūt in bonis ex illo latere prouenientibus.

Item filia maritata per patrē & matrem, aut per patrem 10
vel auum paternū viuēte matre, & maximè ſi dos fuerit, & cōſtituta non poteſt ſuccedere * ab inteſtato patri nec matri, auo, nec alteri ſibi attingente in linea deſcendente vel collaterali quādiu ſtabunt maſculi & hæredes aut deſcendētes, an ipſis etiam dato quàm ſuperſit filia ex maſcu lo. Et de hoc niſi filia ſine dote ſit vxorata in domo patris. Et ibi moretur, quia intelligitur dotata de portione bonorū ſibi ab inteſtato ſpectātium, vbi conſuetudo dicit

℣ fi-

℣ filia vxorata per patrē, &c. Et in odioſis appellatione patris continetur auus: vt. l. patri. & ibi not. cum. l. ſeq. & ibi Bar. ff. de adul. Sed iſtud fuit introductum ſecundum conſuetudinem non in odium aui vel filiarum, ſed in fauorem maſculorum: vt diffuſe dicit Barto. l. liberorum appellatione. ff. de verbo. ſignifi. not. Cy. l. iij. j. q. C. quæ ſit long. conſuet. & hæredes notent verbum iſtud, quia alias ceſſaret ratio conſuetudinis: hoc not. glo. & Barto. l. penul. ff. de bo. po. contra tab. quia dicunt aliqui: vt ibi nota. quòd filius incapax, vel alias excluſus à ſucceſſione patris excludit filiam. *

11 Item filia quam pater maritauit matre mortua non po teſt ſuccedere patri, nec auo paterno, nec etiam aliis col lateralibus qui ſunt ex latere paterno quandiu ſtant maſculi vel deſcendentes ab ipſis. Secus autem reſpectu aliorum qui ſunt ex parte matris, vel ex latere materno, quibus ipſa poteſt ſuccedere vna cum fratribus ſuis, & ipſa ſucceſſit matri ab inteſtato: ſed econtra, id eſt, filia maritata per matrem patre mortuo, vel etiam per fratrem poteſt ſuccedere matri in omnibus cum fratribus ſuis ex vtroque latere. Et in caſu iſto non eſt locus conſuetudini. Et hoc verum niſi prædicta filia in contractu matrimonij poſt pubertatē renunciauerit, & cum iuramento prędictis ſucceſſionib⁹ vel alteri ipſarum, quia valet talis renunciatio: iuxta cap. quanuis. de pac. lib. vj. Et in caſu iſto etiam liberi ipſius filiæ pariter non admittuntur ad ſuccedendum etiam matre præmortua, & licet veniant ex ſuo capite quandiu, vt ſuprà. & hoc forte ſi liberi ſint hæredes matris: ſed ſi renunciauerint eius ſucceſſioni & veniant de ſe & non iure repreſentationis, caſus non eſt ſine dubio. & ſuper hoc no. ea quæ habentur. l. pactum. C. de colla. & no. per Bar. l. qui ſuperſtitis. ff. de acqui. hære. non tamen quòd filiā nupta & dotata à patre loco portionis hæreditarie nō dicatur hoc percipere ex titulo lucratiuo: quia hæreditas patris debetur liberis ſicut ſæs alienum creditoribus, & maximè de bonis quæ patri obuenerunt iure ſucceſſionis: iuxta not. per Barto. l. ſi patronus. ff. de falſ.

b *Filiā dotā quæ renū ciauit ſucceſ ſioni pater-næ & ma-ternæ an poſ ſit ſuccedere collaterali-bus.*

12 Item pone quòd pater maritauit & dotauit filiā quę b

c *An valeat pactum patri à filia factũ vt dote contenta nullũ habeat regreſſũ ad ſucceſſionem paternã, dic quòd de iure ciuili non valet: vt.l.pactum .C. de collat. cũ ſit de futura ſucceſſione: vt ibi per gl. Contrarium eſt de iure canonico vt valeat tale pactum, dummodo iuramento fuerit vallatum: vt ca. quanuis. de pac.in vj.*

ren unciauit c ſucceſſionibus patris & matris nulla facta mentione de collateralibus. Quæritur an poterit ſuccedere illis qui ſunt vel erunt ſui agnati vel cognati in linea tranſuerſali. videtur quòd ſic, quia prouidens ſibi in vdo caſu nõ videtur renunciare prouiſioni legis generalis in certis caſibus nõ expreſſis: vt.l.fi.C.de pac.conuen.ff.ſo. mat.l.ſi cum dotem in prin.l.denique.§.interdum.ff.de pecu.l.quæſitũ.§.idẽ reſpondit.ff.de fundo inſtru. legat. & potiſſime, quia cõſuetudo exorbitat à iure cõmuni, in cõtrarium arguitur, quia illa quæ ſunt ad augmentum vel fauorem ſeu cõmodum maſculi nõ debent operari in diminutionem. Ita ꝙ filia non veniet ad ſucceſſionem non ex vi renunciationis ſed conſuetudinis cui per hoc non videtur derogatũ: vt.l.maritus eũ ibi notatis per Cy.C. de procu.fac.l.legata inutiliter.ff.de lega.in.l.cũ tale.§.j. ff.de cõdi.& demon. pars iſta cõmuniter ſeruatur: vt no. diſtinctio quã ponit Cy.in.l.ij.C.de iure emphi. quod etiam probatur, quia priuilegium non aufert beneficium iuris communis.ff.de capti. & poſtli.re.l.generaliter.§. his autem.fac.l.quod fauore.C.de legi.ca.quòd ob gratiam.de re.iu.lib.vj.cum ibi notatis per Dy.

Item dato ꝙ filia vxorata etiam ſine dote in caſibus 13
prælibatis non poſſit ſuccedere, attamen patre mortuo ipſa poteſt petere partem ſucceſſionis patris ſibi contingentẽ, aut ꝙ dos ſibi conſtituatur de bonis patris ſecundum perſonarũ qualitatem & bonorum facultatem.ar.l. cum poſt.§ gener.ff.de iu.do.& de hoc tãgit Bar.l.obligamur. in princ.ff.de ac. & obli. vel ſi dos modica eſſet ſibi conſtituta, forte ipſa poſſet agere ad ſupplementum legitime niſi fluxerint.xxx.anni.

Item & in caſu proxime declarato ſi filia in dotis cõſti 14
tutione fuerit læſa, & decepta re ipſa vltra mediã ſuæ iuſtæ portionis, ipſa poterit agere ad ſupplemẽtum. Et hoc verũ ſi fuerit maritata per fratrẽ aut matrem. ſecus ſi per patrem viuente matre, quia non habebat ius formatum in bonis eorum, ſed ſolum in ſpe.

Item filia quæ eſt vel fuit vxorata volens ſuccedere pa 15
tri deficientibus maſculis, tenetur conferre dotem quam pater ei cõſtituit & ſoluit. iuxta.l.ea demum.C.de colla.

Et idem

Et idem reſpectu matris ſi dos fuerit profecta à matre. Et ſimiliter de auo & auia, ſecus cum agitur de ſucceſſione collateralium, vt ibi nota.de iure filiusfa.confert dotem, ſed non donationem quæ habet vim relicti: vt not. l.filiæ.C.de col. Item quando valet pactum de ſucceſſione.no.l.fi.C.de pac.

16 Item filius emãcipatus volens ſuccedere patri, tenetur conferre illud quod ſibi pater dederat inter viuos, niſi ei dederit in præcipuitaté & auantagium, &c. * Secus etiã ſi hoc dederit in teſtamento vel ſi donationem prædictam fecerit filio nõ emancipato quæ habet vim relicti: vt not.l.liberis. C.de coll.

17 Item ſi ille qui eſt proximior vult ſuccedere per beneficium inuentarij alius exiſtens in vlteriori gradu volens ſuccedere ſimpliciter præfertur, fauore defuncti, creditorum & legatariorum ſuorum. ille vero qui admittitur ad ſuccedendum per beneficium inuentarij debet facere inuentarium ſuum infra tẽpus à iure cõſtitutum, Et hoc ex mandato vel prẽcepto domini ſeneſcali, & vocatis vocandis, ſcilicet procuratore.creditoribus, & legatariis exiſtentibus ſupple in loco in quo defunctus fouebat domicilium, vbi habebat maiorem partem fortunarum: iuxta l.fi.C.de iure deli. & tangit Bart.l.duobus.§.j.ff.de duo. reis in.viij.q.lapſo tempore oportet ſuper hoc obtinere releuamentum à principe.

18 Item per conſuetudinem regni iſtius monaſterium nõ ſuccedit ab inteſtato, & per ingreſſum monaſterij nõ fit tacita dedicatio bonorũ, ſed accreſcunt bona ingredientis ſaltẽ ea quæ ei obuenerunt iure ſucceſſionis aliis hæredibus, & fingitur nunquam fuiſſe hæres. Dedicatio autem facta expreſſæ, valet. & vide Bart. ſuper hoc.l.ſi finita.§.ſi de vectigalibus.ff.de dam.infec.ea quæ habentur in authen.ingreſſi.C.de ſa.ſan.eccl. & tit.de feud.cõtro. fu.c.ſi clericus. & de noris feudi.c.j.in fine.nec papa poteſt diſpẽſare vt monachus ſuccedat, & maximè in his in quibus non habet iuriſdictionem temporalem: vt nota. ca.per venerabilem, qui fi.ſunt legi.ca.cauſãmque.ca.lator. & etiam dato quòd factus ſit epiſcopus. vt in iuribus alle. Et idem ſeruatur per conſuetudinem regni Franciæ.

* *Cõſuetudine Pariſienſi, Nec pater nec mater poſſunt aliquid prælegare aut donare filio qui vult eſſe hæres, vide artic.124.*

Item ſed an monachus vel alius religioſus poſſet te- 19
ſtari vel donare cauſa mortis etiam de conſenſu prælati vel papæ.not.in auth.ingreſſi. in fi.cum auth. ſi qua mulier. de ſac.ſan.& ibi etiam no.an per ingreſſum rumpatur teſtamentum,& in authen.licentiam.

Item illius qui mortuus eſt ſine liberis naturalibus & 20
legitimis bona ſolent & debent poni in manu domini: ſed ei qui ſuccedit ab inteſtato leuanda eſt manus probato gradu conſanguinitatis, & ſecundum ea quæ ſuperius proponuntur.ſecus ſi ibi ſtant liberi,quia ſi filius ergo hæres. d l.in ſuis.ff.de li. & poſthu. ſed an probatio vel informatio facta coram domino ſeneſcalo ſufficiat, & det plenam fidem reſpectu bonorum in aliena iuriſdictione exiſtétium,& ſubditorũ domino duci, & forte non.& no.l.ſine contra.ff.de lib.agnoſ. Quidam tamen ſunt conditionati & de manu mortua quorum frater nó ſuccedit fratri, niſi fuerint coniuncti re & verbis, id eſt niſi fuerint communes in bonis & eiuſdem domicilij. *Car le chanteau part le villain.* Et in caſu iſto,bona mobilia ſpectant ad dominum vbicunque exiſtãt,& maximè hoc ſeruatur in domino iuſticiario cui competit ius manus mortuæ : Et ſi illa bona ſint alibi ſita, vel conducta gratia perpetuæ moræ.iuxt.l.eſt facto.ff.de hære.inſti.quia mobilia ſequuntur perſonam.C.de impo.lucra deſcrip. l.j.in authen.de eccleſi.titu.§.ad hæc.de iu.pa.cap.ſi laicus.& de vi.& ho.cle.cap.fi.

d *An ſit vera iſta concluſio filius ergo hæres, vide quæ ſcripta fuerũt ſupra de poſſeſſorio in addit.in verbo.ſaiſiſt.*

Item ſi nulli ſuperſint hæredes ab inteſtato ab illo la- 21
tere vnde bona proueniunt illa ſpectant ad fiſcum vel ad dominum in cuius terra & iuriſdictione ſunt ſituata,quia loco hæredis habetur,& gaudet eodem iure & beneficio conſuetudinis quo vtuntur venientes ab inteſtato cum beneficio inuentarij:quia non poteſt conueniri vltra vires hæreditarias:vt.l.j.§.an bona.ff.de iu.fi.&.l.non intelligitur.§.cum ex cauſa.eo.titu.de hoc no.l.fi.& in eo. tit.de bo.vac.lib.x.&.l.j.C.de dona.inter vi.& vxo.

Item primo genitus propter ius primogenituræ,quod 22
vocatur *droict daineeſſe*, habet nomen & arma & locum principaliorem : & maximè ſi ab eo loco deriuentur nomen & arma,non tamen in præcipuitatem. & ſuper hoc Ioan.

Ioan. And.in Mercurial.cap.ſine culpa.de reg.iur.lib.vj. hoc tamen ius primogenituræ non vendicat ſibi locum inter populares filias & collaterales.

23 Item baſtardus & potiſſime ille qui eſt natus ex damna coitu nullos poteſt habere hæredes ab inteſtato præter liberos ex legitimo matrimonio natos:ſed liberis ſuis ſuccedunt liberi, & his deficientibus collaterales. & etiam baſtardus non ſuccedit patri,matri, nec alteri ab inteſtato,quod eſt contra.l.ſi qua illuſtris.C.ad Orfi.

24 Item ſi in loco in quo conditum eſt teſtamentum, valeat factum coram vicario & duobus teſtibus . iuxta cap. relatum.& ca.cum eſſes.de teſt.cum ibi notatis. hoc verum quo ad bona quæ ibi ſita ſunt.ſecus in illis quæ ſunt aliunde: & maximè in immobilibus quæ de iure & conſuetudine requirunt teſtes ſeptẽ, vel quinque ad minus : vt.l.fi.C.de teſt.niſi fiat per patrẽ inter liberos:quia duo ſufficiũt:vt no.l.fi.C.de codicil.& in.l.fi.C.fa.her.attendenda eſt enim conſuetudo loci vbi bona ſita ſunt : vt no.l.cunctos populos.C.de ſumma tri.& fide ca. facit.l. ex facto.ff.de hære.inſtit.

25 Item de conſuetudine valet teſtamẽtum filio pręterito vel filia,& ipſo præmortuo,vel ipſa præmortua , quia inſpicitur tempus mortis,alias ſecus.de hoc no.Bart.l.fi.§. Lucius.ff.de dona.quod eſt contra.§.j.inſt. de exhære.l.

26 Item de iure ab inteſtato ſuccedũt primo liberi & deſcendentes ab ipſis ex legitimo matrimonio , & his deficientibus ſuccedunt aſcendentes ſalua gradus pręrogatiua,ita quòd patre mortuo mater præfertur auo paterno, quanuis ad ipſos ſi habeant nepotem in poteſtate pertineat vſufructus:vt.l.fi.§.ſi vero.l.iij.C.ad Tertul.veniũt tamen ad dictam ſucceſſionem cum aſcend.fratres & ſorores defuncti ex vtroque latere coniuncti,& eorum filij,ita quòd auus admittitur cum fratribus, & fratrum filij cum aſcendẽtibus:vt in authen.defuncto.cum ibi notatis.C.ad Tertullia.& his iterũ deficientibus,ſuccedunt collaterales , ſcilicet illi qui ſunt infra gradum repræſentationis inter ſe in capita , & cum patruo in ſtirpes, ſalua diſtinctione : quia illi qui ſunt in pari gradu de ſe,aut iure repreſentationis ex latere paterno ſuccedunt in bo-

nis paternis,& illi de latere materno ſuccedunt in bonis maternis:vt.l.de emancipatis.§.ecce.C.de legi.hære.quę in hoc remanet incorrecta. ſi vero ſint diſpari gradu & vltra gradum repræſentationis, præfertur proximior in omnibus bonis ex quouis latere exiſtat:vt in authē. ceſſante.& in authē.poſt fratres fratrúmque filios. C.de legi.hær.& illa authen. defuncto. nuper alle.cum ſimilem facit differentiam in aſcendentibus.

Item filio per patrem hęrede inſtituto,& ei cōpendioſe ſubſtituto,ſi filius poſt pubertatem condito teſtamento deceſſerit, valebit filij teſtamentum de bonis paternis vſque ad duas quartas,ſcilicet iure naturæ,& Trebellianica:iuxta nota.per Cy.& docto.l.quanquam.C.ad.l. Fal.cap.Raynutius.de teſta.& cap.ſi pater.eodem titu.l. vj.de bonis vero maternis & aliunde quæſitis filius poteſt diſponere non obſtante prædicta ſubſtitutione:vt.l. cohæred.§.cum filio.ff.de vulg.& pupil.ſubſti. in quarta tamen Trebellianica debet cōputari omne illud quod filius percepit de bonis patris, ſiue ex legato,aut ex donatione eorum donorum quæ venire deberent in collatione:vt.l.in quartam.cum ihi notatis.ff.ad.l.fal.l. filium quem habentem.C.fa.herci.cū ibi not.l.Nenſenius Apolinaris.ff.ad.l.fal. 27

Item notandum quòd quanuis prima ſubſtitutio efficiatur quaſi caduca per mortem ſubſtituti qui præmoritur,vel efficitur non capax.iuxta.l. vnicam.§.pro ſecundo.C.de cadu. tollen. locus eſt tamen ſequen. & vltimo gradu ſubſtitutionis, & potiſſime in compendioſa, quæ amplectitur tacitam vulgarem:& not.Bar.l.centurio.ff. de vul.ſubſtitu. 28

Item & illius qui mortuus eſt ſine hærede bona ſpectant ad fiſcum, vt dictum eſt: & ſi illa bona fuerint per ſubhaſtationem vendita plus offerenti in iudicio, & de conſenſu procuratoris.vt eſt fieri conſuetum.iuxta not. per glo. [e] l.j.C.de fi.inſtru.& iure haſte fiſca.lib.x.emptor ſecurus eſt: ita quòd res venditæ non poſſunt euelli ab eo, ſaltem per illum qui habebat ius & facultatem ſuccedēdi.& maximè ſi ille habitabat in iuriſdictione domini.& pro hoc.l.omnes.C.de qua.præſcrip.re vero integra 29

e *Quæ ſint neceſſaria i ſubhaſtatione.no.glo.in l.ſi quos.C. de reſcind. ven. & per glo.in rub.ſi propter pen.*

tegra in bonis nōdum alienatis admittitur ille qui ab inteſtato poteſt & vult ſuccedere.& hoc infra triginta annos,ſecundum aliquos: quia in partibus iſtis eſt vna ſola præſcriptio triginta annorum. aliis dicentibus & forte melius quòd admittendus eſt infra quinquennium. arg. l.fi.C.de repu.hæ.quia per conſuetudinem adæquata eſt cōditio ſuccedentium ab inteſtato, vel ſaltem infra quadriennium: iuxta.l.intra quatuor.ff.de diuer.& tempo. præſcrip.& prædicta conſuetudo de longiſſima præſcriptione loquitur reſpectu priuati:& in his in quib⁹ eſt mihi ius quæſitum. Et hæc forte ſunt vera niſi eſſet ille minor quatuordecim annorū, qui his non obſtantibus eſſet admittendus ex beneficio minoritatis. & hoc caſu fiſcus teneretur reſtituere emptori precium ſolutum, ſicut venditor qui quanuis non teneatur de euictione, tenetur tamen ad precij reſtitutionem: vt.l.ex empto.§ fi.ff. de act.emp. & de hoc quod dictum eſt videtur eſſe caſus.l. nec vllam.§.ſi quis à fiſco.ff.de peti hæ. ſecus eſſet ſi eſſent vendicata aliqua bona vacantia quę ſteterunt inculta, *ou en friche* per longa tempora:quia tunc fiſcus cenſetur vendere ius ſi quod habet in bonis prædictis: & ita intelligitur.l.omnes.alle.C.de quadrien.præſcrip.l.quid ſi ſit.ff.de hære.vel act.vendi.

Item & ea quæ dicta ſunt non poſſunt nocere creditoribus ſaltem à villa vel loco iudicij abſentibus qui debēt admitti hoc non obſtante ad petendum ius in prædio. Et ſuper hoc proceſſus debet agitari ſub eo modo,& forma quibus procedendum eſt in materia ſubhaſtationum, de qua dictum eſt ſuperius in tit.de executionibus. 31

Item ſi teſtator habens filium vnicum vel filiam:ita dicat.relinquo filio vel filiæ bona:alio.non inſtituto,iſtud verbum relinquo trahitur ad inſtitutionem ne teſtamētum pereat.ſecus ſi alius eſt inſtitutus: vt quia pater ſubſtituit filium, & reliquit filiæ centum, ſed non dicit iure inſtitutionis.& hoc not.glo.& Bar.l.his verbis.ff.de hęre.inſti.facit.l.cogi.§.& generaliter.ff.ad Trebel.in aut. vt cū.de appel.cog.§.aliud quoq;.§.cæterū. col. viij. vbi dicitur oportet relinquere iure inſtitutiōis, & hoc ratione iuris accreſcēdi:& iſtud ſupponit illos eſſe plures & al

te rum fore inſtitutum,quod eſt menti tenendum.

Item ſi dicat teſtator ſi non valet iure teſtamenti volo 32
quòd valeat iure codicillorum, vel cuiuſlibet alterius vlti
mæ voluntatis an valeat, & quid operatur.no.Cy.in aut.
ex cauſa.C.de li.prete.& exh ære. Bar.l.ſi ſtipulatus fue-
ro,illud autem illud.§ cumſtipulamur.ff.de verb. oblig.

Item pone pater captus ab hoſtibus,hoc pendente fi- 33
lius ſuus non emancipatus fecit teſtamentum, & poſtea
pater reuertitur ab hoſtibus,an valeat teſtamentum.no.
l.fi.j.q.C.de ſen.paſ.

Item ſi publice & ſine contradictione contractum ſit 34
matrimonium licet poſtea dirimatur propter conſangui-
nitatẽ aut alias,liberi ex dicto matrimonio putatiuo nati
vel concepti ante ſententiam reputantur legitimi fauore
liberorũ, & poſſunt patri & matri ab inteſtato ſuccede-
re:vt cap.cum inter.qui filij ſunt legi.Et hoc verum ſi vir
& mulier hæc fecerunt, vel alter f ipſorum bona fide &
ignoranter,quia alias non reputaretur matrimonium: vt
ibi notatur.

Item filij nati ante matrimonium qui dicuntur illegiti- 35
mi propter ſubſequens matrimonium efficiuntur legiti- g
mi ad omnia,& potiſſime ad ſuccedendum : vt ſuprà. &
cap.tanta. & ibi no. &.c.j.&.c.ex tenore.qui fi. ſunt legi.
inſti. de nup.§.fi.in auth.qui.mo.na.effi.ſui.§.ſi quis igi-
tur dotalis.colla.vj.&.l.cum quis.C.de na.li.

Item naturales g tantũ non ſuccedunt de conſuetudi- 36
de quanuis de iure ſuccedãt patri in duabus vnciis:vt no.
in authen.licet patri.C.de na.li. & ſuccedũt matri in ſo-
lidum aliis deficientibus,niſi ſit illuſtris,&c.vt.l.ſi qua il-
luſtris.C.ad Orfi.Sed liberi nati ex adulterio,ſeu alio da
mnato coitu non legitimantur per ſequens matrimoniũ,
nec ſuccedunt patri, nec matri, nec poſſunt hæredes in-
ſtitui,nec etiã ſunt alendi:vt no.authen.præalle.qui.mo.
&c.§.fi.& cap.tanta.ſuperius alleg.

Item an ille qui fuit legitimatus per ſequens matrimo- 37
nium vel alias,debeat habere iura primogenituræ,vel an
præferatur ille qui iam natus eſt de primo matrimonio.
not.Ioan.Andr.in regu.ſine culpa.de regul.iur. lib.vj.in
Mercuriali.

Item

f Ex hoc ap paret quòd ſufficit bona fides alteri⁹: vt filij dicãtur legitimi. ĩ.c. ſi extra. qui filij ſunt legi.per Innocen.ĩ c.ex tenore. eo. adde Spec. in tit. de ſucceſ. ab iteſt.

g Multipli ces ſunt libe ri.de quibus vide gl.plenam.in.§.j. in verb.non ſolum. inſti. de adop.

38 Item ſi quis in vltima voluntate ita dicat, Animã meam & omnia bona mea pono in manibus prioris fratrum mi norum valet talis voluntas, & operatur præſumpta de- functi voluntate, quòd bona diſtribuantur inter pau peres,& in alios pios vſus:vt ca.cum tibi.de te. & ibi Inno cen.& Cyn.in.l.captatorias. C.de teſtamen.pauperes vi detur inſtituiſſe per iura alle.& ar.l.iij.C.de inoffi.teſta. committendo priori diſtributionem.

Itẽ quęritur nunquid nepos natus ex illegitimo matri monio,& ex patre ſpurio ſuccedat auo paterno, & quid de auo & auia matern.no.l.quidem.C.de natu.lib.

39 Item ſi quis inſtituat filium hæredem,& ſi decedat ſine liberis,ſubſtituit ſibi titiũ : ſi filius ingreſſus eſt monaſte- rium vel religionem,eccle.habetur loco liberorum: vt.l. deo nobis.C.de epiſ. & cle.Ita quòd ſubſtitutio euane- ſcit.vt eſt caſus in.§ præſenti.in authen.de ſanc.epi. col. ix.& in authen.niſi.C.ad Trebel.l. cum acutiſſimi.C.de fideicom.&.l.Lucius.ff.de hære.inſtitu. &.l.generaliter. C.de inſtitutio.& ſubſtitutio.ſub condi.fac.

40 Item quid ſi teſtator fuerit interrogatus, ſi velit quòd titius ſit hęres ſuus.reſpondit ſic,vel placet,an valeat.no. l.iubemus.C.de teſtamẽtis.Bar.l.j.§.ſi quis ita.ff.de ver bo.obligatio.

41 Item dubiũ eſt an ſufficiat patri inſtituere filiam in do te,& ideo conſilium eſt quod vltra dotem eam inſtituat, vel iure inſtitutionis ei reliquat aliquid modici valoris : vt not.l.iij.§.virum.ff.de minoribus.

42 Item quanuis hæres qui non facit inuentariũ non poſ- ſit detrahere quartam falcidiæ, poteſt tamen detrahere quartam Trebellianicam quæ nõ detrahitur à legatis ad pias cauſas : vt notatur in authenti. ſed cum teſtator. ad Trebellianum.

43 Item videtur quòd cõſuetudo illa per quam filia vxo- rata per patrem & matrem non ſuccedit patri nec matri, &c.quandiu ſtant liberi maſculi, debeat intelligi de libe- h ris natis ex dicto matrimonio h tantum, & potiſſime ſi mater conſtituat dotem vel partem dotis de bonis ſuis. quia eſt veriſimile quòd voluerit prouidere maſculis ex ipſis procreandis.& pro hoc,quia priuilegium datur ma-

h Ergo q beneficiũ cõceſſum marito ne conuenatur niſi inquãtum facere põt, quãdo de do te reſtituenda tenetur, tranſit ad filios eiuſdem matrimonij tantũ,vt hic dicitur per glo.hic alle. Idem tenet Ange.in.l. ſi cum procuratore hic alle. reprobata gloſ. in l.etiã. ff.ſo. mat. quæ di cit etiã trãſire ad filios qui fuerint nati ex alio matrimonio

rito & liberis vt nõ compellantur dotem in ſolidum reſtituere. ſed id quod facere poſſunt deducto ne egeant, intelligitur de natis ex dicto matrimonio. ita tenent glo. & Bartol. & docto. l. ſi procurator. ff. de re iudicata. pro hoc. l. aſſiduis. §. exceptis. C. qui po. in pig. ha. & glo. iterum l. ſciendum. ff. de re iudicata. §. item ſi dote. inſtit. de ac. quanuis de conſuetudine vt communiter contractum ſeruetur.

i *Quæritur vtrum mulier poßit eſſe executrix teſtamentaria. glo. in. l. tutela. i verbo ad aliũ. Hic etiam i cõmiſſaria, innuit quòd non, idẽ vult quidam doctor Ioãnes Plangenſis quem refert Angel. i. l. ſi traiectitiæ ff. de naut. fenor. Contrarium eſt veritas, immo poteſt eſſe executrix ſecũdũ Angel. in. d. l. traiectitiæ. per gloſſ. in l. filio. in verbo cur ad matrem. hic tu dicas. ff. de adi. lega. gloſſ. in. l. vnica. §. pro ſecundo. in verbo apud hic vt miniſtra. gloſ. in cap. ij. de teſta. in. vj. Bald. in authen. quod pauperibus. C. de epiſcop. Specul. in tit. de inſtru. ed. §. nunc vero aliqua. verſi. quid de muliere.*

44 Item ſi teſtator ſcripſit in ſchedula manu propria diſpoſitionem ſuam ſupremam, ſi præuẽtus morte aut alias eam non declarauit, nec in forma publica eam redigi fecerit, non valet quo ad extraneos, nõ ex defectu voluntatis, ſed ſolennitatis: vt. l. ex ea ſcriptura. ff. de teſta. l. fideicommiſ. §. j. de leg. iij. ſecus inter liberos: vt. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto. C. de teſta. nec valent legata, vt iuribus allega. &. l. eámque. C. de fideicom. valent tamen ad pias cauſas: vt ca. cum eſſes. cum ibi notatis: & in cap. Ioannes. de teſt. valent fauore militię: vt. l. Lucius. ff. de teſta. milit. & fauore liberationis corporis. l. in teſtamẽto. de iur. delibe. multo magis fauore liberationis animæ. iuxta. l. ſancimus. C. de ſa. ſan. & facit in ar. l. fi. de reeorum, &c. & nota Bart. l. ſi is qui teſtamentum. ff. de teſta. vnde quocunque modo per epiſtolam vel alio modo poteſt teſtator diſponere inter liberos, dum tamen conſtet duobus teſtibus: vt. l. fi. Et ibi glo. C. fa. her. &. l. fi. C. de codicillis.

45 i Item ſi plures ſint ſcripti executores i in teſtamento ſimpliciter, etiam vnus ſolus poteſt procedere in facto illo fauore teſtamenti: vt cap. fi. de teſta. lib. vj.

46 Item ſciendum quòd ſubſtitutio pupillaris expreſſa verbis expreſſis, vel generalibus, vt ſi dicatur ſi filius inſtitutus moriatur in pupillari ætate, vel ſi dicatur quãdocunque moriatur quæ dicitur compendioſa, & ſi filius moriatur ætate iſta, excludit matrem: vt no. l. precibus. C. de impub. & aliis ſubſtit. &. l. centurio. ff. de vulga. & pupil.

ſubſti. Tacita verò pupillaris quę intelligitur ſub vulgari, illa nõ excludit matrẽ, niſi in milite: vt. l. quãuis. &. l. precibus. C. de impu. & alios ſubſti. Si verò filius & hæres moriatur poſt pupillarem ætatem: valebit iure fideicõmiſſi. & mater habebit quartam debitam iure naturæ. iuxta authen. nouiſſima. C. de inoffi. teſt. & etiam quartam trebellianicam quæ debetur illi qui rogatus eſt reſtituere hæreditatem. Et hoc niſi fiat inſtitutio ad pias cauſas: vt in authen. ſimiliter. C. ad. l. Falci. Et ibi not. cap. Raynutius de teſta. & in. c. Si pater. eo. li. vj.

47 Item hæres teſtamentarius tenetur ſcire ea quæ ſcripta ſunt in codicillis, alias in primo caſu cẽſetur eſſe culpa. §. ſi vero hæredis inſtitutio. inſtit. de lega. glo. l. cum hæres. ff. de liberatione legat. l. iij. §. j. ff. de tranſactio. Et not. l. ſi ſeruum. §. de illo. ff. de verbo. oblig. & eodem titu. l. qui Romæ. §. duo fratres. in. iiij. q.

48 Item tempus faciendi inuentarium computatur hæredi à tempore noticiæ, & aditæ hæreditatis: vt. l. Scimus. C. de iure delib. Et benefacit. l. ſtatu. liberos. §. ſi quis hæredi. ff. de ſtatu. libe. niſi hæres differat adire malitioſe: vt in dicto. §. ſi quis hæredi.

49 Item ſi hæres doloſe omittit ponere aliquá rem in inuentario ipſe perdit beneficium inuentarij: vt in. §. Sancimus. in authen. de hæ. & fal. col. prima. & nota. Bartol. l. reſcriptum. ff. de his quibus. vt in di. Et ideo iudex poteſt & debet ſibi iniungere vt faciat legaliter inuentarũ ſub pœna priuationis dicti beneficij.

k *Modum & practicã cõficiẽdi inuentariũ hæreditatis vide per nep. de alba. in ſuo tractatu nuncupato Liber fugitiuus: ante ei titulum excep. contra libel.*

50 Item ſi reperiatur filius poſſidere domũ vel aliam rem defuncti, ad hoc vt nõ reputetur hæres, nec teneatur creditoribus hæreditariis, oportet q̃ probet ſe repudiaſſe & tenere rem illam titulo ſingulari: vt nota. in. l. j. C. de repu. hæ. &. l. ſequen.

51 Item illud quod dicitur ſupra quòd filia vxorata per patrem non ſuccedit, &c. intelligitur de filia quam maritauit pater qui moratur in patria Aluerniæ conſuetudinaria. Ita q̃ ſi filia fuerit coniuncta per matrimonium viro qui moratur in patria vel terra quæ regitur iure ſcripto nihilominus habebit locum cõſuetudo, ſaltem in his quę ſita ſunt in patria cõſuetudinaria. ſed nõ ecõtra, videlicet ſi

pater habens bona in patria iuris ſcripti, dato q̃ filia detur in matrimonium viro commoranti in loco conſuetudinis: quia in caſibus iſtis attenditur locus contractus matrimonij. in quo tractatu ineſt tacita renunciatio ex vi cõſuetudinis, & pro hoc faciunt. l. ſi fundus. ff. de euict. l. ij. quemadmodum teſta. aperian. l. j. ff. de vſuris. & no. ſuper hoc ea quæ dicit Cy. l. j. C. quæ ſit longa conſue. in. q. pe. & Bar. l. ſi prius. §. placuit. ff. de aqua plu. arc. ſecus ſi agatur de actu qui dependet ex vi conſuetudinis tantum & ſine facto aut miniſterio hominis: vt verbi gratia, in Anglia primogenitus ſuccedit in ſolidum, ſecus in Francia, ſi defunctus habeat vbique terras: & patrimonia, ſeruanda eſt conſuetudo Franciæ in his quæ ibi ſita ſunt, & econtra, & nota ſuper hoc ea quæ dicunt Pe. & Cyn. in. l. cunctos populos. C. de ſummâ tri. & Bart. ibidẽ in repetitione ſua, & ratio diuerſitatis quia in proximo caſu illa conſuetudo adhęret rei nihil habens perſonalitatis, in aliisvero caſibus ſupradictis conſuetudo adhæret contractui, & capit vires à die cõtractus & celebrati matrimonij. & in ar. faciunt ea quæ not. in. l. cog. C. de peti. hæredi. cum dicitur quòd petitio hæreditatis amplectitur illud quod eſt reale & perſonale.

Item quia & ipſa tacita renunciatio habet vim expreſſę renunciationis ex partium conſenſu tacito & præſumpto. ar. l. cum quid. ff. ſi cert. pet. & l. ſed legatum. cum ibi nota. ff. de adi. le.

Item vir eccleſiaſticus & ſecularis poteſt condere teſtamentum de his quæ habet ex patrimonio, vel aliunde quàm intuitu eccleſiæ, & ſimiliter poteſt donare. C. de epiſco. & cleri. authen. licentia. auth. presbyteros. auth. de ſen. epi. §. presbyteros colla. ix. in cap̃. ſi quis ſanc. de pecu. cle. & c. cap. j. de teſta. tenentur tamen hæredes ſeruare eccleſiam indemnẽ, ſi de rebus eccleſiæ aliquid expendit in melioratione patrimonij, vel ſi aliquæ res earum ſint amiſſæ, vel diminutæ propter culpam ipſius defuncti: vt. ij. q. vij. c. lator. xij. q. iij. c. j. ſecus forte in monacho niſi ad pios vſus & in recompenſationẽ ſeruitiorum: vt not. Spec. in tit. de ſta. ho. §. j. ver. lviij. & de rebus eccleſiæ nõ poteſt diſponere niſi habita diſpenſatione quam epiſcopi habere

habere conſueuerunt à ſummo pontifice: vt not. Henri. c. ſi quis alleg. & ſemper bona præſumuntur eſſe eccleſię: vt ibi not. & in cap. j. de pe. cle.

53 Itẽ quid iuris ſi pater decedit relictis duobus filiis quorum vnus non vult aut non poteſt ſuccedere patri, nunquid filius eius admittitur ad prædictam ſucceſſionẽ vna cum patruo, videtur quòd non, quia iſte obtinet ſecundum locum & non poteſt venire iure repreſentationis. Io. Fab. §. repetitis. inſti. de ſeruili. cog. tenet contrarium. & alleg. ff. de iure pa. l. ſine. §. fi. ff. de bo. quæ li. l. & ſi ex modica. in. §. fi filius.

54 Item dicit q̃ omnes alij deſcẽdentes ſuccedunt in ſtirpes ſi ſint in æquali gradu per repreſentationẽ, aut alias, & ſimiliter ſi ſuccedant cum patruo: vt inſtit. de hęre quę ab inteſta. §. item ſi ex duobus. §. fi. & ſufficit quòd aliqui eorum eſſent cõcepti tempore mortis defuncti de cuius ſucceſſione agitur: vt. §. cum autem. in ver. plane inſtitu. de hæredi. quæ ab inteſtato de fe.

55 Item in pluribus ciuitatibus Italiæ & in patria Borbon. eſt conſuetudo quòd patre mortuo ab inteſtato relictis filio & filia, filius ſuccedit in totum, tenetur tamen ſororem ſuã maritare, & dotare, pone ergo quòd ſorore nondum maritata moriatur filius relicta filia, quæritur an neptis prædicta habere debeat totam aui ſui hæreditatem, amitæ ſuæ dotẽ conſtituendo, vel an amita prædicta ſuccedere debeat pro portione ſua. iſtam quæſtionem mouet. Cy. l. j. C. de adult. & Bar. in. l. liberorum. ff. de verb. ſigni. & videtur quòd ſoror admittatur ad ſucceſſionem patris: quia ceſſat ratio conſuetudinis quæ eſt nominis cõſeruatio, & vt agnatorũ ſalua ſit dignitas, fauor enim maſculorum non extenditur ad filias ſicut per conſuetudinem ius primogenituræ non tranſit ad filium ſi ſupereſt frater defuncti, immo & ſi ſint plures illud ius tranſmittitur in filium ſecundo genitum qui tenet primum locum, & defert inſignia & arma paterna, & idem eſt ius de nepotibus procreatis ex filia & pro hoc & cõtra facit in ar. l. qui iure militari. cum. l. fina. ff. de teſta. mili. c. j. §. hoc autem. in li. feud. ti. qui feudum da. poſ. Et alia ratione quia iſtud priuilegiũ adhęret naturaliter ſexui maſculino pro-

pter conuenientiam filij ad patrem quæ eadem perſona reputatur. iuxta.l.in ſuis.de libe. & poſtu. & illud quod habetur prouer.mortuus eſt pater & quaſi non mortuus, reliquit enim filium ſibi ſimilem:hinc eſt quòd patris dignitas ſeu nobilitas tranſit ad filios maſculos. Vnde maior eſt dignitas in ſexu virili : vt habetur.l.j.ff.de ſena.& no.glo.l.multis.ff.de ſta. ho. & ſimiliter ius colle&iſandi homines ſubditos in quatuor caſibus non tranſit ad filias,dato quòd terra & iuriſdi&io ſpe&et ad eaſdem.

Item ſuppoſita conſuetudine quòd filia vxorata per patrem & matrem non ſuccedat quandiu ſtat maſculus, ponamus ergo quòd fuerit conuentum conferendo dotem quòd ſuccedat patri non obſtan. conſuetudine:nunquid ſimiliter poterit ſuccedere matri & aliis collateralibus, videtur quòd ſic,quia per conſuetudinem quæ eſt iuri cõſona,ſi filia ſit vxorata per patrem matre mortua, ipſa quæ ſucceſſit matri cum maſculo,ſuccedet aliis de parentela ex latere materno. In oppoſitum arguitur quòd per hoc non videtur fuiſſe derogatum conſuetudini,niſi ſolum quo ad ſucceſſionem patris. Prouiſio enim facta in vnum caſum non extenditur ad caſum improuiſum:vt in.l.ſi cum dotem,in princip.ff.ſol. matrim.l.commodiſſime.ff.de libe.& poſtu.l.maritus.C.de procurato. Ad ra tionem pro alia parte allegatã reſpõdetur quòd filia admittitur ad prædictas ſucceſſiones matre mortua iure cõmuni,hic autem iure ſpeciali & contra diſpoſitionem cõſuetudinis,ita quòd caſus improuiſi nõ dependent ab eo cui fuit prouiſum ſupra.l.ſi domus. & ibi not.ff. de ſerui. vr.prædi. 56

Item vt dictum eſt ſuperius inſtitutio hæredis conuentionalis facta in contractu matrimonij vel ſocietatis valet in ſolidum,hoc verum, niſi ſuperſint liberi naturales & legitimi:quia non poſſunt priuari legitima eis iure naturæ debita nec etiam per donationem vniuerſalem,vt ſi fiat donatio omnium bonorum inter viuos, & in altero contractuum prædictorum. Et ſi dicatur quid igitur operatur adhęrentia contractus,reſpondeo quòd multũ:quia valet donatio vel inſtitutio prædicta in cæteris, dempta legitima,quæ alias nõ valeret,niſi vſque ad quartam partem 57

tem bonorum, ſicut nec inſtitutio vel diſpoſitio teſtamẽtaria,obſtan.conſuetudine ſuperius ſæpe allegata : & iterum ſi dicatur nõ plus deberet operari donatio facta inter viuos quàm inſtitutio in contractu matrimonij vel ſocietatis . Reſpondeo quòd prævalet in hoc quòd bona præſentia non poſſunt alienari. iuxta.l.mulier bona. in prin.§.fi.de iu.do.&.l.nõ amplius.in prin.§.fi. de lega.j. cum ibi notatis:& quia cætera bona futura forte nõ ſunt affectata vel obligata pro ſolutione legatorum.iuxta no. l.fi.C.de pac.

Item donatio quæ morte confirmatur de iure retrotrahitur:vt.l.donationes.C.de do.inter vir.& vxo.liberi autem poſſunt priuari ſua legitima per donationes plures & particulares, & etiam per cõtractum venditionis de cõſuetudine,quòd videtur eſſe contra determinationẽ doc. l.j.C.de inoffi.dona.& etiam rubrum loquitur generaliter.& ſuper hoc no.l.patronus. cum ſua glo.ff. de proba. & ea quæ habentur.in cap.de his,de ſepul.in glo. 58

Item & ſi quæratur quæ eſt illa legitima : reſpondeo ꝙ eſt illa quæ datur iure ſcripto.iuxta authen.nouiſſima.C. de inoffi.teſt.de conſuetudine non eſt dare legitimã: ſaltem illam quæ debetur iure naturæ, quia cõſuetudo quæ vult ꝙ tres partes bonorum defuncti remaneant hæredi ab inteſtato,habet locum in omnibus collateralibus. 59

Summæ eorum quæ notantur in titu.de re iudicata.

1 *Sententia contra garandum lata, contra quem executioni mittitur.*

2 *Sententia lata contra colonum, an noceat domino.*

3 *Sententia lata propter falſa inſtrumenta vel falſos teſtes, an poteſt reuocari.*

4 *Sententia quid continere debet.*

5 *An delegatus principis poteſt cogere ordinarium, vt præſtet auxilium pro executione ſententiæ.*

6 *Sententia quæ continet ſeriem proceſſus, an de actis fidem faciat ſi non reperiantur.*

7 *Iudex iudicando de principali, ſi reſeruet facere ius ſuper expenſis, an valeat ſententia.*

8 *Sententia interlocutoria an potest ferri sub conditione.*
9 *Sententia quæ continet errorem calculi, an valeat.*
10 *Sententia lata contra clientem ob aduocati præuaricationē vel culpam sit rescindenda.*
11 *Sententia vt de consilio peritorū feratur, an sit necessarium.*
12 *Agens rei vendicatione si proponat causam remotam dominij quæ pendente lite ei de nouo superuenerit, nulla fiet ei adiudicatio.*
13 *Sententia iudicis qui condemnauit in quinque cum decem peterentur, an valeat.*
14 *Petenti decem, & probans tantum quinque, an in illis debeat fieri condemnatio.*
15 *Sententia lata cōtra non possidentem si postea possideat, an contra eum sententia executioni mittetur.*
16 *Sententia pro absente contra præsentem potest ferri.*
17 *Sententia pro vno particulari lata prodest vniuersitati, & quid econtra.*
18 *Causa quæ mouit iudicem an sit inserenda in sententia.*
19 *Sententia lata contra hæredem an nocet legatariis.*
20 *Sententia lata contra fiscum ad hoc vt valeat, quid requiritur. & nu. 21.*
22 *Sententia quando dicatur nulla.*
23 *In parlamento non assignatur dies ad pronunciandū postquam in causa conclusum est.*

De re iudicata.

* *De hac re vide nouas Francisc. constit. art. 20.*

PRimo quòd sententia lata contra garandum mittitur executioni * contra emptorem, vel alium detentorem rei de qua agitur. & idem de emphiteota qui nouū censum superimposuit: vt not. Barto. in l. j. ff. de litigio. & nota. l. ij. C. vbi. in rem ac. & hoc casu garandus tenetur ad interesse & damna ipsius emptoris: nec est opus condemnatione, sed fiet summatim inquisitio super damnis & interesse, & demum statim fiet executio. & pro hoc. l. grege. §. j. ff. de fideiusso. l. j. ff. iudi. sol. & ibi Bartol. l. finali. C. de vsu rei iudi. Sed quid si venditor recusauit suscipere garandiam, nunquid re euicta, veniet

veniet emptor pro interesse & damnis via actionis. not. Bar. l. in stipulatione prope fi. ff. iudi. sol. 1

2 Item nunquid sententia lata contra colonum qui possidet naturaliter noceat domino ciuiliter possidenti. no. Bar. l. peregre. §. fi. ff. de acqui. pos. quid de viro & vxore, de emptore & venditore, de vsufructuario & domino, de creditore & debitore. not. l. sæpe. ff. de re iudi. Bar.

3 Item sententia lata propter falsa instrumenta, vel falsos [a] testes potest reuocari. not. l. diuus. ff. de re iudi. & l. si ex falsis. C. de transac. actio tamē durat per quadriennium. sed exceptio est perpetua quæ potest obiici in executione: vt not. l. diuus. alle. l. qui agnitis. ff. de exce. Item cōtra illum qui dolo desiit rem possidere pendente lite proferenda est sententia: vt not. Cy. l. vna. C. de alie. mu. iu. ca. fac. Barto. l. quanquam. §. Iulianus. ff. de aqua plu. arcend.

a *An requiratur ꝙ testes sint corrupti & falsum dixerint ad hoc retractetur sententia vel alterū sufficiat. vt de gloſ. in l. fi. C. ſi ex. fal. inſtru. & gl. in verbo. opponi. cap. licet extra de proba.*

4 Item sententia diffinitiua debet continere absolutionem, vel cōdemnationem, vel aliud æquiualens: [b] vt. l. j. & l. in summa. ī prin. ff. de re iudi. & l. præsens. C. de sen. & interlo. omnium iudic. & forte non potest illa conclusio adiudicari, & maximè actori, nec etiam reo, nisi petatur, si sit illa conclusio satis vtilis reo pro suo principali & accessorio. aliud forte si nulla esset conclusio quæ ad hoc posset aptari. quia actore non probante reus absoluitur. l. qui accusa. C. de edendo, & debet ferri in scriptis: alias non valet, secus in interlocutoria: vt not. glo. c. quoniam contra falsam. de proba. super verbo interlocutiones. & debet continere locum & diem, vt ibi nota. super verbo loca & tempora, vide quod dixi in titulo de iudicibus. §. item nunquid iudex actori. actor autem debet concludere, vt reus condemnetur & compellatur.

b *Barto. l. quid tamen. §. ſi arbiter. ff. de arb. & quæ ſint æquipollentia, vide Alexand. in l. j. in glo. fi. ff. de re. iudi.*

Item si fiat vero ordinetur turbato nihilominus ferēda est sententia secundum ordinem prædictum: vt. l. si cum nulla. ff. de re iudi. quòd iudex potest & debet hoc supplere. ar. l. fi. ff. de peti. hæredi.

5 Item iudex delegatus à principe potest sententiam suam mandare executioni, & præceptū facere iudici ordinario, vt ei præstet auxilium si sit necessarium: vt not. Barto. l. à diuo Pio. in prin. ff. de re iudi. & videtur tex.

ca.paſtoralis. & ca.ſignificaſti.de offi. deleg.l.fi.C.de iu. & hoc tamen infra annum:vt ca.quærẽti.de offi.delega. hinc eſt quòd in executione arreſti parlamenti poſt annum admittitur oppoſitio, quod dictum eſt in prin. habet locum in quocunque iudice ordinario : vt.l.à diuo Pio.§.ſententia.ff.de re iudica. à principe. ad audiẽdum de certa cauſa appellationis loco magnorum dierum. ſecus quando cauſa remittitur in reſſorto coram certo cõmiſſario:quia dominus ſeneſcalus ſententiam illius mandabit executioni.

Item nunquid ſententia quæ continet ſeriem proceſſus fidem faciat. dato quòd conſtet de actu curiæ, nec ꝙ acta fuerint penes curiam vel caſu fortuito amiſſa. not. Cy.l.emancipatione de fi.inſtrumen. & Barto.in.l.illud ff.de acqui.hæred. 6

Item iudex iudicando de principali ſi reſeruet iudicare de expen. non valet ſenten. vt not.gloſ. & Cy.l.terminato.C. de fruc. & li.expen. ſecus ſi condemnauerit partem in expen.taxatione curiæ reſeruata : & ita ſolet fieri. & no.Cy.in.l.terminato.alle. & idem eſt de intereſſe & damnis. Idem in reſtitutione fructuum. in actione vero iniuriarum vt communiter reus condemnatur ad emendam vtilem & honorabilem taxatione curię reſeruata, ſed quo ad emẽdam honorabilem videtur quòd nihilominus eſſet dicere declaratione curiæ reſeruata. Si vero iudex in ſententia ſua nullam mentionem fecerit de ſequelis prędictis,ſcilicet fructibus expen. c intereſſe & dãnis, nihil à cætero de eis poterit diſponere ſeu iudicare,quia functus eſt officio ſuo,& potiſſime ſi ab eo fuerit appellatum:vt.l.iudex,& .l.cum quærebatur.ff.de re iudi. facit.l.ij.C.de po. niſi hoc fiat incontinenti, & eo ſedente pro tribunali: iuxta.l.Paulus.el.j.ff.de re iud. & ca. cum ceſſante de appel. & eſt conſuetum quòd iudex incontinenti tradat grafierio ſuum pronunciatum vt nihil poſſit variare ſeu mutare, quia alias poſſet fieri præiudicium appellantibus. 7

Item ſententia interlocutoria poteſt ferri ſub conditione etiam de futuro: ſecus in diffinitiua niſi cõditio ſit de præſenti vel præterito:vt.l.à diuo Pio.§.in venditione.& 8

c *Quid ſi expenſæ non fuerint petitæ an iudex nihilominus debeat condemnare vel abſoluere dic quòd ſic, alias facit litẽ ſuam,ſecundum Specu. de diſp. & alleg.aduoc. §.ſatis. ver. quid de fructib⁹ cũ ſeq. & poſt eum Ioã. Fab.C. de iudi.aut. poſt iurãmẽtum.*

ne.& ibi no.ff.de re iudi. &.l.cum iudex.cum ſua glo.C. de ſen.& interlo.omnium iudi.

9 Item an ſententia quæ continet errorem in calculo: vel in ſumma quæ petebatur, valeat.not.Cy.l.vni.C.de erro.calcul.

10 Item an ſententia lata contra clientulum propter aduocati præuaricationem ſit reſcindenda. not.l.ſi patronum.C.de aduo. diuer.iudi. & quid ſi culpa aduocati. not.ibidem.

11 Item conſuetum eſt ꝙ iudex in ſententia, & maximè diffinitiua dicat habito conſilio peritorũ &c.iſtud tamen non eſt de neceſſitate.l.cum tali.§.reſcriptum.de cõd. & demonſtra.ff.de hoc nota. cum ſententia.C.de ſentẽ. & interlo.omniũ in gl.l.ij.C.de ſen.ex pericu.reci.prodeſt tamen ad hoc vt dicit Bart.quia ſi male fuerit iudicatum, iudex non facit litem ſuam.l.conuenerit.ff.de re iudi.

12 Item ſi agens in vendicatione proponat cauſam remotam quare dominiũ rei ſpectat ad ipſum vt ſolet fieri ex cauſa ſuperuenienti lite pendente nulla fiet ei adiudicatio:ſed eſt opus noua interpellatione,& idem in actione perſonali : vt not.ad plenum.c.abbate. de re iudi.lib.vj. Cy.l.vni.C.de alie.mu.iu.cau.fac.& Barto.l.& an eadẽ. §.actiones.ff.de excep.rei iudi. ſecus ſi actor in actione reali ſolum propoſuerit cauſam propinquam dicens ego vt dominus peto.

Item nõ proponendo cauſam dominij,& ratio diuerſitatis eſt no.ſi bene inſpiciatur,& pro intereſſe rei, quia in primo caſu eſſet fraudatus à ſuis defenſionibus.

13 Item petebam.x.iudex condemnauit in.v.& de aliis quinque nihil pronunciauit an reus videatur abſolutus. no.l.minus.C.ſi aduer.rem iudi. & an valeat ſententia condemnatoria in quinque.no.ibidem.

14 Item peto decem & non probo niſi quinque,nunquid in quinque debeat fieri condemnatio. not.l.in fi.C.de litis conteſta.

15 Item ſententia lata contra non poſſidentem mandabitur executioni contra ipſum, ſi poſtea reperiatur rem petitam poſſidere : vt not.l.ſi à re hæreditatem.§.ſi quis. ff.de excep.rei iudi.

Item ſententia poteſt ferri ad vtilitatem illius qui eſt 16
abſens & contra præſentem, ſi caſus exigat: vt no. l. properandum. §. finautem reus. C. de iudi.

Item ſententia lata pro vno ex habitantibus qui con- 17
tendit de re communi aut quæ vertitur ad communem vtilitatem totius vniuerſitatis prodeſt aliis habitantibus, & maximè ſi in proceſſu proponatur ius commune habitantium: & pro hoc facit. l. loci corpus. §. ſi fundus. ff. ſi ſerui. ven. l. ſupra. §. caſſius. ff. de aqua plu. arcen. Lata tamen ſententia contra ſingulos non nocet vniuerſitati: vt not. l. ſæpe. ff. de re iudi. l. j. C. res inter alie. ac.

Item vtrum in ſententia ſit inſerendum quod mouet 18
iudicem. not l. properandum, §. illud proculdubio. C. de iudi. hinc eſt quòd cõmuniter dicitur declaramus quàm talis melius probauit intentionem &c.

Item ſententia lata contra hæredem nocet legatariis, 19
ſed non cohæredi: vt not. l. ſi veteris. C. de fide inſtru. l. ſæpe. ff. de re iudi. & l. fi. C. de pe. hære. & an lata contra principalem debitorem poſſit mandari executioni cõtra fideiuſſo. not. Bar. l. in ſtipulatione. ff. iudi. ſolut.

Item ſententia lata contra fiſcum vt valeat, requiritur 20
quòd fiſcus fuerit rite & legitime defenſus, alias reſcinditur ſententia ſaltem intra triennium: vt. l. vnica. de ſentẽtia aduerſ. fiſcum la. lib. x. Idem de pupillo & eccleſia: vt ibi no. Bar. & l. imperatores. ff. de re iudi.

Item non valet ſi fuerit lata in abſentia aduocati fiſci: 21
vt. l. iij. in. §. diuus cum ibi nota per glo. & l. ſi fiſcus. ff. de iure fiſci. l. fi. C. de aduo. fiſ. & debet procurator reſtitui etiam poſt publicationem ad producendum teſtes & inſtrumenta: vt ibi Bart. & miles armatæ militiæ reſtituitur aduerſus rem iudicatã: vt. l. j. C. de iu. & fac. igno. Reſcinditur & hoc officio iudicis & ex beneficio reſtitutionis.

Item quando ſententia dicatur nulla, ex quibus mediis 22
nota. l. prolatam. C. de ſenten. inter loc. omnium iudi. & quando ſententia eſt ipſo iure nulla nunquid iudex poteſt iterum iudicare. not. l. ſi vt proponis. C. quomodo & quando iudex. inſuper ſententia lata cõtra defunctum * eſt ipſo iure nulla: vt. l. in ſumma. §. ſi quis. ff. de re iudi.

Item in parlamento partibus appunctuatis in arreſto 23
non aſſi-

* *Hæc ſpecies nullitatis conſtitutionibus regis ſublata eſt: nam etiã aduerſus defunctũ ſentẽtia ferri poteſt. vide notas Franciſci cõſti. art. 90*

non aſſignatur dies certa, nec amplius eſt opus quòd cõpareant partes, ſed quàm citius curia iudicabit: hic autem & alibi datur dies, & ſi altera partium faciat defectũ adiornabitur cum intimatione, &c. & veniat aut non. tunc dabitur ſententia. Et pro iſtis no. Cy. l. ſi quis ex conſenſu. C. de epiſ. audi. & l. quanuis. C. de adulte.

Summæ eorum quæ continentur in titulo de expenſis intereſſe & damnis.

1 *Capienti animal in fundo ſuo, an de captione ei credetur.*
2 *Si animal reperiatur depaſcens in aliena iuſtitia cui debetur emenda, & qualis eſt de conſuetudine.*
3 *Si conduxi mulum ad deferendas merces, nec preſſus nimio onere ſuccubuerit, an teneat.*
4 *Denunciator falſus tenetur ad intereſſe, non autem procurator domini.*
5 *Tutor & curator qui ſcienter fouent malam cauſam, tenentur ad intereſſe.*
6 *Expenſas faciens pro me quanuis prohibitus, an illas recuperet.*
7 *Promiſſio de ſoluendo intereſſe & damna, & ſuper his de ſtando eius iuramento, an valeat.*
8 *Expenſas appellationis an debeat is qui vicit in cauſa principali, & in cauſa appellationis victus eſt.*
9 *Expenſæ litis variis ex cauſis debentur.*
10 *Expenſæ præiudiciales quæ dicantur.*
11 *Reus quibus caſibus præter expenſas poteſt petere damna & intereſſe.*
12 *Plus ſi quis petat, quomodo fiet condemnatio.*
13 *In caſu ſaiſinæ & nouitatis, ſi alter ſit contumax, quomodo fiet expenſarum condemnatio.*
14 *Expenſarũ reſeruatio an valeat, ſi in cauſa principali ſententia lata eſt.*
15 *Animalia in ſuo fundo nocte paſcentia ſi quis repererit, & iuſtitiæ tradiderit, an & quomodo cadant in commiſſum.*
16 *Iudicis negligentia pars ſi damnum patiatur, illud iudex reſarcire debet.*

HAYKOBA ИМЕННАЯ ОБЩЕСТВЕННАЯ ИМЕННАЯ МЕДНИКОВА

17 *Expensæ & sumptus qui solui debeant testibus.*
18 *Expensas in re aliena factas, quomodo quis recuperet.*
19 *Causæ pauperum gratis agitari debent.*
20 *Rectus victus condemnatur in expensis, damnis, & interesse actoris, & quid econtra.*
21 *Actor si relicta priore instantia, nouã velit instituere, debet prioris expensas soluere.*
22 *Victus victori in materia criminali debet in expensis damnis & interesse condemnari.*
23 *Expensæ factæ pro filio per patrem, præsumũtur factæ de bonis ad filium pertinentibus quæ sunt apud patrem.*
24 *Actu ne reali conuentus ad quid concludere debet.*
25 *Minores non restituuntur aduersus contumaciam, saltem vt se ab expensarum condemnatione eximant.*
26 *Victus victori in expensis condemnandus si petatur.*
27 *Hospiti de amissis in hospitio an credatur.*
28 *Violentia probata statur iuramento vim passi de amissis.*
29 *Gratia vel remissio delinquenti à principe concessa intelligitur satisfacto læso.*
Læsi quantum ad hoc negotium pertinet, qui dicantur.
30 *In expensis condemnatus an debeat salarium aduocato victoris cui nihil à victore numeratum est.*

De expensis, interesse, & damnis.

SI quis reperiat animal in fundo suo, & 1
tempore prohibito, ipse illud capere & detinere potest per.xxiiij.horas, & interim reddere illi cuius est animal sine emenda si sibi placuerit, secus lapso termino prædicto, sed debet illud ponere in manu iustitiæ detinẽdum: donec sibi fuerit de damno satisfactũ. facit ad hoc. l. Quintus Mutius. ff. ad. l. Aquil. l. capite quinto. ff. de adul. no. l. iij. §. nerua filius. ff. de acqui. possess. & de captiõe, scilicet quòd cepit animal in damno suo, & in tali fundo statur iuramento ipsius, nisi contrarium possit probari. Iudex autem dabit commissarium ad existimandum damnũ seu interesse dãni dati. & de hoc no. per Spe. in ti. de actore.

§. j.

§. j. versic. sed pone inuenio, &c. Et Cyn. l. de his. C. ad. l. Aquil. hoc verum quòd statur partis iuramento si tradiderit animal in manibus iustitiæ: alias secus, quia nõ constat de captione, & de loco ei non creditur, & ideo illud oportet probari. adde hic. §. item si quis in fundo, &c.

2 Item si animal depascẽs reperiatur in aliena iustitia, nõ dubium quòd emenda debetur domino iustitiæ, scilicet lx. solid. nisi domini & habitantes habeant *maresçage*, vel ius depascẽdi. si autem plura sunt animalia sub vnius custodia communiter dicitur quòd si sint plurium: quilibet eorum debet emendam. xl. solid. Et super hoc no. l. si familia. in fi. & ibi glos. ff. de iuri. omnium iudi. l. si plures. ff. de iniuriis. l. perceptionem. ff. de his qui deiece. vel effu. l. j. §. j. ff. de eo per quem fac. est. & hęc quę dicta sunt habent locum in boue vel iumento, & aliis similibus, secus forte in oue vel porco, & similibus, quia non debentur nisi. vij. solid. vel dominus potest ea animalia minuta dimittere re pro noxa. iuxta. l. j. in princ. in. l. penult. ff. si qua. pau. fe. dica. & hoc nisi fiat cum custodia. *ou garde faicte.* quia tunc si de die, emenda est. xl. soli. si de nocte: confiscatio animalium de consuetudine.

3 Item si conduxi mulum ad deferendas merces, & mulus oneratus debite & more solito interierit, nõ teneor, secus si fuerit nimis oneratus: vt not. Bart. l. publici. C. de curs. public. lib. xij. &. l. vnica. C. ne quid oneri. pub. lib. xj. pro hoc. l. qui. insulam. §. qui mulas. ad certum. ff. loca.

4 Item falsus denunciator tenetur ad interesse, & in expensis partis delatæ, licet procurator domini solus prosequatur litem, qui quidem procurator non tenetur in expensis: vt cap. fi. de calumnia. & Bar. l. vnica. C. de sumpti. recup. lib. x.

5 Item si tutor, curator aut procurator scienter foueant malam causam, ipsi tenẽtur nomine proprio soluere expensas: vt not. Bart. l. iiij. in prin. &. l. sed si non obtulit. in princ. ff. de re iud. l. non est ignotum. &. l. si bonam. C. de admini. tuto.

6 Item cepisti collegere vineas meas, vel alias expensas facere quanuis tibi esset prohibitum, an possis repetere & vti retentione. not. l. si quis nolente. C. de ne neg. gest.

* *Hoc hodie non seruatur, nam indifferẽtur victus victori in expensis est cõdẽnandus, nisi maxima sub stiterit causa litigandi, quæ arbitrio curiæ æstimatur.*

Item sæpe in contractibus pars promittit soluere interesse & dãna,& de hoc stare iuramento alterius,an valeat.no.in.l.in huiusmodi.ff.de præt.stipul.& in.l.si quis in conscribendo.C.de episc.& cle. 7

Item victor in causa principali,& victus in causa appel lationis nõ tenetur * ad expensas factas in causa appellationis:vt not.Cy.l.generaliter.C.de reb.credit.& iur. iuran.Specul.in tit.de petitione expensarum.§.nunc videndum.ver.quid de appellato. 8

Item expensarum aliquæ debentur ratione victoriæ:vt l.properandum.§.sinautem alterutra.C. de iudi. Aliqua ratione retardati processus:vt.C.de fruct.& liti.expen.l. non ignoret.aliæ ratione cõtumaciæ:vt not.l.sancimus. C.de iudi. 9

Item expensæ per reum obtentæ in deductione processus dicũtur esse præiudiciales[a],quia non tenetur procedere nisi refusis expensis:veruntamen si ipse reus processerit in causa etiam ad vnum actum, & cum protestatione de expensis: expensæ desinunt esse præiudiciabiles. Et dicunt quidam quòd die assignata ad diffiniendũ, amplius expensæ non sunt etiam præiudiciales: quia iudicare respicit solum officium iudicis. 10

a *De materia expensarum præiudicialiũ scri. in. l. sancimus. C. de iudi. & in §. præiudiciales. instit. de act.*

Item ille qui est actor semper admittitur ad petendum cum expensis interesse & damna: iuxta not.l.sancimus. C.de iudi.in.viij.q.secus in reo nisi * in casu nouitatis. vbi agitur de possessione rei contentioſę,& hoc propter sequestrationem,quia in materia nouitatis quilibet tenet vicem actoris,quanuis ille qui prouocauit ad iudiciũ,habeatur loco actoris:vt.l.ij.§.j.ff.cõmuni.diui. &.l.in tribus.ff.de iudi.vide infrà. 11

* *Hodie tã actor quàm reus indifferenter siue agatur in rẽ aut in personam,aut ad possessionem possint petere damna & interesse quæ ex instantia proficiscuntur,propter calũniam,aut temeritatẽ eius qui succumbet.vide nouas Francis.constit.art.88.*

Item si quis plus petit re ipsa, vt quia petit viginti cum decem debeantur,pro parte fit condẽnatio,& pro parte absolutio:expensæ vero compensantur. facit ad hoc.l.j. cum ibi no.C.si aduer. rem iudi.secus si actor petat rem quæ non recipit functionem sub maiori pondere: quia & si reperiatur esse maioris põderis: nihilominus debet 12

sequi

sequi condemnatio:vt not.Bart.l.qui vas.ff.de fur.Si autem petat plus tempore reus est absoluendus ab instantia:& actor sibi tenetur in expen. & induciæ duplicantur,vt no.§.hodie.inst.de excep.l.qui solidum. in princ. ff.de legat.iij.l.vnica.C.de plus pe.& in cap.vnico. e.ti. in antiquis.

13 Item si coram executore literarum quærimoniæ & no uitatis ille qui fuit adiornatus fecerit defectum, ipse qui conqueritur in sua possessione manu tenebitur sine expensis salua sibi actione pro interesse & dãnis:sed econuerso ille qui fuit adiornatus manu tenebitur cum expẽsis quæ taxabuntur per iudicem, si vero ille qui se opposuit coram commissario fuerit contumax coram iudice, condemnabitur in expensis interesse & damnis.

14 Item si iudex iudicando super principali reseruat iudicare de expensis, vtrum possit & an valeat postea sententia lata super expensis.no.Cy.l.terminato.C.de fru. & li.expens.& Bart.l.Paulus.el.j.ff. de re iu. &.l.asse.ff. de hæ.insti. Secus si reseruet b taxationem expensarum, vt fit quotidie.Et super hoc vide quæ dicit Bar.l.ab executore.in vlt.col.ff.de appella.

b *Istud est tutius, scilicet quòd iudex condemnet sup principali et expensis: reseruata sibi taxatione expensarũ, secundum Io. Fab.l.sancimus.C.de iudi. & vide quod no. In no.i.c.fi. extra de dol. & cõtu. Et istud seruat cõmunis practica.*

15 Item si quis in fundo tempore prohibitio de nocte reperiat & capiat animalia depascẽtia,& cum custodia(vel a garde faicte) & ea tradiderit in manibus iustitiæ,illa animalia cadunt in commissum, vel debent confiscari, scilicet,media pars parti iniuriatæ, vel quæ passa est damnũ, & alia media domino terræ illius.Et in casu isto non stabitur relationi partis de prisia vel captione facta in fundo suo,& pro hoc facit cap.sacro.in prin.de sen. excom. cap.ex literis. de in inte.resti.C.de accu.l.singuli. & ille habet electionem agẽdi ad damnum, vel habere partem animalis,vel animaliũ pro noxa,& pariter dominus, nisi plus maluerit habere emendam.

16 Item si culpa vel negligẽtia iudicis pars aliquod damnum incurrat, iudex tenetur illud resarcire parti, & iudex qui negligit iustitiam facere vel partem quæ succubuit in expen. cõdemnare debet etiã expresse, vel ipsam ab expensis reuelare, vel expensas compẽsare si casus requirat alterum istorum,quia alias facit litem suam: vt no.

cap.quoniam contra falsam. super verbo negligentiam. de probationibus.

Item quæ expen. vel qui sumptus debeāt solui, seu tradi testibus, & an testis operarius debeat habere salariū. no. Cy. l. quoniam liberi. C. de testi. 17

Item expensæ debent esse moderatæ, & nō superfluæ, seu delicatæ: vt not. cap. dilecti. de fo. cōpe. & no. in prędi. cap. quomodo probantur expensæ, interesse, & dāna. & quando defertur iuramentum.

Item quomodo cōsulatur possessoribus rerum alienarum pro sumptibus & expensis recuperandis: not. l. domum. C. de rei vendi. 18

Item in causa pauperum, acta, & processus debent gratis fieri & sigillari, & aduocati pro eis debent misericordia moti, & cum charitate sine salario patrocinari. ar. l. nulli. §. j. C. de epis. & cle. l. tam de mentis. & ibi gloss. C. de epis. au. xij. q ij. charitatem. 19

Item reus victus debet condemnari in expensis, interesse & damnis ipsius actoris: vt cle. j. de rescrip. & no. cā. finem. de do. & contu. & l. sancimus. C. de iudi. & hoc si petantur, alias non. ar. illius quod habetur in c. in nostra. de iu. iur. Secus econtra, nec debet reus concludere ad dāna & interesse, nisi in causa possessoris, & in causa impedimenti. vide Bar. l. j. in prin. ff. ad Turpilia. Interdum tamen reus releuatur ab expēsis si habeat iustam causam ignorantiæ, & super hoc no. Bar. l. qui in alterius. ff. de re iu. & Cy. l. properādum. §. si autem alterutra. C. de iudi. 20

Item si actor re integra amittat literas adiornamēti, & suorum explectorum, ita quòd eum oporteat impetrare alias literas, & inchoare nouum processum nō audietur, nisi prius solutis expensis in prima instātia factis, nisi reus consentiat quòd procedatur in prima instantia, & ostendat copiam adiornamentorum, sed actor soluet expensas nouæ instātiæ, & forte quia in primo processu est notabilis defectus, & propterea reus mouebitur ad hoc eligendum. 21

Itē in processu criminali vel excessuū, victus victori debet condēnari in expēsis, interesse, & dānis: vt l. si postulauerit. §. fi. ff. de adul. cū ibi no. & l. fi. C. de fr. & li. expē. 22

Item

23 Item illud quod pater expendit in honorem filij, videtur expendere de bonis quæ habet pertinentibus ad filiū vt. l. fi. ff. de pe. hæ. ita tenet glo. l. j. §. sed nec. ff. de co. & sic debet intelligi. l. quæ pater. ff fa. her.

24 Itē ille qui cōuenitur rei vendicatione debet cōcludere vt saltē expensas necessarias vel vtiles habeat, & q̄ vtatur retētione, quia amplius nō esset audiēdus: vt no. l. Paulus. ff. de excep. no. Spe. ī ti. de sentētia. §. postremo. ver. quid si bonæ fidei possessor. no. Cy. l. si in area. C. de rei ven.

25 Item minores non restituuntur aduersus cōtumaciam, saltem vt non teneantur in expensis: vt. l. cum mandato. §. finautem. ff. de minori. sed possunt eas recuperare aduersus tutores: vt. l. properandum. §. fina. C. de iudi. secus quo ad dominium vel rei possessionem, quia præualet habere rem, quàm existimationem: vt ibi no. Cy. l. properandum in. §. fi. & l. ij. C. si tu. vel cu. interue.

c *Istud beneficiū q̄ cre datur suo iuramento de quo in. l. si quando. C. vnde vi ipse qui vī passus est perdit, si semel conuictus fuerit de periurio. siue tale beneficium fuerit datū à lege, canone, vel statuto. ita dicit Ias. in. l. ait prætor. l. j. §. fi. ff. de iu. iur. de quo alle. tex. ī. c. parnuli. xxij. q. ij. hic. nec in sua ca. &c. quod no.*

26 Item iudex potest cōdemnare partem in expensis dato quòd non petatur. quia victus victori debet in expensis condemnari: vt. l. properandum. §. finautem alterutra. C. de iudi. glo. l. fina. circa prin. C. quando prouo. non est ne. Bar. l. dies cautioni. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infec. sed contrarium seruatur.

27 Item hospiti bonæ famæ & asserenti cum iuramento amisisse in domo cauponis vel stabularij pecuniā vel rem aliam de iure creditur, saltem si assistat verisimilis prę sumptio: vt no. per Bar. l. j. §. j. ff. naut. caup. stab. &c. & p Cy. l. certi iuris. in. j. q. C. loca. facit. l. si ego. §. dotis autem cā. ibi quid enim, &c. ff. de iu. do. Hinc est quòd Parisius communiter traduntur hospiti claues cameræ suæ: vt res ibi repositæ subiaceant periculo suo. iuxta no. l. ex diui. &. l. ij. C. loca.

28 Item no. quòd expensæ & damnum datum per dolum vel violentiam, probata per testes violentia, probatur per iuramentum: c vt no. c. dilecti. in glo. fi. de foro compe.

29 Item si propter homicidium delinquēs obtinuerit à rege vel principe literā gratiæ vel remissionis in ea semper cōtinetur aut subintelligitur satisfacto læso. & læsi dicūtur vt admittātur ad petēdū ītēresse seu dānū. Primo mulier illius qui occisus est. Secūdo pater, saltē & maximè si

ille qui fuit occisus non erat emancipatus. tertio liberi si qui sint. alij vero consanguinei nõ admittuntur: socius autem bonorum vel alicuius artificij seu mercantiæ posset petere damnum si quod inde emerserit: sed non si ibi sit lucrum cessans. iuxta ea quæ habentur. l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de ac. emp. sed primo & principaliter taxatur interesse animæ defuncti: vt pro ea fiat fundatio perpetua vel eleemosyna secundum facultates illius qui homicidium perpetrauit, & ideo sæpe datur commissarius ad inquirendum de facultatibus suis, & forte etiam debet haberi consideratio ad industriam personæ delinquentis, & etiam illius qui occisus est: vt tangit Specul. in titu. de iniuriis & damnis da. in. §. sequitur. ver. sed nunquid. & ver. si mulier pro hoc facit. l. sororem. C. de his qui. vt indig. cum ibi no. per Cy. in fi.

Item sciendum quòd aduocati, procuratores, & notarij qui faciunt residentiam personalem in curia Riomij non tenetur soluere sigillum seu emolumentum sigilli, & sæpe habent aduocatum & procuratorem gratis. quid ergo si alteri ipsorum aliquis fuerit condemnatus in expensis, nunquid hæc venient in taxatione expensarum: quidam quòd sic, quia iste tenetur ad antidota, & officiũ suum non debet aduersario afferre commodum: alij contra. & forte melius [e], & super hoc nota. quæ dicit Cyn l. neque per se. C. de hære. institu. & l. omnimodo. in. j. q. C. de inoffic. testa.

e *De hoc tex. not. & vulgares. in l. cum quidẽ vbi vide Barto. C. de fru. & lit. exp.*

Summæ eorum quæ continentur in titu. de appella.

1 *Adiornamentum in causa appellationis, quomodo debeat mandari executioni.*
2 *Appellatio infra tempus statutum non releuata est ipso iure deserta.*
3 *In rescripto appellatoris nullitas & iniquitas sentẽtiæ simul possunt cumulari.*
4 *Appellans qui friuolè appellauit quam emendam soluere cogitur.*

5 *Appellatio à denegatione iuris si fuerit interposita, siue iuste, siue perperam, quid iuris.*
6 *Appellans à iuris denegatione pendente appellatione est exemptus à iurisdictione iudicis à quo appellatum est.*
7 *Appellatio ab actu extraiudiciali, an valeat.*
8 *Ad appellandum minor, an restituatur.*
9 *Si vnus aut plures appellauerint à derogatione iuris, an domino requirente datur commissarius qui cognoscat de dictis causis appellationum.*
10 *Appellatio facta per aliquem de vniuersitate pro se & suis adhærentibus, an valeat.*
11 *Appellatio non potest fundari super futuro grauamine.*
12 *Appellans qui transigens cum intimatio illi quod in principali causa controuersium erat remittens an condemnatur in emenda.*
13 *Appellantes & appellati an & quando tenentur se præsentare.*
14 *An appellans per procuratorem potest comparere.*
15 *Appellati seu intimati in causa appellationis, an possint impetrare literas anticipationis.*
16 *Appellans vel intimatus moriatur, eorum hæredibus quid faciendum est.*
17 *In causa criminali victus & confessus, an audiatur appellans.*
18 *Appellari potest à taxatione expensarum, damni & interesse, & emendæ.*
19 *Appellandum est ilico.*
20 *Appellatio si valida pronuncietur, & interlocutoria sententia infirmetur, iudex appellationis retinet agnitionem causa principalis.*
21 *Appellationi vires non tribuit, attentatim.*
22 *Nõ appellatur à iudice ecclesiastico ad secularẽ, nec ecõtra.*
23 *Si appellatur ad superiorem omisso medio, an appellatio erit deserta.*
24 *Appellans ab officiario, coram quo debet introducere suã appellationem.*
25 *Appellatio generalis an valeat.*
26 *Appellatione remota si committatur causa intelligitur de friuola.*

27 Appellans qui releuat appellationem coram iudice nõ suo cadit à causa, secus si coram superiore non tamen immediato.
28 Ab executore, an & quando appellandum sit.
29 Appellanti sufficit dicere, appello.
30 Appellãs à iuris denegatione potest in rescripto aliam appellationis causam exprimere.
31 Appellare potest emptor à sententia lata cõtra garandum venditorem.
32 Appellatio triplex.
33 Si cum appellatione, de attentatis agatur, de his quæ constet, causa remanebit coram iudice superiore.
34 Appellatio interposita à commissario exequente casum notitatis ex sua natura debet in oppositionem commutari.
35 Appellandum est regulariter à delegato ad delegantem.
36 Appellationis iudex de consensu partium potest omissa appellationis causa, de principali cognoscere.
37 Appellans à pari Franciæ pendente appellatione est exemptus in omnibus causis ab eius iurisdictione.
38 Administratores alicuius ciuitatis si appellauerint à pari Franciæ singuli de ciuitate sunt etiam exempti ab ea iurisdictione.
39 Appellans qui proponit plura grauamina, non astringitur ad eorum omnium probationem.
40 Appellans à iuris denegatione prius & sæpius interpellare iudicem debet vt ius reddat.
41 Appellantem iudex qui impedit, tenetur lege Iulia de vi publica.
42 Appellari potest à mandato, & eius executione, si sit iniustum.
43 Appellatio à captione personæ vel bonorum an valeat.
44 Appellans potest appellationi renunciare intra octo dies.
45 Appellationes causæ an potest intimatus renunciare.
46 Aduocato si interdicta fuerit postulatio, & appellauerit an interim postulare poterit.
47 Iudex & eius familia tenentur de attentatis.

De appellationibus.

Quomodo

1 QVomodo[a] adiornamẽtũ in causa appel. debeat mandari exe. & infra quę tempora: dictum est in titulo de adiornamentis & dilationibus.

2 Item qui nõ releuauit cũ effectu suam appellationẽ infra tempus ordinatum, appellatio est ipso iure deserta, sicut de iure qui nõ petiit apostolos infra. xx. dies, nec est opus declaratiõe: vt. c. ab eo. de ap. li. vi. no. l. j. ff. de libel. dimisso.

3 Item communiter dicitur in adiornamento à sententia tanquam nulla, & si aliqua tãquam praua & iniusta, & potest appellans pro vtroquevel altero ipsorum fundare intentum: iuxta no. l. j. in. vj. q. C. quando prouo. nõ est necesse. de hoc & quando dicatur sententia nulla. no. Bart. l. fi expressum. ff. de appel.

4 Item appellans ad dominũ seneſcalum si dicatur ipsum male appellasse pro emẽda tenetur soluere. lx. soli. si à domino seneſcalo ad curiam parlamenti. lx. libras Parisien. si vero à domino seneſcalo ad curiam magnorũ dierum, & à magnis diebus ad curiam parlamenti, & semper dicatur ipsum male appellasse pro vtraque appellatione vna sola est emẽda, scilicet lx. lib. Parisien. Et male appellans à iudice patriæ consuetudinarie ad parlamentũ semper debet emẽdã regi quæ est. lx. lib. Parisi. & imputetur illi qui p saltũ & omisso medio appellauit à domiuo seneſcalo ad curiã parlamẽti. Et istud idẽ seruatur in ducatu Barbonẽsi.

5 Item in causa appellationis à denegatione iuris si dicatur bene fuisse appellatum appellans cum bonis, familia,

a *Super rubrica q; appellatio est inuẽta nõ vt fit vinculum iniquitatis, sed oppressorũ subleuamẽ: vt dicit glo. in. c. ad nostram. & ifra extra de appel la. per. c. cũ speciali. §. porro. e. Et no. quòd appellatio est ius quo interim prima sentẽtia extinguitur, et interim causæ cognitio ad iudicẽ superiorẽ deuoluitur. Vnde triplex est appellatio: vna est à diffinitiua, alia est ab ĩterlocutoria: vt. l. ij. ff. de appel. recip. Alia est ab actibus extra iudicialib⁹: vt. l. j. §. solet. ff. quãdo appel. sit. An autẽ appellatio de facto extinguat vel suspẽdat pronunciatũ. vide scrib. in. l. tale pactũ. §. qui prouocauit. ff. de pactis. & in. l. furti. ff. de his qui no. infa. Et hãc. q. breuiter expedit Alexã. in. l. j. ff. de appel. dicẽs quòd inspecto præsenti statu extinguitur pronunciatum: quia habetur pro nõ iudicato. l. j. §. fin. ff. ad turpil. Aut inspecto futuro euentu cõsideratur, sententia tunc dicitur suspendi: non extingui. quia poterit esse quòd confirmabitur expreſse per iudicem, vel per desertionem appellationis. Et idem istud vult innuere Ange. l. j. ff. de re iu.*

& posteritate erit perpetuo exemptus à iurisdictione domini à quo vel eius officiariis extitit appellatum, saltem respectu illius terrę vel castellanię ratione cuius præfatus appellans erat sibi subditus. & ad propositum fa. authen. statuimus. C. de epi. & cleri. c. j. §. quæ sit prima causa. beneficij ami. & ibi no. Barto. & Iaco. de bello visu. ille verò qui male appellauit à domino seneschalo debet emendã. lx. sol. vt dictum est, quanuis per stylum parlamenti ipse esset priuandus re feudali, quæ in hoc casu cadit in commissum. ar. l. fi. ff. de inoffi. testa. & ea quæ habentur in. c. quæ sit prima causa beneficij ami. §. ij. & ibi glo. & econtra si dicatur male appellasse, appellãs amittit rem feudalem vel rẽ quam habet in domini sui iurisdictione: vt no. stylo parlamenti. de modo proponendi causam appella. Ista tamen adiudicatio perpetuæ exemptionis fiet domino immediato habente resortum si quis scit, & si petierit hoc sibi fieri alias fiet domino duci. Et super hoc no. glo. & Ia. c. j. si de inuesti. feu. inter do. & va.

Item appellans à denegatione iuris pendente appella- 6
tione est exemptus in omnibus causis à domino, & eius officiariis, à quo vel à quibus appellatum extitit, quod videtur esse contra. l. j. ff. Eum qui appellauerit in pro. def. nec potest appellans renunciare appellationi sine cõsensu procuratoris domini ducis, & super his no. c. ad hęc. c. cum teneamur. &. c. proposui. & ibi Inno. de appel. in anti. c. si à iudice. de appel. li. vj. & glo. super verbo. suspensa. potest tamen lite pendẽte renunciare prædictę exemptioni expresse vel tacite quod fit agendo vel defendendo coram officiariis illius domini in aliis causis, nihilominus tamen si postea fuerit iudicatũ ipsum bene appellasse ipse erit & remanebit exemptus: vt dictum est suprà, nec extunc poterit renunciare exemptioni. quia iam quæsitum est ius domino superiori. Idem si fuerit appellatũ à paribus Franciæ vel eius officiariis etiã à grauamine tantum, & ad curiam parlamenti.

Item vtrum ab actu extra iudiciali possit appellari, & 7
an appellatio suspendat actum, & de eius effectu. nota. plene Barto. l. si res. de appella. reci. l. j. §. solent, ff. quando appella. sit.

Item

8 Item nunquid minor restituitur ad appellandum. not. l. j. C. si sæpius integ. resti. postu.

9 Item si vnus aut plures sunt appellantes à denegatione iuris, domino à quo fuit appellatum hoc requirente dabitur commissarius à cognoscendum de causis ipsorum appellantium vel ipsius appellantis in loco in quo iudex sedere consueuit, vel si partes consentiant & hoc requirant in loco resorti, & ab illo commissario appellatur ad dominum seneschalum, quia ipse est subrogatus loco iudicis ordinarij. & pro hoc facit. l. imperatores. in prin. ff. de appel. c. non putamus. de cõsuet. &. c. si is cui. de offi. deleg. lib. vj. & ibi not.

10 Item & admittitur appellatio facta per aliquem de cõmunitate vel vniuersitate, si fiat pro se & suis adhærentibus: & sufficit quòd se adhæreant in adiornamento, vel saltem in eius executione, & quòd adhærentes nominentur in relatione seruientis, dum tamen adiornamentum fuerit factum pro se & suis adhærentibus, & super hoc nota. quæ dicit Barto. l. scio quæsitum. §. sed illud. ff. de ap. immo dicunt aliqui quòd prædi. adhæsio. vel adiunctio potest fieri prima die coram iudice, & super hoc vide glo. in cap. vt circa. de elect. lib. vj. super verbo adhærentes. ca. j. eod. tit. ca. concertationi de appel. & cle. cõstitutionem de ele. §. pene. in glo. nec appellationem. & Bart. magis ad plenum. l. non solet. ff. de appel. recipi. & ibi not. quando debeat fieri ista adhæsio quæ operatur rati habitionem.

11 Item appellans non potest fulcire appellationem nec fundare suam intentionem pro casibus non expressis tẽpore appellationis, nec pro futuro grauamine, nisi in eminenti periculo, & maximè in actu momentaneo, & non successiuo: vt not. Bart. l. eius qui. ff. de appel. reci. & est casus cle. appellanti. de appella. & ibi not. à cõminato etiam grauamine potest appellari: vt ibi no.

12 Item si appellans faciat concordiam cum intimato qua mediante intimatus habeat in toto vel in parte illud de quo agebatur in causa principali, eo ipso appellans cadit à causa sua, & condemnatur in emenda, expensis iudicij, & etiam intimati, nisi aliud fuerit conuentum inter par-

tes. Et idem est secundum plures, si partes de principali consenserint in arbitrum, quia appellans tacite videtur diffidere de causa appellationis, attamen quotidie seruatur quod in causa nouitatis, & alia in qua contenditur de possessione alicuius rei si partes promittant in arbitrum, emendam quæ est lx. solid. debetur ipsa facto & per ambos, ita quòd quilibet tenetur soluere mediam partem: quia quilibet tenet vicem actoris, & in causa appellationis præsumitur pro iudicato.

Item appellantes & appellati, & etiam intimati, tenentur se præsentare per se vel per procuratorem, alias contra non præsentatum curia daret expletum cum vtilitate, &c. vt habetur in tit. de contumacia, & hoc verum in parlamento, in magnis diebus, & pariter in assisiis. secus diebus priuatis, quia tunc præsentatio non est de necessitate, & sufficit generalis præsentatio in omnibus casibus. facit in ar. l. aut qui aliter. §. j. ff. quod vi aut clàm. 13

Item appellans non potest comparere per procuratorem causa integra, nisi habeat literas gratiæ, aut deponat x. solid. in manu curiæ, vt dictum est superius in titu. de contumacia. 14

Item contra appellantes ad magnos dies, solent appellati impetrare à domino duce literas anticipationis, virtute quarum causa remittitur audienda & determinanda certis commissariis ad hoc deputatis in curia Riomij, in qua est sedes magnorum dierum, & sufficit quòd prima die vel sequenti re integra intimati se adhæreant in causa, vel econtra ne cõtinentia causæ diuidatur. ar. l. j. &. ij. ff. ex qui. cau. apud eund. iu. ea. l. nulli. C. de iu. cũ ibi no. 15

Item & similiter contra appellantẽ, & potissime à denegatione iuris qui releuat appellationem suam ad assisias, solent appellati vel intimati impetrare literas anticipationis, vt causa decidatur diebus priuatis. Interdum tamen causa appellationis remittitur coram bailliuis vel iudicibus dominorum subditorum, vel ad locum resorti: & vide in tit. de remissionibus. 16

Item qualiter hæredes appellantis & appellati & intimati debeant se regere super resumptione processus, aduertendũ, quia si intimatus mortuus est hæredes eius debent

bent adiornari ad resumẽdum processum: alias hæredib⁹ præsentatis daretur congedium cum vtilitate quæ de iure importat finalitatem re integra. Idem si appellãs mortuus est, sufficit tamen ad diem hæredes se præsentent, & offerãt se paratos resumere, & procedere. quia & hoc fieri potest sine adiornamento.

17 Item in causa criminali quæ requirit mortem vel mẽbri mutilationem, & exilium, delatus victus & confessus non auditur appellans: quia etiam nulla datur sententia, sed per consilium assistentium iudex procedit ad executionem, vt habetur in tit. de pœnis. & iuxta hoc no. quòd habetur cap. Romana. §. sinautem. & ca. cum speciali de appel. ij. q. vj. quicunque. in. §. sunt etiam quorum. & quę dicit Bart. l. si qua pœna. ff. de verb. signi.

18 Item no. quòd à taxatione expensarũ potest appellari. Idem in taxatione damni vel interesse si fuerit immoderatæ taxatum. & super hoc vide Bar. l. ab executore. ff. de appel. & similiter à taxatione emẽdę: vt. l. si qua pœna. ff. de ver. signi. & forte his casibus potest appellari ab executore. & in persona ipsius à iudice qui functus est officio, & ideo frustra haberetur recursus ad iudicem.

19 Item ilico * est appellandum. iuxta. l. litigatoribus. C. de appel. de iure autem canonico quod seruatur in patria quæ iure scripto regitur, aliud est: vt cap. cordi notris, de appel. lib. vj. Ab interlocutoria appellatur de iure infra. x. dies qui sunt continui de momento ad momentum, & idem de xxx. diebus ad petendum apostolos: vt no. l. j. ĩ. §. biduũ. ff. quãdo appe. sit. & l. j. ff. de li. dimisso. & ibi nota. ad plenum de temporibus appellationum. in appellatione autem à defectu iuris requiritur ꝙ reiterata fuerit interpellatio, aut summatio cũ tẽporis cõpetentis interuallo: vt not. in auth. statuimus. C. de epi. & cle. l. si conuenerit. de pig. ac. l. fi. C. de vsu. pupil. & cap. j. §. j. quæ sit prima causa. be. ami. in li. feu. auditur tamẽ appellans incõtinenti quod sciuit sententiã contra ipsum fuisse latam vbi procurator suus non appellauit: vt. l. j. §. fi. ff. quãdo appel. sit. & c. sepe. & c. per tuas. de appel. & ca. dilecti. de maio. & obed. de iure à diffinitiua potest appellari ilico viua voce, vel protestari & appellare in

* *Ilico, id est, eo die quo sentẽtia lata est. arg. eorum quæ no. Bal. in. l. per diuersas C. mand. vel iudice sedente pro tribunali. quod verum est tam in patria iuris scripti quã ea quæ moribus & consuetudine regitur Constit. cur. 7. art. 18.*

scriptis infra.x.dies, nec est necesse causam inferere, sed cum appellatur ab interlocutoria vel à grauamine semper est appellandum in scriptis, & adiecta causa: vt not. ad plenum.c.cordi nobis.de appel.lib.vj. In patria autē consuetudinaria semper est ilico appellandum viua voce,& sine causæ adiectione.

Item licet à grauamine sit ilico appellandum,attamen postea pars potest requirere iudicem vt grauamen velit reparare, & si recuset appellare: vt not.Bart.l.ante sententiam.ff.de appel.reci.in fi.

Item si dicatur bene appellatum ab interlocutoria,cau 20
sa principalis remanet coram iudice appellationis.econtra secus: vt not.c.debitus honor.de appel.& ca.ex insinuatione eo.tit.& not.Bart.l.ante sententiā.ff.de appel. recipi.& melius.l.eius qui prope fi.eo.tit.

Item si fuerit attemptatum post appellationem factā 21
à iudicato, non dat vires seu efficaciam appellationi. secus si fuerit appellatum à grauamine vel à iuris denegatione,quia constat de perseuerantia,& presumitur excogitatum: vt lite non conte.ca.fi.in fi.& cle.appellanti de appel.

* *A iudice tamen ecclesiastico ad supremam curiam licet appellare tanquā ab abusu,quādo iudex ecclesiasticus derogat constitutionibus regiis, concordatis, aut pragmaticæ sanctiōi, aut decretis sanctorum patrū, aut aduersus laicorum priuilegia quidpiā molitur.*

Item à iudice * ecclesiastico non est appellandū ad iu 22
dicem secularem, nec econtra: vt not.per Innocen.ca.si duobus.de appe. &.ij.q.vj.ca.ij.nec etiam est appellandum à iudice temporali domini episcopi ad iudicem ecclesiasticum:vt not.Barto.l.j.§.si quis appellatione.ff.de appel.& ca.solicite.de maio. & obe.contra facit.c.Romana.in.§.debet autem.de appel.lib.vj.sed nō seruatur.

Item si appellatum fuerit ad superiorem omisso me- 23
dio non propterea appellatio erit deserta, sed causa remittenda est ad iudicem immediatum vna cum expensis.vt quidam dicunt.no.super hoc.c dilecti de no.opere nuncia.c.iij.de præben.&.l.imperatores. in princi.ff.de appella.& melius.c.si duobus.ff.de app.

Item qui appellat ab officiario vel iudice comitatus domini ducis patriæ Aluerniæ debet releuare appellationem suam coram domino seneschalo. ar.l.si quando.C. de appella.

Item appellatio facta in generali vt si dicatur appello 24
ab omnibus

ab omnibus grauaminibus per vos mihi illatis nō est admittenda, & similiter non valet illa adiectio si dicatur à tali grauamine & aliis,&c.de hoc not.ca.ij.& in ca.consuluit.de appel.

26 Item quando dicitur in literis regiis non obstante appellatione,istud est intelligendū de appellatione friuola, & hoc si exprimitur in literis prædictis.& de hoc not.ca. pastoralis.in prin.& cap.vt debitus honor.de appel.cap. pastoralis.de offi.delega.

27 Item si ille qui debebat releuare causam appellationis in assisiis Alzonij eam releuauit ad assisias Nonnetæ cadit à causa sua,& declarabitur appellatio deserta: secus si releuasset ad assisias Riomij cum ibi sit caput totius ducatus, sed partibus appellatis hoc petentibus fit remissio ad assisias Alzonij,& appellans cōdemnabitur in expensis.& hoc verum si procedant assisiæ Riomij:secus econtra,& si appellati obtinuerint,comparuit,in assisiis Alzonij.facit in ar.l.j.§.si quis in appellatione.ff.de appel.

28 Item ab executore non est appellandum, & maximè à iuris denegatione: potest tamen appellari à grauamine si excedat fines mandati,& si grauamen nequeat de facili reparari,vt si velit aliquem honestum virum incarcerare sine causa:debet tamen ille se opponere,& nisi admittatur appellare,sicut tutor datus per iudicem, non debet statim & intēpestiue appellare, immo debet se prius excusare:vt.l.j.§.si quis tutor.ff.quando appel.sit.facit.l.ab executore.ff.de appellat.& ibi not.cap.venerabilibus.§. porrò.de sent.excommu.lib.vj.in glo.super verbo diffinitiua.& ea quæ not.Bart.l.furem.ff.ad.l.Corne.de Sicca.&.l.j.§.si quis.ff.quando appel.sit.Mandati aut rationis dixit, quia si mandatum & præceptum est de se iniustum,potest etiam appellari à iudice in persona executo. vt dicit Bart.in.d.l.ab executore.in princ. & maximè ab executo.qui habet causæ cognitionē b, vel quia assumitur sibi partes iudicis:vt not.Inno. cap. nouit. de appel. cap.dudum.de præsump. secus in executore sentētiæ cui acquieuit pars condemnata.ar.ca.cum super abbatiæ. de offi.delega.&c. quoquo ad consultationem.de re iudic. no.Cy.l.ab executore.C.quorum appel.non reci.

b *Quòd in dubio executor qui habet mādatū, habet iurisdictionē & cohertionē. secundū Io. Fab. in suo bre. in.l.ab executore. C. quo appel. non recip. per ca. ex literis.de offic. deleg. extra.*

Item in eo tempore quo interiecta est appellatio, non 29
est necessarium quòd appellans baptizet appellationem
suam vt factam à grauamine, vel alias, nec ad quem [c] ap-
pellare intendit: immo sufficit quod dicat simpliciter ap-
pello, & si dicat se appellare ad curiam parlamenti, nihil-
ominus potest variare, & releuare appellationem suam
coram domino senescalo, vel alio iudice immediato.

Item si dicat se appellare à iuris denegatione, hoc non 30
obstante poterit releuare vt appellans à grauamine vel à
falso iudicato. propterea hoc pendente & quousque im-
petratum & executum fuerit adiornamentũ sub illa qua-
litate, scilicet à iuris denegatione, appellans non potest
prætendere se fore exemptum à iudice à quo.

Item si lata fuit sentẽtia contra venditorem qui susce- 31
pit garandiam, & onus causæ pro ipso emptore, emptor
potest appellare. & appellationẽ prosequi: vt no. l. ab ex-
ecutore. §. alio. ff. de ap. & maximè si garandus est nõ sol-
uendo sicut dicitur de viro & tutore. iux. no. l. à sentẽtia.
ff. de ap. Idẽ in fideiussore. vt ibi no. & in legatario si lata
fuit contra hæredem sententia: vt no. ad plenũ. ff. de ap.
l. à sententia. §. si hæres. & § pe. & l. si perlusorio. eo. tit.

Item aduertendũ ꝙ triplex est appellatio, scilicet à fal- 32
so iudicato, à grauamine, & à iuris denegatione. illa ta-
men quæ est à falso iudicato non potest concurrere cum
illa quæ est à denegatione iuris, quia hoc implicat repu-
gnantiam, sed bene cum illa quæ est à grauamine.

Item si agatur vna cum articulo appellationis de attẽ- 33
tatis, & si constet de eis per informationem, causa rema-
nebit coram domino senescalo. ipse enim ad quem fuit
appellatum, offensus fuit. & ad ipsum spectat illa repara-
re & punire, & propter connexitatem etiam de causa ap
pellationis cognoscere. ar. l. quotiens. C. de iudi. cum ibi
no. & c. ad præsentiam. de appel. in glo. vlt. hoc verum si
attẽtata fuerint facta per dominum, aut eius officiarios,
quibus commissum est exercitiũ iustitiæ, secus si seruien-
tes sine mandato, aut excedentes fines mandati hoc fe-
cerint. *car cecy chet en desadueu.*

Item si adiornatus coram cõmissario exequente casum 34
nouitatis appellet ab eo, talis appellatio sentit & habet
vim

c Simpliciter appellãs si non dicat ad quem, valet appellatio, tamẽ intelligitur ad proximum: vt dicit Spe. de appel. §. nunc tractemus. versic. quid si dicat & post eum Io. Fa. in. l. præcipimus. C. de appel.

vim oppositionis: & hoc in duobus casibus. Primo si cõ-
missarius non obstante appellatione, & facta sequestra-
tione adiornauerit partes processuras in causa coram do
mino senescalo super oppositione, vel aliud quod succe-
dit loco illius, & ad diem si appellans omissa appella-
tione vult procedere audietur, quia iam appellatio fuit
per commissarium admissa in vim oppositionis. Alius ca-
sus est si non obstãte appellatione commissarius manu-
tenuerit illum qui cõquerebatur in sua possessione, quia
tunc iudex ad requestam appellantis dabit in mãdatis ꝙ
alter adiornetur visurus appellationẽ conuerti in oppo-
sitionem, & reuocari manutenentiam factam per cõmis-
sarium. commissarius autem non posset hoc facere: quia
functus est officio suo.

35 Item si fuerit appellatũ ab illo quẽ deputauit dominus
senescalus ad audiẽdũ de causa in loco ressorti ad ipsum
est appellandũ. ar. l. imperatores. in prin. ff. de ap. facit. c.
à subdelegato. de offi. dele. lib vj. sed in oppositum facit
illud quod habetur. l. j. ff. quis & à quo appelletur. & ibi
no. ad quem sit appellandum fere in omni causa.

36 Itẽ iudex appellationis & ad quem fuit appellatum de
cõsensu partiũ, & omissa appellatione, potest cognoscere
de causa principali. & de hoc not. c. cordi nobis. de ap. li.
vj. in gl super ver. maxime. & de fo. cõp. c. j. e. li. in gl. iij.

37 Item ille qui appellauit à pari Frãciæ, vt postea domi-
no duce, vel eius senescalo ad curiã parlamenti, est exem
ptus ĩ omnibus causis: dato ꝙ nõ releuauerit appellatio-
nẽ suã à denegatione iuris: sed simpliciter à grauamine.

38 Item si consules alicuius loci sunt appellantes à defectu
iuris, vel simpliciter à pari Franciæ singuli habitantes ip-
sius loci, sunt etiam exempti in omnibus causis suis. & su-
per hoc vide glo. ca. Romana. §. fi. de appel. lib. vj.

39 Item si appellãs proponat plura grauamina, sufficit al-
terum probare, ita quòd ex vno illorum habuerit causam
apellandi: vt. l. appellanti. §. vnico. ff. de appella.

40 Item appellans à iuris denegatione debet prius inter-
pellare iudicem, vt faciat & administret sibi iustitiam, hoc
pluribus vicibus. iuxta not. auth. statuimus. C. de episc. &
cleri. & l. qui Romæ. §. Seia. ff. de verb. oblig.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Item iudex qui non permittit partem appellare, aut ap 41
pellationē prosequi tenetur. l. Iulia. de vi. publica. vt not.
l. eos. C. de appel. in. l. Iulia. el. ij. ff. ad. l. Iul. de vi. pub.

Item si mandatum est inciuile aut continet iniustitiam, 42
nedum potest appellari ab executore, sed etiā ab eo qui
dedit mandatum: & ab eius concessione: vt tangit Bar. l.
fi. C. de iu. rei. pu. li. xj. & no. supra in ver. item & ab exe-
cutore, quanuis enim de iure ciuili vt communiter ab in-
terlocutoria non licet appellare, secus de iure canonico,
& consuetudine. & de his not. in cap. vt debitus honor.
de appel. l. ante sententiam. & ibi ad plenū Bar. ff. de ap-
pel. reci.

Item si ille qui est incarceratus dicat se appellasse à ca- 43
ptione personæ & bonorū suorum, & petat sibi vel aliis
de genere suo sibi prouideri, dominus seneschalus dabit
in mandatis quòd relaxetur eo quòd fuit incarceratus in
contemptum appellationis, vel quòd tradatur seruienti
commissio ad adducendū eum Riomij in carceribus do
mini: & fiet ita. verum est quòd si constet quòd iuste ca-
ptus est, & in carceribus reiecta appellatione remittitur
ad primum iudicem, & ad procedendum, vt iuris erit.

Item quòd ille qui appellauit à domino seneschalo, &c. 44
* Idem cō- potest impune renūciare appellationi infra octo dies *,
stitutum est & in vltima hora diei, cum sit legis cōsuetudinarie bene-
cōsti. car. 7. ficium: & super hoc not. glo. l. sed si apud acta. in prin. ff.
art. 17. de appel. & sic seruatur de facto inclusiue soluēdo quin-
que solid. pro registro, sicut datur decem dies ad appel-
landum in scriptis de iure. vt in authen. hodie. C. de ap-
pel. in curiis vero dominorum subditorum non admitti-
tur renunciatio sine emenda, nisi fiat ilico, vel saltem iu-
dice adhuc sedente pro tribunali.

Item intimatus potest renunciare liti & causæ appella- 45
tionis, sine expensis si ipse dicat coram seruiente, q; ipse
non vult sustinere sententiam, aut illud à quo fuit appel-
latum, & seruiens debet hoc scribere, vel inserere in sua
relatiōe, alia pars intimata teneretur in expēsis pro rata.

Item si aduocato fuerit per iudicem interdicta postu- 46
latio, & appellauerit, nunquid interim poterit postulare.
not. Cyn. C. de postul. l. cum à præfecto. & quando po-
test

test interdicere officium postulandi. nota ibidem.

47 Item de attemptatis tenentur iudex, & eius subditi: vt
seruientes & commissarij, & iussus iudicis nō excusat: vt
l. quoniā iudices. C. de appell. & ibi no. quid ergo fiet de
eo qui post appellationem suspensus est: & si reperiatur
quòd ex iusta causa morti traditus est, iudex euadet pe-
riculum cum pœna pecuniaria propter attēptata: vt di. l.
quoniam. alias secus, & de hoc not. l. fi. ad. l. Iul. de vi. pu.

Summæ eorum quæ continentur in tit. de quæstionibus.

1 *Delinquens secundum casus exigentiam est adiornandus personaliter vel simpliciter.*
2 *Delinquens ex qualitate delicti, in carcerem coniiciendus est, vel non.*
3 *Ad torturam antequam procedatur, quæ sunt cōsiderandа. vide vsque ad. §. item si delatus.*
4 *Fama an sufficiat ad tormenta.*
5 *Mulier non tā leuiter tormentis est subiicienda quàm vir.*
6 *Dignitas, status, ætas, considerari debent antequam ad torturam procedatur.*
7 *Ex præterito, præsens præsumitur.*
8 *Confessus crimen sponte an statim est condemnandus.*
9 *Quæstio cui ex reis potius est danda.*
10 *Dictum vnius testis, an sit sufficiens ad torturam.*
11 *Tortura an potest reiterari.*
12 *Confesso qui cōplices accusauit, an & quatenus credendū.*
13 *Confessus crimen in tormentis, an de alio crimine potest interrogari.*
14 *Accusatus audiendus est volens suas offusiones probare.*
15 *Testis qui vacillat, & mentitur in causa criminali, an potest torqueri.*
16 *Testis pro fratre contra fratrem produci potest.*
17 *Tormentorum præsentia inducit iustum metum.*
18 *Promissio facta per eum qui est in carcere vel custodia, an valeat.*
19 *Iudex qui aliquem occidit in tormentis quomodo puniendus est.*

PRimo quòd vbi est modicus excessus, cum in fractione saluagardiæ, curia cōsueuit procedere ordinariè, & dare in mandatis, quòd delinquens adiornetur simpliciter, vel ad cōparendum personaliter secūdum casus exigentiā, & in casu priuilegiato admittitur procurator domini sine promotore, non tamen sine querela vel denunciatione: & si ille qui denunciauit falsum denunciauerit debet emendare, & parti expensas & damna soluere: iuxta. c. fi. de calum. & l. seueriter. C. de excu. tu. & semper est necesse ꝙ constet de informatione: alias non est audiēdus procurator, siue velit solus processum deducere, seu se adiungere in processu, in cācellaria admittitur procurator sine promotore: sed firmarius tenetur ad expensas, &c. 1

Item si delictū requirat vt seuerius procedatur, delinquens adiornabitur ad comparandū personaliter, & eius bona debēt capi, & poni in manu domini: iuxta. l. fi. ff. de bo. au. iudi. pos. l. cum domini horreorum. ff. loca. & non audito & requirēte dabitur commissarius vel cōmissarij ad recolendam informationem: & ad inquirēdam veritatē super saluationibus suis, & per hoc fiet ius saluis vtrique parti obiectionibus: & hoc pēdente fiet ei recredētia saltem cum cautione vsque ad receptionem inquestę: & pro his quæ dicuntur hic. & in ver. præcedenti & seq. no. ea quę habētur. l. ij. & iij. in. l. diuus. ff. de custo. re. l. si quis alij. C. eo. ti. Cy. l. nullius in carcerē. C. de exhi. reis.

Item si delictū sit graue & requirat pœnam corporalē, & præcipue vltimum suppliciū vel mēbri mutilationem, delinquēs capiendus est si fieri potest, & detineri in vinculis quousque per curiā aliter fuerit ordinatū: & debent etiā capi bona sua, & facto inuentario tradi homini idoneo in custodiā: vt. l. si quis. el. j. C. de bo. proscrip. & no. Bar. l. facultas. C. de iu. fisci. & l. post contractū. in fi. ff. de dona. & si assint verisimilia argumenta & vehemētissimę præsumptiones, procedendum est ad quęstionem, & hoc cum temperamento & moderamine inculpatæ cōscientiæ, ita quòd illi salus innocētiæ vel simplicitatis reseruetur. 2

tur. iuxta. l. de minore. §. torméta. & l. quæstionis modū. ff. de quæst. alias iudex tenetur ad iniuriā, & interesse partis. l. item apud Labeonem. §. quæstionis. ff. de iniuriis.

3 Itē & super hoc passu in quo cautè & prudēter est procedendum quia agitur de periculo animæ & corporis, est aduertēdum ꝙ delatus prius est examinādus cū astucia & medio iuramēto: & si nihil velit confiteri circa hoc plura sunt pōderāda [a] & cōsiderāda. Primo criminis qualitas, & si requirat mortē vel mēbri mutilationē, aut debilitationē, quia alias iudex nō potest nec debet ꝓcedere ad tormēta: vt. l. j. C. de quæst. Cy. tñ videtur aliter dicere. l. fi. e. ti.

4 Item secundo ꝙ pręcedāt indicia [b] verisimilia. & præsumptiones vehementissime: & fama, quæ multū operatur: vt no. Cy. l. fi. C. de quæsti. facit. l. j. in princ. l. vnius. §. in ea causa. l. edictum. ff. de quæsti. l. de minore. § tormēta. eod tit. l. sicut. C. de fal. & circa istam materiam & quæ sint iudicia sufficientia ad torturam. no. Barto. l. qui sine. ff. de quæstio. l. sanctio legum ff. de pœnis.

5 Item tertio sexus, quia mulier quæ est fragilis naturæ non ita de facili debet quæstionari. ar. l. filium. de inoffic. testa. l. deferre. in princip. ff. de iure fisc. & potissime si sit prægnans: quia tunc differenda est quæstio: vt. l. prægnantis. ff. de pœnis. & no. l. imperator. ff. de sta. ho.

6 Item quarto dignitas vel personæ status [c], de qua non est verisimile. ar. l. nullus. in fi. C. de assessor. l. nullum. C. de his qui notan. infa. & l. milites. de quæstio.

Item quinto ætas, quia impubes nō est torquendus: vt no. l. de minore. in prin. & l. ex libero. ff. de quæsti. facit. l. j. §. impuberes. ff. ad Sillei. Nec similiter ille qui est ætatis decrepitæ vel defectus ætate: vt. l. iij § cognoscitur. ff. ad Sillei. vel saltē debent eis leuiora inferri tormenta.

Item sexto est considerandū quomodo se habuit respōdendo, & vtrum reperiatur contrarius aut vacillans, &c.

a *Octo requiruntur quæ debent torturā præcedere quib⁹ dictū est supra de cōfes. in addi. sup verbo cōplices. et de materia quæstionum siue torturarum vide vsque ī quadā repetitione quæ sic incipit sequitur quædam vtilis, &c. posita in fine bre. Ioan. Fab.*

b *Quid si aliquis fuerit tort⁹ nullis vel nō idoneis iudiciis præcedentib⁹, nūquid valeat sui confessio. dic ꝙ nō, etiam quantūcunque perseuerauerit. l. diuus. §. ex quibus. ff. de quæst. & l. maritus. eo. ar. l. j. ij & iij. C. si ex falsi. instr. Et vide Ioan. Fab. in suo breuiario in repetitione quæ intitulatur. Sequitur quod in fine libri col. vij.*

c *An milites armati vel cœlestis militiæ, iudices, aduocati, & cōsiliarij possint torqueri. vide in repet. quæ incipit. Sequetur quædā. ī fi. bre. Io fa. ī col. pe. & fi.*

iuxta.l. de minore.§. tormenta .ff. de quæst. immo iudex debet inſerere in proceſſu, cum qua trepidatione vacillatione & formidine reus locutus eſt. quia iſtud facit iudicium bonum vel malum: vt dicit Barto. in ea.l. de minore.§. plurimum.

Item ſeptimo cum quibus conuerſatus eſt, & in quo loco. nam mala conuerſatio eſt mali operis indicium: vt.ff. de admini.tut.l.ſi plures.§. aſſidue. & ex mala conuerſatione ille qui erat bonus efficitur peruerſus: vt.ff.de ædili.edict.l.ædiles.§. habeant. & cap. recolentes. de ſta.mo. & ſecundum varietatem locorum variæ præſumuntur cõiecturæ: vt.l.ſi. C.ſi man.ita fue. alie. &.ff.de pœnis.l. aut facta.§. euenit.

Item octauo ſi erat inimicus illius qui fuit occiſus vel offenſus, quia tunc eſt præſumptio culpæ: vt.l.iij.§. fin.ff. de adi.le.&.ff.de his qui.vt indig.l.ſi inimicitiæ. &.ff.de quæſti.l.j.§. quæſtione, & maximè ſi probarentur minæ factæ de recẽti. iuxta.l.j. cum ibi no. C. ſi quis imper.ma. dixerit. &.l.ſi.ff.de ſuppel.le.

Item nono ſi talia de quibus inculpatur aut peiora facere conſueuit, & ſi alias de pari crimine vel maiori obtinuerit remiſſionem à principe. ar.l.deſertorẽ.§. is qui. ff.de re milita. &.l.non omnes.§. à barbaris. eo.titu. &.l. quocũque.§. quãdo.ff.de ſuſpect.tut. ex geſtis enim præteritorum tractamus præſentia. C. de princi.agen. in rebus.l.fina.li.xij.no.l.ſine poſſidetis. C.de proba. ex mala enim conſuetudine non modica inducitur preſumptio & ſuſpitio: vt.l. vel vniuerſorum.ff.de pig.ac.l. qui ſemiſſes.§.ſi.ff.de vſuris.c.de illo.de pigno. 7

Item decimo ſi fuit in ſua poteſtate vel facile ei illud crimen committere. iuxta.l.famoſi.ff.ad.l.Iul.ma.

Itẽ vndecimo ſi ſe occultauit vel abſentauit ſtatim poſt commiſſum crimen, quia hoc inducit præſumptionẽ non modicam: vt in authent. de exhi.reis.§.ſi vero. colum.v. &.C.de aſſeſſo.l.conſiliarios.

Item duodecimo ſi viſus eſt teſtes corrumpere. arg.l.j. §.in flumine.ff.de flu.& ne quid,&c.

Item & ſuper iſtis & aliis quę poſſunt mouere animum iudicis eſt bene & diligẽter aduertendum, quia plerique ex vi

ex vi tormentorum compelluntur falſum dicere: vt.ff.de pœnis.l.aut damnum.§.j.facit.l. milites.&.l. cum cognitio aliter. C. de quæſti. & debet iudex conuocare conſilium & procedere iuxta ipſius conſilij opinionem: vt nota.l.cuſtodias. cum ſua glo.ff.de pu.& iud. &.l.ſi poſtulauerit.§. quæſtionem.ff. ne adulte.

8 Item ſi delatus vltro & ſine quæſtione confeſſus eſt crimen non ſtatim damnandus eſt: & maximè ſi crimen nõ ſit de ſe notum aut certum, & ſi in eo qui confeſſus eſt poſſit cõſiderari ſimplicitas vel puſillanimitas: & ſi ſit poſſibile inquirendum eſt ſub certo de crimine commiſſo: & de circunſtantiis, & vtrum conueniant cum confeſſione illius. Et iterum poterit interrogari. vt conſtet de perſeuerantia vel variatione, & finaliter debet adduci ad iudicium: & ibi coram iudice & aſſiſtentibus lecta confeſſione ſua confiteri illam eſſe verã: & ſtatim reducitur ad carcerem, & ſecundum opiniones aſſiſtentium vel conſilij: iudex tradit vel tradere facit carnifici indicando ei quid de eo agere debeat, nullam ſuper hoc proferẽdo ſententiam. iuxta.l.j.§. diuus.§. quæſtionum. &.§. ſi quis vltro. ff.de quæſti.l.ij. C.de cuſto.re.&.l.ij. C.quorum appella. non reci. & vide Cyn.l.fina. C.de quæſti. & quòd non ſit danda ſententia. nota.l.ij. C.qui teſta. face.poſ. &.l.fina. ff.de his qui mor.ſibi con. Et ſuper hoc no. ea quæ dicunt tex. & glo.cap.j.de confeſſis.&.l.prouinciarum. C. de feriis.&.l.j. C.de fal.mo.

9 Item interdum debemus inchoare quæſtionem ſeu tormenta contra illum qui magis ſuſpectus inuenitur, interdum ab illo qui eſt debilior, vel ab eo à quo eſt veriſimile quòd veritas citius eruetur vel extorquebitur. iuxta ea quæ habentur.l.j.§. habenda.ff.de quæſti.

10 Item dictũ & depoſitio vnius teſtis integræ famæ facit ſufficiens iudiciũ ad torturã, & maximè cũ fama publica: vt no.glo.& Bar.l.j.§. idẽ Cornelio.ff.de quæſt.l. ſi quis. C.ad.l.Iul.ma.l.maritus. cum ibi no.ff.de quæſti.

11 Item quæſtio poteſt reiterari: & potiſſime ſi ſuperuenient nouæ coniecturæ vel præſumptiones, ſecũdum quòd aſtutus, & prudens iudex decreuerit fiendum, vt veritas eluceſcat, & ne delictum remaneat impunitũ d, quia vix

d *Crimina nõ debent remanere impunita: vt.l. ita vulneratus.§. ſi.ff. ad.l.Aqui. Et ibi vnum dico quòd mẽtitus ſemper inhærebit, quia faciet tibi honorẽ quòd ſi iudex dimiſerit malefactorẽ impunitum debet puniri eadẽ pœna qua malefactor. tex. eſt ſingular. in.l.ſi. in fin. vbi vide Io. Fabr. C. ne ſanct. baptiſ. nam etiam in correctione malorũ ira dei placatur: vt cap. ſi quos. xxiij.q.iiij. Et miniſter dei eſt qui facit iuſtitiam xxiij.q.v.c. qui malos.*

aut nunquam pœna corporalis infligitur, nisi illi qui est victus & confessus. nota. l. vnius. ff. de quæsti. &. l. j §. diuus Adrianus. eod. titu.

Item si ille qui cõfessus est accusauerit aliquos tãquam 12
cõplices criminis, nõ propter hoc illi sunt capiẽdi vel saltem torquendi: nisi succedant alia indicia, & adminicula probationũ inducit tamen præsumptionem modicã vel non modicam secũdum qualitatem personarum, & si ille qui est confessus perseuerauerit vsque ad mortem: & de hoc not. Cy. l. fina. C. de accusatio. &. l. repeti. ff. de quæst.

Item ille qui est cõfessus crimen in tormentis nunquid 13
potest de alio crimine interrogari: cõsuetudo est q̃ sic, si constet de eo aliquantulũ per informationẽ, quam cõsuetudinem approbat Bar. in materia ista. & facit illud quod habetur in authẽ. vt iudi. sine quo suf. §. oportet. colũ. ij.

* An & quando audiatur reus volẽs proponere defensiones suas, vide ĩ nouis Frãcis. cõsti. art. 155. & sequẽ. Et de forma criminis persequẽdi. vide in dict. cõstit. art. 139. vsque ad art. 173.

Item si delatus & incarceratus offerat se probaturum 14
suas defensiones, * audiẽdus est antequã procedatur ad vlteriora si de facili hoc fieri possit, hic enim agitur de dã no irreparabili & pro hoc facit. l. ij. ff. de appel. reci.

Item si testis productus in causa criminali vacillet vel 15
mentiatur, & constet iudici, & casus exigat, potest torqueri: vt dicit Bar. l. ex libero. ff. de quæsti.

Item potest produci testis pro fratre contra fratrem, & 16
sic de aliis in quibus est par causa affectionis: vt nota. l. reus, in prin. ff. de quæsti.

Item si ipse confitetur crimen dum ducitur ad tormen 17
ta, vel in conspectu tormentorum dicitur illud fecisse eorum metu seu formidine. ar. l. j. §. ex incẽdio. &. l. pedius. ff. de incen. ruina naufra.

Item ille non dicitur solutus qui est in custodia, & per 18
consequens illud quod fatetur vel promittit, non valet, ac si esset in carcere. no. glo. l. neque. §. fina. ff. de verb. signifi. iuncta. l. qui in carcerem. ff. quod me. causa. nam genus seruitutis est non posse libere abire, vel recedere. iuxta. l. ij ff de libe. homi. exhi.

Item si iudex illũ qui est incarceratus fecerit ponere in 19
tormentis, & vi tormẽtorum mortuus est, forte eo quòd erat antiquus, vel valitudinarius: vel alias, ipse iudex priuandus est officio: & alias puniendus, si ob dolum aut culpam

pam hoc euenerit: vt nota. l. gracus. C. ad. l. Iul. de adul. & Barto. l. quæstionis. ff. de quæsti.

Summæ eorum quæ continentur in titu. de pœnis.

1 An quis pro primo furto sit suspendendus.
2 Condemnatus ad pœnam corporalem publice sustinendum est infamis.
3 Famosus latro est laqueo suspendendus.
Quid de sortilego, falsæ monetæ percussore, proditore, viarum grassatore, & aliis huiusmodi.
4 Venenum si quis dederit ei qui tamen ex toxico mortuus nõ est qua pœna puniatur.
5 Quibus ex causis grauior vel leuior causa infligitur.
6 Incendiarij qua pœna puniuntur.
7 Dormiendo qui aliũ interfecit vel vulnerauit, an puniatur.
8 Qui alium temere vel falso accusauit, an pœna talionis puniatur.
9 Nõ tantũ iniuriã faciẽs sed & qui auxiliũ dedit puniũtur.
10 An pro pluribus vulneribus vni illatis eodẽ tempore plures emendæ debeantur.
11 Mors naturalis & ciuilis an importent bonorum confiscationem.
12 Mulier si damnata sit vltimo supplicio, an eius dos confiscetur.
13 Iniuriam realem qui non prohibet, an teneatur.
14 Delictum morte rei extinguitur.
15 Bona patris si sint ob delictum confiscata, & per cõsequens vsufructus quem pater habet in bonis filij nõ emancipati.
16 Bona confiscata ob crimen nõ priuilegiatum spectant ad dominos temporales.
17 Fideiussor pro reo qui fugit, quomodo puniatur.
18 Notarius falsum conficiens instrumẽtum etiam nullum, an tenetur crimine falsi.
19 Vulneratus si ex interuallo moriatur, an is qui vulnerauit teneatur de occiso an de vulnerato.
20 Aggressor de quibus tenetur.
21 De occiso in rixa, an omnes teneantur.

22 *In corporali vel pecuniaria pœna infligenda quæ sunt considerãda.*
23 *Actio pœnalis an detur contra successores in beneficio.*
24 *Prælatus qui delictũ cõmisit, an & quãdo re sua priuetur.*
52 *Iudex ad quem processus remissus est debet de nouo inquirere.*
26 *Seruiens etiã regius si delinquat, à quo est puniendus.*
27 *Qui scienter vtuntur falsa moneta quomodo sunt puniẽdi.*
28 *An quis præstare auxilium tenetur seruienti qui vult capere furem.*
29 *Seruientes sub pœna priuationis tenentur reuelare inobedientias & rebelliones sibi factas.*
30 *Ductum ad patibulũ an puella potest requirere vt sibi matrimonio iungatur.*
31 *Si cõmissarius à rege vel curia deputatus abutitur, ad quẽ spectat cognitio.*
32 *Restitutio & indulgentia quomodo differunt.*
33 *Affectus an puniatur, si effectus non est sequutus.*
34 *In captu quæ sunt considerãda.*
35 *An meretricem violenter rapere liceat.*
36 *Condemnatio ad perpetuos carceres, an sit pœna capitalis.*
37 *Pœna diminuenda est, quia quis in carceribus diu fuit detentus.*
38 *Confiscata si sint bona patris, legitima liberis an reseruanda sit.*

De pœnis.

SCiendum est ꝙ pro primo furto, id est 1 pro illo pro quo nuper captus est, si quis furatus est ea quæ sunt modici valoris, & ad victũ necessaria nõ ꝓpterea debet laqueo suspẽdi, immo misericorditer est agendum cum eo. nõ enim grandis est culpa, cũ quis furatus fuerit furatur enim vt esuriẽtẽ impleat animã. Prouer. vj. c. facit. c. si quis propter necessitatẽ. de furtis, etiã si vno cõtextu res plures furatus fuerit, quia dicitur vnum furtum, licet plures sint contractationes: vt not. l. eum qui. §. idẽ dicit. & l. vulgariter. in princip. ff. de furtis. quando autem quis pro furto

pro furto sit dignus vel non dignus morte. not. Bar. l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis. [a]

2 Item condemnatus ad pœnam corporalem publicæ sustinendam efficitur infamis, & quis potest de infamia dispensare. not. Bar. l. infamen. ff. de pu. iu.

3 Item famosus latro est laqueo suspendendus: vt. l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis. de pace tenenda. §. si quis. li. feu. similiter ille qui commisit homicidium vel aliud capitale crimen non priuilegiatum. pro sortilegio vna cum homicidio facto per sortilegium infligenda est pœna ignis: vt. l. nullus. & l. fi. C. de malefi. ille autem qui falsam monetam fabricauit debet in oleo & aqua suffocari seu buliri. qui commisit proditionem contra principem vel rempublicam debet decapitari, & corpus in partes diuidi. Hinc est quod latrones publici, insidiatores itinerum. & depopulatores agrorum debent indilate laqueo suspendi, quia per hoc multorum salus & incolumitas procuratur. vt not. l. prouinciarũ prẽsides. C. de feriis. nec tales gaudent immunitate: vt ca. j. de homici. c. fi. & ibi no. de immu. eccle. & melius. c. inter alia. eo. tit.

4 Item qui emit venenum vt alium suffocaret, & dedit, sed alius non est mortuus: qua pœna sit puniendus. not. l. j. in fi. & ibi Bar. ff. ad. l. Pompeiam. de paricid.

5 Item quæ sunt illa quæ debent mouere iudicem ad puniendum delinquentem cum maiori vel minori misericordia vel temperãtia. Primo ad punienda mouent duo, scilicet atrocitas delicti, frequentia seu cõsuetudo: inoppositum mouent ea quæ sequuntur, scilicet iuuentus, senectus, dignitas, ignorantia, facta inconsulta, reipublicæ vtilitas: vt not. Cy. l. si seuerior. C. ex qui. cau. irrog. infa. & not. etiam supra in titu. de quæstionibus.

Item qualitas personarum & circunstantia rerum est potissime considerãda: iuxta not. l. metum. C. de his

[a] *Pro expeditione præsentis materiæ, & rub. quæro qua pœna puniri debeat fur. gl. ĩ aut. sed nouo iure. in verbo. castigabitur, dicit quòd debet fustibꝰ cedi, per text. ibidẽ nisi sit ĩsignis latro, qui scilicet consueuit furari, quia debet furcis suspendi. l. capitalium. §. famosos de pœnis. vbi Bar. Idem no. gl. xxxiiij. q. iij. c. si quis forte titudinẽ. Et no. quòd insignis vel famosus latro dicitur ille qui consueuit furari. sic etiam si clam, si tamen pluries: vt Bar. in dic. §. famo. vbi intelligit glo. ibi positam esse verum, quando contra ipsum laborat infamia. Alij autem tenent contrarium, vnde pro concordia dic quòd reperitur vir simplex. item fur famosus. item latro simplex: vt vide plenè per Barto. in repetitione illius auth. sed nouo iure. C. de seruis fug.*

quæ vi metus ve. cau. fiunt.

Item quæ pœna sit pro incendio imponenda. no.l.da 6
ta opera. C.de his qui accusa.non possunt.

Item an puniatur ille qui dormiendo alium interficit, 7
vel vulnerauit.not.l.pœna.ff.ad.l.Pompe.de parricid.

Item si quis accuset alium de crimine illo requirente 8
ambo debēt incarcerari, * & ambo relaxari cum cautione:& maximè tenetur accusator dare cautionem, qui si conuincatur de falsa accusatione non punitur pœna talionis, sed emenda est arbitraria, & cōdemnabitur ad iniuriam & interesse partis.& dicitur pœna vel emenda arbitraria eo,quia excedit.lx.solid.& quia iudex eam arbitrabitur cum æquitatis temperamento.

Item not.ꝙ non solum qui offendit vel iniuriam facit 9
est emedabilis domino vel præposito, sed & ille qui mādauit vel opem tulit:vt no.l.non solum.ff.de iniur.

Item nunquid pro pluribus percussionibus & vulne- 10
ribus facti in persona vnius vel in personis plurium, debeantur plures emendæ pecuniariæ, vel vna tantū:quod facit pro vel contra illum qui habet officium præposituræ ad firmā. super hoc not. Barto.l.si gemina.ff.arb.fur. cesa.l.nunquam.ff.de priua.del.l.apud Labeonem.§.cōuicii.ff.de iniuriis.

Item in casibus pro quibus infligitur pœna mortis, vel 11
membri mutilatio,& deportatio perpetua, seu bannum, bona ipsius sunt ipso facto confiscata.iuxta.l.j.&.l.fin.ff. de bo.dam.quanuis de iure nouo secus:vt in authen.bona damnatorum.C.eo.titu.sed ius antiquum seruatur.In crimine vero læsæ maiestatis aduersus principem in primo capite,vel rempublicam in secundo capite, vel aduersus deum, & potissime in crimine sortilegij bona sunt ipso iure confiscata à die commissi criminis,ita quòd post mortem delinquentis potest quæri & agi de crimine ratione bonorum,& per eum alienata post contractum crimen reuocantur:vt.c.cum secūdum leges.de hære. li.vj. l.ex iudiciorum.ff.de accu. no.l.fi.ff.ad.l.Iul.ma.l.donationes.§.perfectę.&.l.post contractum.ff.de dona.idem de eo qui se occidit. & no.Bart.l.fi.ff.de bo.eo qui mor. sibi consci.no.l.imperator.ff.de iur.fis.Secus si fuerit relegatus

* *Hodie pluribus arrestis & constitutionibus reprobātur* les emprisonemēs faictz de personne a persōne. *Quod autem dictū est de pœna talionis, Illa habet locum in eo qui alium hæresos falso accusauit.*

legatus, vel bannitus ad tempus certum:vt not.Cyn. in authen.bona damnatorum.C.de bo.præscript. & an iudex possit aliquem bannire, retenta domini reuocatione.not l.sine præfinito. ff. de pœnis.

12 Item si mulier ob crimen fuerit condemnata ad mortem,nunquid dos debet cōfiscari & publicari.no.l.quinque legibus.in fi.de bo.dam.

13 Item pone video quòd quidem vult interficere alium, & non prohibui [b], an tenear,& qua pœna:& an debeam me interponere. no.Bar.l culpa caret.ff.de regulis iuris. & no. supra de iniuriis.§.item si video.

14 Item si quis adiornatur coram iudice, & pro crimine in casu banni, & ipse moritur pendente processu, totum euanescit,& pœna extinguitur:vt.l.præsides §.sed & Papinianus.ff.de requiren.reis.

15 Item si bona patris ob crimen sunt confiscata, & per consequens ius vsufructus quod habebat in bonis filij nō emancipati. quod verum est patre viuente, vt quia fuit bannitus perpetuo vel condemnatus ad carcerem perpetuum. & econuerso. vt not.Barto.l.si postulauerit.§. de eo quoque.ff.de adul.l.si finita.§. si de vectigalibus. ff.de dam.infec.

16 Item aduertendum quòd quando bona confiscantur pro crimine non priuilegiato, illa spectant ad dominos in quorum iurisdictione sunt situata. etiam dato ꝙ processus fuerit coram domino senescalo agitatus: vt.l.fi.C. de exac.tribu.lib.x.no.l.eum qui.C.ad.l.Corn. de sicca. l.ij.C.de prescrip.l.ex facto.ff.de hære.insti.Secus in casibus prædictis qui sunt casus priuilegiati: vt dictum est. hoc facit.l.penul.C.ad.l.Iul.ma.l.fin.ff.eod.titu.l.si finita §.si de vectigalibus.ff.de dam.infec.no.in ca.postulasti.de fo.compe. & Barto.l.cunctos populos. in fi.C.de sum.trini. & fide catholi.

17 Item si quis extitit fideiussor pro illo qui accusatur de crimine, & fuit relaxatus à carcere, & postea abiit, & fugit debet puniri ciuiliter,& non criminaliter, maximè si non consentit fugæ, dato quod sit obligatus *corps pour corps,auoir pour auoir*,&c. & de hoc not.l.ad commentariensem.C.de custo.re.

b *Ille qui potest aliū defendere & negligit, reꝰ est culpæ, & videtur iniuriantem fouere.tex. est summa not. in.c.dilecto. in fi. de senten.excōmu. in.vj.*

c *Si aliquis fuerit occisus in vna rixa vbi plures coaduna ti erant, nec appareat cuius ictu occisus fuerit, an omnes teneã tur. glo. in. l. si in rixa. hic alleg. Dicit quòd sic. gl. tamen in. c. significasti. extra de homici. videtur innuere contrarium dum dicit nullum teneri, cum sancti⁹ sit nocentem absolui, &c. quia super hoc est altercatio inter aliquos scriben. Dic secũdũ Angel. in. d. l. si quis in rixa.*

Item si notarius fecit falsum instrumentum quod tamẽ de se est nullũ, nunquid tenetur crimine falsi. & quid in teste. not. l. j. C. de sepul. vi. & Barto. l. j. §. si quis legatum. ff. de fal. 18

Item si ille qui aliquem vulnerauerit, & postea ex interuallo temporis moritur an debeat puniri, vt de occiso vel de vulnerato. primo inspiciendus est animus qui probatur per coniecturas ratione actus, amicitiæ, vel econtra: vt no. glo. l. j. C. ad. l. Cor. de sicca. secundo ex vulnere si sit lethale & mortiferum, aut non. iuxta. l. qui occidit. §. fi. &. l. ex plagis. in prin. ff. ad. l. Aquil. l. respiciendum. §. delinquunt. ff. de pœnis. tertio ex temporis distãtia & operatione: vt ca. ij. de cle. percus. c. ad audientiam. de homici. & glo. l. vni. C. de emenda. seruorum. 19

Item aggressor tenetur de occiso, de vulnerato, de rapina aut furto. etiam dato quòd constet quòd aliquis ex complicibus hoc fecerit: & quid econtra, nunquid & alij teneantur. no. l. quoniam multa facinora. C. de vi. pu. 20

Item si aliquis in rixa vel coadunato consilio fuerit occisus: vtrum omnes c debeant puniri vt de homicidio, c an ille solus qui cum lethaliter vulnerauit. not. Bar. l. si in rixa. ff. ad. l. Corn. de sicca. Quia interdum plus punitur qui opem dedit quàm principalis, ad exemplum de filio qui opem præstitit vel mandauit interficere patrem vel matrem, & alias secundum qualitates & circunstantias adhærentes delicto & personis: vt dicit Bar. notabiliter. l. is qui opem. ff. de fur. l. furti §. opem. &. l. qui seruo. in prin. &. §. item placuit. eod. tit. 21

Item ad infligendam pœnam corporalem, & etiam pecuniariam aliqua debent considerari quæ aggrauant aut minuunt delictum, seu fore factum. Primo statum illius 22

quòd istæ glos. non sunt contrariæ, immo omnino diuersæ. nam in glo. cap. significasti ponitur quãdo vnicus fuit percussor. & vnum tantum vulnus hominem interemit: & sic constat vnicum solum homicidam, & tunc verum est ex quo nescitur occisor omnes absoluuntur. & vera est illa glo. Sed vbi constat omnes percussisse, constat omnes esse culpabiles: & ideo omnes puniuntur, ex quo nescitur cuius ictu perierit. & sic loquitur ista glo. vera. in isto tamen casu vltimo contra. consuluit Alexand. consil. xv. incipien. viso processu in. v. vol.

qui passus

qui passus est iniuriam seu damnum: si offensus fuerit in propria persona. & si ille est officiarius domini, & similiter status illius qui fore fecit, vel delictum commisit: delictum potest torqueri in dedecus sui officij, vel status, seu dignitatis magis est puniendus. l. quædam. ff. de pœnis. Si autem pœna est pecuniaria, magis est puniendus diues quàm pauper: vt. l. Pædius. § j. de incen. rui. naufra. & not. Cyn. l. nemo. C. de sac. sanc. eccles. & Bart. l. quædam. alleg. Secundo debet considerari locus delicti tempus & animus qui præsumitur ex modo & qualitate facti: vt. l. qui alienum. §. si tactum. ff. de furtis. quia voluntas & propositum, &c. Tertio qualitas & consuetudo delinquentis, vt in illo qui est famosus latro. bene grauius punitur qui vulnus intulit cum proposito occidendi: vt l. lege Iulia. el. j. ff. de vi. pu. &. l. si quis. ff. ad. l. Cornel. de Sicca. quomodo sciemus propositum delinquentis. not. Bartol. l. j. §. diuus. &. l. diuus. &. l. qui sedem. ff. ad. l. Cor. de Sicca.

23 Item nunquid actio pœnalis detur cõtra successores in beneficio. not. Bartol. l. j. ff. de accu. Innoc. cap. j. de rap. cap. cum dilectus. de ordi. cogni. not. l. fluminum. §. adiicitur. ff. de dam. infec.

24 Item si prælatus delictum commiserit, non priuatur re sua, nisi quandiu viuit ipse prælatus. & de hoc est tex. notabilis cap. fi. qui incipit, item si clericus. de ca. corradi. li. seu. no. l. iubemus nullam. C. de sa. san. eccles.

25 Item iudex ad quem est remissus malefactor non debet iudicare per processum agitatum coram primo iudice, sed debet de nouo inquirere: vt. l. diuus. ff. de custod. reo. pro hoc. §. si vero crimen. in authen. de sancti. epis. col. ix. etiam in tit. de iudicibus.

26 Item si seruiens regius delinquat etiam officiando, iudex ordinarius potest eum punire. ar. eorum quæ dicit Cy. in authen. qua in prouincia. in quæst. fi. C. vbi de cri. agi opor. quòd domini tamen curiæ parlamenti & officiarij regij illud sentiunt, vt à pluribus dicitur quòd cedit in graue iustitiæ detrimentum.

27 Item qui scienter recipiunt & exponunt falsam monetam sunt puniendi extraordinariè, non tamen pœna

falsi nisi essent iurati & experti in hoc.no.Bar.l.lex Cornel.de falsis.

d *Quid si seruiens, vel quiuis alius fuerit missus ad capiendũ malefactorẽ an possit eũ interficere si se defendat, sic secũdum Io. Fab. i.l. si seruus.C. de his qui ad eccle.pro ei° dicto do tibi text.satis rotũdũ i l.quẽadmodum.§.magistratus.ff. ad.l. Aquiliam.*

Item si seruiens capiat furẽ d, & aliis præcipiat vt auxi- 28
lientur,& alter renuat, si sit clericus solutus non tenetur d
ei obedire : alias secus,& pro inobediẽtia est emendabilis,& forte emenda est arbitraria, & potissime si propter istud ille qui delinquit euaserit manus seruientis.no.l.liber homo.in prin.ff.ad l. Aquil.

Item seruiẽtes tenentur reuelare procuratori aut gref- 29
fierio appellationis inobedientias & rebelliones sibi factas,& hoc sub pœna emendæ & priuationis,nec sufficeret hoc facere soli notario vel substituto. & pro hoc facit l.iudicasse.ff.de verb.signifi.& dicit Bar. lex Cornelia.§. fi.C.de iniur.

Item in aliquibus partibus seruatur quòd si puella illũ 30
qui condemnatus ducitur ad patibulum requirat vt cum eo matrimonialiter copuletur, quòd traditur ei, & isto modo ille euadit mortem. quod est cõtra.l. commissum. C.de adulte.l.si ex causa.§. Papinianus.ff.de mino.l.j.§. fi.de quæstio.

Item si seruiens regius,vel commissarius à rege vel cu- 31
ria parlamenti deputatus, abutitur vel excedit fines mandati,correctio spectat ad regem, vel eum iudicem cui dirigitur causæ cognitio,vel ad curiam prædictam , aliud si transeat in speciem criminis vel delicti : quia ordinarius posset eum punire:vt not.Cy.in authen. qua in prouincia.C.vbi de crimi.agi op.pro hoc.l. quòd promulgatis. C.de offic.præfect. & ibi per Io.Fab.hoc in contrarium videtur facere.l.inofficiose.C.de offi.recto.prouin.

Item quandoque princeps indulget crimen cõmissum, 32
& remittit pœnam simpliciter. & tunc remanet infamia: vt.l. generalis.C. de senten. pas. Et idem quo ad bona si per sententiam fuerint cõfiscata,vt fit in casu banni, quia tunc bona remanent fisco:vt.l.j.&.ij.C.de senten.pas.& l.fi.C.de gene.abo. Si vero bona veniũt accessoriè,vt fit quando delictum mandatur executioni , & tunc remissa pœna bona non confiscantur.quando autẽ fit indulgentia & restitutio vt fit communiter, tunc ille ad omnia videtur esse restitutus : vt not.l.j.alleg. &.l.fi.eod.titu. Ad ipsum

ipsum enim solum spectat dare indulgentiam & remissionem criminis , & maximè requirentis pœnam vltimi supplicij,vel mutilationem membri: vt not. Bar.l.diuus. §.si quis vltra.ff.de quæst.

e *Specul. istud idẽ tenentem tit. de accusat. §.j.inversi. quid sit idẽ. Felyn. in tractatu quando cog. punit.Præp.in cap. fin. extra de spõs. Alexan. in additio . ad Bartol.in.l. qui ea mente.ff. de furtis.*

33 Item secundum consuetudinem e raro punitur affectus
e nisi sequatur effectus,saltem criminaliter,etiam si peruẽtum fuerit ad actum proximum , & quis non punitur vt homicida nisi actus fuerit consummatus: sed alias criminaliter vel ciuiliter secundum casus exigentiam , & accidentia factum aggrauantia , vt si fiat insultus cum vi publica,aut priuata , & portu armorum, & si assecuramentum fuerit fractum,vel saluagardia principis brisata,nunquam tamen pari forma est puniendus affectus quemadmodum & effectus : vt not Cyn.l.si quis non dicam rapere.C.de episco.& cleri.quæ similiter non seruatur,veruntamen super raptu sunt etiam plura cõsideranda. Primo , voluntas & propositum illius qui raptum commisit : quia si hoc fecerit vt eam habeat in vxorem , dato ꝙ filia vel mulier non consenserit à principio, si postea tamen consensum præbuerit, & ei fuerit in matrimonium collocata , casus de se non censetur , est criminalis , & sic forte intellexit quidam doct.quem recitat Cyn.l.vnica. iij.op.C.de raptu vir.in hoc tamen sunt inspicienda ętas filiæ,status partium,an sit domina sui iuris,& similia,quæ possunt alleuiare vel aggrauare casum,& facti accidentia sunt ponderanda.

f *Hyp. de Marsi. singu. lxxxiiij. & Paul. in consilio suo xxxiij. incipiente , viso dicto statuto . vbi consulunt quòd stante statuto quòd rapiens mulierem pervim puniatur pœna mortis,quòd si aliquis rapuerit mulierem solutam quæ fuit alias tacta seu defiorata ab aliquo, non cadit in pœnam statuti , quia non præsumitur quòd eam rapuerit per vim cum alias consenserit alteri , quod est singulariter notandum.faciunt dicta per Angelum in.l. qui iudicio. ff. de accus. & glossa in.l.Cassius.ff.de senat.& in glossa.l. inciulem. C. de furtis. Roma. consilio clxxvij.*

34 Item si mulier ab initio consensum f præbuerit, & de
f eius voluntate constiterit de se non est puniẽdus saltem criminaliter, nisi aliud obsistat,etiam quanuis per dolum aut alias seducta fuerit:quia vbi interuenit cõsensus non censetur esse violentia.& de hoc tangit Dyn. in reg.iur. scienti & consentienti.

Item est præcipuæ cõsiderandum, an mulier sit honestæ conuersationis, quia si sit meretrix viuens luxuriose, & non vxorata, casus de se non est criminalis: saltem ad mortem: vt gloss. tenet, & Cyn. l. vnica. alleg. de rap. vir. facit. l. quæ adulterium. C. de adulteriis. & super hoc sunt notanda ea quę dicit Bartol. l. si vxor. in prin. ff. de adulteriis. l. seruum. ff. de furtis, quia si meretrix etiam publica fuerit vxorata, & vitam ducat honestam, ita quòd pro muliere honesta habeatur, raptus, venit puniendus criminaliter, & potissime si hoc fuerit factum in domo viri cum violentia, & contra eius & vxoris voluntatem. secus si se præsentauerit in meretricio, & satis publice, ita quòd maritus hoc scit, autem scire potuit, & pariter secum habitare. Item etiam debet considerari ætas delinquentis, & opportunitas loci, vel temporum. & insuper simplicitas vel malitia, & etiam fama, quia ille est assuetus talia, aut alia facinora committere, seuerius est procedendum. Item an illa sanctimonialis, quia & principaliter offenditur deus eius sponsus: vt not. in iuribus alle. de raptu virgi. 35

Item condemnatio facta ad carcerem perpetuum, est pœna capitalis: vt dicit Bartol. l. j. ff. de pu. iudi. quod est notandum propter bona immobilia clericorum & personarum ecclesiasticarum quæ in hoc casu debent confiscari dominis temporalibus, & an membri imputatio, & vtrum digitus sit membrum, vel membri debilitatio. no. ibidem. 36

Item si delinquens diu permãserit in carcere, ex hoc al leuianda est pœna corporalis vel pecuniaria: vt. l. omnes. C. de pœnis. 37

Item de confiscatione bonorum dictum est supra eodem titulo, sed dato quòd bona patris fuerint confiscata liberis reseruanda est legitima de iure, nisi in crimine læsæ maiestatis. l. diuus. §. in portionibus: ff. de bo. damna. Dy. reg. indultum. de regu. iur. lib. vj. & Cyn. l. sancimus. C. de nupt. l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de damno infec. de consuetudine contrarium seruatur in omni crimine. 38

Summæ

Summæ eorum quæ continentur in tit. de talliis seu collectis, excubiis, & aliis impositionibus.

1 *Talliæ imponi debent, secundum cuiusque facultatem.*
2 *Talliam seu collectam potest princeps imponere pro vrgenti necessitate.*
3 *Tallia quæ debetur mobilibus in quatuor casibus, à quibus exigi debet.*
4 *Tallia quæ debetur in quatuor casibus quomodo imponi debet. & nu. seq.*
6 *Casus quatuor quibus dominus potest talliam subditis imponere.*
7 *Qui domini possunt suprædictam talliam in prædictis casibus subditis imponere. & nu. 8.*
9 *Vxores viri conditionem sequuntur.*
10 *Qui talliæ sibi impositæ partem soluit, pro alia inquietari non debet.*
11 *Consules aut præfecti vrbis & officiarij principis sunt à talliis immunes.*
12 *Præfecti vrbis si differant conuocare ciues, iudex partes suas interponere debet.*
13 *Tallias seu collectas soluere renuentes possunt capi & arrestari.*
14 *Talliarum collector non tenetur de suo soluere, quod sine sua culpa ab aliquibus non exegit.*
15 *An maior pars habitantium posßit nouo incolæ immunitatem concedere.*
16 *Nobilitas triplex, & quæ est spiritualis.*
17 *Nobilitas naturalis quæ dicatur.*
18 *Nobilitas politica seu ciuilis quæ dicatur.*
19 *Nobilitas ex quibus probetur.*
20 *Nobilitas data à principe, an perdatur per non vsum.*
21 *Nobiles & viri ecclesiastici sunt immunes à præstatione talliarum.*
22 *Subditi tẽpore belli tenentur facere excubias in castro, & fortalitio domini, & illius reparationibus contribuere.*
23 *Extranei vel forenses qui propter belli periculum imminẽs*

se in vrbem receperunt, an teneantur contribuere refectioni murorum, & ita nu.31.

Talliæ imponuntur personæ pro rebus.

24 *Filius hæres patris in quo loco munera subire debeat.*

25 *Dominus an potest vni concedere immunitatem collectarũ.*

26 *Post talliam impositam si quis à parochia recedat, ibi tamen soluere talliam debet.*

27 *Bona dotalia an capi possint pro tallia non soluta.*

28 *Habens domum cuius aditus est situs in vna parœcia, posteriore pars in alia, cuius esse censetur.*

29 *Talliæ qualiter diuiduntur, & quid in illis vulgo obseruetur.*

De talliis seu collectis & excubiis, & aliis impositionibus.

TAlliæ imponuntur per parochias, ita q̃ 1 quęlibet parochia habet portionẽ suam taxatam per illos qui sunt ad hoc deputati, & demũ aliqui de parochia ad hoc electi vel commissi per thesaurariũ diuidunt eas super singulos [a] de parochia secundum cuiusque facultates, *& le fort portant le foyble*, id est pro solido & libra: vbi autẽ est consulatus, consules faciunt. & super his not. quæ dicit Bart. l. ne quid. ff. de incen. ruina naufra. l. iij §. actor. ff. de re iudi. & plenius. l. eam quam. C. de mulieri, in quo lo. mune. lib. x. & l. fi. ff. de decre. ab ordi. fa.

Itẽ rex vel princeps pro vrgenti necessitate potest subditis talliam imponere secundũ distinctionem quam ponit Cy. l. ad instructionem. C. de sac. san. eccle. pro custodia fortificationum bona ecclesiæ alienare, vt ibi not. ad hoc forte de consensu trium statuum, scilicet nobiliũ virorum, ecclesiasticorum, & habitãtium ciuitatem, & villas regni, seu patriæ: quia ita est fieri consuetum.

Item illi qui sunt nobilitate decorati, & geniti ex nobili prosapia, & viuunt nobiliter, gaudẽt immunitate, nec tenuntur soluere tallias, nec contribuere cũ popularibus & ple-

a *Quia portatur leuius quod à pluribus portatur. gl. est in l. actores. de exacti. tri. li. x. C. nam debẽt etiam homines exequari in collecta secundum facultates eorũ: vt hic dicitur, pro quo do tibi glos. in verb. per æquatio. l. sancimus. C. de aduocat. diuerso. iudicio.*

& plebeis. & dicuntur viuere nobiliter quando abstinent ab his quę populares facere consueuerunt, & cum hoc sequuntur arma, & exercent ea quæ incumbunt & spectãt ad statum nobilitatis, alias nõ. & super hoc not. quæ dicit Bar. l. filius. ff. de leg. & hoc saltem quãdo princeps & respublica exposcunt: quia cessante causa licet tamen viuant ignobiliter vt populares, nõ tamẽ ignominiosè licet perdant priuilegiũ eo tempore, nõ tamen perdunt ius nobilitatis. iuxta. l. ingenuũ cum sua gl. C. de inge. ma. nisi pro fortificatione & reparatione castrorũ seu villarum in quibus inhabitant, aut prædia vrbana possident. quia pro his possunt ab habitantibus collectisari secũdum facultatem bonorum aut rerum, &c, vt not. l. ad instructionem. C. de sac. sanc. eccle. & idem est de viris ecclesiasticis, qui etiam tenentur ad excubias in casu eminentis periculi: vt not. l. placet. l. iubemus nullam. C. de sa. san. eccle. & cap. peruenit. de immuni, ec. in antiquis. & in. c. j. eo. tit. lib. vj. & similiter tenentur forenses ad reparationes prædictas solum: vt. l. neque, C. inco. lib. x. not. l. munerum. §. patrimoniorum. ff. de mune. & hone. l. filij. §. fina. ff, ad municipa. nõ enim viuunt * nobiliter qui vendunt oleum & sal: vt no. glo. l. ne quis. C. de digni. lib. xij. & l. j. & fi. C. negot, ne. milit. eo. lib. & no. glo. l. pe. ff. ex qui. cau. ma.

3 Item dominus altæ iustitiæ cui cõpetit tallia in quatuor casibus non potest exigere, nisi à subditis suis, & qui fouent domicilium in terra sua, quia ista tallia est merę personalis: vt no. Bar. l. eam. C. de mulieri. in quo lo. mune. li. x. & ab ea sunt exempti nobiles & viri ecclesiastici.

4 Item & prædicta tallia quatuor casuum debet imponi isto modo, quia dominus aut officiarij sui debent conuocare habitantes, vel maiorem aut saniorẽ partem ipsorũ, & eis exponere casum pro quo vult exigere talliam prædictam, qui homines si petant diem satis breuem ad respondendum, audiendi sunt; & si ad diem non compareant, & nihil velint præstare, nec dicere in oppositum cur non teneantur, dominus vel eius iudex potest imponere dictam talliam altero de duobus modis, scilicet in summa totali, vt centum, vel. cc. francos. secundum numerum personarũ & earum facultates, & casus exigentiã, vel

* *Hodie vtitum est Frãcis. cõstit. publicata. 22. sept. 1540. Ne nobiles & alij qui militãt regijs stipendijs cõducant aut capiant ad firmam terras aut alias res cuiuscũque sint alias vult eos cogi ad talliarum solutionem.*

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І.І. МЕЧНИКОВА

pro quolibet foco.xxx.vel.xl.sol. *le fort portant le foible.* & ista est summa quæ consueta est imponi.

Item & si in promptu vel ad diem assignatã habitantes 5
se opponant, dicentes ꝙ ad hoc non tenentur forte quia habent priuilegium aut compositionem, audiendi sunt & fiet processus super hoc ĩ forma debita, alias dominus potest talliam imponere vt dictum est, & compellere aut cõpelli facere ad soluendum quemlibet subditorum suorũ pro rata sua, & sibi imposita & taxata per officiarios suos in defectum ipsorum habitantium.

Item quatuor casus sunt hi, scilicet pro militia, pro filia 6
maritanda, pro domini redemptione si captus est vel fuit ab hostibus, & pro trãsfretatione vltra mare, & tres istorum non sunt reiterabiles, alius verò scilicet pro filia maritãda potest reiterari in personis plurimarum filiarum: sed non in persona vnius.

Item tallia quatuor casuũ interdum cõpetit domino di- 7
recto, & hoc iure cõstituti, sed hoc nõ obstat quin illa debeatur domino iustitiario. de qua loquitur Cy. l. consuetudi. C. quæ sit lon. consue. quia alteri per alterũ, &c. Est tamen aduertendum ꝙ emphiteota tenetur soluere talliam illã domino directo pro valore rei tãtum quam tenet ab eo domino iustitiario, pro residuo bonorum suorum & ita separatorum separata est ratio.

Item tallia quatuor casuum competit illi qui habet nu- 8
dam proprietatem: de hoc no. l. item apud. §. si vsufructũ. ff. de iniur. & debetur etiam ab eo cui spectat vsufru. vel emolumentum. vt viro pro re dotali: iuxta. l. hactenus. ff. vsufruc. l. neque. ff. de impen. in re. do. & l. j. C. de anno. & tribu. lib. x. & nota. l. quod in vxorem. C. de nego. gestis. Idem in patre pro bonis aduenticiis filij, & maximè vbi filius moratur cum patre: vt. l. si hi qui. C. de filiis fa. & quemadmodum pater pro eis tenet. lib. x. Filij tamen post decessum patris vt hæredes ipsius & bona portantes tenentur soluere talliam, & contribuere cum aliis dato quòd sint clerici soluti, nisi sint habituati vel infra sacros constit. & de hoc videtur esse casus. in cap. j. & cap. clericis. de immu. eccle. lib. vj. vbi loquitur de ecclesiis & viris ecclesiasticis tantum.

Item

9 Ité vxor militis vel illius qui est de nobili prosapia effi citur nobilis. & ista nobilitas est accidẽtalis. & gaudent illo priuilegio nobilitatis cõstante matrimonio & ipsa existente vidua, quia vxores coruscant radiis virorum: vt. l. j. §. j. & l. fœminæ. ff. de sena. Illa autem est naturalis quæ à patre procedit, sed vtrãque perdit mulier si fuerit maritata plebeio & ignobili, & sequitur cõditionem viri: vt. l. fœminæ. al. l. mulieres. C. de dignita. li. xij. l. cum te. C. de nuptiis. Item nobilitas inferiorũ non transit ad superiores: vt. l. j. al. Item *& la personne anobliſt la choſe*: sed non econtra, nisi habeat dignitatem annexam.

10 Item ille de habitantibus qui soluit partem talliæ sibi impositam, pro residuo non soluto & per alios debito nõ debet arrestari nec inquietari: vt not. Barto. l. si se nõ obtulit. in prin. ff. de re iudi.

11 Item consules non tenentur soluere collectas seu tallias: quia non debent duplici onere affligi. glo. l. honoré. ff. de mune. & ho.

Item nec officiarij regis vel principis. & hoc seruatur in pluribus locis: de iure tamen tenentur: vt. l. actores. C. de
12 exact. tribu. lib. x consules si recusent vel indebite defferant euocare habitantes pro tallia imponẽda cum sit necessarium, potest iudex interponere vices suas: vt. l. fin. C. de muneri. pari. lib. x. & not. l. si se non obtulit. §. acto. ff. de re iudi. Idem de aliis quæ spectant ad bonum commune habitantium necessario vel vtiliter: vt ibi no.

13 Item illi qui renuunt soluere partem suam talliarũ, &c. possunt capi & arrestari, & maximè ille qui collector, ipso tempore competenti. l. iiij. §. actor. ff. de re iudi. & ibi Bar. cõsules soli nõ possunt obligare cõmunitatem: vt ibi habetur. Et de primo no. Cy. l. j. C. qui bo ced. pos.

14 Item exactor seu collector talliarum nõ tenetur soluere de suo illud quod nõ potuit ab aliquibus exigere propter paupertatem aut alias, nec ipse tenetur *faire du mauuais bon*: nisi ipse sit in culpa. ar. l. ij. C. arb. tu. & etiam nisi consuetudo vel cõuentio aliud importet: vt. l. j. C. vt nullus ex vi. ca. pro alio te. l. xj. & no. l. j. C. de omni agro deser. l. fi. §. mixta. ff. de mune. & hone.

15 Item consules & maior aut sanior pars habitantiũ pos-

sunt illi qui de nouo efficitur ciuis vel incola concedere immunitatem talliarum, & aliorum onerum,&c. saltem ad modicū tempus,sed alias nō,nisi ex iuxta causa & speciali:vt in medico,& similibus.ar.l.hi qui.& ibi.no.ff.de iu.immuni.l.j.de decre.ab ord.fa. &.l.quod sel.eo. titu.

16 Item est dare nobilitatem spiritualem,naturalem,& politicam,seu ciuilem. circa primam ille est & censetur esse nobilis qui est acceptus deo. vide.1. Regum.2.cap. Quicunque honorificauerit me: ego honorificabo eum. qui autem contempserint erunt ignobiles. & Chrysosto. super Marcum.in 3.cap.Quid prodest ei quem mores sordidant generatio clara. quid enim profuit quòd fuit filius Adæ.& Psalm.29.Quæ vtilitas in sanguine meo,dum descendo in corruptionem.

17 Item alia est naturalis cum quis est genitus ex nobili prosapia, quæ etiam consistit in posteritate illius quem princeps nobilitauit, & ista adhæret personæ connaturaliter sicut ingenuitas,& extenditur in infinitum quandiu durat posteritas.& præcipue masculina. quanuis glos.l.j. C.de digni.lib.xij dicat quòd nō protenditur vltra pronepotem.vnde Ecclesia.in 10.c.Beata est terra cuius rex nobilis est.& glo.ibidem.Nobilis moribus & genere super quo dicit Grego.De hac duplici nobilitate quando altera alteri copulatur, quasi gemma carbūculi in ornamento auro sociatur.

18 Item alia est politica seu ciuilis,& ista procedit à principe expresse vel tacite: & describitur sic secundū dominum Bar.Nobilitas est qualitas honoris illata per principatum tenentē qua quis vltra plebeios honestus, & inter nobiles acceptus ostenditur:& per seipsum quis non potest sumere gradum nobilitatis:immo tenetur crimine falsi:vt l.ij.circa fi.ff.ad.l.Iul. ma. not. ea quæ habentur.c.j. de re.iur.lib.vj.sed hoc iure non vtimur.

19 Item & quis de posteritate ostenditur vel præsumitur esse nobilis.Primo ex fama, & si sui progenitores reputabantur esse nobiles, ar.l.j.§.fina.ff.de aqua plu. arcen. &.l.si arbiter.ff. de probat.cap.licet ex quadam. de testi. Secundo ex nobili & honesta conuersatione, & potissime si ipse & alij prædecessores sui consueuerint portare vestes

vestes *en deuise*, vel alias quas nobiles portare consueuerunt. Tertio si aliqui fuerint milites, & maximè pater aut auus paternus: quia de consuetudine huius regni militia habet nobilitatem annexam,sicut de iure ducatus comitatus,&c.vt nota.l j.cap.de dignita,lib.xij. Quarto si habebat,vel alij supradicti habuerunt castrum seu fortaliciū terram cum iurisdictione alta & bassa, vel feuda, & si teneant nobiliter in feudum locum suum,& maximè illum à quo denominantur. Quinto si habeant arma antiqua, & inter nobiles depicta in locis honestis & altis,& maximè in sepulchro.

20 Item & ista nobilitas data à principe in persona illius cui conceditur amittitur per non vsum, & potissime si habeat implicitum vsum, videlicet contrarium. ar.l.j ff. de nundinis.facit.c si de terra.&.c. accedentibus de priuile. sed respectu posteritatis quia tunc cum naturaliter adhæret personæ,sicut libertas & ingenuitas non perditur per nō vsum simpliciter,nisi precedat cōtradictio,& sequatur actus contrarius & repugnans dignitati vel statui nobilitatis:quia præscriptio est ciuilis, & non tollit iura sanguinis.l.iura sanguinis.ff.de re.iu.§.fina.insti. de legi.ag.tu. & de iure na.§. sed naturalia. facit.l. ius agnationis. cum ibi no.ff.de pac.l.ingenuani.C.de inge.l. cum scimus.cū ibi no.C.de agri.& cen.lib.xj

21 Item nobiles & viri ecclesiastici sunt immunes & exempti à præstatione talliarum, nō tamen clerici soluti bona paterna aut alia immobilia possidentes: vt.c.j.de immu. ec.li.vj.quod expresse loquitur de habituatis & no.Cy.l. placet.C.de sac.san.ec.quid ergo de illis qui nō sunt viri religiosi habitu & ordine,& de his qui sunt tertij ordinis, no.Bar.l.semper.§.quibusdam.ff.de iureiu.l sub prætextu.C.de sa.san.eccle.c.1.de reli.do.Viri tamē ecclesiastici non tenentur soluere gabellā de fructibus patrimonij vel beneficij.secus de his quos emerunt causa negociationis: vt no.Specu.in titu.de cle.coniugatis.Cy.l.omnes.C.de epis.& cleri.& no.c fi de vita & hone.cle.

22 Item dominus habens castrum seu fortalicium tēpore guerre potest compellere habitantes in sua iurisdictione, vt faciant excubias, & consequenter reparationes in suo

castro, est tamen cõsiderandum si castrum est sufficiens in magnitudine & fortitudine pro custodia dictorũ habitantium & bonorũ suorum, & si in eminenti periculo ipsi habitãtes possunt habere accessum ad dictũ castrum, quia si magna est distantia: ita ꝙ accessus sit eis quasi impossibilis ipsi deberẽt habere refugium in propinquiori castro, & in illo facere excubias & etiã reparationes tales, videlicet bassam curiã. alias *la basse court, les eschauguettes, les barbacanes, les paliz, & le pont leuis.* In his tamẽ tenetur contribuere: quia hoc redundat principaliter ad suam vtilitatẽ. & in ar. fa. l. si domus. ff. de vsu & ha.

Item forenses propter guerram retrahentes se & bona 23
sua in aliqua villa fossatis & murorum ambitu circundata, tenentur ad refectionem murorum & fossatorum. & hoc secundũ facultatem bonorũ quæ ibidem reponũtur, licet habeãt domos cõductas: quia illud venit in vtilitatẽ singulorum, & illi ibidem moram facientes in casu eminentis periculi possunt compelli facere excubias, & portarum custodiam: & maximè nisi alibi prædicta facerent, secus in reparatione viarum vel pontium, quia ad ista tenentur illi qui sunt domini domorum prædictarum. iuxta. l. ædiles curules. ff. de via pub. forensis non tenetur soluere talliam regiam, quia imponitur personæ pro rebus, fallit in vsurario qui habet in ciuitate pecuniam fœneratitiã: vt no. Bar. l. munerũ. §. patrimoniorũ. ff. de mu. & ho. per vsum tamen omnia prædia sunt tributaria, & ideo collecta imponitur pro rebus absolute: vt no. Bart. l. libertus. ff. ad munici. l. rescripto. §. fi. ff. de mune. & ho.

Item filius & hæres tenetur soluere collectas & subire 24
munera publica in loco in quo pater fouebat domicilium nisi alibi cõtraxerit domicilium: vt no. Bar. l. assumptio. §. filius. ff. ad municip. vel si gratia perpetuæ morę ipse cum familia & bonis mobilibus se trãsfert in aliam parochiã, non autem gratia negociationis simpliciter: vt nota. l. assumptio. §. iuris prudentibus. &. l. domicilium. ff. ad munici. melius. l. lex Cornel. in prin. prope fi. ff. de iniur.

Item dominus potest concedere vni immunitatem col 25
lectarum, & hoc in sui præiudicium, sed nõ vniuersitatis: ita ꝙ deducitur portio illius: vt no. Spe. tit. de censibus. §. nunc

nunc dicendum. ver. quid si vniuersitas. & se. facit. l. ante pe. C. de censibus. lib. xj. l. vacuatis. C. de decurio. lib. x. & est ibi glossa.

26 Item si quis recedat à parochia post talliam impositam vel destinatam, ipse tenetur ibi soluere partem sibi impositam: vt. l. incola. el. ij. ff. ad munic. est tamen consuetudo vel communis obseruantia quòd ibi tenetur soluere partem suam talliarum, si ibi morã traxerit per annum & diem, non autem in parochia ad quam se transtulit. & plures dicunt quòd de hoc extant constitutiones regiæ quas non vidi.

27 Item cum agitur de solutione collectarum dos nõ censetur esse in bonis viri: vt est casus. l. Lucius. §. idem respondit constante matrimonio. ff. ad municip. vbi dicit Bartol. quòd maritus debet soluere collectas & censum qui debentur pro rebus dotalibus. facit. l. hactenus. ff. de vsufru. pro aliis bonis vxoris non, quia non percepit fructus ex eis.

28 Item not. quòd si aditus & pars anterior domus est in vna parochia, & posterior in alia, ille qui inhabitat tenetur soluere collectas in illa parochia in qua aditus domus situs est: vt tenet Barto. l. quòd conclaue. in fi. ff. de dam. infect. facit. l. si cui ędes. de le. iij. seruat tamen consuetudo quòd in parochia in qua habet focum & ignem, quia ibi magis continue dicitur habitare.

29 Item talliæ diuiduntur per parochias, & quibusdam parochiis cõsuetũ est ab antiquo tallias diuidere in duas partes, ita quòd illi qui morantur in certis locis seu villagiis soluerunt & soluere consueuerunt mediam partem talliarum, & residui habitantes in eadem parochia, reliquam mediam, quæritur si propter augmentationem vnius partis, & diminutionem alterius, illud possit & debeat immutari, & forte quòd sic, quia hic non cadit præscriptio: nisi præcesserit contradictio cum lapsu triginta annorum, & merito, quia vsus prædictus censetur esse constitutus expresso vel tacito consensu habitantium. & hoc ciuiliter, scilicet rebus remanentibus in eodem statu, ideo ex causa iusta & superuenienti debet illud ad statum debitum reduci vt seruetur æqualitas, sicut fit in ge-

Talliæ qualiter diuidũtur.

nerali cum agitur de diminutione parochiarum, & similiter in speciali, vbi quæritur de moderatione aliquorum singulorum habitantium. iuxta no. per Bar. l. j. C. de mulieri. in quo lo. mune. sui. lib. x.

Item ista est practica & communis obseruantia in taliis & excubiis, quod habitantes in aliqua villa cuiuscunque status aut conditionis existant tenentur facere excubias, saltem tempore eminentis periculi iuxta ca. peruenit, cum ibi not. de immunita. ec. & soluere collectas impositas pro refectione & fortificatione murorum, & pro custodia villæ seu fortalicij: iuxta. l. ad instructionem. C. de sa. san. eccle. 30

Item quauis alibi morantes, qui dicuntur forenses & extranei non teneantur subire talias personales, attamen si domum vel aliud ædificium possideant infra villam seu fortalicium, ipsi tenentur ad refectionem murorum, fossatorum, & aliorum ad fortificationem loci spectantium, pro istis faciunt. l. ad portus. &. l. omnes. el. ij. C. de ope. pu. cum ibi no. & hoc pro virib° singulorum: vt tex. l. omnes. alle. Illi vero qui non fouêt domicilium nec domum possident infra fortalicium si ibi tempore eminêtis periculi trahunt se & bona sua, & potissime habitâtes in mandamêto & iurisdictione loci prædicti, ipsi tenentur illud facere excubias, nisi sint nobiles aut viri ecclesiastici, & soluere portionem suam de his quæ pertinent ad leues reparationes, quæ superius fuerunt declaratæ, & similiter tenentur ad prædictas reparationes illi qui in domibus conductis retrahunt & colligunt partem bonorum suorum mobilium, secundum magis & minus. 31

Summæ eorum quæ continentur in tit. de seruitutibus.

1 *Via publica si sit amissa vi vel impetu fluminis an & quomodo debeat constitui qui est vel erit viæ proximiore.*

2 *Carens via ad suum fundum, an vicinum compellere possit ad viæ constitutionem.*

De ser-

De seruitutibus, alias de via publica, & priuata.

1 PRimo est aduertêdum quòd si vi & impetu fluminis, aut alias via publica fuerit amissa vel destructa, illa debet constitui in fundo qui est vel erat viæ proximior. habita cõsideratione ad cõmodũ reipublicæ, vt fiat cum minori incommodo vel damno illius qui viam præstare tenetur, tenetur tamen respublica sibi resarcire interesse & damna: vt. l. si locus. §. fi. quemadmod. seruit. ami. cum sua glo. iuncta. l. si cui simpli. cum ibi no. ff. de seruit. facit in ar. l. venditor. §. si constat. ff. communia prædio. Si autem illa sit via priuata aut vicinalis, & si constet illam hactenus fuisse constitutam, fiet refectio viæ in loco & in eodem fundo, & in propinquiori loco, habita consideratione ad commodum vel incommodum prædij dominantis, & prædij seruientis. posset tamen dominus prædij seruientis pro sui vtilitate, & sine præiudicio alterius in aliã partem constituere locum aluei vel itineris: vt. l ij. §. pe. ff. de reli. & sumpti. fun. & not. glo. l. si cui simplici. alleg. super verbo. liceret.

2 Item si quis petat viam sibi constitui in fundo proximiori si reperiatur alibi habere viam non auditur, dato quòd sit sibi prolixior seu remotior, alias autem est sibi prouidendum, quia fundus alias esset sibi inutilis, tenetur tamen ante omnia soluere & deponere interesse vel existimationem damni & peioramenti prædij alterius, ita quòd si sit controuersia de possessione itineris, hoc pendente fiet prouisio deponendo interesse in manu curiæ. & ita seruatur, & pro hoc facit. l. binas edes. l. olim po. in prin. ff. de serui. vrba. præd. l. testatrix. in prin. ff. si serui ven. &. l. seruum. § fi. ff. de le. j. l. damnas esto. §. j. ff. de vsufr. lega. fiet autẽ partibus auditis coram iudice vel cõmissario ad hoc deputato, & iudex assignabit diẽ ad hoc. iuxta no. l. iiij. in prin. ff. de dam. infe. fa. ad hoc. l. iiij. §. j. ff. si regundo. l. generaliter. §. pe. C. de iure iuran.

Item quomodo & quanto tempore seruitus acquiratur, vel præscriptionem amittatur, & de aliis pluribus circa materiam istam not.l.j.&.ij.C.de seruitu.

Summæ eorum quæ continentur in titulo de Alimentis.

1 *Frater diues cui pater omnia bona reliquit, an teneatur fratrem inopem alere.*
2 *Pater, mater, aut alia coniuncta persona an possit repetere expensas pro filio factas.*
3 *Inops habens patrem & auum vel filium diuites, à quo istorum alendus est.*
4 *Vasallus an dominum inopem alere teneatur.*
5 *Alimenta pater ingrato filio an potest denegare.*
6 *Vxor an sit alenda de bonis mariti ipso mortuo, & vbi.*
7 *Donatarius omnium bonorũ an teneatur alere donantem.*

De Alimentis.

a *Secũdum Angel. post Cy. in primo casu q̃ pater tenetur allere, quia in gradu propinquior, in secundo casu quãdo habet patrem & filium diuites, dic, quòd ascendens, & sic à patre, quia ius naturale cõueniens omnibus animantibus incitat ascendẽtem ad alimoniam descendentis, vnde votum & lex naturæ ascendentem inuitat & impellit quodammodo: hoc autem in descendentibus non est. Angel. in.l.j.C.de al.lib.*

PRimo si pater vni ex liberis dederit omnia bona sua, nunquid alius potest petere à fratre alimenta, & patre mortuo debitum bonorum subsidium. no. Ioã. An in tit. qui fil. sint legi §.j.ĩ ver. pe. qui incipit nunc pone, in additionibus super Specu. Et quòd sic. not.l. mutus. §.j. in fi. ff. de iure deli. in authen. qui. mo. na. effi. sui. in. §. si quis filios habens. &. §. fi. colla. vij. glos. in. l. si quis à liberis. in verbo. iuste. ff. de lib. agno. 1

Item vtrum pater, vel mater, vel auia, vel altera coniuncta persona possit repetere expensas quæ fecit pro alimentis filij, & etiam vel aliis suis negociis. & quid operetur protestatio. not. l. j. &. l. alimenta. C. de nego. gest. & quid si pater alimẽtauit filiam vxoratam, nunquid repetet à viro. no. ibidem. 2

Item ille qui est inops a habet patrem emancipatum, 3

& auum

& auum diuites, vel habet patrem & filium diuites, à quo istorum erit alendus. not. Cyn. l. j. &. l. competens. C. de alen. li. Ioan. And. in tit. qui fi. sint legi. §. in hoc titulo. in ver. sunt ex officio. in. ij. col.

4 Item nũquid vasallus tenetur præstare domino alimẽta si egeat. Spec. tangit in tit. qui fil. sint legi. §. in hoc tit. in ver. sed nunquid dominus. & ibi Ioan. And. ad plenũ.

5 b Item propter ingratitudinem potest pater filio denegare b alimenta: vt not. l. fi. C. de alen. li. & Spe. in tit. qui fi. sint legi. in. §. in hoc tit. in ver. quid si filia. & ibi Ioan. Andreas.

6 Item si vxor sit alenda de bonis viri ipso mortuo, & an extra domum, vel marito absente, & in remotis agẽte. & plura alia dubia super hoc tangunt Spe. Et Ioan. And. §. alle. in ver. nunc dicamus cum aliis se. & ecõtra de viro. & vide Cy. l. quod in vxorem. C. de neg. gest. & vir tenetur alere vxorem, & si accesserit ad nuptias sine dote. ar. l. si cum dotem. §. finautem. ff. solu. mat. facit. l. pe. ff. vt in pos. legat. & vtrum hæres viri debeant alere vxorem infra tempora luctus. not. Spec. ibi. & facit. l. quanuis. ff. de bo. aut. iud. po. non tamen extra domum hæredis vel viri: vt ibi not. & hoc nisi subsit iusta causa. vt in. l. mulierẽ. ff. de ritu nup. Et quia fit ibi minori sumptu. facit in ar. l. si ita stipulatus fuero. ff. de verb. oblig. l. si ita relictum. §. fi. ff. de leg. ij. l. si libertis. §. fi. ff. de ali. & ciba. le. l. si ita legauerit. ff. de condi. & demon. & idẽ in casu simili mortis, & hoc pendente termino assignato de iure, vel ex cõuentione pro dote restituenda. not. Cyn. l. vnica. §. exactio. in. vj. q. de rei vxo. ac. C.

7 Item donatarius vniuersorum bonorum tenetur donanti præstare alimenta in necessitate, etiam si non fuerit conuẽtum, non tamen posset propter denegationem reuocari donatio. sed ad hoc potest compelli donatarius

b *In causis in quibus filij possunt exhæredari in iisdem possunt ei alimenta denegari. glo. est not. quã credo singularem. in verbo detulerunt. l. si quis. §. si quis ex his. ff. de li. agno. Et nota quòd causæ exhæredationis ponũtur in. §. causas. vt cũ de appella. cog. co. viij. glos. in cap. quintauallis. extra de iureiur. & non solũ in causis in dictis iuribus cõtentis, potest filius ex hæredari, sed etiam in similibus vel grauioribus: vt vult innuere. glos. in verb. voluerit. l. fi. C. de reuo. dona. Quid si quis habeat vnũ panem & videat patrem inopem & filium famelicũ, cui teneatur dare ipsum, an patri vel filio. videtur filio, quia amor ascẽdit, non autem descendit: sed contrarium determinatur, quia si patri famelico datur, potest vendere filium. Angel. in. l. si quis. C. de patri. qui fil.*

officio iudicis, vel renunciare donationi: vt not. l. ij. C. de reuo. dona. glos. tangit in. l. factum à iudice. de reg. iu. ff.

Summæ eorum quæ continentur in tit. de priuilegiis.

1 *Delinquens ſpe immunitatis à principe obtinẽdæ in ſuo primo introitu, an debeat vti priuilegio.*
2 *Priuilegium an & quando tranſeat ad liberos, & viduas.*
3 *Beneficium reſtitutionis in integrum & Velleia. an tranſeat ad hæredes.*
4 *Priuilegium an amittatur per vnum actum contrarium.*
5 *Priuilegium quod habet mulier in dote, an habeat in augmento dotis.*
6 *Priuilegium allegans de eo fidem facere debet.*

De Priuilegiis.

PRimo ſi quis committat homicidium eo, quia ſcit regem vel principem de proximo venturum qui conſueuit ſaltem in primo aduẽtu remittere, & indulgere crimina & delicta, iſte delinquens nõ debet gaudere iſto priuilegio, idem ſi pax inter principes erat in proximo promulganda: nec debet talis malefactor comprehendi ſub generali abolitione, & iſtud facit contra quàm plurimas gentes armorum guerræ Franciæ facit ad propoſitũ. l. Si dolo. §. hæc autẽ. ff. ſi quis teſta. li. eſſe iuſſ. fue. & ibi tangitur. 1

a *An priuilegiũ competens viro, ne conuenia tur in actione dotis, niſi inquantũ facere poteſt competat filio. dic vt dixi ſupra de excepti. col. iij.*

Item quãdo priuilegiũ tranſeat ad liberos & vxores viduas. not. Cyn. lib. ij. C. de epiſ. & cle. & maximè de illo quod habet vir qui nõ cõuenitur pro reſtitutione dotis, niſi inquantũ [a] facere poteſt, deducto ne egeat. l. maritũ. ff. ſo. mat. l. etiam. eo. tit. l. ſunt quæ cum. l. ſeq. ff. de re iudi. quid de fideiuſ. no. l. ſi fideiuſſor. ff. de re iudi. 2 a

Item priuilegium reſtitutionis quod datur minoribus, & Velleianũ quod datur mulieribus alienas obligationes ſuſcipientibus tranſit ad hæred. & quare hoc conceſſum eſt. no. l. hæres C. ad Vellei. 3

Item per vnicum factum contrarium quod eſt reiterabile 4

bile & ſucceſſiuum non amittitur priuilegium, & potiſſime quando cõceſſum eſt pluribus vt vniuerſis, & quãdo agitur de facto ſingulorum: vt not. l. volũtarie. C. de excu. tut. in. j. & ij. op. & in. vij. q. & in. l. ij. de his qui ſponte. mu. publi. ſuſci. l. xij. l. creditor. C. de iu. do.

Item nũquid priuilegium quod habet mulier in dote, habet in augmento dotis. no. l. aſſiduis. in. iiij. opp. C. qui po. in pig. ha. 5

Item oportet facere fidẽ de priuilegio [b], nec ſufficit dicere ſe eſſe in quaſi poſſeſſione illius priuilegij, niſi ita vſus fuerit à tanto tempore, &c. quod facit cõtra illos de capitulo petentes corarium qui delinquit ab epiſcopo: & ſuper hoc not. ea quæ habentur. l. ſicut. ff. de fid. inſtrum. cap. cum perſonæ. de priuileg. lib. vj. 6 b

b *Priuilegiũ eſt illud qđ emanat contra ius cõe, ĩ fauorẽ aliquarũ perſonarũ, & dicitur quaſi priuata lex. Et quæ ſit differẽtia inter priuilegiũ, reſcriptũ, & beneficiũ. vide in rubr. de reſcri. ĩ. vj. & à quibus detur priuilegiũ. vide gl. ĩ ſũma. xxv. q. j. & qui. mo. ami. gl. in. c. priuilegiũ. x. q. iij.*

Summæ eorum quæ continentur in tit. de conſuetudine & ſtatutis.

1 *Conſuetudo laudabilis eſt ſeruanda.*
2 *Statuta contra libertatem eccleſiæ an valeant.*
3 *Statuta ciuitatis vtrum ligent aduenas.*
4 *Conſuetudo loci in quo res ſita eſt, an inſpiciatur.*

De conſuetudine & ſtatutis.

PRimo laici poſſunt compelli obſeruare pias & laudabiles conſuetudines [a], ita q; ſi volũtarie aliquid certũ ſoluere conſueuerunt in opibus eccleſię diſpenſandũ, cogendi ſunt ſeruare talẽ cõſuet. vt xj. d. c. in his, ſicut conſuetũ eſt fieri in ſepulturiis, in nuptiis, & in aliquibus aliis ſacramẽtis. & pro hoc. c. abolẽdæ. de ſepul. ca. ad apoſtolicam. de ſimonia. & c. illud. eo enim quòd longo tẽpore exſoluerunt, præſumitur q; voluntariè ſe obligauerunt ad illud in futurum ſoluendum. Ita dicit Inno. c. all. ad apoſtolicam. non tamen propter hoc ſi recuſent ſoluere eſt deneganda: nec etiam retardãda collatio ſacramentorum, & eccleſiaſtica ſepultura: & ita loquitur prædicto cap. abolendæ. & habetur expreſſe in. c. intantũ. de ſimo. & maximè quia iſta conſuetudo eſt 1 2

a *Quòd bonæ conſue. ſũt obſeruãdæ. dotibi tex. q ſemptuæ mẽti inhærebit tu qui vadis adquærẽdos ramos vel mayos ĩ prima die menſis Maij. ĩ. l. vnica. de maio. C. xj. lib.*

generalis. facit ca. nec numerus. x.q.iij. & quia nemo tenetur militare propriis stipendiis. x.q. vltima . relatum. xij.q.ij caritatem.

Item statuta & consuetudines contra libertatem ecclesiæ non valent, nec sunt obseruanda: vt in authenti. quas actiones. C. de sa. san. eccles. nisi in casu præscriptionis : vt ibi not.

Item vtrum statutum ciuitatis liget aduenas . in cõtractibus & in delictis. no. Cy. l. j. C. de sum. tri. Adde etiam quæ not. & dicit do. Ioan. Fab. in. d. l. j cunctos populos. de sum tri. & fid. ca. & ex his multum fructũ reportabis.

Item inspicitur consuetudo b loci in quo res sita est: vt b no. Cy. l. j. in. ij. q. C. de summa trini. & fide ca. l. vnica. C. quæ sit lon. consue. ij. &. iij. q.

b De materia & effectu consuetudinis Ioã. Fab. in. l. cõsuetudinis. C. quæ sit lõga consuet. Et quid sit consuetudo. dic quòd est mos non scriptum moribus introductum: vt per Azo. in summa eo.

Finis practicæ Forensis Masuerij, suo tempore iuris vtriusque cõsultissimi, & Forensium formularum, quibus tum Galli in inferioribus & supremis curiis vtebãtur, expertissimi: cui præter veteres annotationes ac cesserunt & nouæ. Ex quibus diligens lector cognoscet in quibus vsus Forẽsis antiquus hodie nouis principum constitutionibus, & curiæ supremæ arrestis, sit immutatus.

De exceptionibus

LIBER, M. NEPOTIS a Monte Albano, qui fugitiuus vulgo dicitur.

Proœmium.

Vm plures libelli super causarum exercitiis à prædecessoribus nostris facti fuerint, alij prolixi, alij cũ magna subtilitate compositi. Et pauperes, præsertímque minores, illa magna volumina vilipendant, tum propter caristiã, tum propter subtilitatem nimiam. Idcirco ego nepos de monte Albano pauperibus & minoribus compatiens, ac nimiam subtilitatem reprobans, arma, id est exceptiones ad opus reorum, id est fugiẽtium qui ab improbis actoribus, id est petitoribus impugnãt præsentem scripturam siue libellum, cum auxilio diuinæ gratiæ proposui componendum. Exceptiones enim arma reorum dicuntur. ar. ff. de excep. l. ij. in princ. Hoc siquidem faciam, nimia subtilitate & verbositate penitus reprobata. Inueni siquidem quòd ab vtroque iure canonico, scilicet & ciuili nimia verbositas & subtilitas reprobatur: vt ff. de iniusto rup. & irri. test. l. postumus. & instit. de fideiuss. §. sed quia ff. quibus modis pig. vel ypo. sol. l. sicut. in §. de debitori. C. vt actiones. ad hære. & contra hære. in ci. l. vna. in fi. & C. de inst. & sub. l si quis. in fi. C. ad Trebel. l. sancimus. circa prin. extra de iudi. cap. dilecti. & extra de dolo & contu. cap. j. & extra de appel. cap. interposita. in fi. C. de legib. & consti. l. vlt. Ibi nimiam eorum subtilitatẽ risimus, &c. & alibi dicit lex, quòd quidã sunt subtiles qui non sensum, sed vana verborũ vocabula amplecti desiderant: vt. C. de consti. pe. l. ij. circa fi. &. C. de

Exceptiones dicũtur arma reorũ.

iure dot.l.vlt. circa fi. vbi dicitur ꝙ nimia ſubtilitas pernicioſa eſt.ff.mandati.l.ſi fideiu.in.§.quædam . vbi dicitur quòd non eſt de iuris apicibus diſputãdum.C.de naturalibus liberis.l.pe.vbi dicitur quòd ſuperuacua ſubtilitas eſt pœnitus inhibenda.ad quòd facit extra de verb. ſigni.præterea.

Item de verboſitate reprobanda , & compendioſitate approbãda dicit lex.C.de appel.l.vlti. vbi dicitur caueãt litigatores,& libellorum verboſis vti aſcriptionibus,& ea quæ iam perorata ſunt iterum reſuſcitari. Sed hoc ſolum ſcribere ſufficiat,quæ cõpendioſa narratione cauſas prouocationis poſſunt explanare. C. de poſtulando.l. quiſquis. &.C.de dona.l.vlti. &. C.de rei vxorie act.vna.§. careat.&.C.de curatore fur.l.fi.in verb. omnem quidem obſcuritatem,&c. & in inſt.quòd cum eo.§.j. vbi dicitur. Non ſic verboſa diſputatio.ff.de orig. iur.l.j. vbi dicitur quòd non debemus verboſos commẽtarios facere, & inſti.de bonorum poſ.§.quòd autem. Ne ideo in hoc præſenti libello reos docere volo fugere : & petitiones improborum actorum ſiue petentium ebetare.

Rei fugitiui dicũtur.

Reus enim dicitur fugitiuus:vt in auth. de exhi.& intro.reis.§.j.col.v.C.de iura. calũ.l.ij.§.j. & de recep.l.penulti. in.j.reſponſo. Vnde primo dicendum eſt contra reſcriptum.

EXCEPTIONES CONTRA Reſcriptum.

INſpiciendum eſt igitur reſcriptum.& eſt dicendum quòd non valet ſi tacita veritate & ſuggeſta falſitate fuerit impetratum:vt.C.ſi contra ius vel vtilitatem pu.l.ij. &.l. & ſi legibus. extra de reſcript. ex parte.&.c. cæterum.& cap.ſuper cęteris.cum diſtinctione tamen quæ ibi ponitur.&.C.de ſumma trini.& fide cath.l. ij.& hoc intellige quòd non valet cum effectu. Nam per exceptionẽ elidi poterit : & ſic intellige illud verbum nõ valet per totum ſuum titulum, & per omnes alios titulos iſtius operis: exceptis quibuſdam caſibus in quibus intelligitur ipſo iure:vt patet infra.

Reſcriptum non valet tacita veritate vel ſuggeſta falſitate.

¶ *Adde ꝙ deteſtabilius eſt falſũ exprimere: quàm verũ facere. Panor.c. quia. de conſan.*

Item reſcriptum non valet ſi contra ius diuinum fuerit impetratum:vt.xxv.q.j.in.c.ſunt quidam.&.c. contra ſtatuta, vbi dicitur contra ſtatuta canonum patrum concedere aliquid : vel mutare huius quidem ſedis non poteſt auctoritas. intellige tamen ſi fuerit contra articulos fidei.nam quandoque cõtra verba domini bene diſpenſat Papa,puta contra votum quòd dominus præcepit cuſtodire.& hoc facit in melius commutando.extra de vo. & voti. redem.per totum.& diſpenſat ſimul in aliis caſibus qui notantur in prædicto cap.ſunt quidam.

Verbum nõ valet qualiter hic intelligitur.

Reſcrip.cõtra ius diuinum.

Item reſcriptum ſiue in authenticum non valet, ſi contra ius humanũ vel poſitiuum,vel contra fiſcum,vel contra vtilitatem publicam fuerit impetratum : vt.C. ſi cõtra ius vel vtilitatem pu.in rubro & in nigro.C. de præpoſitis ſac.cubicul.l.vlti.lib.xij.C.de precibus. imper.offic.l. reſcripta.vbi dicitur.reſcripta contra ius elicita ab omnibus iudicibus præcipimus refutari.&.C.de ſa.ſan.eccle.l. iubemus nullã.in fi.&.C.de inceſt. nup.l.vlti.C. de operibus publi.l.præſcrip.xxv.q.ij.c.reſcripta.extra de fi.inſtru.c.paſtoralis. vbi de hoc. & hoc verum eſt niſi de illa lege vel canone contra quem fuerit elicitum,fecerit men

tionem. ſicut dicendo. Nō obſtan. tali lege ſeu canone. ff. de le. iij. l. ſi quis. in prin. C. de teſta. in authent. hoc inter liberos. & l. ſi non ſpeciali. C. de inoffic. teſt. l. ſi quando. in prin. extra de reſcrip. c. nonnulli. ff. de reſcript. l. iij. in fine. & l. iiij. ff. ne quid in loco publico. l. ij. in §. ſi quid à principe. Sed ſi dicatur. Non obſtante aliqua lege, non valebit cum nulla lex ſit ibi ſpecificata. ar. ff. ſi quis cau. l. ſed & ſi quis. &. §. quæſitum & his quæ ibi notantur. attamen reſcriptum contra ius impetratum valet, dum tamen proſit impetranti, & nulli noceat. ar. xvj. q. iij. in §. ſic & prædicta. vbi dicitur reſcripta quæ cōtra ius ſcriptū impetrata fuerint, niſi talia ſint quæ illis quibus data ſunt proſint, & nulli obſint, nullus momenti eſſe cenſentur.

Reſcriptum Papale à laico impetratū ſuper re ſeculari, an valeat.

Item ſi reſcriptum Papale fuerit impetratum à laico ſuper aliqua re quę forū ſeculare contingat nō valebit cum effectu. nam per exceptionē eliditur: vt dicitur in princi. iſtius titu. & extra de fo, cōpe. c. licet. ar. de ap. ext. ſi duobus. in fi. ſimiliter ſi clericus impetret reſcrip. ſuper aliqua re forum ſeculare contingente. Non valet ar, prædictarū deci, & extr, de fo. compe. c. ex tenore. &. c. ex parte regimine. & extra de verb. ſig. ſuper quibuſdā. in fi. & hoc intellige ſi ſuper proprietate ipſius rei fuerit impetratū, ſecus ſi ſuper poſſeſſione ſecūdū quoſdā, quia ſuper poſſeſſione poteſt cauſa à quolibet iudice vētilari. ar. C. qui legitimā perſonā habent ſtan. in iud. l. vl. & in prædicto. c. ex parte. & notari cōſueuit hoc. extra de iu. c. cæterū. quidā tamē intelligūt hoc corā ordinario, & nō corā delegato.

Item ſi Papa mandat aliquibus iudicibus quòd Titium excōmunicatum à ſuo epiſcopo, vel ab alio abſoluant, & de ſufficienti cautione ab ipſo Titio præſtanda ꝙ parcat mandatis eccleſiæ non fecerit mentionem: tale reſcriptū non valet: vt extra de ſequeſtratione in fine.

Reſcrip. impetratū per ſeruum vel monachum aut quemlibet regularem, an valeat.

Reſcriptum impetratū per ſeruum, non valet. ar. C. qui admittit ad bonorum poſ. ff. de bo. poſ. l. ſeruus. &. C. de precibus. imper. offic. l. j. &. l. vniuerſis. & hoc intellige ſi pro alio impetrauit, pro ſe tamen valet. Idem tamen dicitur de monacho, & de quolibet regulari. niſi pro monaſterio ſuo impetrauerit: abbate nihilominus imperante. ar. ex. de poſtulan. c. ex parte. & ex. ne clerici vel mo. in rubro

rubro & in nigro. & maxi. in cap. j. & ij.

Reſcrip. ſecundum an præiudicet primo.

Item reſcriptum ſecundo imperatum non valet cum effectu: niſi de primo faciat mentionem vbi tamen appareat primum: vt in authen. in ſponſali. lar. §. ſi quis. col. ix. & extra de reſcriptis. c. cæterum. &. c. ſinautem. &. c. plerunque. & extra de offi. del. ſane. & cap. ex literis. & hoc intellige quando ambo reſcripta ad diuerſos iudices diriguntur. Secus ſi ad eoſdem: vt notatur in prædicto. c. ſane. & extra de reſcript. c. j. & extra de appel. c. ſignificauit. Si verò in poſteriori reſcripto fiat expreſſa mentio de primo, tūc ipſo iure non valet primū: vt in. d. c. ex literis. & de hoc notauit Gaufridus in ſumma ſua. in eo. titu. §. tollitur reſcript. &c. & extra de re. iu. inter monaſteriū.

Reſcript. quod ad læſionem alterius tendit, an valeat.

Item reſcriptum nō valet ſi in alicuius iniuriam vel præiudiciū fuerit impetratum: vt. C. vnde vi. l. auctoritate. ff. ne quid in loco pub. l. ij. §. merito. §. ſi qnis à principe. & C. de emancip, l. nec auus. &. C. de præcip. imperat. offer. l. quot. &. l. nec dānoſa. &. l. reſcripta. ff. de admi. tu. l. īpuberi. viij. q. j. c. nunc. & hoc intellige ſi magna iniuria fuerit, nam parua tolleratur, vt in prædicta. l. ff. ne quid in loco pub. l. ij. §. ſi quis à principe. ff. de ſerui. l. ſeruitutes. iiij. §. publico. & de hoc conſueuit notari in prædicta. l. nec auus. & extra de vſu pallij. c. ex tuorum. & extra de offic. deleg. c. ſuper eo, & extra de offi. ordi. c. licet. & extra de decimis, c. multiplici. & hoc intellige niſi princeps illud reſcriptum tanquā priuilegium ex certa ſcientia aliter duxerit cōcedendū: vt dicitur in iuribus proxime allegatis.

Item ſi reſcriptū diuerſis manibus ſcriptum fuerit non valet: vt extra de crimi. fal. c. licet.

Diuerſitas ſcripturæ vel falſa latinitas in re ſcripto vel teſtamento, an vitiet.

Item ſi falſa latinitas ibi fuerit non valebit: vt extra de reſcrip. c. ad audientiam. ſed huic contraria ſunt. C. de legi. l. in legatis. &. C. de teſtamentis. l. errore. ff. de manute. l. qui habebat. extra de fide inſtru. c. ex parte. Quibus cōtrariis poteſt reſponderi, quòd aliud eſt in teſtamentis: & aliud in reſcrip. teſtamentum enim nō vitiatur propter vitiū ſcriptoris: vt dicitur in prædicta. l. cū ſuis ſimilibus. Reſcriptū autē domini Papæ per plures manus facit trāſitum. & ideo nihil diminutū, nullumq; vitiū in ſe cōtinere debet magnā enim maturitatē requirit: vt extra de re-

scri.c.cū adeo.&.xxxv.q.ix.apostolicæ.vbi de hoc dicit.

Superlinearis scriptura loco rasuræ apposita an vitiet rescriptum.

Item si rasa carta fuerit, & postea ibidē fuerit scriptum vel scriptura superlinearis ibi facta fuerit, nō valebit cum effectu:vt extra de crimi.fal.c. licet.ar.ex.religi.do. cum venerabilis.& extra de fide instr.inter dilectus.C. de testa.l.si vnus.&.C. de edicto diui Adria.tol.l.vlti.

Item si generale sit rescriptum per speciale derogatur eidem:vt extra de rescrip.c.j.&.c.pastoralis.C. fami.her cis.l.quotiens.

Item si Papa in rescripto non vocat patriarchas,archiepiscopos,& episcopos, venerabiles fratres : & omnes alios cuiuscunque dignitatis, seu ordinis fuerint, non appellet dilectos filios : tale rescriptum non valet : vt extra de crimi.fal.quam graui.

Vt autem quælibet falsitas in rescriptis domini Papæ valeat deprehendi. Idcirco prædictam decr. licet de verbo ad verbum,hic posui prout iacet.

Textus est decretalis.

Textus decretalis, licet de crim. falsi. ext. Prima species.

Licet ad regimē.& inf.vt autē varietates falsitatis circa literas vestras deprehendere valeatis,eas vobis præsentibus literis duximus exprimēdas. Prima species falsitatis est hæc, vt falsa bulla falsis literis apponatur. Secunda vt filum de vera bulla extrahatur ex toto, & per aliud filum immissum falsis literis inseratur. Tertia vt filū ab ea parte in qua carta plicatur incisum, cum vera bulla falsis literis immittatur sub eadem plicatura,cum filo simi lis canapis restauratum. Quarta cum à superiori parte bul læ, altera pars fili sub plūbo rescindatur. & quòd per idē filum,literis falsis inserta reducitur intra plumbū. Quinta cum literis bullatis & redditis in eis, aliquid per rasuram tenuem immutatur. Sexta cum scriptura literarū quibus fuerat appositа vera bulla, cum aqua vel vino vniuersaliter abolita,seu deleta,eadem carta cum calce, & aliis iuxta consuetum attificiū dealbata de nouo rescribitur. Septima est, cum cartæ cui fuerat appositа vna bulla totaliter abolitæ vel abrasæ,alia subtilissima cartą eiusdē quantitatis

titatis scripta cum tenacissimo glutino coniungitur. Eos etiam à crimine falsitatis nō reputamus immunes qui cōtrà constitutionem nostram scienter literas nō de nostra vel bullatoris nostri manu recipiunt.

Illos quoque qui accedentes ad bullā falsas literas caute proiiciunt:vt de vera bulla cum aliis sigillētur. Sed hæ duæ species falsitatis nō possunt facilè comprehendi:nisi vel in modo dictaminis,vel ī forma scripturæ, vel qualitate cartæ falsitas cognoscatur.

In cæteris autem diligens indagator falsitatem poterit intueri, vel in adiunctione filorum, vel in collatione bullæ:præsertim si bulla non sit æqualis: Sed alicubi magis tumida,& alibi magis depressa.

Rescrip. super re. per sentētiā decisa,an valeat.

Item rescriptū super re per sentētiam terminata impetratum,non valet:nisi de illa sententia fecerit mentionē, vel nisi ab illa sententia infra decennium fuerit prouocatum:vt.C.vt lite pen.vel post prouocationē per totū. ar. ex.vt lite pen.c.fi.& ex.de re iudi.c.inter monasteriū.C. de errore aduo.l.vlti.vbi dicitur. Sententiis finita negocia,rescriptis reuocare nō oportet,&c.&.C. de transac.l. causas.&.l.sub prætextu.&.C.sentētiam rescin.nō post.l. fin.vbi dicitur. Impetrata rescripta non placet admitti: si decisę semel causæ fuerint iudiciali sententia, quam prouocatio nulla suspendit,sed eos qui talia rescripta meruerunt etiam limine iudiciorum expelli. Impetrans etiam debet puniri in totius litis æstimationem, & præterea est infamis:vt in prædicto cap.C.vt lite pen.l.penul. & vlti. Ad hoc facit in authen.vt in medio litis sacras formas.§. si verò dum causa.col.viij.

¶ *Adde differētiam inter tonsuram rasurā & coronā per glos. in cle. quoniā. de vita & hone.cleric.*

Item si rescript.Papale pro clerico nondum tonsurato fuerit impetratum non valet,scilicet post datam tonsuretur:vt extra de transac.ex literis.

Excommunicatus ex pluribus causis absolutione exprimere debet.

Itē si aliquis est excōmunicatus sup pluribusarticulis,& ipse literas absolutionis ipetrauerit generales,nō valent: nisi expresse sup quolibet articulo fecerint mentionē: vt ex.de offi.ord.ex parte.ex.de sen.excō.cū pro cā.&.c.of ficij.in fi. Nā tot sunt necessariæ absolutiones quot sunt excōicationes. ar.ff.de no.ope.nū.l.de pupillo.§.si ī pluribus.&.ij.q.iii.prævaricator.in versi.si plurima crimina.

Adde excommunicatum posse excommunicari. de quo glo. in.l.pe. C.vt contra certa temp.

Item si rescripta siue instrumenta ab vna parte prolata sibi inuicem contradicant,non valent:vt.ff.de fide instru.l.scripturæ.

Item si impetrans nomẽ suæ dignitatis vel religionis tacuerit,nõ valet rescriptum: vt extra de rescri.c. ad aures. ar.l.di.ex pœnitentibus.ff.de act.emp.& ven.l.j.§.j. extra de confir.vti.vel inuti.porrecta.in fi.

Item si in rescripto nõ fiat mentio de processu vel serie negocij,si tamẽ processus aliquis fuerit factus corã aliquo iudice,nõ valet:vt extra de sen.& re iud.c.inter monasteriũ.ff.de iu.l.vbi.C. quo.& quãdo iu.in authẽ.qui semel. cum suis cõcor.in authẽ.in medio litis sacra formas nõ fieri.§.si verò dum cã.col.viij.extra:vt lit.pẽ.c.fi.& extra de cohabi.cle.& mu.super eo.& extra de rescrip.c. dilectus.

Rescriptus contra priuilegium, an valeat.

Item si rescripta fuerint impetrata contra aliqua priuilegia vel contra aliquos priuilegiatos non valent, nisi de priuilegio & ordine ipsorum fecerint mentionem: vt extra de rescrip.cum ordinem.ar. extra de confir. vti. vel inuti.c.porrecta.in fi.&.c.ad nostrã.& extra.de sent. & re iudi.inter monasterium.

Item si rescrip.fuerit impetratum ad quoscunque iudices nullo nominato vel omnibus causis nulla expressa,nõ valet:vt extra de rescrip.ad hoc si vnus.

Item si monachus vel alius regularis impetret super cõfirmatione prioratus,non valet:vt extra de confir.vti.vel inuti.c.porrecta.&.c.ad nostram.

Rescript. à monacho super cõfirmatione prioratus non valet.

Itẽ si sup re litigiosa fuerit ĩpetratũ,& de hoc nõ fecerit mẽtionẽ,nõ valet rescri.vt ex.de cõfir.vti.vel inut.c.j.& ext.de dol.& cõtu.ex literis.ext.vt lit.pen.c.j. & extr.de test.causámq;.ex.de priui. dudũ.ar.ff.de excu.tu.l.tutor. & intellige litigiosam esse quãdo de ꝓprietate q̃stio mouet:secus si de possessiõe:vt. C.de litig.auth. litigiosa.ibi vbi dicit de cuius dominio,&c.& nõ dicit de possessiõe.

Itẽ si sup re cõfirmata à Papa fuerint ĩpetratũ,& de cõfirmatione nõ fecerit mẽtionẽ,nõ valet:vt extra de cõfir. vtili.vel inuti.cap.j.& ij.extra.de deci. ex multiplici.

Item dignior persona quam ea quæ nominata est in literis,non potest trahi ad iudicium per literas illas: vt extra de rescrip.sedes.

Item

Item si aliquas vocetur super maiori negocio:quã id de quo fit mentio in literis:non tenetur respondere : vt extra de rescrip.sedes.

Item si maius negociũ vel maior persona in literis inseratur,vt possit impetrans descendere ad minores, non tenetur quis respõdere,donec illud maius negocium , & maior persona primo fuerit in iudicio ventilatum:vt extra de rescript.sedes.& cap.cum in multis iuris. quod est capitulum Lugdunen.& ar.in insti.de iure naturali.in fi.

Rescrip. ab excommunicato impetrato nõ valet.

Item si rescrip. ab excommunicato fuerit impetratum non valet:vt extra de proba. post cessionem. & extra de procurato.ca.vltimo.& extra de rescript.cap.dilectus filius abbas.& extra de æta.& qualita.& ordi.præfici.cap. cum bonæ memoriæ.

Item si rescriptũ fuerit sine die,& consule, & incarnatione,non valet:vt.C.de diuer.rescrip.l.si qua beneficia. ar.in authen.de exhiben.& intro.reis.§.sanctissimus ibi: ex die & subscriptione libelli.ecc.col.v.Sed ar. cõtra.ff. de pig.l.cum taberna.§.idem quæsita.alias est lex.

Rescrip. nõ valet nisi impetrans eo fuerit vsus infra annũ.

Item rescriptũ non valet, nisi impetrans infra annum fuerit vsus eo,si tamẽ copiam iudicis habere potuerit, & hoc intellige si aduersarius aliud rescriptum impetrauerit , alias valebit ad agendum vsque ad.x. annos . vel ad xxx. Ad excipiẽdum vero valebit semper.ff.de doli. except.l.pure.§.sed quãuis eo vsus non fuerit infra annum. & hoc dicitur extra de rescrip.cap plerunque.& ca.si autem.& hoc de iure canonico. lex enim vtitur contrario iure.C.de diuersis rescript.l.ij.vbi dicitur. Falso asseueratur auctoritatẽ rescriptorum deuoluto spatio anni obtinere firmitatem suam nõ oportere , cum ea quæ ad ius rescribuntur perennia esse debeant: si modo tempus intra quod allegari vel audiri debent, non sit comprehensum:sed potest responderi quòd non est contrarium.lex enim intelligitur si ab aduersario aliud rescriptũ non fuerit impetratum.Sed quidam dicunt istum annum currere à tempore primi rescripti.alij dicunt à tempore secundi,& de hoc plene dixit Gaufridus in summa sua.in eod. tit.§.durat.

Item rescriptũ in quo decimæ alicui laico confirman-

tur,non valet.ar.ex.de præſcri.cauſamque.& xvj.q.iij.in §.præſcriptionum.ver.poteſt.

Item ſi reſcriptum impetratū fuerit ſuper poſſeſſione tantum,ſuper proprietate non valebit:vt notari cōſueuit extr.de ſequeſtra.c.j.& ext.de iudi.c.ſignificauerūt. vbi pro & cōtra multa notantur, & hoc intelligitur quando actor & reus nō ſunt eiuſdem fori,ſed diuerſi:vt ibi not. ad hoc fa.l.j.ff.de acqui.poſ.naturaliter.vbi dicitur quòd nil habet commune proprietas cum poſſeſſione non obſtante.C.de iudi.l.nulli.ar.C.ſi à non compe.iudi.l.j.& l.de proprietate.

Item reſcriptum non valet niſi ibidem illa clauſula cōtineatur, ſi preces veritati nituntur.C.de diuer.reſcrip.l. vlt.ext.de reſcrip. ex parte.j. q̄ quidam intelligunt idem eſſe de illa clauſula, ſi eſt ita.xxv.q.ii.reſcripta.

Reſcrip.debet continere & actoris rei dioceſim.

Item reſcriptum quod prēcipit aliquid fieri abſente altera parte,nō per contumaciam,non valet.ar.C.vnde vi. l.meminerint.C.ſi per vim vel alio modo ab.poſ.tur.fac. l.vlt.ar.extra de maio. & obe.inter quatuor. vbi de hoc.

Item reſcriptum nō valet niſi dioceſis de qua reus exiſtit,& actor ibidem fuerit nominata.ar.extra de reſcrip. ca.ſignificante.

Item ſi Papa ſcribat vt Titius in eccleſia canturien.recipiatur in canonicum,& primo mandauerit quòd ibidē Meuius ſimiliter ſit receptus nō valet:niſi de exceptione Meuii in ſecundis literis Titii facta fuerit mentio:vt ext. de reſcri.mandatum.&.c.literis.&.c.abbatē.& hæc verū eſt ſi idem Papa hoc mandaſſet: ſecus ſi alius Papa. vt in dicto.c.literis.

Beneficij etiam modici debet fieri mētio in reſcripto, alias valet.

Item ſi aliquis habens beneficium quanuis modicum de ipſo modico non faciat mentionē,non valebit:vt ext. eo.ſi deponente.vnde notare debes quòd ſemper debet de ipſo beneficio facere mentionem,& multæ aliæ conditiones ſubintellligūtur ſine quibus literæ non valebūt, ſcilicet ſi eſt clericus, vt extra de tranſ. ex literis. Item ſi vult in eccleſia reſidere, vt extra dele.non reſi. relatum. Itē ſi habeat aliud beneficiū:vt extra de reſcrip. cū adeo.

Item ſi eſt dignus.vt in dicto ca.cum adeo. & extra de elec.cauſamque.

Item

Item ſi eccleſia tot ſufficere poteſt: vt extra de inſti. ea.j.&.c.aut. & ex.de vi. & hone.cle.quoniam. & extra de conſti.c.cum M. feratur.

Item ſi habeat perpetuam rectoriam quę ſibi ſufficiat. vt extra de reſcrip.poſtulaſti.

Item ſi de terra illa fuerit oriundus: vt.lxxj.di.hortamur. & per totam diſtinctionem illam & ſequentem. & C.de epi.& cleri.in eccleſiis. & extra de cleri.peregrinā. te nobis.

Item ſi ad mandatum domini papę alium non recepit. vt extra de reſcript.ca.mandatum.& duobus ca.ſequentibus.

Item ſi quam aliam iuſtam habeat excuſationē. vt extra de reſcrip.ſi quando. Vnde verſus.

Clericus,indigentia dignus,pauper, reſidēnſque. *Verſus.*

Item ſi epiſcopus vel archiepiſcopus exeat ſuam dioceſim, & tunc exiſtendo extra dioceſim deleget cauſam aliquam non valebit:vt.ff.de offi.præſi. vt.l.vlt.ff.de of. præſi.l.iij.arg.ff.de iuriſdi.om.iudi.l.fi.

Item Papa ſi loquatur in reſcripto ſuo vni perſonæ in plurali,non valet: quantæcunque ille cui loquitur fuerit dignitatis,vt extra de crimi.fal.quam graui. *Papa in reſcript. alloquens vnam perſonam in plurali numero,an valeat reſcriptum.*

Item ſi reſcriptum fuerit impetratum ſine ſpeciali mādato,non valet:vt extra de reſcri.non nulli. &.c.ex parte decani. in fi.vbi de hoc, niſi impetrans ſit de illis perſonis à quibus mandatum nō exigitur: vt.ff.de procura. l.ſed hæ. & in dicto.c.nonnulli hæc exceptio hodie habet locum tantum de conſuetudine in audientia literarum,non in iudicio negociorum. & Gaufridus tetigit in ſumma ſua.in tit.e.vltra medium.

Item ſi in reſcripto impetrans non faciat mentionem de appellatione facta ab aduerſario,vel à ſeipſo,non valet:vt extra de confir.vtil.vel inutil.c.bone.extra de reſcrip.c.ex parte.s. *In reſcripto debet fieri mētio de appellatiōe interiecta.*

Item ſcire debes quòd per illam generalem clauſulam, quidam alij,non debent vltra quatuor conueniri: vt extra de reſcrip.cum in multis. & eſt capitulum Lugdunē. & illæ perſonæ quæ nominatæ ſunt in reſcripto, primo debent conueniri, & in citatorio apponi:vt ibi dici-

tur & notatur extra eodem cap.ſedes.

Item ſcire debes quòd ſi literæ fuerint impetratæ cõtra aliquem laicum & clericum, & generaliter contra quoſdam alios, videtur q̃ per illas literas monachus nõ valeat cõueniri.ar.C.de epi.& cle.l.generaliter.in prin. vbi dicitur q̃ monachi non ſunt clerici, licet quidã intel ligant, licet non ſint monachi ſed conuerſi. & bene ad quod facit extra de confir.vti.vel inuti.c.porrecta in fi.

In generali forma nõ cõ prehendun tur ſpecialia.

Item nota quòd ſi per generalem formam puta talis conqueritur de tali qui iniuriatur eidem ſuper domo & quadam ſumma pecuniæ,& rebus aliis,aliquis velit agere ſuper aliquo negocio quòd conſueuit committi ſub forma ſpeciali,vt patet ſuper vſuris vel ſuper iniuriis, nõ poteſt.Modus enim dictaminis curię in ſpici debet.Nam eſt ſuper talibus ſpecialis,& eſt vnus modus falſitatis qui non poteſt de facili comprehendi. vt extra de cri. fal.ca.licet.

Plura reſcri. diuerſis iudi cib⁹ directa, cauſa diuidẽ dæ cauſæ nõ valent.

Item ſi quis impetrat duo reſcripta vno eodémque tempore ad diuerſos iudices,vnum ſuper poſſeſſione,& aliud ſuper proprietate vel vnum ſuper vna re, & aliud ſuper alia cauſa vexandi aduerſarium, vel ſuper eadem re, non valebit.quia continentia cauſæ diuidi nõ debet: vt prædictum eſt.C.de iud.nulli.extra de cauſa poſ. & proprie.ca.j. & extra de ſequeſtra.ca.j.ver.de hoc. quia cauſa poſſeſſionis & proprietatis coram eodem iudice eſt tractanda, ſicut cauſa proprietatis & vſufructus apud eundem iudicem ſunt tractãdæ:vt.ff.de lib.cauſa.l.ſi pariter.j.reſponſo.ff.de quibus rebus ad eundem iudicem eatur.l.j.&.ij.ad hoc facit extra de reſcri.ca.ex tenore. & ca.diſpendia.ar.C.de aſſer.tol.in fi.

Item non valet reſcrip. cum effectu ſi ab appellatis fuerit impetratum intra tempus ſtatutum à iudice vel appellante.vt extra de appel.ſæpe. & cap.oblatæ. & extra de confir.vti.vel inuit.c.bonæ memoriæ.

Vltimo notare debes iſtos verſus in quibus continentur quidam caſus de quibus oportet quòd reſcriptum faciat mentionem.

Si priuilegium, ſi diſpenſatio, pactum, vel reſcriptum ſententia, ſiue ſtatutum, finis tolletur, niſi mentio facta probetur.

probetur. Et probentur iſti verſus per iura ſuperius allegata. Sed quia plures decreto carent,ad euidentiam plurium ſuperiorum dictorum quoddam c.vtiliſſimum hic poſui, prout iacet.xxv.q.ii.reſcripta.

Textus eſt decreti.

Tex. decre. xxv.q.j.ca. dicenti.

REſcripta ſiue ſint annotationes ſiue pragmaticę ſanctiones,expreſſa debẽt cõtinere in ſe conditionem. Si preces veritate nitatur, mendax enim precator debet carere impetratis, & quibus ſcripta diriguntur, ſunt puniendi ſi precũ mendacio vetuerint argui. Vnde imperatores Diocletianus & Maximianus, & Conſtantinus. lib.j.C.tit.Si contra ius vel vtil.publ.præſcriptione mãdatorum oppoſita, ſiue in iuris narratione mendacium reperiatur, ſiue in facti, ſiue in tacẽdi fraudæ pro tenore veritatis non deprecatis affirmatione datum iudicem cognoſcere debere, & ſecundum hoc de cauſa conuenit ferre ſententiam.

Item imperator Conſtantinus. puniri iubemus.x.librarum auri multa iudices qui inuenti vetuerint precum argui falſitatem.

Imperatores Theodo.& Valent. & ſi legibus conſentaneum ſacrum oraculum mendax precator attulerit, careat penitus impetratis, & ſi nimia mentientis inuenitur improbitas,etiam ſeueritati ſubiaceat iudicantis.

Item Conſtantinus, & ſi non cognitio, ſed executio mandatur.de veritate precum inquiri oportet,vt ſi fraus interuenerit,de toto negotio cognoſcatur.

Imperator Anaſtaſius omnes cuiuſcunque maioris vel minoris adminiſtrationis reipub.iudices admonemus,vt nullum reſcriptum,nullam pragmaticã ſanctionem,nullámque ſacram annotationem,quæ generali iuri vel vtilitati publicę aduerſa eſſe videantur,in diſceptatione cuiuſlibet litigij patiantur proferri,ſed generales ſacras cõſtitutiones omnibus modis non dubitent obſeruandas. C.tit.de diuerſis reſcrip.

Imperatores Diocletianus & Maximianus ſancimus: vt authen ipſa, atque originalia reſcripta, noſtra etiam manuſubſcripta, non exempla eorum inſinuentur.

Imperator Conſtantinus. ſi qua beneficia perſonalia ſine die & conſule fuerint deprehẽſa, auctoritate careãt.

Imperator Zeno. vniuerſa reſcripta, ſiue in perſonam precantium, ſiue ad quamlibet iudicem manauerint, quæ vel annotatio, vel pragmatica ſanctio nominẽtur ſub ea cõditione proferri præcipimus, ſi preces veritate nitantur, nec aliquem fructum precator mendax oraculi percipiat impetrati, licet in iudicio aſſeueret veritatem: niſi quæſtio fidei precum imperiali beneficio monſtretur inſerta. Nam & magnificus vir quæſtor, & viri ſpectabiles magiſtri ſcriniorum qui ſine præfata adiectione qualecunque diuinum reſponſum dictauerint, & iudices qui ſuſceperint reprehenſionem ſubibunt: & qui illicitè dictata ſcribere auſi fuerint, cuiuſcunque ſcrinij memoriales ſeu pragmaticarij, vel adiutores primicerij amiſſione ſinguli ferientur.

Contra quamlibet ſcripturam publicam, ſiue priuatam, vel priuilegium. tit. ij.

SEquitur videre contra quamlibet ſcripturam publicam, ſeu priuatam, vel priuilegium. & vt plene ſcias obiicere ſiue excipere cõtra omnem ſcripturam, aut ſit priuilegiũ, aut ſcriptura publica ſeu priuata. hæc omnia notabis.

Raſura aut ſuperlinearis ſcripturæ ſeu innouatio prioris ſcripturæ quæ reddat ſcripturam ſuſpectam.

Primo vide totum corpus ſcripturæ, & vide ſi eſt ibi ſuperlinearis ſcriptura vel raſura aliqua, & innouatio prioris figuræ, quia propter hoc ſolum poteſt repelli, dum tamen fuerit in loco ſuſpecto: vt not. C. de teſt. l. penult. C. de edicto diui Adria. tol. l. in fin. §. j. & extra de crimin. falc. licet. & extra de religio. do. cum venerabilis. & extra de fi. inſtru. inter dilectos. C. de teſta. l. ſi vnus.

Item vide ſi habet ſignum publicæ perſonæ, & ſubſcriptionem,

ptionem, & ſi caret ſigno & ſubſcriptione, non caret vitio: vt. C. de teſtamen. l. ſi vnus. &. C. de fide inſtrumen. in authen. ad hoc. & de hoc dicitur extra de fide inſtru. capitulo ſecundo.

Item vide ſi ſit notarium quòd ſit perſona publica quę ſubſcripſit, illud enim à natura non datur officium, ſed confertur, non ab omnibus, ſed à paucis, ſcilicet à principe, vel ob eo cui princeps conceſſit: & non datur cuilibet, ſed quibuſdam: vt. C. de tabu. per totum. & præcipue l. generali reſponſo. x. & in authen. de tabel. & inſtrumẽtorum cautela.

In inſtrumẽto debentur duo teſtes.

Item vide ſi ſunt ibi duo teſtes præter tabellionẽ: nam aliter non valeret: vt in authen. de hæred. & falſi. §. ſancimus. col. j. & in authen. de inſtrumentorum cau. §. ſi quis igitur. &. §. j. colla. vj. extra de procura. cap. j. in fin. & extra de fi. inſtru. cap. ii. &. C. eo. l. comparationes.

Totum inſtrumentum debet perlegi vt ipſius veritas vel falſitas poſſit indagari.

Item ſi hæc prædicta tibi deficerent, lege totam ſcripturam, & perlege, & nota diligenter quis contraxit, quis ſtipulatus fuit, quis promiſit, an ſtipulatus fuit ſibi vel alij, & idem in cæteris chartis, & vide ſi agit qui contraxit vel conuenitur, vel alius, & circa hæc omnia videas titulum. C. ſi quis alteri. per totum. & præcipue. l. multum intereſt. ff. de hæred. vel actio. vend. l. cum qui. §. iii. ff. de verbo. obligat. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de act. & obligat. l. quæcunque. & in inſtit. de inuti. ſtip. § alteri. vbi dicitur quòd alter alteri ſtipulari non poteſt: niſi in caſibus ibi notat. ff. de reg. iu. l. qui tutor. in fi. & hoc dixi de ſcriptura publica ſiue authen.

Exemplo ſine originali, fides nõ adhibetur.

Si autem exemplum ſeu tranſcriptio oſtenditur, dicas quòd ei fides adhibẽda non eſt: vt. C. de diuerſis reſcript. l. ſancimus. C. de edendo. authen ſi quis. & in authen. vt ſponſal. largi. §. ſi quis. col. ix. ff. de fid. inſtru. l. ij. vbi de hoc. ff. famil. herciſ. l. iiii. alias eſt vera. extra de fid. inſtru. cap. j. tamen poſſet contradici per leges. C. de teſt. l. ii. & C. de re iud. l. fi. & in authen. de quæſto. in princi. col. vj. & in authen. vt fratrum filij. §. illud. col. ix. ff. de admi. tu. l. chirographus.

Iteꝫ poteſt opponi inſtrumẽto ꝙ non valet, niſi in ipſo ponatur cauſa debẽdi: puta ſibi dixerit ita. Notũ ſit oĩbus

quòd Titius debet.xx.libras turon. Sempronio, & non dixerit causam ex mutuo,vel depositio,vel commodato, vel ex alia causa: & ad hæc videas.ff.de proba.l.cũ de indebito.§.vlt.& ex.de fid.instru.si cautio.vbi de hoc.

¶ *Adde Panorm. de materia priuatæ scripturæ. in.c. j. de fid.instru. hic alleg.*

Si autem ostendatur scriptura prorsus priuata, dicas ꝙ non valet.C.de probatio.l.instrument.& duas leges sequentes:nisi habeat subscriptionem trium testium.C.qui pot.in pig.habe.l.scripturas.extra de fide instru.ca.ij.C. eo.tit.l.pe.& in authen.de instru.cau.§.si quis igitur. & §.seq.col.vj.qui intelliguntur in priuata scriptura : vt ibi notatur.& hoc verum est quòd nõ valet nisi contra producentem,vel scribentem: vt.ff.de consti.pe.l.Titius.ff. depositi.l.publicati.ff.de leg.ij.l.fi. in princi.cum suis similibus.

Scripturæ cõtinẽtis priuilegiũ, quæ requirũtur ad eius validitatem.

Si vero ostendatur scriptura quæ dicatur priuilegium, multa sunt hic considerãda: vnde primo totum corpus priuilegij.sicut de instrumento dixi.

Vide bullam,siue sigillum si est papale priuilegium,vel alterius iudicis,& nota diligenter formã bullę.& de hoc recurre ad illam decretalem extra de crimine fal.quę supra posita est de verbo ad verbum . & vide an contineat concessionem principalem , vel confirmationem alterius concessionis , & si est confirmatio ,& non concessio nisi ostendatur concessio principalis,non valet pluribus rationibus.

Qui confirmat nõ dat.

Primo,quia principalis causa deficit:vt.ff.de reg.iur.l. cum principalis.

Secundo,quia qui confirmat non dat : vt.ff.de iurisdi. omnium iudi.l.& quia.

Priuilegium quod confirmatur , debet ĩspici ad validitatem cõfirmationis.

Tertio,si faciat mentionem de prima scriptura,& prima non apparet,secunda non valet:vt.C.de edendo.authen.si quis.de hoc dictum est suprà, quòd si apparet, & principalis concessio tamen non tenet de iure,non valebit confirmatio.ff.de testamentis.l.iure.& extra de confirmat.per totum.& extra de fid.instru.inter dile.vel dicas vt dixi,quando non apparet principale.

Si vero principalis concessio apparet cũ bulla,vel cum sigillo non vituperata, cõsidera diligẽter si persona concedens poterat concedere, vel non, de quo tracta. ff. de postu.

postu.l.j.§.de qua.ff.de mu.l.denique.in princ.ff.de flu. l.pe.fin.quòd vi aut clam.l.prohibere.§.j.ff. à quibus ap. non licet.l.j.ff.de testa.fa.non pos.l.qui in potestate.

Item videas si est facta concessio secundũ ius: vel præter ius,vel contra ius.

Cõcessio secundum ius non dicitur priuilegiũ.

Si secundum ius,ergo non est priuilegium: quia nõ addit aliquid,& frustra concessum est: vt.ff.ad municip.l.j. C.de thesaur.l.vna.l.x.

Sed præter ius,hoc debes interpretari secũdum ius.C. de inoffi.testa.l.si quando.in prin.

Si contra ius,vide contra quod,& quæ læsio inferatur. C.de precibus impera.offi.l.scripta.& in his quæ ibi notantur.

Vide si per falsi suggestionem, vel per veri suppressionem fuerit impetratum.C.si contra ius,vel vti.pu.l.præscriptionem.&.l.& si legibus.ff.de natal.restitut.l.j. Distinguite quæ veritas sit suppressa : & quæ falsitas sit suggesta,quòd in dictis legibus distinguitur . & extra de rescript.in cap.ex parte.

Vide si est tibi clausula.Non obstante tali lege: & tunc omnino valet,si cõcedens habeat ius tollendi legẽ illam: vt.ff. ne quid in loco publico.l.ij.§. si quis à principe.C. de testa.authen. hoc inter liberos.ff.de le.iij.l.si quis. in prin.ff.de recep.l.iii.in fi.&.l.iiij.

Priuilegium cum clausula non obstãte.l. specificata,an valeat.

Si vero dicat in genere.Non obstante aliqua lege.forte illud non valebit cum nulla lex sit ibi specificata,& respice super his.ff.si quis cautio.l.sed & si quis.§.quæsitũ. & in his quæ ibi notantur.

Item vide si priuilegiũ sit personæ vel rei, & super his vide.ff.de re iu.l.priuilegia.ff.de censibus.l.ij.ff. de aqua quotid. & æsti. l.j.§ antepenulti.ff.de admini. tuto.l.ex pluribus.ff.solut.matrimon.l.quia.ff.de legat.ii. cum patronus .

Priuilegium aliud personale, aliud cens.vel reale.

Si vero fuerit dubium personæ vel rei , recurre ad interpretationem cõcedentis.ff.de re.iu.l.Nerat. & si non potest haberi:dicas quòd rei est,nisi probetur contrariũ. ff.de constit. princip.l.beneficia, & adde ea quæ dicuntur in pacto reali vel personali.ff.de pact.l.iurisgen.§.pactorum.&.l.si cui.§.penulti. &.l.idem.§.personale. &.l.

qui.§.j.ff.de probat.l.si pactum.

Item vide si fuerit ad tempus, & si tempus finitum est vt.C.de legi.l.vlti.

Item vide si est conditio quæ nõ sit adimpleta vel modus,& super his vide.C.quæ sub modo vel condit.l.j. & ii.& his quæ ibi notantur.ff.de condi.l.quibus diebus.in fi.&.l.qui hæredi.§.fi.ff.locati.l.qui in insulam.

Item vide si renunciauit priuilegio verbo vel facto.C. de pact.l. si quis in conscribendo.ff. de acquirenda hæreditate.l. recusare. extra de in integr. cum accessissent. in fine.

Item vide si est abusus priuilegio:vt in authen.vt iudi. sine quoquo suff.§.antepenult. col.ii. & extra de priuil. cap.tuarum.cum suis similibus.

Faciens contrarium priuilegio : an amittat ipsũ

Item vide si fecit cõtra priuilegium propter quod amisit ipsum.ff.de leg.ii.l.cum pater.§. libertis.ff de iniur.l. auxilium.in fi.& prædicto cap.cum accessissent.in fi.

Item diligenter considera, si propter delictum reddidit se indignũ.ff.de ritu nup.l.filio.C.vbi senatores.l.ii.

Item si tu habes priuilegium contra suum.vide si tuum est primum.& an in vltimo fiat mentio de priori.ff. iure codici.l.dimi.§.penult.ff.de legat.iii.si quis.in prin. extra de rescrib. veniens. Et videas vtrum ille qui concessit poterat adimere: sicut dicitur de testatore. ff.de adimendis leg. per totum,vel non poterit:vt legitur de donatore.C.de donat.quæ sub modo fiunt.l.perfecta.

Speciale priuilegium derogat generali.

Item vide an vtrunque sit generale an speciale.ff. de leg.iii.l.vxor.§.felicissime.&.l.seruusvrbanis.§.quia speciale derogat generali:vt extrra de rescrip.veniens.cum suis similibus.

Item nota quòd rescriptum vel priuilegium non valet in quo continetur quod aliquis à muneribus ciuilibus sit immunis. Idem dicas de quælibet scriptura publica.C.de decurionibus.l.vacuatis. &.l.exemplo. &.l.curiales. &.l.omnes qui curiali. &.C.de annonis & tribut.

Priuilegium tacita veritate obtentũ non valet.

l.in fraudem.li.x.& C.de canone frut.l.ii.li.xj.

Item priuilegium impetratum tacita veritate lite pendente super re litigiosa non valet:vt in authen.vt in medio litis sacras formas vel iussi.§.si vero dum causa. coll. viii.

viij.extra.vt lite penden.c.j.& vlti. extra de testibus causamque,& extra de priui.c.dudum.C. vt lite penden.l.j.

Exceptiones contra iudices.

Via plures dicunt se esse iudices qui de iure esse non possunt: idcirco ali quid contra illos iudices dicere procuraui. Et dicas quòd si est excommunicatus non poterit esse iudex:vt extra de re iudi.ca. ad probandum. extra de except.cap.dilecti filij.&.c. cum inter.& ca.pia consideratione. quod est.c.Lugdunen.&.c.exceptionem.ar. extra de elec.idem cum inter.R.seniorem.& extra de offic.deleg. prudẽtiam infra.§.vj.& extra de probat.post cessionem. extra de iu.c.cum intelleximus,& extra de hære.c.excõmunicamus.in.§.credẽtes.& extra de senten.excommuni.c.si verò.

Excõmunicatus iudex esse non potest.

Item si suspectus fuerit poterit recusari: puta si est consanguineus alterius partis : vt extra de appella.postremò iij.q.v.quia suspecti.extra de except. cum inter.vbi dicitur quòd periculosum est sub suspecto iudice litigare.C. de iudi.l.apertissimi.extra vt lit.non contesta.C.accedẽs. Idem est si sit affinis,vel vitricus,vel priuignus:vt.iii.q.ix. absens.ff.de iniu.l.lex Cornel.in prin. ar.ff.procur.l. de affinitat.& hoc quod dictum est intellige secundum ius canonicum de ordinario iudice & de legato. Ordinarius enim de iure canonico recusari potest : vt extra de foro competen.c.licet,in fin, & extra de appella. cum sit speciale.vbi de hoc.& ca.ad hoc.& infra cum à te. Secus secundum leges quæ volunt quòd possit ordinarius recusari,sed alius sibi associetur.C.de lit.contesta. authen. offeratur.C.de iudic.l.apertissimi.vbi hoc.& authenti.ibi, posi.si contigerit. licet sit contra.C.de iu.om. iudi.l. nemo.Martinus tamen dixit contra qui dixit quòd bene poterat recusari:vt nota.in dicta.l.apertissi.

¶ *Adde de hoc glos. ij.in.l.j. si quis vi ius vo.ff.*

Item si habet cõsimilem causam vt suspectus poterit recusari,secundum quosdam.extra de iudi.c.causamque.

Ordinarius an recusetur.

Item si multũ fuerit familiaris in aduersarij poterit recusari: vt extra de offi. dele. c. insinuante. ar. extra de purga. c. cum in iuuentute. in prin. ar. C. de iudi. l. cũ speciali.

Iudex de terra impetrãtis, an recusetur.

Item si iudex est oriundus de terra impetrantis ab alia parte, poterit recusari, vel vt suspectus haberi: vt extra vt li. non contes. accedens. ij. in princ. sed non sufficeret illa sola exceptio, sed bene valeret cum aliis adminiculis, vt ibi not. nisi illa terra pertineret ad iurisdictionem, ipsius impetrantis, vt ibi similiter notatur.

Item si sit socius aduersarij vel canonicus, vt suspectus poterit recusari: vt extra de offi. deleg. c. cum R. canonicus. ar. ff. de offi. præ. l. senatu.

Item si sit dominus impetrantis. similiter vt suspectus poterit recusari: vt extra de offi. dele. causámque. iiij. q. v. accusatores. xj q. iij. quatuor.

Iudex socio aduersarij potest recusari.

Item si sit iudex vasallus impetrãtis. ar. xxij. q. v. de forma. extra vt lite non contesta. accedens.

Item si sit inimicus vt in omnibus iuribus alleg. vt ar. ff. de suspecti. tu. l. tutor quoque. §. si tutor inimicus. ff. de iudi. l. cum prętor. C. de acce. l. vlti.

Item si iudex causam habeat cum altera partium, ab alia vt suspectus poterit recusari. de hoc consueuit notari. extra de iudi. c. causámque. ar. ff. de accu. tu. l. propter litem. extra de offi. dele. cum super abbatia. in positione casus. ar. extra de purga. c. cum in iuuentute. in fine.

Item si iudex est consanguineus alicuius inimici ipsum vt suspectum potero recusare: vt extra. vt lite non contesta. cap. accedens. ij.

Iudex consang. inimici potest à me recusari.

Itẽ si actor est de familia alicuius iudicis: palam est ꝙ ille iudex vt suspectus poterit recusari: vt. ff. de offi. præs. l. senatus. arg. C. si quacunque præditus po. l. iiij. &. C. de episcopali audientia. l. si præsens. &. ff. de iur. omni. iudi. l. qui iurisdi. vbi dicitur qui iurisdictioni præest: neque sibi ius dicere debet, neque vxori, vel liberis suis, nec libertis. Nec cæteris quos secum habet. ar. extra vt lite nõ contesta. cap. accedens. ij. Et ad hoc possunt allegari omnia iura in quibus dicitur quòd familiaris repellitur à testimonio pro domino: licet sit contra. ff. de iudi. l. in priuatis. vbi dicitur, In priuatis negotiis pater filium vel filius patrem

trem iudicem habere non potest.

Causa suspitionis corã quo debet allegari & probari.

Item si actor est vel fuit iudex illius iudicis in aliqua causa. talis iudex haberi poterit vt suspectus: tales enim iudices possunt reciprồci nuncupari. ar. C. de iud. l. properandum. Item nota quòd secus de iure ciuili: & secus de iure canonico. de iure enim canonico oportet quòd causa suspitionis allegetur coram iudice, & prebetur coram arbitris electis à partibus. extra de appel. cum sit speciale. &. c. secundo requiris. cum suis similibus. De iure verò ciuili non oportet causam suspitionis allegare secundum quosdam, nec probare, sed sufficit dicere habeo te suspectum. & allegant pro se. C. de iudi. l. apertissimi. &. l. cum speciali. de hoc consueuit notari in prædicto. c. secundo requiris. In glo. quæ incipit. contradicit lex, &c.

Item si seruus fuerit, iudex esse nõ poterit: vt. ff. de offi. præsi. l. barbarius. C. de testamentis. l. j. ff. de iudic l. cum prætor. extra de rescrip. c. suscitatus. C. de iudic. l. seruus. vbi de hoc multa consueuerunt notari. Seruus tamen in iudicio esse potest in quibusdam casibus. C. si per vim vel alio modo. l. j, quos notabo infra in titulo cõtra actorem.

Infamis iudex esse nõ potest.

Item infamis iudex esse non potest: vt. C. de infamibus. l. vna. lib. x. vbi de hoc. C. de dignitatibus. l. neque famosis. &. l. iudices. lib. xij. extra de rescriptis. scisitatus. & extra de testi. c. licet ex quadam. & extra de iureiur. c. querelam. & de hoc extra de excess. pręla. inter dilectos. & extra de iudi. cum deputati. in glos. &. vj. q. j. infames. in. q. vij. in. c. j. ff. & de iudi. l. cum prætor. §. ij. & de hoc notatur. ff. de arbi. l. ped.

minor. xviij ãnis, an possit esse iudex delegatus.

Item si sit minor. xviij. annis iudex esse nequibit, nisi de consensu partium. Nullus enim potest delegare aliquã causam minori. xviij. annis. nisi solus princes: vt extra de offi. deleg. cum vicesimum. ff. de re iud. l. quidam. & hoc verum est in delegato. Ordinarius verò esse non potest. nisi. xx. & quintum annum attigerit: vt in prædicta. l. ar. extra de elect. cum in cunctis. ff. de mune. & hono. l. ad rem. ff. de rescrip. l. lege. ff. de iudi. l. prætor. §. vlti. vbi de hoc. & plane dicitur in dicto capitulo est vicesimum. & extra de rescript. excipiendis, alias incipit præsenti decreto. & est cap. Lugdunen.

Minor. xxv annis nõ potest esse iudex ordinarius.

Iudex potest esse causa in qua fuit aduocatus.

Item si in vna causa fuerit aduocatus, postea iudex esse non poterit in eadem. ar. C. de assess. l. vlti. j. responsio. & C. de postulan. l. quisquis. ff. de iura. calum. l. prætor. ar. ad Trebe. l. ille. §. pe. vbi dicitur quòd nemo triplici officio fungi potest. ar. ff. ad municipa. l. libertus. §. præscriptio. ff. de pac. l. si plures.

Iudex laicꝰ de re eccles. cognoscere non debet.

Item si iudex sit laicus, & res sit ecclesiastica, non valebit: vt extra de iudic. decreuimus. cap. at si clerici. extra de rebus ecclesiæ non alie. cum laicus. & extra de patro. cap. cum autem. &. xcvj. distin. bene quidem. ar. C. ne filius pro pa. in au. Frederici. quæ incipit. habita. &. C. de episco. & cleri. in authen. statuimus. xj. q. j. placuit. vbi dicitur quòd de vniuersa ecclesia male iudicat, qui quærit iudicium laicorum. Item si plures iudices dati fuerint, & maior illorum, siue magis authentica persona tanquam suspecta valeat recusari, omnes alij poterunt recusari. ar. extra de eo qui mit. in pos.

Ex pluribus iudicibus datis vno suspecto & cæteri possunt reuocari.

Item ex quo siue bene, siue male sententiã tulerit, postmodum de illa causa se intromittere non debebit: vt extra de sequest. pos. c. ad hoc. & extra de offi. deleg. in literis. & c. venerabilis. ff. de re iudic. l. iudex. C. sententiam rescin. non pos. l. j. &. C. de pœnis. l. pœnam. ar. ff. de arbi. l. dicere. §. fina. in fin. & hoc verum est in delegato, secus in ordinario qui super accessoriis puta super expensis & fructibus poterit cognoscere ipsa die: vt. ff. de re iu. l. paulus. ff. de ar. l. quid tamẽ. §. solutioni. &. l. quia arbiter. vbi de hoc. C. de fruc. & li. expen. l. terminato. quæ potius facit contra, sed non est. C. de sentẽ. & interlo. om. iudi. l. j. &. C. de accusa. l. iiii.

Item secus in ordinario qui iterum de causa cognoscere potest, si sua prima sententia quam tulit sit nulla ipso iure: vt. C. quomodo & quãdo iu. l. si præses. &. C. de accusat. l. si accusatoribus. & ar. ff. de arbi. l. diem proferre. &. l. quid tamen. &. C. de senten. & interlo. l. j. in fine. ar. extra de accusat. qualiter. & de hoc notauit Gaufridus in summa sua. extra de senten. & re iudi. §. diffinitiua. Item finitur iurisdictio delegati secundum plures Doctores quando recusatus est, & probata fuerit causa suspitionis, contra ipsum etiam quòd non potest alii causam illam

An iurisdictio delegati tanquam suspect. expiret ipsa suspitione probata.

iam subdelegare. extra de appella. secundo requiris. in fine. & extra de foro competen. licet. in fine. Alii tamen dicunt contra: dicunt enim & bene, quòd causa suspitionis probata causam illam alicui personæ nõ suspectę subdelegare poterit. & extra de app. cum speciali. & ca. hæc cum à te. & extra de foro compe. si quis clericorum. C. de iudi. l. cum speciali. &. l. apertissimi.

Item si iurisdictio ad tempus data fuerit, eo transacto expirat iurisdictio, nisi de consensu partium fuerit prorogata: vt extra de offic. delega. c. de causis. ar. C. de recep. l. j. in fine. ff. de iudi. l. ii. in. §. si iudex.

Item notare debes quòd iudex dilationem eundo dare non potest etiam consentientibus partibus. C. de dila. l. à. procedente. vbi dicitur à procedente iudice dilationem non conuenit postulare, etiam si vtraque parte præsente tribuatur, cum non alias nisi causa cognita indulgeri queat, &c. &. iii. q. iii. §. spacium. immo in tota causa sedere debet: vt in authenti. ab illustribus. §. j. colum. v. vbi de hoc.

Delegatio facta alicui sub nomine proprio, an transeat ad successorem

Item si proprium nomẽ in literis expressum fuerit, post mortem eius successor illius nõ poterit cognoscere de illa causa. extra de offi. deleg. quoniam abbas.

Item si ad certã rem datus fuerit, de aliis intromittere se nõ possunt: vt. C. si à non cõpe. iudice. l. j. & his quæ ibi notãtur. &. l. si de proprietate. & ex. de offi. dele. cũ olim.

Itẽ si fuerit archiepiscopus de causis sui suffraganei intromittere se non debet, nisi in casibus, puta si per appellationem causa ad ipsum fuerit deuoluta: vt extra de offi. deleg. c. cum non ignoretis. extra de offi. iudi. pastoralis. & in pluribus aliis casibus qui notãtur extra de excessibꝰ prælat. in. c. sicut venire.

Reintegra morte mandatis expirat mandatum.

Item si mandans, vel actor, vel reus reintegra decesserit, expirat mandatum: vt extra de offi. delega. c. gratum. &. c. relatum. &. c. licet vndique. &. c. nemini. C. mãdati. l. mandatum. extra de rescrip. c. significauit. & intellige re integra secundum quosdã, id est ante citationẽ, vel reintegra, id est ante litem contest. Sed primum verius est. & de hoc habes in prædictis cap. gratum. &. c. relatũ. & ca. licet vndique. &. c. nemini. ff. de iurisdict. om. iud. l. & quia. ar.

ff.de acquiren.hære.l.si per epistolam.& instit. mandati §.rectè.ff.quæ sententiæ sine appel.re.l.pen.ff. qui satisdare cogun.l.si decesserit.licet videatur.C. de act.& oblig.l.j.& hoc verum est, nisi in casu.ff.mand.l. si non remu.§.vlti.

Vnus ex pluribus iudicibus sine alijs citari nõ potest.

Item si fit iudex delegatus post annum, nõ poterit absoluere quem ligauit:vt extra de offi.dele.c.quærenti.

Item si fuerint plures iudices vnus citare nõ poterit sine aliis,nec in causa procedere:vt extra de offi.dele. cap. prudẽtiam.&.c.causam matrimonii.&.c. cum causa.ff. de re iud.l.duo ex tribus.licet in commissione dictum fuerit quòd si omnes interesse non poteritis,&c.hoc verum est si ille qui est absens per literas,vel per nuncium nõ ostenderit se interesse non posse.vt dicitur in prædicto.c.prudentiam.i.responso.& de ista impotẽtia dicitur. extra de rescrip.c.sciscitatus.& extra de offi.dele.c. coram vbi plene dicitur quis potest committere vices suas, & quis non in glo.quæ incipit pone,&c.

Mutus,surdus,& furios⁹ & mulier,an possint esse iudices.

Item surdus,mutus, & perpetuo furiosus non poterit esse iudex:vt.ff. de iudi.l. cum prætor.in §. non autem. &.iii.q.vij.in.§.tria.

Item si fuerit mulier iudex esse non poterit, nec arbiter: vt.ff. de regul. iuris.l.ij. &.iii.q. vii.§. tria.C. de recept.l. vlti.ff. de iu.l. cum prætor. xxiii.quæst.v. mulierem. attamen contra videtur extra de arbit. dilecti filij. vbi dicitur quòd in reginam Francorum fuit compromissum , & ipsa tulit sententiam , & valuit, sed non est contra , quia illud est de consuetudine approbata : vt ibi dicitur . Item contra videtur.ij. quæst.v. veniam . non est contra quia illud impetrauit à principe. item contra.xii. q.ii.cum deuotissimam.&.xiii.q.iiii.si quis. So.ibi fuit de consuetudine.

Item nemo potest esse iudex ecclesiasticus,nisi habeat aliquam dignitatem: vel nisi sit in cathedrali ecclesia, vel in alia collegiata ecclesia institutus : vt extra de rescript. expediendis.& est.c. Lugdunen. quòd alias incipit præsenti. Nec causa debet ventilari nisi in ciuitatibus, vel in aliis magnis locis,& insignibus, vbi inueniatur copia iurisp eritorum,nisi de consensu partium alibi ventiletur:vt ibi

ibi dicitur. & hoc intellige in papa vel legatis ipsius : vt ibi dicitur. Sed an ista constitutio liget ordinarios, dicitur quòd non:vt ibi notatur.ar.extra de senten. excom. ca.nuper.ver.quia tamen,&c.

Appellãs in vna causa an possit habere iudicem suspectum in alia.

Item si appellatum est & ab aliquo iudice, in alia causa potest recusari ab eo qui appellauit, si tamen appellatione pendente conueniatur ab aliquo coram illo iudice à quo appellauit:vt extr.de appel.ad hoc.i.&.c.proposuit. ar.C.quomodo & quando iudex.l.si vt proponis.i.vbi de hoc consueuit notari.C.de sen.ex peri.re.l.j.super vltimo verbo.&.C.de ap.l.eos qui.circa prin.Secus tamen est de rigore iuris ciuilis:vt.ff.apud eum à quo appel.l.si quis ex aliqua causa.

Item si duo vel plures dati sunt iudices, & vnus decedat alij non possunt procedere,nisi aliud contineatur in commissione:vt extra. de offi.deleg.vno.

Item si causa fuerit commissa alicui,alij expressa mentione de priori commissione iudex prior non poterit cognoscere de prima sibi cõmissa:vt ext.de rescrip.cæterũ.

Item si aliquis iudex delegatus in totum commiserit alteri vices suas,postea cognoscere non poterit:vt extra de offi.deleg.venerabilis.&.c.super quæstionum.

Iudex semel calumniatus et semper calũniari præsumitur.

Item si iudex per calumniam tulerit sententiam inter aliquos,postmodum in omni causa haberi poterit : vt suspectus ar.ff.de suspe.tu.l.iii.&.ff.de accu.l.si cui.§.isdẽ. &.ff.de re mili.l.non omnes.§.à barbaris.

Item nemo potest esse iudex in causa sua:vt.C.ne quis in causa sua.l.j.ff.de iudi.l.Iulianus.arg.cõtra.ff.de iudi. l.in priuatis.So.ibi.

Item si fuerit hæreticus vel Iudæus, inter Christianos testis esse non poterit, neque iudex:vt. C.de hæreti.l.pe. & in auth.ibi.significato quæ incipit. Si hæreticus.xxiiii. q.j.audiuimus.extra.c.communicamus.§.credentes.

Si causa tangat iudicem potest recusari.

Item si causa in aliquo tangat iudicem poterit recusari, vtputa si teneatur aduersario de euictione rei de qua agitur coram eo.ij.q.vj.biduum.

Item si sit subdelegatus ab aliquo delegato,nisi à delegato principis,non valet : vt extra de appel.cum causam. C.de iudi.l.à iudice. extra de offi.delega.ca.super quæ-

ſtionum.§.ſi vero.ff.de offi.eius cui man. eſt iur.l.fi.vbi plene notatur de hoc. licet ſint contra.ff.de iudic.l.cum prætor.§.j.ff.de offi. proconſulis.&.l.legatus. Non ſunt contra.Ibi enim fuit cauſarum vniuerſitas deleg.Item videtur contra.ext.de re.iud.ca.cum Bartholdus.

Cauſa criminalis an poſſit delegari.

Item ſi ſit delegatus in cauſa criminali non valet, quia cauſæ criminales non poſſunt, præterquã à principe,delegari.ar.ix.quæſt.iii.Saluo vbi dicitur,In conſpectu omnium &c.ff.de offi. eius cui man.eſt iuriſdictio.l.j.&.ff. de offic.procon.l.ſolent, vbi de hoc.ar.C.de fide inſtru. autẽ.apud.Tamen à principe cauſæ criminales poſſunt delegari.ar.ff. de teſtibus.l.iii.§.item diuus.xxiiii.q.iiii. illud.vbi de hoc. & hoc locum habet ſecũdum leges,ſcilicet quòd criminalis cauſa delegari nõ poteſt, niſi à principe. Secus ſecundum canones:vt notatur extra. de offi. delega.in ca.ſuper quæſtionum.§.ii.in gloſſ. vnam partem,&c.& in dic.c.illud.In glo.hic habes &c.&.ii.q.vii. ſicut inquit. dicitur tamen quòd ſecundum leges etiam in cauſa criminali poteſt alius quàm princeps cognitionem delegare, dum tamen ipſe delegans ſententiam ferat.& de hoc dicitur in dicta.l.ſolent. &.C.de pe.iu.l.ii. & in dicta.l.ff.de offi.eius cui man.eſt iuriſdictio.l.j.

Delegatus ad cauſam non ſpectantẽ ad iuriſdictionem delegantis non valet.

Item aliquis delegatus vel ſubdelegatus eſſe non poteſt.Si cauſa ei commiſſa,ad iuriſdictionem non pertinet delegantis.C.ſi qui pro ſua iuriſdictione iudi.l.vna.C. vbi & apud quem.l.fi.ff.de procura.l.ſed hæ perſonæ. ar.extra de præſcrip.ca ſuper literis in ſi.

Item cui delegata eſt inquiſitio,vel quòd prouideat alicui eccleſiæ de prælato,alii ſubdelegare non poteſt etiã de conſenſu partium.extra de offi. deleg.c.fi.& ſi hoc fecerit per exceptionem poterit remoueri: vt vbi de hoc multa notantur.tamen in aliis caſibus poterit bene conſentibus partibus. vt ibi dicitur, & extra de reſcrip.cum dilecta.in glo. Nota caſum &c.

Quis non potest eſſe iudex illius cuius eſt ſuffraganeus.

Item ſuffraganeus archiepiſcopi ſub quo eſt iudex eſſe non poteſt.Nam poſſet haberi ſuſpectus.extra vt lite nõ conteſta.accedens.& infra.

Item nota quòd quicquid fit coram non competenti iudice,non valet: vt.C.ne de ſtatu defunct.l.ſi pater. ar.extra

ar.extra de iudi.cap.at ſi clerici. extra.de conſuetu. ad audientiam.ij.quæſt.j.in primis.C.ſi à non compet.iudi. l. vlti.

Delegatus an poſſit iubere perſonaliter comparere.

Item nota quòd iudex dele.non poteſt iubere alterutrum partium coram ipſo perſonaliter comparere, niſi in cauſa criminali,vel pro veritate dicenda, vel pro iuramento calumniæ prẽſtando,vel niſi ſibi ſpecialiter fuerit demandatũ:vt extra de iudi.c.iuris eſſe amb. quod eſt.c. Lugdunẽ.Sed an idem in iudice ordinario,dicitur quòd non.vt notatur ibidem.& hæc quæ dicta ſunt,habent locum in cauſis priuatorum,ſecus in cauſis collegiis & vniuerſitatis.extra de procur.c.j. &.c.quia in cauſis.& extra de ſyndico.c.vno,vbi de neceſſitate procurator interuenit,& actor ſimiliter. & hic.

Item nota quòd iudex illiteratus remoueri poteſt.ar. ff.de re iudi.l.quidam.C.de ſententiis ex breui.recit.l.fi. vbi de hoc.Peritus enim eſſe debet, nec debet quærere ab aliis quid eum loqui oporteat.in authen.de iudi.in prin.col.vj.& ar.in authen.quomodo opor.eo.§.hoc de deo.col.j.& in authen. de ſan.epiſcopis.§.ii.col.ix. vbi dicitur. qui enim alios debet docere,ab aliis poſt ordinẽ doceri non debet.ar.extra de conſan. & affi.c.ex literis licet contra videatur.C.de iud.l.certi iur. vbi dicitur q̃ ſi conſuetudinem cauſarum habeat,ſiue peritiam iudicãdi poterit eſſe iudex,poteſt tamen reſponderi, quod ſpeciale eſt ibi in magiſtro militum.Ideo contra videtur.C. de epiſ. & cle.l.parabolam.ff.de excuſa.tuto.l.ſinguli.in fi.& in inſti.de excuſ.tuto.§.ſimiliter.quòd verius eſt,ſcilicet ſi habet experientiam cauſarũ, poterit eſſe iudex:vt dicit dominus Azo.in tit.de ſentẽtiis ex peri.re.in ſumma ſua. & de hoc dicitur.extra de reſcrip.c.ſciſcitatus in glo.quæ incipit puta &c.

Perſona electa an poſſit vices ſuas alteri committere.

Item nota quòd cui mandatum eſt aliquod negocium perſonaliter exequi,aliis ſubdelegare nõ poteſt:vt ſuprà dictum eſt, niſi de conſenſu partium in quibuſdam caſibus.extra de offi.dele.c.vlti.vbi de hoc. & facit ad hoc ff.de ſolu.l.inter artifices.C.de cadu.tol.l.vna.§.ſi vero. extra de reſcrip.c.cum dilecta.vbi de hoc.

¶ *Adde text. & ibi doct.in.l.inter artifices. ff.de ſolu.*

Item nota quòd poſt appellationem rite factam iudex

non poterit cognoscere:vt extra de app.c.directe. Item nota ꝙ monachus vel canonicus,in causa seculari nō poterit esse iudex: vt extra ne cle.vel mona.ex parte.ar.C. de testa.l.consulta diualia.circa fi.

Item no.quòd si maior iudex ad se negocium reuocauerit,minor iudex postea de illo negocio cognoscere nō poterit:vt.ff.de iud.l.iudicium soluitur.in insti. mand.§. recte.& extra de elec.in causis.

Item nota quòd iudex medius esse debet inter actorem & reum:vt.C.de falsis.l.vbi.& in authē.iusiur.quòd prestatur ab his qui admit.reci.§.viro quoque.col.ii.alias vt suspectus haberi posset: vt supra in.§.j.

Contra arbitros,& contra compromissum.

Seruus pupillus & persone de quib⁹ hic,an possit esse arbitri.

SEquitur vt contra arbitros, & contra compromissum aliquid videamus. In primis potest obiici quòd seruus est, in quem compromitti non potest: vt ff.de ar.l.pedius.§.in seruum. Item pupillus, vel furiosus, vel mutus, vel surdus,arbiter esse non potest: vt.ff.ar.l. sed si in seruum.§.j.& .iii.q.vii.§.circa.

Item minor.xx.annis arbiter esse non debet: vt.ff.e.l. sed & si in seruum.&.l.cum le. & hoc intellige.quòd cogi non debet, & de hoc dicitur.ff.de mu. & ho.l.ad rem pub.ff.de iudi.cū prætor,in fi.ff.de re iudi.l.quidem. & hic possunt addi ea quæ supra allegata sunt in tit.contra iudicem in.§.Item si sit minor,&c.

In re propria quis nō potest esse arbiter.

Item in re propria aliquis arbiter esse nō potest: vt.ff. de ar.l.pe.ar.ff.de iudic.l.Iulia.&.ff.de iurisdictione omnium iud.l.qui iur.ar.contra.C.man.l.in re mandata.vbi dicitur quòd quilibet potest esse arbitrator & moderator rei suæ.

Item cōtra.ff.de iud.l.cum prætor.§.pe.ff.si quis caut. l.ij.ibi. Ipse se arctauit.&c.

Item contra.C.ne quis in sua causa.per totum.

Item si

Item si fuerit mulier non valet,in eam tamen compromitti nō potest:vt.C.eo.tit.l.fi.ff.de reg.iu.l.ii.ff.de procu.l.neque.ar.contra extra de arb.dilecta. So. ibi erat de consuetudine approbata. de hoc dictum est suprà in tit. proxi.in.§.item si fuerit mulier.

Compromissum in mulierē non valet.

Item si fuerit iudex ordinarius eius rei de qua est in eū compromissum,non valet. hoc est enim prohibitum, ne verus arbiter esse possit:vt.ff.eod.tit.l.si in seruum. in.§. ii.& hoc verum est secundum leges.sed secundum canones in quēlibet delegatum vel ordinarium compromitti potest:vt extra de ar.iu.ca.cum tempore.& cap.cū olim. extra de ele.causam.& extra de præben.nisi.ex. de præsum.in cap.literas. veruntamen in ordinarium secūdum leges compromitti potest, non tanquam in verum arbitrium,sed tanquam arbitratorem:vt in authent. vt differunt iudic.§.si vero contigerit.in col. ix. & nota in prædicta.l.si in seruum. Nam differentia est inter arbitratorem & arbitrum,quia arbiter compromissarius est qui cognoscit ad modum iudicis. Sed arbitrator dicitur amicabilis compositor qui ad modum amici pacificat,& sentētiæ arbitri standum est,siue æqua siue iniquem fuerit. & sibi imputent qui eum elegerit.ff.e.l. diem.§. stari. arbitrator autem si inique arbitretur reducitur ad arbitrium boni viri:vt.ff.pro socio.l.si societatē.j.&.ii.§.arbitrorū.

¶ *Adde quòd mulier potest esse arbitratrix, cum lege nō reperiatur prohibitū. Angel. & Cy. in.l.fin. hic alleg.*

Furiosus nō potest esse arbiter.

Item furiosus arbiter esse non potest: vt.ff.de re iudi. l.arbitrio.

Item si compromissum est de causa criminali, vel publica,vel liberali,non valet:vt.ff.de arbi.l. nō distinguemus.§.Iulianus.&.§.de liberali.ex.de re. in integrum.c. penult.extra de cōsan.& affini.cap.ex literis. & extra de transact.cap.vlti.De causa verò criminali quando ciuiliter agitur,potest in arbitros compromitti. ar.ff. de infamibus.l.quid ergo.§. ex compromisso. ar. contra. C. de transact.l.trāsigere.vbi dicitur dicere quòd de causa criminali possit compromit.So.ibi.

Item de populari actione non licet:vt.ff.eo. tit.l.non distinguemus.in.§.de liberali.

Item de causa restitutionis in integrum,compromitti non potest:eo quòd certis iudicibus tantum illius causæ

cognitio committitur:vt.C.vbi & apud quem cauſa reſt agi debeat.l.fi.niſi quando incidenter cauſa reſtitutionis coram arbitro mouetur, tunc enim bene licet, quia tunc tantum ſuper principali pronunciat,non ſuper incidenti,& per pronunciationē principalis, abſoluitur incidēs: vt.C.de iud.l.quotiens.& C.de ordine iur.l.j. & ext. de or.cog.cap.j.vbi de hoc.

Infamis an poſsit eſſe arbiter.

Item quæritur an infamis arbiter eſſe poſſit, & dicitur quòd ſic:vt.ff.e.tit.l.Pedius.iij.q.vij §.tria.circa fi.vbi dicitur.Nihil enim refert eum qui arbitrium ſuſcepit,an ſit integræ famæ,an ignominioſus.& de hoc conſueuit notari.C.de infamibus.l.iiij. lib.x. circa fi.&.C.de dignitatibus.l.ij.lib xj.

Mulier nomine alieno compromittens, an valeat compromiſsij.

Item ſi mulier compromittat nomine alieno, non valet:vt.ff.eo.tit.l.non diſtinguemus.§.ſi mulier

Cōpromiſſum ſine pœna ī ſcriptis redactū, an valet.

Item ſi compromiſſum ſit per pupillum ſine tutoris auctoritate,non valet:vt.ff.eo.tit.l.ſi pupillus.

Itē ſi ſine pœna fuerit cōpromiſſum , vel ſine eo quod obtinet vicem pœnæ,non valet cum effectu: quia partes non tenentur ſeruare arbitri ſententiam, niſi velit,niſi pœna non fuerit appoſita:vt.C.eo.tit.l.j.vel iuramētum.ſecundum canones:vt ex.eo.cum tēpore.&.c.non ſine. ad hoc facit.ff.eo.l.litigatores.§.arbitrium.&.l. non diſtinguemus.§.j.&.§.ſumma.C.eo.tit.l.pe.§.altera autem.& l.ne in arbitris.§.ſinautem.In ſcriptura tamen valebit:licet pœna non fuerit appoſita ſi partes expreſſe cōſenſerint ſententiæ arbitri,vel poſt ſententiam per.x. dies taciturnitate confirmauerint: & inde actori dabitur actio, reo vero dabitur exceptio:vt.C.eo.ti.l.cum antea.§.j.& ij.& ar.extra eo.in cap.per ſuas.

Item ſi compromiſſum claudicet.non valet:vt.ff.eo.ſicut dies.§.penulti.

Item ſi pronūciatio arbitri in tertium ſit collata, vel in arbitrium tertij,nō valet:vt.ff.eo.tit. in.l. item ſi vnus.§. idem Pompo.eo.tit.§.ſiue duos.& extra eo.tit.ca.innotuit. & extra de offi.deleg.c.ſuſpitionis. & extra de app. cum ſit ſpeciali,vbi de hoc tractatur.

Item ſi dies appoſita eſt in compromiſſo, & ea trāſacta eſt,poſtea quicquid facit arbiter non valebit:vt.ff.eo. tit. l.non

l.nō diſtinguemus.§.ſi cū.&.l.ſeq.&.l. ſi cum dies.§ iiij. C.eo.tit.l j.in fi.& extra de offi.deleg.cap. de cauſis.ar.

Pronunciatum die feriato vel altera parte abſente non valet.

Item ſi die feriata pronunciatum ſit, & ei renūciatum non fuerit,vel altera parte abſente,nec hoc actum ſit,nō valet:vt.ff.de ar.l.diem.§.ſi quis litigatorū. &.l.Pompo. §.fi.&.l.ſi feriatis.ar.extra de fer.cap.vltimo.

Item de re eccleſiaſtica in laicū cōpromitti nō poteſt: vt ex.de arb.c.cōtingit.in fi.& ex.de iud.c.decreuimus.

Item nota quòd noua conſtitutio prohibet,vt videtur, iurare arbitrū vel litigatores:vt C.eo.tit.authen. decreuit.vbi de hoc.Secus tamen ſecundum canones.Nā partes bene iurant:vt ſuprà dictum eſt.& extra eo. cum patre.& cap.cum ſine.

Quibus modis finitur compromiſsum.

Item obiici poteſt compromiſſo,quod ſolutum eſt:ſoluitur enim pluribus modis,puta die,morte,acceptilatione,iudicio,pacto,ſatiſdatione,obuentione.ff.eo.l.nō diſtinguemus.§.compromiſſo , vel temporis præteritione: vt ſuperius dictum eſt.

Item obiici poteſt compromiſſo.quòd nudo pacto cōpromiſſum eſt, niſi in caſu cum nudo pacto licet cōpromittere , ſcilicet cum duo debitores faciunt ſibi pactum adinuicem de non petendo,ſi arbitro ſententiæ non pareatur:vt.ff.eo.tit.l.litigatores.§.j.&.§.vltimo.

Arbitrium contra hæredes promulgatum, an valeat.

Item poteſt obiici ꝙ arbiter nō poteſt inferre multam contra cōtumacem,niſi expreſſum fuerit in cōpromiſſo: vt.ff.de iud.l.ij.§.vl.&.ff.de ar.l.non diſtinguemus.§.cū in plures.ar.ff.eo.ti.l.quid tamē.in fi.Sed cōtra videtur. ff.eo.l.nō ex omnibus.Nō eſt cōtra,quia intelligitur qđ dictū eſt ſi appoſitū fuerat ī cōpromiſſo:vt ibi no.ſecūdū M.& de hoc cōſueuit notari.ex.eo.ti.in.c.cum dilectus.

Item poteſt obiici quòd arbiter in ſe non ſuſcepit arbitrium ſiue compromiſſum:vt.ff.eo.tit.l.iij §.j.

Itē arbitriū non valet ſi contra hęredes fuerit promulgatū, niſi de ipſis hæredibus cautum fuerit in cōpromiſſo.ff.eo.l.diem.§.j.&.l.non diſtinguemus.§.ſi dominus.

Item ſi fuerint plures arbitri, omnes arbitrari debent, & non vnus.ff.eo.tit.l.ſicuti.&.l.item.§.ſi plures.niſi aliud actum fuerit in compromiſſo : vt.ff.eo.tit.l.non diſtinguemus.§.cum in plures.

Omnes arbitri arbitrari debent.

Item poteſt obiici quòd ſpecialiter de tali re compromiſſum eſt,& non de ea de qua pronunciauit arbiter: vt ff.e.l.quid tamen.§. Pompo.l.non diſtinguemus.j.§.officio arbitri.&.§ itē.ſi iubeat.&.§.fi.&.l.Celſus.in.§.pe.

Itē poteſt obiici quòd arbiter in ſcriptis non tulit ſententiam,quod facere debet.C.eo. tit.l.cum antea.§.ij.& ff.eo. tit.l.j. vbi dicitur quòd ad inſtar iudiciorū arbitria ſunt redacta,& hoc verum eſt niſi aliud dictum ſit in cōpromiſſo. ar.ff.de iudi.l. ii.in fi.& ff.de ar.l. non diſtinguemus.§.cum in plures.&.l quid tamen.in fi.

Item poteſt obiici quòd ſi libellus oblatus non fuerit, arbiter arbitrari non poteſt.ar.C.de iudic.l.rem non nouam.&.C.de recep.l.pe.in fi.ff eo.l.j.

Arbitrium & compromiſſum differunt.

Item nota differentiam inter arbitrium & cōpromiſſum,eſt enim arbitrium quod fit ſine pœna, ſed pignoribus vel iuramento eſt vallatum: vt.C.eo. tit.l.ne in arbitris.compromiſſum eſt quod fit cum pœna: vt.C.de iud. l.rem non nouam.§ j.C.vbi & ap.quem re.in integ. po. l.fi. quidam tamen dicunt quòd non eſt iurandum in arbitris.vt ſuprà dictum eſt:vt.C.eo.au.decreuit.

Item notandum eſt quòd ea ſola veniunt in arbitrio, de quibus actum eſt vt veniāt:vt.ff.e.l.ſi cum dies.§.j. & l.non diſtinguemus.§ de officio.&.§.fi.& extra.eſt. cum dilectus.ff.de dolo.l.eleganter.§.non ſolum.ff.de verb. oblig.l.quicquid.

Qualiter confiſci debeat compromiſſum.

Practica cōficiendi compromiſſum.

VT nihil poſſit obiici compromiſſio : in hæc verba ſcribatur . Titius & Mæuius de tali quęſtione quæ vertitur inter ipſos,vel verti ſperabatur.& de omnibus aliis pro ſe & ſuis hæredibus compromittunt, & conſentiunt in Semproniū tanquam arbitrum compromiſſarium, & arbitratorem , ſiue in bonum virum , vel amicabilem compoſitorem volentem, & in ſe arbitriū ſuſcipientem: ita vt poſſit pronūciare,& examinare cognoſcere,& terminare,& interlocutoriam & diffinitiuam, dare & ordinare iuris ordine obſeruato,vel penitus prætermiſſo,vel extra

extraordinarie,prout ſibi melius viſum fuerit,diebus feriatis,& non feriatis,ſedēdo,ſtando,omni hora, in omni loco, vtroque præſente, vel alteri abſente, & ꝙ arbitrari poſſit ſemel & pluries,& ſuam ſentētiam interpretari, & corrigere ſi opus fuerit , & cōtumaciam litigatoris punire,& citare partes ad quamcunque locum voluerit,vel ad loca , & vt poſſit pronunciare in ſcriptis , & ſine ſcriptis, promittentes prædicti Titius & Mæuius per ſtipulationem per ſe & ſuos hæredes ſub pœna.ca.marcharū,quòd eius laudo,arbitrio,pronūciationi, ſicut dicto obtemperabunt : & in nullo contrauenient de iure , vel de facto, verbo, vel opere, per ſe vel per interpoſitam perſonam, & quòd nullum dolum committent,& quòd contra cōpromiſſum nullum impetrabunt reſcriptum, & nullū priuilegium allegabunt,nullam exceptionem opponent, & nullo vtētur beneficiō alicuius legis quæ vitiet vel vitiare poſſit cōpromiſſum,ſeu ex perſona arbitri,ſeu ex perſonis compromittentium,ſeu rebus de quibus cōpromiſſum eſt:renunciantes expreſſe beneficio omnium prędictorum,beneficiis,& priuilegiis,& expoſitionibus, legibus ſibi competentibus ſpecialiter enumeratis.& de omnibus prædictis ſpecialiter enumeratis,certificatis:& hęc omnia & ſingula promiſerūt iuramēto corporaliter præſtito adinuicem,promittēdo per ſtipulationem attendere,& cōplere,& obſeruare pro ſe & ſuis hæredibus, ſucceſſoribus,& nō cōtrauenire ſub pœna prædicta,& obligatione ſuorū bonorum præſentium,& futurorū conſtituentes ſe adinuicē vnus pro alio bona poſſidere:ita ꝙ liceat ei qui ſeruauerit cōpromiſſum ſua propria auctoritate ingredi bona illius qui fecerit cōtra cōpromiſſum,in totum vel in partē,& pœna ſoluta vel non ſoluta,prædicta omnia & ſingula,& dictū compromiſſum in ſua maneat firmitate .hoc acto ꝙdicta pœna ſemel & pluries,& quotiens hæc prædicta, vel aliquod horū in omnibus & ſingulis capitulis in ſolidū committatur , & cōmiſſa exigatur . Ego quidem talis notarius publicus his omnibus interfui. & vt ſuprà legitur ex voluntate dictarum partiū hoc ſcripſi publicum inſtrumentum, teſtes, &c. acta ſunt hæc in tali loco,die,& anno.talibus.

Actor excommunicatus non habet personã standi in iudicio.

SEquitur videre cõtra actorẽ,& primo videas an possis sibi obiicere excommunicationem. Nam si actor excommunicatus fuerit: nõ habet personam standi in iudicio. Idcirco non debet quis & nisi voluerit respondere: vt suprà de offi. deleg. c. prudentiam. in. §. vj. ex. de excep. c. dilecti. &. c. cũ inter. & ca. exceptionẽ. & c. pia consideratione, quod est capitulum nouũ. & ex. de iudi. c. intelleximus. &. c. exhibita. & ex. de sen. excõ. ca. si is. &. c. per tuas. cum suis similibus infinitis. Et ideo dicendum est de reo excommunicato. nam reconuenire nõ potest: vt extra de excep. cum inter. in fi. & exceptio excommunicationis tam contra iudicem quàm contra actorem, quàm contra reum poterit opponi quãdocunque, ante litem & post: vt in. d. c. exceptionem.

Reus excõmuni. in causa reconuentionis expelli potest.

Item actor audiri nõ debet si plures actiones personales habeat contra aliquem, & eas corã diuersis iudicibus voluerit terminare: vt ex. de rescri. c. ex tenore. &. c. vlti. &. c. dispẽdia. vbi dicitur. Statuimus vt si quis cõtra alium plures personales mouere voluerit actiones, non ad diuersos iudices, sed ad vnicũ tantum super omnibus causis literas studeat impetrare. Qui vero cõtrariũ fecerit omni commodo careat literarum: nec processus valeat habitus per easdẽ. alias reo si eum per ipsas fatigauerit, in expen. legitimis erit condemnandus. ar. C. de iudi. l. nulli.

Reus in causa recõuentionis sequitur forũ actoris.

Itẽ si reus cõtra actorẽ agere voluerit, oportebit ipsum sub actoris iudice litigare in modũ reconuẽtionis. Actorem enim ad aliũ iudicem trahere non poterit, nisi eum tanquã suspectum poterit recusare: vt ex. de rescrip. circa fi. vbi dicitur. Reũ quoque si eodem durãte iudicio actorem sibi obnoxiũ dixerit recõuentionis beneficio vel cõuentionis si literas contra eũ impetrare maluerit de iure suo apud eosdẽ iudices oporteat experiri, nisi eos vt suspectos poterit recusare. ar. C. de sen. & interlo. in authẽ. & consequenter vbi dicitur. Et consequenter ego cõuentus ab aliquo si vicissim velim eum pulsare, statim quidẽ hoc non licet nisi apud eosdẽ iudices, vel apud eundẽ iudicem, quòd si displiceat infra. xx. dies recusari potest.

Item

Itẽ si filiafamilias viuẽte patre agat ad dotẽ profectitiã recuperandam audienda non est sine cõsensu patris. Nec ecõuerso si pater agat sine consensu filiæ, secus tamen est in aduentitia: vt. ff. so. ma. l. ij. &. iii. cũ suis similibus. &. C. de col. authẽ. q; locũ. vbi de hoc. nec etiã constãte matrimonio filia eadémque vxor potest petere dotẽ vel res dotales ab aliquo possidente: vt. C. de col. l. dotis. &. C. de rei ven. l. dote. &. C. de dotis promis. l. si pro te. nisi in casibus. C. de iure dot. l. vl. &. ff. so. ma. l. si cõstante. & hoc verum est secundum illos qui dicunt maritũ esse dominum rei dotalis, secus secundum alios: vt in dictis. l. notatur.

Mulier viuente patre dotem profecticiam repetere non potest.

Item monachus simplex sine licentia sui abbatis aliquẽ cõuenire vel ab aliquo conueniri non potest. extra de iu. c. causámque. extra de postul. c. ij. ar. C. de episco. & cle. l. omnes. §. nihilominus. ij. q. vii. c. placuit. vbi dicitur quòd monachus non debet exire clausstrum suum, sed tanquam mortuus ibi esse. &. vj. q. ij. placuit. ij. vbi dicitur. placuit communi nostro concilio, vt nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio exire nephádissimo ausu presumat, neque pœnitentiam dare, neque filium de baptismo suscipere, neque baptizare, neque infirmum visitare, neque mortuum sepelire, neque ad ecclesiam secularem transire, neque qualibetcunque negociis sese implicare. Sit clausstro suo contentus: quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio monachus. Sedeat itaque solitarius & taceat: quia mũdo mortuus est, deo autẽ viuit. Agnoscat nomẽ suum. Monos enim græce, latine vnus dicitur. Achos græce, latine tristis. vnde dicitur monachus, id est, vnus tristis. Sedeat igitur tristis & officio suo vacet. ad idẽ extra de accusa. cap. ex parte. xvi. q. j. Idem dicitur de abbate qui sine literis capituli admitti non debet. nisi bona discreta. j. diuisa fuerint. extra de rescript. cap. edoceri. extra de transac. c. contingit. & extra de religi. dòmi. c. cũ dilecti. ar. extra de procu. c. j. ff. de iure deli. l. ait prætor. & in prædicto c. causámq;. xii. q. ii. sine exceptione. ex. de dona. c. pastoralis. & ex. de his quæ fiũt à præla. sine cõsensu capituli. per totum. Tamen plura sunt cõtraria. ff. q; cuiusque vniuer. l. fi. vbi dicitur vtilis actio ministratori ciuitatis debetur. ff. de cõdi. & demõ. l. municeps. C. de iu-

Monachus an possit stare in iudicio sine licentia sui abbatis.

¶ *Adde glo. j. l. fi. lõgius. §. fi. ff. de iudi. an monachꝰ vel filiusfa. in scholis existens possit agere.*

Monachus an possit abbatem conuenire.

ra.calum.l.ij.§.hoc etiam.in fin.& xii.q.ij.non liceat.extra de rebus eccle.non alt.cap.ſi quis presbyterorum. Ad hoc dicunt quidã q̃ prælatus conuenire, & conueniri poteſt ſine conſenſu capituli per iura prælegata. Primũ verius reputãt quidam doctores, ſcilicet q̃ prælatus ſine cõſenſu capituli. & capitulũ ſine cõſenſu prelati agere nõ poteſt per iura priora. Illud tamen concedunt q̃ ſi prælatus vel collegiũ, vel capitulũ agere ſine conſenſu alterutrius, & vellet cauere de rato, debet audiri cũ ſit adminiſtrator: & teneatur negocia eccleſiæ procurare. Si verò cõueniatur non debet audiri ſine cõſenſu capituli, niſi caueat de iudicato ſoluendo, cum quilibet alter poſſit ſe offerre defenſioni ſi vellet cauere de iudicato ſoluendo. & de iſta materia conſueuit notari. extra de procura.c.ij. extra de ap.c.ſignificauit.in glo.adhuc poterat, &c. & extra de reſcrip. in prædicto cap.edoceri. veruntamen ſi monachus abſens fuerit cauſa ſtudij, vel alia iuſta de cauſa: de licẽtia ſui abbatis agere poterit, & reſpondere, cõuenire, & conuiri: vt not.extra de accu.c.ex parte. & .ff.de iudi.l.ſi longius.in fi.in vlti.glo. ar.ff.de pecul.l. libera. Si verò circa clauſtrũ exiſtens percuſſus fuerit ipſe monachus nõ aget: ſed monaſteriũ vel ſyndicus illius monaſterij, nec remittere poterit iniuriam ſibi factam: vt not. extra de ſenten. excom.in.c.parochianos.

Item monachus abbatem ſuum initus trahere non poteſt, niſi venis à principe impetrata. arbi.ff.de in ius vo.l. ge neraliter. & .C.eo.l.j.ij. & .iii.

Filiusfa. an poſſit ſtare in iudicio ſine patris licentia.

Item filiusfa. ſine licentia patris agere non poteſt. ar.C. ad Maced.l.fi.C.de bonis quę lib.cum oportet. & .l. cum nõ ſolum. vbi de hoc.in glo.hoc nouum ius, &c. & in gl. ſeq.ar.extra de procu.c.j.C.de annali excep.l.j.in fi.xvj. q.iii.ſi ſacerdos. & hoc verũ eſt niſi in caſibus, puta in caſtrenſi peculio, & quaſi caſtrẽſi, vel in cauſa iniuriarũ abſente patre, ſi procuratorẽ habeat idoneũ, & in aliis caſibus in quibus patri nõ acquiritur vſusfructus, qui notantur. C.de bo.quæ lib.cum oportet.§.j.in fi.ff. de procu.l. filiusfã.ff.de iud.l.ſi longius.ff.de act.& obl.in.l.filiusfa. vbi dicitur filiusfa. ſuo nomine nullam actionẽ habet niſi iniuriarũ.ff.quòd vi aut clam. Item depoſiti & cõmodati,

ti.l.Iul.putat. &.ff.depoſiti.l.Iul. & Marcellus. & de hoc plane notatur in inſti.de patria po.in glo. quæ incipit, q̃ cõſiſtit &c. tamẽ filiusfa. procurator eſſe poteſt.ff.de procu.l.filiusfa. & ſeruum. & extra de procura.c.non iniuſte, vbi dicitur. Non iniuſte iudex proceſſit qui filiumfami. in procuratorem admiſit, &c. Sed quare admittitur pro alio pro ſe autẽ agere nõ poteſt, vt ſuprà dictũ eſt. Super hoc videas.ff.de bo.quæ lib.l.cum oportet.in glo.capitis, &c.

Actio perſonalis quãto tempore duret.

Item ſi aliquis prætendat debitum vel aliquod aliud perſonale, & ſteterit per.xxx.annos q̃ non petierit, ei poteſt obiici præſcripto tricennalis: vt.C.de cõſti. pe.l.ij. & C.de anna præſcri.l.j.§.ad hoc. niſi bona debitoris fuerit hipothecata, ibi enĩ neceſſarij ſunt.xl.anni: vt eſt de annali excep.l.j.§.prædicto.

Item ſi ab aduerſario fuero ſpoliatus ſibi nõ teneor reſpondere quouſque fuero reſtitutus: vt.ij.q.ij.per totum. extra de ord.cog.ſuper ſpoliatione. &.c. cum dilectus. & extra de reſti.ſpo.c.j. &.iii.q.ij.per totum.

Locus aſſignatus partibus debet eſſe tutus et honeſtus.

Item ſi inhoneſtus vel nõ ſecurus locus mihi fuerit aſſignatus, non teneor aduerſario reſpondere, nec etiam cõparere: vt.ff.de ar.l.ſi cum dies.§.ſi arbiter. extra: vt li.nõ conteſta. accedens.ij. & extra de appel. ex parte.iii.q.ix. hortamur.ff.de iudi.l.ſi longius.

Clericus nõ tenetur comparere corã laico iudice

Item clericus nõ tenetur coram ſeculari iudice reſpondere: vt.C.ne fil.pro pa.in authent.Frederic. quæ incipit: habita. vbi dicitur. ſi litem ſcholari ſuper aliquo negocio quiſpiam mouere voluerit, huiuſmodi rei optione data ſcholaribus eos corã ſcilicet legum domino, aut magiſtro ſuo, vel ipſius ciuitatis epiſcopo, quibus hãc iuriſdictionẽ dedimus, conueniat. qui verò ad alium iudicem eos trahere voluerit ſeu tentauerit à cauſa etiam ſi fuerit iuſtiſſima pro tali conamine cadat. &.C.de epiſ.& cle.authẽ.ſtatuimus. quæ eſt ſimiliter Frederici. vbi dicitur. Statuimus vt nullã eccleſiaſticam perſonam in criminali quæſtione vel ciuili trahere ad iudicium ſeculare quis præſumat contra imperiales cõſtitutiones, & canonicas ſanctiones quòd ſi fecerit, actor à iure ſuo cadat, iudicatũ non teneat, & iudex ſit extũc iudicãdi poteſtate priuatus. Statuimus etiã vt ſi quis clericis aut perſonis eccleſiaſticis iuſtitiã negare

præsumpserit, tertio requisitus suam iurisdictionem amittat, & de hoc notatur in authen. vt clerici apud proprios episcopos §.j.coll.vj.

Clericus, an possit suo foro renunciare.

Item dicitur alibi ꝙ clericus clericū trahere non potest ad iudicium seculare, vt extra de foro cōpe.in.c.si diligēti. Sed an clericus possit renunciare foro suo, & corā secu lari iudice litigare, dicitur quod non, etiam de consensu episcopi sui, nec etiam potest consentire in iudicem eccle siasticum non suum sine consensu episcopi sui. & de hoc no. extra de foro compe.c.si diligenti. & .iii.q.vj. non li ceat. & extra de offi. dele. c. P. & G. in glo. Nota ergo, &c. & de hoc dixit in breuiario lucratiuo.

¶ Addeqꝙ de consensu Papæ clericus posset coram seculari iudice litigare. Panor. c. supra de for. competē. per. c. mēna. §. q. v

Item actor audiri non debet si coram vno iudice super possessione, & corā alio super proprietate litigare velit: vt extra de causa pos. & proprie. c. j. & . C. de iu. l. nulli. extra de sequestra. pos. c. j. & de hoc no. extra de iu. c. si.

Itē ī causa criminali nō teneor ī quadragesima respōdere: vt. C. de fer. l. quadraginta. hoc tamē hodie nō seruaī.

Minor. xxv annis nō habet legitimā personā stādi in iudicio

Item si actor sit minor. xxv. annis, sibi nō teneor respō dere: vt. ff. de procur. l. si minor. C. qui legitimā personā. l. j. ar. C. de procu. l. exigēdi. ff. de admi. tu. l. his. & hæc vera sunt si sit in iudicio sine auctoritate tutoris: vt. C. de auctoritate præstanda. l. clarum. ff. de admini. tuto. l. j. §. sufficit. Nam tutor semper debet esse præsens si minor vult agere: vt. C. qui legitimam perso. habe. stan. in iu. l. ij. ff. de aucto. tuto. l. obligari. & in insti. e. quasi per totum. & hoc verum est quòd minor non potest agere sine tutore, siue tutoris auctoritate, nisi in casibus.

Casus ī quibus nō requiritur auctoritas tutoris in pupillo.

Primus est in voto. xx. quæst. ii. cap. j. & ii.

Secundus est cum agit de thoro violato: vt. ff. de adult. l. si maritus. ii. §. lex Iul.

Tertius est cū mortē patris exequitur, vel cū agit de testamento patris: vt. xv. q. iii. de crimine. vbi de hoc habeī.

Quartus est cum agit de recuperando possessione: vt C. qui legit. perso. ha. stan. in. iu. l. finali.

Quintus casus est cum impetrauit veniam ætatis: vt. C. de his qui ve. æta. impe. l. ij.

Sextus est cum agit de libero homine exhibendo: vt ff. de libe. ho. exhi. l. iii. in §. penulti.

Septimus

Septimus est cum agit negocia alterius: vt. ff. de minori. l. commandato.

Octauus est in causa matrimoniali: vt extra de restitu. spol. cap. ex parte. vbi de hoc: in quibusdam aliis casibus qui notantur. ii. q. vii. quæritur.

Item si sit seruus nō potest conuenire vel conueniri: vt C. de iudi. l. seruus. & . l. cum debitoris. & . C. de testi. l. seruos. & . C. de rei ven. l. nō seruū. ar. ff. si quis cautio. l. quotiens. ff. de procu. l. seruum quoque. & . l. quotiens. ff. ad. l. Corne. de fal. l. nullo. cum suis similibus. tamē. xj. casibus seruus in iudicio esse potest: vt. ff. de iudi. l. vix. ibi sunt. viii. casus in quibꝰ seruus potest agere cōtra dominū, alij tres casus sunt. ff. de tribu. l. mulier. §. non est. &. ff. de alimen. leg. l. seruos. &. ff. ad. l. Iul. maie. l. famosi. & in istis tribus casibus potest agere similiter contra dominum: vt ibi dicitur. Sūt & alij tres casus in quibus seruus potest agere cōtra extraneum. C. vbi causa fisca agitur. l. vlt. &. C. fi. per vim vel alio modo. l. j. &. C. qui pro prēmio lìberta tem accepe. l. fi. & facit ad hoc. extra de rescrip. c. suscitatus. & . C. qui legit. perso. l. vlt. imo seruus pro nullo habetur: vt. ff. de reg. iu. l. quantum. ff. de iur. deli. l. j.

Infamis accusare non potest nisi in casibus.

Itē si sit infamis, puta periurus, vel alias infamis accusare nō potest: vt. iii. q. v. statuimus. ar. extra de testi. licet ex quadam. & extra de excess. prel. inter dilectos. C. de dignitatibus. in. l. neque. & . l. xii. C. de infamibus. l. iiii. vel. x. C. qui accusare non pos. l. criminis. &. C. de transa. l. maior. quæ iura cōtra. vj. q. j. infames. &. c. quicunq; . ff. de accū. l. qui accusare. extra de excep. l. dilecta. vbi de hoc.

Item iura contra. iii. q. xj. neganda. ff. de infamibus. l. lucius. vbi de hoc. & hoc verū est nisi in casibus: vt in crimine læsæ maiestatis. ff. ad. l. Iul. maiesta. l. famosi. & nisi suā vel suorū iniuriam prosequatur: vt. ff. de accusa. l. hi tamē. & nisi in crimine simoniæ: vt extra eo. tanta.

Filius contra eos in quorū est potestate non debet audiri.

Item filius contra parentes vel contra eos sub quorum potestate est audiri nō debet: vt. C. de in ius vo. l. fi. ff. e. l. generaliter. C. qui accu. nō pos. l. si magnū. in insti. de pœna temere. litig. in fin. ff. de iudi. l. lis. C. de patria potestate. l. congruenti. ar. C. de transact. eo. & institi. de patria potestate. §. j. vbi de hoc notatur. & hoc intellige nisi in

In castrensi peculio vel quasi auditur filius cõtra patrem. Liberi actione iniuriarum agit cõtra patronũ.

casibus puta in castrẽsi peculio, vel quasi: vt. ff. de iudi. l. lis nulla. vbi de hoc. ff. de iniur. l. prætor. §. sed si in fla. & in instit. de obli. quæ ex delic. nas. §. hi qui. & idem dicitur de filiis emancipatis: nisi venia impetrata. in insti. de pœna temere litig. §. fina.

Item libertus contra patronum agere nõ potest nisi venia primo impetrata: vt. ff. de accu. tu. l. nequaquam. in fi. C. de in ius vo. l. j. & ij. extra de seruis non ordi. de famulis. C. de libertis eorum. lib. in. l. pe. & C. de testi. l. aduersus. in fi. & in insti. de pœna temere litig. in fi. Idem dico contra vxorem patroni: vt ibi dicitur. In casu tamen bene datur liberto contra patronum actio: vt in actione iniuriarum. ff. de iniur. l. prætor. §. præterea. vbi de hoc. & l. non solum. §. quanquam.

Item nõ prius debet actori responderi quousque fideiussores dederit, aut iurauerit quod vsque ad finẽ litis permanebit, & quod per se vel per procuratores litẽ exercebit, & si cõuictus visus fuerit iniuste nouisse litem, expensas restituet: vt. C. de epis. & cleri. auth. generaliter. & C. de dilatio. authen. quòd fieri. & authen. libellum. hoc tamen locum nõ habet in muliere quæ satisdare non debet iudicio sisti: vt. ff. qui satis. cog. l. de die. §. j. tamen. doctores nostri dicunt ꝙ hodie locum non habent huiusmodi cautiones, quia per cõsuetudinem abierunt: & hoc notari cõsueuit in insti. de satisda. §. sed hoc hodie. & C. de bo. authẽ. iudi. pos. authen. ei qui. & extra de dolo & cõtu. c. actor. quod est capitulũ Lugdunen. & hoc idẽ dicit magister Tãcre. in libello suo in tractatu de libelli oblatione.

Agẽs actio reali pro re immobili tenetur facere demonstratio. rei petitæ.

Item si cõsors eiusdem litis voluerit agere pro cõsorte sine mandato, audiri non debet etiam præstita cautione, nisi post litem contestatam: vt. C. de con. eiusdem lit. l. ij. vbi dicitur commune negocium post litem legitime ordinatam &c. & de hoc dicitur extra de consti. cum M.

Item qui petit fundum nõ debet ei responderi nisi primo ostẽdat eum oculo ad oculum. digito ad digitum. extra de libe. obla. c. ii. & hoc verum est secundum quosdã. Alij dicunt contrarium, & allegant pro se, extra de testi. licet ex quadam. & ff. de sensi. l. formam. si cert. pe. l. certum. ff. de cõdi. & demon. l. nominatim. vbi dicitur. Nam refert

refert an proprio nomine, an demonstratione, an circũlocutione rei quæ petitur ostendatur, ad idem facit. ff. de dote priuileg. l. j. in fi. attamen consuetudo se habet in dioce. Carturcen. & dioce. Tholosa. quòd fiat ostensio si petatur.

Reus debet aduertere an conuenia tur actione tẽporali vel perpetua.

Item videas quam actionem actor intentat contra te. vtrum sit temporalis vel perpetua. Nam si sit temporalis, & sit transactũ tempus infra quod debuisset egisse, à modo contra te agere non poterit cum effectu. vtputa si sit actio iniuriarum quæ est annalis: vt. C. de iniu. l. si non conuic. cum suis similibus. vel interdictum vnde vi. quod habet proponi infra annum de his quæ non peruenerũt ad violentum. C. vnde vi. l. ii. ff. de vi & vi ar. l. j. in prin. §. annus. vel si sit redhibitoria, vel quãto minoris, quæ habent proponi generaliter infra sex menses, scilicet redhibitoria. & infra annum, scilicet quando minoris. C. de ædil. edic. l. cum proponas. ff. e. l. sciendum. in fi. & l. cum sex. & de istis actionibus quæ tolluntur tempore tractatur. C. de iudi. l. properandũ. in glo. quædam tamen &c. & de his dicam infra tit. contra præscriptiones.

Item qui constituit procuratorem ad totam causam, postea ipse agere nõ potest in illa causa, nec potest illum procuratorem reuocare nisi ex iusta causa, vel cum res est integra. C. de procu. l. procuratori. & C. mãda. l. si pater. & ff. de procu. l. ante litem. & l. seq.

Actor i die assignata si comparens reo in expẽsis debet cõdemnari.

Item si actor ad diem sibi assignatam non comparuerit, & reus compareat, actor reo venienti in expẽsis propter hoc factis condemnare debet, nec postea audiri debet ipsi actor, nisi sufficienter cauerit quòd in toto iudicio, vel in tota causa compareat. extra de do. & contu. actor. quod est cap. Lugdunen.

Mulier nomine alieno agere volẽs an auditur.

Item si mulier nomine filii, vel alterius agere velit, non debet audiri, nisi sit tutrix: vt. ff. de neg. gest. l. qui aliena. §. quanquam. & C. de procu. l. aliena. de reg. iu. l. fœminæ. & hoc verum est, nisi in casibus qui notantur. ff. de procu. l. fœminæ. in prædictis iuribus.

Item mulier vel pupillus in pupilari actione audiendi non sunt, ipsam enim intentare non possunt: vt. ff. de popul. actio. l. mulieri. & hoc verum est nisi inquantum ad

eos pertinet intentare, vt dicitur. & fa. ad hoc. ff. eo. tit. l. popularis. in fi. quæ actio post annum non potest ab aliquo intentari: vt suprà dictum est. vt infra eo. c. ĩ fin.

Laicus an possit accusare clericum.

Item laicus non potest clericum accusare: vt extra de acc. c. cum. p. nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur: vt. iiii. q. v. omnibus. ii. q. vii. c. j. &. ij. &. iiii. extra de testi. ca. de cætero. vbi de hoc. cum suis similibus. hoc verum est nisi in casibus. vt puta in simonia, & in crimine læsæ maiestatis, & hęreseos, extra de simonia tanta est. ij. q. vij. sacerdotes. &. c. oues. xv. q. iii. sane. C. de episcopis & cle. l. si quanquam, & hoc plenè traditur in dicta determinatione. cum. p. in glo.

¶ Adde hic nisi suom &c. quando quis dicitur prosequi iniuriam suorũ, vide glo. meliorem de iure secundũ Angel. in. l. si fœmina. c. ad tur.

Item potes dicere aduersario tuo quòd sibi non teneris respondere, eo quòd primo te non monuerit, vel tibi non denũciauerit. ar. C. de pign. l. debitores. ff. de serui. vrba. præ. in. l. quidam hyberus. in authen. vt cum de ap. cog. §. pe. ff. de ap. l. si duo. §. ii. in insti. de act. §. appellamus. extra de iudi. notauit. ii. q. vij. si quis ergo episcopũ vel actores quamlibet querelam iustam se habere crediderit, non prius primates aut alios adeat iudices, quam ipse à quibus se læsum existimat familiariter conueniat, non semel, sed sæpissime, vt ab eis aut suam iustitiam accipiat, aut excusationẽ. Si autem secus egerit ab ipsis, & ab aliis, cõmunione priuetur, tanquam apostolorum patrúmque aliorum contemptor, intellige tamẽ illud quod prædictum est plus dicitur ex curialitate quàm ex necessitate. vt in dictis iuribus notari consueuit.

¶ Adde vnde dicit Angel. in. l. si manumisso ri. C. de obs. pac. ℣ alias reus euitat expensarum cõdemnationem si conuẽtus sol. velit.

Contra electiones Prælatorum.

SVperius dictum est contra actorem, sed quia plerunque contingit quòd aliquis electus vitiosè instanter petit ℣ eius electio confirmetur, vel quòd in episcopum consecretur. Secundo contra electiones huiusmodi verto manũ. & primo dicendum est quòd si electus pręstet assensum suæ electioni antequam eligatur eius electio poterit cassari: vt extra de elec. c. cum post petitã.

Item

Item si electio fiat per laicos cum canonicis, firmiter cassari potest: vt extra de elec. c. massana.

Item si electio fiat ad clamorem populi, similiter non valebit: vt extra de elec. c. ij.

Electio nondum prælato inhumano an fieri potest.

Item si fiat electio. corpore prælati mortui nondũ tradito sepulturæ, similiter non valebit: vt extra eo. ca. bonæ memoriæ. ij.

Item si fiat electio per abusum secularis potestatis, non valet: vt extra eod. tit. cap. quisquis.

Compromissarij formã eligẽdi trãsgredi nõ possunt.

Item si fiat electio à compromissariis contra traditam formam: vt extra eo. c. cum dilectus.

Item si fiat electio habito colloquio cum eligendo, vel cum amicis suis: vt extra eo. tit. c. inquisitionem.

Item si fiat electio à suspensis, & de suspenso: vt extra eo. c. cum inter. R. & extra de consue. cum dilectus.

Item si fiat electio post appellationem legitime interpositam: vt extra de elec. c. consideramus. &. c. auditis.

Electio clandestine facta non valet.

Itẽ si fiat electio clãdestina: vt ext. e. tit. c. quia propter.

Item si fiat electio à minori parte totius capituli: vt extra eod. c. cumana. &. c. congregato. &. c. scriptum est.

Item si nõ fiat electio à maiori parte totius capituli: vt extr. e. c. cumana. &. c. congregato. &. c. scriptum est.

Item si non fiat electio à maiori & saniore parte. capituli habito respectu ad totum capitulum: vt extra eo. ca. licet. c. congregato.

Item si fiat electio ab excommunicatis, non valebit: vt extra eod. ca. venerabilem.

Item si electus habeat duo beneficia curam animarum habentia sine dispensatione: vt extra de electio. dudũ. ij.

Item si fiat electio post tempus à canone indultum, scilicet trium mensium, & hoc in cathedrali ecclesia: vt extra eod. tit. ca. ne pro defectu.

Illegitimus eligi non potest.

Item si electus non sit de legitimo matrimonio natus, eius electio non valet: vt extra eod. ca. innotuit. & cap. cum in cunctis.

Item si fiat de homine idiota qui nesciat donatum: vt extra de æta. & quali. c. quanuis. xxx. di. c. petrus.

Item si fiat electio de minore. xxx. annis. vel de aliquo qui fuerit leuis vitæ: vt extra eo. tit. c. cum in cunctis.

Electus ante confirmationem adminiſtrari nō debet.

Item ſi electus ingerat ſe adminiſtrationi ante confirmationem: vt extra eo.tit.c.noſti.&.c.qualiter.

Item ſi poſt publicationem votorum communis electio non ſequatur: vt extra eo.tit.c.cum in geneſi.

Item ſi eligatur quis qui potius poſtulandus eſt: vt extra eod.tit.c.innotuit, & extra de poſtu.c.vlt.

Monachus nōdum profeſſus eligi nō poteſt.

Item ſi in priorem vel abbatem eligatur quis non profeſſus, non valebit: vt extra eo.tit.c.cum in magiſtrū,&c. cum cauſam.

Item ſi procedat ad ſecundam electionem, prima non caſſata, non valebit: vt extra eod.tit.c.conſiderauimus.

Item ſi fiat per ſurreptionem: vt extra eo.ca.cum dilectus.& extra de ſen.& re iudi.c.cum olim.

Item ſi electio fiat aliquo contempto: vt extra eo.bone.ij.& cap.venerabilis.

Item ſi fiat electio omiſſa collatione: vt extra eod.tit. cap.cumana.&c. in geneſi.

Item ſi non fiat incontinenti ſecundum quod dicit illa conſtitutio, quia propter.

Item ſi mandat Papa quòd fiat de conſilio aliquorum, & eis excluſis fiat, non valebit cum effectu.

Item ſi aliquis fiat monachus ſpem habens vt eligatur in abbatem, non valebit: vt extra eo.tit.cap.ad noſtram. xvj.q.vij.per laicos.

Item ſi commiſſa eſt ſimonia pro electione, electo etiã ignorante, non valebit: vt extra eo.tit.c.ſi laicus.

Item ſi compromittatur. in.vij. & tres eligant vnum de illis.vij.& alii tres eligant vnum extra capitulum, ſcilicet qui non ſit de illo capitulo: valebit electio facta de illo qui eſt de illo capitulo, dum tamen ille conſentiat electioni de ſe factæ: vt extra eod.tit.c.cum iure.

Electiõe vel poſtulatione caſſata innouari non poteſt.

Item ſi electionem vel poſtulationem velint de nouo innouare poſt caſſationem, non poterunt: vt extra de poſtu.cap.cum gratum.

Male ordinatus eligi non poteſt.

Item ſi metropolitanus non examinet formam electionis,& perſonam electi, vt munus confirmationis impendat, non valet: vt extra de elec.nihil eſt.

Item ſi electus defectum in ordinibus patiatur, non valebit: vt extra de elec.dudum.

Item ſi

Item electus intruſus fuerit per poteſtatem, non valebit: vt.xvj.quæſt.vij.per laicos.ex.de elec.quiſquis.vt ſuprà dictum eſt.

Item potes notare quædam circa electionem, quòd ſi committatur aliquibus, puta per cõpromiſſum, poteſtas eligendi ſemper debent eligere perſonam idoneam: vt extra eod.tit.cap.cauſam.ff.ad Trebellia.l.ex teſtamento.§.ſi quis renatus.

Item notare debes quòd ſi aliqui qui non ſunt de capitulo, dicant ſe velle & debere electioni intereſſe, debent exprimere cauſam quare debeãt intereſſe: vt extra eo.tit.cap.conſtitutus. & de hoc conſueuit dici extra de cauſa poſ.& proprie cum eccleſia.

Electio prælati ĩ quo loco debet fieri.

Item vitiatur electio ſecũdum quoſdam niſi fiat in eccleſia cathedrali: vt extra.eo. tit.cap. quòd ſicut. Alij dicunt illud eſſe conſilium. Nam ex honeſtate dicitur non neceſſitate. niſi fieri commode poſſit, & idcirco dicitur ibi ſi fieri poteſt,& c.& de hoc dicitur ibi. & ex eo.tit.in cap.cum terra.

Eligẽtes ſciẽter indignũ puniantur.

Item ſi indignus vel alias ineligibilis eligatur, non valet: immo eligentes debent puniri ſi ſcienter talem elegerint. Nam priuantur illa vice poteſtate eligendi: vt extra eo.tit.cap.ſcriptum eſt:& eſt indignus ſiue ineligibilis qui eſt interdictus ſiue excommunicatus, vel ſuſpẽſus: vt ſuperius dixi.& ad hoc facit extra eo.tit.in cap.cũ inter canonicos.& cap.innotuit.

Item ſi fiat electio conditionalis non valet. puta eligo Titium ſi vult, vel ſub alia conditione: vt extra eo. tit.ca. in electionibus.& eſt cap.nouum.

Item ſi fiat ſub alternatione nõ valet:& ſic eligo illum vel illum: vt ex.eo.tit.in electionibus.

Item ſi fiat de incerta perſona ſic non valet: vt eligo illum quem decanus elegerit. vt in eo.tit.in electionibus.

Item ſi illi quibus interdictum eſt ne eligant ſine ſuperioris licentia aliquem elegerint. talis electio non valet: vt infra eo.tit.cap.his quibus.

Forma ĩ electione data eſt obſeruãda.

Item ſi fiat electio contra formas electionum non valebit. Sunt enim duæ formæ, vna per ſcrutinium, alia per compromiſſum: vt extra eo. tit.cap.quia propter.ca.cum

post petitam. & cap. cumana. & cap. congregato. & caue tibi, quia nisi fiant in electione omnia illa quæ cõtinentur in constitutione prædicti concilij, scilicet, quia propter. & cap. cum post petitam elect. non valebit.

Contra procuratores, syndicos, actores, & œconomos.

SVperius dictum est contra actorem, & cõtra electiones prælatorum: sed quia quandoque cõtingit quòd ligatur per procuratores, syndicos, vel actores, vel œconomos, idcirco circa eos aliquid videamus. Primo tamen sciendũ est quis sit procurator, quis œconom⁹, quis syndicus, quis actor, & quæ sit differẽtia inter ipsos.

Procurator quis dicitur.

Procurator est qui aliena negocia mãdato domini administrat: vt. ff. de procurat. l. j. œconomus est cui res ecclesiastica gubernanda mandatur: vt. C. de sacro san. eccl. l. iubemus. in prin. & C. de episcop. & cle. l. omnes. §. nihilominus. lxxix. di. quia in quibusdam. & cap. volumus.

Syndic⁹ quis dicitur.

Syndicus proprie dicitur defensor alicuius ciuitatis vel collegij. ff. pro cuiusque vniuersi. not. l. j. circa fin. & l. item. §. j.

Actor similiter dicitur qui ab vniuersitate constituitur: vt in prælegatis iuribus. plerunque tamen vnus ponitur pro alio: vt ibi maximè in iure canonico: vt. j. q. iij. saluator. extra de procur. quia. & cap. petitio, extra de iur. calum. cum causam.

Differentia inter procuratо. œconomũ, syndicũ & actorẽ.

Differentia tamen est inter illos, quia procurator nõ iurat de calumnia: nisi vbi in rem suam fuerit institutus, alij autem iurant: vt. C. de iu. calum. l. ii. §. sinautem. extra de iur. calum. imperatorum. & cap. cum causam. cum suis similibus.

Item procurator ordinatur à domino tantum: vt. ff. e. tit l. j. Sed alij scilicet actor, œconomus, & syndicus, à nõ domino ordinatur: vt. C. eo. ti. l. neque. & in aliis iuribus superius allega.

Item

Item procurator sine iudice fit. alij non: vt in instit. de cur. §. fi. ff. de admini. tutor. l. decreto. C de appellat. l. si actor. C. de episcopis & clericis. l. omnes qui. §. hoc nihilominus.

Item procurator etiam ad vnam causam constituitur: vt C. eo. tit. l. si procurator. ff. eo. tit. l. j. alij vero ad omnia, ad instar tutoris: vt in insti. qui dari tuto. pos. §. certe.

Item procuratoris officiũ certis modis finitur, aliorum non eisdem, de his omnibus notari consueuit. C. de procur. l. neque. & instit. de cur. §. fi.

Officiũ procuratoris quibus modis finitur.

Item procurator potest esse laicus, sed œconomus nõ: immo debet esse clericus: vt. C. de episcopali audientia. authenti. decreuimus. plures alias differentias per te videre poteris. ff. quòd cuiusque vniuer. not. l. j. & ij. q. vij. si quis ergo. in glo. actor, &c. vnde dicas contra procuratorem, si procurator vel aliquis prædictorum excommunicatus fuerit de iure canonico, non valebit. & extra de probationibus. cap. possessionem. & extra de offi. deleg. cap. prudentiam. §. sexta. adde iura quæ allegata sunt suprà cap. ij. §. j.

Procurator ab excõmunicato cõstitutus an valeat eius mãdatum.

Item si sit constitutus ab excommunicatis, potest repelli. extra de procura. cap. fi. arg. extra de elect. cum inter. R. in fi.

Item nisi procurator actoris habeat literas vbi contineatur expresse illa clausula, de ratihabitione, quãuis habeat literas procuratorias generales, repelli potest. ar. extra de relig. domibus. cap. cum dilectus. & extra de officio deleg. cap. coram. & extra de procurat. cap. j. ar. C. de procur. l. j. & hoc intelligе nisi velit dare fideiussoris cautionem: vt in prædictis. l. & decre. coram. in princ. Si dubitetur de mãdato: vt in illa dist. quæ ponitur. C. de procurat. l. j. & extra de procu. cap. j.

Item quanquam habeat generale mandatum, non potest transigere siue componere, nisi ad hoc mandatũ habeat speciale: vt. C. de trãsactionibus. l. transactionis. extra de ar. per tuas. ff. de procuratoribus. l. mandato. &. l. procurator cui. & ar. C. de procuratoribus. l. procuratorem. ff. de pactis. l. nam. & nocere. & l. sequen. argumen. ff. de minoribus. l. illud. §. si talis. oportetenim

¶ *Adde gl. c. qui ad agẽdum. de proc. in. vi. & vltra dictos casus.*

quòd in istis casibus, & in pluribus aliis mãdatum habeat speciale: vt. ff. de procu. l. Pompo. in princ.

Item si mandaui alicui q̃ inueniat maritum filiæ meæ: vt. ff. de ritu nup. l. generali.

Item in causa suspecti tutoris: vt. ff. de procu. l. non solum. §. vltimo.

Item quãdo facio generaliter duos procuratores, nam neuter ab altero exiget, nisi habeat speciale mandatum: vt. ff. de procu. l. itaque. & l. qui duos.

Item in integ. resti. petenda: vt. ff. de minor. l. illud. §. si talis. vbi de hoc. ar. C. etiam per procuratorẽ agi posse. in integ. resti. l. vna. & hoc cõsueuit notari in inst. per quas personas agere pos. §. penul. ad hoc facit. ff. de noui operis nun. l. de pupillo. §. qui procuratorio. ff. de procura. l. Pompo. verũtamen si adiecta fuerit illa clausula de rato, videtur q̃ possit transigere & componere. ar. ff. de vsur. l. qui stipulatus. extra de transact. c. contingit. & extra de religi. domibus. cap. cum dilectus. primum verius est.

Item non potest audire diffinitiuam sententiã secundum quosdam, nisi ad hoc vel ad totam causam fuerit institutus. ar. C. de transact. l. transactionis. ar. C. ad. l. Cor. de fal. l. nisi. ver. sed tanquam, &c. quòd nõ placet simul. Similis quæstio cõsueuit notari. ff. de procu. l. qui procur. in glos. j. ad effectum, &c.

¶ *Adde quòd licet possit pars respondere propter curatorem tamen iudex posset patrẽ cõpellere vt personaliter respondeat. Istud est dictum notabile Domi. de S. Ge. in j. nota. v. de iudi. in. vj.*

Item solutionem debiti recipere non potest, nisi mandatum ad hoc habeat speciale: vt. ff. de solu. l. vero. nisi sit ei mãdata omnium bonorum administratio generalis: vt ibi dicitur. & l. hoc iure. & l. qui hominem. §. si titium. ar. ff. de procu. l. procurator cui. & l. mandato. & insti de rerum diui. §. nihil.

Item liberare debitorem non potest nisi ad hoc mandatũ habeat speciale: vt. ff. de accep. l. iij. vbi dicitur. per procuratorem nec liberare, nec liberari quisquam acceptilatione, sine mandato potest. & ff. eo. tit. l. & per iusiurandum. §. tutor.

Item iuramentum deferre non potest, nec referre: nisi mandatum habeat super hoc speciale, vel nisi generalis fuerit procurator: vt. ff. de iureiur. l. iusiurandum. in fi. & l. alias. in princ. Sed quæritur an coniuncta persona admittatur

mittatur sine mandato in illis casibus vbi mãdatum exigitur speciale: & respondetur quòd non. ff. de mino. l. pater. circa prin.

An coniũcta persona admittatur sine mandato in specialib° casibus.

Item oportet q̃ in papalibus in iteris impetrãdis mandatum habeat speciale: vt extra de rescript. cap. nonnulli. & vt suprà dictum est in tit. contra rescriptum.

Item si episcopus, vel abbas, vel alius quilibet prælatus constituat procuratorem sine consensu cõuentus, vel capituli sui, non valet. vt extra de abba. cap. per tuas. §. & præterea. & extra de rescrip. cap. edoceri: vbi de hoc ar. ff. de mino. l. illud. in fi. & l. quòd si de speciali. & hoc cũ illa distinctione: quia aut sunt bona discreta, aut nõ. vt in dicto. c. edoceri. de hoc dictum est suprà.

Mulier non potest esse procuratrix

Item mulier procuratrix esse non potest: vt. ff. de reg. iuris. l. fœminæ. ff. ad Velleia. l. ij. C. de procu. l. quia. & l. alienam. ff. de procur. l. neque fœmina. iij. q. vij. §. tria cõtra tamen videtur extra de confir. vtili vel inutili. c. cum dilecte. circa fi. vbi dicitur quòd dominus papa cõstituit quandam abbatissam procuratricem. solui tamen posset quòd ratione administrationis poterat esse procuratrix: vt abbatissa, de hoc tamen dicam infra, vel potest dici & melius, quòd papa ex certa scientia constituit eam. excipiuntur tamẽ quidam casus in quibus mulier potest esse procuratrix.

Mulier in aliquibus casibus potest esse procuratrix.

Primus casus est quando constituta est in rem suam: vt C. de procu. l. quia. in fi.

Secundus casus est quando mandatæ vel cessæ sunt sibi actiones: vt in ea. l.

Tertius casus est. ff. de procu. l. fœminis. vbi dicitur fœminis pro parentibus interdum agere permittitur causa cognita, ne forte parẽtes morbus aut ætas impediat, nec quenquam qui agat habeant.

Quartus casus est. C. quãdo mulier officio. tu. fu. pos. l. vlt. & aut. ibi posita matri. in qua. l. dicitur. Si pater secũdum constitutionẽ nostram naturalibus liberis in his rebus quæ ab eo in eos profectæ sunt tutorem nõ reliquerit, mater autem voluerit (siue masculi sint, siue fœminę) subire tutelam: ad exẽplum legitimę sobolis liceat ei hoc facere, quatenus actis sub cõpetente iudice interuenien-

tibus,iuramentum antea præstet, ꝙ ad nuptias non perueniat:sed pudicitiam suam intactam cõseruet: & renũtiet senatusconsulti Velleiani præsidio, omnique alij legitimo auxilio,suámque substantiã supponat,& ita filiorum suorum,vel filiarium naturalium tutricẽ existere sancimus.omnibus quę pro matribus & liberis eorũ ex matrimonio legitimo progenitis. diualibus cõstitutionibus cauta sunt in huiusmodi matribus obseruãdis. si enim in filiis iustis in quibus & testamentarię & legitimæ sunt tutelæ, & tamen matribus,his deficientibus,ad prouidentiam filiorum suorum venire conceditur, multomagis in his casibus vbi legitima tutela euanescit,saltẽ alias eis dari humanissimũ est:attamen dicit authentica quòd sacramentum quidem non exigitur,sed contractis nuptiis expelli eam à tutela conuenit.Salua minoribus prout iuris est,omni alia cautela.

Mulieres in multis sunt deterioris conditionis quàm masculi.

Quintus casus est.ff.de liberali causa.l.amplius.vbi dicitur ꝙlicitũ est matri litigare pro libertate filij sui.Idem dicitur ibi de sorore, & de aliis mulieribus quæ de illius cognatione sunt.Pręterea scire debes ꝙ in multis articulis deterior est conditio mulierũ quàm masculorũ:vt legitur.ff.de sta.ho l.in multis. Primus est articulus sine causa,in iurisdictione.ff.de iudi.l.cum prætor.§.nõ autem.

Item in arbitrio.C.de ar.l.fi.extra de ar.dilecti filij.

Item in procuratione:vt suprà dictum est.

Ité ĩ tut.& ĩ curæ susceptione:vt ꝑdi.est.&.ff.de tu.l.fi.

Item in postulatione.ff.de postu.l.j.§.sexum.

Ité in tabularũ depositione.ff.de fi.instr.l.fi.de tabulis.

Item in testamẽtaria testificatione: vt in insti.de testamentis.§.testes.

Item in intercessione ad Velleia.l.j.

Item in adoptione.in insti.de adoptio.§.fœminæ.

Item in delatione in fiscum.ff.de iure fisci.l.deferre.

Item in publica accusatione,ff. de accusa.l. qui accusare.C.qui accusare non pos.l.senatus.

Item in populari accusatione vel actione.ff. de popula.ac.l.mulieri.

Item in materna potestate quando non habet in insti. de adop.§.fœminæ.

Item

Item in bonorum possessionem contra tab.quæ contra testamenta fœminarum non datur:vt de bo.pos.contra il lud.§.ad testamenta.

Item in officio argentarie.ff. de edendo.l.pen. in quibusdam tamen casibus est melior conditio mulieris:vt.C. de his qui veniam æta.impe.l. omnes.

Casus ĩ quibus mulier est melioris conditionis viro.

Item in alio.ff.de rebus dubiis.l.fi ita fuerit.in fi.ff. de iur.immu.l.j.& de senat.l.j.

Ité minor.xxv.an.procurator esse nõ potest. C. de procu.l.exigẽdi.ff.e.l.minor.C.qui legitimã per.ha.per totũ nisi pro patre ad defendendum: vt in.d.l.exigendi.& ar. extra.e.Nõ iniuste.tamen cõtra videtur.ff.de minori.l.cũ mãdato.in insti.qui manumittere nõ pos.§. & qui manumittitur.Solu.verũ est quòd ad iudicium minor.xxv. an. procurator cõstitui nõ potest:vt in prædictis.l.exigẽdi.& l.minor.ad negocia tamẽ potest constitui: vt in cõtrariis.

¶ *Adde ĩ casu.c. mulieres de iudi.in.vj.*

Item si constituens sit minor, non valet procuratio sine auctoritate tutoris:vt.C.de procu.neque.&.l. non eo minus.ff.de ami.tu.l.decreto.C.si aduersus rem iud.l. cũ & minores.& hoc verum est,nisi in casibus in quibus minor potest esse in iudicio sine auctoritate tuto. quos notaui suprà in titu.contra actorem.

Minor an possit procuratorem constituere.

Ité si alicui obiectũ est crimen criminaliter,procurator esse nõ potest quousque se innocentem ostendat,vel post annũ obiecti criminis:vt.C.de procu.l.reum. vbi dicitur. Reum criminis constitutũ defensorem,causæ defensionẽ susciperе nõ posse antequã purgauerit innocẽtiam suam incognitũ non est.ad idẽ.ext.accu.c.omnipotẽs. &.c.pe. &.C. de reis postulatis.l.j.l.x.C. qui accusare non pos.l. neganda.ff.de mu.& ho.l.reus.ff.ad municip.l. libertus. §.in quæstionibus.ff.de public.iudi.l.is qui.

In causa criminali nõ admittitur procurator.

Ité in causa criminali,dũ agitur criminaliter procurator cõstitui nõ potest:vt in.ij.q.vj.Si autẽ.&.§.cũ autẽ.&.c.j. ar.C.de procu.l.fi.v.q.iii.in criminalibus.ff.de publi.iud. l.accusatore.§.ad crimen. extra de procu.tu. & extra de accusa.veniens.j.C.vbi senatores vel cla.l.quotiens.j.responso.ff.de procur.l.seruũ.vbi multa super hac materia notata sunt,verũtamen ad excusandum & excipiendum in quibusdã aliis casibus potest constitui procurator:vt in

prædicto.c.veniés.&.C.de accu.l.res.&.xxiii.q.v.reos. §.j.extra de dolo & contu.cum dilecti.ff. de procu.l.absens.& in.d.l.seruum.§.publice. vbi plene de hoc.ff. de publicis iudi.l.inter.ad hoc facit.ff. an causæ appell. per alium.r.p.l.j.circa prin.vbi de hoc.& in authen. vt ab illustribus.§.scimus.col.v.C.de iniuriis.l.si si tamen.intellige quòd in criminibus secũdum leges benes interuenit procurator,quãdo agitur ad pœnam relegationis,vel minorem pœnam. Nam pœna relegationis imponitur absenti:vt.ff.de pœnis.l.absentem. nec obstat dicta lex.ff. an causæ app.per alium.l.vna.vbi de hoc.

Item miles procurator cõstitui nõ potest:vt.C.de procur.l.militem.&.l.qui stipendia.&.l.ita demũ.C. loca.l. milites.ff.e.l.neque fœmina.& hoc verum est nisi iu rem suã:vt.ff.de procu.l.filiusfa.§.veterani. & in prædicta.l. qui stipendia.hoc tamẽ intellige de militibus qui de publico salario capiunt, & qui iurant se nõ euitaturos mortem pro repu.de quibus dicitur in prædicta.l. qui stipendia.&.l.milites.&.C.de conditio.ob.ca.da.l.si militem. ff. ex quibus ca. maio.l. milites. vbi plene notatur quot sint necessaria in istis militibus militantibus.& in authen ti.de manda.prin.§.vltimo.col.iiii.ff.de milit.testamento.l.j.§.milites.C.de fabricen.l.stigmata.lib.xi.

Procurator nisi demum lite contesta.ta substituere nõ potest.

Item si procurator à procuratore fuerit substitutus nõ valet,nisi post litem contestatam fuerit constitutus ab eo qui habebat mandatum ad totam causam.C.de procur.l. quòd quis.&.l.neque.in fi.&.l.nulla.&.l.procuratorib⁹. ff.de appel.l.ab executore.in fin.de hoc dicitur. extra de appel.c.cum causãmque. in glos. quæ incipit:vt.C.&c.& extra de rescrip.c. ex parte decani.in fi. & hoc verum est nisi fuerit in rem suam datus:vt.C.de donatio.l. illam.& de hoc dicitur in insti.de sat.§.si autem per procuratorẽ.

Procurator nõ potest cõstitui à tutore uel curatore,nisi lite contesta.

in fi.sed procurator constitutus ad negocia potest constituere procuratorem alium ante litem contesta.& post: vt ff.mandati.l.si procuratorem.§.j.

Item si procurator vel actor cõstitutus fuerit à tutore, vel procuratore,vel œconomo, vel actore ciuitatis : non valet nisi post litem contest.ar.C.de procu.l. neque.in fi. C.de app.l.si actor.ff.de procu.l.j.&.l.nec ciuitatis.& de hoc

hoc dicitur in insti.de satisd.§. finautem per procur.in fi. & intellige,quòd iste actor sit constitutus à tutore vel curatore cum decreto iudicis:vt institu.de curatore.§.fina. ff.de admi. tuto.l.decreto. & talis nihilominus cauet de rato,licet mandatum habeat.ff.de rẽ ra.ha.l.actor.& hoc verum in actore constituto à tutore vel curatore . Secus in actore vniuersitatis . & in actore bonis dato : quia illi non cauent:vt in.l.actor.

Procurator actoris tenetur cauere de rato.

Item si procurator actoris noluerit cauere de rato defendendo si requiratur,repelli poterit,licet mãdatum habeat seu literas.C.de satisd.l.vna.ff.de procura.l.non solum.§.est.&.l.mutus.§.pœna.&.C.eo.titu.l. actiones.& de hoc dicitur.ff.iu.sol.l.si ad defendendum,& super rubrica eiusdem titu.& hoc verum est nisi sit procurator in rem suam ex causa non lucratiua. vel ex necessitate, & non in fraudem eorum qui nolunt agere .ff. de procura. l.seruum.§.fi.&.l.fi. Secus si ex causa lucratiua, quia tunc defendit:vt.ff.eo.l.pater.

Item maritus pro vxore non debet admitti , nisi satisdationis vel ratihabitionis cautio præcedat.C. de procura.l.iii.&.l.maritus.

Qui dicit se procuratorẽ esse docere debet de suo mandato.

Item procurator admitti nõ debet:vt videtur,nisi literæ procuratoriæ quas portat parti aduersæ vel iudici diri gantur.ar.ff.de procura.l.qui absentem.& ar.extra de eo qui mit.in pos.causa rei.c.j.C.de rece.l.cum antea.§.finautem.ff.rem ra.habe.l.nec satisdatio.ver.in libello prin cipi dato.ff.de procurat.l.si procuratorem. vbi dicitur.si procuratorem absens dominus satisdatione releuare velit , literas suas ad aduersarium dirigere debebit, quibus significet quem procuratorem aduersus eum , & in qua causa fecerit . Ratúmque se habiturum quod cum eo actum sit,literæ non valebunt, nisi sint factæ per manum publicam,vel sigillum publicum habeãt,puta episcopi vel alterius authenticæ personæ: vt.C. de episco.& cleri.l. si qua.in fi.&.C.de manda.prin.l.vna.extra de proba.cap. post cessionem.vbi de hoc. Sed distinguendum est in literis & sigillo.vnde primo pone quòd quidam Petrus ciuis Tholosanus fecit citari per literas apostolicas quendam G.ciuem Caturcen.Ille verò G. citatus misit procu-

Casum ponit.

ratorem cum literis procuratoriis sigillo episcopi vel offi. Caturcen. sigillatis, quibus literis mandabat ipse episcopus vel officialis quòd ille G. ciuis Caturcen. in sui præsentia constitutus procuratorem illum constituerat, & iudicatum solui promiserat coram eo, vnde quæritur an ille procurator pro talibus literis releuetur à satisdatione iudicatum sol. quam præstare debet procurator rei, alias non est idoneus : vt institu. de satisdat. §. ab eius. &. §. si verò. &. ff. de procurat. l. non videtur. & respondè quòd non. illa potissima ratione : quia ille P. ciuis Tholosanus non est de foro, nec de iurisdictione dicti episcopi vel officici. Caturcen. vnde cum non sit prælatus suus, nec iudex suus, non potuit illi P. stipulari. quia cum dicitur quòd tabellio vel aliquis prælatus vel persona authentica alteri stipuletur, hoc verum est inter suos subditos quibus stipulari possunt: vt. ff. rem pupilli sal. fo. l. ij. &. iii. in authē. de his qui ingre. ad appel. §. j. col. v. extraneis autem nequaquam stipulari possunt : vt institu. de inutili stipul. §. alteri. C. de inutili. stipu. l. iii. cum suis similibus.

Literis episcopi creditur non autem verbo suo.

Item quare crederetur literis episcopi cum verbo suo minime crederetur. ar. ff. de offi. præsid. l. præses quantacunque præfulgeat dignitate vel etiam honestate. ar. C. de testi. l. iureiur. C. de arbi. l. ne in arbitris. §. sinautem. & iiii. q. iii. §. item si vnus. vj. q. ij. si tamē. &. c. placuit. & extra de proba. quoniam contra. & extra de testi. cap. cum à nobis. cap. cum tu. & viua vox potior est quàm mortua: vt in authenti. de fide instrumen. §. si verò tale : cum suis concord.

Item literis regis seu principis non creditur, extra de fide instrumen. cum dilectus. nisi de consuetudine habeatur: vt ibi dicitur.

Cautio de iudi. soluendo debet fieri interueniente stipulatione.

Item cautio de iudicato soluendo habet fieri solenniter cum stipulatione: vt. ff. de procu. l. qui proprio. vbi dicit solenniter, &c. & in institu. de fideiussoribus. §. fina. & institu. de satisdat. §. si verò. ff. man. l. si de hęreditate. cum suis concord. So. inter præsentes stipulatio habet fieri, alias non valet: vt institu. de inuti. stipu. §. item verborum, vbi dicitur. verborum obligatio inter absentes concepta inutilis est, C. de inutili stipu. l. iii. ff. de verbo. obliga. l. j.

in

in prin. licet sit contra. ff. de dona. inter virum & vxorē. l. ea quæ. Igitur illa cautio de iudicato soluēdo recepta per dictum episcopum, vel officialem non valet duplici ratione, scilicet quia inter absentes facta est, & quia illi episcopus vel offici. illi absenti nō potuit stipulari per rationem supradictam, & quia illa satisdatio actori debet prę-stari: vt. ff. de iu. l. non iudice. Sed opponi posset, quia literis episcopi creditur: vt. C. de epis. & cler. l. si qua. per. c. Illi autem legi responderi potest quòd illud habet locum quòd credatur literis episcopi, quando non est in præiudicium alicuius: vt ibi dicitur.

An probetur procurator per literas sigillatas sigillo ipsius constituentis.

Item posset opponi per legem. ff. de aqui. re. do. l. penu. Ibi dicitur quòd litera quæ fit nomine meo est mea. Sed respondetur q͗ illa litera non erat illius domini, qui eam deferebat, quod apparet: quia illa erat commēdatitia. Attamen quæritur si citetur aliquis priuatus, an valeat litera procuratoria suo sigillo proprio sigillata. ar. quòd sic. ff. de const. pe. l. quidam. ff. rem rat. habe. l. ne satisda. &. C. de rebus al. non al. l. ij. & de hoc dicitur. ff. de procur. l. si procuratorem. super vero intelligendum, &c.

Quādo creditur literis episcopi.

Item ad hoc potest opponi per decre. extra de probat. post cessionē: & extra de fideiussor. peruenit. & extra de fide instru. c. ij. & extra de re iud. ad probādum. &. lxxiii. dist. in nomine domini. in fi. &. xj. q. iii. cure. ff. de custo. & exhib. re. l. diuus. vbi dicitur quòd literis cuiusque iudicis creditur. Sol. dicas q͗ circa iudicia non creditur literis episcopi: nisi habeāt testium subscriptionem, vel quatenus cōstiterit legitimis documentis: vt extra de proba. c. quoniam contra. & extra de testi. cum à nobis. circa alia verò quæ non sunt in præiudicio alicuius, vel quæ ipse episcopus facit in figura ordinarij iudicij bene creditur sigillo suo : vtputa, quando inquirit, vel excommunicat delinquentes, vel concedit literas super testamentis, vel contractibus, quibus interfuit ar. extra de prob. quoniam post cessionem. extra de fideiuss. peruenit. & ar. extra de accusa. cum dilecti. j. &. xj. q. iii. curæ. vel potest dici quòd literis episcopi & aliorum prælatorum creditur de cōsuetudine potius, quàm de iure per iura prælegata. extra de fide instru. cū dilectus. cum suis similibus. & de isto iu-

dicio & figura iudicij. dicitur. C. de agricolis. & cen. l. cũ ſcimus. ſuper verbo. confeſſionibus, &c. & ſuper verbo: inter acta. &c. lib. xj. quæ videtur contra hoc. &. C. de latina liber. tol. l. vna. §. ſimilíque modo. illud tamen quod ſuprà dictum eſt, ſcilicet quòd literæ procuratoriæ debẽt dirigi aduerſario vel iudici. Quidam dicunt vt Gaufridus quòd non valet conſuetudine refragante.

Maritus nõ poteſt excedere fines mãdati ſua vxoris.

Item ſi maritus habeat literas procurato. ab vxore non debet admitti niſi in hoc ſolum de quo literæ procuratoriæ fecerint mentionem. C. de procu. l. maritus. in fi.

Item ſi duo procuratores dati ſunt diuerſis temporibus primus non valet: vt extra eo. titu. c. nõ iniuſte. ff. eo. pluribus. &. l. ſi quis. §. vlti.

Procurator ante iuramẽtum calumniæ præſtitum conſtitutus an valeat.

Item videtur quòd ſi procurator fuerit conſtitutus ante iuramentum calumniæ, quòd non valeat. C. iura. calum. l. ij. §. ſinautem. vbi dicitur. ſinauté abfuerit alterutra pars, & per procuratorem eius cauſa agitur, non ante licẽtiam habeat actor litem exercendam ſuam procuratori mandare, niſi prius actio interueniẽtibus in prouincia in qua degit ſacramentum calumniæ ſub ea. Sed tu dicas quòd bene poteſt conſtitui procurator ad ea quæ fiunt ante iuramentum calumniæ, vtpote ad litem conteſtandam, vel ad alia facienda: vt. ff. de procu. l. ſed etiam. &. l. non ſolũ. in prin. & quòd primo hic dictum eſt, intelligitur quãdo aliquis vult conſtituere procuratorem ad totam cauſam: quòd non poteſt, ſcilicet ad iurandum de calumnia. Nam principalis perſona iurare debet, vt de hoc conſueuit notari in prædicto. §. ſinautem.

In cauſa popularí procurator interuenire nõ poteſt.

Item procurator in cauſa populari interuenire non poteſt: vt. ff. de procu. l. licet in popularib⁹. niſi inquantũ priuatum tangit cõmodum: vt in eadem. l. &. l. nõ cogendũ. §. qui ita. ff. ne quid in loco publico. l. pe. & hoc verum eſt ex parte actoris, ſecus in reo qui bene poteſt conſtituere procuratorem: vt. ff. de popul. act. l. populari: vbi dicitur. qui populari actione conuenitur ad defendendum procuratorem dare poteſt. Is autem qui eam mouet: procuratorem dare non poteſt.

Prælatus an poſſit conſtituere procuratorẽ ante litis conte.

Item videtur quòd nullus prælatus eccleſiæ procuratorem cõſtituere poſſit, niſi poſt litem cõteſtatã, eo quòd

prælatus

prælatus procurator rerum eccleſiaſticarum dicitur, non dominus: vt. xij. q. j. c. fi. & extra de dona. c. fraternitaté. vbi dicitur fraternitatem tuam credimus nõ latere, quòd cum epiſcopus & quilibet prælatus eccleſiaſticarum rerum ſit procurator non dominus, conditionem eccleſiæ meliorare poteſt: facere autem deteriorem non debet. Ad idem. xii. q. ii. caſellus. ar. C. de procu. l. neque. &. l. quòd quis. vbi dicitur, quòd procurator procuratorem conſtituere non poteſt, niſi poſt litem conteſtatam. ar. ad idem. ff. de procura. l. nec ciuitatis. vbi dicitur. Nec ciuitatis actor negocium publicum per procuratorẽ agere poteſt, & quod dicitur de prælato, idem dici poteſt de tutore & curatore, & de actore ſeu adminiſtratore ciuitatis: & de hoc cõſueuit notari. ff. eo. tit. l. j. &. l. prędicta. nec ciuitatis. & hoc notauit dominus Tancredus in libello ſuo. in eod. tit. §. tutor. tamen de epiſcopo dicunt quidam contra: vt ar. v. q. iii. quia epiſcopus. & quia nõ oportet ſeruum dei litigare. ii. q. vii. ſicut. Quidam tamen dicunt quòd bene poteſt prælatus conſtituere procuratorem ante litem cõteſtatam, & poſt: vt in auth. de ſanctiſ. epiſc. ad hoc facit extra de reſcri. c. edoceri. & hoc de cõſuetudine obſeruatur.

Procurator ad vnam ſpeciem conſtitutus nõ poteſt excedere fines mandati.

Item ſi procurator ad vnam ſpeciem cõſtitutus tranſgrediatur mandatum, audiri non debet: vt. C. de procu. l. ſi procurator. &. C. de tranſac. l. tranſactionis. C. man. l. cum mandati. C. de nouat. l. nõ abſtulit. ff. de pac. l. nam. &. l. ſi tamen. ar. extra de offi. deleg. c. cũ olim. & in inſti. man. §. is qui. ar. ff. de iureiur. l. alias.

Itẽ in literis procuratoriis cõtineri debet, ad quid procurator conſtitutus eſt: puta ad agendum vel defendendum. ar. extra de procuratori. conſtitutis. &. c. accedens. ar. de ap. ca. Nicolao.

Item monachus vel canonicus, vel quilibet regularis & capellanus, & omnes ad ſacros ordines promoti, & qui eccleſiaſticis beneficiis ſuſtentantur, prohibẽtur eſſe procuratores, vel aduocati: niſi in caſibus, extra de poſtul. ca. j. ij. &. iij. extra ne cle. vel mo. c. j. &. ij. & extra de ſyndico. c. vno. in fi. xvj. q. j. placuit. vbi loquitur de monacho. ar. ij. q. vij. ſicut ſacerdos. in prin. & in fi. vbi dicitur, quòd

seruos dei litigare non oportet. &.xj.q.j. te quidam.§. ex his omnibus.versſ. Secularia &c. & in authen.de ſan. epiſc.§.deo amabiles. &.§.aliud autem. col.ix.ar.C. de epiſc.& cle.l.repetita, &.C.de teſta.l.conſulta diua.In ca ſibus tamē clerici poſſunt, ſcilicet pro miſerabilibus perſonis,& pro eccleſiis ſuis,& pro perſonis cōiunctis, dum neceſſitas imminet : vt extra de poſtul.ca.vlt. & de hoc dicitur.iii.q.vii.ſunt autem.Idem poteſt dici de quolibet clerico, non tamen coram iudice ſeculari : vt not.C.de epiſ.& cle.l.placet,& in auth.prædicto.§.alium.ar. cōtra xvj.q.j.monachi.ii.vbi dicitur ℔ monachus poteſt eſſe procurator de licētia abbatis, ſed intellige in cauſis monaſterii ſui.ext.de tranſac.c.cōtingit. Item videtur cōtra. extra de cenſi.c.ſopite, vbi quidam abbas fuit procurator pro aliis abbatibus. Sed dic quòd ibi erat cōſors eiuſdem litis, vel dic quòd abbas poteſt eſſe procurator ratione adminiſtrationis, vt ſuprà dicitur.

Magiſtratus non poteſt eſſe procurator.

Item qui eſt in magiſtratu procurator eſſe non poteſt: vt.ii.q.j.prohiheutur.

Item poſtquam aliquis prelatus fuerit depoſitus,poſtea procurator eſſe non poteſt.ar.iii.q.vii.§.tria. vbi dicitur quòd à ſenatu remotus non poteſt eſſe procurator.

Seruus procurator eſſe non poteſt.

Item ſeruus procurator eſſe non poteſt:vt.ff.de procu. l.ſeruum quoque.ar.C. de rei ven.l.non ſeruum.arg.ff.ſi quis cau.l.quotiens.ff.de teſti.l.ſerui. C.de teſt.l.ſeruos. ff.ad.l.Corn.de fal.l.nullo, niſi in caſibus. C.vbi fiſcales vel diuinæ do.l.j.ff.de iudi.l.vix.hoc tamen intellige ℔ in cauſis procurator eſſe non poteſt : vt ſuprà allegatum eſt: ſecus in negociis, vbi bene poteſt conſtitui : vt.ff.de procu.l.ſeruum.& conſueuit dici. C.e.l.neque.

Morte domini mādatum finitur.

Item procurator rei ſatiſdare debet iudicatū ſolui, niſi ipſe dominus præſens fideiuſſor ſui procuratoris exiſtat iudicatum ſolui ſub hipoteca rerum ſuarum : vt in inſti. de ſatiſda.§.ſi vero. C.de ſati.l.vna. C.de procura.l.j.vbi de hoc.licet apud acta fuerit conſtitutus: vt ibi dicitur in fi.&.C.de cōſor.eiuſdē lit.l.ii.& de hoc dicitur.ff.iudica ſol.l.ſi ad defendendum.ff.de procura.l.ſi procuratorē. Quidam etiā dicunt ℔ ſi dominus milleſies fide iuberet pro ſuo procuratore iudicatum ſolui,nihilominus procurator

Addde glo.in verbo non facies.l. eius.ff. de re bus credi.

rator caueret:vt in dicta.l.C.de ſatiſd. in fi. & not. ff.de procura.l.ſi procuratorem. quod verum credo.

Item procurator rei quandoque tenetur cauere rem ratam dominū habitaturum : vt.ff.rem ra.ha.l.tutore.ff. de procu.l.non ſolū.§.ſi ſtatus. &.§.eſt & alius.&.l.Pomponius.§.ſed & is,vbi de hoc.

Item procurator non valet ſi dominus eius re integra moriatur:vt.C.māda.l.manda. in inſti.eo.§.itē ſi adhuc. ar.extar de offi.dele.c.gratum.&.c.relatum.&.c.licet.

Filiusfa.an poſſit eſſe procurator.

Item filiusfa.procurator eſſe nō poteſt,ſecūdum quoſdam ſine conſenſu patris.ar.C.mandati.l.iij.C. de bo. quæ libe.l.cum non ſolum.j.reſpon.in fi.& in gloſ. quæ incipit,capitis pig.& l.cum oportet.ar.C.ad ſenatuſcon. Macedo.l.fi.&.C.de anna.excep.l.j.in fi.&.C.de aſſeſ.l. velut,hoc tamen non placet domino Guidoni, nec pluribus aliis.per.l.ff.de iudi.l.tam ex contractibus. &.C.de procu.l.filiusfa.§.ipſe quinque.extra de procu.c.nō iniuſte,& hoc eſt ſuprà in tit.contra actorē.§.itē filiusfa.&c.

Filiusfam.an poſſit procuratorem cōſtituere.

Filius autem familias procuratorē conſtituere non poteſt,niſi in illis caſibus in quib⁹ ipſe agere poteſt, puta in caſtrenſi peculio,vel quaſi, vel in aduenticio, vel quaſi:& pater eius non ſit preſens,vel procurator patris:vt.ff.e.l. filius.ff.de iudi.l.ſi lōgius.ff.de iniu.l.ſed ſi vnus.§.filio.

Item ſi duo procuratores ſimul dati ſunt, alter ſine altero agere vel defendere nō poteſt. ar.ext.de offi.dele. cap.prudentiam.§.j.

Infamis an poſſit eſſe procurator.

Item infamis procurator eſſe poteſt:vt.v.q.iii.quia epiſcopus.iii.q.vii.c.j.&.c.infamis.ar.ff.de poſtu.l.j.§.ii. & §.hoc edicto. & de hoc cōſueuit dici.ex.de iu.calum.c. imperatorū.& extra de iud.c.cum deputati.Sed cōtra in inſti.& excep.§.fi.vbi dicitur. eas vero exceptiones quæ olim procuratorib⁹ propter infamiā vel dantis,vel ipſius procuratoris, opponebantur:cum in iudiciis frequentari nullo modo proſpeximus,cōquieſcere ſancimus:ne dum de his altercatur, ipſius negocii diſceptatio proteletur. ſed poteſt ſolui ſecundū quoſdā. Nā infamis leui vel parua infamis procurator eſſe poteſt:vt in.d.§.ſecus ſi eſſet infamis maiori infamia,vel per ſententiam vel ipſo iure: quia tunc procurator eſſe non poteſt,vt notari conſueuit

in iuribus allegatis.ff.de ar.l.pedius.C. de infami.l.vna. vel.x.vel dic ſecus de iure cano. & ſecus de iure ciuili.vt in prædicto.§.de infamibus. multa inuenies infra, in tit. contra teſtes.

Hæreditas per procuratorem adiri non poteſt.

Item per procuratorem hæreditas adiri non poteſt: vt ff.de acqui.hære.l.Paulus. vbi dicitur. Paulus reſpondit per procuratorem hæreditatem acquiri non poſſe.

Item obiici non poteſt procu.tu recepiſti pecuniam pro procuratione tua, ergo non debes recipi tanquam procurator,ſed potius tanquam locator,qui locaſti operas tuas. vnde eſt contracta locatio, non mandatum, & merces eſt contraria officio procurationis: vt.ff.manda. l.j.§.ij.

Quis dicatur procurator.

Item dicitur quòd procurator eſt qui aliena negocia mandato domini gerenda gratuito adminiſtrat:vt.ff.eo. l.j. & his quæ ibi notantur. ſed cum mandatum gratuitũ non receperis, ergo tanquam procuratorem recipi non debes:vt dictum eſt.de hoc conſueuit notari.ff.eo.ti.l.j. in glo.Sed nónne,&c.& in ſumma Gaufri.in ti.e.in.§.j.

Contra œconomum.

A quo conſtituatur œconomus & quis poteſt eſſe, & in quib⁹ cauſis.

Contra œconomũ poteſt dici quòd debet conſtitui authoritate epiſcopi, vel prælati:vt.ix.q.iii.cum ſimilibus.C.de epiſc. & cleri.l.omnes.§.nihilominus. & extra de iur. calum.c.imperatorum. in fi.& debet eſſe clericus:vt.C.de epi. audi.l.decreuimus.xvii.q.vii. noua.ar. extra de reſcri.c.edoceri. & extra de ſyndico.cap.vno. Quidam tamen dicunt hoc verum eſſe in cauſis ſpiritualibus,in temporalibus vero laicus bene poterit conſtitui. ar.lxxvii.di.in ſingulis. Item dicitur quod œconomus debet eſſe de gremio illius eccleſiæ à qua eſt œconomus cõſtitutus,alias nõ valet:vt.lxxxix.di.quia.vxj.q.quoniã.

Actor vniuerſitatis ad futuras lites conſtitutus non valet.

Item ſi actor vniuerſitatis cõſtitutus fuerit,niſi tantum ad præſentes lites, non valet: vt.ff.quòd cuiuſque vni.l. item eo.§.decuriones.

Item non valet ſi ſine decreto principis fuerit conſtitutus:

tutus: vt in.d.l.item eorum.ff.de coll. illi.l.j.ff.de admi. tuto.l.decreto.& in inſtit.de curato.§.fi. C.de ap.l.ſi actor.ff.quando ex facto tut.l.tutor.

Itẽ dicitur de ſyndico:vt in ea.l.& in inſti.de cura.l.fi. §.fi.de cura.l.fin.ff.de his qui not.infa.l.furti.in.§.j.nam dati.& conſueuit.nota.C.de procu.l.neque.

Item actor,& ſyndicus, & œconomus repelli poſſunt, niſi à tota vniuerſitate, vel toto capitulo, vel à duabus partibus fuerint cõſtituti:vt.ff.quòd cuiuſque vni.l.nulli. &.l.item.§.actor.&.§. ex his.&.l. plane. vel quidam dicunt quòd ſufficit ſi à maiori parte fuerit conſtitutus: vt ff.de condit.& demonſ.l.municipibus.ff.ad municipa.l. municipes. & de hoc not.C.de iura ca.l.ij.§. hoc etiam. in glo.plurimam,&c.

Item ſi actor vel ſyndicus vniuerſitatis conſtituat procuratorem repelli poteſt,niſi poſt litem conte.ff.de procura.l.nec ciuitatis.

Syndicus actor vel œconomus excõmunicati ꝑ curatores eſſe non poſſunt.

Item ſyndicus ſiue actor, vel œconomus excommunicatus repelli poteſt,vel ſi ab excommunica.fuerit conſtitutus:vt dictũ eſt ſuprà contra procuratores.in.§.j.poſtea potes notare verſus de hac materia, quæ ſit differentia inter ipſos.

Oeconomus datur eccleſiæ, tutórque pupillo. Et procurator, curator, ſyndicus, actor, priuati, minimi, plebis, epiſcopíque.

Contra aduocatos.

Voniam in iudiciis ſæpe veniũt aduocati, & quandoque illi qui perhibentur incipiunt aduocare, ideo dicendum eſt contra aduocatos, primo ſciendum eſt quid ſit aduocare ſiue poſtulare.

Quid ſit poſtulare vel aduocare.

Aduocare ſeu poſtulare eſt deſiderium ſuũ, ſiue amici ſui in iure, apud eum qui iuriſdictioni præeſt exponere, vel alterius deſiderio contradicere:vt.ff.de poſtu.l.j.§.j.&.iii.q.vii.infamis.§.tria.&.§.ſinautem.

Item si surdus, vel mutus, vel cęcus, vel perpetuo furiosus, vel seruus, vel minor. xvij. annis fuerit, non poterit aduocare: vt prædict. iurib. &. iij. q. vij. versi. quidam. vbi dicitur quòd minor. xvij. annis nō potest postulare. Surdus, fœmina, vtroque lumine orbatus, & qui muliebria passus est, nisi per vim prædonum, vel hostium stupratus est, prohibetur, de calumnia in iudicio damnatus. ad hoc facit in insti. qui manu non pos. §. fi.

Infidelis cōtra christianos aduocare nō potest.

Item hæreticus, vel Iudæus, vel alius infidelis, contra Christianum aduocare nō potest: vt. C. de postula. l. nemo. &. C. de episcopali audi. l. nemo. & extra de hære. c. excommunicamus. §. credentes. vbi dicitur si fuit aduocatus eius patrocinium nullatenus admittatur, & si aduocare præsumpserit, omnia bona sua proscribantur, & in exilium deponatur: vt in prædicta. l. nemo. & iudex qui eum admiserit in centum librarum auri debet condemnari. vt ibi dicitur.

Item monachus, & quilibet regularis ab aduocationibus prohibetur: vt extra ne cleri. vel mo. per totū. & extra de postu. ex parte. xvj. q. j. placuit. vbi dicitur. placuit nostro cōmuni consilio, &c. Supra est totus tenor illius. in tit. contra actorem. ad hoc facit eo. tit. & ea. q. monachi. & cap. alia est causa. iij. q. vij. cap. sunt autem. de hoc dictum est plene suprà. in tit. contra actorem, procuratorem. in. §. item monachus, &c.

Clerici presbyteri, vel ī minoribus cōstituti, an prohibeātur postulare.

Item presbyter vel clericus in sacris promotus, vel in minoribus ordinibus constitutus: dum tamen ille qui est in minoribus ecclesiastico beneficio sustēretur, vt ab aduocationibus repelli possunt: vt. xiiij. q. v. denique. extra de pos. cap. j. ij. &. iij. C. de test. l. consulta. &. C. de episc. & cleri. l. repetita. C. nisi in casibus, vt in iuribus allegatis. &. iij. q. vij. §. tria. &. §. sunt autem. vbi dicitur plene, quæ personæ possunt postulare, & quæ non, & pro quibus personis.

Item nullus clericus debet aduocare coram iudice seculari: vt. C. de episc. & cleri. l. placet. & hoc no. ff. de postu. l. j. §. ii. & ī prędicta. l. repetita. & maximè in causa criminali: vt extra ne cleri. vel mona. cap. sententiam. & per totum. & lib. vj. aliquantos. xxiii. q. viii. his à quibus. vbi dicitur.

dicitur. His à quibus domini sacramenta tractanda sunt, iudicium sanguinis agitare non licet.

Item procacibus verbis & improbis, aduocare prohibitum est: vt. C. de ap. l. fi. in frustratoriis. ar. C. de ver. iur. enu. l. j. §. nostrā. & nihilominus est infamis: vt. iii. q. vii. infamis. §. tria. vbi dicitur si quis adeò procax, &c. de verbo ad verbū ponitur. inf. illud. idē est. C. de postu. l. quisquis.

Legibus & non opprobrijs est certandum.

Item quicunq; in aliqua causa principali iudex fuerit, vel assessor, aduocare postea nō poterit in eadē. C. eo. l. quisquis. in prin. & in fi. C. de assess. l. fi. in prin. vbi dicitur. Ne cum in vtrūque festinet, neutrum bene peragat.

Item infamis aduocare non potest: vt. ff. de postu. l. j. §. hoc edictum. &. §. ait prætor. &. l. quis prohibet. &. C. de postula. l. quisquis. & de hoc plene cōsueuit notari. ff. ad l. Iul. repetun. l. hac lege. §. j. &. iii. q. vii. infamis. §. tria. & §. sunt autem. Et hoc verum nisi in certis personis quæ enumerātur in. d. §. tria. ver. Alij enim omnes, &c. Et hoc intelligitur de illis infamibus qui non sunt summa turpitudine notati. nec etiam sunt infames ipso iure, vel damnati de crimine capitali, nam tūc pro aliquibus aduocare nō possent: vt dicit dominus Azo. in summa sua in. §. alij autem sunt, &c.

¶ *Adde Fab. ī. l. quisquis. hic alleg. Infamis aduocare nō potest, nisi i certis casibus.*

Item excommunicatus aduocare non potest. per iura prælegata, suprà in tit. contra procuratorem. §. j.

Item publice pugnantes cum bestiis in arena, pro aliis aduocare non debent: vt. ff. de postul. l. j. C. item senatusconsulto. iii. q. vii. §. infamis. §. tria. & hoc est, quia infamis est: vt dictum est in illo. §.

Aduocatus pro vno in vna causa contra eundem in alia causa esse nō potest.

Item infamis, &c. suprà.

Item si fuerit in vna causa aduocatus cōtra titiū, in eadē causa pro ipso titio aduocare non debet: vt. ff. de his qui not. infa. l. athletas. §. idē procurator. &. ff. de prævarica. l. iii. §. si aduocato. C. de aduo. diuer. iu. l. j. & hoc est verum, nisi in casibus quos habes. ff. de postu. l. fi. & facit ad hoc. xciii. distinct. legimus. & cap. diaconis. & de hoc cōsueuit notari in prædicta. l. ff. de po. l. fi.

Pactus de quota litis cū clientulo pro ipso aduocare non potest.

Item ab aduocatione remouetur, qui cum graui dāno pactus est cum suo clientulo, de quota parte litis sibi prestanda. C. eod. tit. l. si qui. &. iii. q. vii. §. arcentur.

Item repellitur ab aduocatione qui lege Iul. repetundarum fuerit cõdemnatus: vt. ff. ad. l. Iul. repe. l. hac lege.

Item nota in iſtis verſibus qui ſequuntur illos qui aduocare prohibentur. Non cuicunque datur vt poſtulet, immo vetatur. Luminibus caſſus, mulier, muliebria paſſus, addictus pene, ſeruus, puer, actor arenæ. & hæc probantur. iii. q. vii. §. tria.

Item nota quod aduocatus ſtare debet dum aduocat. vt. C. de poſtu. l. quiſquis. in fi. & in authen. vt ab illuſtribus. §. j. col. v. vbi de hoc. &. C. de offic. iudi. l. j. &. C. vbi ſenatores vel clariſſimi. l. fi. §. ſedendi, & non debet iterare ea quæ ſemel fuerint perorata: vt. C. de appellatio. l. fina. §. non iure.

Iudex poteſt cogere aduocatũ præſtare patrocinĩũ ſub pœna priuationis à ſua barra.

Item nota quòd ſi aliquis aduocatus admonitus fuerit à iudice vel alicui ſuum præſtet patrociniũ, & ei non obtemperauerit, poſtea repelli poterit ab aduocatione in curia illius iudicis, niſi ſe rationabili cauſa excuſauerit: vt iii. q. vii. §. iii. vbi dicitur quis vero admonitus, &c. infra. eſt tenor illius. ca. ar. de poſtul. l. quos prohibet. &. C. eo. l. prouidẽdum. §. ſi quis vero. vide tamen an ſit prohibitus aduocare in perpetuum, vel ad tempus, & de hoc tractatur. §. eo. tit. j. &. ff. de pe. l. fi.

Imperitus literarum an poſſit poſtulare.

Item nota quòd ſi aduocatus exceptionem dilatoriam poſt litem cõteſtatam propoſuerit, de rigore iuris puniri debet in vna libra auri: vt. C. de excep. l. ſi quis aduocat⁹.

¶ *Adde vnum quòd aduocati impij ſæpe moriuntur ſine lingua. Angelus in. l. ſi quis aduocatus. C. de excep. gl. m. §. itẽ ſurdus. i quib. non eſt permiſ. acete.*

Item nota quòd aliquis aduocatus eſſe non debet, niſi peritiam habeat literarum, quanquam ſit peritus in exercitio: vt. C. de aduoca. diuer. iudi. l. iubemus. ff. de var, & extraordi. cog. l. j. §. aduocatus. & in authenti. de iudic. in prin. col. vj. ibi. Nos igitur, &c. C. de poſtu. l. ii. & hoc ſecundum quoſdam. Alij dicunt quòd ſufficit ſi exercitium cauſarum habeat. C. de iudi. l. certi. vbi de hoc, & in præd̃is. ll. dicitur quòd inter aduocatos non numerabuntur niſi fuerint literati, tamen hoc habet locum in aduocatis qui ſalarium de publico recipiebant, qui erant. cap. numero. & vbi dicitur, & quandoque plures, & quandoque pauciores: vt in. ll. quæ ſequuntur.

Item tabellio vel ſeruus non debet aduocationis officium exercere. ar. C. de Decurio. l. vniuerſos. & conſueuit notari. C. de tabul. l. generali. lib. x. in fi.

Vltimo nota ad euidentiam iſtius præſentis tituli quis poſſit eſſe iudex, vel aduocatus, & quis non, totum cap. quod eſt. iii. q. vii. infamis. hic de verbo ad verbum inſerui ſiue ſcripſi in hunc modum.

¶ Tertia. q. vii. infamis.

Textus eſt decreti.

INfamis perſona nec procurator eſſe poteſt, nec cognitor, tria ſunt quibus aliqui impediũtur vt ne iudices fiant. Natura, ſurdus, & mutus, & perpetuo furioſus, & impubes, quia iudicio caret. Lege qui ſenatu motus eſt. Moribus fœminæ & ſerui: non quia iudiciũ non habeant, ſed quia præceptũ eſt vt ciuilibus non fungãtur officiis. verum ſi ſeruus dum putaretur liber, & ex delegatione ſententiam dixit, quanuis poſtea in ſeruitutem depulſus ſit, ſententia ab eo dicta, rei iudicatæ firmitatem tenet.

Item in digeſtis titu. de poſt. Infames eſſe non poſſunt procuratores vel patroni cauſarum. Sunt autem tres ordines eorum qui prohibẽtur poſtulare, eſt autem poſtulare deſiderium ſuum, vel amici ſui, in iure apud eum qui iuriſdictioni præeſt, exponere, vel alterius deſiderio cõtradicere. Nam vt præmiſimus poſtulantium tres ordines ſunt. quidam prohibẽtur omnino poſtulare, vel propter ætatẽ, vt minores. xviii. annis, vel propter cauſam, vt ſurdus qui omnino nõ audit. Aliis prohibetur ne pro aliis poſtulẽt, vel propter ſexum, vt fœminæ, vel propter caſum vt vtroque lumine orbati, vel propter notam turpitudinis, vt hi qui corpore ſuo muliebria paſſi ſunt, niſi forte vi prædonum vel hoſtium ſtuprati probentur. ſimiliter qui capitali crimine, vel calumniæ cauſa publico iudicio ſunt damnati, vel qui operas ſuas locauerint vt cum beſtiis depugnarent in arena, pro aliis prohibentur poſtulare. his perſonis pro ſe allegare permittitur, pro alio, prohibetur: niſi forte tutelam impube. vel curã ado-

les non affectatam, sed necessariam administrent. pro his enim quorum curá gerunt eis postulare permittitur, vel conceditur. Alij enim omnes qui vt infames notãtur, nisi pro se & pro certis personis postulare nõ possunt, nisi in integrum restitutionem acceperint. permittitur autẽ eis postulare pro parentibus, patrono vel patrona. pro liberis etiam suis, fratre, sorore, socero, socru, genero, nuru, vitrico, nouerca, priuigno, priuigna, pupillo, pupilla, furioso, furiosa, fatuo, fatua, prodigo, prodiga, surdo, muto, & adolescente.

Item pro aliis quibus propter infirmitatem curatores dari solent, vt qui negociis suis aliquo perpetuo morbo supereſſe nó possunt. Omnes autem qui non sponte sed necessario funguntur officio: sine offensa postulare possunt, etiã si hi sunt quibus non nisi pro se postulare permittitur. Affinitates verò nõ eas accipere debemus, quæ quondam fuerunt, sed præsentes. nurus, & generi appellatione, & soceri & socrus, & vlteriores quibus præpositio pro solet accedere, cõtinentur. arcentur etiam à professione aduocatorum (sic vt in. ij. lib. C. de populan. inuenitur) qui sub nomine honorariorum ex ipsis negociis quæ tuenda susceperunt, emolumentum sibi certæ partis, cum graui damno litigatoris, & depredatione posscentes inueniuntur.

Item si quis adeò procax fuerit vt nõ ratione, sed probris putet esse certandum: opinionis suæ imminutionem patiatur. Præterea non licet aduocato vllum contractum inire, vllam pactionem conferre cum eo litigatore quem in propriam fidẽ recepit, nec ex industria iurgium protrahere. Apud vrbem Romam etiam honoratis qui hoc putauerint eligendum: eousque liceat orare, quousque maluerint: videlicet vt non ad turpe compendium, & stipem deformem hęc arripiatur occasio. Nam si lucro pecuniáque capiantur: veluti abiecti vel degeneres inter viliſſimos numerabuntur. Si verò in vno auditorio duo tantum vel plures præ cæteris fuerint, quorum fama sit hilarior, in iudicantis officio sit, vt par causidicorum distributio fiat, & exequatur pro partibus auxilium singulorum.

Si quis

Si quis verò monitus à iudice, ea excusatione quæ nequeat comprobari, cuilibet parti patrocinium denegauerit, careat foro, sciátque sibi etiam nunquam agendi copiam posse restitui, si quis autẽ ex litigatoribus detectus fuerit separatim tractasse cum pluribus, & aduersario suo subtraxisse paris defensionis copiam, ostendet proculdubio iniquam à se litem foueri, & auctoritatem iudiciariam elusam à se experietur.

Item quanuis illi qui causam fisci egissent prohibeantur aduersus fiscum patrocinium præstare, tamen hodie aduersus fiscum possunt patrocinium præstare vel exhibere priuatis, dum eam causam declinent suscipere quam tractauerant, dum fisci aduocati fuerunt.

Item si cõtra patrẽ pupilli causam egisti, tutor vel procurator datus, causam eandem defendere non prohiberis. Cognitores verò ex officio intelliguntur, non ex arbitrio. nihil enim refert qui arbitrium suscipit an sit integræ famæ, an ignominiosus. Filius enim etiam in re patris arbiter esse potest. nam etiam iudicem eum esse posse plerisque placet.

Si quis verò iudex sit, arbitrium recipere eiusdem rei de qua iudex est & in se compromitti iubere prohibetur, & si sententiam dixerit: non est danda pœnæ persecutio.

Seruus autem arbiter esse non valet, libertinus esse potest. porrò infamia multiplicitet irrogatur. Aliquando enim contrahitur genere delicti declarati per sententiam: veluti cum iudex pronunciat iniuriam feciſti, hæreditatem expilasti, calumniatus es. Aliquando genere pœnæ, sicut illi qui damnantur in opus publicum, qui pristinum quidem statum obtinẽt: Sed damno infamiæ etiam post impletum tempus subiiciuntur. Aliquando genere pœnę & delicti declarati per sententiá. veluti, dum fustibus cæso: per præconem dicitur cicofanta, id est calumniator, ali quando genere facti. vt exercentes improbum fœnus, & illicitæ exigentes vsuras vsurarum. Et mulier quæ intra tẽpus in quo moris est lugere maritum, matrimonium contrahit, & qui sciens eam vxorem duxit. Idem testatur Felix Papa. & eisdem verbis.

Item euangelium ille qui trabem in oculo gestat, pro-

batur educere non posse festucam de oculo fratris tui.

Item Dauid in lib.psal.peccatori autē dixit deus,quare tu enarras iustitias meas,&c.

Item Greg.cuius vita despicitur,restat vt eius prædicatio contemnatur.

Contra tutores & curatores.

Quot sunt genera tutorum.

SEquitur videre contra tutores & curatores. plures enim tutores & curatores se dicunt, qui esse non possunt. & idcirco cōtra ipsos aliquid videamus. Primo tamen sciendum est quòd tutorum & curatorum, alij sunt testamentarij,alij datiui, alij legitimi. De testamentariis dicitur in institu.de satisda.tu.§.j.& in insti.de tutel.§.permissum.& in insti.qui dari tutores testamento possunt.per totum.

Testamentarij.

Datiui.

Item de datiuis dicitur in insti.de Attiliano tuto.

Legitimi.

Item de legitimis dicitur in insti. de legitima ag.tu. & in titu.de fiduciaria tutela.

Item alij sunt dati ex inquisitione,alij sine inquisitione. Sed cum in corpore iuris ista materia in locis pluribus sit diffusa:parum tamen dicam,& idcirco dicas quòd dati sine inquisitione, & legitimi satisdare debēt rem pupilli saluam fore:vt in insti.de sat.tu.& cu.§.j.C.in quibus causis in integ.rest.l.si tutor.C.de postliminium reuersis.l. cum cognatos.&.C.de episcopali audi.l.de creationib⁹.&.C. de curi.fur.l.fin.§.sed cum antiquitas.ff.de testamentaria tu.l.testamento.&.l. si nemo. & quòd dixi de datis sine inquisitione quòd satisdare debent.

Dati ex inquisitione euitāt satisdationē si locupletes fuerint.

Idem dico quòd dati ex inquisitione.vt ex cōstitutione græca de qua fit mentio.in institu. de attil.tuto.§. penul. & de hoc plene consueuit notari.C. de tuto. & cura. qui sa.non dant.l.j.& in insti.de sat.cur.§.j.remittitur tamen satisdatio si tutorvel curator locuplex sit.C.de episcopali audi.l.de creationib⁹.&.C.de cur.fur.l.finali.ff.de testamentaria tutel.l. testamento.circa finem.ff. de legiti.tut. l.legitimos. circa principium. Sed videtur contra.ff. de procurato.

procurato.l.si minor.§.finali.&.l.sequen.

Tutor vel curator antequam administrent: quid habeāt facere.

Item nota quòd tutor vel curator tria habent facere sine quibus administrare non possunt, scilicet quòd faciāt inuentarium,& quòd iurant & caueant sub hipoteca rerum suarum.C.de episcopali audien.l.de creationib⁹. in fin.vbi dicitur ipso autem curatore cuiuscunque substantiæ vel diuinitatis est,præfatum sacramentum pro vtiliter rebus gerendis præstante,& inuentarium publicè cōscribente,hipoteca rerū curatoris modis omnibus adhibenda, quatenus possint vndique res vtiliter gubernari. Ad idem.C.de cur.fur.l.fi.§.sed cum antiquitas. vbi dicitur. in prouinciis autem apud præsidem eiusdem prouinciæ, præsente etiam tam viro religiosissimo locorū antistite, quàm tribus primatibus, & actis interuenientibus, tactis sacrosanctis scripturis,edicat omnia se recte,& cum vtilitate furiosi agere,neque prętermittere ea quę vtilia furioso putauerit esse:neque admittere ea quæ inutilia existimauerit,& inuentario cum subtilitate publicè conscripto res suscipiat, & eas secundū sui opinionem disponat, sub hipoteca rerum suarū ad eum pertinentiū ad similitudinem tutorum,& adulti curatorum,ad idem.C. arbitrium cur.l.fi.§.illo procul. vbi dicitur. illo proculdubio obseruando:vt non audeat tutor vel curator res pupillares vel adulti attingere,vel vllam sibi cōmunionem ad eas vēdicare,nisi prius inuētario publice facto secundū morem solitum res eis tradātur, nisi testatores qui substantiā transmittunt specialiter inuētarium cōscribi vetuerint,&c. ad idē facit authē.de hære.& fal.§.sancimus.vbi dicitur qualiter fiat inuētarium.coll.j.&.ff. de admi.tu.l.iii.§.j. in fi. &.ff.de suspe.tu.l.tutor.§.tutores.Scire tamē debes ꝙ triplex est inuentarium,est enim inuētarium tutoris & curatoris,est inuētarium hæredis,est inuentarium fisci. de inuentario tutoris vel curatoris dicitur.C.de admi.tu.l.tutores.ff.eo.l.tutor qui.De inuentario hære.dicitur in authen.de hære. & fal.§. sancimus igitur.col.j.vbi docetur qualiter cōficiatur inuentarium.&.C.de iure delib. sancimus.§.sinautem dubius.De inuentario fisci dicitur.C. de bonis præscrip.l.si quis.ar.in authen. de collatoribus.§.si verò aliquando. col.ix.C. de bonis vacan.l.iii. lib.x.Sed

Triplex est genus inuentarij.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І.І. МЕЧНИКОВА

quomodo fieri debeat inuentarium, infra dicam.

Maritus nō potest esse tu. vel cura. suæ vxoris.

Item maritus tutor vel curator vxoris suæ esse non potest: vt in insti. de excusa. tuto. §. fina. vbi de hoc. &. C. qui dari tut. vel curat. possunt. l. maritus. ff. de cur. fur. l. iur. & est ratio. quia si male gereret vxor propter affectionem sibi remitteret.

Item si hæres tutoris tutor esse velit, audiri non debet: quia nemo in tutela succedit: nisi in tantum quòd hæres tenetur perficere ea quæ inchoata fuerant ad illo cuius est hæres: & de hoc dicitur. ff. de nego. gest. l. qui aliena. §. tutoris. &. l. seruus. §. si viuo. C. de infamibus. l. furti. §. penulti. ff. de hæredibus tu. l. j. ar. ff. pro socio. l. hæres socij. &. l. verum. C. de nego. gest. l. curatoris. C. si quis rem

Mulier an possit esse tutrix.

mili. in. l. j. ff. de tutel. l. tutela.

Item notari potest quòd mulier tutrix esse non potest: vt. C. quando mulier. of. tut. f. pos. l. j. &. ff. de regu. iur. l. ij. extra de arbi. dilecti. intellige tamē nisi à principe tutelam filiorum specialiter impetrauerit. ff. de tutel. l. fi. & in plurib⁹ aliis iuribus vel legibus: & debet renūciare Velleiano, & omnis iuris auxilio. C. quando mulier of. tut. f. pos. l. ij. & debet iurare se ad secūdas nuptias non trāsire:

Mater iure nouo est tutrix suorum filiorum.

vt. C. eo. ti. l. ij. &. f. authē. ibi posita. Mater tamē hodie iure nouo admittitur tutrix in filiis cum iuramēto: vt. C. eo. in authen. sacramētum. & extra de app. ex parte. dum renunciet: vt dictum est, & præfertur omnibus tutoribus legitimis & datiuis, non autem testamentariis: vt in authen. de hæredi. ab intest. §. ex his. colla. ix. & in authen. vt mafine prohi. tu. ge. §. quia verò. colla. vii. C. eo. auct. Mater. & quàm cito ad secundas nuptias cōuolauerit, soluta est tutela quasi esset mortua: vt in prædicto. §. quia verò. tamen si voluerit esse tutrix: vt dictū est, debet cauere rem pupilli sal. fo. & facere inuentarium: vt in authen. vt matres sine prohi. §. fina. colla. vii. oportet quòd si maior: vt in insti. qui dari tut. po. §. furiosus. & hoc potest à iudice ordinario: vt. C. e. l. ij.

Item debet dare fideiussorem qui promittat rem pupilli sal. fo. vt in authenti. vt sine prohibi. ma. §. fin. quicquid tamen dictum sit clare intelligas quòd mulier bene potest esse tutrix filiorum cum illa solennitate quę est. C.

quando

quando mulier officio. fu. pos. l. fi. & de hoc plene dicitur infra in titu. contra matrem vel auiam, &c.

Item seruus tutorem habere non potest: vt. ff. de tutel. l. j. & in institu. e. in prin.

Tutores habenti tutor dari non potest, nisi in casibus.

Item tutorem habenti tutor dari non potest, quia non tutor sed curator datur ei. in institu. de cura. §. interdum. ff. de tutel. l. ij. §. si pupillus. &. l. solet. nisi in casibus. C. quibus causis habenti tut. vel cura. da. pos. l. licet. ff. de testamētaria tu. l. idē. &. ff. de suspec. tut. l. tutor. §. si quis aff. & in insti. de cu. §. furiosi. vbi multa de hoc notantur.

Item si mulier in testamento suo filiis vel filiabus suis tut. vel. cura. dederit, potest repelli nisi in casibus à iudice fuerit confirmatus. ff. de confirmando tuto. l. j. &. ij. & est ratio: quia non habet eos in potestate.

Tutor ī minus legitimo testamento, an valeat.

Item si aliquis filiis suis in manu solenni testamento tutorem vel curatorem dederit, nisi à prætore fuerit confirmatus. ff. de confirmat. tut. l. qui à patre. &. l. si filio. & ff. si admini. tu. l. tutores. §. curatores.

Item si pater filio naturali tutorem vel curatorem dederit non valet, nisi in his quæ sibi reliquerit vel legauerit. ff. de confirmatio. tuto. l. naturali. C. eo. titu. l. fi.

Item si pater in testamento suo, filio curatorem dederit, poteris dicere quòd non valet, nisi à prætore fuerit confirmatus. C. de episcopali audientia. l. de creationibus, in institu. de cura. §. j. ff. de cur. fur. l. penultima. ff. de confirma. tuto. l. j. &. ij. &. l. qui à patre. &. l. vtilitatem. ff. de admniistra. tuto. l. tutores. §. curatores. C. de nego. gest. l. curatorem.

¶ Addeq; religiosi & clerici sęculares ac laici possunt deputari executores testamentorū. c. tua. extra de testamē.

Item nisi tutor cauerit iudicio sisti, audiendus non est: vt. C. de admini. l. sancimus. §. defensionem.

Item episcopus, vel monachus, vel alius regularis, tutor vel curator esse non potest: vt in authenti. de sanctis episcopis. §. deo autem. col. ix. quod est. C. de episc. & cleri, authen. presbyteros. ij. tamen presbyter, & diaconus, & subdiaconus, ad tutelam iure cognationis vocari possunt: vt in prædicto. §. deo autem. vbi dicitur. deo autē amabiles episcopos & monachos ex nulla lege tutores autē curatores cuiuscūque personæ fieri permittimus: presbyteris autē, & diaconis, & subdiaconis iure & lege cognatio-

nis, tutelam aut curam ſuſcipere permittimus, &c. intellige de tutela legitima, non de teſtamentaria, ſeu datiua. vt ibi notatur. & .lxxxvj. diſt. c. peruenit. vbi de hoc. & .lxxxviii. diſ. c. fi. vel dic quòd ſecundum prædicta capi. epiſcopus & monachus poſſunt eſſe tutores legitimi: vt ibi not. ſecus ſecundum prædictum authenticum.

Tutor ĩcertus non datur.

Item ſi tutor incertus datus fuerit, nõ valet: vt. ff. de teſta. tuto. l. tutor, vbi dicitur tutor incertus dari nõ poteſt.

Minor. xxv an. tutor eſſe nõ poteſt.

Item tutor vel curator. minor. xxv. annis eſſe non poteſt: vt inſtitu. qui dari tut. inteſt. poſſ. §. furioſus. C. de legitima. tuto. l. nemo. & inſtitu. de fiduciaria tute. §. fin. & de excuſa. tu. §. minores.

Item tutor vel curator procuratorem dare non poteſt, niſi poſt lit. conteſt. vt. C. de procu. l. neque.

Tutor vel cura. an poſſunt rem pupilli vel adul. vendere.

Item tutor vel curator, non poteſt rem pupilli, vel adulti vẽdere, vel alio modo alienare, ſine auctoritate prætoris. nec pignori obligare, niſi illa quæ ſeruando ſeruari non poſſunt: vt. C. de admini. tuto. lex quæ tutores. in fine. eo. l. fina. in fi. ff. de ſuſpect. tut. l. tuto. §. ſi tutor. ff. de admini. tuto. l. & ſi ſine. §. quæſitum. C. de prædiis mi. ſine decret. non ali. l. j. &. ij. & quaſi per totum. C. ſi alienares pig. data ſit. l. curator. &. l. ſi in rem.

Quæ obiiciuntur cõtra tutores vel curato. tanquã minus idoneos.

Et vt breuiter videas contra tutorem vel curatorem ad iudicium venientem hæc omnia cogites, & perpendas. an ſcilicet tutor ſit datiuus, an teſtamentarius, an legitimus, quæras ſi datiuus, an ex inquiſitione, an ſine inquiſitione. Si verò oſtendat ſe teſtamentarium, conſidera perſonas quæ poſſunt dare in teſtamento, & dari. & ſuper hoc vide iura. in inſtitu. qui dari tut. poſſ. per totum. & in inſtitu. de ſatiſda. cur. in fine. ff. de teſtamentaria tut. l. j.

Item conſidera ſi ſit teſtamẽtum penitus ſolenne, alias datio non valet: vt. C. de confi. tu. l. ij.

Item vide ſi ex illo teſtamento eſt addita hæreditas. C. de teſtamento. tu. l. ſed nemo. &. l. teſtamento.

Item ſi ex teſtamento obiicias quòd illud teſtamentum fuit inofficioſum, quo caſu eſt procedendum in quæſtione, ſecundum doctrinam. ff. de teſta. tu. l. iur. in fi. &. l. ſe.

Item obiicias teſtamẽtum factũ irritũ. & vide cauſas. ff. de in-

de iniuſto. rup. & ir. t. per totum. & inſt. quibus modis te. infir. per totum. &. C. de lib. præterit. vel exhæred. auth. ex cauſa. & ſic multũ differre poteris cauſam illam. Caue tamen ne calumnioſe hoc facias.

Item dicas cauſam dationis eſſe mutatam, de amico factus eſt inimicus, de diuite pauper. & hoc videas. ff. de teſta. l. tu. l. pater. ff. de confir. tu. l. penul.

Item ſi oſtendat minus ſolennem voluntatem in qua dicat ſe datum, oſtendat confirmationem, & tu diligenter reſpice ſi eſt facta prout oportet. & ſuper hoc vide titulum. ff. de confirmatione tu. &. C. eod. tit.

Item ſi dicat ſe legitimum tutorem & proximiorem, tu proba contrarium ſi potes, & reſpice. C. de leg. tu. per totum. in authen. ibi poſita. &. ff. de leg. tu. per totum.

Item potes obiicere quòd pater pupilli fecit teſtamẽtum, & in eo dedit tutorem, vnde non eſt locus legitimo. ff. de teſta. tut. l. ſi ſub conditione. ff. de tutel. & ratione dicta. l. ſi tutor.

Item obicias ei ꝙ non ſatis dedit idonee, niſi ſit pater vel patronus de quibus legitur. ff. de leg. tu. l. legitimis. §. ij. C. in quibus ca. non eſt ne. in integ. reſti. l. ſi tutor. & C. de tu. l. qui non ſatiſdedit.

Item poteſt obiicere quòd tardæ ſuſcepit tutelam, quia forſitan poſt annum. ar. C. de leg. hæred. l. ſciant. ff. ad Tertullia. l. ij. §. ſi mater.

Item ſi dicat ſe datiuum, vide ſi fuit aliquis datus in teſtamento, & ſic teſtamentarius præcedet datiuum.

Item potes obiicere de legitima tutela, quia quãdoque legitima præcedit datiuam: vt. ff. de tu. & cu. diſtra. l. ſi tutor. §. j. & quia habenti tutorem tutor dari non poteſt: vt ſuprà dictum eſt.

Item vide à quo dicit ſe datum, ſi fuit datus ab illo qui dare potuit. & ſuper hoc vide. ff. de tutore & cura. da. ab his. l. j. &. l. vbi.

Item vide an fecerit iſta tria, ſcilicet quòd iurauerit fideliter ſe facturum, & quòd fecerit inuẽtarium, & quòd dederit hipotecam: vt ſuprà dictũ eſt. & ad hoc facit. C. de epiſcopali audien. l. de creationibus. Si mater vel auia ſe dicat tutricem ex teſtamento, obiicias quòd hoc teſta-

tor facere non poterit.ff.de testa.tu.l.iure nostro.vbi dicitur iure nostro tutelam liberorum communium matri testamẽto patris frustra mandatur, nec si prouinciæ præses imperitia lapsus patris voluntatem sequendã decreuerit, eius successor sententiam quam leges nostræ non admittunt, recte sequetur,id est persequetur.

Tutelam administrare est officium virile.

Item dicerè potes quòd tutelam administrare virile officium est.C.quando mulier of.tu.f.pos.l.j.ff.de tutel.l. tntela. &.l.fina. & hoc quòd dictum est, quòd in testamento tutrix dari non potest. verum est secũdum quosdam,nisi à principe fuerit confirmata, vel à iudice : vt.C. quando mulier of.tu.f.po.l.ij. & fi. & in authen. Mater. ff. de nego.gest.l.qui aliena.§.quemquam. & quæ dicta sunt de tutela,idem dicas de cura.vt notatur in prædicta auth.mater.in glo. an idem &c.quicquid tamẽ dixerim, in hoc tenẽdum est ꝙ mater bene potest esse tutrix cum illa solennitate quæ est.C.quãdo mulier.of.tu.f.pos.l.fi. & de hoc dictum est suprà in tit.contra tutores, & ibi similiter videas. & extra de appel.c.ex parte.vbi de hoc.

Item si dicat se à lege vocatam , obiicias ei, tutela tua est legitima, & legitime suscipienda.C.ad Tertullia.l.omne. cum.l.pe. & qualiter legitime suscipiatur. not.C. quando mulier of.tu.f.pos.l.fi.& in authen.ibi posita.& in authen. de hæred. ab intest.§.ex his. & in authen.vt sine prohi.§.vlt.col.vij.

Testamẽtarius præfertur legitimo

Item obiicias ei, quòd datus fuit aliquis in testamento qui præfertur:vt in dictis constitutionibus.

Mater ad secunda vota conuolans vel in corpore peccans, amittit tutelam.

Item obiicias auiæ,mater pueri te præcedit,ergo præfertur:vt in dictis cõstitutionibus,& maximè in corpore.

Item obiicias matri, quòd ad secunda vota transiuit,& infra annũ,vel post.vel quod peccauit in corpore in tempore luctus.C.de secundis nup.l.j. & in auth.ibi posita. ex.de app.ex parte.& in au.de nuptiis.§.his autẽ.co.iiii.

Itẽ contra omnes supradictos tutores & singulos, obiicias de ætate ipsorum,quia sunt minores.xxv.annis.C.de le.tu.l.fi.& in insti.qui dari tu pos.§.furiosus.

Item obiicias de ætate impuberis, quòd excessit ætatẽ pupillarem.ff.de tu.l.Seio.

Item obiicias,quòd nõ fecit inuentarium.C.ar.tu.l.fi.

&.C.

&.C.de episcopali audi.l.de creationibus. in fi.vel obiicias, tarde feciſti mox intra triduum, vel in.xxx.dies.C. de admit. tu.l.tutor.§.j.

Item inuentarium feciſti incaute. ergo pro infecto haberi debet.ff.de his quæ in testamento del.l.j.§.j.vbi dicitur.quod incaute factum est pro non facto est habendum.ad idem.ff.de auct.tuto.l.ij.&.C.ad sill.l.fi.in fi. & extra de iure patro. quòd aũt.in fi.

Nõ videtur factum quãdo aliquid restat agendum.

Itẽ obiicias non posuisti in inuentario res omnes. ergo nõ videtur factũ.C.ad sill.l.prælegata.& præsertim est bona oppositio,si rem de qua ageret non posuisset.

Item non posuisti obuentus, nec prouentus, & res superuenientes.C.de cur.fur.l.fi.vltra medium.

Item non posuisti totum tenorem instrumentorum pupilli, non habuisti authoritatem iudicis.ff.de admi.tu.l. chirographus.C.de episcopali audi.l.de creationibꝰ,vltimum tamen de iudice non admittitur à quibusdam.

Tutela non cadit in caput seruile.

Item obiicias tutori nõ iurasti.cum curator iurare debeat,multo magis tutor : vt in dicta.l.de creationibus. & authen.ibi posita.

Item obiicias quæstionẽ seruitutis pupilli, vel tutoris. ff.de tu.l.j.&.C.de admi. tu.l.sed in seruili.C.de patria po.l.impuberis.C.de cura.fur.l.vlt.

Contra curatorem datum adulto.

Contra curatorẽ datum adulto, aliquid videamus. Et primo sciendum est vtrũ si agit tanquam curator adolescẽtis, vel furiosi,vel dementis,vel prodigi,vel alterius maioris.Sed tanquam curator adolescentis ostendat dationem,vtrum fuerit generaliter datus,vel specialiter ad litem certe rel. Si generaliter,videas à qua fuit datus,& vide omnia quę suprà dixi in tutore datiuo.

Item obiicias ei de inuentario, & sacramento,& satisdatione,& ætate:vt in tutore dixi.

Item obiicias quòd sit datus curator habenti curatorẽ, & sine causæ cognitione.ff.de tute.l.j.C.qui dari tuto. pos.l.curatorem.

Item obiicias quòd non fuit datus volenti & petenti. ff.de tutel.l.qui hæres.in.§.penul.

Item ſi datus ſit ad certam cauſam,vel ad litem certam, non poteris tot obiicere,quia forte poterit dari à quolibet iudice ſub quo litigatur.C.de admini.tuto.l.fi.in fi. primo reſponſo.& forte delegato vel ſubdeleg. Sed hoc reuocato in dubium,obiicias quòd non ſatiſdedit.ff.rem ra.hab.l.etiã. quæ obiectio non admittetur ab omnibus, nec in quolibet loco, quia nihil forte dicit de lite certa. De inuentario obiicias, Sed timeo ne ſuccumbas ſi ad certam litem, vel ad certam rem datus eſt.C.de in litem dat.tu.l.ad protegenda.C.de procura.l.maritus.

Adde quòd prodigis furioſis & mente captis, etiã nemine petente iudex ex officio dat curatorem. gl. no.in le.hæc aũt.ff. quib. cau. in poſ.

Item obiicias de ætate finita,vt ſuprà dixi,& quòd nõ fuit datus præſenti,& petenti. Nam licet ad litem ſuſcipiendam vel mouendam adoleſcens inuitus recipiat curatorem petere tamen debet,& hoc compellitur facere per iudicem.C.qui petant.tu.l.j.ff.de minor.l.ait prætor.§.permittitur. & in inſti.de cura.

Contra curatorem prodigi,vel furioſi, vel mente capti.

NVnc dicamus aliquid cõtra curatorem prodigi, vel furioſi, vel mente capti, primo opponas quòd ille non eſt prodigus,vel furioſus,vel mente captus,& ipſe curator neceſſe habebit hoc probare: vt conſueuit notari.ff.de tuto.& curat.da.ab his. &.ff.de condi. inſtit.l. quidam. & de acqui.hæredi.l.filium.C.de codicil.l.nec codicillos. & ſi probetur quòd ſit prodigus, oportet ꝙ probet quòd legitime fuit facta interdictio.ff.de curat. fur.l.j.& .l.obſeruare.C.de pact.l.conſti.

Curator teſtamentarius debet à iudice cõfirmari.

Item vide ſi dicit ſe curatorem in teſtamento datum à parte, vel dicit ſe legitimum, vel datiuum ſimpliciter. in primo obiicias quòd non valet niſi à iudice fuerit confirmatus.ff.de cur.fur.l.penul.C.de epiſcopali audien.l.de creationibus.& inſti.de cura.§.j.& in concord.ſuprà poſitis.

ſitis.Deinde obiicias ei,ſi non obſeruauit ea quæ dicũtur in.l.prædic.de creationibus:& ſunt poſita ſuprà in principio iſtius tituli.

Regulariter maioribusnõ datur curator.

Si ſe dicit legitimum.verum eſt quòd in prędictis,cauſa eſt legitima.ff.de tut.l.qui habet.in prin.& de cur.fur. l.ſæpe. Sed obiicias ei quæ dici obiiciẽda legitimo tutori,& de inuentario, & de ſatiſdatione, & de iuramento, vel ꝙ nõ eſt agnatus proximior, etiam de minori ſua ætate,vt hæc omnia ſupradicta ſunt. Si dicat ſe ſimpliciter datum à iudice: opponas ꝙ ei curator teſtamento datus eſt, vel ad minus legitimus,& idoneus. obiicias quæ dixi ſimpliciter in datiuo tutore,& ea quæ generaliter dixi obiicienda contra tutores.

Si dicat ſe curatorem alicuius perſonæ maioris.generaliter prohibitæ ſunt perſonæ maiores habere curatoré, tamen ſunt quædã perſonæ quæ poſſunt habere.de quibus habetur.ff.de poſtu.l.j.in fi. &.l.ii.iii.&.iiii. &.ff.de priuil.cre.iii.iiii.&.v. Obiicias ei quòd non eſt de prędictis,& ipſe debet probare.ff.de col.illic.l.iiii.& cum hoc probauerit quòd ſit de prædictis perſonis,recurras ad generales obiectiones,ſcilicet de inuentario,de ſatiſdatione,de iuramento,& de ætate. Vnam poteris facere obiectionem contra iſtos omnes curatores maiorum, dico ꝙ eſt finita cauſa propter quã fuit datus curator, puta prodigalitas,furor,& ſimilia, & ita iam quieſcit officiũ curæ, ex ilo generali ceſſante cauſa,&c. & ex ſpecialibus legibus.ff.de cur.fur.l.penult.

Contra curatorem datum bonis.

Curator bonis datur.

SI quis veniat dicens ſe curatorem datum bonis:tu potes obiicere quòd verum eſt,quòd in certis caſibus conceſſum eſt,vt bonis curator detur,& certo modo debet dari.de quibus legitur ff.de tutel.l.inuito.in fi. & in auth. vt liceat matri & auię.in prin.col.viij.C. de bonis quæ libe.l.fi.§.j.ff.de carbo. edicto.l ſi is. & in ſpeciali rubrica.ff.de cur.bo.dat.& de heredibus inſtit.l.

instituat.&.ff.ex quibus ca.in posſ.ea.l.fi.obiicias ꝙ casus non euenit,obiicias ꝙ forma nō fuit seruata, obiicias de inuentario non facto.ff.de bo.aut.iud.possiden.l.vlti.

Contra curatorem datum ventri.

SI quis compareat dicens se curatorem datum ventri,vel occasione vētris.respice formam si est datus ventri tantū, vel ventri & bonis simul, vel tantū bonis.de quo legitur.ff. de vētre in possessionem mit.l.j.vltra mediū.obiicias de ventre quòd non est pręgnans,nec certa. Obiicias de personis quæ debuerūt dari.obiicias de inuentario,quæ omnia colligas.ff.de ventre in poss. mit. & generales facias obiectiones quas dixi superius.

Curator bonorū vel vētris habet debile officium.

Specialem tamen facias obiectionem cōtra istos duos curatores vlteriores,quia leue officium habent & debile. ff.de admi.tut.l.inter . Ista generalia & particularia possunt opponi omnibus tutoribus & curatoribus supradictis:sed singularia occurrent cuilibet diligēti,quæ omnia non possunt excogitari, sed facta quæ occurrent dabunt exceptiones,& instruent opponentē, & exhortētur plures.Sed si opposuerat prædictas, opponat quamlibet seꝑatim,nisi compellatur coniungere, & diu poteris immorari,siue tu debeasprobare,siue aduersarius:quia producūtur testes,& in productione testiū tu poteris aduersariū remouere,& deducere de confusione ad cōfusionē.

Qualiter tutores & curatores habeant formare inuentarium,sequitur.

SVpradictum est aliquid de inuētario. Sed ad hoc quod melius scias obiicere cōtra illud,vide qualiter de facto confici debeat,secundum quod apud mōtem Pessulanū, & magnis dominis legum vidi fieri:& sic incipiebant.

Cum

Practica cōficiēdi inuentarū à tutoribus & curatoribus.

CVm ob doli maculam euitendam,omnisque fraudis tollendam suspitionē,& ne bona minorum, vel pupillorum lapsu temporis depereant, tutores & curatores de bonis eorum inuentarium siue repertorium conficere tenentur,secundum legitimas sanctiones . Ideo in dei nomine,ego Titius tutor siue curator Sempronij pupilli,vt in adulti,filij quondam Marcelli,facto à me propria signo venerabili sanctæ crucis , infra tempus legitimum de bonis dicti Sempronij inuentarium facere incipio in hunc modum.

In primis manifesto me inuenisse in bonis dicti pupilli seu adulti duos modios,& quatuor vineas, & vnam paxtriam,& duo molendina,tres clibanos,& viginti libras in redditibus,& centum libras in pecunia numerata, & tria dolia,& viginti modios vini,& quatuor culcitras,decem lintheamina,sex archas, viginti sextarios bladi, duo puluinaria,vnum codicem,& digestum,vnum asinū,& duos boues,vnam suem,cum quatuor porcellis lactātibus,duo verua ferrea,duos trepodes,patelas,& vnam arpam,duodecim ollas,septem fictilia,vnum cacabum,&vnam creagam,tres mappas, & duo manutergia, & quatuor ciphos argenteos,& duas mēsas, & quæcunque de cætero de bonis dicti pupilli, siue adulti ad notitiam meam peruenerint,illa omnia palam manifestabo, & huic inuētario per manum publicam scribi faciam : & rogo Seium publicū tabellionem,quòd pro me ignaro literarum,huic inuentario subscribat,& signum suum apponat. Actum est hoc tertia feria post dominicam qua cantatur Lætare Hierusalem. Anno domini. M.cc.lviij.testes sunt tales & tales, scilicet tres ad minus. & ego Seius publicus notarius adhibitus à dicto tutore , seu curatore , ad subscribendum pro eo , & eius loco huiusmodi inuentario subscripsi , & signum meum apposui , & huic rei testis interfui, cū aliis supradictis , & ꝙ ita omnes res debeant enumerari, habes.ar.C.de iure deli.l.fi.§.finautem dubius.&.C.de bonis proscri.l.si quis intra.C.de admi.tut.l.tutores. &.C. de bonis vacan.l.iij.lib.x.

Vide hic quo tempore vigebat auctor huius libelli.

Inuentarium hæreditatis.

Practica cõficiendi inuẽtarium hæreditatis.

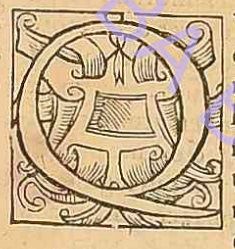

Voniam inuentarij cõfectio ſecundū legitimas ſanctiones hæredi beneficium tribuit, ne vltra facultates hæreditarias teneatur. Ideo ego.P. ſciens hæreditatem titij ad me delatam vocatis creditoribus, & legatariis eius, de bonis quæ inueni in dicta hæreditate, facto ſigno ſanctæ crucis, & omni alia iuris ſolennitate, quæ ſuperius eſt expreſſa, inuentariū facere incipio in hunc modum. in primis manifeſto me, &c. & recurre ad hoc quòd ſuperius eſt dictum. illud tamen ſcias quòd iſtud inuentarium facere debet publicus notarius, & debent eſſe tres teſtes, & ille hæres debet ſua manu facere ſignum crucis, & debet ſubſcribere ſi ſcit. Si verò ſcribere neſciat, vel eſt impeditus, adhibeat ſecundum tabellionem quæ ſubſcribat pro eo ſpecialiter ad ſubſcriptionem faciendam, & ita erunt ibi in illo caſu duo neceſſarij tabelliones.

Item iſtud inuentarium incipere debet hæres, & facere infra. xxx. dies poſtquam ſciuerit hęreditatem ſibi eſſe delatam: & debet conſummare illud infra alios. lx. dies. & ſic infra tres menſes debebit inuentarium conſummare, niſi illa hæreditas fuerit in remotis partibus: nam tunc habebit annum ad conficiendum inuentarium.

Item ſcire debes quòd hæres debet vocare omnes legatarios illius ciuitatis, & forte omnes creditores, quòd interſint confectioni illius inuentarij: vt. C. ad. l. Falc. authen. ſed cum teſtator, & ſi ammoniti venire noluerint, vel non potuerint, debẽt adhiberi tres teſtes diuites valde illius ciuitatis: vt in prædict. authen. dicitur. & de iſtis inuentariis conficiendis plene inuenies. C. de iure deli. l. ſancimus. §. ſinautem dubius. &. §. donec. & in prædi. au, Item de inuentario fiſci poteris idem dicere. de quo multis inuenies. C. de bonis præſcript. ſi quis. & in auth. de coll §. ſi vero aliquando. col. ix.

Exceptiones

Exceptiones contra libellum.

Vm in iudiciis ſæpiſſimè libellus offeratur, & quãdoque obſcurè, quandoque inepte formatur. Ideo contra illum dicamus aliquid, & in priuis videam⁹ quid ſit libellus.

¶ *Adde gl. in. c. j. de libel. ob. ex.*

Libellus eſt paruus liber, vel melius. libellus eſt petitio breuis, continens agentis legitimam voluntatem, vel aliter. Libellus eſt breuis cartulæ petitionem, & cauſam eius, & actionem continens proponentis. poſt hoc, libello ſic poteris obiicere.

Nomen iudicis actoris & reus debet cõtinere libellus.

Primo potes obiicere quòd non teneris reſpõdere, niſi nomen iudicis, actoris, & rei contineatur ibidem. arg. ff. de procu. l. ſi procuratorem. ff. de rei vendi. l. ſi matre. C. de iure domi. impetrãdo. l. j. & hoc idem dicit Gaufridus in ſumma ſua. eo. tit. & ibi debet contineri dies, menſis, & annus dati libelli. ar. C. de lit. conte. authen. offeratur, in fi. & in corpore illius. in authen. de exhi. & introd. reis. §. ſancimus. col. v. conſtit. vj. &. C. de iudi. l. properandũ. §. j. in fi. ar. in authen. vt prẽponatur nomen imperatoris, in prin. col. v. §. j. ff. de accu. l. libellorum. in prin. & in authen. de exhiben. §. ſuſpecto. col. v. & de hoc dicit magiſter Tancredus in libello ſuo, tamen hoc habet locũ maxime in cauſis criminalibus ſecundum do. Azo.

Obſcuro libello non eſt reſpõdẽdũ.

Item ſi libellus ſit obſcurus eidem reſpondere non debes. ar. in authen. de teſta. imperfectis. circa prin. col. viii. vbi dicitur. Nos igitur omnia clara, & aperta cõfiſtere volumus: quid enim ſic proprium legum ſicut claritas, &c. ad hoc facit extra de teſti. c. cum clamor. extra de dila. literæ. ff. de reg. iur. l. in ambiguis. ff. de rei vẽdi. l. ſi matre. ff. depoſiti. l. j. §. ſi quis argentum. ff. de furt. l. in actione. j. reſponſo. & §. plane. & ar. C. de cura. furi. l. fi. §. ſed cum antiquitas. arg. ff. de pact. l. veteribus.

Item ſi non contineat cauſam petẽdi vel actionem, nõ valet: vt. C. de eden. l. edita. extra de libel. obli. ca. fi. ar. C. de edicto. di. Adr. tol. l. fi. §. ſinautem. &. C. de peti. hære. l. hæreditas. ar. ff. de no. ope. nun. l. de pupillo. § qui nunciat. ff. de trãſ. l. cum hi. §. in cauſa. C. de adop. l. iii. & quia

nemo ſine actione experitur. ff. de admi. tu. l. quotiẽs tutor. ff. de peti. hære. l. ſi quidam. §. illud. cũ ſuis ſimilibus.

Item ſi libellus generaliter loquatur, reprobari poteſt: vt. ff. de iure fi. l. infra fidei. vbi dicitur quòd generalitas parit obſcuritatem. & ar. ff. de verb. ſign. l. verbum. §. pertinere. C. de rei ven. l. domum. vbi innuitur quòd qui dicit aliud ad ſe pertinere, dicere debet quare pertinet: & ad hoc facit. ff. de excep. do. l. ii. §. circa. vbi dicitur, quòd ſtipulatio non valet, niſi cauſa appoſita ſit.

¶ *Adde de cõceptione libelli per gloſ. in. c. ij. de li. ob. extra.*

Ité in actione reali libellus poterit reprobari, niſi proprium nomen fundi, ſi nomen habeat exprimatur ibidẽ, & niſi oculo ad oculum oſtendatur, & locus vbi eſt. & ſi proprium nomen non habeat duo proximi fundi. ff. de cenſi. forma. ff. de acti. emp. & ven. l. Titius §. fi. ff. de rei ven. l. ſi in rem. §. fi. &. ff. ſi certum pet. l. certum. & extra de teſti. cap. licet ex quadam. &. ff. de fur. l. ſi quis vxor. §. ſi aliena. & extra de libel. obla. cap. ij.

Si vero petatur aurũ vel argentum debet exprimi materia, & põdus. Si vero ſeruus petatur, debet exprimi nomen eius, ſi pannus debet dici color, ſi vero aliquid aliud petatur, debet nomen eius exprimi, vtrum equus, vel aſinus, vel bos, & plus debet inſeri: vtrum ſcilicet ſit niger, vel albus, vel falbetus.

Si vero aliqua res mẽſurabilis petatur, debet dici quot menſuræ petantur.

Si vero petatur cyphus, vel lanx, vel aliquod aliud vas, debet in libello poni, an illud vas ſit rotundum, vel quadratum, vel purum, id eſt ſine aliqua ſculptura: & hæc omnia probantur. ff. de rei ven. l. ſi in rem. &. ff. de furtis. l. ſi quis vxor. §. ſi aliena. ff. depoſi. l. j. §. ſi quis argentum.

Agens nomine eccleſiæ libellum eiuſdem eccleſiæ nomine concipere debet.

Item ſi agatur nomine alicuius eccleſiæ per prælatum, vel per ſyndicum, vel per procuratorẽ, vel per actorem, vel per œconomũ: niſi formetur libellus nomine eccleſiæ, non debet ei reſponderi: vt. C. de epiſc. & cle. authẽ. ſed hodie. extra de fid. inſtru. inter dilectos. ar. extra de dila. literæ. ff. de rei ven. in rem actio. §. j.

Ité ſi libellus inepte formatus vel conceptus fuerit, poterit reprobari: vt extra de iudi. cap. examinata. ff. ſi menſor fal. mo. di. l. j.

Item

Item libellus reprobari poteſt, niſi per eum reus certificari poſſit, quo iure actor velit agere. argumen. ff. de edendo. l. j.

¶ *Adde gloſ. in. l. j. C. vt quæ dcſ. ad.*

Item notandũ eſt, q̃ niſi libellus offeratur litis cõteſtatio nõ valebit. C. de lit. cõteſt. auth. offeratur. in fi. niſi in caſibus cõtentis. C. de ſen. ex peri. reci. au. breuiſſimas. vbi dicitur. Breuiſſimas lites, & maximè villium perſonarum ſine ſcriptis, & ſine aliqua expenſa cognoſcere præſidem oportet. C. de priuile. ſchola. l. fina. in fi. lib. xii.

Item in caſibus qui not. in authen. de manda. princi. §. ſit tibi quoque. col. iii. & in authenti. vt cle. apud propri. epiſ. col. vj. & in authentic. vt iudi. ſine quoquo ſuf. §. neceſſitat. col. ii. &. C. de naufr. l. de ſubmiſ. Et in crimine abigeatus. C. de abig. l. vna, & forte in ſuſpecto tutore. ff. de ſuſpe. tu. l. ii. §. non tãtum. & in criminibus notoriis, vt C. de accuſ. l. ea quidẽ. Et in leuibus criminibus, ſecundũ quoſdam. ff. de accuſatio. l. leuit. C. de apoſta. l. apoſtatarum. C. de Iudeis. l. ne quis. & in charta falſa coram iudice producta, & teſte falſo. C. de probat. l. finali. &. C. teſtibus. l. nullum. Sed an libellus poſſit remitti de conſenſu partium, dico non: eſt enim de ſubſtantia iudicij: vt eſt litis conteſta. vnde remitti non poteſt. ar. C. de iuramẽ. calum. l. ii. §. ſed quia veremur. & ar. extra de fer. c. fina. in fine. iii. q. v. accuſatoribus. xxiii. diſtin. quorundam. C. de libe. cauſa. nec ſi volẽs. tamen. ar. contra. extra de reſtitu. ſpol. cap. licet. ff. de fer. l. j. extra de offi. deleg. cap. de cauſis. vbi de hoc conſueuit notari. Solutio. ille ſolennitates quæ ſunt inductæ in fauorem partium, poſſunt omitti de conſenſu partium. ff. de fer. l. j. & extra de reſtitu. ſpolia. cap. licet. illis autem ſolennitatibus quæ ſunt introductæ propter reuerentiam dierum, partes renunciare nõ poſſunt: vt extra de fer. cap. fina. Nec illis quæ pro communi vtilitate ſunt inuentæ: vt in præallega. §. ſed quia. Nec cæteris quæ ſunt de ſubſtantia iudiciorum, vt eſt litis conteſtatio, & quòd ſententia feratur in ſcriptis: de quibus multa notata ſunt. C. de ſenten. & interlo. om. iud. l. prolatam. C. de lit. conteſta. aut. offeratur. in vlt. glo. vbi notatur quòd remitti poteſt tacite, non expreſſe: vt iii, quæſt. iii, offeratur.

Libellus an poſſit remitti ex conſenſu partium.

An poßit feriis renunciari.

Item notandum est quòd libellum reus prius recipere non tenetur, quousque actor cauerit quòd intra duos mẽ ses litem cõtestabitur, vel omne dãnum ei qui conuenitur restituat. C. de lit. contes. authen. libellũ. & authẽ. ꝙ fieri.

Item reus libellum recipere non tenetur, quousque actor fideiussorem dederit, vel si non poterit fideiussorem dare, per iuratoriam cautionem cauerit, quòd vsque ad finem litis permanebit, & si victus fuerit decimã partem quantitatis in libello cõprehense restituet. C. de san. eccle. authen. generaliter.

Reus debet cauere de iudice sisti.

Item etiam dicendum est de reo, recepto enim libello fide iubere debet de iudicio sisti: vt. C. de lit. conte. authẽ. offeratur nisi possideat immobilia. ff. qui satisd. cog. l. sciendum. & in institu. de satisda. §. sed hodie. dicunt tamen quidam doctores quòd hodie locum non habent huiusmodi cautiones. quia in dissuetudinem abierunt, & hoc consueuit notari in institu. de satisda. §. sed hoc hodie. & in authen. de execu. & his. §. j. col. vij. & in authen. de liti. §. ad excludendas. col. viii. hoc idem dicit magister Tan. in libello suo. in titu. de libel. obla.

Agens actione personali debet cõcludere reũ esse sibi obligatum.

Item si tu petas à Titio. c. certi condictione ex mutuo, vel alio contractu, debes dicere in libello ipsum Titium tibi propter hoc obligatum, alias libellus non valeret, nec sententia posset ferri per hunc. ar. in insti. de acti. in prin. vbi dicitur. quòd sibi debetur, &c. quia posset esse quòd tibi nõ esset obligatus, quia forte tibi solutio esset facta, vel tu forte ei remisisti, & idcirco dicebat magister G. quòd alias non valeret libellus, nisi apponeres ibi. quòd cõtractu erat adhuc tibi dictus Titius obligatus.

Item illi libello non teneor respondere, in quo tu petis à me aliquid actione ex stipulatu, nisi ponas ibi causam stipulationis. Nam stipulatio non valet nisi causa apponatur. ff. de doli exceptio. l. ij. in. §. certa. ad quòd facit. ff. de pollicit. l. j. in. §. si verò sine causa. ff. de condi. sine causa. l. qui sine. ff. de acquirend. rerum domi. l. nunquam. & ff. de pecul. l. non solum.

Item in libello contineri debet dies dati libelli, & nomen iudicis, & actoris, & rei, & causæ petendi, & res quæ petitur: vt suprà dicitur. vnde versus.

Con-

Conuenti nomen, & nomen conuenientis, iudicis & nomen, scribes, causámque petendi. Et quascũque petes res omnes ponere debes.

Sequitur videre contra testes.

Sequitur videre aliquid contra testes. Plures enim ad testificandum producuntur qui de iure repelli possunt: vt puta pariurus, & alias infamis, conspirator, inimicus, corruptus, & domesticus, & familiaris, & plures alij contra quos aliquid videamus.

¶ *Addevnũ quòd si domesti. fuerit probatæ vitæ admitti potest: vt i c. ex literis. ex. de testib. quia non est verisimile quid dignũ reprehẽ. vel le dicere. gl. magna. hic. & erat homo. ff. de cõdi. & de. in l. Titio. Familiares qui dicãtur.*

Primo dici potest, quòd testis domesticus à testimonio repelli potest. C. de testi. l. ij. vbi dicitur, & iure ciuili domesti testimonij fides improbatur. &. C. de his qui ad eccle. confu. l fi. §. fi. ar. C. qui accusa. non pos. l. pen. ar. ff. de pœnis. l. respiciendum. §. furta. C. ne quęstio. l. pridem. C. si quæcũque præ. po. l. vna. §. illo. vbi dicitur, quòd omnes de domo pro domino suspecti habentur, & euitantur. ar. C. de proba. l. instrumenta. & ar. extra de accusat. c. cum pridem. & extra de testi. c. cum in literis. vbi dicitur, quòd quidam miles ad probandam affinitatem testes de sua familia tres produxit, vnde dixit Papa quòd non valent.

Item dicit lex quòd omnes propinqui, familiares. C. de verbo. signifi. l. fina. in princi. vbi dicitur. Decreuimus familiæ nomen, talem habere vigorem, parẽtes, & liberos, omnésque propinquos, & substantiam: libertos etiam, & patronos, necnon seruos per appellationem hanc significari. & in eadem. l. dicitur, quòd gener & nurus sunt de familia: & qui dicuntur de familia. habes. ff. de verb. sign. l. pronunciatio. ff. ædil. l. ediles. §. j.

Item dicuntur familiares, quibus potest producens imperare, ratione patriæ, vel dominicæ potestatis, vel obedientiæ, vel iurisdictionis. ff. de testi. l. in lege. in glo. siue liberi, &c. ad hoc facit. iij. q. v. accusatores. ar. C. de excus. tuto. l. humanitatis. & in institu. de testa. §. in testibus. vbi dicitur reprobandum est domesticum testimonium. ff. de testi. l. testium. vbi dicitur respiciendum est an testis sit amicus illius pro quo testificatur. &. ff. eodem tit. l. penul.

vbi dicitur: eos teſtes quos accuſator de domo propria produxerit, interrogari non placuit. &.ff. de quæſtio.l.j. circa princi.ar.ij.q.ix.abſens.ij. vbi dicitur, nec affinis teſtis admittatur.ff.de procura.l.aut affini.

Qui dicantur domeſtici.

Sed quæritur ſæpe quæ perſonæ dicantur domeſticæ: & reſpondeatur, quòd mercennarius producentis: vt notatur in inſtitutio. de teſtamen.§. in teſtibus.C. de his qui ad eccle. confu.l.præſenti.§. ſane.&.C. de quæſtio.l. prę allegata.pridem.&.ff.de pœnis.l.reſpiciendum.§.furtum. vbi dicitur quòd mercennarius pro perſona domeſtica reputatur, ad idem.iij.q.v.conſanguinei. vbi dicitur conſanguinei accuſatoris aduerſus extraneos, teſtimonium non dicunt, nec familiares, nec de domo prodeuntes, &c.&.xiiii.quęſt.ij.ſuper prudentia.vbi dicitur domeſtici ad probationem non admittuntur.ff.de dam. infect.l.qui bona.§. qui damni.vbi dicitur. item hi qui cum his morantur.

Vir et vxor dicantur domeſtici.

Item dicitur domeſticus vir & vxor alter pro altero.de hoc dicitur. iiij.q.iij.§.item idonei. & in inſti. de vſu & habi.§.item is.ff.ſi quis caut.l.ſed & ſi.§.præterea.ff.do. iudi.l.interdum.C.de re mili.l.quicũque. vel. xij.q.&.ff. de ædil.edic.l.ediles.§.familiæ.ff.de relig.l.familiaria. &. ff.ad Silleia.j.§.ſi vir.

Item poteſt dici ꝙ priuignei & nurus, quia loco familiæ habentur in inſti.de nup.§.affinitatis.

Item domeſticus eſt pater filio:& filius patri:vt in inſti. de teſtibus.§.in teſtibus.C.de impu.& aliis ſub.l.ſi.in fin.

Item coloni & aſcriptitij dicuntur domeſtici.C. de his qui ad eccle.cõfu.l.ſæpe allegata.l.præſenti.§.ſane. &.C. de quæſtio.l.pridem.

Infamis infamia iuris an repellatur à teſtimonio. Inimicus an repellatur à teſtimonio.

Vt breuiter me expediã quæ perſonæ dicãtur domeſticæ,videas illam.l.præſenti. & ea quæ ibi notãtur.&.ff.de pœnis.l.reſpiciẽdum.&.ff.de fur.l. ſi libertus. & dicit lex ꝙ nõ eſt idoneus teſtis cui imperari poteſt,ratione patrię vel dominicæ poteſtatis.vt ſuprà dictũ eſt.ff.eo.l.idonei.

Itẽ ſi teſtis ſit infamis de iure repelli poteſt:vtputa qui lenocinium fecerit ipſo iure,qui ve iudicio publico calũniæ,vel præuaricationis,vel furti,vel vt bonorũ raptorũ, vel iniuriarum,vel dolo malo,ſeu fraude,ſuo nomine pactus

ctus fuerit vel condemnatus per ſentẽtiam fuerit, vel qui pro ſocio,tutelæ,mandati, depoſiti,per ſententiam ſimiliter fuerit condemnatus: vt.ff. de his qui notan infa.l.j. vbi hæc verba ponũtur.&.l.athletas.in fi.&.l.furti.§.man dati.ff. de teſti.l.Seio,&.l.ex ea.&.l.teſtiũ.§. lege.&.l.in teſtimonium.&.l.ob carmem.ff.de publi. in dicta.l.infamem.ff.de iniu.l.lex Corne.§.ſi quis librum. & inter iſtas perſonas infames ponitur ſoculator, & omnis leuis perſona,vt qui frequentat tabernas,& ludum,vel eſt vilis officij,vt qui mundat latrinas,vel qui radit homines in parte anteriori & exteriori in balneis, vel meretrix, vel periurus,vel alias quocunque modo infamis,& de illisvilibus perſonis dicitur extra eo.cap.ij.de teſtibus.&.q.j. in primis.De ioculatore dicitur.ff. de his qui not.infa.l.j.&.ii. in fi.C.eo.l.pen.&.iiii.q.j.§.omnes.

De ioculatore.

De tabernarum frequẽtatore.

De eo qui frequẽtat tabernas, dicitur.C. de inceſ nup. l.humilem.extra de accuſa.cap.ſi conſtiterit.xliiii. diſtin. non oportet.

De luſore dicitur extra de exceſ.prælat. inter dilectos. circa princi.& ar.extra de vi.& hone.cle.c.clerici.

De mundante latrinas, & radente homines, potes dicere quòd viles perſonæ ſunt, & ideo nõ eſt credendum eis.ar.C. de inceſt.nup.l.humilem.C.de teſti.in authenti.ſi teſtis.§.neque viliſſimos. & in authen. de teſtibus.§. ſancimus,coll.vii.& extra de exceptio.denique.ar.C. de adulte.l.quæ adulterium.ver.pro vilitate eius,&c.

Item de meretrice dicitur.ff. de teſtibus.l.iii.§.lege Iulia. &.l.lege.ar.C.de adulte.l.prælleg.quæ adulterium. contra videtur.extra de ſimo. cap.tanta. & cap.licet. hely. ſed illud eſt propter immanitatem criminis, ſcilicet ſimoniæ,& læſæ maieſtatis.

De periuro

Item latro vel raptor manifeſtus eſt infamis: vt ſuprà dictum eſt.& extra de teſtibus.ca.ex parte,& argu.ff. de fur.l.nemo.

Item de periuro, dicitur.C. de tranſact.l. ſi quis maior.ff. de infamibus.l. Lucius. vbi plene dicitur de hoc. extra de teſtibus.cap. ſicut nobis.& cap. teſtimonium.& extra de præſump.c.literas.ver.præter iuratoriã.extra de iureiuran.cap.querelam.vj.q.j. quicũque. &.c.infames.

xxiiij.q.v.paruuli.&.c.si quis conuictus.iij.q.vij. infamis. pluribus aliis modis dicitur quis infamis.in institu. de pœna temere litig.§.ex quibusdam. Vnde quocunque modo sit infamis, de iure repellitur à testimonio : vt in iuribus præallegatis.&.C.ex qui.cau. infa. irro.l. fina.ff.eod. titu.per totum.ff. de testibus.l.iij.§. lege Iulia.&.l. lege. extra de testi.cog.cap.præterea. & extra de exceptio.ca. j.&.ij. quæst.vij. testes. &.ij. quæstione.iiij.præsul. extra de testib.licet ex quadam. & extra de hæreti. excommunicamus.§. credentes.C. de dignitatibus.l. neque famosis.&.l.penul.lib.xij.C.de infamibus.l. vna.lib.x. in casibus tamen admittuntur infames, scilicet in crimine læsæ maiestatis, & crimine hæreseos, & crimine simoniæ.C. ad.l.Iul.maie.l.nullius.extra.de simo. capitu.tanta.&.vj. quæst.j.§.sed licet.vbi dicitur.hæreticos accusare nõ prohibetur infamibus,&c.cum suis consortibus.& de hoc cõsueuit notari in authentic. de testi.§. si verò dicatur. cilla.vij.& in.j.responso illius tituli. De infamibus & latronibus aonsueuit notari in authenti. genitas, non solum filiis præstent §.j.col.v.&.ff. de infamibus.l. Lucius. & extra de testibus .cap. ex parte ade. & quod dictum est, scilicet quòd infamis testimonium ferre non potest. Idem intellige quòd cum aliqua causa testimonium ferri non potest.ff.de testibus.l.cum.l.vbi de hoc.&.l.is cui.& ff. de testibus.l. ob carnem. & hoc secundum quosdam. Alij dicunt aliter : vt consueuit notari in prædicta.l. cum lege.& nota quosdam versus.

In casibus infames admittuntur ad testi.

Iudice damnatos,infamia reddit vbique.
Quod vi diripitur,iniuria,furti,dolíque.
Actio mandati,tutelæ,depositíque.
Directo:sed pro socio communis habetur.

Item scire debes quòd ferre testimonium dignitas est. xxxij.q.v.præceptum.& hoc quòd dictum est, scilicet ꝙ infamis non recipitur ad testimonium. Intellige quando infamis est de iure.vt prædictũ est:vt in prædictis cap.habetur.& extra.c.ex parte ade.sed propter infamiam facti nõ repellitur à testimonio.ff.de obsequiis.l.ij.& hoc consueuit notari.C.de sum.tri.in.j.glo.& hoc verũ est de iure ciuili.secus de iure canonico secundũ quosdam: vt extra

Ferre testimonium dignitas est.

tra de testibus.c.testimonium,ibi,aut grauata sit eius opinio,&c.licet quidã intelligant in causa criminali. Sed idẽ est in causa ciuili : vt ibi notatur.ad hoc facit extra de accusatio.cap.omnipotens.&lxxxij.di.tantis daniel.

Item ferre testimonium inter actus legitimos computatur:vt.C.de hęreti.l.penul.circa fi.& de hoc dicitur.ff. de testibus.l.j.&.ff.de his qui notan.infa.l.ij.§.miles.& ff.quemadmodum testa.aperi.l.si quis ex.& de hac materia loquitur satis bene.vj.q.j.c.infames.vbi dicitur. Infames personas eas esse dicimus,quæ pro aliqua culpa notantur infamia,vel omnes qui Christianæ religionis normam sponte abiiciunt, & statuta ecclesiæ contemnunt. Similiter fures, sacrilegos, & omnes criminibus capitalibus irretitos,sepulchrorum violatores, & omnes qui aduersus patres calumniose armantur, qui omnimodo infamia notantur : similiter incestuosos, homicidas,periuros,raptores,maleficos,veneficos,adulteros, de bello publico fugientes, & qui indigna petũt sibi loca tenere, aut facultates ecclesiæ auferunt iniustè, & qui fratres calumniantur, aut accusant, & non probant, & qui contra innocentes principum animum ad iracundiam prouocant, & omnes anathematizatos, vel pro suis sceleribus ab ecclesia repulsos, & omnes quos ecclesiasticæ vel seculi leges infames pronunciant. Hi nimirum omnes nec serui ante legitimam libertatem, nec pœnitentes, nec bigami, nec illi qui curiæ deseruiunt,vel non sunt integri corpore, aut sanam non habent mentem, vel intellectum, aut sanctorum patrum decretis inobedientes existunt, aut qui furiosi manifestãtur, hi omnes,inquam,nec ad sacros gradus debent prouehi,nec isti, nec liberti, nec suspecti, nec rectam fidem vel dignam conuersationem non habentes,summos sacerdotes possunt accusare,nec ad accusationem seu testificationem nullatenus possunt recipi.

Quæ dicuntur personæ infames.

Item si testis inimicus fuerit, eius testimonium reprobatur:vt.C.de testibus.l.si quis.& auth.ibi posita.si testis quæ sumitur in auth.de testa.§.si vero dicatur.coll.vj.vbi de hoc.&.§.si quis vero dicat odiosum. arg.C.si propter inimicitias.l.vna.lib.x. extra de accu.c repellantur. &.c. cũ oporteat.vbi de hoc.&.c.meminimus.iii.q.v.in prin.

¶ *Adde Barba. & Panor. in.c. oporteat hic alleg. Et qd de amico . Bal.i.l.j. circa fi.de test. ff.& Flo.in in.l.iij.c. vbi dicit ꝙ putat quòd nulla amicitia repellat à testimonio: sed detrahit bene de fide secundũ quantitatem amicitiæ.*

vbi dicitur. Vox inimicorum non est audienda, vt multorum auctoritatibus mõstratur.ar.in insti.de excusatio. tuto.§.inimicitiæ.ff. de test.l.testium. circa princip. vbi dicitur, quòd attendẽdum est an testis sit inimicus:immo testes debent super hoc interrogari. in dicta l.testium. §.j.extra de testi.c.cum causam.& de hoc notaui in breuiario in.c.eo.

Item præsumitur contra testem, si cum inimicis moretur,vt in prædicto.c.repellatur.& ca.cum oporteat. Sed quæ inimicitiæ repellant testem, & quæ non. hoc relinquitur arbitrio iudicantis.ff. de quæstio.l.j. & notatur in prædicto.c.cum oporteat. & de hoc dicitur in insti. de excusa.tuto.§.item propter.&.§.inimicitiæ.de hoc similiter plene dicitur in breuiario lucratiuo. in titu.eod. de testibus.ſ.

Item nisi testis iuratus deponat,non valet dictũ ipsius. C.de testibus.l.solam.&.l.iusiurãdi. & extra de testibus. nuper. &.c.tuis.iiij.q.iii.

Item iurisiurãdi.& in.q.j.hortamur.nisi à parte remittatur aduersa.vt in dicto cap.tuis.ar.ff.de feriis.l.j.& hoc consueuit plene notari.C.de testi.l.iusiuran.

¶ *Adde an iuramentũ testis possit remitti. vide glos. in verbo sentẽtia.l.j.ff. de feriis.*

Item testes non plene probant secũdum quosdam,nisi de certo tempore fecerint mentionem. ar.extra de fide instru.c.cũ Ioannes.circa medium. & extra de probatio. c.in præsentia.ar.ff.de edendo.l.j.§.editiones.

Excõmunicatus an possit ferre testimonium.

Item si testis excommunicatus sit, eius testimonium reprobatur:vt extra de testi.ca.veniens. in fi.vj.q.j.infames.vbi dicitur, & omnes anathematizatos,&c.ar.extra de hæreti.c.pen.circa fi.vbi dicitur, quòd ferre testimonium inter actus legitimos computatur,& actus legitimi excommunicatis sunt interdicti, & portæ dignitatis eis patere non debent.ar.extra de testib.c.licet ex quadam. ibi actus legitimi &c.C.de dignitatibus.l.ij.lib.xij.C.de infamibus.l.vna.lib.x.ergo eorum testimonium repellitur, maximè de iure canonico. de hoc consueuit notari extra de or.cog.ca.cum dilectus. in glo.quia ad hoc &c. ad quod facit.vj.q.j.illis qui.vbi dicitur quòd excommunicatus est infamis quãdiu est in excõmunicatione, ergo admittendus non est, quia infamis testis non admittitur.

vt suprà

vt suprà probatum in.§.item si testis infamis,&c.

Item si testis conspirator fuerit, reprobatur:vt extra de simonia.cap.licet.& cap.per tuas.& extra de accu.ca. cum dilectus.in fi.

¶ *Adde quòd in matrimonio cõiungendo, et dissoluendo. pater in causa filij,& ecõtra est idoneus testis.c. videtur ex. qui mat.accusa. & de materia hic tractata, vide Spe.in ti. de testi.§.j. in princi.*

Item pater non potest testificari contra filium, nec econuerso.C.de testibus.l.parentes. vt ibi dicitur parentes, & liberi adinuicem aduersus se, nec etiam volentes ad testimonium admittendi sunt, & hoc intellige quòd contra se, nec pro se possunt ferre testimonium : vt ibi. ff.e.l.testis idoneus. &.l.idonei.&.l.pe. &.C.eod. titu. l.ij.extra.c.in literis.& quod dico de patre,idem de matre. & de omnibus ascendentibus & descendentibus vsque ad infinitum.arg.ff.de iu ius vocan.l.quinque.§. & hoc referas ad vtrunque , & ad ferentem testimonium, & ad eum contra quem fertur.ff.postul.l.quos prohibet, & hæc est ratio quòd non possunt pro se, nec contra se testificari,quia vox patris,vox filij intelligitur, & econuerso.in instutu.de inutili stip.§.ei.&.§.post mortem.C. de impube. & al.sub.l.fi.in fi. & vbi est vnus , alter esse videtur.C.de agrico. & cen.l.cum scimus.§.fina.li.xj. & hoc intellige nisi in casibus.ff. de testamentis.l.qui testamento.§.per contrarium. vbi dicitur quòd pater potest testificari pro filio in his quæ patri non acquiruntur. Ad idem.in insti.de inutil.stip.§.ei.

Item quæritur an frater pro fratre,vel contra fratrẽ testificari possit, & dicitur quòd sic.ff.e.l.j.§.j. &.l.lex Iul. & extra de præsump.literas.ar.C.qui accu.nõ pos.l.fi sororem.&.iiii.q.iii.§.parẽtes. hoc intellige nisi fratres omnia bona sua habeant in communi,tunc enim intelligitur causa propria,& tũc in re sua testificaretur,quòd esse non debet.C.de testibus.l.omnibus. cum suis concord.

¶ *Adde materia per Alber. in tractatu suo de testib.j. partis principalis vers.*

Item quæritur an socius pro socio testimonium ferre possit,distingue an socio condemnato,vel absoluto lucrũ aut damnum testis sentiret, an non:Nam si sentiret,non potest:si non,potest.ff.quando appel.sit.l.j.§.in primis. licet sit ar.contra in insti.de testamentis.§.legatariis.eadem distinctio potest fieri sicut de fratre.de quæstione socij consueuit plene notari.C.de testibus.l.quoniam.in glo.non ergo,&c.

Item impubes ferre teſtimonium non poteſt: vt.ff.ca. l.iiij.in.§.lege. &.l.multi.ij.& inſti. de teſtamẽtis.§.licet neque.ar.C. ſi aduerſus ven.authen. ſacraméta.ff.qui teſtamenta fa. poſ.l.qui teſtamento. circa prin.iiij.q.ij.teſtes.in prin. & ver.

Item inuiti.vbi dicitur,nec pupillo teſtimoniũ denunciari poteſt, & dicitur quòd vna eſt ratio, quia teſtis niſi iuratus non valet. C.e.l.ſolam. &.l.iuſiurandi. & extra. c.nuper.&.c.cum tuis.cum ſuis ſimilibus, & impubes iurare non poteſt.ff.de iureiu.l.qui iuraſſe. & de in litem iurando.l.iiij.niſi in caſibus.ff.de libe.cauſa.I.ff.iiij.q.iij. ca.j.xxij.q.v.paruuli.&.c.pueri. & hoc eſt verum, quòd paruulus iurare non poteſt.ff. de iureiu.l.qui iuraſſe.de in litem iurando.l.iiij.niſi in caſibus.ff.de libe. cauſa.intellige infans, vel infanti proximus:vt in.d.l.qui iuraſſe. Sed licet iurare poſſit, non tamẽ poteſt teſtificari, & hoc eſt verum in cauſa ciuili. In cauſa verò criminali oportet quòd compleuerit.xx.an.vt.iiij.q.iij.§.idem in criminali.ver.in teſtimonium. Sed intellige puberem maſculum in.xiiij.anno.completo,fœminam vero in.xij.ff.de teſtamentis.l.ex qua ætate.C.qui teſtamen.fac. poſſ.l.iiij.C. quando prouoc. non eſt.ne.l.ij.ſed quæritur an de eo quòd vidit in pupillari ætate poſſit teſtimonium ferre,& videtur quòd non.C.de fal.mo.l.j.in fi.ff. de teſtibus.l. fi.dicas tamen ꝙ poteſt.ſecũdum Azo. Accurſium.& Io. nam non prohibetur,ergo admittitur.ff.de teſtibus.l.j.

¶ Adde gl.l.§. teſtes in inſti. de teſtamen.

Item ſcire poteſt de facto & de iure, licet non ad ſui præiudicium.

Item ſeruus,factus liber,fert teſtimonium de eo quòd vidit dum erat in ſeruitute.ff.de verb.ſigni.l.notionem. §.inſtrumentorum.C.de hæreticis, & ma.l.quoniam. in fi. & hoc conſueuit notari.ff.de teſtamentis.l.iij.§.lege. & in inſti.e.in.§ ſed neque.

¶ Adde Quid ſi appellauerit,et pendente appellatione teſtificetur valet teſtimoniũ.glo.in.c. ſi extra. de teſti. dic vt i ea. ſecũdum Panor.ibi.

Item ſi teſtis tempore teſtificationis ſuæ, vel diu antequam teſtificaretur, accuſatus eſſet de aliquo crimine,& cõfeſſus vel conuictus, indiſtincte repelletur. licet per ſententiam nõ fuerit condẽnatus,extra de teſti.c.ſuper eo.&.c.teſtimoniũ.Secus ſecundũ leges,vbi oportet ꝙ ſit per ſententiam condemnatus.ff.de teſti.l.iij.in §.

Item

Item lege Iul.de.vj.& de hoc cõſueuit notari.extra de excep.cap.j.in glo.Si enim,&c.

Item monachus,vel quilibet alius ſub obedientia conſtitutus,videtur ꝙ ferre teſtimoniũ non poſſit.ar.ext.de poſtu.c.ii.& ex.ne cler.vel mona.quaſi ꝙ totũ.xvj.q.j.c. monachi.ii.&.c.placuit.ii. vbi dicitur placuit noſtro cõmuni concilio , vt nullus monachorum,&c. ſupra eſt de verbo ad verbum.in ti. contra actorẽ.& ibi videas.nam peroptimum eſt.ar.ff.de remiſſ.l.iii.§.in bello.ff.qui teſta.face.poſſ.l.qui teſtamento.in princ.xiiii.q.v.ii.ſuper prudentiam.in fi.q.vii.placuit.vbi dicitur quòd monachi funeſtam vocem habẽt.C. qui accu.non poſ.l.pe.vbi dicitur quòd vocem funeſtam incidi oportet potiuſquã audiri,nam monachus pro mortuo reputatur.C.de epiſ.& cle.deo nob.in authẽ. de mona.§.de illis. circa fi.&.§.ſi quis autẽ. col.j. licet monachus pro eccleſia ſua teſtimonium ferre poſſit.extra.e.tuis.&.c.inſuper.ff.ꝙ cuiuſque vniuer.l.ii.vbi de hoc cum ſuis ſimilibus.Sane tamẽ illud intelligas, ſcilicet quando alij teſtes deficiunt. aliter non admittuntur, ſecũdum quoſdam.extra de iureiuran.c.& ſi Chriſtus.in fi. & cõſueuit notari.ff.de rerũ di.l.in tantũ.in glo.an ergo,&c.& hæc omnia vera ſunt de iure canonico ſecundum quoſdam,alij dicunt quòd ſecundum leges teſtimonium monachi bene valet, cum nõ ſit prohibitus.ff.eo.l.j.& de hoc plene dicitur in authẽ.de mona.§.cogitandum.col.j.& in authen. de teſt.§.ſi vero dicatur. col.vii.dum tamen hoc faciat de volũtate & licentia ſui ſuperioris, ſine cuius voluntate iurare non debet. extra de iura.calũ.ca.j.in fi.& extra de poſtu.c.ex parte. xij.q.j.non dicatis.xvi.q.j.monachi.ii.in fi.

Mulier an ſit in cauſa crimĩali idonea teſtis.

Item mulier ad teſtimoniũ non admittitur in cauſa criminali.xxiii.q.v.mulierem.extra de verb.ſigni.ca.forus. §.fi.& not.de teſti.c. tam ex literis.& ca.iii. nec in teſtamentis ſolennibus:vt in inſt.de teſt.§.ſed neque mulier. vbi dicitur,ſed neque mulier,neque impubes,neque ſeruus, neque mutus, neque ſurdus, neque furioſus, neque cui bonis interdictũ eſt,nec is quem leges iubent improbum,inteſtabilem eſſe, poſſunt in numero teſtium adhiberi.ff.de teſtamẽtis.l.qui teſtamento.§.mulier.ſed bene

admittitur mulier in codicil. & in aliis voluntatibus non ſolennibus: vt not. in ea l. qui teſtaméto. §. mulier. & hoc verum eſt, quòd mulier in cauſa criminali non admittitur ſecũdum ius canonicum, Secus ſecundum leges: Nam nõ prohibetur. ff. c. l. j. & hoc dicit dominus Azo. in ſumma ſua. & no. in prædicto cap. forus.

Teſtimoniũ vnius an admittatur.

Item teſtimonium vnius nõ valet. ff. de quæſtionibus. l. maritus. C. de teſti. l. iuſiurandi. vbi dicitur. Sancimus, vt vnius teſtimoniũ nemo iudicum in quacunque cauſa facile patiatur admitti: etiã ſi pręclaræ curiæ honore præfulgeat. &. C. de rei vendi. l. fi. ex. de teſtibus. c. licet vniuerſis. vbi dicitur. Non minus quàm duorum vel triũ virorum qui ſint probatę vitæ, & fidelis conuerſationis teſtimonium admittatis: iuxta illud dominicũ. In ore duorum vel trium ſtet omne verbum. quia licet quædam ſint cauſæ quæ plures quàm duos exigant teſtes. Nulla tamen eſt cauſa quæ vnius tantum teſtimonio quanuis legitimo terminetur. ad idem ex. eo. tit. c. licet ex quadam. & c. veniẽs. & ex. de electione. bonæ memo. &. c. cum dilectus. circa fi. & ex. de proba. c. licet cauſam. §. quanquam. & ex. de accuſa. c. cũ dilectus. in fi. &. iiii. q. iii. §. item in criminali. ver. ſolus. & ver. vnius. contrarium tamẽ videtur de con. di. iiii. placuit. &. c. paruulos. & ca. cum itaque. ex. de procura. ca. ex inſinuatione. &. xxxiii. q. ii. admonere. & lxxxvj. di. tãta. vbi dicitur quòd ad clamorem & teſtimonium vnius fuit punitus quidam epiſcopus. ad idem. viii. q. iii. c. talia. arg. C. de veteri. iu. enu. l. j. verſi. omnibus. & C. de offi. rectoris prouin. l. potiore. C. ad. l. Cor. de fal. l. ſi quis decuria. in fi. xx. diſ. Nicena. C. de ventre inſpi. l. j. vbi creditur obſtetrici. ff. quẽadmo. teſta. aperi. l. j. in fi. ff. de dote præleg. l. Theopompus. So. dic quòd illi caſus ſunt ſpeciales, vel diſtingue an teſtimoniũ noceat alii, nec ne: ſi noceat, non eſt ſibi credẽdũ, nec valet teſtimonium eius. Si vero non noceat, valet. vtputa ſi fert teſtimonium quòd aliqua eccleſia eſt conſecrata, vel q̃ aliquis puer eſt baptizatus, vel in ſimilibus: vt in ca. præallegatis. placuit. & cap. paruulos. & ca. cum itaque. de hoc no. in auth. eo. tit. §. ſi vero dicatur. ſuper verbo iurauerit, &c. col. vii.

Socius criminis an admittatur contra ſocium in litem.

Item ſocius criminis nõ admittitur in teſtimoniũ contra

¶ Adde qualiter reprobãdus ſit ſocius criminis q̃ ſocũ. vide gl. aureã in. l. ſi liũ. C. de lib. cauſa hic al leg.

tra alium. ex. de teſt. veniens. & c. perſonas. ex. de cõfeſſis. c. j. &. xvj. q. iii. nemini. iiii. q. iii. c. liberi. C. de teſtibus. l. quoniam liberi. &. C. de quęſtionib. l. j. in. l. cũ latrones. C. de accuſa. l. fi. &. C. de libe. cauſa. l. ſi filium. in fi. cõtra videtur. ff. de cuſto. re. l. dimiſ. C. de malefic. l. fi. ff. de re mil. l. non omnes. §. fi. C. de fal. mo. l. j. & ex. de teſtib. veniens. ff. de fer. l. prouinciarũ. & ex. e. t. quoniã nobis. Sodicas q̃ ſpeciales caſus ſunt. & ſuper hoc nota. verſus.

Per teſtem ſocium ſceleris ſimonia probatur.
Muneris & ſceleris teſtis, ſocius reprobatur.

De hoc plenè notatur. C. de teſtibus. l. quoniam.

Item ſi teſtis ſeruus fuerit, eius teſtimonium non valet. C. de teſti. l. quando liberi. & authẽ. eo. §. ſi vero dicatur. col. vii. de teſtamẽtis. §. ſed neque. ff. qui teſt. fa. poſ. l. qui teſtamento. §. ſeruus. ex. de verb. ſig. cap. forus. in fi. Seruus enim non habet perſonam ſtãdi in iudicio. C. de iudi. l. ſeruus. eo. tit. l. cum debitoris. &. ff. de teſt. l. ſeruos. ff. de regul. iur. quantum. ff. de iure deli. j. cum ſuis ſimilibus. In caſibus tamen in iudicio ſtare poteſt ſeruus. ca. fi. per vim vel alio modo. l. j. & his quæ ibi notantur. & extra de reſcriptis. ca. ſuſcitamus. C. qui leg. perſonam. l. fi. ff. ad Trebel. l. j. & in caſibus ſuprà in ti. contra actorem. §. item ſi ſit ſeruus, &c.

Sed an de his quęvidit ĩ ſeruitute poſſit teſtificari poſtea liber factus, dicitur quòd ſic. ff. de verb. ſigni. l. notionem. circa fi. vbi de hoc. &. ff. de teſti. l. iii. §. lege. ver. impubes, &c. de hoc dixi ſuprà eo. in. §. item impubes. &c.

In re propria nemo eſt teſtis.

Item in re propria, nullus teſtimonium dicere poteſt. C. de teſtibus. l. omnib⁹. &. C. ne quis in ſua. per totũ. extra de teſti. cap. inſuper. iiii. q. v. cap. j. & ii. ff. de pact. l. ſi plures. ff. de teſt. l. nullus.

Item libertus contra patronum teſtificari non poteſt, nec etiam poteſt cogi. ff. e. l. lege. C. e. l. aduerſus. alias incipit libertorum. C. qui accuſa. non poſſ. extra de ſeruis non ordi. cap. iii. tamen pro aliis & contra alios teſtificari poſſunt. ar. ff. C. de poſtul. l. nec cæterorũ. Item teſtis non valet ſi aliquid receperit pro teſtimonio ferẽdo, vel non ferendo: vel ſi ſibi promiſſum fuerit, & ob hoc teſtimoniũ tulerit: vt. C. e. ti. ſi quis. in fi. vbi dicitur. ſi liquidis

probationibus datione vel promissione pecuniarum esse corruptos eos ostenderit eam allegationem integrā seruari præcipimus, an idem extra de testi. ca. j. & ca. sicut, & extra de probatio. c licet. iiii. q. iii. Item in criminali. ver. Item lege Iul. ff. e. l. iiii. in §. lege Iul. ff. de accus. l. qui accusare. circa fi.

¶ *Adde quòd preces interuenire possunt. Pano. c. j. extra de testibus.*

Item si testis confusè vel obscurè loquatur, non valet, nisi verum deponat. extra de testi. cum clamor. ar. ff. de reg. iu l. in ambiguis orationibus. ff. qui testa. fa. pos. l. hęredes §. j ff. de interrog. act. de ætate. §. nihil. clarè enim testis loqui debet, placet enim iudici siue principi. in authen. de test. imperfectis. circa princ. col. viii. vbi dicitur. Nos igitur omnia clara & aperta cōsistere volumus, quid enim sic propriū legum est sicut claritas, &c. & C. de testibus. in authen. sed testes. ver. nec nimis obscuros, & c. ar. C. de pact. tam super do. l. lege. C. de cur. fur. l. fi. §. sed cum antiquitas. immo dicit lex: quòd si testis sit ignotus, vel vacillet, & obscurè loquatur, affici debet verberib⁹. in authen. de testibus. §. si vero ignoti. col. vii. dicunt tamen quidam quòd hoc habet locum quādo inscribitur contra aliquē super aliquo crimine. tunc enim quando testis obscurè vel confusè loquitur est interrogandus per officiū iudicis: vt non. extra. c. cum clamor. & c. per nostras. alias non sunt iterum interrogandi: vt ibi not. sed contra producentem interpretari debet, & pro reo. vt ex. de proba. cap. in præsentia. & c. ex literis. & extra de fide instru. ca. inter dilectos. l. fi. cū suis sororibus. nisi propter fauorem testamenti, vel religionis, vel matrimonij, siue dotis, contrarium inducatur. ff. de verb. oblig. l. inter stipulantem. §. j. de iu. l. si quis intentionē. ff. de reg. iur. l. in ambiguis. & extra de rescrip. cū olim. ff. de relig. & sumpt. fu. l. sunt personæ. ff. de iur. dot. l. in ambiguis.

Receptio testium debet fieri parte vocata contra quā producuntur.

Item testis non valet, nisi ad receptionem eius, vel depositionē aduersa pars fuerit euocata: vt. C. de testibus. au. pręterea, alias incipit. sed & si quis. in aut. sed testium. extra de testi. & cap. significauit. cum suis similibus. & in authen. de testi. §. quoniam vero. col. vii.

¶ *Adde vnum singulare id esse i exēplatione instrumenti solēniter fiēda, pars aduersa debet requiri. Pano r. c. cōtingit. ex. de fi. instru.*

Item in causa criminali iudex receptionem testium alij subdelegare nō potest: quod si fecerit, talis receptio non valebit.

valebit ar. C. e. au. apud eloquētissimū. ff. e. l. iiii. §. testes. v. q. v. illi qui. & de hoc plene dicitur in aut. e. §. hæc omnia. col. vij.

Item testis non valet nisi rogatus fuerit in testamento. &. vii. fuerint. C. de testi. l. hac cōsultiss. circa prin. ff. e. t. l. hæredes. in fi. C. de codicil. l. fi. & in aut. de test. §. & licet. in fi. §. Sed videtur contra. ff. de te l. ad fidē. vbi dicitur ad fidem rei gestæ faciendā. etiam nō rogatus testis intelligitur. So. vt ibi. quādoque tamē octo testes sunt necessarii, vt quādoque testator nō subscripsit: vt ī. d. l. hac cōsul.

Item in testamēto cæci. C. qui testa. f. pos. l. hac cōsul. §. sed quia. item in solutione debiti sunt necessarii. v. testes rogati: vt. C. de test. l. testium. ff. de repud. l. nullū. in aut. eo. §. & licet. quæ est posita. C. e. auth. rogati. vbi dicitur. Rogati vt in testis, non fortuiti, vel trāseuntes. idem est si post solutionem rogati intersint cōfessioni creditoris dicentis pecuniam sibi solutam fuisse: intellige quando solutio facta est in scriptis. C. de test. l. testiū. §. his. sed quæritur quare tot testes requiruntur, & respōdetur ne quid falsitatis supponi possit ibidem: vt. C. de fidei cōmiss. l. fi. §. cum enim. vbi dicitur. cum enim res per testium solennitatem ostenditur. tunc & numerus testiū, & nimia subtilitas requirēda est. Lex etenim ne quid falsitatis incurrat, per duos forte testes cōpositū testamentū maiorē numerū testiū expostulat, vt per ampliores hoīes reueletur.

Itē in donatione causa mortis debent esse quinque testes: vt. C. de dona. causa mor. l. sancimus.

In cōtractu donatio causa mortis quinque testes requirū tur.

Item in depositione pecunię vel alterius rei, debēt esse tres testes: vt. C. qui pot. pig. ha. in aut. si quis. & est in authen. de fi. instru. l. si quis igitur. &. §. sed & si quis. col. vj. vbi dicitur: si quis vult caute deponere, nō soli credat accipiētis scripturæ, aduocet testes idoneos, & fide dignos, non pauciores tribus, & c. & hoc intelligitur quando depositum excedit librā auri. C. si cer. pet. l. fi. & in authen. ibi posita consueuit notari.

Item dicitur in contractu mutui quando mutuans non vult ꝙ in publico fiat, vbi quādoque sunt necessarii. v. testes: vt ī. e. aut. & l. prędicta. & in quolibet cōtractu quādo fit in scriptis: vt in iurib⁹ alle. quicquid dictū sit de tali

contractu intelligitur quando fit in scriptis, vt prędictum est, quando fit in ciuitate: si vero sine scriptis fiat, & non fiat in ciuitate, valet quod fit: vt in aut. de fi. instr. §. oportet vero. coll. vj quæ consueuit poni. C. si certũ pet. l. fi. & caueas tibi, quod illud ꝙ dictum est in depositione pecuniæ, locum habet quando fit priuata scriptura, non publicata: vt in prædicto §. oportet. & de hoc plenè dicitur in dicta authen. de fide instru. §. sed is qui depositum dat.

In cõfectione inuentarij tres requiruntur.

Item in inuentario faciendo debẽt esse tres testes: vt in authen. de hæredita. eo. tit. fa. § scimus. &. §. si vero abst. col. j. & consueuit notari. C. de iure deli. l. fi. §. sinautẽ dubius. ver. cæterorúmque, &c.

Item in alio casu sunt necessarij quinque testes, scilicet quando aliquis per literas siue per epistolã dat seruo suo libertatem. C. de latina lib. tol. l. vna. §. j.

Itẽ ĩ alio casu sunt necessarij. vij. testes. de repu. l. nullũ.

Item in filio casu sunt necessarij. xii. testes. C. de erogatione mi. l per hanc. lib. xii.

Item in alio. xv. vt. C. de proxi. sacrorum scri. l. vnicuique. lib. xii.

Item generaliter verum est quòd duo sufficiũt: vt. ff. de testibus. l. vbi. cum suis similibus. etiã si pater testetur inter filios. C. de testa. l. hac consul. § ex imperfecto.

Quãdoque tres vel quatuor, vel pauciores. C. de testa. l. si non speciali.

Quandoque, v. vt in testamento rustici. C. de testa. l. fi.

Item quatuor sunt necessarij vel. v. ad reprobationem publici instrumenti: vt in auth. de instru. cau. §. si vero talem. colla. vj. vbi de hoc. &. C. qui pot. in pig. hab. l. pe. & C. de testibus. l. testium. &. C. de contrahen. & cõmi. sti. l. pe. ex. de fi. instru. cum Io. ex. de probat. c. iii. vbi de hoc.

Item quãdoque sunt necessarij. lxxii. testes. quandoque xxvi. quãdoque plures, quandoque pauciores: vt. ii. q. iiii. præsul. vbi dicitur præsul autẽ nõ damnetur in. lxx. duobus testibus, presbyter autem cardi. nisi cũ. lxiiii. testibus deponatur. diaconus cardi. vrbis Romæ, nisi. xxvi. testibus non dãnetur. Subdiaconus, acolitus, exorcista, lector, hostiarius: nisi in. vj. testibus non damnetur, testes autem & accusatores sine aliqua sint infamia.

Item

Item testis non valet, nisi de visu & auditu deponat. ar. extra de testib. c. præterea. &. c. cum causam. &. c. licet ex quadam. extra de succes. ab intest. c. cum dilectus. & ex. de elec. c. per inquisitionẽ: licet sit cõtra. ff. de aqua plu. arc. l. Labeo. in. §. item Labeo. Sed speciale est, & ibi consueuit notari de ista materia. ff. de proba. l. fi arbit. ad hoc facit in authent. de hæredi. & fal. §. si verò absint. coll. j. C. de testibus. l. testium. &. ix. q. iii. C. de his.

Item testimoniũ Iudæi vel alterius infidelis, non valet cõtra Christianum: vt. C. de hęreti. & ma. l. pe. & in auth. ibi posita. si hæreticus, extra de testi. c. Iudæi. &. c. licet. & c. j. &. ff. eo. ti. l. j. &. ij. valet tamen in vltimis volũtatibus. C. de hære. l. pe. in fi. in authẽ. ibi posita. &. ij. q. vii. §. pagani. &. §. si hæreticus. tamen hæreticus admittitur in defectum. C. de hære. l. quoniam. & de hoc dicitur. ff. e. l. inuiti. super verbo. vltimo. secũdum quosdam, sed quod dicitur de hæreticis hodie sublatum est de medio per ius canonicum, nisi in hoc: quia hæreticus cõtra hæreticum testificari potest etiam pro fideli, nõ autem contra, vel in capitulis supradictis. & hic locum non habet de hæreticis: quia hodie fugantur, & merito, tanquam inimici creatoris omnipotentis. extra de hæreti. per totũ. & omnes debemus insurgere in eosdem. C. de hæret. l. manichęos. vbi dicitur, quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam, quos bonorum etiam publicatione persequimur, ipsos quoque volumus amoueri ab omni liberalitate & successione quilibet titulo veniente. Prętereà non videndi, non emendi, non donandi, non postremò contrahendi cuiquam conuicto relinquimus facultatem, in morte quoque inquisitio tendatur, &c.

¶ *Addeq̃ licet Iudæi sint hostes fidei, non tamen sunt hostes nostri. glo. c. sicut. ver. cœmiterium. extra de iudi.*

Testis debet reddere rationem dicti sui.

Item testis nõ valet, nisi reddat causam sui dicti: vt extra de testi. c. cum causam. vbi de hoc. extra de re iudi. ca. sicut. & in authẽ. de test. §. & licet dudũ. ibi & causam, &c. col. vii. hoc tamen intellige esse verum si de sua scientia fuerit requisitus, alias non tenetur dicere causam sui testimonij: vt in prædicto cap. sicut. ar. ff. de transact. l. cum hi. §. in causa. ff. de noui oper. nunci. l. de pupillo. §. quæ nunciat. C. de edicto di. tol. l. fi. §. sinautẽ, & de hoc cõsueuit notari. C. de test. l. j. &. iii. vbi plenè de hoc. &. l. testiũ.

extra de reſcriptis.c.ſi quando.in glo.hic eſt ar.&c.

Item ſocer pro genero,vel econuerſo,teſtis eſſe nõ poteſt.ff.de teſt.l.teſtis. licet aliqui aliter intelligant & hæc eſt ratio:quia ſocer vicem parentis obtinet.ff.ſo.ma.l.qui parentis. Sed pater pro filio teſtis eſſe non poteſt:vt.ff.e. l.teſtis.ergo nec ſocer pro genero. & de hoc cõſueuit notari in prædicta.l.teſtis.

Teſtis debet deponere de ſenſu corporeo.

Item teſtis dicere debet ſe interfuiſſe his ſuper quibus deponit,& dicere ſic eſſe vel non eſſe. In authen.de hære.& fal.§.ſi verò abſint.in col.j.&.C.de teſtibus.l.ſi.

Item obiici poteſt contra teſtem, quòd non valet eius teſtimonium:niſi.l.aureos in bonis habeat.in authen.de teſtibus.§.j.&.§.ſancimus.col.vij.ar.ff.de edẽdo.l.ſi quis ex argen.§.j.ar.C.ad.l.fal. authen. ſed cum teſtator. vbi dicitur, ſuccedat præſentia trium teſtium locupletum, & bonæ opinionis.&.c.&.ij.q.j.in primis.circa medium q̃ videndũ eſt an inopes teſtes ſint.&.iiii.q.iii.c. teſtes.ver.

Item teſtiũ vbi dicitur, an locuples vel egemus ſit,&c. videtur tamen contra.extra de teſti.c.ſi teſtium.Solu.leges ille loquuntur de ſuſpectis teſtibus, qui ſine queſtione admittendi non ſunt, & hoc notatur in prædictis.c.ſi qui.&.c.in primis.& in inſti.de excu.tut.in.§.

¶ Addeq̃ quilibet præſumitur pauper.glo. no. & ſi. in.l. ſemper malus. de reg. iur.in.vj.

Item tria.ff.de accuſa.l.nonnulli. vbi dicitur quòd nõnulli propter paupertatem,vt ſunt qui minus quàm.l. aureos habẽt.&.ff.de teſti.l.teſtiũ.ar. cõtra.ff.de ſuſpec.tu. l.ſuſpectũ.C. de inceſt.nupt.l.humilẽ. Quis dicitur pauper vel inops, hoc pertinet ad arbitrium iudicis.ar.C. de epiſcopali audi.l.tam de mentis.& de hoc conſueuit notari.C.vnde vir & vxor.authen.præterea.

Item teſtis nõ valet ſi receptus fuerit in quarta productione ſine ſolennitate. vt traditur.C. de teſtibus. in authen.ſed qui ſemel.extra de teſtibus.c.ſi. in authen.e.tit. §.quia verò.coll.vii.

Item ſi teſtis receptus fuerit poſt renũciationem vel publicationem ſuper vno eo.c.non valet.extra de teſt.c.intimauit.&.c.de teſtibus.&.c.fraternitatis.&.c.cõſtitutis. ij.ĩ fi.&.c.cũ veniſſet.vbi de hoc.ext. de procu.c.audiſtis, & ext. de fide inſtru.c.cum dilectus.C. de teſti. in auth. qui ſemel.vbi de hoc.ff.eo. produci. & bene innuitur.C.

eo.l.ſi.

eo.l.ſi.§.ſinautẽ. & de hoc plene dicitur in authen. eo.§. quia verò.ſuper verbo productionem,&c.in.vii.col.

Teſtis deponens ſuper alio quàm ſuper quo producitur non valet.

Item teſtis ſi loquatur tantũ ſuper alio quàm ſuper quo inductus fuit,non valet:vt.ff.de peti.hære.l. ſi quis libertatem.§.fi.in fi.C.qui legi.per.l.fi.extra de teſtibus.&extra de offi.delega.c.cum olim.arg.C.ſi à non compe. iudi.l.j.&.iii.ff.de iureiurã.l.ſi duo patroni.&.l.eum quem circa principium.

Item ſi teſtis dicat aliquid pro illo qui ante depoſitionem proteſtatus fuerit ſe aliquid velle obiicere ei, de facili non creditur ei.extra de teſtibus.c. præſentium. cum illa diſtinctione quæ ibi notatur.

Item ſi teſtes varij fuerint & vacillauerint in ſuo teſtimonio,nõ valebunt:vt extra de cauſa poſ.& proprie.c.cũ eccleſia.& extra de pœnis.c. ſuper his. & vt eccleſiaſtica benefic.c.vt noſtrum.ij.q.ix. pura.iiii.q.iii.§. item in criminali.vbi pleniſſime notatur de varietate ſiue diuerſitate teſtium.in glo.quæ incipit circa.ar.ff.de dolo malo.l.j. in prin.&.l.ex libero.in fi.ff.de teſti.l.j.in prin.&.ii.&.l. qui falſa.&.l.teſtium.immo ſi vacillauerint,ad quæſtionẽ poni debent.ff.de quæſtionibus.l.ex libero. in princip.à contrario ſenſu. &.l.vnius.§. teſtes. ad hoc facit. extra de appel.c.dilectis filiis.circa medium.vbi ille qui variat, reprobatur,& iudex quilibet poteſt talem teſtem vacillantem,& falſitatem dicentem,punire,cuiuſcunque fori fuerit ille teſtis:vt.C.eo.titu.l.nullum.

Item teſtimonium mediatoris vel arbitri videtur nõ valere propter rationem : quia ille recipit pecuniam ab altera partium vel ab ambabus. & idcirco videtur ferre teſtimonium : vt illud quod fecerat valeat . & hoc intellige quòd ſi ambæ partes conſentiunt. compellitur teſtificari. Si verò altera pars voluerit, bene valet.ſed non compelli tur.Si verò neutra pars conſentit, non valet. De hoc plene dicitur in authen.de teſti.§. quoniam verò. col.vii.ff. de communi diui.l.arbor.§.de veſtibulo.

Cõtra teſtes idẽ per omnia dicentes vrget præſumptio ſubornationis

Item ſi teſtes dicant idẽ per omnia,erit præſumptio cõtra ipſos de ſubornatione.ff.de teſti.l. teſtium.j.reſpõſo. vbi dicitur, quòd iudex debet prænidere an teſtes vnum eundémque præmeditatum ſermonem attulerint. &.iiii.

HAYLOOPEBOOKS.COM

q.iii. Item in criminali.ver. Item in teſtibus.ver. eadẽ verba ponuntur.ar. C.de pœnis.l.qui ſententiam.

Item teſtis non valet niſi cognoſcat partes litigantes, & nomina dicat. extra eodem. licet ex quadam. in fine. C.de iure delibe.l. ſancimus.§. ſinautem dubius. in fine. §.ar. in authenti.de teſtibus.j.§.j. col.vii. & in authenti. de inſtru. cautè. circa principium.§. ſi quis vult. ver. & hunc noluerint,&c. col.vj. tamen ſpeciale eſt in inuentario:vt ibi dicitur.

Item potes dicere opponendo, & bene, quòd teſtes non valent, niſi de loco, & tempore, & perſonis conueniant.iii.q.ix.nihilominus.extra de teſtibus cum cauſam. vbi not. quòd teſtis inquiri debet de tempore & qualitate temporis, & de viſu & auditu,& ſcientia, credulitate, & fama. De qualitate temporis quęritur quando eſt ſuſpectus,& ſi teſtis de loco interrogatus fuerit,& non reſponderit,non valebit.eſt quòd dicit lex.C.eo.l.ſolam atteſtationem prolatam, nec aliis legitimis adminiculis cauſam approbatam, nullius eſſe momenti. in authenti.eo. titul. §.& licet.ibi.cauſam teſtimonium,&c.

Variis teſtibus fides nõ adhibetur.

Item ſi teſtes contrarij fuerint,non valebunt.C.de lib. cauſ.l.cum precum.&.C.de fide inſtru.l. ſcripturæ. extra de proba.c.licet cauſam. & extra de ap.c. ſolicitudinem. in fine.& extra de teſtibus.cap.in noſtra.in tex.& in glo. ar.ff.quando appel.ſit.l.penul.§. ſed & alius.vbi dicitur. quòd teſtis contrarius ſeipſum excludit.& in authenti.de teſti.§.ſi verò quidem.coll,vii.

Item ſi teſtis ſibimet contradicat in aliqua parte ſui teſtimonij,non valet.iii.q.ix.puta.xxiii.q.vii.quòd autem. & in.c.ſollicitudinem.& prædicta.l.cum precium. immo in Italia vſitatum, quòd ſi teſtes adinuicem contradicant debent inter ſe pugnare:vt in Lombardia dicitur.De contrarietate teſtium plene notatum eſt.iii.quæſt.iiii. c.iii.§. item in criminali.ver.ſi teſtes.in glo.circa cõtrarietatem.

In caſibus teſtis probatio nihil operatur.

Item not.quòd quidam caſus ſunt qui teſtes nõ probantur,& ſi fiat talis probatio,non valebit.C.de ſacr.eccl.authen.hoc ius porrectum.&.C.de non nume.pecu.l.generaliter.&.C.de fide inſtru.l.cõtractus.&.C.de iu.emphi. l.j.&.C.de mãdatis princ.l.ii.&.C.de ſuff.l.vna. &.C.de teſti.

teſti.l.teſtiũ.&.C.qui teſta.fa.poſ.l.hæres cõſultiſſima. & C.de proba.l.cenſus.&.l.cũ de indebito.in fi.in gl. Nota exigi.& in authenti.de æqualitate do.§.quia verò.in col. vii.& de hoc dicitur.C.de pac.l. pactum quòd bona.

Item ſi crimen quod obiicitur teſti contingit cauſam de qua igitur,repellitur à teſtimonio,& etiam punitur.extra de excep.cap.j.in fine.

Item ſi teſtes non fuerint recepti ſigillatim, non valent vt.C.de teſti.l.nullum.extra eo.titu.c.venerabilis. in fin. & extra de elec.c.quia propter.& ſecundum Dam. extra de accuſa.& inquiſitionis.§.tertię,tamen in monte Albano ſit contrarium de conſuetudine.

Accuſatꝰ pendente accuſatione: non teſtificatur.

Item obiiciatur crimen teſti,& in illo crimine perſeuerat,nõ valet.iii.q.ix.Neganda.xxxii.q.v.præceptum. extra de teſti.cap.teſt.

Item dum aliquis accuſatur per aliquem, ipſe accuſatus nõ poteſt ferre teſtimonium pro aliquo pendente accuſatione.ff.e.l.teſtimonium.ar.C.de procu.l. reum.ii.q.vii. teſtes.extra de excep.c.denique. & extra de teſti.c.ſi.ar. ff.de ſolu.l. ſi forte.ibi. Idem dico & ſi quis ſciens,&c. & in inſti.de ſuſpe.tut.§.ſi quis. &.C.de ſuſpec. tuto.l.eum qui.authen. C.de municip.l. libertus.§. in quæſtionibus. C.de reis poſtulatis.l.vna.in lib.x.

Item poteſt obiici teſti ꝙ ſit ignotus. arg.in authen. de teſti.§. ſi verò ignoti.col.vii.C.de iure delib.l.ſi.§.ſinautem.& in authẽ.de fide inſt,§. oportet verò. &.§. ſed his. coll.vii. Sed videtur cõ.extra de iudi.c.cum deputati. Solutio.ibi loquitur de actore,hic de teſte.

Teſtis ignotus an poſſit admitti.

Item iudex habet interrogare teſtem an ſit criminoſus, & an ſit amicus,vel inimicus alterius partis,& teſtis tenetur reſpondere,an ſit amicus vel inimicus: ſed non,an ſit criminoſus.ar. ff.de teſti.l.teſtium.§.j. extra de exceptio, cap.j.vbi de hoc.&.iiii.q.iii.§.j. &.§. ſi teſtes.& ar. extra de accuſa,c. inquiſitionis.§.j. & de hoc notatur. extra de teſti.c.cum cauſamque.

Item ſi amore,odio,vel timore, vel odio aliquo tulerit teſtimonium non valet.extra de teſtibus.ca. quotiens.& cap.ſicut.iiii.q.iii.§.Item teſtium.c.de teſti.l.eos.

Item ſi teſtis cohabitet cum inimicis illius contra quem

producitur,nō valet.ar.C.de inoffi.teſt.l.quoniā liber.in fine.extra de accu.ca.repellantur. eo.c.cum oporteat.ff. de teſti.l.pe.vbi dicitur eos teſtes quos accuſator de domo produxerit.interrogari non placuit,hoc autem intellige in criminalib' cauſis,in ciuilibus verò eſt præſumptio contra ipſos:vt ſuprà dictum eſt.§.j.vbi plene de hoc.

Teſtis non eſt idoneus i cauſa qua fuit iduex vel aduocatus.

Item ſi teſtis in ea cauſa fuerit iudex,vel aduocatus,nō valet.ar.ff.ad Trebel.l.ille in.§.penul.ff.de iuriſdic.om. iudi.l.pręter.ff.de pac.l.ſi plures.C.de aſſeſſo.l.nemo.ff. ad munici.l.libertus.§.pręſcriptio.ij.q.vj.c.hoc etiam placuit.&.c.ſtatutum,alias ſtatuendum. vbi dicitur. Non liceat clericum in iudicium ad teſtimonium deuocari,eum qui præſes vel cognitor fuerit. & ibi plene notandum eſt de hoc.& extra de teſtibus.cap.dilecto.& cap.cum à nobis.iiii.q.iii.§.item in criminali.ver. item teſtes. vbi dicitur.patrocini quoque in cauſa cui patroni quoque in cauſa,cui patrocinium præſtāt,teſtimonium nō dicant,ꝙ etiā in executoribus negocij obſeruandū eſt.§.de teſti.l.fi.vbi dicitur:mādatis cauetur, vt præſides accedant,ne patroni in cauſa cui patrociniū præſtiterint teſtimonium dicāt,ꝙ etiam in executoribus negociorum obſeruādum eſt. Attamen iudex & arbiter bene admittuntur ſuper his quæ acta ſunt coram ipſis,quia non prohibentur. &.ff.de teſtibus.l.j.& hoc notatur.C.de arbi.l.ne.§. ſinautem in ſcriptura.&.ff.de teſti.l.ob carmen §.j.& notatur in dicta.l. ff.e.ti.&.l.fi.in glo.apparitoribus,&c. & hoc intelligitur ſecundum quoſdam in negotiis quorum modo non ſunt iudices,ſed fuerūt:vt ibi notatur.alii dicunt quòd nō creditur eis,niſi quatenus,&c. nec poſtea ī teſtimonium admittuntur,vt plene notatur in prædicto ca. ſtatuendum. ii. quæſt.vj. in gloſ. prohibetur. ergo,&c. Sed procurator poſſit eſſe teſtis in cauſa in qua pro Titio procurator an fuerit contra Sempronium, dicitur ꝙ non. ar.ff. de teſtibus.l.finali. & eſt expreſſum. extra eodem.cap.finali.quod incipit Romana.& ad hoc facit.ii.quęſtione.j. In primis.§. quia Stephanus. & extra de verbo.ſignifica. cap.forus.§. in omni pro Sempronio:tamen credo quòd poſſit teſtificari:vt notatur in prædicto.Romana. ad hoc facit.iiii.q.iii. Item in criminali.§.item teſtes.

Procurator, an ſit idoneus teſt. in in cauſa in qua procu.

Item

Item ſi teſtis cauſam habeat contra eum vel pro eo cōtra quem producitur, vt ſuſpectus cum aliis adminiculis poterit expelli extra de pur.cano.c.cum in iuuentute. in fine. & hoc notatur extra de iudi.in ca.cauſámque.

Item ſi quis in cauſa criminali ſemel tulerit teſtimonium contra aliquem,& poteſt ea in alia cauſa,velit contra eundem iterum teſtificari non poteſt, quia eius præſumitur inimicus.ff.de teſtibus.l.produci. extra de accuſ. ca.meminimus. &.c.cum.p.manconel.&.iiii.q.iii.

Item in criminali. & nota quòd teſtes producti in cauſa criminali debent eſſe clariores:vt extra de iudi.ca.at ſi clerici.C.proba.l.fi.v.q.vj.epiphanium.

Teſtis poteſt in incontinēti ſuum dictum corrigere, alias ſecus.

Item ſi teſtis voluerit corrigere dictum ſuum, niſi incontinenti faciat,non poteſt poſtquā à præſentis iudicis receſſerit, & correctioni ſuæ aliquid poſuerit interuallū. ext.de teſt.co.c.præterea.in fi.& de hoc notatur.in aut. e.§.illud aūt dicitur.ſuper verbo.nō habebit.&c. col.viij.

Item ſi [illegible] ubauerit, repelli poterit : quia titubans pro ignorante habēdus eſt.C.de condi.inde.l.fi.ff.de libero.ho.ex.l.iii.§.his. immo qui titubat quodammodo errat, & nihil dicit.ar.ff.de reg.iur.l.non debet.§. in re obſcura.de hoc dicitur. extra de cauſa poſ.& proprie.ca. cum eccleſia. & extra de pœnis.c.ſuper his.&.ff. de iur. & fac.igno.ſuper rubrica.

Item ſi teſtis ſemel tulerit teſtimoniū, ſi poſtea in eadem cauſa,& ſuper eodem capitulo depoſuerit, non valebit.C.de teſti auth. qui ſemel. ar.C.eod.tit.l.fina.§.j. &.ff.e.l.produci.ſecundum vnum intellectum. & ext.e. c.cum cauſámque.in fi.&.c.veniens.

Laicus ī cauſa criminali an ſit idoneꝰ teſtis contra clericum.

Item laicus in cauſa criminali dum agitur criminaliter contra clericum teſtis eſſe non poteſt. extra de teſti.c.j. de cætero & extra de accuſa.cum primo.cum ſuis cōcordantiis.niſi in caſibus, ſcilicet in crimine læſæ maieſtatis, in crimine hęreſeos,& in ſimonia.ext.de ſimonia.c.tanta.ij.q.vij.ſacerdotes.&.c.oues.C.de epiſcopis & cleri.l. ſi quanquam.xvj.q.iij.ſane.& de hoc plene dicitur in dicto.c.cum.p.in glo.Nota quòd laici.

Depoſitio de auditu alieno an valeat.

Item ſi teſtis loquatur tantum de alieno auditu, non valet.ar.extra de elec.c.per inquiſitionem.& ext.de teſt.

cap.cum in noſtris literis.in fine. & cap.cauſam. & extra de conſangui. & affini.cap.tua. & extra de ſuc. ab inteſta.cap.cum dilectus. & in authen.de hæredi. & fal.§.ſi verò abſint. coll.j.licet videatur contra eo.tit.cap.præterea cum quis. & ca.cum cauſam.xxii.q.j.dicit. Solutio. ibi erat fama,& eſt ibi ſpeciale:de hoc nota.C.eod.titul. l.teſtium.in gloſ. ſic ergo.ff.de aqua plu.arcē.l.Labeo.§. item Labeo.ff.de proba.l.ſi arbiter.ix.quæſt.iii.§.de his. vbi notantur plures caſus in quibus valet teſtimonium de auditu alieno.

Teſtis an poſſit recipi litem nondū conteſt.

Item ſi teſtis ante litem conteſt.receptus fuerit,non valebit : vt extra.vt lite non conteſta. per totum. exceptis quibuſdam caſibus, quos habes extra.vt lite non conteſt. in cap.quoniam frequenter. & extra.de teſti. cap.ſignificauit. & cap. Albericus.extr.de fideiuſſor.c.conſtitutus. iij.quæſt.ix.quartæ.

Item ſi teſtis habeat conſimilem cauſam eius teſtimonium,reprobatur : vt extr.de teſti. cap.perſonas.iii.q.iii. §.liberi teſtes.c.veniens.& extra.de confeſſis.ca.j.vbi de hoc.& extr.de iudi.cap.cauſamque.

Potius ingenuo quàm liberto eſt credendum.

In in ſumma notabis quòd potius eſt credendum ingenuo, quàm liberto.C.de teſt.auth.ſi dicatur. &.l.ſeruos. & ext.de verborum ſignifi.c.forus.cum ſuis ſimilibus.

Item honeſtioribus & dignioribus potius credendum eſt,quàm alij.ext.de teſtib.in noſtra.C.de teſti.l.iuſiurādi. vbi de hoc.ff. eod.l.iii.§.ii.&.l.ob carmen.iii.q.iii.§. Item in criminali verſ.in teſtibus. vbi dicitur in teſtibus mores, fides, grauitas examināda eſt.&.§.iuriſiurādi religione. dicitur iuriſiurādi religione teſtes priuſquam perhibeant teſtimoniū,coerceantur,& honeſtioribus potius fides teſtibus habeatur. ad hoc facit.extra.de elec.cap.electione.&.cap.dudum.

Maſculo potius quàm fœminæ credēdum eſt.

Item potius eſt credendum maſculo,quàm fœminę.ar. C.de inofficioſo teſta.l.filia.ff.de ſenato.l.j.ibi.quia maior.&.c.extra.de verborum ſignifi.cap.forus, in fi.vbi dicitur, quòd inſpiciatur an vir ſit teſtis, an fœmina. Nam fœmina varium & mutabile ſemper producit:ad quod facit Prouerbiorum vltimo. vbi dicitur, Mulierem fortem quis inueniet, &c.ff.de fide inſtrumen.l.fina.vbi dicitur.

Semper

Semper ſenioré minori, & amplioris dignitatis inferiori,& marem fœminę,& ingenuum libertino,ſemper preferemus.ar.ff.ſi certum pet.l.iii.vbi de hoc. Vnde poteſt notare tria vitia mulierum. Primum eſt, quia eorum voluntates ſunt momentaneę:Nam modo vnū,modo aliud volunt:vt in prædicta.l.filia.& prædicto ca.forus.in fine. Secundum eſt, quia dant conſilium contra propria commoda : vt.C.de ſponſalibus.l.ſi pater. Tertium eſt, quia genus earum eſt auariſſimum,recipere enim volunt,dare autem raro : vt.C.de donat.ante nupt.l.ſi à ſponſo.ff.de dona.inter virum & vxorem.l.ſtipulata.&.ff.ad ſenatuſ. Velleia.l.ſed ſi ego.

¶ *Adde quartū,quia mulieres ſimul loqui volunt. vt per Fely.not.ca. pe.de ſen. et re iudi.*

Item potius credendum eſt veridico,quàm mandaci.

Item emendato,quàm luxurioſo:& magis alij quàm amico pro quo teſtificatur.iij.q.v.ca.j.ar.ff. de teſtibus.l. etiam.ff.e.tit.l.iii.§.j de hoc conſueuit notari in auth.de monachis.§.cogitandum.colla.j.

Diuiti potius creditur quàm pauperi.

Item magis creditur diuiti quàm pauperi.ff.e.l.iii.circa prin. & in prædicto.c.forus.ar.in authen.de teſtibus.§.j. coll.iiii. &.§.ſancimus. & in inſti. de ſuſpect. tu.§. Item tria.iiii.q.iii.teſtes. & cap.Item in cauſa criminali. verſ. Item teſtium.vbi dicitur. Item teſtium fides diligentius examinanda eſt. Ideóque in perſona eorum explorandа erunt iſta. In primis conditio cuiuſque, vtrum quis decurio an plebeianus ſit,& an honeſtæ & inculpatæ vitæ,an vero notatus, quis, & reprehenſibilis, an locuples vel egenus ſit, vt lucri cauſa quid facile admittat,an non, an inimicus ſit ei aduerſus quem frater, vel amicus ei ſit pro quo teſtimonium dat. Nam ſi careat ſuſpitione teſtimonium,vel propter perſonam à qua fertur,quòd honeſta ſit,vel propter cauſam,quod neq; lucri, neque gratiæ neque inimicitiæ cauſa eſt admittendum. ad hoc facit.C.ad.l.fal.in authen.ſed cui teſtator.& ſuper his omnibus nota. verſus.

Verſus.

Conditio, ſexus, ætas, diſcretio, fama,
Et fortuna,fides,in teſtibus iſta requires.

Multitudo teſtiū non eſt attendenda.

Item not.q̄ non eſt multitudo teſtiū attendenda,vt in auth.de referēd.in.§.fi.col.ij.vbi dicitur,numeroſa enim multitudo, nihil habet honeſti. &.§.ſequenti.iiii.q.iii.§.

Item in criminali. vbi dicitur. Non enim ad multitudinem reſpici oportet. ff. e. l. ob cauſam. circa fi. &. l. j. in fi. extra. eo. ti. c. In noſtra. & in authen. de eccleſiaſticarum rerum admi. in prin. col. v.

Cõtra teſtem verboſum et bilinguẽ vrget præſumptio.

Item nota q̃ contra teſtem verboſum, eſt preſumptio. ar. C. de preci. impe. offe. l. fi. & de hoc no. C. de teſti. l. ſolam. in fi. gl. C. de poſtul. l. quiſquis. ad quod facit verſus. Contra verboſos noli contendere verbis.

Item ſufficiant contra teſtes, attamen quotienſcunque voluerit quis dicere contra teſtes, videat illam. l. ff. e. tit. l. teſtium. totam de verbo ad verbum vſque in finem.

Contra teſtamentum.

CVm ad fidem faciẽdam alicuius rei teſtamentũ minus valens in iudicio producatur: idcirco dicamus aliquid contra illud, & videamus. ff. qui teſta. facere poſ. l. ſi quæramus. vbi dicitur. Si quæramus an valeat teſtamentum. In primis aduertere debemus, an is qui fecerit teſtamentũ habuerit teſtamenti factionem. Deinde ſi habuerit, requiremus: ſi ſecundum regulas iuris ciuilis teſtatus ſit.

Item ſciendum eſt quòd quinque modis fiunt vltimæ voluntates.

Primus eſt, per teſtamentum ſcriptum.

Secundus eſt, per non ſcriptum: vt in authen. de hære. & fal. § quia vero. circa fi. primæ col. &. C. de bonorum poſ. ſecundum ta. l. ii. &. C. de bonorum poſ. contra ta. liberti. l. j. &. C. de teſta. l. hac conſul. § per nuncupatiuũ.

Tertius modus eſt in codicillis, in quibus quinque teſtes ſufficiunt: vt. C. de codicillis. l. fi. in fi.

Item quartus modus eſt quando pater teſtatur inter filios. C. de teſta. l. hac cõſul. § ex imperfecto. &. C. famil. herciſ. l. quocunque.

Quintus modus eſt quando miles teſtatur, quòd etiam fit coram duobus teſtibus. ff. de teſta. mili. l. diuus. & de hoc conſueuit notari. in auth. de hæred. & fal. in authen.

quia

quia vero. coll. j. Vnde primo dicamus contra illud quòd tanquam ſolenne in ſcriptis producitur: poſtea contra nuncupatiuum, & contra codicillos: vnde dicas quòd teſtamentum quòd in ſcriptis producitur vt ſolenne, non valet, niſi affuerint ſeptem teſtes: vt. C. eo. tit. l. hac conſul. & l. ſi vnus. & l. fi. C. de codicil. l. fi. & in inſt. de teſtamentis. §. poſtea. ibi ſeptem teſtibus, &c. &. C. qui teſtamentum facere poſ. l. hac conſul. Sed cõtra extra eo. ti. c. cum eſſes. &. c. relatum. vide quid ibi dicatur, quia intelligitur de his quæ in teſtamentis relinquuntur eccleſiis.

In teſtamento inſcriptis requirũtur ſeptẽ teſtes.

Item niſi teſtes rogati fuerint. nõ valebunt, eo quòd venerint ex fortuito caſu. C. e. l. hac conſul. C. de codicill. l. fi. ff. eo. l. hæredes. §. penult. C. de teſtibus. authen. rogati. vbi dicitur rogati, vt in teſtamẽtis, non fortuiti, tranſeuntes, &c. & eſt in authen. de teſtibus. §. & licet. coll. vij.

Item niſi teſtes omnes ſint liberi, non valet teſtamentum. C. eod. tit. l. hac conſultiſſi. & inſti. eo. tit. §. ſed neque mulier.

Item niſi omnes teſtes fuerint puberes, non valebit. in d. l. hac cõſul. & in inſtit. eo. §. j. &. §. ſed neque mulier. ff. de teſtib. l. iii. §. lege. &. l. inuiti. iiii. q. iii. §. teſtes. ff. de teſtamentis. l. qui teſtamento. §. j.

Item niſi teſtes in fine teſtamẽti ſubſcripſerint, & non in medio, niſi in aliqua parte ſui vno eodẽmq; die, tempore, & loco, non valebit: vt. ff. eo. l. hæredes. in fin. & in dicta. l. hac conſult. & in inſti. eo. tit. §. poſtea. & nõ vnus pro alio, ſi omnes ſciant ſcribere. ff. eo. l. penul. niſi in teſtamento ruſtici. C. eo. tit. l. fi. &. C. qui teſta. fa. poſ. l. hac conſul. in qua ſubſcriptione debet contineri quis, & cuius teſtamentum conſignauerit: vt. ff. eo. tit. l. penulti. & l. ad teſtium. §. ſi quis.

Teſtes debent ſe ſubſcribere in fine teſtamẽti.

Item non valet niſi in vno eodẽmque tempore, & coram teſtatore conſignauerint: vt in prædicta. l. hac cõſul. & l. ſi vnus. & l. ſi non ſpeciali. C. de bonorum poſſ. contra ta. l. j. & in inſti. eo. §. poſtea. &. §. ſeq. ff. eo. l. penul. & l. & ad teſtamentum. §. j.

Item niſi teſtator ſcripſerit nomen hæredis ſi poteſt. C. eo. l. iubemus. & in inſti. eo. §. poſtea. & hoc de iure antiquo: hodie vero poteſt nomen hęredis ſcribere per quẽ-

cunque. & in authen. vt ſponſali lar. §. quia vero. coll. ix. C. de teſtamentis. authen. & non obſeruato.

Teſtamentum aſſumit vires ab hæredis inſtitutione.

Item teſtamẽtum non valet niſi ibi hæres fuerit inſtitutus. C. e. l. non codicil. ff. de codicil. l. quod. C. l. illud. ff. de vulga. & pupil. ſubſti. l. j. in fi. ff. de his qui in teſtamẽ. dele. l. proximę. circa fi. & in inſti. quibus modis teſta. infir. §. poſteriore. & ff. de exhæredat. liberorum. in princ. & ff. de fideicommiſ. hære. §. j. niſi quando pater teſtatur inter filios. C. e. l. hac cõſ. &. C. fa. her. l. quocũque. l. filij.

Item videas an ſit vltimum teſtamentum, & ſuper hoc videas. ff. de leg. j. Si mihi & tibi. § fi. &. ff. de le. iij. ſi quis. in prin. &. l. ſi iure facto. &. C. de fideicõmiſ. l. clari. &. C. de codicil. l. cũ proponatis. &. ff. de adim. leg. l. iij. §. fi. & xxx. q. ij. vlti. & in auth. de nupt. §. diſponatur. col. iiij. & C. de teſtamen. l. omnium. &. ff. de iniuſto. r. & ir. teſt. l. j. vbi de hoc.

Apertura teſtamenti apud quem ſit fienda.

Item teſtamentũ aperiri nõ debet, niſi coram præſide, vel magiſtro cenſus. C. e. l. teſtamenta. l. cõſulta. & debet aperiri in præſentia illorum teſtium qui interfuerunt. ff. quemadmo. teſt. aperi. l. cum ab initio. &. l. ſed & ſi quis. & hoc ſi viuant & ſint præſentes, ſed ſi nõ poſſint haberi, tunc in prẽſentia aliorum ſeptem teſtium. ar. C. quemadmodum teſ. aperi. l. ij. & in inſti. e. §. poſtea. tamen hodie in prouinciis aperiri poteſt apud rectores ciuitatum: vt in auth. de defen. ciui. §. nulla. coll. iij. quæ eſt. C. de teſta. auth. in prouĩciis. & de hoc tractatur. C. de edicto dui Adri. tol. l. j. primo reſponſo. C. quemadmo. teſta. ape. l. ſed & ſi quis. ij. & in. d. l. cum ab initio. & teſtes qui interfuerunt illi apertioni ſiue inſinuationi, debent recognoſcere ſigna & ſigilla ſua, & iurare ſe interfuiſſe. de qua materia notatur. ff. quemadmodum teſtamenta aperi. l. ſed & ſi quis. in vltima glo.

Item ſi teſtator fuerit furioſus, vel extra mentem poſitus, eius non valet teſtamentum: vt. C. qui teſta. fa. poſſ. l. furioſum. & in inſti. eod. §. furioſi. extra de ſucceſſ. ab inteſt. cap. cum dilectus. in inſtit. de inoffi. teſt. §. j. ff. de inofficio. teſta. l. ij. ff. de teſtamentis. l. ij. &. l. in aduerſa. & l. filiusfamil.

Impubes an an poſſit teſtamentum facere.

Item impubes teſtamentum facere non poteſt. C. qui teſta.

teſta. fa. poſ. l. ſi frater. &. C. de teſtamẽto mili. l. vlti. & in inſti. quibus non eſt permiſſum facere teſt. §. ij. &. §. præterea. ff. ea. l. qua ætate. &. C. de legiti. hære. l. ſi autem. & C. quando prouocare non eſt ne. l. ij. intellige quòd maſculus. xiiij. annos compleuerit, fœmina vero. xij. ff. de vulg. & pupil. ſubſti. l. ij. & in prædicta. l. a qua ætate. &. l. ſi filiusfamil.

Item ſi mutus & ſurdus fuerit, teſtamẽtum facere non poteſt. C. qui teſt. fa. poſ. l. diſcretis. & in inſtit. de teſta. §. ſed neq; intellige ſi fuerit à natura, ſivero fuerit à morbo poterit, ſi ſciat ſcribere. de hoc dicitur in inſti. quibus nõ eſt permiſſum facere teſt. §. Itẽ mutus. & in. d. l. diſcretis.

Filiusfa. an poſſit teſtamentum facere.

Item filiusfa. teſtamentum facere non poteſt, etiam de volũtate patris. C. qui teſ. fa. poſ. l. pe. &. l. ſenium. & hoc verum eſt niſi in caſtrenſi peculio, vel quaſi caſtrẽſi. C. de inoffi. teſ. l. pe. §. de aliis. vbi de hoc. ff. de teſ. l. qui in poteſtate. &. l. ſi filius. & inſti. quibus non eſt permiſſum facere teſt. in prin. & in. d. l. penult. C. qui teſt. facere poſſ. &. C. de bonis quæ liberis. l. fi. §. filius autem.

Item ſi mulier in teſtamento ſolenni teſtis fuerit, ipſius teſtimonium non valebit: vt in inſti. de teſtamentis. §. ſed neque. &. ff. eo. l. qui teſtamẽto. §. mulier. vbi dicitur. mulier in teſtamento dicere teſtimonium non poterit: ſecus in codicil. & in qualibet alia non ſolenni voluntate. quia ibi nõ prohibetur. ergo, &c. ff. e. l. j. nam non, rogati ſufficiunt ibi teſtes. C. de codicil. l. fi. & de hoc notatur. ff. e. l. qui teſtamen.

Item ille cui bonis interdictum eſt, facere teſtamẽtum non poteſt: vt in inſti. de teſ. §. ſed neque mulier. & quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum. §. Item prodigus. ff. eo. l. is cui. vbi de hoc. &. l. cũ lege. l. & filiusfa.

Itẽ nemo exiſtẽs in poteſtate teſtatoris, in teſtamento ipſius teſtis eſſe poteſt. inſti. e. §. iu teſtibus. &. ff. e. l. qui teſtamento. in. §. j.

Captus ad hoſtibus non poteſt teſtari.

Item ſi aliquis exiſtens captus apud hoſtes faciat teſtamentum, non valet, quanuis redierit: vt in inſti. quibus non eſt permiſſ. fa. teſ. §. vl.

Item ſi pater præterierit filiũ in teſtamento, nõ valebit teſtamentũ: vt. C. de poſtu. hæred. auth. ex cauſa. &. C. de

bonorum posſeſſ.contra tab.l.ii.ff.eo.l.j.ff.de iniuſ.rup. & ir.teſ.l.nam & ſi ſub conditione.

Item ſi exhæredauit ſine expreſſa cauſa & vera, retractabitur teſtamentum:vt.C.de poſthu.authen.non licet. & hoc intellige, ſi pater vel mater, auus vel auia, vel aliquis de linea aſcendẽti exhæredet,vel præterea aliquem de linea deſcendenti: vel filius vel filia, aliquem de linea aſcendenti.C.ad Tertul. authẽ. de teſtamento.C.de inoffi.teſt.l.omnimodo.& in inſtit.de exhære.liberorum. in prin.quæ cauſæ ſunt.xiiii.vt in authen.vt cum de app. cog.§.illud.col.viii.

Item inſpiciendum eſt ſubtiliter,an teſtamentũ ſit cancellatum ſiue viciatum, vel in aliqua parte ſui abolitum, quòd ſi fuerit,non valebit.C.e.tit.l.ſi vnus.C. de edicto di.Adria.to.l.fi.vbi de hoc.ar.ex.de crimine fal.ca.licet. & ex.de relig.do.c.cum venerabilis.& ex.de fi. inſtr.ca. inter dilectos.

Nota.xv. ꝑſonas quæ non habent teſtamẽti factionẽ actiuam.

Breuiter tamen notãdum eſt ex præmiſſis.xv. eſſe perſonas quę non poſſunt facere teſtamentũ,ſcilicet filiusfa.

Item ſeruus, vt in inſti.quibus non eſt permiſ. fa.teſtamentum.in prin.eo.tit.l.ſi filius. Item impubes. Item furioſus. Item mente captus. Item prodigus. Itẽ mutus. Item ſurdus. Item cæcus.in inſtit. quibus non eſt permiſ.fa. teſt.in.§.præterea. &.§.item furti.&.§.prodigi.&.§.item ſurdi.&.§.cæcus.

Item damnatus ad mortem naturalem vel ciuilem.ff.e. tit.l.eius qui.§.j.vſque in fi.item obſes.ff.eo.l.obſides.

Item de crimine famoſo damnatus.ff.eo.l.is cui.§.fi.& l.cum lege.ff.de teſtibus.l.ob carmen.in prin.&.ff.de iniu.l.lex Cor.§.ſi quis liberum.

Item de ſtatu ſuo dubitantes. ff. eo.l.de ſtatu. &.l. qui in domini.

Item monachus.in auth.de monachis.in.§.illud.col.j. Sed illud hodie corrigitur ſecundum quoſdam: vt in authen.de ſanctiſ.epiſcopis.§.ſi qua mulier.col.ix.Sed dic: vt infra dicam in.iii.§.

Item is cui bonis interdicitur à lege.C.de hæreti.l.Manichæos.&.C.ad.l.Iul.ma.l.fi.& de hoc not.in inſti.quibus non eſt per.f.t.in fi.

Item

Item nota quòd omnia quę dicta ſunt ſuprà debẽt eſſe in teſtamento ſolenni,niſi quando pater teſtatur inter filios,vel nepotes:tunc enim nõ eſt neceſſe quòd tanta ſolennitas adhibeatur:vt.C.de teſt.hac conſul.§.ex imperfecto.& in authen. ibi poſi.&.ff.famil. herciſ.l.ſi cognatione.&.l.quotiens.&.l.filij.&.ff.famil.herciſ.l. ſi filia.§. ſi pater. Sed ſufficit ꝙ probetur ad minus per duos teſtes,vt no,in iuribus prope dictis:& maximè in prædicta l.fi.& ar.ff.de teſtamento mili.l.Lucius. & ſuper hoc videas in authen.de teſtamentis imperfectis.circa princ.& per totum.col.viii.

Renuncians ſeculo teſtamentum facere non poteſt.

Item nullus poteſt condere teſtamentũ qui ſeculo renunciauerit, & aliquam relig. intrauerit. & ſi teſtamentum condiderit, non valebit.in authen.de monach.§.illud.coll.j.C.de ſacroſanct.eccle. authen. ingreſſi.xix.q. iii. quia ingredientibus, Sed ſi filios habens ingrediatur monaſteriũ,nullo condito teſtamento permittitur ei diuidere bona ſua.in authẽ. de ſanctis epi.§. ſi qua mulier. xix.q.iii.ſi qua mulier.

Item ſi quis ita dixerit,ego committo vltimam voluntatem meam,vel teſtamentum meũ voluntati, ſeu diſpoſitioni Titij, & hæredem inſtituo quem ipſe voluerit, ſi poſtea per ipſum titium teſtamentum factum fuerit,non valebit ſecundum leges ff.de lega.j.l.captatorię.&.ff.de leg.ii.l ii.ff.de hęre inſt.l.illa inſtitutio.&.l.ſi quis Sempronium.ff.de condit.& demonſ.l.nonnunquam. Secus tamen videtur de benignitate canonica,textus eſt de teſtamentis.cap cum tibi.vbi dicitur in ſecunda quæſti.dicimus quod qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitionem committit, nõ videtur decedere inteſtatus, vel aliter ſolue:vt ibi notatur.

Contra teſtamentum nuncupatiuum.

In teſtamẽto nuncupa. vij. teſtes requiruntur.

SEquitur videre contra teſtamentũ nuncupatiuum, & contra codicillos.& breuiter dicendum eſt quòd teſtamentum nuncupatiuum nõ valet, niſi adfuerint ibi teſtes.vij.vt in inſti.de teſtamentis. §.fi,vbi dicitur ſi quis aũt voluerit ſine

ſcriptis ordinare iure ciuili teſtamentum.vij. teſtibus adhibitis, & ſua voluntate coram eis nuncupata, ſcias hoc perfectiſſimum teſtamentum iure ciuili, firmúmque conſtitutum. ad idem. C.eo.tit.l.hac conſult.§.per nuncupa. vbi dicitur per nuncupationem quoque,hoc eſt ſine ſcriptura,teſtamenta non alias valere ſancimus.quòd.vij.teſtes.vt ſuprà dictum eſt ſimul eodémque tempore.colligant teſtatoris voluntatem, vti teſtamentũ ſiue ſcriptura facientes audierint.& in l.teſtamentis.Ibi.vij. teſtes conueniunt,&c. C.de bo.po.l.ij.

Teſtes debent ſcire cõtenta in teſtamẽto nũcupatiuo. Secus in ſolẽni.

Item non valet niſi omnes teſtes ſciuerint & audierint quæ continẽtur in ipſo:vt. C.eo.tit.l.hac conſult.§.nuncupati.e.l.circa fi.ſecundũ quoſdam.Ibi.vbi dicit, ſic cauſa vt ipſi teſtes,& c.& in inſti.e.§.fi. C. qui teſtamenta fa. poſſ.l.hac conſult.§. attamen. &.C.de teſtamẽtis l.in teſtamentis.cum ſuis ſimilibus. Secus in teſtamento ſoléni in ſcriptis facto.Ibi enim non oportet quòd teſtes ſciant quæ continentur in ipſo:vt in prædicta.l.hac conſul.j.R. &.ff.e.l.qui teſtamento.§.fi.&.l.ſeq.in prin.

Item teſtamẽtum nuncupatiuum non valebit, niſi hæres ibidẽ nominatim fuerit inſtitutus: ſicut dicitur in teſtamento ſolenni in ſcriptis facto.ff.de codicillis.l. illud. ff.de his qui in teſtaméto de.l.proximę.circa fi. C.de teſtamentis.l.nec codicillum ff.de vulga. & pupil.ſubſt.l.j. in fi.& in inſti.de exhære.liberorũ.in princ.& inſti.quibus modis.t.in.§.poſteriori.ff.de teſtamentis.l.hæredes. j.reſponſo.C.de teſtamẽtis.l.iubemus.in.§. oportet.Ibi. quẽadmodum enim in eulogio quod ſine ſcriptura conficitur, neceſſe eſt teſtatorem exprimere nomina hæredum, &c.

Teſtes debent eſſe rogati i teſta. nũcupatiuo.

Item in teſtamento nuncupatiuo mulier teſtis eſſe nõ poteſt:vt in inſti.e.§.ſed neque mulier.ff.eo.tit.l.qui teſtamento.§.mulier.vbi dicitur, mulier in teſtamento dicere teſtimonium non poterit.& hoc verum eſt,in omni teſtamento ſolenni:ſecus in minus ſolenni, nam ibi poteſt:vt ſuprà tit.proximo notaui.

In codicillo quot teſtes requirũtur.

Item teſtes rogati eſſe debent in teſtamento nuncupatiuo. Item liberi. Item puberes.& vt breuiter me expediam, vide ea quæ dicta ſunt contra teſtamentum ſolenne

lenne in ſcriptis factum,& hic illa ea repetere poteris.

Itẽ vide illas perſonas quas ibi enumeraui,quæ nõ poſſunt cõdere teſtamentũ, & de nũcupatiuo teſtaméto dicitur. C.de edicto diui Adri.tol.l.iij.in gl. ſingulorum,&c.

Itẽ codicillus nõ valet niſi affuerint ibi. v.teſtes.in inſti. de fideicõ.her.§.ij.&.C. de codicil.l. fi.&.C. de fideicõ. l.fi.& hoc.licet fiat in ſcriptis,vel ſine ſcrip.q; fieri poteſt: vt.C.de bonis libertorũ.l.ſi quis.& plene nota.C.de codicil.ſuper rubrica,tamen non oportet quòd ſint rogati: vt.C.eo.tit.l.fi.in fin.& in prædicta.l.C.de dona.fac.cã. mor.l.fina.vbi dicitur. Sed ita res procedat vt ſi quinque teſtibus præſentibus,&c.

Teſtes codicillo debent ſe ſubſcribere.

Item non valet codicillus quando ſit in ſcriptis, niſi teſtes ſubſcripſerint in eodem:vt. C.eo. titu.l.fi.in fine. vbi dicitur in vltima voluntate,excepto teſtamento,quinque teſtes vel rogati,vel qui fortuitu venerint,debẽt vno eodémque tẽpore adhiberi, ſiue in ſcriptis, ſiue ſine ſcriptis componitur voluntas. teſtibus, videlicet quando volũtas in ſcriptis componitur,ſub notationẽ ſuam,id eſt ſubſcriptionem accõmodantibus.veruntamen dominus Azo.dicit in ſumma ſua,in tit.de codicil. quòd nõ oportet quòd teſtes ſubſcribãt,& idem dicit dominus Accurſius in inſti. de codicil.in fin. & eſt pro eis.ff. eo.ti.l.dimiſ.§. codicillos.& in inſtit. eo.§. finali.vbi dicitur. Codicillos autem etiam quis plures facere poteſt:& nullam ſolẽnitatem ordinationis deſiderant.

Item ſciendum eſt quòd hæreditas nõ dãtur directo in codicil.nec adimitur:vt.C.de codicil.l.ij.&.C.de his quibus.vt indig.l. hæreditas.&.C.de teſtamentis.l.nec codicillorũ.& in inſti.de codicil.§.pe.ff.de condi.inſti.l.pe.in fi.Sed quæ eſt ratio, dic:vt.ff.de codicil.l.quod per.vbi dicitur, quòd per manus traditũ eſt codicil.hæreditatem dari non poſſe,rationem illam habet, ne per codicillos qui ex teſtamento valent, ipſum teſtamẽtum quòd vires per inſtitutionem hæredum accipit,confirmari videretur.

Codicillus vt teſtamentum debet inſinuari.

Item ſi codicillus fiat qui pertineat ad teſtamentum,ita oportebit vt in publicũ proferatur,ſicuti teſtamentum:vt C.quẽadmodum teſt.aperi.l.fi.vbi dicitur.codicillos ſiue ſcripturam,quolibet tenore formatã,ea oportebit obſer-

uatione in publicũ proferri, quia teſtamenta panduntur.

Item codicillus nõ valet quãdo quis credit facere teſtamentum & non codicil. niſi dixerit, niſi valeat iure teſtamenti valeat iure codicillorũ, &c. ff. codi. l. fi. &. C. de teſtamentis. l. non codicillorum. cum ſuis ſimilibus.

Item furioſus codicillum facere non poteſt: vt. ff. eo. titu. l. ij. §. furioſus, eo. tit. l. nec codicillos cum ſuis ſoribus. & breuiter dicas quòd qui teſtamentum facere nõ poteſt, nec codicillum. ff. de codicil. l. dimiſ. §. pen. &. l. confi ciuntur. §. j. & vide perſonas quæ non poſſunt facere teſtamentum, quas enumeraui ſupra titu. proxi.

Contra diffinitiuas ſententias.

Quibus modis ſententia eſt nulla vel annullanda

QVoniam ſententiæ à diuerſis iudicibus proferuntur quarum aliæ ipſo iure ſunt nullæ, alię per integ. reſtitutionem, alię per appellationem interpoſitã, alię per ſupplicationem retractantur. Ideo contra ipſas ſententias aliquid videamus, & primo contra illas ſententias quæ ſunt ipſo iure nullæ. Sciendum eſt ergo ꝙ venalis ſententia ipſo iure nulla eſt, & non oportet ꝙ appelletur ab illa. C. quando prouoc. nõ eſt neceſſe. l. venales. extra de vita & hone. cler. cũ ab omni. ij. q. vj. §. diffinitiuas. ver. ſi contra res. & ver. venales. licet videatur contra. de re iudi. l. cum prolatis. Solutio. vt ibi.

Item ſentẽtia lata die dominico, vel alio tẽpore ob dei vel ſanctorum reuerentiam feriato: ipſo iure nõ valet. C. de fer. l. omnes. &. C. quomodo & quando iudex. l. ſi vt proponis. ff. de fer. l. ſi feriatis. extra de fer. c. fin. vbi dicitur quòd proceſſus etiam non valeat, quanquam de conſenſu partium fuerit litigatum.

Sentẽtia die feriata vel tẽpore meſſium lata an ſit nulla

Item dicitur ſi tẽpore meſſium vel vindemiarũ compel latur quis ad litigandum, exceptione primo poſita, quia ſi ſententia lata fuerit, nulla erit. ff. de fer. l. j. &. l. ſi fallacis. extra. e. ti. c. fi. in. fi. Item ſentẽtia ipſo iure nõ valet, ſi lata fuerit cõtra abſentem non contumacem. ff. de re iud. l. de vno quoque quomodo & quãdo iu. ſi vt proponis. j. &. l. ea quæ. &. l. cum nõ volũtatis. iij. q. ix. caueãt. C. de pro. l. quia

quia abſente. ff. de pœnis. l. abſenté. &. ff. de ap. l. ſi pro luſorio. in fi. & hoc intellige quando abſens eſt ex neceſſaria cauſa: vt in prędictis iuribus. Si verò abſens eſt iuſta & probali cauſa, valet ſentẽtia: ſed per app. reſcinditur. ff. de in inte. reſti. l. in fi. vbi notantur. v. genera abſentiarũ. Eſt enim probabilis & neceſſaria, vt ĩ militia. Secũdo eſt probabilis tantũ, vt in ſubdito. Tertio eſt neceſſaria tantũ, vt in relegato. Quarta eſt voluntaria, vt in mercatore. Quinta eſt vbi per contumaciã. In prima ergo ſcilicet in probabili & neceſſaria, ſi fuit legitime defenſus, & lata fuit ſententia cõtra ipſum, reſtituitur ad appellandũ: vt in. d. l. ſi. Non legitime defenſus, vel nullo modo, reſtituitur ad ere modiciũ, id eſt ad totã cauſam. C. de procu. l. quia abſenté. ff. de iud. l. ſi prætor. in fin. ff. quibus ex ca. maio. l. j. C. quomodo & quãdo iud. l. pe. In ſecũda, ſcilicet probabili tãtum, ſi legitime fuerit defenſus, ad totũ auditur. ff. quibus ex. c. ma. l. necnõ. ff. quãdo app. auditur ſuo iur. nõ per reſtitutionẽ. C. quomodo & quãdo iu. l. ab eo. vbi in totũ reſtituitur: vt colligitur in. d. l. necnõ. In tertia, ſcilicet neceſſaria tantũ, cauſa cognita ſubuenitur: vt ſi procuratorẽ nõ potuit relinquere, vel relinquit, ſed mortuus eſt: vt. ff. ex quibus ca. ma. l. ſed & ſi per. §. j. & in fi. l. In quarta vbi voluntariè abeſt, nõ dicitur reſtitui: quia lædi tur per ſententiã. ff. de re iud. l. de vnoquoque. In quinta, ſcilicet vbi cõtumaciter, ſi eſt fictæ cõtumax auditur appellans. ff. de iud. poſthu. in fi. Si verò vere contumax fuerit, nõ: vt in auth. de iud. §. audiãt. col. vj. niſi veniat ſedente iudice pro tribunali. ff. de integ. reſti. l. pe. verus contumax dicitur qui apertè dicit ſe nõ venturũ: ad quem ſufficit vna nũciatio. ff. in quibus ca, in poſ. ea. l. fulcinius. in fi. fictus verò dicitur ille qui inuenitur, & dicit ſe vẽturũ, vel nihil dicit nõ tamen venit, ad quẽ ter debet nunciari. ff. de re iu. l. cõtumacia. §. contumax. ſi autem nõ inuenitur, dicunt eum quidam non poſſe fieri contumacem. C. quæ ſententiæ ſine appel. reſ. l. j. §. j. dicitur tamen cõtra. ſufficit enim ſi denuncietur ad domum: vt. C. de annali except. l. vt perfectius. ff. de dam. infect. l. iij. §. prætor. ff. de agnoſcend. li. l. j. extra de do. & contu. ca. cauſamque. &. c. venerabilis. in fi. & de hoc notatur. ff. de procura. l.

Quãdo cauſa dicitur neceſſaria vel probabilis.

Fictus cõtumax an auditur appellans.

præsen.ij.q.vj.biduum.§.si aduersus absentem.in glo.no ta.cum aliquis,&c.

Sẽtentia debet continuere absolutionem vel condemnationẽ aut æquipol.

Item sententia nõ valet ipso iure,nisi contineat absolutionem vel cõdemnationẽ,vel similia verba:vt.C.de sententen.& interlo.l.præses.extra de accu.c.illa. &.ff.de re iu. l.j.&.l.in summis.ff.fa.herc.l.in hoc iudicio.ff.de arbit.l. qui cum.§.si arbiter.in insti.de offi.iudi.§. & si in rem.& de hoc dicitur.ff.de arbi.l.qualem.§.j.in glo.no. quòd dicit,&c.ij.q.vij.§.diffinitiua.extra de verb.signi.c. in his. quæ videtur contra, sed non est. & hæc omnia vera sunt, præterquã in causa appellationis.vbi nõ est necesse quòd iudex appellationis absoluat,vel condemnet,sed tantum quòd confirmet sentẽtiam vel infirmet.C. de app.l. eos. in fi.j.responso.& de hoc tractatur.ff. de re iu.l. in summa.& extra de appel.cum debitus.quidam tamen dicunt quòd ipse iudex appellationis habet condẽnare vel absoluere:vt nota.in prædicta.l.eos.in glo. nec à forma,&c.& est ar.pro illis.ff.de bono.pos.secũ.tab.l.qui ex liberis.§. testamento.vnde cõsultus est ꝙ apponantur omnia verba,scilicet infirmo vel confirmo:& ideo absoluo vel condemno,de hoc dicitur.ij.q.vj.in.c.appellatore.

¶ Adde quid si doleat in culo. ita quòd nõ possit sedere.vide glo. pe.in fi.c.fi. de sen. et re iudi.in.vj.

Itẽ sententia ipso iure nulla est, nisi ipsam iudex tulerit sedẽdo.ar.C.de postu.l.quisquis.in fi.C.de dilat.l.à procedẽte.& in auth.vt ab illustrib⁹ & qui super eã dig.sunt. §.sancimus.col.v.ff.qui ordo in bonorũ posse.l.ij.§.dies. ff.de arbit.versus fi.ij.q.j. in primis. Sed quid si sederit in alta turri vel equo,quia forte timebat alteram partium,& volebat fugere,& litigatores erant inferius, forto valebit sententia,& sine forte valuit apud genuam.arg.ff. de acquiren.pos.l.quòd modo.§.si venditorem.

Sententia in scriptis debet ferri

Item nisi sentẽtia lata fuerit in scriptis,nulla erit.C. de sententiis ex breuiculo reci.l.j.& per totum.& de proba. c.quoniam cõtra fal.ij.q.j.primis.in fi.&.§.statutis.hęc tamen vera sunt,nisi in casibus.C.de sententiis. ex breuiculo reci.auth nisi breuiores. & alia auth. breuissimas. vbi dicitur breuissimas lites, & maximè vilium personarũ,sine scriptis, & sine aliqua expensa, cognoscere præsidem oportet.& in authen.de manda.prin.§.sit tibi.co.iij. vbi dicitur.Sit tibi quoq; tertiũ studium, lites cũ omni æquitate

tate audire, & omnes quidem breuiores, & quæcunque maximè vilium sunt,ex non scripto decidere & iudicare, & liberare homines alterna contentione,&c.C.de priui. scho.l.fi.in fi.l.xij.veruntamẽ quidam dicunt quòd sentẽtia ferri potest sine scriptis, de cõsensu litigatorum. ar.ff. de re iu.l.si conuẽnerit.ff.de fer.l.j.

Item in alio casu sine scriptis fertur sententia,scilicet in causa matrimoniali.extra de testi.c.albericus.vbi de hoc. item in leuibus criminibus.ff.de accu.l.leuia.

Sententia à non suo iudice lata est nulla.

Item sentẽtia nulla est,si iudex nõ per se,sed per alium recitauit.C.de sen. ex peri.rescin.l.fi.vbi de hoc.&.l.hac consul.ff.de ar.l.diem. in prin.&.l. non distinguemus.§. ꝙ si hoc modo.extra de cõsue.ad nostram.ar.C. de assess. l.ij.contra videtur.ar.ff. de admi.tu.l.ita nunc.§. gessisse. vbi dicitur.Gessisse autem videtur qui per alium gessit.cũ suis similibus.

Mulier non potest esse iudex.

Item ipso iure nulla est,si contra pupillum,vel adultum existentẽ in iudicio sine tut.& cur.auctoritate lata est.C. qui legi.perso.l.j.&.ij.C.si aduersus rẽ iudi.l.cũ & minores.C.quomodo.& quando iudex.l.si præses.ff. de re iu. l.actio.§.fi.l.quæritur.ff.de mino.l.in cau.ij.arg.C.de in integ.resti.mi.l.si curatorẽ.&.C. de auctoritate præstan. clarũ.&.C.de appel.l.si cõtra.&.C.de procu.l.nõ minus. & hoc verum est de diffinitiua tantum, secũdum quosdã. Dicunt enim quidam quòd secus est in interlocutoria.ff. ex quibus causis in pos.ea. apud Iul.§. Marcellius.&.l. in possessione.§.j.& hoc verum est,nisi in casibus in quibus ipse pupillus vel adultus potest esse in iudicio per se, qui notantur extra de testi.spo.infr.c. ex parte.ac tum.si diffinitiua sententia lata sit pro pupillo,vel adulto,valet : vt in prædicta.l.non eo minus.

In causa matrimonij sẽt. simul.scriptis valet.

Itẽ sentẽtia nulla est,licet scripta sit,& tradita litigatoribus:nõ tamẽ est à iudice recitata.C.de sen.ex bre.re.l.j.

Item ipso iure nulla est sententia cum à non suo iudice est prolata:vt.C.si à non compe.iudi.fu.l.ij.l. finali.& C.de iurisdi.om.iudi.l.priuatorum.ar.C. ne de statu.defun.l.si pater.ff.de iudi.l.j.ff.de iniusto.r.& ir.t.l. si quis exhæredato.§. ꝙ si quis fuerit damnatus.C. de pœnis.l.ij. ext.de for. cõp.c.significasti.extra de crimine fal.c.super

Seniẽtia debet per iudicem pronunciari.

eo.extra de consue.cap.ad nostram. & extra de iud.cap. at si clerici.ij.q.j. in primis.

Item si seruus sententiã tulerit,nulla est ipso iure:vt.ff. de iudi.l.cum prætor.§. non autẽ.C.de sen. & interlo.o. iud.l.ij.C.de iudi.l.seruus.&.l.seq.ar.ff.de peculio.l.nec seruus.in prin.ar.ff.de procu.l.seruum quoque.C. de rei ven.l.nec seruum.C.de testibus.l.seruos.C.vbi fiscale.vel diui.do l.fi.ar.ff.si quis cau.l.quot.ff. de testib.l. serui responso.ff.ad.l.Corne. de fal.l.nullo. contra tamen videtur.ff.de offic.præsi.l.barbarius.non est contra, quia hoc fuit propter communem ignorantiam.

Item ipso iure nulla est sententia si per mulierem sit lata:vt.C.de recep.l.fi.ff.de reg.iur.l.ij.xxiij.q.v. mulierẽ. ar.extra.de ar.C. dilecti filij. vbi plene de hoc.

Itẽ si ab hæretico,vel Iudæo,vel alio inimico fidei sit lata,nulla est:vt.C.de Iudæis.l.fina.& extra de hære.ca.excommunicamus.cum suis similibus.

Item ratione causæ & iudicis nulla est sententia : puta, quia iudex erat pedaneus, & nõ poterat iudicare de causa ingenuitatis vel seruitutis.C.de pedaneis iud.l.ii.ff. de arbitris.l non distinguemus.§.delibera.

Itẽ nulla est cũ iudex secularis super re ecclesiastica cognouit:vt in auth.vt clerici apud ꝓprios episcopos.§.si verò ecclesiastico.col.vj.ext de fo.cõpe.c.si diligẽti. &.c.significasti. & in cõstitutione federici,statuimus.quàm quidã habẽt.C.ne filius ꝓ patre.quę ĩcipit,habita.vbi de hoc.

Item sentẽtia lata post aliam diffinitiuam,nõ per appellationem suspensam,ipso iure nulla est.C.de sen.& interom.iudi.l.post sentẽtiam.&.C.quando prouo.nõ est ne. l.ij.&.ij.q.vj.si quando.§ diffinitiua,nisi in casibus notatis.extra de re iud.inter monasterium.& extra de resti.in inte.c.cum.&.C.sententiam rescin. non pos.l.j. in glo.& vbi iudicatum negatur.ff. quæ sententiæ app.re.l.j.& in causa matrimoniali,quæ non transit in rem iudi.extra de re iudi.lator. &.c.consanguinei.

Sentẽtia in loco inhonesto lata, est nulla.

Item nulla est ratione loci in quo lata est:vtputa, in lupanari,vel in caupona,vel in alio loco minus honesto.C. de senten.& interlo.o.iud.l.cum sententia.&.C.de iudi. l.properand.l.rem non nouam.

Item

Item nulla est ratione alterius loci, puta quando lata est in secreto,& nõ in publico:vt.C.de sen.& inter.om. iudi.l.cum sententiam.ff.de reg.iur.l.omnia quęcunque. extra de appel.c.qua fronte.

Item ratione ordinis non seruati, nulla est sententia: vtputa iudex debuit condemnare procuratorem, & cõdemnauit dominum litis.C.de sententiis & interlo. om. iudi.l.j. In criminibus tamen condemnandus est dominus, nõ procurator.C.de iusiur.l.fi. Quid tamen tenendum sit,& quando condemnari debeat dominus,& quãdo procurator, dicitur.C.de procu.l.nihil interest.& C. de iniur.l.fi.& extra de proba.cap licet causam. & extra de fide instru.ca.inter dilectos. in fi. & extra.de ele.cap. querelam:vbi notatur, quòd tutius est condemnare dominum & procuratorem.

Ordo in sententia est seruandus.

Item potest dici nulla sententia, quando ibi non est ordo iuris iudiciarius obseruatus:vtputa,primo iuratum est de calumnia, & postea lis contestata, vel primo prolata est sententia, & postea scripta.C.de sententiis, & interl. om.iud.l.prolatam:vbi multa notantur, & extra de ap.c. qua fronte.ij.q.vj.§.diffinitiua.& extra.de pur.ca.c.cum dilecti.ff.de vulga.& pupi.subs.l.ij.§.prius.vbi dicitur ꝙ ordo scripturæ peruertẽdus non est:ad hoc.C.de hæret. hæredi.aut.vt debi.

¶ *Adde glo.fi.ij.c.licet de prob. ext.qui dicit de hoc non esse curãdũ.*

Item nulla est sententia si contra ius scriptum,vel constitutionem lata sit.ij.q.vj.§.diffinitiua.ver. Item si sententia : vbi de hoc.extra de sen.& re iud.cap.cum inter. circa fi.&.c.j. & ca.inter cæteras.C.quando prouoc.non est ne.l.ij.&.l.circa.& hoc intelligitur quãdo in ipsa sententia est expressum:vt in d.§.diffinitiua.extr.de confir. ca.exanimata.& de sen.excom.per tuas.ff.de sen.& re.l. præses. &.l.cum prolatis : vbi de hoc.ff.de sen.quæ sine app.rescin.l.j.§.j.& ij.aliasvalet sententia.ar.C.de re iu. l.ii.&.C.de iu.fisci.l.ii.lib.x.

Item nulla est sententia si duo vel plures iudices sunt, & vnus sine altero pronunciet, vel sine mandato coniudicis absentis, vel nisi in delegatione contineatur, quòd alter sine altero procedat.C.quando prouo.non est ne. l.magist.ff.de arbi.l.si in tres.ff.de re iud.l.duo.ij.q.vj.§.

In pluribus iudicibus vnus sine alio an possit pronunciare.

diffinitiua.ver.ſi plures,extra de offi.deleg.cap.prudentiam. &.c.cauſam. & ar.extra de re iud.cap.ad probandum. videtur tamen contra.C.de relati. in authen. prohibet. vbi dicitur ſi duo vel plures fuerint cognitores, & aliqua inter eos emergat diſſonantia, quiſque eorum ꝑ ſibi videtur pronuncier.

Item videtur contra.extra de re iud.c.fi.non ſunt contra.vt ibi notatur.

Sentẽtia intra terminũ præfixũ debet proferri, alias non valet.

Item nulla eſt ſententia ſi certum terminum ſuperior aſſignauerit,infra quem ſententiare debeat,& ipſe iudex poſt datũ ſibi terminũ ſentẽtiauerit.C.quãdo prouo.nõ eſt ne.l.cũ nõ eo die.&.C.quomodo & quãdo. in.l.fi.vt ꝑponis,ext.de offi.dele.c.de cauſis.&.C.de arbi.l.j.ĩ fi.

Item nulla eſt niſi pars contra quam lata eſt,tribus edictis, vel vno pro omnibus peremptorio, fuerit euocata: vt.C. quomodo & quando iu.l. conſentaneum. &.l.ea quæ.& quaſi per totum. &.ff.de re iud.l.contumacia.ff. de ſen.qui ſine ap.re.l.j.§.item cũ.&.xxxiiij.q.iij.de illicita.& licet non inueniretur ille qui citari debet, nihilominus ad domum ſuam citatio fieri debet, & amici ſui requirendi ſunt, an ſit aliquis qui defendere velit eundẽ, alias ſententia non valeret: vt in iuribus allegatis. extra de do. & contu.c.cauſam. &.c.prout.&.c.fi.extra.de eo qui mitti.in poſ.cap.fina.&.ff.ex quib. cauſis ma.l.item ait prætor. &.l.ſe.

Sententia in mortuũ eſt nulla.

Item nulla eſt ſententia qui mortuus cõdemnatur,niſi aliqua fuerit iudicis delegatio in cauſa mortui.

Item nulla eſt ſententia qui continet præceptũ impoſ. vel cui parere propter rerum naturam non potuit quis. ff.qui ſententiæ ſiue appe.reſ.l.pe.vbi dicitur,eum qui in rebus humanis non fuit ſententiæ dictæ tempore,ineffi-caciter condemnatum videri. Idem reſpondit apud eum qui in rebus humanis non eſſet, cum iudex datus eſt,nec iudicis dationem voluiſſe,neque ſententiã aduerſus eum datam vires habere.ad idẽ eſt.C.e.ti.l.fi.vbi dicitur,Paulus reſpondit impoſ.præceptum iudicis nullius momenti eſſe.Idem reſpõdit,ab ea ſententia cui parari rerum natura non potuit ſine cauſa appellari. ad hoc facit.ff.de rerum diu.l.in ſumma.§.fi.ff.de iu.l.de qua re.§.ij. & hoc niſi in

niſi in caſibus:vt in crimine hæreſeos.extra de ſen.excõ. c.à nobis. ar.iij.q.ix.abſens.ff.de accu.l.ex iudiciorũ.C. de hære.l.iiij.xxij.q.ij.ſane profertur.

Sententia ab excommunicato lata, nõ valet.

Item ſententia lata ab excõmunicato,non valet.ex.de re iud.c.ad probandũ.& ex.de excep.c.exceptionem. & ext.de elec.c.cũ inter. R.& ex.de cõſue.c.cum dilectus. vbi de hoc.& ex.de conceſ.præben.c.quia diuerſitatem.

Item ſententia eſt nulla,quãdo libellus in cauſa oblatus non eſt.C.de lit.conteſt.in auth.offeratur. in fi.ibi.litis ergo cõteſtatio circa hoc indultum habita,pro nihilo habẽda.ar.C.de ſen.ex breui.reci.l.ii.extra de li.obla.c.j.& extra de ſimonia.c.licet hely.in caſibus contentis.C. hæ ſen.experi.re.autẽ breuiſſimas. &.C. de priui.ſchola.l. fi.li.xij.circa fi. & de hoc dicitur in auth.de exhiben. & inter.§.ſancimus. in col.v.ſed an libellus poſſit remitti de conſenſu partium,dic vt dictum eſt ſuprà in ti.contra libellum.

Ad ſententiam non deuenitur niſi lite conteſtata.

Item ſententia nulla eſt,niſi primo lis fuerit cõteſtata. ext.vt lite non conteſt.per totum.& ext.de lit.conteſt.c. vno.ſed nunc primo.vbi de hoc.& extra de cauſa poſ.& proprie.c.j.& ext.de pur.ca.c.cum dilectus.ij.q.vj.§.diffinitiua.ar.C.de iudi.l.properãdum.§.j.extra de elec.c. dudum.j.§.licet.& hoc verum eſt niſi in caſibus.C.de tẽporibus.ap.l.fi.in.§.illud.extra.vt lite non cõteſt.c.quoniam frequen.§.ſunt & alij.§.porrò.&.§.ſi vero.& extra de cauſa poſ.& proprie.c.eum qui.& eſt.c.Lugdunen.

Item nulla eſt ſententia quæ lata eſt cum falſo procuratore.C.de procu.l.licet.&.C.ſi à non compe.iudi.l.fi.& extra de procu.c.in noſtra preſentia.in fi.&.c.ex infinu. ar.extra de reſcriptis.c.ex parte decani.tamen tenet ſententia quouſque falſitas fuerit reuelata.vt in iurib⁹ alleg. cum ſuis ſimilibus.

Item ſententia contra furioſum lata, non valet:vt.ff. de re iu.l.furioſo.Nec etiam valet, licet pro eo lata fuerit:vt ibi notatur.

Itẽ nulla eſt ſententia,niſi lata fuerit ſuper certa quantitate.C.de ſentẽtiis quæ ſine certa quantitate. per totũ. inſti.de actiõ.§.curare.hoc intellige. quãdo ſuper certa re vel ſpecie actũ eſt corã iudice.Si vero de ĩcerta quãtitate

actū fuerit, puta de indemnitate præſtanda, valet ſententia: vt. C. de ſententiis & interlo. om. iudi. l. cum eorum. &. C. de ſen. quæ ſine cert. quanti. l. ij. extra de fidei. cap. peruenit.

Iudex ad certam rem datus de alia re nō cognoſcit.

Item nulla eſt ſententia quando iudex ad certam rem datus, de alia re pronunciat. C. ſi à non compe. iudi. l. j. extra. de teſti. cap. de teſtibus. verſi. & ita deponerent nō iurati. e. de offi. deleg. c. cum olim. &. c. ex literis.

Item nulla eſt ſententia ſi per ſurreptionem lata ſit: vt. xxxv. quæſt. ix. venia. extr. de offi. vicarij. cap. ſua nobis. & extr. de reſcriptis. cap. ad audientiam. ar. C. ſi à nō compe. iud. l. vl.

Item nulla eſt ſententia lata cōtra fiſcum, abſente eius aduocato. ff. de iure fiſci. l. ſi fiſcus. &. l. non legitur. §. dimiſ. C. de iure rei public. l. xj. C. de aduocatis fiſ. l. fi. ſecus ſi contra priuatum lata ſit. vt ibi.

Item nulla eſt ſententia quando pecunia data eſt aduocato, vel procuratori, vel etiam aduerſario, vt patiatur ſe vinci: vt. C. de pœna iudi. l. j. & auth. ibi poſita Nouo iure. &. C. de aduoc. diuerſorum iudiciorum. l. j.

Item nulla eſt ſententia quę lata eſt à minore. xviij. annis. niſi à principe facta fuerit delegatio. ff. de re iudi. l. quidam. ff. de arbit. l. cum lege. & extra. de offic. delega. cum viceſimum. de hoc dictum eſt ſuprà in titulo contra iudicem.

Item ſi tutor legitimus, vel ſine inquiſitione datus, non cauerit rem pupilli ſaluam fore, & in iudicio de re pupillari expertus fuerit, & ſententiam cōtrariam reportauerit, talis ſententia ipſi pupillo officere non valebit: vt. C. in quibus cauſis in integrum reſtitutio. non eſt neceſſaria. l. tutor.

In fine iſtius tit. no. omnia illa. ff. de ſententiis quæ ſine appe. reſ. l. j. &. ij. &. iij. &. C. quando prouoc. non eſt neceſ. per totum titulum.

Exceptiones contra Sententias.

Sequitur

SEquitur videre quando ſententia valet. tamen retractatur per appellationem, vel per integrum reſtitutionē, vel quandoque per ſupplicationem. Et primo dic quòd ſentētia eſt aliqua: ſed retractatur per appellationē quando lata eſt in alio loco quàm dies ad audiēdam eam fuerit aſſignata. C. quomodo & quando iudex. l. ſi vt proponis præſes. &. C. de ſen. & inter. om. iu. l. cū ſentētiā. ar. ff. de ritu nup. l. palā. xix. d. accutius. ar. ex. de offi. dele. c. cōſuluit. hoc tamen intellige ſi dies aſſignata fuerit mutata parte ſeu partib⁹ ignorātibus: vt ibi dicitur.

Item ſi per metum vel rrorem partes conſentiant, ſententia valet, ſed per appellationē retractatur: vt. ff. de iudi. l. ij. C. de epiſcopali audien. l. ſi. ff. de iuriſditione om. iudi. l. ſi per errorem. extra de his quæ vi metúſve cauſa fiunt. per totum.

Metus vel error inualidat ſententiam.

Item ſi ſentētia lata fuerit de nocte, poterit retractari. ar. in authen. de iudic. §. ſedebunt. coll. v. ff. de ritu nup. l. palam. &. l. ſi. de admini. tu. l. non æſtimo. &. ff. de ventre inſpi. l. j. vbi dicitur, quòd tenebræ aptæ ſunt ad fabricādum falſum. extra de offic. ca. conſuluit. vbi qui male agit eccle. & vbi iudex perficere debet ante noctis tenebras, quod incumbit. xxvij. q. ij. pernicioſum. ex. vt eccleſiaſtica benefi. cap. vt noſtrum. ar. ff. de origi. iuris. ij. §. & quia. & de hoc dicitur. ff. de feriis. l. more. in. j. glo. &. ij. licet ſit contra. C. de tranſact. l. non minorem.

Sentētia de nocte nō referenda.

Item ſententia ſub conditione de futuro ferri non debet, lata tamen tenet, ſed per appellationem quandoque retractatur. de hoc dicitur. ff. quando appellandum ſit. l. j. §. quid ergo. ff. ſi certum pet. l. reſpiciendum. ij. q. vj. biduum. ver. ſane. & extra de appe. cap. perſona requiſiſti. xxxv. q. ix. apoſtolicæ. in gloſ. vltima. & extra de ſenten. excommuni. cap. à nobis fuit.

Sentētia nō præſtito calumniæ iuramēto retractari poteſt.

Item ſententia retractari poteſt, ſi iuramentum calumniæ exactum in cauſa fuerit, & nō præſtitum. Idem eſt licet exactum non fuerit ſecundum quoſdam. ar. C. de iuramen. calum. l. ij. §. ſed quia veremur. in fi.

Item ſententia lata pro vel contra filiumfa. exiſtentem

in iudicio ſine conſenſu patris, per appellationem, poterit retractari. ar. ff. de iudi. l. licet. &. l. ſi debitori. &. l. pinde. C. de bonisque liberis. l. cum nõ ſolum. vbi de hoc.

Item ſententia lata per gratiam, per appellationem retractari poteſt. ff. ad Trebel. l. ſeruo inuiti. §. cum prætor. & de hoc notatur. C. de pœna. iu. l. ii. ff. de mino. l. ait prætor. in fine.

Sentẽtia per gratiam lata retractatur.

Item ſententia lata contra maiorem per falſos teſtes, vel per falſa inſtrumenta, retractatur quandoque per appellationem, quandoque in integrum reſtitutio: vt. ff. de re iudi. l. dimiſ. circa quam materiam ita cõſueuit diſtingui, vtrum in prima cauſa mota fuerit quæſtio falſi, & tũc ópus eſt appellari, ſi retractatur per in integrum reſtitutionem vſque ad quadriennium. C. de temporibus in integrum reſti. l. ſuperuacuam. vel per actionem in factum vſque ad. xxx. annos. vel ſi criminaliter agatur vſque ad xx. annos: vt. C. ad. l. Cor. l. fal. querel. C. ſi ex falſis inſtru. per totum. extra de excep. cap. cum venerabilis. & extra de teſtibus. cap. ſicut. in fi. & extra de probat. ca. licet. vbi de hoc. idem dicitur ſi ex falſis allegationibus lata ſit ſententia: vt. C. de iudicibus. l. ſi prætor. C. ſi ex falſis alleg. l. ii. vbi de hoc. hæc omnia tamen ſic intellige, vt tales ſententiæ valeãt, & ſunt antiquæ quouſque falſitas teſtium, vel inſtrumentorum fuerit reuelata. ipſa autem comperta, vel reuelata, iudicium nullum, & ſentẽtia nulla per iudicem promulgabitur: vt in iuribus præalleg. &. C. pro. l. licet. & extra de procu. cap. in præſentia. in fi. & de hoc dicitur. C de tranſact. l. ſi ex falſis. C. de aduocatis diuerſorum iudiciorum. l. j. extra de probat. cap. licet. & qualiter ſententia lata per falſos teſtes, & per falſa inſtrumenta valeat retractari in iſtis verſibus continetur.

Si charta falſa, ſententia forte feratur. Ipſa retractatur, ſi chartula falſa probatur. Sed ſi de charta quoque quæſtio tunc moueatur: prætextu falſi ſententia non reuocatur. ſolutio retractatur, modo ſi tunc vera putatur.

Sentẽtia ex falſis allegationibus lata anvaleat

Item ſi contra ius litigatoris lata eſt, retractatur per appellationem: vt extra de ſententia & re iudi. cap. cum inter. circa fi.

Item ſi ſentẽtia contra abſentem lata fuerit, & ipſe abſens

ſens propter breue tempus iuſtam cauſam abſentiæ ſuæ probauerit, ipſa ſententia per reſtitutionem in integrum poterit retractari: vt. ff. de mino. l. in cauſa. ii. §. fin. &. l. præfecti prætorio. C. de temporibus appel. l. cum anterioribus. l. illud. extra de reſti. in integrum. cap. ex literis. ff. de excuſ. tuto. l. ſcire oportet. §. ſufficit. vbi dicitur. Si quis propter ægritudinem, vel propter neceſſitatẽ aliam, puta maris vel hyemis, vel incurſus latronum, aut aliam ſimilem cauſam in conſtituto tempore venire non poterit, & eſt ignoſcendum cuius fidem ſufficit firmare, &c. ad hoc facit extra de re iudi. cum Barto. &. C. de procura. l. quia abſente.

Item ſi cõtra abſentes rei publicæ cauſa lata fuerit ſententia, illa per in integrum reſtitu. poterit retractari, cum diſtinctione tamen: quia aut non fuit defenſus, aut fuit minus legitime defenſus, & tũc reſtituitur ad cauſam totam. C. de procu. l. quia abſente. aut fuit legitime defenſus, & tunc ad appellandum reſtituitur tãtum. ff. de in integrum reſti. l. vlt. ad hoc reſpicias. C. de reſti. mili. &. C. de temporibus. in integrum reſti. C. ex quibus cauſis maio. per totum. & hæc diſtinctio plene poſita eſt ſuprà tit. j. in principio.

Sentẽtia contra abſentẽ reip. cauſa, an valet.

Item quandoque retractatur ſentẽtia quæ lata eſt contra ius litigatoris à qua non eſt appellatum per ſupplicationem. Circa quod ita dicitur: fit enim quandoque ſupplicatio iudici præfecti prętorio, & tunc habet fieri infra decem dies. C. de preci. impera. offe. authen. quæ ſupplicatio. Quandoque principi. & tunc ſufficit quòd fiat infra biennium. C. de ſenten. præ. prætor. l. vnica. cum ſuis ſimilibus. & de hoc plene dicitur extra de in integrũ reſti. cap. ex literis. & in prædicta authen. & prope dicta. l. & authen. vt ſponſal. lar. in. §. illud. coll. ix. vnde ſumptũ eſt prædicta authen.

Sentẽtja contra abſentẽ in cauſa criminali anvaleat.

Item ſententia lata contra abſentem in cauſa criminali in maioribus criminibus quæ pœnam capitalem ingerunt, non valet. ff. de pœnis. l. abſentem. C. de accuſat. l. abſentem. &. C. de accu. l. adulter. l. ſi quondam. ff. de acquir. rerum do. l. j. in princ. cum ſuis ſimilibus. diſtingunt tamen quidam aut eſt lis cõteſtata, aut non: & aut liquet

Sentẽtia cõtra abſentẽ in cauſa criminali anvaleat.

de cauſa:aut non. Alij dicunt quòd non valet ſentẽtia, ſiue lis ſit conteſtata vel nõ. & de hac materia tractatur in prædictis iuribus. & iij.q.v. quiſquis.xxiiij.q.iij.de illicita.xj.q.iij.rurſus. & cap.quicunque. extra de do. & contu.veritatis.

Contra appellationes.

Vpradictũ eſt contra ſententias. Sed quia poſt ipſas quãdo appellationes fruſtratoriæ apponuntur, ideo contra appellationes aliquid inferamus.

Iudex friuolæ appellationi differre nõ debet, alias eſt puniendus.

In primis ſciẽdum eſt quòd iudex qui inanẽ ſiue friuolam appellationẽ admittit,puniri debet. & ille ſimiliter qui fruſtratorie appellat. quilibet in decem libris auri.C.quorum appel.nõ reci.l.quiſquis.ij.q.vj.Si quando.§.ſi quis auſus fuerit prouocare,& dicit.cap.quòd appellans ſi minus rationabiliter appellauerit,non ſolum in ſimplum ſumptus,ſed quadruplũ condemnetur.ij.q.vj. omnimodo . & ſuperuacua appellatio admittenda non eſt:vt.C.de naufra.l.j.lib.xj.

Appellans non auditur niſi ſua interſit.

Item ſciẽdum, quòd niſi quorum intereſt non ſunt audiendi:vel audiri non debent appellantes.ff.de appel.re. l.j.in prin.ij.q.vij.Non ſolent. extra de elec.c.trãſmiſſa.

A tortura contra leges imponenda, poteſt appellari.

Item quãdoque fruſtratorie appellans punitur. in.l.libris auri.C.de epiſcopali audien.l.ij. dicendum eſt ergo, quòd appellatio facta ante ſententiam diffinitiuam, non valet ſecundum leges. C.de appel.l.eos.§.j.in prin. &.§. ſuper his.C.quorum appell.non re.l.ante. vbi de hoc. & C.de ſen.& interl. omnium iud.l.fi.&.C.de iudi.l.apertiſſimi.ff.de liberali cauſa.l.liberis.extra de appel.cap.ſuper eo.ij.C. de epiſcopali aud.l.ij.ij.q.vj. non ita. niſi in caſibus qui notantur in ipſo cap.non ita. circa quam materiam quidam ita diſtingunt. Aut grauamen quod ante diffinitiuã ſententiam infertur alicui interloquendo,poteſt in diffinitiua ſententia reuocari,aut non. Si non poteſt reuocari,puta iudex interloquendo dicit aliquem fuſtigandum eſſe,vel ad quęſtionem ponendum contra leges,tunc dicitur quòd appellari poteſt ab illa interlocutoria.

toria.ff.de appel.re.l.ii.&.ff.de arbit.l.nõ diſtinguemus. §.cum quidam.C de rela.l.j.&.C.de app.l ſi quis prouocatione.ii.q.vj.Non ſolent.§.ante ſententiã.Si vero poteſt ante ſententiam reuocari illud grauamen in ſententia:tunc non poteſt appellari.ff.de appel.l.j.circa princi. in iuribus prealeg.l.eos.&.l.ante.&.l.apertiſſimi.Ius vero canonicum indifferenter ab interlocutoria quotienſcunque grauatur quis ſuſtinet appellari: vt extra de appe. cap.vt debitus.& cap.cum ſit Romana.& ca. ex parte. & cap.ſuper eo.ii.cum ſuis ſimilibus infinitis.

Iure canonico quocũque grauamine appellatur.

Item appellatio à præfect.preto.facta,non valet:vt.C. de ſen.præfec.præto.l.iiii.&.C.de appel.l. à proconſulibus.&.C.de epiſcopa.aud.l.epiſcopale.ff. de offic. præto.l.j.§ j.ff.à quibus appel.non licet.l.j.ff de appel.l.creditor.in authen.de iud.§.noſtros.in princi.§.& in fi.col. vj.ff.de minor.l. præfecti. ſcire tamen debes, quis vocetur præfectus prætorio,& quæ ſit eius poteſtas. Vocatur ergo præfectus prætorio ſecundum quoſdam ſenatuſcõſultis qui centum conſueuerunt eſſe numero. C.de peti. hæred.l. fi. non quilibet ſenator ſeparatim , & talis ſenatuſconſultus poteſt condere legem,& facere ius: vt.ff.de legibus & ſenatuſconſul.l.nõ ambigitur.vbi de hoc. Alij dicũt quòd præfectus prætorio dicitur ille qui immediate ſubeſt principi. & maiorem & excellentiorem his magiſtratibus, vel omnibus aliis iudi . ſub principe poteſtatem habet,& iſte præfectus prætoris habet triplex priuilegium,ſiue trina ſpecialitate dimittatur:primũ eſt, quia non appellatur ab ipſo:vt in iuribus alle. ſed ſupplicatur. Secundum eſt , quia minores contra eius ſententiam ab aliis non reſtituuntur.ff.de offic.præfect. præto.l.vna.in fi.niſi à principe.ff.de mino.l. in cauſæ.in fi. &.l.j. Tertium eſt, quòd poteſt condere leges, ſiue conſtitutiones. ff.C.de offi.præfect.præto.normam.ff.e.l.Non ambigitur.de iſto præfecto prætorio dicitur in authẽ.de defen. ci.§.non habente col.iii.

Quis dicatur præfecto prætor.

Item dicunt quidam quòd nõ appellatur ab epiſcopo, ſecundum leges.C.de epiſcopali audien.l. epiſcopale. & authen.ibi poſita . & tamen eſt ibi diuerſa opinio diuerſorum doctorum:vt ibi notatur.

Contumax an audiatur appellans.

Item nõ valet appellatio contumacis. C. de iudi. l. properãdum. §. cum autẽ eremodiciũ. &. C. quorum ap. non re. l. j. vbi dicitur. eius qui per contumaciam absens, cũ ad agendam causam vocatus esset, cõdemnatus est, negocio prius summatim perscrutato, appellatio recipi nõ potest. ad idem. ff. de iud. l. & post. ff. de app. l. ex cõsensu. §. fi. & ff. de re iu. l. contumacia. & in auth. de iudi. §. audiẽt. col. vj. vbi dicitur, quòd qui per cõtumaciam defuerit, eidem appellationis materia siue ratio permittatur, &c. & in authen. vt omnes obediant iud. §. si quidem. col. v. ar. ex. de sen. & re iu. c. Inter monasterium. & ex de em. & ven. c. fi. ii. q. vj. §. diffinitiua. ver. Sũt quorum. xxiii. q. iii. de illicita. extra de app. cap. per tuas. & hoc intellige nisi contumax venerit iudice adhuc sedente pro tribunali. ff. de in integr. restit. l. dimiss. &. l. penultima.

Quis dicitur fictus vel verus cõtumax.

Nota tamen quòd alius dicitur fictę contumax, & alius vere contumax, de quibus dictum est suprà in tit. contra sententiam. circa prin. ti. e. de vere contumacibus in non veniendo hoc intelligitur. vbi autem quis contumax est aliter prętерquã in non veniendo, bene potest appellare: vt. ff. de appel. l. creditor. §. iussus. & de hoc dicitur. C. de iur. calum. l. ii. §. sinautem reus. in glos. sed nunquid, &c.

Appellatio à grauamine quãdo valet vel non.

Item quũ appellatur à grauamine, nõ valet appel. nisi coram iudice à quo appellatur grauamẽ ex causa probabili prętendatur: vt ex. de ap. c. vt debitus. &. c. cũ causam. in fi. &. c. s. &. c. cordi nobis est: & quasi per totum. & ex. de his qui fiunt à ma. par. c. vbi dicitur, quòd causa rationabilis debet assignari & probari, sed illud habet locũ in appellationibus q̃ fiũt extra iudiciũ, puta in electionibus.

Appellatio i scriptis fieri debet.

Item appellatio non valet nisi scriptis fiat. ii. q. vj. post appellationes. §. forma. in fi. vbi dicitur. huiusmodi appellationes in scriptis fieri debent, &c. extra de appel. cordi nobis est. vbi dicitur. Scimus igitur vt si quis in iudicio vel extra super interlocutoria, vel grauamine, ad nos duxerit appellandum. causam appellationis in scriptis assignare deproperet, &c. &. ii. q. vj. §. penult. ver. litigatoribus vero, &c. C. de appel. l. eos. in fi. &. l. si quis libellos. & hoc verum est in diffinitiua: nisi appelletur adhuc iudicẽ sedente pro tribunali. Nam tunc sufficit viua voce dicere appello ab iniqua sententia. ff. e. l. j. §. fi. &. l. ij. &. l. à sententia. §. fi. C. eo. titu. l. litigatoribus.

Super notorio crimine condẽnatus, an audiatur appellans.

Item appellatio nõ valet, quãdo facta est ab illo qui ad pœnã aliquam super notorio crimine, vel cõfesso est iudicem condẽnatus. extra de app. c. Romana. §. finautẽ. & est c. Lugd. &. c. cum sit speciale. cir. med. ff. de verb. sign. l. si qua. ij. q. vj. quicũque. vbi dicitur q̃ confitentis appellatio nõ auditur, secus est in mulcta à qua appellari potest: vt in d. l. est enim differentia inter pœnam & mulctam. Pœna enim est quæ statuitur à lege. mulcta est quæ infligitur ad arbitrium iudicis: quia non est statuta à. l. vt in dicta. l.

Item appellatio non valet, quando appellans consentit post appellationem, coram illo iudice à quo appellauerit, litigare, vel transigere, vel aliquid facere. extra de officio deleg. c. gratum. & extra de testi. c. cum venisset. ar. ff. de re iud. l. ad solutionem. ff. de pac. l. tale. §. j. &. ff. de mino. l. si filius. ff. ad Mace. l. si filius.

Intrà quod tempus appellatio est prosequenda.

Item appellatio nõ valet, nisi appellans infra annum vel extra causam, infra bienniũ, vel triennium, vel infra terminum à iudice, illam fuerit prosecutus. C. de appel. l. in offerendis. &. C. de tẽporibus appel. authen. ei qui. &. l. fi. §. illud. extra de appel. c. cum sit Romana. &. c. cõstitutus. & c. ex ratione. &. c. oblate. ij. q. vj. si quis appel. al. incipit ei qui. & hoc intelligitur, nisi iudex largius tempus, vel recisius, fuerit moderatus: vt in dictis iuribus cum sit Romana. &. c. oblate. extra de sen. & re iud. c. quòd ad consul. ff. eo. l. ij. & intellige quòd infra dictum terminũ debet appellans appellationem suam prosequi, & finire, per dictam authen. ei qui. in fi. & per dictum cap. ij. q. vj. ei qui. vbi dicitur. quòd ei qui appellat impartitur annus, intra quem secundum se communiter vel litem exequatur, aut si iusta interceserit causa, alius annus indulgeatur: quo transacto, lite non completa, rata manet sententia, & hoc expresse notatur in dicto cap. oblate. in glos. quæ incipit pars appellata, &c.

Appellatio est gradatim ficnda.

Item appellatio debet fieri gradatim, & de minori iudice ad maiorem, alias non valet. C. de appella. l. prẽcipimus. ff. eod. titu. l. j. §. fina. &. l. imperatores. &. ij. q. vj. Metropolitanũ. & in authen. de defen. ciui. §. & iudicatur

col.iij. & de iudi.§.vetus.col.v.& in authen.de mandatis princi.§.si tibi.co.iij.ff.de offi.proconsul.l.solent.§. legatos.extra de offi.deleg.c.super quæstionum. in §. porro. & extra de appel.c.dilecti.vbi prior,&c.vbi de hoc.& in authē.de app.§.illo.col.iiii.&.ij.q.vj. anteriorum.§ illo. videlicet,contra tamen videtur.ff quis & à quo appel.l.j. extra de noui ope.nunci.c.significantibus.extra de prescē.ca.præferente.vbi omisso episcopo,fuit ab archidiacono ad archiepiscopum appellatum. Non est contra: quia non fuit obiecta exceptio quòd si fuisset, appellatio non valeret:vt notatur in prædicto.c.dilecti.hoc hodie sublatum est de medio,per nouum.c.extra de appel.Romana.cum suffraganeorum,&c.vbi dicitur quòd ab officiali non appellatur ad episcopum.sed ad archiepiscopum.tamen bene appellatur ad principem, omissis aliis mediis: vt in ca.Metropolitanū.vij.q.vj.quotiens.& c.adRomanam.& in pluribus aliis.c.ibidem. & extra de appel.ca.si duobus.& in.c.Lugdunē.Romana.est enim princeps iudex ordinarius singulorū:vt.ix.q.iij. per principalem : vt extra de foro competen.c. licet. tamen secundum quosdam si appelletur ad principem omisso alio, principes remittit appellantem ad illum ad quem debuit appellare. ff.eo.titu.l.imperatores.

Infra decem dies est appellandum. Dies late sẽtentiæ cõputatur in termino.

Item appellatio non valet, nisi fiat infra decem dies à tempore late sententiæ:vt in authen.de appella. & intra quæ.te.§.j col.iinj.&.ij.q.vj.anteriorū. extra de testibus, c.significauerunt.& extra de elec.c.cū dilectus.Sed nunquid dies in quo sententiatum est,connumerabitur.dicitur quòd sic Nam secūdum antiqua iura,illa dies computabatur in biduo vel triduo : in cuius locum succedit decendium.ij.q.vj.biduum.& de hoc dicitur in dicto.c.anteriorum.in glo.Sed nunquid ille dies,&c.

Addle præfixo de hoc authen. hodie. de appel.C.

Quotiens quis possit appellare.

Item si tertio à diffinitiua sentẽtia fuerit appellatū,illa tertia appellatio nõ valebit:vt.C.ne liceat vna eadémque causa tertia appel.l.iiii.ij.q.vj.Si quis in quācunque.&.c. finautem.§.post sententiam.extra de appell.sua nobis.in fin.&.c.directe.vbi de hoc contra tamen videtur.ij.q.vj. quotiens.vbi dicitur quòd quotiens quis putauerit se grauari appellet.Sed dic quotiens,id est secundo à diffinitiua:

ua,vel quotiens grauatur interlocutoriis diuersis, totiens appellet,secundū ius canonicum: nam secundū leges tertio appellat̄ ab interlocutoria:vt supradictū est.in prin.ti.

Item videtur contra.xxxj.q.ij. Lotharius. vbi dicitur ꝙ Theberga ter appellauit.sed exponitur ter appellauit, id est ter vocé appellationis emisit.Sed quæ est ratio ꝙ non appellatur,nisi bis.R.nõ videtur quòd totiēs grauetur:& de hoc not.ij.q.vj.Si autē fuerit.§.post secundā.& est alia ratio,ne lites in infinitū producantur,& ne fiant immortales.extra de dolo &cõtu.finem.&.c.venerabilis.& extra de exce.c.frequens.quòd est.c.Lugdu.& extra de appel.c.cordi nobis.quòd est.c.Lugdu.C.de iura. calum l. ij.in fine.&.C.de iudi.l.properandum.in prin. Sunt etiā quidam casus in quibus nõ appellatur secundo.C.de episcopali audi.auth.si quis litigantium.quòd sumitur de authen.de sanctiſ.episcopis.§.si quis litigātium.col.ix. & in auth.de app.§.illud.&.§.similimodo.&.§.orientale.coll. viij.C.de asser.tol.l.j.§.j.&.C.de preci.īp.offer.l.si quis.

Casus i quibus appellans non auditur.

Item appellatio facta super correctione per regularem personam,nõ valet.extra de appel.c. ad nostram.&.c.de priore.&.c.reprehensibilis.in prin.&.c. cum specialis. in fi.& hoc, nisi corrigens in correctione modum excedat: vt in.d.c.de priore.&.c.reprehẽsibilis.&.c. cum speciali.

Item appellatio nõ tenet,quando facta est super ordinatione ecclesiæ,puta ne fiat electio,vel ne procuretur aliqua euidens vtilitas ecclesiæ.& hoc nisi fuerit assignata iusta causa appellationis.extra de his quę fiunt à ma.parte.ca.c.ex ore.circa finem.& extra de elec.ca.cum nobis. ar.ff.de appella.re,l.fi.

Ab executore sententiæ an possit appellari.

Item ab executore nõ appellatur.C.quorum ap.nõ reci.l.ab executo.&.C.de appel.l.quoniā iudices.ff. de iu. l.si prętor.in prin.ff.de app.l.ab executore.ex.de re iud. c.ꝙ ad consul.&.c.de cætero.& ext.de offi.dele.c.pastoralis.&.c.super quæstionū.§.verū.&.§.se. & ext. de app. c,nouit.ij.q.vj.sub illo.§.super quorum.ver. ab executore.& hoc verū est quòd à mero executore nõ appellatur: in præall. A mixto autem executore,licite appellatur,nisi admittat legitimā exceptionem, vel si partes grauauerit. extra de app.c,dilecto.&.c.vt debitus.& ext.de offi.de-

Merus executor quis dicatur.

leg.c.paſtoralis.§.quia verò. vbi de hoc. Merus executor dicitur,puta lata eſt ſententia ab aliquo iudice ordine iudiciario:ille iudex mandat alicui,vt ipſam ſententiã exequatur:talis executor merus appellatur,& non debet audire alias exceptiones nec ſe intromittere de ſententia, niſi ſciret illam ſententiam eſſe nullam,puta per falſos teſtes,vel per falſa inſtrumenta lata,tunc enim ſi excipiatur coram ipſo, ſuperſedere debet illi executioni, & referre negocium ſuperiori.extra de re iudi.ca.de cætero. & extra de crimine fal.l. ſuper eo.&.ff.de cuſto. & exhibẽ.re.

Mixtus executor quis dicitur.

l. dimiſ.extra de offic.deleg.c.ſi qua ff.de iudi.l. prætor. ver.Marcellus.C. ſi ex falſis inſtru.l.iudicati.Mixtus dicitur executor quando habet aliquam cognitionem annexam,puta cum aliquis iudex ordinarius mandat alicui reſtitui rem ſuam,vel cum Papa mandat alicui dari beneficium,& dat ſuper illo negocio aliquem executorem, vnde coram tali executore bene proponũtur exceptiones, & appellatur ab ipſo quantumcunque Papa ſcribat abſolutè.extra de offic.deleg.c.ex parte.xxv.q.ij.& ſi nec cognitio.& extra de reſcrip.c. & ſi quando.&.c.cum à deo. & de hoc conſueuit notari in prædicto.c.paſtoralis. tamẽ

In caſibus octo appellãtur ab executore mero

in caſibus bene appellatur à mero executore.

Primus eſt quando modum excedit:vt dictum eſt in dicta decre. ſuper quæſtionum.§.nos autem.& extra de appel.c.Nouit.ff.de appel.l.ab executore. & dicto.c. quòd ad conſul.C.quorum appel.non reci.l.ab executore.

Secũdus caſus eſt quando partes iudicis aſſumit,vel vult aſſumere.C.de executore rei iudic.l.ſi vt proponis.extra de offi.deleg.c.paſtoralis.§.quia verò.

Tertius caſus eſt,ſi dolo aliquid faciat:vt.ff. de negoc. geſt.l.iij.§.ſi executor.

Quartus caſus eſt,quando executori opponitur excommunicatio:vt.xj.q iij.cum excommunicato.

Quintus caſus eſt,quando ſuper eo de quo agitur facta eſt nouatio,tunc enim executionisordo mutatur.ff.de re iudi.l.iiij.§.ſi ex conuentione.

Sextus eſt ſi exequendo tempus quadrimeſtro præueniat execut.C.de executore. iudi.l.ſi quis prouocatione.

Septimus eſt non executor male interpretetur ſententiam.

tiam.ff. de appellatio. ab executore.

Octauus eſt, quando exceptio peremptoria opponitur, per quam dicitur ſententiam eſſe nullam, & eam ipſe executor admittere nolit, quia tunc bene appellatur ab ipſo.extra de procurat.in noſtra.C.de procura.l.licet. immo audire deberet,ſed nõ cognoſcere de eadẽ,ſed referre deberet ſuperiori, & ſe exonerare de cauſa illa: vt dictum eſt per alia iura ſuperius allegata. extra de offic. delega.cap.paſtoralis.

Super crimine publico vel manifeſto,de negãda eſt appellatio.

Item appellatio facta ne ſcelus publicum ſeu notorium puniatur, non valet: vt extra de appellat.cap. cum ſit.& cap. conſultationi. & cap. peruenit ad nos,&.c.Romana.§.finautẽ.extra de ſponſal.c.ex literis.& ex.de vſuris. c. quàm periculoſum, vel peruitioſum.ij.q.vj.ſuper quorum.ff. de appel.l.conſtitutiones.C.quorũ app.non reci. l.j. &.ij. ff. de iniuſto rup. & ir.r l. ſi quis exhæredato. §.hi autem.ff.de verborum ſignificat.l. antepenulti.circa princip. Sed quot modis dicatur notorium, notatur. extra de cohabi.cleri.& mu.notatur.extra de cohabi.ca. noſtra.& cap.fina.

Quot modis dicitur notorium.

Item ſi pactum fuerit inter partes, ne ab altera appelletur, non valet appellatio.C. de tempo. appella.l. finali. in fine. quibus appella. non licet.l.j.§. de iure.in l.generaliter.ij.quæſtione.vj.§.finautem. Si ſuper re minima appelletur non valet ſecundum quoſdam ſecũdum Tãcredum.ij.q.vij.anteriorum.§.illud etiam.ar.C.de dolo.l.ſi quis affirmauerit.C.ſi.vbi dicitur,quòd actio de dolo non datur pro modica re. & authen.vt omnes obedie. iudi.§.hoc conſiderantes.col.v.ar.C. de ſent. & interlo. om.iud.authẽ.vbi breuiores.alias incip. breuiſſimas. Alij dicunt contrarium.C.de app.l.& in maioribus. vbi dicitur.& in maioribus, & in minoribus negociis appellandi facultas eſt,&c. Sed intelligitur in maioribus, id eſt in criminalibus,& in minoribus, id eſt in ciuilibus.ff.de pe. iud.l.iij.C.de appella.l.litigatoribus.

A re minima an appel latur.

Itẽ contra ex.de appel.c.de app.vbi dicitur.de appella. pro cauſis minimis interpoſitis,volumus te tenere,℘ eis, de quacũq; cauſa leui fiant, nõ minus quàm ſi pro maioribus fierent,deferendum ad idem.xiiij.q.j.vbi dicitur ℘

in minima re furium cõmittitur. & in insti. de rerũ diui. §. gallinarum. vbi dicitur. & not. quòd pro gallina & etiam pro ouo cõmittitur furtum. Ioannes soluit, dicẽs, q̃ super re minima nõ appellatur, scilicet secundo: vt not. in prædicto. c. ante. super verbo diffinitiuã sententiã, &c. vel minima dicit ratione durabilitatis. ij. q. vj. c. de possessiõe. & C. de momenta. possessi. l. vna. vel dicas q̃ super re minima bene appellatur: vt dictũ est secundũ ius canonicum.

Princeps inhibẽs appellari, an valeat appellatio.

Item si appelletur cõtra inhibitionẽ principis, nõ valet appel. ff. à quibus appel. non licet. l. j. in fi. ar. extra de appel. c. pastoralis. tamen de qua appellatione intelligatur, & de qua non dicitur. extra. e. tit. c. pastoralis.

Itẽ appellatio facta ab arbitro nõ valet: vt. C. de arbi. l. j. & ij. q. vj. à iudicibus. & c. arbitrarij. cõtra tamẽ videtur. C. de iudic. l. cum specialis. ff. qui satis dare. co. l. arbitrio. So. ibi ponitur arbiter pro iudice delegato: supplicari tamen potest à sententia. extra de ar. c. non sine.

Item si appellatio fiat super re peritura non valet. ar. ff. de appel. re. l. j. vel cum appellatur ne excõmunicatus absoluatur. extra de appel. c. qua fronte. & extra de sen. excõmu. c. sacro. & c. nuper. vel ne mortuus sepeliatur. ij. q. vj. c. diffinitiua. ver. si quis ausus. C. de sepul. vio. l. fi. ff. de fe. l. fi. §. ij. & l. solet. vnde plures de prędictis omnibus casibus in istis versibus cõtinentur. Appellare vetant. scelus excellentia, pacta, Contentus, minima res, interdictio facta, Arbitrium, res quæ perit, & si longius acta.

Versus quibus collige casus i quibus nõ valet appellatio.

Scelus ideo dicitur quando appellatur ne scelus publicum puniatur: vt supra dictum est.

Excellentia. ideo dicitur: quia à principe non appellatur propter eius excellentiam, & quia non habet superiorem in terris.

Pacta ideo dicitur: quia pactum factum est inter partes ne appelletur. Contumax ideo dicitur, quia contumax non auditur appellans: vt supra dictum est. Minima res. dicitur vt prædictum est.

Interdictio facta, ideo dicitur, quando inhibitum est à delegante ne appelletur.

Arbitriũ verò dicitur: quia ab arbitro nõ appelletur. Res quæ perit ideo dicitur, quia super re peritura non appellatur:

latur: vt prædictum est. Et si longius acta ideo dicitur, quia si bis appellatum fuerit, postea tertio non poterit appellari: vt hæc omnia probãtur suprà eo. in proximis. §. vel potest dicere. & si longius acta. j. quòd intantũ prolongata est vel prorogata app. quòd non est facta intra decem dies, & non valet, vt dictum est.

Generalis appellatio non valet.

Item quandoque appellatio generalis non valet: vt extra de ap. c. ij. & c. consuluit. quæ videtur contra, & non est quandoque tamen bene fit generaliter cui deferendum est, puta in electionibus, & in aliis negociis. de hoc dicitur extra. e. cap. cum sit Romana. in glos. quæ incipit. proprie, &c.

Item si aliquis excommunicatus præstito iuramẽto secundum formam ecclesię, absoluatur, & antequam ei aliquid insinuetur, appellet: talis appellatio non valet. extra de app. c. quæstioni. extra de sen. excom. c. sacro. in fi.

Falsarius monetæ damnatus non appellet.

Item de falsa moneta damnatus, appellare non potest: vt. C. de falsa mo. l. j. circa prin. & de hoc notatur extra de iureiu. c. quanta.

Item appellatio quæ fit contra ius, non valet: extra de appel. cap. consuluit. iii. di. Mancipia. ar. extra de Iudæis. cap. multorum.

Item si appelletur à grauamine, & iudex illud grauamẽ reuocare velit, illa appellatio non valet: vt extra eod. tit. c. cum cessante. ff. de re iudi. quod iussit ve.

Item si fiat appellatione testamẽtum aperiatur, vel ne hæres in possessionem hęreditatis mittatur, non valet. C. quorum ap. nõ re. l. quisquis. ij. q. vj. §. si quando. §. si quis ausus prouocare fuerit, &c. &. C. de edicto di. Adri. tol. l. ij. immo appellans in. xx. aureis libris puniri debet: vt in dicta. l. quisquis.

Appellans ne testamentum aperiatur non valet.

Item appellatio super re momentanea, vt in momentaria possessione, non valet: vt. C. si de momen. pos. l. vna. ij. q. vj. sunt quorum. ver. si de possessione C. quorum ap. non reci. in. l. quisquis contra. extra de resti. spol. cap. cum ad seden. vbi de hoc notatur. quod aliud est secundum leges, & aliud secundum cano. & intellige secũdum quosdam quãdo agitur de possessione retinenda tantum. Veruntamen dominus Guido doctor egregius qui totum

Aurelianenſe ſtudium illuſtrauit, intelligebat quando agebatur de retinenda, vel recuperanda, vel adipiſcenda poſſeſſione. & faciunt pro ipſo illa verba generaliter poſita in illa.l.C.ſi de moment.poſſeſſione.

Appellans ſuper re quã appellãs fiendam procurauit non valet.

Item ſi quis appellat ſuper eo quòd ipſe fieri procurauit,non valet appellatio.C.de iureiu.& rebus credi.l.generaliter.in fi.vbi dicitur, quis enim ferendus eſt ad appellationis veniens auxilium in his quæ ipſe facienda procurauit.

Idem eſt ſi quis appellet ab illo iudice, quem elegit in cauſa appellationis.ij.q.vj.ſi autem.vbi dicitur. Si autem prouocatum nõ fuerit, eliget qui procurauerit iudices,& cum eo ille cõtra quem procurauerit, vt ab illis deinceps nulli liceat prouocare. ar.C.de lit.conteſta.authen.offeratur. ver.niſi ſit ille contra quem alio recuſato petierit,&c.videtur tamen contra.ff.de iudi.l.obſeruandum. vbi dicitur obſeruandum eſt ne eis iudex detur quem altera pars nominatim petierit &c. Sed nõ eſt contra,quia aut altera pars eſt præſens,& tunc valet lex obſeruãdum. aut non eſt præſens, & tunc valet.auth.offeratur. & ſic obſeruatur iu curia Roma. vel dic quòd auth.offeratur corrigit.l.obſeruandum.

Iudex non deferẽs appellationi legitimæ an ſit puniendus.

Item inter alia ſciendum eſt, quòd iudex quæ non defert appellationi legitimæ,puniendus eſt:vt exrra de appella.c. de priore : quia ſi clericus eſt,debet deponi.ij.q.vj.decreto. Si verò laicus ſit.xxx.ponderibus auri debet mulctari:vt.C.de ap.l.quoniam iudices, ſed hoc iure cauetur:ſed in conſuetudine nõ habet locum.videtis quòd plures iudices hodie appellationes non admittunt:& licet non admittant, non propter hoc puniuntur.

Item à nominatione tutel.vel cura.non appellatur : vt inſti.de excuſat.tut.§.qui excuſare ſe volunt non appellant,&c.attamen in quibus caſibus non appellatur,notatur in auth.de iu.§.noſtros. coll.vj.

Debitor principis non appellat.

Item debitor principis non appellat:vt.C.quorum ap. non reci.l.abſtinendum.vbi de hoc.

Appel.de officiali ad epiſcopũ non valet.

Item quando ſeruus appellat pro domino, non valet. ff.eo.l.creditor.j.reſponſo.

Item appellatio facta ab officiali ad epiſcopum, non valet.

valet.cum eorum conſiſtorium idem eſſe dicatur. extra de appel.cap.legitima.

Contra præſcriptiones & vſucapiones.

CVm in principio iſtius libelli promiſerim me aliquid ſcribere contra preſcriptiones & vſucapiones : Idcirco iuxta promiſſionem meam contra ipſas aliquid dicere procuraui:vt poſſim canere cum Pſalmiſta, ea quæ procedũt de labiis meis, non faciam irrita. Seruare enim debeo, & habere in memoria quòd promiſi.ff.de contrahen.ſtipu.in.l.magnam in fi. & alibi dicitur quod promiſi, perſoluere debeo ſpontanea voluntate.C.de iure emphi.l.ij.

Eccleſia contra eccleſiam an poſsit præſcribere?

Vnde primo dico quòd vacante eccleſia, non currit ei præſcriptio.extra de præſcrip.c.j.&.c.de quarta.&.c.auditis.&.c.à nobis.ar.C.quomodo & quãdo iu.l.ſi preſes.

Item eccleſiæ contra eccleſiam præſcriptio non valet, niſi quadragenaria fuerit.extr.e.tit.de quarta.&.c.illud, & quaſi per totum.C.ſacro.ſan.eccl.l.fi.auth.quas actiones. & in auth.de eccleſiaſticis.in.§.pro tẽporalibus.col. ix.contra videtur.xvj.q.iij.c.j.&.ij.&.c.quicunque.&.c. placuit.ſed illa.c. non tenent hodie,immo videtur quòd contra quemlibet eccleſiam non currat præſcriptio, niſi centenaria.in auth. vt eccleſia Romana.cap.an præſcrip. §.j.colla.ij.dic vt ibi.

¶ Adde quòd bona fides ſemper præſumitur donec cõtrarium probetur.gl.j.verbo bona.c.ſi diligẽti.ext. de præſcri. & no.ſingulariter quid dicit Bar. in c. cũ quæreretur.C. vnde vi. quòd ex curſu.30 an. præſumitur po.retro ſemper bonæ fidei.

Item quæritur an eccleſia contra priuatum poſſit præſcribere ſpacio.xxx.annorum, & videtur quòd non, quia quòd quiſque iuris in alterum ſtatuit,&c.ff.quòd quiſque iuris,per totum.ſed dicitur contrarium:vt.ff.eo.ti. ſi quis iniquum.in princi. & hoc notatur in auth. de eccleſiaſti. titu.§.pro temporalibus.col.ix.ad hoc facit.C.de leg. & conſti.l.quod fauore.

Item ſecundum canones præſcriptio non valet,niſi iuſtus tit.& bona fides,affuerint:vt extr.eo.vigilanti,vbi dicitur quoniam nulla dierum antiqua poſſeſſio iuuat aliquem malæ fidei poſſeſſorem, niſi reſipuerit, poſtquam

aliena ſe nouerit poſſidere. & cap. quoniam. & cap. ſi diligenti. & quaſi per totū. &. xvi. q. ii. licet. xxiii. q. v. quod deo. &. xxiii. q. ii. ſi vera. ſecus ſecundū leges, vbi non requiritur bona fides, nec iuſtus titulus, niſi in vſucapione, vel in præſcriptione. x. vel. xx. annorum. C. vnde vi. l. fi. vbi de hoc. &. C. de præſcriptio. xxx. annorum. l. j. &. ii. & l. diutina. &. l. ſi fraudem. &. l. nec bona fide. & in inſti. de vſucap. §. j. in fi. C. de rei ven. l. nullo.

Item ſi laicus opponat præſcriptionem ſuper re eccleſiaſtica, vtputa ſuper decimis, talis præſcriptio non valet. extra eo. cap. cauſam. in fi. & ca. ſi diligenti. vbi de hoc. & cap. fi. &. xvj. q. ii. §. poteſt. ver. quòd ſi priuatus.

Item præſcriptio non valet, niſi per poſſidētem oppoſita fuerit. ff. de vſucap. l. iii. &. l. ſine poſſeſſione. extra de probat. cap. ex literis. in fi. ar. extra de prēſcript. cap. cauſam. in fi. & hoc, niſi in caſibus qui notantur. ff. de vſuca. l. rerum mixtura. &. l. ceptam.

¶ *Adde c. ſuper, & gl. in verb. per cano. ex tra de ſepul.*

Item ſi præſcriptio opponatur ſuper limite parochiali, vel dioceſum, non valet. xvi. q. iii. cap. quicunque. & cap. inter memoratos. ar. ff. de cōtrahen. emp. l. in modicis. & ff. de rei ven. l. qui religioſis.

Item tempore hoſtilitatis non currit præſcriptio. ff. de cap. & poſtlimi. re. l. poſtliminium. &. C. eo. tit. l. ab hoſtibus. extra de præſcri. ca. ex tranſmiſſa. in fi. xvi. q. iii. prima. ar. C. de acqui. poſſ. l. licet.

Item iura ciuitatis longi temporis præſcriptione præſcribi non poſſunt. C. de aquæ ductu. l. diligenter. in fi. lib. xi. C. de ſac. ſan. eccle. l. fi. C. de operibus publi. l. præſcriptio. & de hoc dicitur ī inſti. de vſucapione. §. res fiſci.

Item in rebus furtiuis, ſiue vi poſſeſſis, vel occupatis, vel aliter vitioſis vſucapio, vel longi tēporis præſcriptio, non vendicat ſibi locum. C. de vſucap. pro emptore. l. ſi patrem. in. fi. ff. de vſucapi. l. ſequitur. §. quòd autem. &. l. non ſolum. & in authen. vt ſpōſal. lar. §. rurſus. col. ix. pro hoc eſt. C. de præſcrip. lon. temp. auth. malefidei. ad hoc facit in inſt. eo. §. furtiue. &. §. nouiſſimæ. & hoc intelligitur de vi ablatiua, vel expulſiua. C. quòd metus cauſa. l. ſi vi vel metus. niſi in caſibus: vt in inſti. eo. §. aliquādo. & quòd in occupatis & inuaſis locum non habeat præſcriptio.

ptio, legitur. xciij. diſt. illud. xvj. q. iij. licet. extra eo. tit. c. vigilanti. &. c. quoniam. & breuiter poteſt dici quòd vſucapio vel longi temporis præſcriptio nō valet, niſi interueniant iſta. v. quæ in iſtis verſibus cōtinentur. Non vſucapies, niſi ſint tibi talia quinque. Recta fides, rectus titulus, res nō vicioſa, Et res tradatur, & tempus cōtinuetur.

Contra pro curatorem cauſa viſitationisnō currit præſcri.

Item præſcriptio contra procurationem oppoſita, non valet. ar. ff. de offi. proconſul. l. ſolent. §. fi. &. l. obſeruare. extra de procur. c. accedentes. in fi. & c. cum officij. & hoc intellige. de procuratione quę debetur cauſa viſitationis: vt in dicto cap. cum ex offi. & extra de cenſi. cum inſtantia. Attamen bene currit præſcriptio in illa procuratione, quæ ratione inſtitutionis datur: de qua loquitur. xxiij. q. j. ſeruitium.

Præſcrip. in terrupta an valeat.

Item prēſcriptio non valet ſi fuerit interrupta. extra de præſcrip. c. illud. in fi. C. de præſcrip. xxx. an. l. cum notiſſimi. circa fi. ff. de vſucap. l. nunquam. §. j. attamen multis modis fit interruptio, fit enim naturaliter & ciuiliter, naturaliter, quotienſcunque amittitur poſſeſſio per detentionem & expulſionem. ff. de vſucap. l. naturaliter. ff. de acquirend. poſſeſ. l. qui vniuerſas. tamen naturalis interruptio non ſolum prodeſt interrumpenti, immo omnibus aliis contra quas præſcriptio procedebat. ff. de vſucap. l. naturaliter.

Fit etiam alio modo interruptio, ſcilicet per inundationem fluminis ſiue maris: vt in ipſa. l. qui vniuerſas. §. item libero. cum ſuis ſororibus.

Ciuiliter verò fit multis modis.

Primo per libellū principi oblatū, tamē in actione annali, & in quibuſdā aliis caſibus: vt. C. præſcrip. xxx. an. l. vt perfectius. &. C. quādo li. prin. datus lit. cōte. facit. l. ii.

Item per lit. conte. & hic locū habet in perpetuis actionibus. xvj. q. iii. §. poteſt. &. §. is autē. &. C. de præſcriptio. xxx. an. l. fi. & corā ſuo iudice. C. ne de ſtatu defunc. l. pe.

Item per quaſi conteſtationē. C. vbi in rem actio. l. ij. Si verò non poteſt lis conteſtari, ſufficit iudicē adire, & libellum contra abſentem offerre, vel contra eum qui conueniri non poteſt aliqua de cauſa, & in quærimoniam deducere ius ſuum, vel coram publicis perſonis, vel ad domici-

lium rei proponat:cum iudicem habere non poteſt,& ſic interrupta præſcrip.C.de an.exc.l.vt perfectius, & prædicto.§.potes.ver.is autem.vbi de hoc.vnde verſus.

Oblato libro præſcriptio tollitur omnis.

Idē eſt in arbitro,quia ſi coram arbitro libellus oblatus fuerit,præſcriptio erit interrupta.C. de arbi.l.pe.§. licet.

Item per ſacrum oraculum principi oblatum , & ſi per executorem fuit conuentio, poſtea ſubſecuta.C. de præſcri.xxx.an.l.ſicut in rem.

Item per ſolutionē partisvel fœnoris.C.de prēſcri.xxx. an.l.ſi quis emptionis.in fi.&.l. cum notiſſimi. circa finē.

Item per rei oligatę apprehēſionem.C. de præſcri.xxx. an.l.cū notiſſimi.§.immo.& hæc ciuilis interruptio prodeſt tantum interrumperi,non alij.ff.de diuerſis & tēporalibus præſcri.l.intra.&.ff.ne de ſtatu defunc.l.ij.§.fina.

Item ciuiliter fit interruptio,per ſynodalem proclamationem.extra de præſcrip.ca.ſanctorum.C. de annali exceptio.l.vt perfectius.

In quib⁹ caſibus præſcriptio locum nō obtinet.

Item per denunciationem factam colono. extra vt lit. nō conteſta.c.quoniam fre.§.quòd ſi ſuper.C. vbi in rem actio.l.ii.& hæc habent locum in præſcriptione.ſed vſucapio per has ciuiles interruptiones non interrumpitur de rigore,ſed quoad effectum ſic. vt extra de rei vendi.c. ſi poteſt.de iſta materia cōſueuit plene notari.C.de præſcrip.triginta annorū.l.cum nouiſſimi.& ext.eo.tit.illud.

Item præſcriptio contra obedientiam non valet, extra eod. cum non liceat. ar. extra de conſue. ca.cum venerabilis.

Item prāſcriptio contra matrimonium non valet.extra de conſangui.& affini.c.non debet. in fi.

Item præſciptio contra votum non valet. xxxiii.q.v. quòd deo pari.extra de regularibus.c. ſicut.

Item præſcriptio longi temporis vel longiſſimi non valet in rebus eccleſiaſticis,vei publicis.ff.eo.l. vſucapionē. & in inſtitu.eo.§.ſi aliquando.&.§ res fiſci.&.C.de ſacro ſan.eccle.l.fina.& in authen.de eccle.ti.§.pro temporalibus.col.ix.vbi dicitur,quòd in temporalibus autem præſcriptionibus.x.vel.xx.&.xxx.annorum. ſacro ſan. eccle. & aliis venerabilibus locis, ſolam quadraginta annorum præ-

præſcriptionem apponi præcipimus. hoc ipſum ſeruādo in actionem legatorum,& hæreditatum quæ ad pias cauſas relictæ ſunt.

Res filij à patre alienata an poſſit præſcribi.

Item res filij à patre alienata non præſcribitur,niſi ſpacio.xxx.annorum.C. de annali excep.l.j.§.fi. in authen. de nup.§.expectet.col.iiii.

Item res tradita præſidi contra l. Iul.repetun.ff. ad.l. Iul.repetun.l.contra.

Contra ius publicum an currat præſcriptio.

Item in publicis functionibus ſeu tributis,nō valet præſcriptio,nec contra hominem liberum.xvj.q.iij.§.poteſt. &.§.quòd ſi priuatur.&.§.ſequen.& inſti.de vſucap.§.iij. &.C.de præſcriptionibus triginta annorum.l. competit. in fi.ff.de publicia.l.cum ſponſus.§.in vectigalibus.ff.eo. l.vſucapionibus.

Item præſcriptio non valet contra neruum eccleſiaſticę diſciplinæ.extra de conſue.cum inter. & ex. de elec.cap. cum cauſam.

Item in via publica præſcriptio non valet,nec contra aliud ius publicum.ff.de via publica.l.viam.ar.C.de operibus pub.l.præſcriptio.ff.eo.l.vſucapionem.arg.C.ſi contra ius vel vtilitatem publicam.l.fi. &.ff. ex quibus cauſis maio.l.res publicas.

Res pupilli vel adulti an poſſit præſcribi.

Item res pupilli vel adoleſcentis præſcribi non poteſt, cum effectu:quia reſtituitur.C.in quibus cauſis non eſt in integ.reſt.ne.l.fi.in fi.&.l. adoleſcentiæ. arg.ff.de min.l. ait prætor.in prin.&.l.omnis.C.de præſcri. xxx. annorū. l.ſicut. &.l.cum notiſſimi.in princ.&.l.omnis.C. de præſcrip.xxx.annorum.l.ſicut.&.l.cum notiſſimi.in princ.& §.ſi commiſſam habetur.l.j.ff.de acquiren.re.do.l bonæ. §.nec intereſt. &.C. quibus non obiicitur longi temporis præſcriptio.l.nō eſt. ar.C.de bonisque liberis.l.quæcunque.in fi.&.C.de bonis maternis.authen. Niſi,& hæc vera ſunt generaliter,ſpecialiter tamen ſunt contra.C.ne de ſtatu.defun.l.ſi mater.ff.de mino.l.auxilium.C.de iudi.l. properandum. in fi. & in authen.de hæredi. & fal.§.pupillus.colla.j.&.C.de tempo. in integ.reſti.authen.ſi minor.& in aliis pluribus locis, ſed ſpecialia ſunt . & de hoc notatur.C.ſi aduerſus vſucapionem.l.vna.

Contra filiū fami.an currat præſcri.

Item contra filiosfamil . præſcriptio non currit , quan-

diu fuerint ſub patria poteſtate. C. de annali excep. l. j. in fi. & C. de bonisque liberis. l. quæcunque. in fi. & C. de bonis maternis. l. in fi. & auth. poſi. Niſi. & C. de præſcriptionibus. xxx. annorum. l. cum notiſſimi. §. illud autem.

Item præſcriptio non currit in rebus quæ ſub die vel conditione debentur, niſi à tempore diei vel cõditionis exiſtẽtis. C. de præſcriptionibus triginta annorum. l. cum notiſſimi. §. illud autem.

Item tempore ſuſpenſionis prælati, contra eccleſiã non currit præſcriptio. extra de conceſſ. præben. vel eccle. nõ va. ca. quia diuerſitatem. ar. C. de annali exce. l. ij. §. fi. C. de iure do. l. in rebus.

Item tenentes precario, præſcribere non poſſunt. C. de præſcriptio. xxx. annorũ. l. ij. & x. q. iii. quia cognouimus.

Tenẽtes nomine alieno vt colonus vel conductor, an poſſit præſcribere.

Item colonus, vel cõductor, vel emphiteota, vel inquilinus, vel vſufructuarius, vel ſuperficiarius, præſcribere nõ poſſunt. C. de præſcriptionibus. xxx. annorum. l. j. in fin. vbi de hoc. & l. cum notiſſimi. in fi. xvj. q. j. clerici. & c. ſe. ar. C. locati. l. ſi quis conditionis. C. communia de vſuca. l. j. ff. de vſuris. l. cum quidã. §. dimiſ. extra de præſcriptionibus. ſi diligenti. extra de reſtitut. ſpol. cum veniſſent. ff. de acquiren. poſ. l. quòd in eo. ff. quemadmodum ſeruitus vend. l. vſu retinetur. & hoc eſt, quia ipſi nõ poſſident, ſed per ipſos dominus poſſidet naturaliter. ff. de acquirẽ. poſ. l. iii. §. quòd ſeruus. & l. ſi id quòd. & l. nũquam. §. iij. & l. nõ ſolum. §. j. cũ ſuis ſororibus. & hoc verũ eſt ſecundum dominum Accurſiũ, & plures alios. Azo. tamẽ dicit contrarium. per. l. ff. de acquir. poſ. l. quanuis. §. j. ff. cõmuni diuidũ. §. neque. C. de agricolis & cẽſ. l. litibus. lib. xj. C. de fide inſtru. l. pluribus. ff. de omni agro deſerto. l. vt quiſquis. & pro emphiteota eſt lex. ff. ſi ager. vectigal. emphit. l. j. & ij. & pro vſufructuario eſt lex. ff. de vi & vi arma. l. idem. §. pertinet. & §. ſequen. & maximè cum dicatur dominus. ff. de vſufruc. l. iiii. & de hoc notatur. C. de præſcriptionibus. l. ij. & l. cum notiſſimi. & ff. de acquirẽ. poſſeſ. l. quanuis. ff. communi diui. l. communi diuidundo. §. neque. & ff. de vſuca. l. non ſolum. §. j.

Accurſius & Azo. diſcrepant an tenente nomine alieno præſcribãt.

Item quòd vſufructuarius, vel vſuarius non præſcribat, facit in inſtitut. per quas perſonas acquir. §. fructuarius. C. de

C. de vſu & habitu. l. neque. de præſcriptioni. l. male. ff. de acquiren. rerum do. l. acquiritur. in fine. ff. de diuer. l. ſeruitutes. & hæc eſt ratio, quia non poſſidet ciuiliter, & quia ſcit rem alienã eſſe. in inſtit. per quas perſonas nobis acquir. § fructuarius, & in prædicta. l. malæ. licet videatur contra. ff. de acquiren. poſſeſ. l. poſſeſſio. & l. naturaliter. vbi dicitur, naturaliter videt poſſidere, is qui fundi vſumfructum habet, ſed non ſunt contra. nam illud verbũ poſſidere ſonat pro detinere vel poſſidere, ſcilicet pro domino: ibi no. Item videtur contra. ff. de vi & vi arma. l. iii. §. vnde. vbi dicitur, quòd vtile interdictum vnde vi ſibi datur. Solutio. vt ibi notatur.

Item præſcriptio non valet contra eccleſiam Romanã, in centenaria. C. de ſacro ſanct. eccle. l. fina. & authen. ibi poſita. quas actiones. extra de præſcript. ad audientiam. & cap. ſi diligenti. in fine. xvj. q. iii. Nemo. extra de confir. vti. cum dilecti. circa finem.

Item præſcriptio non currit contra mulierem pro dote, durante matrimonio. C. de iure do. l. in rebus. §. omnis. C. de anna. exceptioni. l. j. in fi. & C. de præſcriptio. xxx. annorum. l. cum notiſſimi. §. illud. & C. de bonisque libe. l. quęcunque. in fine. & C. de bonis mater. auhen. niſi. ff. de fundo do. l. ſi fundus. & de hoc notatur. extra de emptio. & vendi. in cap. peruenit. & in inſtitu. de vſucap. §. res fiſci.

Dos pendente matrimonio nõ præſcribitur.

Item præſcriptio. xxx. annorum non nocet agenti pro libertate. C. de lon. temp. præſcrip. l. inter. xvj. q. iii. §. poteſt quòd priuatus.

Item debitor non poteſt prætendere præſcriptionem xxx. annorum contra creditorem agentem hipothecaria. C. de præſcri. xxx. annorũ. l. cum notiſſimi. circa prin. & §. primo. in fi. Sed prę ſcriptionem. xl. ann. poteſt obiicere: vt. C. de anna. exceptio. l. j. §. ad hoc. in authenti. vt eccleſia Romana. c. ãn. §. j. coll. j. & in prædicta. l. cum notiſſimi. argu. C. ſi aduerſus cri. l. j. & xvj. quæſtio. iii. §. poteſt. vbi de hoc.

Item præſcriptio. x. vel. xx. annorum, non valet: ſi alienatio facta fuerit à malæ fidei poſſeſſore. C. de præſcrip. longi temporis. authen. malę fidei. & in authen. vt ſpon-

Quot ſunt præſcriptionum ſpecies

sal.larg.§.rursus.colla.ix.

Item præscriptio longi temporis non valet contra illum qui intentat hæreditatis petitionem.C. de iure deli. l.licet.C.de petio.hæred.l.hæreditatis.

In summa tamē notare siue colligere potes,quòd multæ sunt species præscriptionum: vt ex præcedentibus patet.est enim præscriptio.

Præscrip.x. dierum.

Quandoque decem dierum.
Quandoque trium mensium.
Quandoque sex mensium.
Quandoque vnius anni.
Quandoque biennij.
Quandoque triennij.
Item quandoque quadriennij.
Quandoque decem annorum.
Quandoque viginti annorum.
Quandoque triginta annorum.
Quandoque quadraginta annorum.
Quandoque est centenaria,& de quibusdam istis sparsim tractaui.suprà eo.tit. Modo demus exēplum de vnaquaque.

Decem dierum præscriptio est quæ currit contra non appellantem.extra de appella.cum sit.& extra de testibus significauerunt.extra de re iudi.quòd ad consul. extra de elect.cum dilectus. & in authen.de ap. & intra quæ tempora.§.j.col.iiij.&.ij.q.vj.biduum.& cap.anteriorem.

Præscriptio trium mensium.

Item currit contra non supplicātem infra decem dies. C.de prec.imp.offe.autē.quæ supplicatio.

Item trium mensium præscriptio est,quæ currit capitulo non eligente.extra de lec.cap.fin. & cap. ne pro defectu.&.l.di.postquam.lxiij.di.obeūtibus . Similiter currit contra electum non petentem confirmationem : vt.c.di. quoniam quidem.

Præscriptio sex mensiū.

Item præscriptio.vj.mensium,est quæ currit contra illum qui redhibitoriam negligit intentare : vt.ff.de ædil. edic.& redhibiti.l.si tantum.§.ij.&.l.sciendum.in fi.cum suis similibus.

Similiter currit in beneficiorum collatione. Nam si ille qui conferre potest,cesset cōferre per sex menses, deuoluitur

uitur collatio ad maiorem.extra de concess.præben.nulla.ex.de supplē.negli.præl.licet.eo.ex.de prēb.de multa.

Item eadem currit in expectatione absentiū, cum agitur de spirituali coniugio contrahendo, puta cum aliquis absens electus est in prælatum,quia ille habere debet sex menses,vel plus vel minus, secundum quòd superiori visum fuerit:vt extra vt lite non contest.quoniam.§.si vero aliter:vbi multa notata sunt de ista materia.in glo. de hac absentia,&c.extra de transla.episcopi,vel elec. inter corporalis.§.sed neque.

Item est alia præscriptio,scilicet vnius anni, quæ potest obiici volenti agere actione iniuriarum.C.de iniu.l.si nō conuicij.cum suis similibus.

Datur appellan. ad prosequendum appellati.

Item ista eadem potest obiici homini non prosequenti appellationem suam infra annum.extra de appe. cum sit. &c.constitutus.&.C.de tem. appel. auth. ei qui. hoc verum est,nisi ex causa illi biennium concedatur:vt in prædictis iuribus.&.C.de appel.offerendis. de hoc satis notatur suprà in tit.contra appellationes.

¶ Adde an terminus ille posit augeri vel minui. glos. in verb.viginti. in authē. offeratur vt lite non cōt. C.

Item prescriptio eadē scilicet vnius anni,obiicitur agere volenti quanto minoris.ff.de ædil.edic.l.sciendum.in fin. hoc tamen intellige de quanto minoris prætorio, est enim actio seu adiectio quanto minoris , quandoque ciuilis, quandoque prætoria. Ciuilis dicitur, quanto minoris emptor esset empturus si sciuisset.ff.de actio. empt.& vend.l.ij.circa prin.& illa perpetuo cōpetit.vt dicit Azo. in summa sua. in tit. de ædil.circa princi.prætoria dicitur quanto minoris res est tempore contractus propter vitiū. ff.de ædil.edict.l.quòd si nolis.§.si plures. & prædicta.l. sciendum.in fi.&.l.ædiles.circa princ.& ita competit infra annum:vt dictum est.de hoc satis colligitur in prædicta,l.Iul.in glo.Nota hic differentiam.& cap.& in prædicta.l.si nolis.§.si plures.&.l.ædiles.circa princ.& in summa Azo.in tit.de ædil.act.circa prin.

Duplex est actio-quāto minoris.

Item eadē præscriptio,scilicet vnius anni , potest obiici non vtenti rescripto impetrato, dum tamen impetrās copiam iudicis habuerit,& aduersarius aliud rescriptū impetrauerit.ex.de rescrip.c.plerunque.&.c.finautem.

Itē eadē præscriptio,scilicet vnius anni,potest obiici ec-

cleſiæ non petenti hæreditatem hæretici infra annum: vt in authent. de ſanctis epiſcopis. §. antepe. in colla. ix.

Item in aliis caſibus. extra vt lite non conteſta. ca. quoniam fere. j. reſponſo. &. §. in aliis. & extra de offic. delega. cap. quærenti.

Præſcriptio biennij. Item eſt & alia preſcriptio biẽnij, quę poteſt obiici debitori, qui exceptionẽ nõ numeratæ pecuniæ infra biennium noluit proponere. C. de non numerata pecunia. l. in contractibus.

Præſcriptio triennij. Item eſt alia præſcriptio, ſcilicet trium annorum, puta ſi aliquis ad catholicam vnitatem aliquem locum conuerterit, & ipſum locum per triennium tenuerit: poſtmodum ab aliquo cum effectu non poterit infeſtari. extra de præſcriptio. c. j. niſi in caſibus qui ibi notantur, & eadem præſcriptio, ſcilicet triẽnij obiici poteſt illi qui rem ſuam mobilem permittit bona fide & iuſto titulo ab alio poſſideri: vt in inſtitu. de vſucap. circa princi. cum ſuis ſimilibus.

Præſcriptio quadriennij Eſt & alia præſcriptio, ſcilicet quadriennij, quæ cõpetit fiſco contra eum cuius res fiſcus ipſe vẽdidit, de qua præſcriptione tractatur. C. de quadriennij præſcrip. per totũ. &. C. de ſacro ſanc. eccle. authen. quas actiones. xvj. q. iij. §. quas actiones. quæ tamen locum non habet contra eccleſiam de iure canonico: vt notatur in prædicto. §. quas actiones. &. xij. q. ij. quicunque militum. &. xvj. q. j. in canonibus. tamen ſecundum leges bene currit contra eccleſiam de iure canonico: vt nota. in prædicta authen. quas actiones. &. xij. q. ij. quicunque militum. &. xvj. q. j. in cano. tamen ſecundum leges bene currit contra eccleſiam: vt in prædicto authentico. §. quas actiones. notatur, & de hac præſcriptione quadriennij tractatur. C. ſi aduerſus fiſcum. l. fina. in glo. duobus. & in inſtitu. de vſuca. §. fina. & C. de iure fiſci. l. ij. lib. x. & hæc ſimiliter præſcriptio quadriennij currit contra minorem factum maiorem, nõ petentem reſtitutionem in integrum infra quadriennium: vt. C. ex quibus cauſis maio. l. ſuperuacuam.

Præſcriptio quinquennij Eſt & alia præſcriptio, ſcilicet quinquennij, quæ currit cõtra illum qui querelam inofficioſi teſtamenti adita hæreditate diſtulit per quinquennium mutare. C. de offi. teſta. l. contra. &. l. ſi quis. &. l. ſancimus. §. iud. C. in quibus cauſis

cauſis reſtitutio non eſt ne. l. ij.

Præſcriptio x. vel. xx. annorum. Item eſt præſcriptio decennij, vt vicennij, quæ requirit bonam fidem, & iuſtum titulum. C. de præſcriptionibus. xxx. annorum. l. ſi quis emptionis. in prin. &. §. ſi verò nullum. &. C. de anna. excep. l. j. §. ad hoc. C. de præſcrip. longi temporis. l. j. cum ſuis ſororibus.

Præſcriptio xxx. xl. & centum annorum. Sunt & aliæ præſcriptiones, ſcilicet. xxx. annorum. & xl. & centũ annorum quę poſſunt obiici & allegari prout ſuperius plenius ſunt inſertæ. & in certis. §. collatæ. Sunt aliæ plures præſcriptiones, quas cauſa breuitatis ad præſens omitto: vt autem præſens titulus cuilibet plenius eluceſcat, ideo ca. placuit. xvj. q. iij. §. poteſt. hic de verbo ad verbum: poſui, in hunc modum.

Decimaſexta. q. iij. §. poteſt. textus eſt decreti.

Textus eſt decreti. vj. q. iij. POteſt etiam aliter intelligi præſcriptio illa longi temporis qua Gelaſius negat ſtatum parochiarum poſſe mutari. Longum enim tempus, ſicut ex legibus habetur, decennium, vel vicennium intelligitur. huius ergo longi temporis præſcriptio auctoritate Blaſij Papæ, & ſecularium legum eccleſiis, obiici non poteſt.

Præſcriptionum aliæ ſunt introductæ odio petentis, & fauore poſſidentis. Aliæ tantum odio petentis. Qui enim bona fide, & iuſto titulo rem præſentis per decennium, abſentis verò per vicennium tenuerit, exceptione perpetua tutus erit: non ſolum aduerſus alios, ſed etiam aduerſus creditores quibus res ipſa fuerat obligata, etiã aduerſus dominum. Si verò aliquo caſu à poſſeſſione ceciderit, etiam aduerſus dominum verum vtiliter rem vendicare poterit. Si autem nullo titulo bona tamen fide per triennium rem alicuius poſſiderit, ſimili gaudet priuilegio vel præſidio: bona verò fides non ad tractum medij temporis, ſed ad initium poſſeſſionis refertur, ſufficit enim initio cuique bona fide poſſidere cœpiſſe, etiam ſi medio tẽpore conſcientiam rei alienæ habuerit. hæ præſcriptiones ſunt introductæ fauore poſſidentis, & odio non pe-

tentis: quia lex fauet his qui bona fide tantum possident. Odit autem lex & punit, circa rem suã negligentes & desides. Quod si mala fide rem alienam, quis possidere cœperit, post triginta annos aduersus omnem petentem exceptione tutus erit. Si verò aliquo casu à possessione ceciderit, actionem non habebit: quia præscriptio non fauore malę fidei possessoris, sed odio tantũ rem suam persequi negligẽtis, introducta est. Si autem res ad creditorem suum, vel ad dominum peruenerit, detẽtionis commodum habebit. Si verò ad alium, creditor vel verus dominus aduersus eũ experiri poterit, nec sibi proderit exceptio medij temporis possessoris, quia nõ ab eo causam habuerit possidendi. quod si violẽter ad eos possessio deuenerit, malę fidei possessor indistinctę possessionis commodum recipiet. hæc de præscriptionibus decennij, vel vicennij, & trecennij intelligẽda sunt, si sine interruptione possessa probentur. quod si per naturalem detentionem possessio interrupta fuerit, à die recuperatæ possessionis noui. xxx. anni computabuntur, in omnibus præscriptionibus. si per litis contestationem, ab vltimo die litigij. xl. anni computabuntur. quod si ab eo qui in causa præscribendi erat, possessionem aliquis nanciscatur, tempus pręsens cũ tẽpore suæ possessionis cõtinuare poterit.

Is autem cuius res præscribitur, si litem contestari non poterit, vel propter aduersarij absentiã, vel infantiam, vel furoris laborem, cum neminem tutorem vel curatorẽ habeat, vel quia in alterius potestate cõstitutus est, intra cõstituta tempora præsidem adeat, libellum ei porrigat, & hoc in querimoniã deducat, & sic temporis interruptionem faciat. Si autem præsidem adire non poterit, saltem ad episcopum locorum eat, vt defensorẽ ciuitatis & suam ei manifestare voluntatem deproperet in scriptis. Quod si præses, vel episcopus, vel defensor abfuerit, liceat ei publicè proponere vbi domiciliũ habeat possessor: sed cum tabellariorum subscriptione, vel si ciuitas tabularios non habeat, cum trium testium subscriptione: & hoc sufficit ad omnem temporalem interruptionem, siue trienni, siue longi temporis, siue triginta vel quadraginta annorum sit. Hæc sint de præscriptionibus inter priuatos:

cæterum

cæterum aduersus loca religiosa non nisi quadraginta annorum præscriptio currit. vnde in authenticis. quas actiones triennalis præscriptio præcludit si loca religiosa competant, quadraginta annis clauduntur. & in nouellis. neque decennij, vel vicennij, &c. In canonibus verò ecclesia aduersus ecclesiam triginta annis, monasteriũ aduersus ecclesiã non nisi. xl. annis præscribere permittitur.

Quod si priuatus primitias & decimas, siue cum titulo, siue sine titulo possederit: nulla temporis præscriptione tutus erit vel esse poterit. quæ enim ab initio de iure effectum sortiri non possunt, tractu temporis non conualescunt. vnde si liber homo lõgo tempore pro seruo detineatur, etiam si quadraginta annorum curricula excesserint, sola tempori longinquitate, libertatis iura minime mutabuntur.

Ad hæc ecclesia, respublica, primitiæ, decimationes ciuilium functionum instar obtinent.

Porrò publicæ functiones præscribi non possunt. vnde in. vij. li. codicis, eo. titul. de. xxx. vel. xl. annorum præscriptione. Imperator Anastasius. Iubemus eos qui rem aliquam per cõtinuum annorum. xl. curriculum, sine aliqua legitima interpellatione possederunt, de possessione quidã rei siue dominio nequaquã remoueri. Functiones autem, seu ciuilem canonẽ, vel aliam publicam collationẽ impositam eis dependere compelli: nec huic parti cuiuscunque temporis præscriptionem oppositam admitti. Sic & prædia siue sint priuati, siue ecclesię, possunt prescribi. prouentus primitiarũ decimationum præscriptione tolli non possunt, etiã si à Romano pontifice quibet laicus super his rescrip. impetrauerit. rescripta enim quę cõtra ius scrip. impetrata fuerint, nisi talia sint, quę istis quibus data sunt, prosint, & nulli obsint nullius momẽti esse cẽsentur.

Item decimæ deo mandante sacerdotibus & leuitis separatæ sunt: vt de sorte domini viuant, qui in eius sorte connumerantur. Non ergo cuiusquam priuilegio laicis concedi possunt. ne diuinis mandatis auctoritas humana præiudicium inferat. vnde imperatores Valentinianus & Theodosius vniuersas terras qui à colonis siue emphyteoticariis dominici iuris reipu. vel templorũ in qualibet

prouincia venditæ, vel vllo alio pacto alienatæ ſunt, ab his qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis præſcriptione officiente, iubemus reſtitui, ita vt nec precium quidam iniquis cõparatoribus repoſcere liceat. de præſcriptione vero longi temporis in authenticis inuenitur. collatio.viij.conſti.vj.

Quas actiones alias tricennalis, decennalis, vicennalis, præſcriptio ſecludit, ſi loco religioſo competunt. x. annis clauduntur. Vſucapione & quadriennij præſcriptione ſuum locum habentibus, ſed ſola præſcriptio. xxx. annorum, & deinceps, à qua tamen præſcriptione priuilegia Romanæ eccleſiæ ſunt excluſa, quæ non niſi. c. annorum ſpacio præſcribi poſſunt. vnde Ioannes. viij. ſcribit regi Ludouico &c.

Et hæc pauca dixiſſe ſufficiant ſuper præſenti libellulo. & dicitur fugitiuus, quia decet reos fugere: vt prædictum eſt.

¶ In fine tamen inſtanter ac humiliter poſtulo beneuolentiam amicorum, quòd ſi in hoc libellulo aliquid minus bene dictum reperint, illud ſecundum iuſtum motum animi corrigãt, & emendant, & contra inſidiantes & æmulos dignentur ipſum libellulum ſuſtinere.

FINIS.

IN LIBELLVM DE EXCEptionibus, fugitiuum vulgo dictum index alphabeticus.

ABſolutiones tot ſunt neceſſariæ, quot ſunt excommunicationes. 363
Accurſij & Azonis diſſidium. 500.
Accuſato pendente accuſatione non teſtificatur. 459
Actio perſonalis quanto tempore duret. 393
Actio quãto minoris, duplex. 503.
Actor excommunicatus nõ habet perſonam ſtandi in iudicio. 390
Actor vniuerſitatis ad futuras lites conſtitutus, non valet. 416
Actor in die aſſignata non cõparens, reo in expenſis debet condemnari. 397
Aduocatus pro vno ĩ vna cauſa, cõtra eundem in alia cauſa eſſe non poteſt. 419
Agẽs actione reali pro re immobili tenetur facere demõſtrationem rei petitæ. 396
Agens actione perſonali debet cõcludere reum ſibi eſſe obligatum. 440
Alieno nomine tenentis, vt colonus vel cõductor, an poſſint præſcribere. 500
Amicitia an repellat à teſtimonio. 445
Appellãs in vna cauſa, an poſſit habere iudicem ſuſpectũ in alia. 381
Appellans nõ auditur, niſi ſua interſit. 484
Appellare licet licet à quocũcunque grauamine, iure canonico. 485. & 486. 488
Appellandum eſt infra decem dies. 488
Appellatio in ſcriptis fieri debet. 486
Appellare quoties quis poſſit. 488. & an ĩ re minima. 491.
Appellans quibus caſibus non auditur. 489.
Appellari an poſſit ab executore ſententiæ. 486. & 489
Appellatio quibus caſibus nõ valet. 492. intra quod tempus proſequendi. 487
Appellatio ab officiali ad epiſcopum, non valet. 494
Appellatio generalis non valet. 493
Appellatio gradatim facienda 487.
Appellatio ne teſtamentũ aperiatur, non valet. 493
Arbiter quis eſſe nõ poteſt in re propria. 384
Arbitri omnes arbitrari debẽt 387.
Arbitriũ contra hæredes pro-

mulgatũ,an valeat. 387
Arbitrium & compromiſſum. 388.
B
Beneficij etiam modici debet fieri mẽtio in reſcripto, alias valet. 366
Bona fides ſemper præſumitur,niſi &c. 495
C
Caſus in quibus nõ requiritur auctoritas tutoris in pupillo. 394.
Caſus in quibus teſtis probatio nihili operatur. 458
Cauſa criminalis an poſſit delegari. 382
Cauſa quando dicatur neceſſaria vel probabilis. 477
Captus ab hoſtibus nõ poteſt teſtari. 467
Cauſa ſuſpicionis coram quo debet allegari & probari. 337
Cautio de iudicato ſoluendo debet fieri interueniente ſtipulatione. 410
Certandũ eſt legibus,non opprobriis. 419
Clerici presbyteri vel in minoribus conſtituti, an prohibeantur poſtulare. 418
Clericus non tenetur comparere coram laico iudice. 393
Clericus an poſſit ſuo foro renunciare. 394
in Codicillo quot teſtes requiruntur. 470
Codicillus vt teſtamẽtum debet inſinuari. 471
Cõpromiſſum in mulierẽ, nõ valet. 385
Compromiſſum ſine pœna in ſcriptis redactũ,an valet.386
Compromiſſum quib⁹ modis finitur. 387
Compromiſſi conficiendi practica. 388
Compromiſſi formam eligẽdi tranſgredi non poſſunt.399
Conceſſio ſecundum ius, non dicitur priuilegium. 373
Condẽnatus ſuper noto crimine an auditur appellãs.487.
Confirmans non dat. 372
Coniuncta perſona an admittatur ſine mãdato in ſpecialibus caſibus. 405
in Cõtractu donationis cauſa mortis tres teſtes requirũtur. 453.
Contumax an audiatur appellans. 486
Cõtumax fictus an auditur appellans. 473.488.& quis dicatur fictus vel verus contumax. 486
in Criminali cauſa procurator non admittitur. 407
Curator bonorum vel ventris habet debile officium. 434
Curator bonis datur. 433
Curator teſtamentarius debet à iudice confirmari. 432
D
Debitor principis non appellat. 494
Delegat⁹ an poſſit iubere perſonaliter comparere. 383.

Delegatio

Delegatio facta alicui ſub nomine proprio,an tranſeat ad ſucceſſorem. 379
Delegatus ad cauſam non ſpectantẽ ad iuriſdictionẽ delegantis, non valet. 382
Depoſitio de auditu alieno,an valeat. 461
Dies latæ ſententiæ computatur in termino. 488
Diuerſitas ſcripturæ, vel falſa latinitas in reſcripto vel teſtamento an valeat. 361
Diuiti potius creditur quàm pauperi. 463
Domeſtici qui dicantur. 442
Domini morte mandatum finitur. 414
Dos pendẽte matrimonio nõ præſcribitur. 501
E
Eccleſia cõtra eccleſiã an præſcribat. 495
Eccleſiæ nomine agens libellũ eiuſdẽ eccleſiæ nomine concipere debet. 438
Electio an poſſit fieri prælato defuncto nondum inhumato. 399
Electio clandeſtinæ facta non valet. ibid.
Electio prælati ĩ quo loco fieri debet. 401
Electione vel poſtulatiõe caſſata innouari nõ poteſt. 400
Electionis forma obſeruanda eſt. 401
Electus ante confirmationem adminiſtrare nõ debet. 400
Eligentes ſcienter indignum, puniantur. 401
Epiſcopi literis quando creditur. 410. 411
Exceptiones arma reorũ. 357
Excommunicatus ex pluribus cauſis in abſolutione eas exprimere debet. 363
Excommunicatus an poſſit ferre teſtimonium. 446
Excommunicatus, iudex eſſe non poteſt. 375
Executor merus. 490
Exemplo ſine originali fides non adhibetur. 371
F
Factum non videtur, quando aliquid reſtat agendum. 431
Falſarius monetæ dãnatus nõ appellat. 493
Falſitatis plures ſpecies. 362
Familiares qui dicantur. 441
Feriis an poſſit renũciari. 439
Filiuſſam. an poſſit facere in iudicio ſine patris licentia. 392.
Filius cõtra eos in quorum eſt poteſtate, audiri non debet. 395.
Filius auditur contra patrem in peculio caſtrenſi vel quaſi caſtr. 396
Filiuſſam. an poſſit eſſe procurator. 415. & an conſtituere procuratorem. ibid.
Filiuſſami. an poſſit teſtari. 467
Filij res à patre alienata, an poſſit præſcribi. 499

Frater an pro fratre teſtificari poſſit. 447
Furioſus non poteſt eſſe arbiter. 385
G
in Generali forma non comprehenduntur ſpecialia. 368
H
Hæreditas per procuratorem adiri non poteſt. 416
Hæreditatis inuẽtarium. 436
I
Illegitimus eligi nõ poteſt. 399
Imperitus literarum non poſſit poſtulare. 420
Impubes an poſſit teſtari. 466
Impubes teſtimoniũ ferre nõ poteſt. 448
Infamis an poſſit eſſe arbiter. 386.
Infamis iudex eſſe nõ poteſt. 377.
Infamis accuſare non poteſt, niſi in caſibus. 395
Infamis an poſſit eſſe procurator. 415
Infamis poſtulare non poteſt. 421.
Infamis infamia iuris an repellatur à teſtimonio. 442
Infames & viles perſonæ. 443 & 445.
Infames in caſibus admittuntur ad teſtimonium. 444
Infidelis cõtra Chriſtianos aduocare non poteſt. 418
Ingenuo potius quàm liberto credendum eſt. 462
Inimicus an repellatur à teſtimonio. 442
Inſtrumẽtum ſine duobus teſtibus non valet. 371
Inſtrumẽtum totũ debet perlegi, vt ipſius veritas vel falſitas poſſit argui. ibid.
Inuentarij vnus triplex. 425
Inuentarij à tutoribus & curatoribus faciẽdi practica. 435
Inuentarium hæreditatis. 436
Ioculator. 443
in Inuentarij confectione tres teſtes requiruntur. 454
Iudæus an cõtra Chriſtianum teſtis produci poſſit. 455
Iudex conſanguineus inimici poteſt à me recuſari. 376
Iudex ſocius aduerſarij poteſt recuſari. ibidem.
Iudex de terra impetrantis, an recuſetur. ibidem.
Iudex laicus de re eccleſiaſtica cognoſcere non debet. 378
Iudex poteſt eſſe quis in ea cauſa in qua fuit aduocatus. ibidem.
Iuriſdictio delegati tanquam ſuſpecti expirat ipſa ſuſpicione probata. ibidem.
ex Iudicibus plurib⁹ datis vno ſuſpecto & cæteri poſſunt reuocari. ibid.
Iudex nõ poteſt eſſe quis eius cuius eſt ſuffraganeus. 382
Iudex nõ deferẽs appellationi legitimę, an ſit puniẽd⁹. 494
Iudex poteſt recuſari, ſi cauſa ipſum tangat. 381
Iudex ſemel calũniatus, ſemper calumniari præſumitur. 381.
Iudex poteſt cogere aduocatum præſtare patrociniũ ſub pœna priuationis à ſua barra. 420
Iuramentum an poſſit teſti remitti. 446
Iudicibus pluribus exiſtẽtibus an vnus ſine alio pronũciare poſſit. 477
Iudex ad certam rem datus, de alia re non cognoſcit. 480
Iudex friuolæ appellatiõi, deferre non debet: alias eſt puniendus. 484
L
Laicus an poſſit accuſare clericum. 398
Laicus ĩ cauſa criminali an ſit idoneus teſtis contra clericum. 461
Libellus debet continere nomen iudicis & actori & rei. 437
Libello obſcuro nõ eſt reſpondendum. ibid.
Libellus an poſſit remitti ex conſenſu partium. 439
Libertus an contra patronum actione iniuriarũ agere poſſit. 396
Literis epiſcopi creditur: non ſuo verbo. 410. 411
Locus aſſignatus partibus debet eſſe tutus & honeſtus. 393.
M
Magiſtratus nõ poteſt eſſe curator. 414
Maioribus regulariter non datur curator. 433
Male ordinatus eligi non poteſt. 400
Mandatum re integra expirat morte mandantis. 379
Maritus non poteſt excedere fines mandati ſuæ vxoris. 412.
Maritus non poteſt eſſe tutor vel curator ſuæ vxoris. 426
Maſculo potius quàm fœminæ credendum eſt. 462
Mater ad ſecũda vota conuolans, vel in corpore peccãs, amittit tutelam. 430
Merus executor an ſit. 490
Metus vel error nõ inualidat ſententiam. 481
Minor 18. annis an poſſit eſſe iudex delegatus. 377
Minor 25. annis non poteſt eſſe iudex ordinarius. ibid.
Minor 25. annis non habet legitimam perſonam ſtãdi in iudicio. 394
Minor an poſſit procuratorẽ conſtituere. 403
Minor 25. annis tutor eſſe nõ poteſt. 428
Mixtus executor. 490
Monachus an poſſit abbatem conuenire. 391
Monachus an poſſit ſtare in iudicio ſine licẽtia ſui abbatis. ibidem.
Monachus nõdum profeſſus eligi non poteſt. 400

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОМУ імені І. МЕЧНИКОВА

Monachus an teſtis eſſe poſſit. 449
Mulier nomine alieno compromittens, an valeat compromiſſum. 386
Mulier viuente patre dotem profectitiam repetere non poteſt. 391
Mulier alieno nomine agere volens an audiatur. 397
Mulier an poſſit eſſe procuratrix. 405
Mulieres in multis ſunt deterioris cõditionis quàm maſculi. 406. & aliquãdo melioris. 407.
Mulier an poſſit eſſe tutrix. 426.
Mulier an ſit in cauſa criminali idonea teſtis. 449
Mulier nõ poteſt eſſe iudex. 475.
Mutus, ſurdus, & furioſus, & mulier, an poſſint eſſe iudices. 380

N

Notorium quot modis dicitur. 491

O

Obſcuro libello nõ eſt reſpõdendum. 437
Oeconomus à quo cõſtituatur, & quis poteſt eſſe, & in quibus cauſis. 416
Ordinarius an recuſetur. 375
Ordo in ſententia ſeruandus eſt. 477

P

Pactus de quota litis cum clientulo, pro ipſo aduocare non poteſt. 419
Papa in reſcripto alloquens vnam perſonam in plurali numero, an valeat reſcriptum. 367
Pater in cauſa filij teſtis eſſe poſſit. 447
Pauper quis habeatur. 456
Populari in cauſa procurator interuenire non poteſt. 412
Poſtulare vel aduocare quid ſit. 417
Poſtulare qui non poſſint. 421. 422
Perſona electa an poſſit vices ſuas alteri committere. 383
Perſonę viles & infames. 443 & 445
Præfectus prętorio quis dicatur. 485
Prælatus an poſſit conſtituere procuratorem ante litis conteſtationem. 412
Præſcriptio interrupta an valeat. 497
Præſcriptio in quibus caſibus locum non obtinet. 498
Præſcriptio an currat contra ius publicum. 499
Præſcriptio an currat contra filiumfa. ibid.
Præſcriptionum ſpecies. 501
Præſcriptio decem dierum. 501. 502. trium menſiũ. 502 ſex menſium. ibid.
Præſcriptio biennij & triennij. 504. quadriennij & quinquennij, & x. vel xx. annorum. 504. & xxx. & xl. annorum. 505.
Princeps inhibens appellari, an valeat appellatio. 492
Priuilegium aliud reale, aliud perſonale, &c. 373
Priuilegium cum clauſula, nõ obſtante lege ſpecificata, an valeat. ibid.
Priuilegiũ tacita veritate obtentum, non valet. 374
Priuilegio contrariũ faciens, an amittat ipſum. 374
Procurator quis dicitur. 402
Procuratoris, œconomi, ſyndici & actoris differentia. ibidem.
Procuratoris officium quibus modis finitur. 403
Procurator ab excommunicato cõſtitutus, an valeat eius mandatum. ibid.
Procurator nõ admittitur in cauſa criminali. 407
Procurator niſi demum lite cõteſtata ſubſtituere non poteſt. 408
Procuratorem ſe dicens, docere debet de ſuo mandato. 409
Procurator an probetur per literas ſigillatas ſigillo ipſius conſtituentis. 411
Procurator ante iuramentum calumniæ præſtitum conſtitutus, an valeat. 412
Procurator ad vnam ſpeciem conſtitutus, non poteſt excedere fines mandati. 413
Procurator quis dicatur. 416
Procurator an ſit idoneus in cauſa in qua eſt procurator. 460.
Prodigis furioſis & mente captis iudex ex officio tutorem dat nemine etiam potente. 432
Pronũciatum die feriato, vel altera parte abſente, non valet. 387
Pupilli vel adulti res an poſſit præſcribi. 499

R

Religioſi & clerici ſeculares poſſunt deputari executores teſtamentorum. 427
Renuncians ſeculo, teſtamẽtum facere non poteſt. 469
Reſcriptum non valet tacita veritate, vel ſuggeſta falſitate. 359. & aliis etiam modis. ibid.
Reſcriptũ papale à laico impetratum ſuper re ſeculari, an valeat. 360
Reſcriptum impetratum per ſeruum vel monachum, aut quemlibet regularem, an valeat. ibid.
Reſcriptum ſecũdum an præiudicet primo. 361
Reſcriptum quod ad læſionẽ alterius tẽdit, an valeat. ibi.
Reſcriptum ſuper re per ſententiam deciſa, an valeat. 363
Reſcriptũ à monacho ſuper confirmatione prioratus, nõ valet. 364

Reſcriptum cõtra priuilegiũ, an valeat. 364
Reſcripta eiuſdem partis ſibi contraria, non valent. 364
Reſcriptum ab excommunicato impetratũ, non valet. 365
Reſcriptum non valet niſi impetrans eo fuerit vſus infra annum. 365
Reſcriptum debet continere & actoris & rei dioceſim. 366
in Reſcripto debet fieri mẽtio de appellatione interiecta. 367
Reſcripta plura diuerſis iudicibus directa cauſa diuidendæ cauſæ, non valent. 368
Raſura aut ſuperlinearis ſcriptura, ſeu innouatu prioris ſcripturæ quæ reddat ſcripturam ſuſpectam. 370
Rei fugitiui dicuntur. 356
Reus excommunicatus in cauſa recõuentionis expelli poteſt. 390
Reus debet cauere de iudicio ſiſti. 440
Reus debet aduertere an conueniatur actione reali, vel perpetua. 397

S

Scriptura à priuilegij vt valeat, quæ requiruntur. 372
Sentẽtia quibus modis eſt nulla, vel annullanda. 472
Sententia die feriata vel tempore meſſium lata, an ſit nulla. 472
Sententia debet cõtinere abſolutionem vel condemnationem, aut æquipol. 474
Sententia ſedendo ferenda. ibidem.
Sententia in ſcriptis ferenda. ibidem.
Sententia cõtra abſentẽ reip. lata, an valeat. 483
Sententia à non ſuo iudice lata, eſt nulla. 475
Sententia debet per iudicem pronunciari. ibid.
Sentẽtia in cauſa criminali cõtra abſentem lata, an valeat. 483
Sentẽtia in loco inhoneſto lata, eſt nulla. 476
Sententia intra terminũ præfixum debet ferri, aliàs nõ valet. 478
Sententia in mortuum, eſt nulla. ibidem
Sententia ab excommunicato lata, non valet. 479
ad Sententiam nõ deuenitur niſi lite conteſtata. ibidem.
Sententia de nocte nõ ferenda. 481
Sentẽtia ex falſis allegationibus, an valet. 482
Sententia non præſtito cal. iura. retractari poteſt. 481
Sentẽtia per gratiam lata, retractatur. 482
Seruꝰ pupillus, &c. an poſſint eſſe arbitri. 384
Seruus procurator eſſe nõ poteſt. 414

Seruus

Seruus arbiter eſſe nõ poteſt. 423.
Socius pro ſocio an teſtimonium ferre poſſit. 447
Socius criminis an admittatur contra ſocium in litem. 450
Speciale priuilegium derogat generali. 374
Subornationis præſumptio vrget contra teſtes per omnia idem dicentes. 457
Superlinearis ſcriptura in loco raſurę appoſita, an valeat. 362.
Syndicus quis dicitur. 402
Syndicus actor vel œconomꝰ excommunicati procuratores eſſe non poſſunt. 417

T

Tabernarũ frequentator. 443
Teſtamentarius tutor prefertur legitimo. 430
Teſtamento in ſcriptis requiruntur ſeptem teſtes. 465
Teſtamẽtum aſſumit vires ab inſtitutione hæredis. 466
Teſtamẽti apertura apud quẽ facienda. ibidem.
Teſtamẽtorum conſideratio. 464.
Teſtari non valentes. xv. perſonæ. 458
in Teſtamento nuncupatiuo ſeptem teſtes requiruntur. 469.
Teſtis debet reddere rationẽ ſui dicti. 455
Teſtis debet deponere de ſenſu corporeo. 456
Teſtis nemo eſt in re propria. 451.
Teſtium receptio fieri debet partevocata contra quã producuntur. 452
Teſtis deponẽs ſup alio quàm ſuper quo producitur, nõ valet. 457
Teſtibus variantibus non adhibetur fides. 458
Teſtis ignotus an poſſit admitti. 459
Teſtis non eſt idoneus in cauſa qua fuit iudex vel aduocatus. 460
Teſtis poteſt incõtinenti ſuũ dictum corrigere: aliàs ſecus. 461.
Teſtis an poſſit recipi lite nõdum conteſtata. 462
Teſtium multitudo nõ eſt attendenda. 463
Teſtis verboſus & bilinguis ſuſpectus. 464
Teſtes debẽt ſe ſubſcribere in fine teſtamenti. 465
Teſtes debent ſcire contenta in teſtamento nuncupatiuo: ſecus in ſolenni. 470
Teſtes debẽt eſſe rogati in teſtamento nũcupatiuo. ibid.
Teſtes codicillo ſe debẽt ſubſcribere. 471
Teſtimoniũ ferre, dignitas eſt. 444.
Teſtimonium vnius an admittatur. 450
Tutelam adminiſtrare, eſt officium virile. 430

Index.

Tutela non cadit in caput ſeruile. 431

à Tortura contra leges impoñda poteſt appellari. 484

Tutoris authoritas in quibus caſibus nõ requiratur in pupillo. 394

Tutorum genera quot ſunt. 424.

Tutor vel curator antequam adminiſtrent quid habeant facere. 425

Tutores habenti tutor dari non poteſt, niſi in caſibus. 427.

Tutor in minus legitimo teſtamento, an valeat. ibid.

Tutoribus vel curatoribus vt minus idoneis obiicienda. 428.

Tutor incertus non datur. 428.

Tutores & curatores vt inuẽtarium faciant. 453

Tutor vel curator an poſſint rem pupilli vel adulti vendere. 428

V

Viles perſonæ & infames. 443. 445

Vir & vxor dicuntur domeſtici. 442

Vltimæ volũtates fiunt quinque modis. 464

Vnus ex pluribus iudicibus ſine aliis citari non poteſt. 380.

FINIS.

Imprimebat Renatus Aprilis in alma Pariſiorum Lutetia, expenſis honeſti viri Galeoti à Prato bibliopolæ iurati in eadem vniuerſitate.

Anno ſalutis, M. D. XLVI. VIII. Calend. Febr.

Deo Opt. Max. Laus & gloria.

Errata ſic repone.

Pag. 90. verſu 16. trahit ad ſe. 109. 32. ex vi ſententiæ. 127. 5. Iniuriarum. ibi. verſu 8. lege In. non ſatiſ. tem. rem. ſed rancorem. 134. 29. dele tres dictiones non ſufficienter probibita. & verſu 34. parte vo. & 36. procudere ad. 135. 1. Commiſſarij. & ibi. 7. iam ad fiſco. 148. 9. præſu. ſcientiam. & verſu 19. depoſitæ. 161. 3. præſt. annuæ. & ver. 18. pactũ vt. 162. verſu vl. faciat vacil. 163. 4. ſuccũbens. 173. 26. iudicis corá quo lis. 256. 5. munierit ma. 280. 31. vel altero. 306. 4. Reus.

Cætera quæ occurrent, vt erunt fortaſſe aliqua, quiſque ſibi reſtituat, & noſtram operam boni conſulat. Argue enim fuerit, qui ſibi in omnibus cauerit.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

Cum Priuilegio.

2941
Н. 171918.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І.І. МЕЧНИКОВА

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА